

॥ अहंम् ॥

જૈન તીર્થ સર્વ સંગ્રહ

ભાષ્ય ભાષ્યનાં જૈન તીર્થો અને
ભગવંતેનું ઐતિહાસિક વર્ણન

ભાગ ૫ હેલો

[ખંડ બીજો]

પ્રકાશક :-
શ્રીક આણંદજી કલ્યાણજી.
અવેરી વાડ - અમદાવાદ

[વિ. સં. ૨૯૧૦] વીર નિ. સં. ૨૪૮૦ | સને ૧૯૫૪

આ ગ્રંથના સ્વામિત્વના સર્વ હક શ્રી આણંદ જિલ્લા, અમદાવાદના છે.
તેમની લેખિત મંજૂરી સિવાય કોઈએ આ ગ્રંથમાં આવેલી કશી સામગ્રીનો
કોઈ પણ જાતનો ઉપયોગ કરવો નહીં.

ALL RIGHTS RESERVED

[પહેલી આવૃત્તિ — નકશા સાથે]

મુદ્રક :

જયંતી લેલાભાઈ દલાલ
વસંત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ,
લીકાંટા રોડ, અમદાવાદ.

બે બોલ

ભારતવર્ષના ધર્મેમાં જૈનધર્મ પોતાની પ્રાચીનતા, પોતાનું તત્ત્વજ્ઞાન અને પોતાની કલાપ્રિયતાથી મહત્ત્વનું સ્થાન ધરાવે છે. જૈનધર્મની આ પ્રાચીનતા, ભવ્યતા અને ઉદારતાના એક પ્રતીકરૂપ જૈન તીર્થ છે, જેમ ભારતીય તથા યુરોપીય વિદ્વાનોએ એકમતે સ્વીકારેલું છે. જેના અણુએ અણુમાં જૈનોના ભવ્ય ભૂતકાળ ચૂંટ રહ્યો છે, અને જેના પરમાણુએ પરમાણુમાં મન અને આત્માને પવિત્ર કરે એવું વાતાવરણ છે, એવાં પોતાનાં પુનિત તીર્થોને ને મંદિરોને રાજ પ્રભાતકલે આભાલવૃદ્ધ જૈન “સકલ તીર્થ વંદુ કર જોડ” જેમ કહી વહે છે; ત્યારે ભારતવર્ષના વિશાળ પટ પર આવેલાં એ તીર્થો, મંદિરો, મંદિરાવલિઓ વિશે બહુવા અજે તેઓમાં ઉત્કંઠા ને ઉદ્વેગ સભર છે. પશુ સ્વાભાવિક છે. ત્યાં રહેતા પોતાના સાધર્મી જૈન ભાઈઓ, જનસંખ્યા, ત્યાં ચાલતો વહીવટ, ત્યાં જવાના માર્ગો, ધર્મશાળાઓ વિશે બહુવાની ઈતિહાસી ધાય, એ પશુ એટલું જ સ્વાભાવિક છે.

આજે સ્વાતંત્ર્યપ્રાપ્તિ પછીનું ભારતવર્ષ પોતાની અસ્મિતાની તપાસ કરી રહ્યું છે. આ અસ્મિતાના અભ્યાસી ઇતિહાસવિદો અને પુરાતત્ત્વવિદો જૈનધર્મનાં આ મહત્ત્વનાં સ્થાપત્યો તરફ ખાસ લક્ષ ગણ્યું છે, ને ભવ્ય ભારતના ઇતિહાસની તૂટલી કડીઓ સાંધવા તેઓ જૈનોના આ પ્રતાપી વારસા પ્રત્યે સવિશેષ દૃષ્ટિ નાખી રહ્યા છે. ઘણા વખતથી આ સંશોધકવર્ગ તરફથી આ મહાન તીર્થો અંગે સર્વજનસુલભ દોષ માહિતીગ્રંથ પ્રગટ કરવાની માગણી ચાલુ જ હતી.

લગભગ એકાદ દાયકાથી આ માહિતી-ગ્રંથ વિશે વિચારણા ચાલ્યા કરતી હતી. આ કાર્ય સામાન્ય નહોતું, વળી, એમાં જવાબદારી ને જોખમ પણ અત્યંત નહોતાં. એમાં પણ શેક આણંદજી કત્યાલજીની પેઢી જેવી સંસ્થા એ પ્રગટ કરે ત્યારે તો એ જૂન વધી જતાં હતાં. બીજી તરફ આ વિષયની સર્વગ્રાહી, સર્વમાન્ય હકીકતો એકત્ર કરવી એ ગાંઠમાં સાગર ભરવા જેવી કઠિન વાત હતી: છતાં આ કાર્ય અનિવાર્ય લાગ્યું ને તેનો પ્રારંભ કરવામાં આવ્યો.

પ્રારંભમાં આ માટે એક ખાતું ખોલીને-તેના દ્વારા તે તે વિષયના અભ્યાસીઓને હિંદુસ્તાનના જુદા જુદા પ્રાંતોમાં એકલવામાં આવ્યા. રેલથી, ગાડીથી, ગોટરથી, ગાડાથી ને પગે ચાલીને તે તે સ્થળે પહોંચીને બધી માહિતીઓ પ્રમાણભૂત સાધનો દ્વારા એકત્ર કરવામાં આવી. આ સુદીર્ઘ પ્રયાસો ને અટપટું માહિતીકરણ લાંબા વખત લે એ સ્વાભાવિક હતું.

આ માહિતીઓ એકત્ર કર્યા પછી એને પરિષ્કૃત-શુદ્ધ કરવા માટે ચાળવાનું કામ શરૂ કરવામાં આવ્યું. દોષ જરૂરી હકીકત રહી જવા ન પામે, દોષ ગિનજરૂરી હકીકત પેટી ન બાંધ, સત્ય હકીકતોમાં ભેગભેગ ન આવી બાંધ, કંઈક વિવાદી વિષયો ન થઈ બાંધ, એ માટે ભારે કાળજીથી સંપાદન-કાર્ય કરાવવામાં આવ્યું છે.

આવા પુસ્તકનું છાપકામ ને કાગળો પણ ભારે ચીવટ માગે છે. પુસ્તકને યોગ્ય કાગળો મેળવવામાં ઘણી મુશ્કેલી ને ઘણો સમય લાગ્યો. આખરે એનું સુલ્લક્ષામ શરૂ થયું. એમાં શુદ્ધિ, સ્વચ્છતા ને સુવર્ણ સાચવવામાં પણ પૂરતી તકેદારી લેવામાં આવી.

પરિણામે આ ઉપયોગી ગ્રંથ બહાર જનતા સમક્ષ રજુ થાય છે. આ ગ્રંથથી સમાજની ને રાષ્ટ્રની ઘણા વખતથી ચાલુ એક માગણી સંતોષાય છે ને અભ્યાસીઓ તેમજ યાત્રિકોના હાથમાં ઉપયોગી પ્રમાણભૂત સાધન મૂકી શકીએ છીએ, તેનો આનંદ થાય છે. છતાં આ ભગીરથ કાર્યમાં અનેક શક્તિઓ, અનેક માહિતી-મૂલો રહી જવા સંભવ છે, એ અને ભરાગર બહુજી છીએ. અપ્રશ્ન છે કે સુર વાયકો અમને તેવી શક્તિઓ જનુવાળી આભારી કરશે, જેવી નવીન આગુત્તિ વખતે એમાં યથાયોગ્ય સુધારો કરી શકાય.

આ ગ્રંથમાં ગામેગામ ફરી બધી સામગ્રી એકઠી કરવામાં મદદરૂપ થનાર શ્રી. સારાભાઈ મણિલાલ નવાબ ને હુકાર્યકરો અને વિશેષ નોંધ તૈયાર કરી આપનાર પંડિત શ્રી. અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ તેમજ છાપકામ અંગે પ્રેન્ટીંગ પ્રેસવાળા, શ્રી. જયંતી દલાલની કાર્યદક્ષતાની નોંધ લેતાં અમને આનંદ થાય છે.

આ પ્રકાશનને અંગે બાણીતા લેખક શ્રી. જયલિખ્ખુએ અમોને વારંવાર કીમતી માર્ગસૂચન કર્યું છે; તેમજ એમ. વાડીલાલની ધ્રુવવાળા શ્રી. મોહનલાલભાઈએ પણ આ કાર્યમાં ઘણી મદદ કરી છે. આ બંને ગૃહસ્થોની સેવાનો ઉલ્લેખ કરતાં અમોને આનંદ થાય છે.

આશા છે કે આ મહત્વનો ગ્રંથ ભાણુકોને, યાત્રિકોને, ઇતિહાસપ્રેમીઓને, પુરાતત્ત્વવિદોને અને પ્રવાસીઓને ને પ્રેરક થશે.

મમદાવાદ
૨૧-૩-૧૯૫૩

નાગરદાસ કર્તુરચંદ શાહ
મેનેજર
શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી

નિ.વે.દ.ન.

જૈન સંસ્કૃતિ ભારતની અઘગણ્ય સંસ્કૃતિઓમાંની એક છે. સુખ્યત્વે હિંસાવિન્ય અને મારવિન્ય પર નિર્માણ થયેલી આ સંસ્કૃતિનો ઇતિહાસ પછુ ઘણો પ્રાચીન અને મહત્વનો છે ને ધર્મવીરો, દાનવીરો અને કર્મવીરોના ઉજ્જવળ ચરિત્રોથી ભરેલો છે. આ ધર્મની ભૂતકાલીન બહોળલાલી, ઉત્તત કળાશૃવન તથા ઉચ્ચકોટિના આત્મસમર્પણના પ્રતીકસમાં એનાં શિષ્ટસ્થાપત્ય ને કળાભાવના તથા ધર્મભાવનાથી ભરેલાં તીર્થો છે. એ તીર્થો ભારતવર્ષના વિશાળ પટ પર સ્થળે સ્થળે પથરાયેલાં છે, ને એ જૈન તીર્થોના પ્રવાસી સહેલાઈથી ભારતભરની પુણ્ય યાત્રા કરી લે છે.

અખિલ ભારતવર્ષીય સ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈનોનું પ્રતિનિધિત્વ ધરાવતી એક આણુંદળ કલ્યાણુલની પેઢી જૈન સંસ્કૃતિની ભવ્ય પતાકાસમાં જૈન તીર્થોના સંરક્ષણ ને સંગોપન વિષે હંમેશાં ભારે ઉત્સાહ ધરાવતી રહી છે, એ જૂઠ્ઠા બહોળી વાગત છે. આ પેઢી તરફથી બહુ પ્રયાસે ને બહુ ખર્ચે ‘જૈન તીર્થ સર્વસંઘ’ નામનો અંથ તૈયાર થઈ રહ્યો છે, એવી માહિતી મારા મિત્ર અને બહોળતા લેખક શ્રી. જયભિખ્યુ તરફથી મળી ત્યારે ખરેખર અવલૂનીય આનંદ થયો. ઘણા વખતથી તીર્થ વિષયક અને પુરાતત્ત્વ વિષયક મારી ઝુલિ અને અવગ્યાસથી પરિચિત શ્રી. જયભિખ્યુને પેઢી તરફથી સવિશેષ નોંધ લખવાનું નિર્મનણ મળ્યું ત્યારે તેઓએ પેઢી પાસે ‘માડુ’ નામ રજૂ કર્યું. સારાંશમાં આ પુસ્તકનો લેખન-સંપાદનભાર મારે સ્વીકારવાનું નાહી થયું.

પેઢીના માહિતીખાતા તરફથી તીર્થોની ગામ, કામ, કેકાણું વગેરેની નોંધ શ્રી. સારાભાઈ નવાબ જેવાની હેમરેખ નીચે તૈયાર કરવામાં આળ્યાં હતાં. આ નોંધ-ટિપ્પણને ધ્યાનમાં રાખી દરેક તીર્થનું પ્રાચીન મહત્ત્વ, અર્વાચીન સ્થિતિ તેમજ ઇતિહાસની વિગતો એકઠી કરવાનું કામ મેં ચરૂ કર્યું, જે વિશેષ નોંધ તરીકે અંથના પૂર્વાધમાં આપવામાં આવેલ છે. સ્વરૂપ એવી આ સવિશેષ નોંધ માટે તત્કાલીન મળી આવતા શિલાલેખો, તામ્રપત્રો, અવશેષો પ્રવાસીઓની નોંધો, પ્રાચીન સાહિત્યઅંથો ને અર્વાચીન પુરાતત્ત્વવિદોના નિર્ણયોની છાનવીન કરવાની હતી. આ કામ ખરેખર, સાગરને ગાગરમાં ભરવા જેવું કઠિન હતું ! યુરોપીય વિદ્વાનો ને વિદેશી સંશોધકોએ પછુ ભારતનાં શિષ્ટસ્થાપત્યભર્યાં સ્થાનો વિષે અંથોના અંથો લખ્યા છે; એ પછુ સાથે સાથે જોઈ જવાના હતા. આપણા પૂર્વજોની તીર્થબંધિત અને તીર્થ-સંરક્ષણની જૈન સંઘોની તમજાને પછુ એમાં અંબલિ આપવાની હતી અને અંથલાવવની દૃષ્ટિએ દૂંઠા ગાળામાં એના કદને મર્યાદિત રાખવાનું હતું ! આ ગાંધી મર્યાદાઓમાં રહીને મેં ‘માડુ’ કામ ચરૂ કર્યું.

અંથના ‘જૈન તીર્થ સર્વસંઘ’ એવા નામ ઉપરથી જ તેના વિષયનો સામાન્ય ખ્યાલ આવી બંધ એમ છે; છતાં આ સંઘર્ષે એટલો ખુલાસો કરવો જરૂરી છે કે, આમાં સ્વેતાંબર જૈનોની દૃષ્ટિએ જૈન તીર્થો, તીર્થ ન હોય એવાં પ્રાચીન ગામ-નગરો, અર્વાચીન તીર્થો અને નગરો, તેમજ જેના સંસ્કૃતિક ઘડતરમાં જૈન જનતાએ વિશિષ્ટ ફાળો આપ્યો હોય એવાં સ્થળોમાં બની ગયેલી જૈન ઘટનાઓના જે ઉલ્લેખો મળી આવતા હોય તેનો પછુ અડી સમાવેશ કર્યો છે. આ દૃષ્ટિએ સુખ્ય એવાં ૨૭૦ સ્થળો અને ખડિત, વિસ્મૃત કે નામરોપ બનેલાં ૧૧૦ સ્થળો મળીને કુલ ૩૮૦ જેટલાં સ્થાનોનો પરિચય આ સંઘમાં આપવામાં આવ્યો છે અને પરિશિષ્ટમાં સાત પ્રકારની વિવિધસૂચિઓ પછુ દાખલ કરી છે.

આ વર્ણનનો કમ અંથના ઉત્તરાર્ધમાં આપવામાં આવેલો કેટલો (કેકાઓ) ના કમ સુજબ રાખવામાં આવ્યો છે. એટલે ગુજરાત, મારવાડ, મેવાડ, માળવા, સિંધ-પંજબ, દક્ષિણ, મધ્યપ્રદેશ, ઉત્તરપ્રદેશ, બિહાર-બંગાળ, આસામ અને ઓરિસા પ્રદેશનું ક્રમશઃ વર્ણન આપ્યું છે.

મારે અહીં એટલું સ્પષ્ટ કરવું જોઈએ કે, વર્ણન કરેલાં બધાં સ્થળોના પ્રત્યક્ષ પરિચયમાં હું આવેલો નથી. કેટલાંક સ્થળો જોયેલાં અને જાણીતાં અવશ્ય છે પણ પરિચય આપવાની દૃષ્ટિએ મેં એ સ્થળોને જોયાં નથી. આ આગળે સંગ્રહ મોટે ભાગે સાહિત્યિક કે પુરાતાત્વિક આધારો પરથી સંકલિત કરવામાં આવ્યો છે. પ્રાચીન ગ્રંથોના આધારે તો તે તે સ્થળે નોંધ્યા જ છે ને આની સાથે જોડવામાં આવેલી 'સંદર્ભ' ગ્રંથો 'નીસૂચીમાં એનો નિર્દેશ કર્યો છે.

ગુજરાત, મારવાડ-મેવાડ, માલવા, સિંધ-પંજાબ, દક્ષિણ-મહારાષ્ટ્ર, મધ્યપ્રાંત, ઉત્તરપ્રદેશ-ગિહાર-બંગાળ-આસામ-ઓરિસા વિષેનાં પ્રાસ્તાવિકોમાં જૈનોના વિકાસ-વિસ્તાર કે વાતાવરણ અને ધ્રાસની આથી ઝાંખી કદાવવાનો પ્રયત્ન સેવ્યો છે. મતલબ કે ભૌગોલિક માહિતી, જૈનોનો પ્રભાવ, મંદિરની સ્થિતિ અને તેમાંના શિલ્પોની વિગત, બની શક્યું ત્યાં સુધી ક્રમસર વિકાસરૂપે નોંધવાની તકેદારી રાખી છે. આથી એ હકીકતોને અહીં બેવડાવવાની જરૂર નથી.

આ ગ્રંથમાં ગામ અને મંદિરને લગતા પ્રાચીનતાદર્શક શિલાલેખીય આધારોને સુખ્ય સ્થાન આપ્યું છે. કેટલાંક પ્રસિદ્ધ શિલાલેખો ઉપરાંત મારા સંગ્રહના અપ્રસિદ્ધ શિલાલેખોને પણ આમાં પહેલવહેલા પ્રગટ કર્યા છે. તે તે સ્થળોની તત્કાલીન ઘટનાઓ માટે પ્રાચીન એવા આગમગ્રંથો, ભાષ્યો, નિયુક્તિઓ, ચૂલ્લિઓ, ટીકાઓ, કાવ્યસાહિત્ય, વિવિધતીર્થકલ્પ, પ્રભાવકચરિત જેવા પ્રબંધગ્રંથો, ગ્રંથપ્રશસ્તિઓ, તીર્થમાળાઓ, ચૈત્ય પરિપાટીઓ વગેરેના યાવત્શક્ય ઉલ્લેખો નોંધવાનો પણ પ્રયત્ન કર્યો છે. બની શક્યું ત્યાં ચીનીપ્રવાસી ક્ષાહિયાન અને હુએનત્સાંગ તેમજ બીજા દેશી-વિદેશી યાત્રીઓના રિપોર્ટોની નોંધને પણ મેં સાધાર બનાવ્યાં છે. એ પછી શિલ્પ-સ્થાપત્યની રચના વિષે અને કૃતિવિશેષનું વર્ણન જેટલું જાણી શકાયું તેટલું આપવા તરફ મેં મારું ધ્યાન દોર્યું છે. જૈનોના ધાર્મિક ઇતિહાસની દૃષ્ટિએ જેનું મહત્ત્વ ઉલ્લેખનીય છે તે શુદ્ધાઓ અને શુદ્ધામંદિરો વિષે પણ પરિચય કરાવ્યો છે.

આ રીતે મળી આવેલી જુદી જુદી સામગ્રીના આધારે આ ગ્રંથની સંયોજના થયેલી છે. આવા જવાબદારીવાળા અતિમહત્ત્વના ગ્રંથની સંયોજના કરતી વખતે પૂરતી તકેદારી રાખી છે; પણ હાલ સ્થ માણસથી ભૂલ થવી સ્વાભાવિક છે. આ ગ્રંથમાં રહી ગયેલી એવી ભૂલ કે ક્ષતિ તરફ પ્રેમભાવે જે કોઈ લક્ષ દોરશે, તેનો આભારી થઈશ.

વસ્તુતઃ તીર્થોના જીર્ણોદ્ધાર જેટલું જ તીર્થોના ઇતિહાસ પ્રગટ કરવાનું કાર્ય મહત્ત્વનું છે. આ પુસ્તક આ રીતે પ્રગટ થાય છે, તેનો સમગ્ર યશ શેઠ શ્રી. આણંદજી કલ્યાણજીની પેઢીને ફાળે જાય છે. પેઢીના ટ્રસ્ટીઓએ આ કામ મને સોંપી, સમયે સમયે માર્ગસૂચક લલામણો કરી તેમજ જરૂરી સગવડો પૂરી પાડી આ કાર્ય માટે જે સરળતા કરી આપી છે તે માટે તેમનો હું ખૂબ ખૂબ આભાર માનું છું.

આ પુસ્તકના લેખનમાં જે ગ્રંથોએ એક યા બીજી રીતે સહાય કરી છે તે વિદેહી કે હયાત ગ્રંથ લેખકોના ઋણસ્વીકાર સાથે જ મારા લેખન સમયે જેમની સલાહ અને પ્રેરણા મને સતત જગરુક રાખી શકી છે એ મારા પરમસ્નેહી મિત્રો શ્રી. રતિલાલ દીપચંદ હેસાઈ અને શ્રી. બાલાભાઈ વીરચંદ હેસાઈ-(જયલિખ્ત)ની બંધુપ્રેમીના આભાર માનવાનું ભૂલી શકતો નથી. વળી, સાહિત્યપ્રેમી શ્રી. અગરચંદજી નાહટાએ અપ્રસિદ્ધ તીર્થમાળાઓનો સંગ્રહ મોકલી આપી મને ઉપકૃત બનાવ્યો છે તેની પણ અહીં નોંધ લઉં છું.

અંતે—જે તીર્થોએ લોકજીવનના સંસ્કારને સુવાસિત કરવામાં મહત્ત્વનો ભાગ ભજવ્યો છે એવી જૈન સંસ્કૃતિના અંગભૂત તીર્થસંસ્થાનું ઐતિહાસિક હાર્દ રજૂ કરવામાં મારો આ અલ્પ પ્રયત્ન કંઈ પણ ફાળો નોંધાવી શકશે તો મારો શ્રમ સફળ થયો માનીશ.

સં. ૨૦૦૬
ચૈત્રી પૂર્ણિમા
દહેગામ
(એ. પી. રેલ્વે)

અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ

ન તીર્થ સર્વસંગ્રહ

વિશેષ નોંધ સૂચી

[ભાગ ૧ : ખંડ ૨]

પ્રકાશકીય બે બોલ :	૩	૧૧૨. કૌરટા (૨૮૦૩-૨૮૦૬)	૨૨૮
લેખકનું નિવેદન :	૫	૧૧૩. બેડા (૨૮૧૮)	૨૩૦
વિશેષ નોંધ સૂચી :	૭	૧૧૪. નાણા (૨૮૨૨)	૨૩૦
૨. રાજસ્થાનની મંદિરાવલી	૧૫૩	૧૧૫. પીંડવાડા (૨૮૨૩-૨૮૨૪)	૨૩૨
(ગામ નંબર : ૭૬-૧૬૮; પૃષ્ઠ : ૧૫૩-૩૦૮)		ચરવલી (૨૦)	૨૩૫
૭૬. મટોર (૨૦૩૮-૨૦૪૧)	૧૬૨	વસંતગઢ (૨૧)	૨૩૫
૮૦. જેસલમેર (૨૦૫૫-૨૦૭૪)	૧૬૩	૧૧૬. ચરલી (૨૮૩૭)	૨૩૬
૮૧. અમરસાગર (૨૦૭૫-૨૦૭૭)	૧૭૦	૧૧૭. પાવઠા (૨૮૮૨)	૨૩૬
૮૨. લોદવા (૨૦૭૮-૨૦૮૩)	૧૭૧	૧૧૮. ઉધમણ (૨૬૦૨)	૨૩૭
૮૩. ઓશિયા (૨૦૮૬)	૧૭૩	૧૧૯. વાગીણ (૨૬૦૪-૨૬૦૫)	૨૩૯
૮૪. પાલી (૨૦૮૫-૨૧૦૩)	૧૭૫	૧૨૦. ઝોટાલી (૨૬૧૦)	૨૩૯
૮૫. મિનનમાલ (૨૧૧૫-૨૧૨૦)	૧૭૬	૧૨૧. અમરી (૨૬૧૧)	૨૪૧
૮૬. બાડમેર (૨૧૨૧-૨૧૨૭)	૧૮૦	૧૨૨. નાંદિયા (૨૬૧૩-૨૬૧૫)	૨૪૨
જૂના (૧૭)	૧૮૧	૧૨૩. લોટાણા (૨૬૧૬)	૨૪૪
કિરાડ (૧૮)	૧૮૩	૧૨૪. ગોહલી (૨૬૧૭)	૨૪૫
૮૭. મેવાનગર(નકોડા)વીરમપુર (૨૧૩૭-૨૧૩૯)	૧૮૩	૧૨૫. સિરોહી (૨૬૨૧-૨૬૩૪)	૨૪૬
૮૮. જસોડ (૨૧૪૭-૨૧૪૯)	૧૮૬	સાબુવાડા (જૂનું) (૨૨)	૨૫૧
૮૯. ભંડોર (૨૧૫૦-૨૧૬૬)	૧૮૭	લોદરી (૨૩)	૨૫૧
૯૦. બાંડવપુર (૨૧૬૫)	૧૮૨	૧૨૬. ડેવેલર (૨૬૪૨)	૨૫૧
૯૧. માંધાણી (૨૨૨૦)	૧૮૩	૧૨૭. ધનારી (૨૬૫૧)	૨૫૨
૯૨. કાપરકા (૨૨૨૭)	૧૮૪	૧૨૮. નીતોડા (૨૬૫૨)	૨૫૩
૯૩. કુલોધિ (૨૨૫૨-૨૨૫૩)	૧૮૬	કાગાયરા (૨૪)	૨૫૪
૯૪. મેડતા (૨૨૫૬-૨૨૬૬)	૧૮૭	૧૨૯. દીયાણા (૨૬૫૩-૨૬૫૪)	૨૫૫
૯૫. નાગોર (૨૨૮૭-૨૩૬૩)	૧૮૮	ઝેર (૨૫)	૨૫૬
૯૬. અલવર (૨૫૦૩)	૨૦૧	૧૩૦. કાછોલી (૨૬૫૬)	૨૫૭
૯૭. અજમેર (૨૫૩૫-૨૫૪૦)	૨૦૩	૧૩૧. વામ્ના (૨૬૫૮)	૨૫૭
દર્પુર (૧૯)	૨૦૪	૧૩૨. રોહિડા (૨૬૫૯-૨૬૬૧)	૨૫૮
૯૮. ખીમેલ (૨૬૬૨-૨૬૬૩)	૨૦૪	૧૩૩. વારેડા (૨૬૬૨)	૨૫૯
૯૯. છુડાલા (૨૮૬૫)	૨૦૫	૧૩૪. ભીમાણા (૨૬૬૩)	૨૬૦
૧૦૦. બાલી (૨૬૬૬-૨૬૬૮)	૨૦૬	ગુરંગી (૨૬)	૨૬૦
૧૦૧. હથુડી-શતા મદાવીર (૨૬૭૦)	૨૦૬	૧૩૫. ભારમ (૨૬૬૪)	૨૬૦
૧૦૨. સેવાડી (૨૬૭૩-૨૬૭૪)	૨૧૦	૧૩૬. કાચીકા (૨૬૬૫)	૨૬૧
૧૦૩. સેસલી (૨૬૭૬)	૨૧૧	૧૩૭. આમથરા (૨૬૬૬)	૨૬૨
૧૦૪. સોરેશવ (૨૭૨૭-૨૭૨૮)	૨૧૨	૧૩૮. કીરવલી (૨૬૬૭)	૨૬૨
૧૦૫. ખીરાણી (૨૭૩૭-૨૭૩૮)	૨૧૩	૧૩૯. જ્યોર (૨૬૬૮)	૨૬૩
૧૦૬. ભંકોડા (૨૭૪૬)	૨૧૪	૧૪૦. દેરજા (૨૬૬૯)	૨૬૪
૧૦૭. રાણકપુર (૨૭૭૨-૨૭૭૪)	૨૧૪	૧૪૧. દેવવાડા (૨૬૭૦)	૨૬૪
૧૦૮. પાનેશવ-મુછાળા મદાવીર (૨૭૭૫-૨૭૮૬)	૨૨૦	૧૪૨. વેલાર (૨૬૭૧)	૨૬૪
૧૦૯. નાંદોર્ધ (૨૭૮૭-૨૭૮૭)	૨૨૧	૧૪૩. અપ્ટેરી (૨૬૭૨)	૨૬૬
૧૧૦. નાડાલ (૨૭૮૮-૨૮૦૧)	૨૨૫	૧૪૪. ચીવેરા (૨૬૭૪)	૨૬૬
૧૧૧. વરંદા (૨૮૦૨)	૨૨૬	૧૪૫. વીરવાડા (૨૬૭૫-૨૬૭૬)	૨૬૭

વાસીયુ-વીસલનગર (૨૭)	૨૬૯	ઓરિયા (૩૯)	૨૯૩
કોટરા (૨૮)	૨૬૯	અચલગઢ (૪૦)	૨૯૩
વીરોલી (૨૯)	૨૭૦	૧૫૬. મેડા (૩૦૪૭)	૨૯૫
૧૪૬. ઉંદરા (૨૯૭૭)	૨૭૦	૧૫૭. પાલડી (૩૦૫૪)	૨૯૬
૧૪૭. કોજરા (૨૯૭૮)	૨૭૧	૧૫૮. હણાદ્રા (૩૦૫૫)	૨૯૬
૧૪૮. બ્રાહ્મણવાડા (૨૯૭૯)	૨૭૧	પામેરા (૪૧)	૨૯૭
૧૪૯. પેશુવા (૨૯૮૦)	૨૭૩	માહલોગો (૪૨)	૨૯૭
કોદરલા (૩૦)	૨૭૪	ધસરી (૪૩)	૨૯૭
૧૫૦. લાજ (૨૯૮૧)	૨૭૪	ડાક (૪૪)	૨૯૮
કુલેરા (૩૧)	૨૭૫	ટોકરા (૪૫)	૨૯૮
૧૫૧. તેલપુર (૨૯૮૨)	૨૭૫	૧૫૯. સેલવાડા (૩૦૫૬)	૨૯૮
૧૫૨. મીરપુર (૩૦૧૪)	૨૭૪	૧૬૦. છરાવલા (૩૦૬૦)	૨૯૯
૧૫૩. સાંતપુર (૩૦૧૯)	૨૭૭	૧૬૧. મહાર (૩૦૮૮-૩૦૮૯)	૩૦૧
માનપુર (૩૨)	૨૭૭	૧૬૨. સાતમેણ (૩૦૯૦)	૩૦૩
ઉંબરણી (૩૩)	૨૭૭	૧૬૩. સાચોર (૩૦૯૧-૩૦૯૫)	૩૦૩
ચંદ્રાવતી (૩૪)	૨૭૯	૧૬૪. ભટાણા (૩૧૦૦)	૩૦૬
મુંગધલા (૩૫)	૨૭૯	૧૬૫. મારોલ (૩૧૦૧)	૩૦૬
ગિરિવર (૩૬)	૨૮૨	૧૬૬. વરમાણ (૩૧૦૨)	૩૦૭
વાજનવાળા (તોડાનો દરવાજો) (૩૭)	૨૮૨	૧૬૭. ધવલી (૩૧૦૪)	૩૦૮
દત્તાણી (૩૮)	૨૮૨	૧૬૮. ડગાણી (૩૧૦૬)	૩૦૮
૧૫૪. કુંભારિયા (૩૦૨૦-૩૯૩૪)	૨૮૩	કોઠાઓ : (મારવાડ-રાજસ્થાન) ૩૦૫ થી ૪૬૨	
૧૫૫. આણુ (૩૦૨૫-૩૦૩૪)	૨૮૮		

પરિશિષ્ટ

૧. ઘટનાઓની સાલવાર સૂચી	૫૦૯	૬. શ્રાવક, શ્રાવિકા, મંત્રી આદિની અકારાદિ	
૨. ગ્રંથોની અકારાદિ અનુક્રમણિકા	૫૫૪	અનુક્રમણિકા	૫૭૩
૩. ગામ, નગર, નદીઓ, મૂર્તિવિશેષ આદિની		૭. વિદ્વાનો, શિષ્યો અને બીજાઓની	
અકારાદિ અનુક્રમણિકા	૫૫૭	અકારાદિ અનુક્રમણિકા	૫૮૨
૪. જૈન આચાર્યાદિ મુનિવરોની અકારાદિ		૮. કુળ, વંશ, ગોત્ર, જ્ઞાતિ, ગચ્છ, બિરુદ	
અનુક્રમણિકા	૫૬૭	આદિની અકારાદિ અનુક્રમણિકા	૫૮૪
૫. રાજ, રાણી, સુબા આદિની અકારાદિ		૯. સંદર્ભ ગ્રંથસૂચી	૫૮૬
અનુક્રમણિકા	૫૭૦	૧૦. શુદ્ધિપત્ર:	૫૯૩

વાચકોને પૃષ્ઠોમાં સ્થળ મેળવવાની સૂચના

[ભાગ પહેલો : ખંડ ૧-૨ માટે]

ભાગ પહેલો - ખંડ પહેલો અને બીજો-એનાં વિશેષ નામોની પરિશિષ્ટ રૂપે મળીને દશેક સૂચીઓ ખંડ બીજાની અંતે કોઠાઓ પછી મૂકેલી છે. જ્યારે કોઠામાં અને વિશેષ નોંધમાં આવેલાં ગામોની અકારાદિ સૂચી ભાગ પહેલાના ખંડ પહેલામાં મૂકેલી છે. એટલે ભાગ પહેલાના ખંડ પહેલામાં વિશેષ નોંધ અને તે ભાગ પૂરતા કોઠાઓ અને તેની અકારાદિ સમગ્ર સૂચી આપેલી છે; અને ભાગ પહેલાના ખંડ બીજામાં વિશેષ નોંધ, કોઠાઓ અને ભાગ પહેલાના ખંડ પહેલા - બીજાના વિશેષ નામોની પરિશિષ્ટ રૂપે દશેક સૂચીઓ આપેલી છે. વળી, ભાગ પહેલાના ખંડ પહેલાનો પાનાનો અનુક્રમ : પ્રકાશકીય બે બોલથી ૧ થી ૪૪ પૃષ્ઠ, વિશેષ નોંધ ૧ થી ૧૫૨ પૃષ્ઠ, કોઠાઓ : ૧ થી ૩૦૨ પૃષ્ઠ : તેમજ ભાગ પહેલાના ખંડ બીજાના પાનાનો અનુક્રમ : વિશેષ નોંધ પૃષ્ઠ : ૧૫૩ થી ૩૦૮ પૃષ્ઠ, કોઠાઓ : ૩૦૫ થી ૪૬૨ પૃષ્ઠ અને પરિશિષ્ટ : ૫૦૯ થી ૫૯૪ સુધીનો આપેલ છે.

જૈન તીર્થ સર્વસંગ્રહ

જાગ ૫ હેલો

[ખંડ બીજો]

10

[illegible]

1. *Phragmites* (1990)

10

રાજસ્થાનની મંદિરાવલી

મારવાડ, મેવાડ, મેવાત નામે જાણખાતા પ્રદેશો આજે રાજસ્થાનમાં સમાઈ ગયા છે પરંતુ પ્રાચીન કાળે આ પ્રદેશો અનેક વિભાગમાં વહેંચાયેલા લુદ્ધ લુદ્ધ નામે જાણખાતા હતા. મારવાડને મરુદેશ કહેતા. મારવાડ અને બિકાનેરનો ઉત્તરીય પ્રદેશ ભંભલ નામે જાણખાતા હતા; જેની રાજધાની અહિંચરપુર હતી, જે અત્યારે નાગોર નામે જાણખાય છે. એની પાસેના પ્રદેશનું નામ સપાદલસ હતું. આજનો જેસલમેરનો ભાગ માડ અને તેની પાસેના હિસ્સો વદલ તેમજ ઝવણી નામે પ્રસિદ્ધ હતા. મેવાડનું નામ મેદપાટ હતું; તેને જ કયાંક પ્રાગપાટ નામ આપેલું પણ જણાય છે. ચિતોડની આસપાસનો સુલક શિખિ નામે જ્યાત હતા; જેની રાજધાની પ્રસિદ્ધ માધ્યમિકા નામે નગરી હતી. અલવરનો પ્રદેશ મેવાત નામે જાણખાતા અને તેનો ઉત્તરીય પ્રદેશ કુરુ નામે જ્યાત હતા. ત્યારે શ્રીમાલ-ભિત્રમાલ, આણુ વગેરેનો પ્રદેશ ગુજરાતની અંતર્ગત હતા. શ્રીમાલ-ભિત્રમાલ તો પ્રાચીન ગુજરાતની રાજધાનીનું પ્રસિદ્ધ મુખ્ય નગર હતું.

આજના રાજસ્થાન પ્રદેશના ઇતિહાસનિર્માણમાં જૈન સંસ્કૃતિનું સ્થાન મહત્વપૂર્ણ છે. આ સંસ્કૃતિએ અહીંના રાજનૈતિક, સાંસ્કૃતિક, ધાર્મિક અને સાહિત્યિક જીવન ઉપર અમીટ પ્રભાવ પાડેલો છે; એ ઐતિહાસિક હકીકત છે; છતાં એ સંસ્કૃતિએ અહીં ક્યારથી પ્રવેશ કર્યો એ સમયનિર્ણય કરવાનું કંઈજ સાધન નથી. કેટલાક પુરાવાઓ માત્ર કંઈક જાણુ અજવાળું પાડી રહ્યા છે.

ભગવાન મહાવીરસ્વામીના સમયે મગધ, વિકાર અને તેની આસપાસના ઉત્તર પ્રદેશમાં જૈનોની વસ્તી વિપુલ હતી. મુખ્યમિત્રના ધર્માન્ધ આક્રમણથી જૈનો અને બૌદ્ધોને એ પ્રદેશમાં ઘણું સહન કરવું પડ્યું હતું. તે પછી શંકરાચાર્યના સમયે જૈનોએ સ્થળાંતર કર્યું હોય એમ પણ લાગે છે. વસ્તુતઃ રાજકાંતિઓ અને બીજાં પરિવર્તનોની સાથે જ જૈન મહાજનો સ્થળાંતર કરતા મજુરા આદિ પ્રદેશોમાં ફેલાઈ ગયા. તે પછી ધીમે ધીમે મારવાડ, મેવાડ અને માલવામાં આવી સ્થિર થઈ ગયા. તેમાંની કેટલીક વસ્તી આવડા અને ઓલુકય કાળમાં ગુજરાતમાં આવીને વસી ગઈ— આ અંધાધુંધીના સમયનાં ઐતિહાસિક પ્રમાણો મેળવવાં શક્ય નથી; કેમકે કેટલાંક મંદિરો ચૈત્યવાસીઓના કબજામાં હતાં, તેમાંથી શિલાલેખો મેળવવાની આશા રાખી ન શકાય.^૧ છતાં વૈરાટનગરમાં રહેલા સમ્રાટ અશોકના શાસનલેખ કરતાંયે પ્રાચીન એવો શિલાલેખ અજમેર જિલ્લાના બહલી ગામથી મળી આવ્યો છે, તેમાં આ પ્રકારે લખેલું છે:—

“ વૌર[?]ય મગ[?]તે] ચતુરાસિતિ વ[?]કાયે જાગમગ્નિવે રંનિવિઠ માસિકે ॥ ”

આ લેખમાં દેવલેખેનું ૮૪મું વર્ષ જૈનોના અંતિમ વીર્યંકર મહાવીરના નિર્વાણસંવતનું હોવાનો નિર્ણય પુરાતત્ત્વવિદોએ બંદર કર્યો છે.^૨ એટલે આ લેખ ઈ. સ. પૂર્વે (૫૨૭-૮૪=) ૪૪૩નો ગણાય.^૩ આની લિપિ પણ અશોકના લેખોની લિપિથી પહેલાંની બ્રાહ્મીલિપિ છે.^૪ આ રીતે જોતાં ઈ. સ. પૂર્વની પાંચમી શતાબ્દીના આ લેખ ભારતમાંથી મળી આવેલા સમગ્ર લેખોમાં પ્રથમ છે. લિપિશાસ્ત્રના અભ્યાસીઓ આ લેખધોજ અધ્યયનના શ્રીગણેશ માંડે છે.

આ ઉપરાંતી દેવલેખને કારણ મળે છે કે, ભગવાન મહાવીરસ્વામીના સમયથી જ આ પ્રદેશમાં જૈનોએ પોતાની

૧. આ સંજયે લુદ્ધો, “અર્જુનચત્ર પ્રદક્ષિણા જૈનલેખચરોદ” નામક પુસ્તકનો અમારો લખેલો ઉપોદ્યાત.

૨. “ભારતીય પ્રાચીન લિપિમાલા —પ.” ગૌરીશંકર ઝોઝાજી. પૃ. ૨-૩.

૩. મ. મ. ડો. સનીસચંદ્ર વિદ્યાભૂષે આ લેખને વીર નિ. સં. ૮૪ નો જ માન્યો છે.

૪. સમ્રાટ અશોક પૂર્વના જૈન “સમવાચનચત્ર”માં તથા તે પછીના “લલિતવિસ્તર” ગ્રંથમાંથી બાકી ઉપરાંત પછી લિપિઓનાં નામો મળે છે; પરંતુ તેના કાંઈ લેખ અવાપિ પ્રાપ્ત થયા નથી.

સંસ્કૃતિનો વિકાસ સાધવા માંડ્યો હશે. એક પ્રવાહથી એમ પણ જાણવા મળે છે કે, ભગવાન મહાવીરસ્વામી આ મુરુભૂમિના પ્રદેશમાં વિચર્યા હતા. એ સંબંધે આપણને કેટલાંક પ્રમાણો પણ મળી આવે છે. ભિન્નમાલ નગરના શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનના મંદિરમાંથી પ્રાપ્ત થયેલો સં. ૧૩૩૩ નો^૧ શિલાલેખ અને મૂંગથલાના મંદિરમાંથી મળી આવેલો સં. ૧૪૨૬ નો^૨ શિલાલેખ તેમજ સં. ૧૩૦૦ની આસપાસમાં શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ રચેલી 'અષ્ટોત્તરી તીર્થમાલા' અને સં. ૧૪૬૭માં શ્રીજિનહર્ષસૂરિએ રચેલા 'વસ્તુપાલ ચરિત'ના ગ્રંથસ્થ ઉલ્લેખોમાંથી આ વાત પ્રગટ થાય છે. વળી જીવિતસ્વામીની મૂર્તિ વિશે જીવિત અવસ્થાની મૂર્તિઓ એવો અર્થ કરવામાં આવે તો લોકોદિત પણ છે કે— "નાણા દીયાણા નાંદિયા જીવિતસ્વામી વાંદિયા" એ વાતથી એને સમર્થન મળે છે.

અલબત્ત, અત્યાર સુધીની શોધો ઉપરથી એમ જ જણાયું છે કે, ભગવાન મહાવીરસ્વામી આ પ્રદેશમાં ક્યારેય પધાર્યા નહોતા પરંતુ ઔદ્યમી-પંદરમી શતાબ્દીના આ શિલાલેખીય અને ગ્રંથસ્થ પ્રમાણો સામે દોષ પરંપરા અવશ્ય હોવી જોઈએ, જે વિશે વિદ્વાનોએ પરામર્શ અને શોધ કરવાની જરૂર તો છે જ.

જૈનોની દૃષ્ટિએ આ પ્રદેશની શોધખોળ માટે મિ. વિન્સેન્ટ સ્મિથ સાચું જ કહે છે:—

"The field for exploration is vast. At the present day the adherents of the Jain religion are mostly to be found in Rajputana and Western India. But it was not always so. In olden days the creed of Mahavir was far more widely diffused than it is now x x x. I feel certain that Jain stupas must be still in existance and that they will be found if looked for. They are more likely to be found in Rajaputana and elsewhere.

—શોધખોળનું ક્ષેત્ર બહુ જ વિશાળ છે. આજકાલ જૈનધર્મ પાળનારા વિશેષે કરીને રાજપૂતાના અને પશ્ચિમ ભારતમાં જ મળે છે પણ હમેશાં એમ નહોતું. પ્રાચીન સમયમાં ભગવાન મહાવીરનો ધર્મ આજકાલની અપેક્ષાએ ખૂબ ફેલાયેલો હતો. x x x મને નિશ્ચય છે કે, શોધ કરવામાં આવે તો જૈનસ્તૂપો (જૈન મંદિરો તો ખૂબ મળી આવે છે પણ પ્રાચીનતા નિદર્શક જૈન સ્તૂપો જે બહુ ઓછા પ્રમાણમાં મળે છે તે પણ) મળી આવવાની વિશેષ સંભાવના બીજાં સ્થળોની અપેક્ષાએ રાજપૂતાનામાં અધિક છે.^૩

ઉપર્યુક્ત શિલાલેખના લગભગ સમયનાં અને તે પછીનાં કેટલાંક પ્રમાણો આ પ્રદેશમાં જૈન મંદિરોના અસ્તિત્વ અને જૈનધર્મના પ્રસારનો ખ્યાલ આપે એવાં જૈન ગ્રંથોમાંથી મળી આવે છે. પટ્ટાવલીઓના કથન મુજબ: ઓશિયા નગરને વસાવનાર ઉપલદે રાજાને અને ત્યાંની ક્ષત્રિય પ્રજાને ઉપદેશ આપી જૈનધર્મી બનાવનાર અને મહાજનવંશની સ્થાપના કરનાર મહાપ્રભાવક આચાર્ય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ વીર નિ. સં. ૭૦માં ઓશિયા અને કોરંટક નગરના મંદિરોની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^૪ આજના ઓશવાળો એ આચાર્યના પ્રતિભાધથી જૈન બનેલા ઓશિયા નગરના ક્ષત્રિય સંતાનો છે.

શ્રીવજ્રસ્વામી (જન્મ: વિ. સં. ૨૬ થી સ્વર્ગ: વિ. સં. ૧૧૪)એ શ્રીમાલમાં વિહાર કર્યો હતો એવું પ્રમાણ ચૂર્ણિગ્રંથો આપે છે.^૫

શ્રીધર્મસાગરીય 'તપાગચ્છપટ્ટાવલી'થી જણાય છે કે, ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૧૭ મા ગુરુ શ્રીવૃદ્ધેવ-સૂરિએ વીર નિ. સં. ૫૯૫ (વિ. સં. ૧૨૫)માં કોરંટકમાં નાહક મંત્રીએ કરાવેલા જિનપ્રાસાદમાં પ્રતિષ્ઠા કરી

૫. 'પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ' ભા. ૨, લેખાંક : ૪૦૨.

૬. 'અર્જુનચલ પ્રદક્ષિણા જૈનલેખસંગ્રહ' લેખાંક : ૪૮.

૭. "જૈન સાહિત્ય સમ્મેલન" અંકમાં "Archaeological research a Jain duty." By Vincent A. Smith. P. 1-6.

૮. "સ્પત્યા વસરાણાં ચરમજિનપતેર્મુજજાતસ્ય વર્ષે, પદ્મમ્યા શુક્લપક્ષે સુર્યુદિવસે વ્રહ્મણઃ સન્મુદ્ભૂતે ।

રત્નાચાર્યઃ સ્કલગુણયુતૈઃ સર્વસંધાનુજ્ઞાતૈઃ, શ્રીમદ્વીરસ્ય વિમ્બે સ્વશતમયને નિર્મિતેયં પ્રતિષ્ઠા ॥

ઉપકેશ્વે ચ કોરંટકે, તુલ્યં શ્રીવીરવિમ્બયોઃ । પ્રતિષ્ઠા નિર્મિતા શક્ત્યા, શ્રીરત્નપ્રભસૂરિભિઃ ॥ "

૯. "ભારતકે પ્રાચીન જૈન તીર્થ"—લે. ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈન, પૃ. ૫૪

હતી.^{૧૦} શ્રીજન્મગુપ્તરિએ વીર નિ. સં. ૬૭૦ (વિ. સં. ૨૦૦)માં સ્વત્વપુર(સાચાર)માં નાહક મંત્રીએ બંધાવેલા જિનમંદિરમાં શ્રીમહાવીર પ્રભુની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૧૧} ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૧૯મા શુરુ શ્રીમાનદેવસૂરિએ નાટોલમાં પદ્માદિ દેવીઓનો સાક્ષાત્કાર કર્યો હતો.^{૧૨} ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૨૧ મા શુરુ શ્રીદેવાનંદસૂરિએ વીર નિ. સં. ૭૭૦ (વિ. સં. ૩૦૦)માં નાગોરમાં નેમિજિન ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૧૩}

એ પછી વિ. સં. ૮૩૫માં શ્રીદાદિષ્ટયચિહ્ન ઉદ્ધોતનસૂરિએ પ્રાકૃતમાં રચેલી ‘કુવચયમાલા’ નામના કથાશ્રંયની પ્રશસ્તિમાં તેમણે પોતાના પૂર્વ સાત આચાર્યોની શુરુપરંપરા દર્શાવી છે. સૌથી પ્રથમ શ્રીહરિશુભાચાર્યને તેમણે નોંધ્યા છે. તેમના સત્તાસમય વિશે ખીન્ન પ્રમાણોથી અનુસંધાન કરતાં જણાય છે કે, વિ. સં. ૫૭૫ પહેલાં તેઓ વિદ્યમાન હતા. તેમના શિષ્ય દેવશુભાચાર્ય અને તેમના શિષ્ય શિવચંદ્રગણિ હતા, જેઓ શ્રીમાલમાં જિનવંદન નિમિત્તે આત્મા અને ત્યાં સ્થિર થયા એમ પ્રશસ્તિમાં જણાવ્યું છે.^{૧૪} એટલે અનુમાનતઃ તેઓ સાતમા સૈકામાં શ્રીમાલમાં આત્મા ત્યારે અહીં જિનમંદિર વિદ્યમાન હતું એટલું નિશ્ચિત થાય છે.

૬મી, ઉદ્ધોતનસૂરિ જાબાલિપુર (જાલોર) ગયા ત્યારે એ નગરમાં અનેક યાવકો હતા, અને જિનમંદિરો પણ હતાં; એટલું જ નહિ, તેમના ધર્મશુરુ. જેમનું નામ તેઓ વીરભદ્ર આપે છે તેમણે જાલોરમાં આદિજિનનું મંદિર કરાવ્યું એમ પણ જણાવે છે.^{૧૫} આ ઉપરથી કહી શકાય એમ છે કે, સાતમા-આઠમા સૈકામાં આ પ્રદેશમાં જૈનોની બહોળી વસ્તી હતી અને ધણાં જિનમંદિરો વિદ્યમાન હતાં.

ખીંડવાડાના મંદિરમાં રહેલી બે કાઉસગિયા ધાતુમૂર્તિઓ, જે વસંતગદથી લાવવામાં આવી છે, તેમાંની એક મૂર્તિ ઉપર સં. ૭૪૪નો લેખ મળે છે.^{૧૬}

બાપા રાવલના વંશજ ભર્તુભટ રાણા, જેઓ આઠમી સદીમાં થયા તેમણે ભટેવરનો કિલ્લો બંધાવી, તેમાં ‘ગુહિલવિહાર’ નામે આદિજિનનું ચેત્ય બંધાવ્યું હતું; જેની પ્રતિષ્ઠા શુકાગણિએ કરી હતી.^{૧૭}

ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૩૦ મા શુરુ શ્રીરવિપ્રભસૂરિએ વીર નિ. સં. ૧૧૭૦ (વિ. સં. ૭૦૦)માં નાટોલમાં જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૧૮}

વિ. સં. ૯૧૫માં જ્યારે જોગદેવનું રાજ્ય પ્રવર્તમાન હતું ત્યારે નાગર (નાગોર)ના જિનાલયમાં રચેલા ‘ધર્મેપ્રદેશમાલા-વિવરણ’ નામના શ્રંયની અંતિમ ૩૧ ગાથાની પ્રશસ્તિમાં, શ્રીજયસિંહસૂરિએ પોતાની શુરુપરંપરા વિશે નોંધ આપતાં તે તે શુરુઓના સમયમાં બંધાવાયેલાં મંદિરોનું સૂચન કર્યું છે. તદ્દનુસાર સં. ૫૧૦ પછી અનેક સૂરિઓ થયા. પછી શ્રીવટેશ્વર નામના ક્ષમાશ્રમણ, તેમના શિષ્ય તત્ત્વાચાર્ય અને તેમના શિષ્ય યક્ષ મહત્તરે ખટ્ટકૂપ (ખાટ્ટ)માં જિનમંદિર બંધાવ્યું હતું. અર્વાતર પ્રમાણોથી જણાય છે કે, તેમણે આ મંદિર નવમા સૈકામાં બંધાવ્યું.

૧૦. “શ્રીધીરાત્ પચનત્તમિષ્(૫૧૫ વર્ષ)કિન્ને કોરવ્વકે માહવમ્મિજિનિર્માપિતપ્રાસાદે પ્રતિષ્ઠાહ્વ ॥” —ધર્મસાગરીય પદ્ધાવધી શ્લોક

૧૧. “શ્રીજન્મગુપ્તરિ વ સત્ત્વપિષ્વપ્પવ્વવર્ણે સત્ત્વપુરે માહવમ્મિર્માપિતપ્રાસાદે મહાવીરઃ પ્રતિષ્ઠિતઃ ॥” —ધર્મ’ શ્લોક;

“શ્રેય પ્રુશાએણે સત્ત્વપુરે ચોસુવસાઓ ઇચ્છાસવર્ણે મહંત કારિર્મં બન્નન્નિહિરિહરં વેર્ય ॥”

‘વિરિધિતીર્થકલ્પાન્તર્ગત-સત્ત્વપુર તીર્થકલ્પ’

૧૨. “તતપલા નદ્દહ્લપુરે ગણા-જયા-વિજયા-અપસવિતામિષનામિઃ દેવીમિઃ પંચુપાસર્વં.....” —ધર્મ’ શ્લોક.

૧૩. “સ વ ચીરાત્ સત્ત્વિસસવર્ણ(૭૦૦)ર્ણે વિક્રમતઃ ત્રિચતી(૧૦૦)ર્ણે નામપુરે ધીનેમિષ્તિષ્ટાહ્વ ॥” —ધર્મ’ શ્લોક.

૧૪. “સો જિવવંદગદેઽ કહવિ મમનો કમેચ સંપત્તો । સિરિમિલ્લમાલગયર્મિ સંટિઓ કવ્વહ્વકોલ્લ ॥૧૧”

૧૫. “તુંગમલેષે જિનમગ્ગમનહર ધાવ્વકલ્લે વિસમ । જાવાલિપુરં બદ્ધાવેં વ બદ્ધ બવિ પુરવો ॥૧૮”

તુંગ ધવલે મગ્ગહારિ રયગણતં ધવ્વવલ્લોગેં । ઉસહજિનિશ્વાયતણં કારવિય વીરમણે ॥૧૯

૧૬. “અણુદામલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસદ્દ ૬” લેખાંક. ૨૬૫.

૧૭. “જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ.” પૃ. ૪૯૬

૧૮. “સ વ શ્રીધીરાત્ સત્ત્વપિષ્વેશ્વરગણ(૧૧૭૦)ર્ણે વિં સત્ત્વવર્ણે(૭૦૦)નદ્દહ્લપુરે શ્રીનેમિનવપ્રાસાદપ્રતિષ્ઠાહ્વ ॥

હથે, એ યક્ષ મહત્તરે કૃષ્ણ નામના વિપ્રને દીક્ષા આપી, જેઓ કૃષ્ણમુનિ તરીકે (નવમા સૈકામાં) ખ્યાતિ પામ્યા. તેમણે નાગોરમાં નારાયણ નામના શ્રેષ્ઠાને પ્રતિભોધ કરી નાગોરના કિલ્લામાંની ભૂમિ ઉપર જિનમંદિર બંધાવ્યું. કૃષ્ણમુનિના પૂજ્ય શ્રીદેવગુપ્તસૂરિએ ગુજરાતથી આવીને તે મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી અને તેની વ્યવસ્થા માટે ૭૨ શ્રેષ્ઠી-ઓની નિમણૂક કરી. આ જ કૃષ્ણમુનિથી 'કૃષ્ણર્ષિ' નામનો ગરુડ ખ્યાતિ પામ્યો. એ જ મંદિરમાં સં. ૯૧૭ ના આઘાઠ માસની શુકલ પંચમીના દિવસે શ્રીજયસિંહસૂરિએ શ્રીમહાવીર જિનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૧૯}

જોધપુર પાસે આવેલા ઘટિયાળા ગામમાંથી મળી આવેલા સં. ૯૧૮ ના પ્રાકૃત શિલાલેખથી જણાય છે કે, મંદોરના પ્રતીહારવંશીય કેટલાયે રાજાઓએ રાજત્યાગ કરી અનશનવ્રત ગ્રહણ કર્યું હતું, એ ઉપરથી દ્રવિત થાય છે કે, આ વંશના રાજાઓને કેઈ જૈનાચાર્યે પ્રતિભોધ આપી જૈન બનાવ્યા હથે. તે વંશમાં ૧૪મો કેન્દુક નામે રાજા થયો, તેણે સં. ૯૧૮ના ચૈત્ર સુદિ રને બુધવારના દિવસે સુંદર જિનભવન કરાવી શ્રીધનેશ્વરગરુડને અર્પણ કર્યું હતું.^{૨૦}

એ પછી સં. ૯૩૭ના લેખવાળી એક પ્રતિમાની નોંધ અમે ઘાંધાણીના વર્ણનમાં આપી છે.

હસ્તિકુંડી (હથુંડી)ના જૈન મંદિરમાંથી વિ. સં. ૧૦૫૩નો શિલાલેખ મળી આવ્યો છે, તે પરથી પ્રગટ થાય છે કે, વિ. સં. ૯૭૩માં રાઠોડવંશીય વિદ્યધ રાજાએ શ્રીવાસુદેવાચાર્યના ઉપદેશથી અહીં જિનમંદિર બંધાવ્યું; એટલું જ નહિ પણ તેના નિભાવ માટે પોતાનું સુવર્ણ તોલ કરાવી તેના ૩ લાગ મંદિરને ભેટ કર્યો અને ૬ લાગ શ્રીવાસુદેવા-ચાર્યની આજ્ઞા પ્રમાણે વાપર્યો. વિદ્યધરાજના પુત્ર ધ્રુવે એ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી તેના માટે કેટલીક ઉપજ વધારી આપી. આ વંશના મોટા ભાગના રાજાઓ જૈન હતા એમ પણ શિલાલેખથી સ્પષ્ટ મળે છે.^{૨૧}

ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૩૬ મા ગુરુ શ્રીસર્વદેવસૂરિએ વિ. સં. ૧૦૧૦માં રામસૈન્યપુરમાં ચંદ્રપ્રભ જિનેશ્વરની પ્રતિષ્ઠા કરી અને ચંદ્રાવતીમાં ઉત્તુંગ જિનપ્રાસાદ બંધાવનાર કુંકુણ મંત્રીને પ્રતિભોધી દીક્ષા આપી હતી.^{૨૨}

શ્રીશીલભદ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીધર્મધોષસૂરિએ સં. ૧૧૮૧માં ફલોધિ પાર્શ્વનાથ જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૨૩}

મલધારી શ્રીઅભયદેવસૂરિ(ગારમો સૈકો)એ હબરો પ્રામણો અને કડમડ નામના યક્ષને પ્રતિભોધી મેડતપુર (મેડતા)માં શ્રીવીરપ્રભુનું ચૈત્ય કરાવ્યું હતું.^{૨૪}

ભગવાન મહાવીરની પાટે થયેલા ૪૦ મા ગુરુ શ્રીમુનિચંદ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીવાદિદેવસૂરિએ સં. ૧૨૦૪માં ફલવર્ધિ (ફલોધિ)ના ચૈત્યમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન અને આરાસણ (કુંભારિયા)ના ચૈત્યમાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.^{૨૫}

ભગવાન મહાવીરની માટે થયેલા ૩૬ મા ગુરુ શ્રીધર્મધોષસૂરિના ઉપદેશથી પેથડ મંત્રીએ સં. ૧૩૨૦ લગભગમાં ઠેર ઠેર મળીને ૮૪ જિનમંદિરો બંધાવ્યાં હતાં તે પૈકીનાં ચિતોડ, નાગપુર, વિક્રમપુર, જયસિંહપુર, મધ્યકપુર, રૂણ, કોરંટક, કરહેટક, મંગલપુર વગેરે સ્થળોમાં જિનમંદિર બંધાવ્યાં હતાં.^{૨૬}

આ રીતે કેટલાંક સીધાં અને અવાંતર પ્રમાણેના આશ્રયે આ પ્રદેશના જૈન મંદિરોના ઇતિહાસની નોંધ આપી

૧૯. 'ધર્મોપદેશમાલા'—પ્રસ્તાવના—પં. લાલચંદ્ર ભ. ગાંધી.

૨૦. 'જૈન સાહિત્ય સમ્મેલન અંક'માં 'મારવાડકે સખસે પ્રાચીન લેખ'—પં. રામકરણજી.

૨૧. 'પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ' ભા. ૨, લેખાંક ૩૧૮, ૩૧૯.

૨૨. 'ગુર્વાવલી'—મુનિસુંદરસૂરિ, શ્લોક: ૫૭, ૫૮.

૨૩. "एगारससएषु इकासीइसमहिणसु विक्रमाद्वरिसेषु अइकंतेषु रायगच्छमंडणसिरिखीलमहसूरिपट्टपइहिहि महावादिअंवरगुणचंद्रविअचपत्तपइहि सिरिधम्मघोससूरीहि पासनाहजेईअसिहरे चउविहसंघसमवस्सं पइहा किआ ॥"—" विविधतीर्थकल्पान्तर्गत—श्रीईलवर्द्धिपार्श्वनाथकल्प "

૨૪. "દ્વયાશ્રયમહાકાવ્ય" પ્રશસ્તિ, શ્લોક:

૨૫. "ઉપદેશ સપ્તતિકા" ઉદ્દેશ: ૭

૨૬. 'ગુર્વાવલી'—શ્રીમુનિસુંદરસૂરિ, શ્લોક: ૧૯૧ થી ૨૦૦.

છે. એ ભાગ્યે જ દેહવાની જરૂરત છે કે, બધાં એકાદ જિનમંદિર બંધાયું હોય ત્યાં જોનાની વસ્તી પણ સારા પ્રમાણમાં વિદ્યમાન હોય. એ દૃષ્ટિએ ભગવાન મહાવીરના સમયથી લઈને લગભગ તેરમા સૈકા સુધીની કેટલીક સમ્રાજ્ય આક્રમેલી આઠી નોંધથી આ પ્રદેશમાં જૈનધર્મના પ્રચારનો કંઈક ખ્યાલ આવી શકે એમ છે.

અગિયારમી—બારમી કે તે પછીના કાળમાં નિર્માણ થયેલાં કે જીર્ણોદ્ધાર પામેલાં કેટલાંયે મંદિરોમાંથી આજે પણ મળી આવતા શિલાલેખો મંદિરોની અઘાવધિ વિદ્યમાનતાનું કાળપ્રમાણ બતાવી રહ્યાં છે. મતલબ કે, ૧૦૦૦ કે ૬૦૦ વર્ષ પુરાણું મંદિરો તો હજીયે આ પ્રદેશમાં જોના મૂળ સ્વરૂપે જેટલાં જોવામાં આવે છે તેટલાં ભાગ્યે જ બીજા પ્રદેશમાંથી મળી આવે.

જોનું કારણ તો એ જ છે કે, આ પ્રદેશ પોતાના નામથી સદાકાળ ક્ષત્રિય ભૂમિ રહ્યો છે. આ પ્રદેશમાં થવના પ્રવેશ ન પામે એ ખાતર ક્ષત્રિયોએ ભારે ભોગો આપ્યા છે, એથી જ અંતરાલમાં પડેલાં કેટલાંયે મંદિરો આજ સુધી બચી ગયેલાં જોવા મળે છે. જો કે મુખ્ય નગરો જેવાં કે, અંકાવતી, ભિત્તમાલ, બલોર, કોરટા, ફેલોધિ, આણુ, ચિતોડ જેવાં સ્થાનોનાં મંદિરો આક્રમણથી ભોંયભેળાં થયાં કે કાળગળે જીર્ણ થયાં છતાં ઘણાં મંદિરો જોની ભૂત-કાલીન સમૃદ્ધિને ખ્યાલ આપી રહ્યાં છે. કેટલાંક જીર્ણ મંદિરો તો પચ્ચરેના ઢગલામાં, પાયાથી ૧૦-૧૫ ફીટની દીવાલો કે તેના અમુક ભાગના અવશેષો રૂપે બંધે કાળની પકડમાંથી પોતાને બચાવવાનો નિરર્થક પ્રયત્ન કરી રહ્યાં હોય એમ પણ જોવાય છે, એવાં સ્થળોની નોંધ પણ બની શકી તેટલી અગ્રે આપી છે.

આ ક્ષત્રિયોએ પ્રારંભથી જ જૈનધર્મને અપનાવ્યો હતો તેથી આ પ્રદેશમાં જોના પ્રચાર પ્રાચીન કાળથી હોય એમાં કોઈવાર્ધ નથી જોનાની પ્રસિદ્ધ જ્ઞાતિઓ ઝોઝવાલ, પૌરવાડ, પદ્મીવાલ, ખડેરવાલ, વધેરવાલ આદિ નામોથી સંબંધિત છે તે આ પ્રદેશની જ ક્ષત્રિય જાતિ હતી.

ઇતિહાસજ્ઞ ગુંધી દેવીપ્રસાદની શોધથી કોટા રાજ્ય અંતર્ગત અટાડુ નામક ગામથી વિ. સં. ૫૦૮નો જે શિલા-લેખ મળી આવ્યો છે તે દ્વારા અને અન્ય સાધનોથી જણાય છે કે, ઝોસવાલોના ઉત્પત્તિ સમય વિક્રમની બીજી-ત્રીજી શતાબ્દી હોવાનું મનાય. શ્રીમોલોની ઉત્પત્તિનું સ્થાન પણ શ્રીમાલ-ભિન્નમાલ હતું. આ બધી જાતિઓને ક્યારે કયા આચાર્યે જૈન ણનાવી જોનું વિસ્તૃત વર્ણન જૈન ગ્રંથો આપે છે. ક્ષત્રિયો જૈન બન્યા હોવા છતાં તેમણે પોતાનો ક્ષાત્રધર્મ છોડ્યો નહોતો. એવા ક્ષત્રિય વીરોનાં ઉદાહરણો પર્યાપ્ત પ્રમાણમાં મળી રહે એમ છે; એટલું જ નહિ એમાંથી રાજવીઓ, મંત્રીઓ, સેનાપતિઓ, સાંધિવિગ્રહિકો, ભાંડગારિકો, દાણિકો વગેરે અધિકારીઓ સે કોટા નહિ પણ હજારોની સંખ્યામાં પાક્યા છે અને કેટલોએ પેઢીઓ સુધી એ અધિકારો તેમણે વારસામાં સાચવી રાખ્યા છે. નગરોની પહતી તો જૈન એલીઓનો જ પેઢીદર વારસો હતો; એ આપણે જૂલકું ન જોઈએ.

આ રીતે રાજકીય ક્ષેત્ર ઉપર પૂરો પ્રભાવ પાડવા ઉપરાંત તેમાંથી કેટલાકે દીક્ષિત બનીને આચાર્ય પદવીઓ પણ પ્રાપ્ત કરેલી છે; જેમણે પોતાની સહસ્રમુખી પ્રતિજ્ઞા દ્વારા જનાવેલા ગ્રંથો આજે જૈન સાહિત્યના અંકારોની શોભા વધારી રહ્યા છે. આ આચાર્યોએ સાહિત્યનિર્માણ કરીને જ માત્ર સંતોષ મેળવ્યો નથી પરંતુ વત્કાલીન રાજ-વીરો અને અધિકારીઓ ઉપર પોતાના તપસ્તેજ અને જીવિવૈભવનો પ્રભાવ પણ પારસી હતો; જોનાં પ્રમાણે ઝોઝાં ઉપલબ્ધ નથી. આજ કાલે અહીં એવી કહેવત પ્રચલિત બની છે કે—

“સીસોદિયા સોડેસરા, ચોદસિયા ચોદાણુ; ચૈત્યવાસિયા ચાવડા, કુલચુરુ, એદ પ્રમાણુ.”

—સીસોદિયા ક્ષત્રિયોના કુલચુરુ સંડેરગચ્છીઓ, ચોદાણુ ક્ષત્રિયોના કુલચુરુ ચોદસિયા (ચોદ)ગચ્છના આચાર્યો અને ચાવડા ક્ષત્રિયોના કુલચુરુ ચૈત્યવાસીઓ હતા.

ટોટ સહજેન કહે છે કે, અગ્નિકુળના રાજપૂતોમાં પરમાર અને સોલંકી શાખાના લોકો (રાજવીઓ) સૌથી પહેલાં જૈનધર્મમાં દીક્ષિત થયા હતા.

ઉપર્યુક્ત ગરુડો સિવાય બીજા કેટલાયે ગરુડો આ પ્રદેશના નગરોના નામ ઉપરથી અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે.

૭૭. ‘રાજપૂતાનાકી શોધખોળ.’

પલ્લીવાલગરુ, કોરંટક ગરુ, સાંડેરકગરુ, નાગપુરીય ગરુ, નાણાવાલ(નાણકીય)ગરુ, છરાઉલાગરુ, હસ્તિકુંડીગરુ, ભટેવરગરુ, હર્ષપુરીયગરુ, કાસહુદગરુ, બ્રહ્માણુગરુ, કુચ્છેલીવાલગરુ વગેરે ગરુનામો તો તે તે ગામ ઉપરથી અસ્તિત્વમાં આવ્યા છે, જે આ પ્રદેશમાં જૈનાચાર્યોએ પાથરેલા પ્રભાવનાં પૂરતાં પ્રમાણુ આપી રહ્યાં છે.

વળી, જૈન ગ્રંથો ન હોય એવા રાજવીઓ પણ જૈનો પ્રત્યે સહાનુભૂતિ દાખવતા હતા; એના પુરાવાઓ પણ સુલભ છે. કેઈ પણ રાજવી આ પ્રદેશમાં કિલ્લો બંધાવતા ત્યારે સાથોસાથ આદીશ્વરનું મંદિર પણ બંધાવતા હતા અને નવું ગામ વસાવતાં જૈન મહાજનોને સર્વ પ્રથમ આવકારતા હતા. કેટલાક રાજવીઓ જૈન મંદિરના નિર્વાહાર્થે ગામ, જમીન અરટ કે અમુક ઉપજનો ભાગ પ્રતિવર્ષ આપતા, તેના શિલાલેખો અને દાનપત્રો વગેરેમાં આવતા ઉલ્લેખોનાં પ્રમાણુ આજે પણ હુલ્લ નથી; એ વિશે કેટલાંક ઉદાહરણુ ઉપર દ્રષ્ટિપાત કરી લઈએ.

ઉપર અમે જણાવ્યું જ છે કે, ઘટિયાળાના શિલાલેખમાં સં. ૯૧૮માં કુલ્લુક રાજાએ અને હથુંડીના શિલાલેખમાં સં. ૯૭૩માં વિઠ્ઠલરાજાએ મંદિરો બંધાવ્યાં હતાં તેનો નિર્દેશ છે અને તેના નિર્વાહાર્થે તેમણે કેટલુંક દાન આપ્યું હતું તેમજ વિઠ્ઠલરાજાના પુત્ર ધ્રુવે પણ એ દાનમાં વધારો કરી આપ્યો હતો; એમ જણાવ્યું છે.

એ પછી સં. ૧૧૬૨ના એવાડી ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, કુલ્લુક નામનો રાજવી એવાડીના જિનાલય માટે પ્રતિવર્ષ દાન આપતો હતો.^{૨૮}

સં. ૧૧૮૫ના શિલાલેખથી જણાય છે કે, ગુહિલવંશીય રાણા ઉદ્ધરણના પુત્ર રાજદેવ પોઠિયાઓના મળતા કરમાંથી ૬૦ મો ભાગ અહીંના જિનમંદિરને અર્પણુ કરતો હતો.^{૨૯}

સં. ૧૨૨૧ના સાંડેરાવના લેખથી જણાય છે કે, નાડોલના કેલ્હણદેવની માતૃરાણી આનલદેવીએ ત્યાંના જૈન મંદિર માટે કેટલાક દાનનું શાસન આપ્યું હતું અને સં. ૧૨૩૬ના લેખથી જણાય છે કે, કેલ્હણદેવની રાણી જલ્હણદેવીના આશ્રયથી રાલ્હાકે જૈન મંદિર માટે કેટલુંક દાન કર્યું હતું.^{૩૦}

સં. ૧૨૨૪ના કોજરાના શિલાલેખથી જણાય છે કે, પરમાર રાયસી (ધારાદેવ)ની રાણી શૃંગારદેવીએ અહીંના મંદિરનો થાંભલો કરાવી આપ્યો હતો.^{૩૧}

સં. ૧૨૨૮ ના એક દાનપત્રથી જણાય છે કે, ચૌહાણવંશી રાજાઓમાં ૧૪મી પેઢીએ થયેલા આલ્હણદેવે જૈન-ધર્મ અંગીકાર કરી નાડોલમાં ભગવાન મહાવીરનું મંદિર બંધાવ્યું અને તેને માટે વૃત્તિ નિર્ધારિત કરી હતી.^{૩૨}

સં. ૧૨૪૧ના ઘાંધાણી ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, રાજા કેલ્હણદેવના પુત્ર મોઢલદેવે પોતાને મળેલા ઘાંધાણી ગામમાં મહાવીર જિનના મંદિરના નિભાવ માટે માંડવ્યપુરની મંડપિકામાંથી દાન અપાવ્યું હતું.^{૩૩}

સં. ૧૨૫૫ના ઝાડોલી ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, પરમાર ધારાવર્ષદેવની રાણી શૃંગારદેવીએ ઝાડોલીના જૈન મંદિરના નિર્વાહાર્થે અરટ અને જમીન આપી હતી.^{૩૪}

સં. ૧૨૮૭ ના આણુના લૂણવસહી મંદિરના શિલાલેખથી જણાય છે કે, ચંદ્રાવતીના પરમારરાજા સોમદેવે અને તેના પાટવી કુંવર કાન્હડદેવે લૂણવસહી મંદિરના નિભાવ માટે ડબાણી ગામ સદા માટે ભેટ કર્યું હતું.^{૩૫}

૨૮. 'પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ' ભા. ૨, લેખાંક ૩૨૩.

૨૯. એજન; લેખાંક: ૩૩૨.

૩૦. એજન; લેખાંક, ૩૪૯, ૩૫૦.

૩૧. 'અર્ચુદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈનલેખસંગ્રહ,' લેખાંક; ૪૫૦.

૩૨. 'ટોડ-રાજસ્થાન' દ્વિ. ખંડ; અ. ૨૭, પૃ. ૭૭૪.

૩૩. 'પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ' ભાગ ૨, લેખાંક: ૪૨૯.

૩૪. 'અર્ચુદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈનલેખસંગ્રહ' લેખાંક: ૩૧૨.

૩૫. એજન; લેખાંક: ૨૫૧.

સં. ૧૩૦૦ના ફાળાગરાના શિલાલેખથી જણાય છે કે, ચંદ્રાવતીના મહારાજાધિરાજ આલ્હલુસિંહના ખેતા નામના મંત્રીએ ત્યાંના મંદિરને કંઈક ભેટ કરવાનું શાસન લખેલું છે.^{૩૧}

સં. ૧૩૩૩ના કિત્રભાલના શિલાલેખથી જણાય છે કે, આચિગદેવે અહીંના મહાવીર જિનમંદિરને કેટલાક દ્રમનું દાન કર્યું હતું.^{૩૨}

સં. ૧૩૪૫ના દતાણી ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, આ ગામના ઠાકોર પરમાર દેવડા પ્રતાપચી અને હેમદેવે અહીંના મંદિર માટે બે ખેતરા આપ્યાં અને રા. મહીપાલના પુત્ર સુહસિંહે મંદિરના લીધું કર દેવની યાત્રા કરી ૪૦૦ દ્રમની ભેટ કરી હતી.^{૩૬}

સં. ૧૩૫૦ના વાગીલુ ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, તે ગામના સોલંકીસમુદાયે મળીને ત્યાંના જિનમંદિરના નિર્માણ અર્થે પ્રત્યેક અરદ દીઠ અમુક કર નાખ્યો હતો.^{૩૭}

સં. ૧૩૬૧ના દિયાણા ગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, રાજશ્રી તેજસિંહ અને મંત્રી કૂપાએ દિયાણાના મહાવીરદેવ માટે વાવડી ભેટ કરી હતી.^{૪૦}

સં. ૧૪૪૨ના મૂંગથલાના શિલાલેખથી જણાય છે કે, રાજા કાન્હડદેવના પુત્ર વીસદેવે મૂંગથલાના મંદિર માટે કંઈક ભેટ આપી હતી.^{૪૧}

સં. ૧૬૫૬ના નાણાગામના શિલાલેખથી જણાય છે કે, રાજા અમરસિંહે નારાયણ નામના મંત્રીને નાણાગામ સમર્પણ કરેલું, તેમાંના સાઈરાવનો અરદ એ મંત્રીએ નાણાના મંદિરને અર્પણ કર્યો હતો.^{૪૨}

સં. ૧૮૭૬ના બ્રાહ્મણવાડાના તામ્રપત્રથી જણાય છે કે, સિરોહીના દરબાર શિવસિંહજીએ બ્રાહ્મણવાડાના મહાવીરદેવ માટે અરદ અને ઉપજનો કેટલોક ભાગ અર્પણ કર્યો હતો.^{૪૩}

આ સિવાય બીના કેટલાંયે પ્રમાણો શોધીને મૂકી શકાય પરંતુ આપણી હકીકતને માટે આટલાં ઉદાહરણો પર્થાપ્ત ગણાય.

ઉપર્યુક્ત ઉલ્લેખોથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, આ પ્રદેશના ગામોના નામ ઉપરથી અસ્તિત્વમાં આવેલા ગમ્મો અને જ્ઞાતિઓના પ્રભાવશાળી પુરુષોએ અહીંના સંસ્કૃતિ-નિર્માણ કાર્યમાં સમગ્ર રીતે યોગ આપ્યો હતો. એ જ રીતે બારમા-તેરમા સદા પહોં અહીંના રાજાદારણુમાં સુસ્થિભોના ઠારણે પડેલાં આબ્યા ત્યારે ક્ષત્રિય જૈન વીરો આગળ આવ્યા અને મંત્રી, સેનાપતિ, બંધારી આદિ અધિકારપદે રહીને પોતાની શક્તિ અને કુનેહ દ્વારા શાસનવ્યવસ્થા ટકાવી રાખવામાં મોટો ફાળો આપ્યો હતો, જેની નામપરવી નોંધ પણ ઉલેખી શકાય એમ નથી. કેટલાક શ્રેયીઓનું મંત્રીપદ તો વંશપરંકામાં ઊતરી આવતું હતું.

સૌનગરાવંશીય મંડન મંત્રીના પૂર્વજોએ જુદે જુદે સ્થળે મંત્રીપદ શોભાવ્યાં હતાં એની હકીકત ‘કાબ્યમનોહર’ નામના અંધથી જણાય છે.

૩૧. ‘પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ’ ભાગ ૨, લેખાંક: ૪૨૧,

૩૭. એજન, લેખાંક: ૪૦૨.

૩૮. ‘અર્જુનાચલ પ્રદક્ષિણા જૈનલેખસંગ્રહ’ લેખાંક: ૧૫.

૩૯. ‘પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ’ ભાગ ૨, લેખાંક: ૪૨૫.

૪૦. ‘અર્જુનાચલ પ્રદક્ષિણા જૈનલેખસંગ્રહ’ લેખાંક: ૪૬૦.

૪૧. એજન, લેખાંક: ૧૧.

૪૨. એજન, લેખાંક: ૩૬૨.

૪૩. એજન, લેખાંક: ૩૦૪.

લગભગ તેરમા સૈકામાં જલોરનો રહેવાસી આભૂ નામે જૈન શ્રેષ્ઠી પોતાની બુદ્ધિમત્તાથી ભારતના અંતિમ હિંદુ-સમ્રાટ પૃથ્વીરાજના પિતા સોમેશ્વરના મંત્રી તરીકે નિયુક્ત થયો હતો. એ આભૂનો પુત્ર અભયદ તેરમા સૈકામાં આનંદ (સંભવતઃ અર્જુન)નો મંત્રી હતો. એ અભયદનો પુત્ર આંબડ તેરમા સૈકામાં જલોરનો મુખ્ય અધિકારી હોય એમ જણાય છે, જેણે વિગ્રહેશને જલોરના અધિકારપદે સ્થાપન કર્યા હતા. એ આંબડનો પુત્ર સહણુપાલ તેરમા સૈકામાં મોજદીન બાદશાહના પ્રધાનોમાં મુખ્ય મંત્રી હતો, જેણે બાદશાહથી ' કુચ્છપતુચ્છ ' દેશને ઉગારી લીધો હતો. એ સહણુપાલનો પુત્ર નૈણા નામે હતો, જેને તેરમા સૈકામાં સુલતાન જલાલુદ્દીન બાદશાહે રાજ્યનો સમગ્ર કારભાર સોંપી દીધો હતો. એ નૈણાનો પુત્ર દુસાનુ ચૌદમા સૈકામાં ચંડ રાહલના વિસ્તૃત રાજ્યનો મુખ્ય પ્રધાન હતો. તુઘલક ગયાસુદ્દીન બાદશાહે તેને આદરપૂર્વક બોલાવી ' મૈરુતમાન ' દેશ અર્પણ કર્યો હતો. એ દુસાનુના પુત્ર વીકાએ ચૌદમા સૈકામાં સુપાદલક્ષના પ્રદેશમાં રાજ્ય કરતા શક્તિશાહ (સંભવતઃ અહમદશાહ) નામના રાજાને અને બીજા મળીને સાત રાજાઓને કેદ કરી લીધા હતા અને એ પ્રદેશ ઉપર ગયાસુદ્દીન બાદશાહનો અધિકાર સ્થાપન કર્યો હતો. મંત્રી વીકાણની જૈનધર્મમાં પરમલક્ષિત હતી. તેણે ચિતોડમાં પડેલા દુષ્કાળમાંથી લોકોને બચાવી લીધા હતા. એ વીકાણે પુત્ર ઝાંઝણ નાંદ્રીય (જુનરાતનું નાંદોલ)ના રાજા ગોપીનાથનો મંત્રી હતો. પછીથી તે સારૂ (માંડવગઢ) આવ્યો અને રાજકારણમાં તેના રાજ્યપ્રબંધની કુશળતા જોઈ આવમશાહે (સંભવતઃ હુશંગગોરીએ) તેને પોતાનો મંત્રી (પંદરમા સૈકામાં) બનાવ્યો. ઝાંઝણે જૈનધર્મમાં અનેક કાર્યો કર્યા હતાં. એ ઝાંઝણને ચાહડ, બાહડ, દેહડ, પદ્મસિંહ, આલ્હૂ અને પાહૂ નામે છ પુત્રો હતા. બધાએ હુશંગગોરીના મંત્રીઓ હતા. ઝાંઝણના બીજા પુત્ર બાહડનો પુત્ર મંડન નામે હતો. તે પણ હુશંગગોરીનો મંત્રી હોના, જે વ્યાકરણ, સાહિત્ય, અલંકાર અને સંગીત આદિ શાસ્ત્રોમાં પ્રખર વિદ્વાન હતો. તેણે તે તે વિષયના ગ્રંથો બનાવેલા મળી આવે છે. બાદશાહની તેના પર ખૂબ પ્રીતિ હતી.

આજ રીતે બમ્બાવતના વંશજોમાં પણ પેઢીદર મંત્રીપદ ઊતરી આવ્યું હતું, તેમનાં નામો આ પ્રકારે મળી આવે છે: મગર, બોહિત્ય, શ્રીકરણ, સમધર, તેજપાલ, વીલ્હાણ, કડૂવા, જેસલણ, બમ્બરાજણ, કર્મસિંહ, વરસિંહ, નગરાજ, સંઘ્રામસિંહ, કર્મચંદ્ર, ભાગચંદ, લક્ષ્મીચંદ, અમરચંદ વગેરે. આ પૈકી બમ્બરાજણ મંડોવર નગરમાં રાજા ઋદ્ધમલજીના મંત્રી હતા. રાણા કુંભાએ જ્યારે ઋદ્ધમલજીને મારી નાખ્યા ત્યારે તેના પુત્ર જોધને મંડોર બોલાવી તેને રાજા તરીકેનો અધિકાર અપાવ્યો હતો.

ઋદ્ધમલજીના બીજા પુત્ર બીકાણે નવું રાજ્ય સ્થાપન કર્યું તેમાં બમ્બરાજણે સાથ આપ્યો હતો. સને ૧૪૮૮ માં બીકાણે બીકાનેર વસાવ્યું, તેમ બમ્બરાજણે ' બમ્બસાર ' નામક એક ગામ વસાવ્યું હતું. તેણે જૈનધર્મની પ્રભાવનાનાં અનેક કાર્યો કર્યાં હતાં. એ બમ્બરાજણના પુત્ર કરણસિંહને રાવ લૂણકરણજીએ પોતાનો મંત્રી બનાવ્યો હતો. તેણે વિ. સં. ૧૫૭૦ માં બીકાનેરમાં શ્રીનેમિનાથનું વિશાળ મંદિર બનાવ્યું હતું, જે અદ્યપિ મૌજુદ છે.

એ કર્મચંદ્રના ભાઈ વરસિંહને અને તેની પછી તેના પુત્ર નગરાજણને રાવ લૂણકરણે અને તે પછી થયેલા રાવ જૈતસીએ મંત્રીપદે નિયુક્ત કર્યા હતા. મંત્રી નગરાજણે જ્યારે શત્રુજયની યાત્રા કરી ત્યારે લંડારની અવ્યવસ્થા જોઈને તેનો વહીવટ પોતાના હાથમાં લઈ લીધો હતો. સં. ૧૫૮૨ માં પડેલા દુષ્કાળમાં લોકોને બચાવવા માટે તેણે સદાવ્રત યોદ્ધાં હતાં. તેણે પોતાના નામથી ' નગાસર ' નામે એક ગામ વસાવ્યું હતું. એ નગરાજણનો પુત્ર સંઘ્રામસિંહ રાવ કલ્યાણમલજીના સમયમાં મંત્રી હતો. તેણે શત્રુજયનો સંઘ કાઢ્યો હતો. એ સંઘ્રામસિંહનો પુત્ર કર્મચંદ્ર રાવ રાયસિંહનો મંત્રી હતો. કર્મચંદ્ર કુશળ રાજનીતિજ્ઞ અને વિદ્વાન હતો. રાયસિંહ સાથે અણબનાવ થતાં કર્મચંદ્રને અકબર બાદશાહે દિલ્હી દરબારમાં ઊંચા અધિકારે નીમ્યો હતો.

અમરચંદ મુરાણા રાવ સુરતસિંહ (સને ૧૭૮૭ થી ૧૮૨૮)ના સમયમાં મંત્રી હતા. તેમણે ઘણી લડાઈઓમાં વિજય મેળવ્યો હતો.

એ જ રીતે શ્રેષ્ઠી ભારમલના વંશજોમાં પણ મંત્રીપદ વારસગત ઊતરી આવ્યું હતું. ભારમલ વિ. સં. ૧૬૧૦માં રણવંજોરના કિલ્લેદાર હતા. રાણા ઉદયસિંહના સમયે ભારમલ કવડિયા મંત્રીપદે નિભાયા હતા. આ ભારમલને તારાચંદ અને ભામાશાહ નામે બે પુત્રો હતા. ભારમલ પછી તારાચંદ રાણા ઉદયસિંહના મંત્રી બન્યા અને રાણા પ્રતાપસિંહના સમયમાં પણ મંત્રીપદે રહ્યા હતા. હલ્દીઘાટના યુદ્ધમાં તારાચંદ અને ભામાશાહ રાણા પ્રતાપની સાથે જ રહીને લડાઈમાં ઊતર્યા હતા. મંત્રી તારાચંદ ઇવટે ગોલવાડ પ્રદેશના દંડનાયક નિભાયા હતા.

વીર ભામાશાહે રાણા પ્રતાપની સંકટાવસ્થામાં દેશાભિમાન અને સ્વામિભક્તિથી પ્રેરાઈને સ્વેપાન્નિત અષ્ટ સંપત્તિ રાણા પ્રતાપને ચરણે ધરી દીધી હતી. એ સંપત્તિની સહાયથી જ પ્રતાપે પોતાનું રાજ્ય ફરીથી હસ્તગત કર્યું હતું અને રાણા પ્રતાપે એ સમયના રામા મંત્રીને દૂર કરી ભામાશાહને મંત્રીપદે નિયુક્ત કર્યા હતા. એનું સમર્થન એક કવિની આ પદ્યમાં છે—“ મામો પરધાનો કરે રામો કીષો રદ ” આથી જ ભામાશાહની દાનવીર અને મેવાડોદારક તરીકેની કીર્તિ આજ સુધી લોકદૃષ્ટ્યમાં સ્થાન પામેલી બેવાય છે. પં. ગૌરીશંકર જોશીએ કહે છે કે, “ભામાશાહનું નામ મેવાડમાં એટલું જ પ્રસિદ્ધ છે જેવું ગુજરાતમાં વસ્તુપાલ અને તેજપાલનું.” રાણા પ્રતાપે ભામાશાહને મંત્રી બનાવ્યા એટલું જ નહિ પણ એના વંશમાં ભામાશાહના વંશજોને મંત્રીપદ મળે એવી કાયમી વ્યવસ્થા કરી. ભામાશાહ રાણા પ્રતાપના પુત્ર અમરસિંહના મંત્રીપદે ત્રણેક વર્ષ રહ્યા પછી તેમના પુત્ર જીવાશાહ મંત્રીપદે નિયુક્ત થયા. જીવાશાહની પછી તેમના પુત્ર અક્ષયરાજ મહારાણા ટણસિંહ અને જગતસિંહના સમયમાં મંત્રીપદે હતા.

મહારાણા રાજસિંહના સમયે શ્રેષ્ઠ દયાલદાસ મંત્રી હતા. તેણે ચૌરંગજોબની સામે લડાઈ આદરી વિજય મેળવ્યો હતો. એ વિજયના ઉપલક્ષમાં રાજસિંહે દયાલદાસની માગણી અનુસાર રાજનગરમાં મંદિર બાંધવાની પરવાનગી આપી. વીર દયાલદાસે રાજસુમંદની પાસે ઊંચી ટેકરી ઉપર આદિનાથનો ચતુર્ભુજ ચિત્રપ્રાસાદ બંધાવ્યો; જે આજસુધી એની કીર્તિગાથા સંભળાવી રહ્યો છે. આ મંદિરની હદમાં કોઈ જીવવધ ન કરે એવું સં. ૧૭૪૬ના મહા સુદિના દિવસનું ફરમાન રાણા રાજસિંહે બહાર પાડ્યું હતું.

આ સિવાય બીલા ડેટલાયે જૈન વોરા મંત્રીપદે હતા, એનો ઇતિહાસ મળી આવે છે.

મેવાડના મહારાણા લાખાના સમયમાં નવલખાગોત્રનો રામદેવ શ્રેષ્ઠ મંત્રી હતા. મહારાણા હુમરના સમયમાં ભલસિંહ નામે શ્રેષ્ઠ મંત્રીપદે હતા. મહારાણા કુંભાના સમયે બેલા ભંડારી, ગુણરાજ, રત્નસિંહ, ધરણાશાહ આદિ પ્રધાનો હતા. મહારાણા વિક્રમાદિત્યના સમયમાં કુંભલગદનો કિસ્તેદાર આશાશાહ નામે હતા; જેણે મહારાણા ઉદયસિંહ શરણાગત થતાં તેમને અભયદાન આપ્યું હતું.

સં. ૧૫૧૫માં જ્યારે મહારાજા જોધાજી મહારાજી જોધપુર આવ્યા ત્યારે જૈન શ્રેષ્ઠ મહારાજાજોને તેમણે દીવાન બનાવ્યા હતા. તેમની કામગીરીથી પ્રસન્ન થયેલા જોધાજીએ સં. ૧૫૨૬માં ફતેહપોળની નજીક તેમને રહેવા માટે હવેલી બનાવી આપી હતી. મહારાજા જોધાજીના સેનાપતિઓ નારાજ અને સમરોજી નામે જૈન શ્રેષ્ઠોએ જ હતા.

મહારાણા રાજસિંહના સમયે આના ભંડારી, અજિતસિંહના રઘુનાથ ભંડારી અને તે પછી ખીમસિંહ ભંડારી, અનૂપસિંહ, પોમસિંહ, સુરતરામ, ગંગારામ, રત્નસિંહ, લક્ષ્મીચંદ, પૃથ્વીરાજ, બહાદુરભલ, કિશનભલ વગેરે ભંડારીપદે નિયુક્ત હતા.

સં. ૧૬૫૮માં મહારાજા કૃષ્ણજીએ કૃષ્ણગઢ વસાવ્યું અને મહેતા રાયચંદને મંત્રી બનાવ્યા. તેમના નાનાભાઈ શંકરમજિને પણ ઊંચા હોદ્દે નિયુક્ત કર્યા. બંનેની શાસનવ્યવસ્થાથી પ્રસન્ન થયેલા રાજવીએ તેમને માટે બે હવેલીઓ બંધાવી આપી; જે આજે પણ બીડોળ અને ઊદીપોળ નામે જોળખાય છે. મહેતા રાયચંદજીએ કૃષ્ણગઢમાં સં. ૧૬૭૦માં એક જૈન મંદિર બંધાવ્યું અને સં. ૧૬૭૨માં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી. મહારાજા આનસિંહજી પોતાના વૃદ્ધ અને અનુભવી મહેતા રાયચંદ ઉપર જૂગપ્રસન્ન રહેતા. આથી તેમણે પાલકી ગામ તેમને બક્ષિસમાં આપ્યું હતું. સં. ૧૭૩૩ માં રાયચંદ મંત્રી સ્વર્ગસ્થ થયા હતા. મહારાજા આનસિંહજીના રક્તસમંત્રી મહેતા વૃદ્ધભાવજી હતા. તેમના પુત્ર કૃષ્ણદાસજી મહેતા તેમના દીવાનપદે હતા. તેમની કામગીરીથી ખુશ થઈ રાજાએ તેમને જુહાપુર ગામ બેટમાં આપ્યું હતું.

એ પછી કૃષ્ણદાસજી, આસકરજી, દેવીચંદજી, ચેનસિંહજી, અચલોજી, જયમલજી, નેણસી (જેમણે ‘નેણ-સીરી ખ્યાત’ નામે ઐતિહાસિક ગ્રંથ લખ્યો છે), સુન્દરદાસ, કંદરમસી, વૈરસીજી, સંઝામસિંહજી, જ્ઞાનમલજી, નવમલજી વગેરેએ દીવાનગીરી જેવા ઊંચા હોદ્દાઓ પ્રાપ્ત કરી પેઢીદર અધિકાર લોગવો દેશની સુરક્ષા દ્વારા ધર્મની રક્ષા કરી હતી અને જૈનધર્મી તરીકે સાખ વધારી હતી.

આટલાં માત્ર નામપૂર્વાં ઉદાહરણોથી રાજસ્થાનના સાંસ્કૃતિક, ધાર્મિક, સાહિત્યિક અને રાજનૈતિક ઇતિહાસમાં જેનોએ દિવસી કેવો અને કેટલો યોગ આપ્યો હતો એ સમજવું સરળ થઈ પડે છે.

૭૯. મંડોર

(કોઠા નંબર : ૨૦૩૮-૨૦૪૧)

જોધપુરથી ૫ માઈલ દૂર મંડોર નામે સ્ટેશનનું ગામ છે. આનું પ્રાચીન નામ માંડવ્યપુર અને મંડોવર પણ મળી આવે છે. કેટલાકના કહેવા પ્રમાણે મયદાનવે આ નગર વસાવ્યું હતું; જ્યારે બીજાઓના કહેવા પ્રમાણે માંડુ ઋષિનો અહીં આશ્રમ હતો તેથી તેમના નામે આ ગામ વસ્યું. ગમે તે હોય પણ ઇતિહાસ કહે છે, કે મારવાડની પ્રાચીન રાજધાનીનું આ નગર હતું. પ્રતીહારવંશી રાજાઓ અહીં રાજ્ય કરતા હતા. આ પ્રતીહારવંશી રાજાઓનો એક શિલાલેખ જોધપુરથી વીશેક માઈલ દૂર આવેલા ઘટિયાળા ગામથી મળી આવ્યો છે; જે મારવાડમાંથી મળી આવેલા શિલાલેખોમાં સૌથી પ્રાચીન છે. વિ. સં. ૯૧૮ માં લખાયેલો આ લેખ પ્રાકૃત ભાષામાં શ્લોકબદ્ધ છે અને એ પ્રદેશમાં પ્રસરેલા જૈનધર્મની મહત્તા ઉપર અગત્યનો પ્રકાશ પાડે છે.^૧ પં. રામકર્ણીએ કહે છે કે, “આ શિલાલેખના ૧૯ માં પદમાં નક્ષત્ર વારાહિ સહિત સંવત લખીને, તે પછી જિનમંદિર બંધાવનાર પ્રતીહાર કણ્ઠક મહારાજનાં કેટલાંયે ઉત્તમ કામોનું વર્ણન કરી કણ્ઠકે જિનમંદિર બંધાવી ધનેશ્વરગચ્છને સમર્પણ કર્યાનું જણાવ્યું છે. આ કણ્ઠક નાહડરાય એ નામથી પ્રસિદ્ધ પ્રતીહાર નાગલટનો વંશજ હતો, જેનો સમય સાતમી શતાબ્દી હોવો જોઈએ.^૨ કણ્ઠકના શિલાલેખમાં સંવત્સર અને જિનચૈત્ય વિષયક ગાથાઓ આ છે:—

“વરિસણ્ણુ અ ણવસું અદ્ધરેહ સમગ્ગલણેસુ ચેતમ્મિ । ણક્કલ્લે વિહુહલ્લે વુહવરે ઘવલ્લવીઆણ ॥૧૧॥
તેણ સિરિક્કુણ્ણં જિણસ્સ દેવસ્સ દુરિઅનિદ્ધલ્લણં । કારવિઅં અચલમિમં ભવણં મત્તીણ સુહજ્જણયં ॥૨૨॥
અપ્પિઅમેઅં ભવણં સિદ્ધસ્સ ઘણેસરસ્સ ગચ્છમ્મિ ॥ ”

—વિ. સં. ૯૧૮ (ઈ. સ. ૮૬૧)ના ચૈત્ર સુદિ ૨ ને બુધવારે હસ્ત નક્ષત્રમાં શ્રીકણ્ઠક રાજાએ પાપનો નાશ કરનારું અને સુખ આપનારું દેહ એવું શ્રીજિનેશ્વરદેવનું મંદિર લક્ષિતપૂર્વક બનાવ્યું અને સિદ્ધ એવા ધનેશ્વરના ગચ્છને આ મંદિર અર્પણ કર્યું.

પ્રતીહાર (પડિહાર) કણ્ઠકે પોતાની કીર્તિ ચિરસ્થાયિની બનાવી રાખવા માટે જિનેશ્વરના મંદિરમાં આ શિલાલેખ લગાવ્યો હતો. આ કણ્ઠક મહારાજનો બીજો લેખ એ જ સંવતનો એ જ સ્થાનમાંથી મળી આવ્યો છે. તેનાથી જણાય છે કે, આ રાજા માત્ર જૈન જ નહોતો પરંતુ વિદ્વાન પણ હતો. કેમકે એ (બીજા) શિલાલેખની અંતે એક શ્લોક લખીને તે પછી જણાવ્યું છે કે, આ શ્લોક સ્વયં કણ્ઠક મહારાજે બનાવ્યો છે.

એ પડિહારવંશી રાજાઓએ વિ. સં. ૧૪૩૮ સુધી રાજ્ય કર્યું હતું. પં. શ્રીગોરીશંકર ઓઝાએ અહીંનાં સ્થાપત્યો વિશે જણાવે છે કે—“અહીં ઘણાં પ્રાચીન મંદિરોનાં ધ્વંસાવશેષો પડ્યાં છે; એમાં બહુ પ્રસિદ્ધ બે માળના જૈન મંદિરનું મકાન ઉત્તર દિશામાં છે. આમાં ઘણી ઓરડીઓ (ઠેરીઓ) છે. મંદિરમાં પ્રવેશતાં દરવાજાના ગોખલામાં ૪ જૈન મૂર્તિઓ છે અને ૮ જિનમૂર્તિઓ અંદરની વેદીમાં કોરેલી છે. અહીં એક મોટો શિલાલેખ દબાયેલો પડ્યો છે. આના સ્તંભો દશમી શતાબ્દીના પ્રાચીન છે.”

ઉપર્યુક્ત બંને અવતરણોથી આ નગરની અને જૈન મંદિરોની પ્રાચીનતાનું સૂચન મળે છે. કણ્ઠક જેવા જૈન રાજાની સમયમાં અને કિલ્લા ઉપરનાં લગભગ ૧૦૦૦ વર્ષ પુરાણાં અવશેષો ઉપરથી આ નગરમાં તે તે સમયે જૈનોની આબાદી અને સમૃદ્ધિ કેટલી હશે એનું અનુમાન સહેજે કરી શકાય એમ છે.

૧. “જૈન સાહિત્ય સમ્મેલન-અંક”માં ‘મારવાડકે સખસે પ્રાચીન લેખ.’ પૃ. ૧—૮

૨. નાહડરાય જેણે નાહોલ, સત્યપુર (સાચોર) આદિમાં મંદિરો બંધાવી મૂર્તિઓ પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલ છે, પરંતુ “વિવિધતીર્થ-કલ્પ”ના ‘સત્યપુરતીર્થકલ્પ’માં એ મૂર્તિપ્રતિષ્ઠાનો સંવત્ વીર નિર્વાણથી ૬૦૦ વર્ષ વીત્યા પછીનો બતાવ્યો છે, જ્યારે એ જ નામના નાહડરાય આ શિલાલેખથી વિક્રમના સાતમા સૈકામાં થયાનું જણાય છે. શું વિવિધતીર્થકલ્પના નાહડરાય અને આ શિલાલેખના નાહડરાય એક છે કે અલગ ? એનો નિર્ણય કરવાજોવો છે. જો એ બે એક જ હોય તો સાતમો સૈકા વીરનિર્વાણ સંવતનો નહિ પરંતુ વિક્રમસંવતનો ગણવો જોઈએ.

આજુના 'વિમલવસદી'માંથી મળી આવેલા સં. ૧૩૬૮ના શિલાલેખથી જણાય છે કે, આ માંડવ્યપુરના રદ્ધીય ગોસલના પુત્ર ધનસિંહ, તેના પુત્ર વીજડ આદિ છ ભાઈઓ અને ગોસલના ભાઈ બીમાના પુત્ર મહલસિંહ, તેના પુત્ર લાલિય વગેરે ત્રણ ભાઈઓએ મળીને એ વિમલવસદી મંદિરનો છલ્લોદાર કરાવ્યો હતો.^૩ આ ઉપરથી જણાય છે કે મંદિરમાં ચોદમા ચૈકામાં જેમની સારી આબાદી હતી.

૫. મંદિરમાં લગભગ ૧૮ માં ચૈકામાં રહેલી "વીર્યામાળા"માં જણાવ્યું છે કે—

"મંદિર ગામની કુંગારિ રે, ગામ ત્રિણિ પ્રાસાદ રે; એકાવન પ્રતિમા ભલી રે, લાલ મગાણી રમુ વાદ રે"^૪

આને તેા અહીં એકે લેનું ઘર નથી પરંતુ ૧ લેન ધર્મશાળા, ૧ ઉપાધ્ય અને ૪ શિખરખી મંદિરો મળી દે છે.

૧. ગણીયાની પાછળ આવેલા સોથી મોટા શિખરખી મંદિરમાં મૂળનાથક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૨ હાથ લિંચી પીળા વર્ણની એક પ્રતિમા છે. તેના ઉપર આ પ્રકારે લેખ છે:—

"શ્રીજનદેવસૂરિ શ્રીજનસંવસૂરિ શ્રીજનચંદ્રસૂરિપદે શ્રીજનદર્પસૂરિ આં શ્રીચત્રવીકુશલ સં ૧૭૨૨ વર્ષે મહા વદિ ૮ સોમે મહાગજપિરાયશ્રીજસવેનસિંહી કુંદરઘ્વોસિંહ મેયરાજવિજયરાયે ઓસવાલજ્ઞાતીયમંડારી માનાજી પુત્ર નારાયણ સત્પુત્ર મં. તારાચંદેન પુત્રવીરાદિપુત્રેન શ્રીપાર્શ્વનાથપિંચે કારિતે પ્રતિષ્ઠિતે શ્રીમુહુત્સવતરગણે ॥"

આ શિલાલેખથી જણાય છે કે, કાપરડાનું સ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથનું મંદિર કરાવનાર લંડારી ભાણુના જ પુત્ર નારાયણ અને તેના પુત્ર તારાયદે આ મૂર્તિ સં. ૧૭૨૨માં કરાવીને પ્રતિષ્ઠિત કરાવી છે.

૨. ઉપર્યુક્ત સ્થળે જ બીજું મંદિર શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું છે, જે સં. ૧૭૫૦માં શ્રીસંધે બંધાવ્યું છે.

૩. મંદિરથી ભેધપુર તરફની સડકે ડાબી બાજુએ ત્રીજું મંદિર આવેલું છે. તેમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની સ્વેતવર્ણી ૧ ફૂટ લિંચી પ્રતિમા બિરાજમાન છે. એક આચાર્યની મૂર્તિ પણ વિદ્યમાન છે. આ મંદિરની પાછળ એક છત્રીમાં દાદાજીનાં પગલાં છે, જેની સં. ૧૯૦૪માં પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે.

૪. દાદાવાડીમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ચોથું મંદિર ઘૂમટખી છે. શ્રીસંધે સં. ૧૯૫૦માં બંધાવેલું છે.

અહીં નાગદરી નદીના તટ પર એક જ હારમાં રાવ માલદેવ, રાવ ઉદયસિંહ, સવાઈ રામ સૂરસિંહ, રામ ગજસિંહ, મહારાજ જસવંતસિંહ અને મહારાજ અજિતસિંહનાં મોટાં વિશાળ સમાધિમંદિરો બનેલાં છે, જે સં. ૧૬૪૭ થી ૧૮૫૬ સુધીમાં બંધાવાયાં છે. આવા પ્રકારનાં સમાધિમંદિરોની રચના બીજે કયાંય ભેગામાં આવતી નથી. આની પાસે એક વીરભવન છે, જેમાં દેવ, દેવીઓ અને વીરોની ૧૬ મૂર્તિઓ છે. આની પાસેના એક સ્તંભવાળા મહેલ દર્શનીય છે, જે મહારાજ અજિતસિંહ રાઠોડે બંધાવ્યો છે.

૮૦. જેસલમેર

(દેશ નંબર : ૨૦૫૫-૨૦૫૪)

રાજપૂતાનાના પશ્ચિમ ભાગમાં ભેધપુરથી ૧૪૦ માઈલના અંતરે જેસલમેરનો કસબો આવેલો છે. રાવડે ભેધવાલે ત્રિ. સં. ૧૨૧૨માં પોતાના નામ પરથી જેસલમેર વસાવી કિલ્લો બંધાવ્યો છે. બાદમાં અને પાટીસ્તાનનાં ભાગમાં પડ્યાં તે પહેલાં લાખી-દેલાગઢ રેલ્વે લાઈનના બાંધમેર સ્ટેશનથી ૧૧૦ માઈલ દૂર વાદનમાર્ગે જવું પડતું; પરંતુ બાદમાં પડ્યા પડી જેસલમેરનો બીજો વ્યવહાર ભેધપુર-પોકરણ લાઈનમાં આવેલા ભેધપુર રેલ્વેના ઉદ્ભવ

૨. "બીજાનું આંતરે લેખ લેખાંતર" લેખાંતર : ૧.

૪. "અંતરે લેખાંતર સંકલ્પ" ૧. ૫૮, કી. ૧.

પોકરણ સ્ટેશનથી થાય છે. અહીંથી પશ્ચિમે ૭૦ માઈલ દૂર જેસલમેર આવેલું છે. ત્યાં જવા માટે સ્ટેશનથી વાહનો મળે છે.

શહેરના મધ્યમાં જ પટવાઓની કળામય હવેલીઓની નજીક એક શ્વેતાંબર જૈન ધર્મશાળા છે. તેમાં જ જેસલમેર, અમરસાગર અને લોદ્રવા તીર્થોનો વહીવટ કરનારી પેઢી છે, જે 'જૈન શ્વેતાંબર પાર્શ્વનાથભંડાર'ના નામે જાણળાય છે.

જેસલમેરના કિલ્લામાં આવેલાં કોરણી-ધોરણીના અદ્ભુત નમૂના જેવાં ૮ જૈનમંદિરો અને શહેરમાં આવેલાં-૧ શિખરબંધી અને ૭ ઘર દેરાસરો ઉપરાંત જેસલમેરનું વિશિષ્ટ આકર્ષણ તો અહીંના પ્રાચીન ગ્રંથભંડારોના કારણે પણ છે. ૭ જ્ઞાનભંડારો અહીં વિદ્યમાન છે.

(૧) બૃહદ્ભંડાર: કિલ્લામાં આવેલા શ્રીસંભવનાથ ભગવાનના મંદિરના ભોંયરામાં તાડપત્રીય પ્રાચીન ગ્રંથોનો ભંડાર છે. આ ભંડારનું બૃહત્ સૂચીપત્ર 'ગાયકવાડ ઓરિયન્ટલ સિરીઝ, વડોદરા'થી પ્રગટ થઈ ચૂક્યું છે.

(૨) તપાગચ્છીય ભંડાર: શહેરમાં આવેલા તપાગચ્છીય ઉપાશ્રયમાં છે.

(૩) આચાર્યગચ્છીય ભંડાર: આચાર્યગચ્છના મોટા ઉપાશ્રયમાં છે.

(૪) બૃહત્ ખરતરગચ્છીય ભંડાર: ભદ્રારકગચ્છના ઉપાશ્રયમાં છે.

(૫) લોંકાગચ્છીય ભંડાર: લોંકાગચ્છના ઉપાશ્રયમાં છે.

(૬) ડુંગરશી જ્ઞાનભંડાર: યતિ ડુંગરશીના ઉપાશ્રયમાં છે.

(૭) થીરુશાહ શેઠનો ભંડાર: થીરુશાહ શેઠની હવેલીમાં છે.

આ ભંડારોમાં અનેક વિષયના પ્રાચીન ગ્રંથો જૈનોએ સુરક્ષિત રીતે સંઘરી રાખ્યા છે. જૈન શાસ્ત્રોના પ્રાચીન ગ્રંથો ઉપરાંત ભારતીય સાહિત્યના સર્વ વિષયના ગ્રંથો અહીંથી ઉપલબ્ધ થાય છે. ખૌદ દર્શનના અતિવિરલ ગ્રંથો પણ આ ભંડારમાંથી સાંપડ્યા છે. સિવાય પ્રસિદ્ધ એવા જૈનેતર સંસ્કૃત સાહિત્યના ખીજે કયાંઈથી મળી ન શકે એવા ગ્રંથોની લખાયેલી પ્રાચીન પ્રતિઓ પણ આ ગ્રંથભંડારોમાં જળવાઈ રહી છે. અતિશયોક્તિ વિના કહી શકાય કે, જેસલમેર અને પાટણમાં સચવાયેલી તાડપત્રીય પ્રતો કરતાં વધારે જૂની પ્રતિઓ ભારતમાં ખીજે કયાંઈથી ભાગ્યે જ મળી આવે. છપાયેલા ગ્રંથોના શુદ્ધીકરણ માટે પણ આ પ્રતિઓનું મૂલ્ય જરાયે ઓછું નથી. આથી જૈનેતરો માટે પણ જેસલમેરનું આકર્ષણ એક 'વિદ્યાતીર્થ' જેવું બની ગયું છે.

ભારતમાં : જ્યારથી શોધખોળનાં દ્વાર મોકળાં થયાં ત્યારથી જેસલમેરે સંશોધકોનું ભારે આકર્ષણ કયું છે. કેટલાયે ગ્રંથો નષ્ટ થયા કે લુપ્ત થયા છતાંયે કોઈ પણ વિદ્વાનની તૃષ્ણા છીપાવે એવું આ તીર્થ ભારતમાં અદ્વિતીય પ્રસિદ્ધિ મેળવી ચૂક્યું છે. કર્નલ ટોડ, ડો. બુહલર, ડો. હર્મન યાકોબી, પં. હીરાલાલ હંસરાજ, ડો. ભાંડરકર, શ્રીચીમનલાલ દલાલ, પં. લાલચંદ્ર ગાંધી, શ્રીજિનવિજયજી વગેરે પુરાતત્ત્વપ્રેમીઓએ આ ગ્રંથભંડારોને જુદી જુદી દૃષ્ટિએ અવલોક્યા છે, પરંતુ છેવટે વિદ્વદ્વલ્લભ મુનિરાજ શ્રીપુણ્યવિજયજીએ આનો વ્યાપક દૃષ્ટિએ ઉપયોગ કરવાનું મહત્ત્વનું કાર્ય કયું છે. મતલબ કે, તેમના પ્રયત્ન પછી ખીજાઓને માટે નવું બાણવા જેવું ભાગ્યે જ હવે બાકી બચ્યું હોય !

જેસલમેર આજે તો ત્યજાયેલા શહેર જેવું છે. આખા શહેરમાં ઊભેલાં ભવ્ય મકાનોમાં હવે તો માત્ર દશ ટકા વસ્તી જોવાય છે. એક કાળે અહીં જૈનોની વસ્તી પુષ્કળ હતી એમ પણ એ કહેવા બાય છે. જૈન મંદિરો, ભંડારો, ૧૮ ઉપાશ્રયો વગેરે ધાર્મિક સ્થાનો અસલના જૈનોના ઐશ્વર્ય, સામર્થ્ય અને ભક્તિની પ્રતીતિ કરાવી રહ્યાં છે. અહીંના ધનાઢય પટવાઓએ બંધાવેલી પથ્થરની ભવ્ય હવેલીઓમાં આલેખેલી શિલ્પકળા એમની સંસ્કારપ્રિયતા સૂચવી રહી છે. માત્ર હવેલીઓમાં જ નહિ પરંતુ સામાન્ય મકાનોમાં પણ પ્રાયઃ ભાગ્યે જ કોઈ એવું મકાન હશે જેમાં કળામય આકૃતિવાળા ઝરુખા અને બળીઓ ન હોય. આ દૃષ્ટિએ જેસલમેરનું આવું પથ્થરનું સ્થાપત્ય આખા રાજસ્થાનમાં ભાગ્યે જ જોવા મળે છે.

સામાન્ય મકાનોથી ઉપાશ્રયોને જુદી રીતે જાણખાવી શકાય એ માટે ઉપાશ્રયના બારસાખમાં મંગળચિહ્ન તરીકે વચ્ચે કુંભ અને તેની બંને બાજુએ હાથીઓનો આકૃતિનો સંકેત સૂચવ્યો છે. વાસ્તુનિર્માણની આવી વિભાગીય

ચોજનાપ્રણાલીનો નમૂનો બીજાઓ માટે પણ નોંધવાયોગ્ય ગણાય. વળી, કેટલાયે ધનકુબેરાની હવેલીઓમાં પોતાનાં ગૃહમંદિરો હતાં, એમાંના આજે કેટલાંક તો મોજુદ છે.

દૂંધામાં—એક કાળના ઔશ્ધ અને સંસ્કારસંપન્ન આ લઘ્ય નગરમાં આજે માત્ર જૈનોનાં વીશક ઘરો ખુલ્લાં છે, તેમાંયે યુગ્મધર્મ તો ઓછો જ છે.

જેસલમેરના સ્થાપનાકાળથી જૈન તીર્થ તરીકે આ નગર જાણીતું છે, એટલે અહીંનાં મંદિરો ઓછામાં ઓછાં એટલાં પ્રાચીન હોનાં નોંધ્યો, પરંતુ પાછળથી થયેલા જીર્ણોદ્ધારોમાં એની પ્રાચીનતાનાં ચિહ્નો સાવ બૂંસાતાં ગયાં છે. શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાય આ તીર્થનું સ્મરણ કરાવતાં નોંધે છે:—

“જેસલમેર જીરુવારીએ કુખ વારીએ રે, અરિદ્ધ ત મિત્ર અનક; તીરથ તે નમ્રુ રે.”

(૧) કોઠારી પાડામાં આવેલું શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું સોધશિખરી ને માણતું મંદિર દર્શનીય છે. આ મંદિર ‘તપાગચ્છી મંદિર’ નામે જાણખાય છે. શહેરમાં આવેલાં બીજાં મંદિરો કરતાં આ મંદિર મોટું છે. નીચેના ભાગમાં શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાન તેમજ શ્રીસીમધરસ્વામીના ને ગણારાજો છે, જ્યારે માળ ઉપર શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાન અને સંકટહર પાર્શ્વનાથ ભગવાન મૂળનાથ તરીકે વિરાજમાન છે. ચાંભલાઓમાં પક્ષીઓના આકારો દર્શનીય છે. તપાગચ્છનો હસ્તલિખિત લંકાર અહીં છે. મોટા પીળા પાષાણ પર કોતરેલી ૪૦ પંક્તિઓની મોટી પ્રશસ્તિ છે. એ મુજબ સં. ૧૮૬૬ ના વૈશાખ સુદ ૩ ના દિવસે શ્રીસંચે આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.^૧

(૨-૩) આચાર્યગચ્છના ઉપાશ્રયમાં શ્રીવિમળનાથ ભગવાનનું અને ભટ્ટરકગચ્છના ઉપાશ્રયમાં શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. બંધત ખરતરગચ્છનો લંકાર અહીં છે. સં. ૧૧૦૧ ની સાલની અબિકાની ધાતુમૂર્તિ છે.^૨ (૪-૫) પટવાઓની હવેલીમાં શેઠ હિંમતરામ બાકણાએ અને શેઠ અખયરાજજીએ બંધાવેલાં ગૃહમંદિરો છે. (૬) લેખા પાડામાં શેઠ આંદમલજીની હવેલીમાં ત્રીજો માળે, (૭-૮) મહેતા પાડામાં શેઠ રામસિંહ મૂતાનું બીજો માળે અને ધનરાજજી મૂતાનું ઘર દેરાસર છે, જે સં. ૧૮૬૩ માં પ્રતિષ્ઠિત થયું હશે છે. (૯) શેઠ થોડુશાહની હવેલીમાં બીજો માળે એક સુંદર ઘર દેરાસર છે.

જેસલમેર નગરને અહીંને આવેલી એક ટેકરી ઉપર જેસલમેરનો લઘ્ય કિલ્લો છે. આમાં પ્રવેશમાર્ગ તરીકે ચાર દરવાજાઓ થોડે થોડે છોટે આવેલા છે, જેને અખયપોળ, સૂરજપોળ, ગણેશપોળ અને હવાપોળ નામે લોકો જાણે છે. કહેવાય છે કે, અંદરના કિલ્લાનો કોટ અને રાજમહેલ સાંકડાયા નામના શ્રેણીએ બંધાવ્યા હતા. સૂરજપોળમાં આવેલા રાજમહેલની એક બીંત ઉપર સં. ૧૫૧૨ નો એક શિલાલેખ છે, જેમાં રાઉલ દેવીદાસના રાજ્યમાં અમરકોટ પાડીને ત્યાંથી ઈંટો લાવી અહીંની બીંત કરાવ્યાનું જણાયું છે.

હવાપોળમાં પેસતાં એરીસાથે આવેલાં પીળા પથ્થરમાં બાંધેલાં ૭ જૈન મંદિરોનું જમણું શય્યાળયની એકાદ દૂંધેનો ખ્યાલ આપી દે છે અને ધર્મવીર જૈનોના શિષ્યપ્રેમ માટે પોતાની સંપત્તિના છોટે હાથે ઉપયોગ કર્યાનું જીવંત ચિત્ર ખડું કરી દે છે. ૮ મું એક મંદિર હવાપોળની પાસે અલગ છે. આ રીને કુલ આઠ મંદિરો કોટમાં જૈનોના રાજ્યની પ્રતીતિ કરાવી રહ્યાં છે.

૧. શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર—અહાં દેવપ્રાસાદોમાં યુગ્ય છે. ત્યાં જવા માટે એક નાના દરવાજામાં પ્રવેશતાં શિષ્યકૃતિઓથી ભરેલા બે વિશાળ સ્તંભો ઉપર ગોઠવાયેલું પાષાણનું લઘ્ય કળામય તોરણ નજરે પડે છે; જેમાં વચ્ચે તીર્થંકરની પદ્માસનસ્થ મૂર્તિઓ અને બાજુમાં વાલ્મીકિ સાથેની નૃત્યપાત્રીઓ જોવાય છે. તેમાંથી પસાર થઈ મંદિરના દ્વારમાં પ્રવેશ કરવા માટે આઠેક પગથિયાં ચડવાં પડે છે. પ્રવેશદ્વારમાં શુંગરચોરીની છતમાં અદ્ભુત કોતરણીવાળાં સ્વરૂપો આવેણાવેલાં જોવાય છે અને ત્રણ તોરણોમાં પગ

૧. “જેઘલમેરમાળાગીવિખ્યાનાં સૂચી,” પરિશિષ્ટ: ૨૨, ૫. ૭૭

૨. “જૈન લેખસંગ્રહ” ખંડ: ૩, લેખક: ૨૪૮૯

તીર્થંકરની મૂર્તિઓ કારેલી છે. વળી, પ્રવેશદ્વારની બારસાખમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની આકૃતિ નજરે પડે છે.

મંદિરમાં મૂળભારો, ગૃહમંડપ, છત્રોદી, સલામંડપ, ભમતીની ૫૨ દેવકુલિકાઓ, શૃંગારચોદી અને શિખરમંધી. ભવ્ય રચના કરેલી છે.

મૂળભારોમાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની લેખમય મૂર્તિ બિરાજમાન છે. ગૃહમંડપમાં શ્રીઅંગિકાદેવીની પાષાણમય પ્રતિમા અને ધાતુની ૪ મૂર્તિઓ પધરાવેલી છે; તેમાંની એક શ્રીસુમતિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા સં. ૧૫૩૬ માં પાટણનિવાસી સં. ધણુપતિએ ભરાવેલી અતિમનોહર છે.^૩ વળી, પાષાણની શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની એ કાઉસગિયા મૂર્તિઓ પણ સુંદર છે. હીંચણથી નીચેના ભાગ સુધી આઠા પથ્થરો ચણી લીધેલા હોવાથી તેના પરના લેખો વાંચી શકાતા નથી. અહીં એક ધાતુમૂર્તિ ઉપર સં. ૧૧૪૭ ની સાલનો કૃત્રિમ લેખ છે,^૪ ન્યાદે મૂર્તિરચના અને લિપિ પાછળના કાળનાં પ્રતીત થાય છે.

સલામંડપની છતમાં અને આઠે થાંભલા ઉપર નૃત્ય કરતી બુદી બુદી શિલ્પીય આકૃતિઓ કારેલી છે. આઠે થાંભલાની વચ્ચે કળામય એકેક તિલકતોરણ છે અને બહારનું એક તોરણ ગણુતાં આ મંદિરને ‘નવતોરણીયું મંદિર’ કહે છે. સલામંડપમાં પીળા પાષાણના ૫×૪૫ ફીટ બિંચાઈ-પહોળાઈવાળા ચાર પટ્ટો પેટ્ટી ત્રણ નંદીધ્વર દ્વીપના અને એક શત્રુંજય અને ગિરનારનો પટ્ટ છે. ચારે ઉપર સં. ૧૫૧૮ ની સાલના લેખો છે.^૫ શત્રુંજય અને ગિરનારનો પટ્ટ શિલ્પકળાની દૃષ્ટિએ અતિમહત્વનો અને નમૂનેદાર છે. ભમતીની બધી દેવકુલિકાઓની બારસાખમાં સં. ૧૪૭૩ ના લેખો છે, જેમાં બુદા બુદા શ્રેષ્ઠીઓએ કરાવેલી દેરીઓના ઉલ્લેખો છે.

મંદિરના ગર્ભગૃહના મંદોવરમાં તીર્થંકર મૂર્તિઓ ઉપરાંત દેવાંગનાઓનાં રૂપો પણ આલેખ્યાં છે. એકંદર આ મંદિરના સલામંડપના સ્તંભો અને તોરણો વગેરેમાં શિલ્પકળાના અભ્યાસી માટે અખૂટ સામગ્રી ભરી પડી છે.

મંદિરની ભમતીમાંથી શ્રીસંભવનાથ જિનાલયમાં જવાના માર્ગે દરવાજાના બારણાની પાછળ પ્રશસ્તિઓના બે શિલાલેખો વિદ્યમાન છે.^૬ એનાથી જણાય છે કે, સં. ૧૪૫૬માં ખરતરગચ્છીય શ્રીજિનરાજસૂરિના ઉપદેશથી શ્રીસાગર-ચંદ્રસૂરિએ મંદિરનું શિલારોપણ કરાવ્યું હતું અને ૧૪ વર્ષે એ મંદિર તૈયાર થતાં સં. ૧૪૭૩માં રાઉલ લક્ષ્મણ-સિંહના સમયે ઓશવંશના રાંકાગોત્રીય શ્રેષ્ઠી જયસિંહ અને નરસિંહ વગેરેએ શ્રીજિનવર્દનસૂરિના હાથે એની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.^૭ મંદિરનું નામ એ રાજવીના નામ ઉપરથી ‘લક્ષ્મણવિહાર’ રાખવામાં આવ્યું હતું.^૮

૨. શ્રીસંભવનાથ ભગવાનનું મંદિર:—આ મંદિરના ભોંયરામાં જગતવિખ્યાત તાડપત્રીય ગ્રંથભંડાર છે, જેના વિશે અગાઉ કહેવાઈ ચૂક્યું છે. આ મંદિરમાં પ્રવેશતાં પીળા પાષાણની એક તપપટ્ટિકા ૩૫ × ૨૨ ઈંચ બિંચી-પહોળી બેવાય છે. તેના ઉપર સં. ૧૫૦૫ નો લેખ ઉત્કીર્ણ છે.^૯ વળી, ભંડારમાં જવાની નિસરણીના ઉપરના ભાગમાં આરસમાં કોતરેલા શ્રીશત્રુંજય અને ગિરનારના સુંદર પટ્ટોનાં દર્શન થાય છે. ઉપરના ભાગમાં મૂળનાયક શ્રીસંભવનાથ ભગવાન અને પીળા તીર્થંકરની મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે. આ મંદિરના સલામંડપનો ઘૂમટ ખરેખર, દર્શનીય છે.

૩. જૈન લેખ સંગ્રહ: ખંડ: ૩, લેખાંક: ૨૧૨૦

૪. એબન: લેખાંક: ૨૧૨૪

૫. એબન: લેખાંક: ૨૧૧૬ થી ૨૧૧૮

૬. એબન: લેખાંક: ૨૧૧૨, ૨૧૧૩

૭. અથ જેશભેરૌ શ્રીલક્ષ્મણરાજરાજ્યે વિજયિનિ સં. ૧૪૭૩ વર્ષે ચૈત્ર સુદિ ૧૫ દિને તૈ: શ્રીજિનવર્દનસૂરિમિ: પ્રાણુકાન્વયાસ્તે: શ્રેષ્ઠિના જયસિંહ-નરસિંહધામા: સમુદાયકારિતપ્રતિષ્ઠયા સહ જિનવિવપ્રતિષ્ઠાં કારિતવંત: ॥—જે. ભાં. ગ્રં. સૂચી: પરિશિષ્ટ (૨), પૃ. ૬૬

૮. શ્રીલક્ષ્મણવિહારોયમિતિ રચાતો જિનાલય: ॥ શ્રીનંદીવર્ધમાનઘ વાસ્તુવિદ્યાનુસારત: ॥—જે. ભાં. ગ્રં. સૂચી પરિ. (૧), પૃ. ૬૪

૯. “જૈન લેખસંગ્રહ” લેખાંક: ૨૧૪૪

છતની મધ્યમાં આબુ-દેલવાડાના મંદિરોની આડે લટકતા કમળનું લોલક છે, તેની આબુખાનુએ ગોળ ફરતી બાર અપ્સરાઓના અભિનયનો અંગમરોડે જોતાં બહુ જલ્દત પૂતળીઓ હોય એમ લાગે છે. અપ્સરાઓની નીચે એકેક ગંધર્વનું સ્વરૂપ આવેખ્યું છે અને અપ્સરાઓની વચ્ચે એકેક પદ્માસનસ્થ જિનમૂર્તિઓ કંડારેલી છે. તેની નીચે હંસધર ૬૭૫ કર્યો છે. જમણી બાજુએ પીળા પાપાણના બે તોરણોનું શિલ્પકામ જોવાલાયક છે. બંને તોરણો ઉપર સં. ૧૫૦૬ અને ૧૫૧૮ના લેખો આ પ્રકારે છે:—

“ સંવત્ ૧૫૦૬ વર્ષે શ્રીસગતરગચ્છે શ્રીજિનમદસૂરિવિજયરાગ્યે શ્રીનેમિનાવતોરણં કારિતં સાં આપમલપુત્ર સાં પેયા ત્તપુત્ર સાં આસગાજ ત્તપુત્ર સાં પાતા[ક]ત્ય નિજમાત્રુએથી શ્રાવિકાપુણ્યાર્ય: ॥ ”

“ સંવત્ ૧૫૧૮ વર્ષે જ્યેષ્ઠ(છ) વદિ ૪ સ્વરતરગચ્છે શ્રીજિનમદસૂરીનાં પ્રસાદેન શ્રીકીર્તિસ્ત્રીનામાદેશેન ગણધરગોત્રે સાં [મા ?] હુમાયાં ધત્રીપુત્ર સાં પાસડ સંઠ સઘા સંઠ પાસડ માર્યા પ્રેમલદે પુત્ર સંઠ જીવંદશાવકેણ માર્યા જીવાદેપુત્ર સાચારણ ધોરા મગિની વિમલી પૂરી ધરમડે પ્રમુલપરિવાર સહિતેન વાં કમલરાજગણિવરાણાં સદુપદેશેન શ્રીવાસુપૂર્ણવિશ્વં તોરણં કારિતં । પ્રતિષ્ઠિ(ષ્ઠિ)તં ચ.... શ્રીજિનમદસૂરિપદ્મલંકારશ્રીજિનચંદ્રસૂરિભિઃ ॥ ઉત્તમલાખમણિઃ પ્રણમતિ ॥ ”

આ સિવાય અહીં વીસ વિહરમાનનો પદ્મ, નંદીશ્વરનો પદ્મ, શ્રીમહાદેવ આતાની ગબડૂં મૂર્તિ વગેરે શિલ્પો દર્શનીય છે.

ગૃહમંડપમાં સ્ફટિકના પદ્માસનસ્થ ચોમુખજી ધાતુના ચોકાંઠામાં વિરાજમાન કરેલા છે. ગભારાની પાછળની ભમતીમાં પીળા પાપાણની પદ્માસનસ્થ ૩૦ જિનમૂર્તિઓ વિરાજમાન છે. અહીં એક પીળા પાપાણનું સ્તૂપાકૃતિનું હુદર સમવસરણ સં. ૧૫૧૮ના લેખવાળું છે. મધ્યમાં ઉપરાઉપરી ત્રણ ચોમુખજી અને એક મોટી પાદુકા વિરાજમાન છે.

મંદિરનું શિખર સાદું છે અને મંડોવરના ગોખલાઓમાં પદ્માસનસ્થ તીર્થંકર મૂર્તિઓ વિરાજમાન છે.

આ મંદિર શ્રીજિનભદ્રસૂરિના ઉપદેશથી ચોપડાગોત્રીય ચોથવાલ શેઠ શિવરાજ, મહારાજ, લોલા અને લાખલુ નામના ચાર ભાઈઓએ મળીને સં. ૧૪૯૪માં બંધાવવા માંડ્યું હતું. ત્રણ વર્ષે તૈયાર થતાં સં. ૧૪૯૭માં તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીજિનભદ્રસૂરિએ કરી અને એ સમયે આ મંદિરમાં બીજી ૩૦૦ જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા તેમણે કરી હતી.^{૧૦}

શ્રીહિમંધવે સં. ૧૫૫૦ રચેલા એક અપ્રસિદ્ધ સ્તવનમાં આ મંદિર વિશે આ પ્રકારે વર્ણન કર્યું છે:—

પ્રાસાદ નિસકંઠે નાંકનીવિભાજ્ય, ચોપડા તણુડે રીસક પ્રધાન;
મૂળનાયક ગરુડકે સંભવસામિ, બિભ હસકે અવદાતર સિદ્ધિગામી.^{૧૧}

૩. શ્રીશીતલનાથ ભગવાનનું મંદિર:—શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરની ભમતીમાંથી જમણી બાજુની બારીવાટે આ મંદિરમાં અવાય છે. મૂળભારમાં મૂળનાયક શ્રીશીતલનાથ ભગવાનને બદલે અત્યારે સં. ૧૫૬૬ના લેખવાળી શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની ધાતુમૂર્તિ નિરાજમાન છે. રંગમંડપમાં બીજી મૂર્તિઓ ઉપરાંત આરસપાપાણને દર્શનીય સત્તરિસય જિનપદ્મ ૫૪૭ પીટ ભીંચો-પહેળો છે.

આ મંદિર ડાંગગોત્રીય ચોથવાલ શ્રેષ્ઠીઓએ બંધાવેલું છે.^{૧૨} તેની પ્રતિષ્ઠા સંબંધી હકીકત ‘જુદરતમાલા’ પુસ્તકમાંથી મળી આવે છે. આ મંદિર તેની ભીંચાઈમાં અનોખું તરી આવે છે.

૧૦. શિવરાજ-મહારાજ-લોલા-સચળનામકા: । + + + ચતુર્ભુજવૈરેમિયતુર્પાચમંકારત્ ॥

ભવ ઉત્તર ૧૪૯૪ વર્ષે ધીર્શિરિહિદરાલભાર્યે શ્રીજિનમદસૂરીનામુપદેશેન નવીન: પ્રાસાદ: કારિત: । ઉત્ત: યુ: ૧૪૯૭ વર્ષે હુંડમરત્રિકામિ:
-સર્વદેશવ્રાત્યપ્યાર:સદ્ગતપ્રવકાનામન્ય પ્રતિષ્ઠામદોલભ: સાં શિવવિ: કારિત: । તત્ર ચ મહાસિ શ્રીજિનમદસૂરિભિઃ શ્રીધંમવત્પ્રમુલપરિવારિ
૧૦૦ પ્રતિષ્ઠિગ્નિ પ્રાસાદય ધ્વજરોચર: પ્રતિષ્ઠિત: । તત્ર શ્રીધંમવત્પ્રમુલપરિવારિ પ્રતિષ્ઠિત: ॥ + + + ૭૦ ભાં ૩૦ ૫૦ પરિં (૩) ૫. ૬૮

૧૧. સાદિત્યપ્રેમી શેઠ અમરચંદ્ર નાંકનાના ચોજ-પથો આ સ્તવન પ્રાપ્ત થયું છે.

૧૨. “ સોમવદન મંડિત ભલી: શ્રીશીતલ જિનનાયક; સુવસ વિશે ડામે ભણે, અદિમા અધિક કદાપ.”

—શ્રીમદિમાસુદ્ય રચિત-જ્યેષ્ઠભરે ચૈત્ય પરિપાટી.

૪-પ. શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન અને શ્રીઅષ્ટાપદનું મંદિર:-આ મંદિરે ઉપર નીચે એક જ મંદિરમાં આવેલાં છે. બંને મંદિરો સંખવાલેચાગોત્રના ઓશવાલ શેઠ ખેતા અને ચોપડાગોત્રીય ઓશવાલ શેઠ પાંચાએ બંધાવેલાં છે.^{૧૩} તેની સં. ૧૫૩૬માં શ્રીજિનચંદ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી છે.^{૧૪}

શ્રીહિમંધવજે સં. ૧૫૫૦માં રચેલા એક અગ્રસિદ્ધ સ્તવનમાં આ મંદિરના નિર્માતાઓ વિશે આ પ્રકારે ઉલ્લેખ આપ્યો છે:-

“જિનભવણુ તણુઉ સાંભલિ પ્રભાવ, લાખણુ ખેતા મનિ હુયઉ ઉચ્છાહુ;
પ્રાસાદ મંડવિયઉ ભલમ્ કામિ, પુણ્ય ન જાણુઉ એણિ કામિ;
અષ્ટાપદુ તીરથ કિયઉ વિશાલ, સિરિ શાંતિ કુંથુ બહુ ગિંબ માલ.”

ઉપરના મંદિરના મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની સમવસરણુની આકૃતિમાં ગિરાજમાન ધાતુની પંચતીર્થ મૂર્તિ સં. ૧૫૩૬ના લેખવાળી છે. તે લેખ દબાયેલો હોવાથી આટલો જ વાંચી શકાય છે:-

“સં ૧૫૩૬ વર્ષે ફા ૦ સુ ૦ [૩] દિને શ્રીશાંતિનાથ: ॥”

મૂળનાયક સિવાય ત્રણે દિશામાં ત્રણ મૂર્તિઓ એ જ સમવસરણુમાં પધરાવેલી છે. સમવસરણુની શિલ્પરચના મનોહર અને નમૂનેદાર છે. તેના ઉપર શિખર છે અને શિખરના ઉપરના ભાગના ધૂમટની છતમાં વાદ્યો સાથે અભિનય કરતી બાર અપ્સરાઓનાં સ્વરૂપો આલેખ્યાં છે. અપ્સરાઓની નીચે એકેક ગંધર્વની રજૂઆત પણ કરેલી છે. ગભારાની બહાર ડાબા હાથે પીળા પાષાણના સત્તરિસય પદ્મ ઉપર સં. ૧૫૩૬નો લેખ કોતરેલો છે. પીળા પાષાણની બે કાઉસગિયા મૂર્તિઓ પણ સુંદર છે. આરસની બે શિલ્પનર્તકીઓની બાજુમાં મંદિર બંધાવ્યા સંબંધી પ્રશસ્તિ ઉત્કીર્ણ છે. આ નર્તકીઓની શિલ્પરચના કળાના ઉત્તમ પ્રતીકોમાં ગણાય છે.

રંગમંડપમાં પીળા પાષાણના હાથી ઉપર બેઠેલી શેઠ-શેઠાણીની ધાતુમૂર્તિઓ છે. મંદિરના બંધાવનાર શેઠ ખેતા અને તેની પત્ની સરસ્વતીની આ મૂર્તિઓ છે. તેમાંની એક શ્રાવકમૂર્તિ ઉપર આ પ્રમાણે લેખ વંચાય છે:-

“સંવત્ ૧૫૯૦ વર્ષે પોષ વદિ ૩ દિને શ્રીઆદિનાથ પ્રતિમા સેવક...॥”

આ મૂર્તિઓ તેના પુત્ર સંઘવી વીદાએ સ્થાપન કરી હતી. સં. વીદાએ આ મંદિરમાં ઘણું કાર્ય કરાવ્યું હતું, એમ પ્રશસ્તિથી જાણવામાં આવે છે.

મંદિરની ભમતીમાં શત્રુંજયાવતાર અને ગિરનારાવતારના બે સુંદર પટ્ટો છે ને તેના ઉપર સં. ૧૫૮૫ના લેખો કોતરેલા છે.^{૧૫}

મંદિરના મંડોવરમાં કોતરેલાં શિલ્પો ઉત્તમ કોટિનાં છે. તેમાં તીર્થંકર મૂર્તિઓ અને મુનિરાજોનાં સ્વરૂપો પણ આલેખ્યાં છે. ઉપરના સામરણુનું ઝીણવટભર્યું શિલ્પ દર્શનીય છે.

નીચલા ભાગમાં અષ્ટાપદજીનું મંદિર છે. મૂળગભારામાં મૂળનાયક શ્રીકુંથુનાથ ભગવાન છે. તેમાં ચારે દિશામાં અનુક્રમે સાત, પાંચ, સાત, પાંચ મળીને ૨૪ જિનપ્રતિમાઓ છે. ગભારાની અંદરની ભમતીમાં સં. ૧૫૩૬ના લેખવાળી પીળા પાષાણની ચોવીશી અને એ જ સાલનો પણ જુદા શ્રેણીએ ભરાવેલો બાવન જિનેશ્વરનો પદ્મ છે. બીજી મૂર્તિઓ ઉપરાંત બોંતેર જિનનો પદ્મ અને સં. ૧૫૩૬નો ચોવીશીનો પદ્મ સ્થાપન કરેલો છે. ગભારાની બહાર અને ભમતીમાં પણ જિનમૂર્તિઓનો પરિવાર ઘણો છે.

૧૩. “જૈન લેખસંગ્રહ” ખંડ: ૩, લેખાંક: ૨૧૫૪

૧૪. x x x સં ૧૫૩૬ વર્ષે ફાગણ સુદિ ૩ દિને રાઝલશ્રીદેવકર્ણરાજ્યે સમસ્તદેસના સંઘ મેલવી શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ કન્હલિ પ્રતિષ્ઠા કરાવી શ્રીકુંથુનાથ શ્રીશાંતિનાથ મૂળનાયક થપાવ્યા ॥—જે ૦ લાં ૦ ગ્રં ૦ સુ ૦ પરિ ૦ (૫) ૫૦ ૭૦

૧૫. “જૈન લેખસંગ્રહ” ખંડ: ૩, લેખાંક: ૨૧૫૫

સભામંડપમાં ચાર થાંભલાની વચ્ચે તોરણો મૂકેલાં છે. મૂઢમંડપમાં ૧ સફેદ આરચની અને ૧ રૂયામ પાપાણુની મળીને બે કાઉસગિયા મૂર્તિઓ છે. તેને બંને બાજુએ અગિયાર-અગિયાર મૂર્તિઓ હાંપાથી આ ચોવીથી ગણાય તેની નીચે આ પ્રકારે લેખ લેવાય છે:—

“ સંવત્ ૧૫૮૨ વર્ષે કાગળ વદિ ૬ દિને સોમવાર શ્રીસુપાસર્વિચં કારિતં સંઃ માછાપુત્રસ્ત્વ સંઃ પૂનસીકેન પુત્રાદિપરિવાગ-
યુતેન સ્વશ્વેયસે પ્રતિ [૦] ॥ ”

ગર્ભગૃહના બંને બાજુના મંડપરમાં સુંદર શિલ્પો લેવાય છે.

૬. શ્રીઋષભદેવ ભગવાનનું મંદિર:—કિટલામાંથી શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિર તરફ જતાં જમણા હાથે આ મંદિર આવેલું છે, ગર્ભગૃહમાં મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ ભગવાન મિરાજમાન છે. તેમના આગળના ભાગમાં આરચનું સુંદર તોરણ તે શિલ્પકળાનો એક નમૂનો છે. મૂળનાયકની નીચેના અર્ધેા લેખ આ પ્રમાણે વંચાયે છે:—

“ સંવત્ ૧૫૩૬ વર્ષે કાગળ સુદિ ૫ ॥ ”

મૂળનાયકની જમણી બાજુએ આવેલી કાઉસગિયા પ્રતિમા ઉપર આ પ્રકારે લેખ છે:—

“ સંવત્ ૧૫૩૬ વર્ષે કાગળ સુદિ ૫ દિને ગળવર ચોપડાગોત્રે સંઃ ॥ ”

મૂળનાયકની ડાબી બાજુની કાઉસગિયા પ્રતિમા ઉપરનો લેખ આ સુરળ છે:—

“ સંવત્ ૧૫૩૬ કાગળ સુઠ ૫ દિને શ્રીકૃષ્ણવંશે ગગવરગોત્રે સંઃ સઘાપુત્ર સંઃ ધર્મો માઠ ધારલદે પુત્ર સંઃ લાસાકેન પુત્રસ્ત્વયુતેન માઠ લાછલદેપુત્રાર્થે શ્રીસુપાસર્વિચં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીસરતરગણે શ્રીજિનમદ્રમૂરિપદે શ્રીજિનચંદ્રતૂરિમિઃ ॥ શ્રીજિન-
સમુદ્રસૂરિમિઃ ॥ ”

બીજી મૂર્તિઓ ઉપરાંત ગર્ભગૃહને ફરવી ભીતોના ગોખલામાં ત્રણ પદ્મસૂત્રસ્થ પ્રતિમાઓ મિરાજમાન છે. ગભારાની ઘડાર બંને બાજુએ માનવ આકૃતિવાળી ચક્રવર્તી ભરત અને કૃષ્ણાવંશર કાયેત્સર્ગસ્થ બાહુબલીની મૂર્તિઓ દર્શનીય છે. ગભારાના દરવાજાની બારસાખમાં ત્રણ તીર્થંકરની મંગલમૂર્તિઓ નજરે પડે છે.

સભામંડપમાં બાર થાંભલાઓ છે, તેમાં તોરણો નથી જમણી બાજુએ પીળા પાપાણુના હાથી ઉપર આરૂઢ મરૂદેવા માતાની મૂર્તિ છે. ડાબી બાજુએ એક સુંદર સમવસરજ છે. તેમાં ચારે દિશામાં બેસાડેલી ચતુર્મુખ મૂર્તિઓ વિરાજમાન છે. મંદિરના ગર્ભગૃહના મંડપરમાં આવેલેલાં સ્વરૂપો દર્શનીય છે.

આ મંદિર કોણે કયાંદે બંધાવ્યું એ સંબંધી શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાયે રચેલા ‘શ્રીઆદિનાથ સ્તવન’માં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ કર્યો છે:—

“ પ્રથમ તીર્થંકર પ્રભુમિથે, હું ચારી લાલ, આદિનાથ અરિહંત, હુંઠે	
ગણધરવસદી ગુણનિઝો, હુંઠે ભવભંજન ભગવંત હુંઠે	પ્રઠ ૧.
સચ્ચ ગરુધર ગુણમતિ રે લાલ, જયવંત ભગિર ભસ, મન માન્યા રે,	
મિલિ પ્રાસાદ મંડાવિશા રે લાલ, આણી મન ઉલ્લાસ, મઠ	પ્રઠ ૨.
પ્રમસી જિનદત્ત દેવસી, ભીમસી મન ઉન્નહાદા;	
મુન ચાર સચ્ચ તણા, દેવે લક્ષ્મીના લાહોણ.	પ્રઠ ૩.
દાગળ સુદિ પાંચમ દિને રે, પનરેસે ઇતીસ (૧૫૩૬);	
જિનચંદ્રસરિ પ્રતિષ્ઠાયા રે, જગનાયક જનદીસ.”	પ્રઠ ૪.

આ મંદિર ચોઠ સચ્ચ ગણધર અને તેમના ભત્રીજા જયવંતે મળીને બંધાવ્યું અને સં. ૧૫૩૬ ના દાગળ સુદિ ૫ ના દિવસે શ્રીજિનચંદ્રસરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી. એને ‘ગણધરવસદી’ પણ કહેવામાં આવે છે; એમ ઉપરુદ્ધા સ્તવનથી જણાય છે.

૭. શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વામીનું મંદિર :—ઉપર્યુક્ત મંદિરની પાસે જ આ મંદિર આવેલું છે. આ મંદિરને ત્રણ માળ છે. પ્રથમ માળના મૂળગલારામાં શ્રીચંદ્રપ્રભુસ્વામીની આરસની ચાર મૂર્તિઓ ચોમુખ તરીકે વિરાજમાન છે, તેથી તેને ‘ચતુર્મુખવિહાર’ પણ કહે છે. મૂળનાયકની નીચે આ પ્રકારે લેખ જોવાય છે:—

“ સં. ૧૫૧૮ જ્યેષ્ઠ વદિ.....”

ગલારાની ભમતીમાં પણ પંદરેક મૂર્તિઓ પધરાવેલી છે. વળી, ખીણ મોટી ભમતીમાં જિનમૂર્તિઓ અને વિવિધ પટ્ટો સ્થાપન કરેલા છે. સલામંડપમાં આવેલા આઠ થાંભલાઓમાં ૮ નકશીદાર તોરણો છે. ધૂમટમાં શિલ્પો છે પણ જાળી ભરી લીધેલી હોવાથી જોઈ શકાતાં નથી. ખીજા અને ત્રીજા માળમાં પણ મૂળનાયક શ્રીચંદ્રપ્રભુ આદિ ચોમુખજી વિરાજમાન છે. ખીજાં મંદિરો કરતાં આ મંદિરમાં આરસની પ્રતિમાઓ અધિક છે અને ધાતુમૂર્તિઓનો પરિવાર પણ ઘણો છે.

મૂળગલારાના મંડોવરમાં લિખ્ત લિખ્ત શિલ્પાકૃતિઓ જોવાય છે. મંદિરના મુખ્ય દરવાજાની ધારસાખમાં અને ભમતીની ધારસાખમાં મંગળમૂર્તિ જિનમૂર્તિઓ પદાસનસ્થ ઉત્તીર્ણ છે.

આ મંદિર ભણુશાળીગોત્રીય સંઘવી વીઠાએ બંધાવી સં. ૧૫૦૬ માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે. શ્રીહિમંધવજે સં. ૧૫૫૦ માં રચેલા એક અપ્રસિદ્ધ સ્તવનમાં આ મંદિરનું વર્ણન આ રીતે કરેલું છે:—

“ચઉમુખ મેરાગર તણુઉ મંડાણ, જાણુધ અવતરિયઉ સુરવિમાણ;
ખારહ મૂળનાયક ભૂમિ તિત્તિ, ચંદ્રપાહુ વંદિસુ ચંદ્ર વન્નિ;
પાખલિ ચિહ્નુ દિસિ દેહુરી છત્રીસ, ખિખ સમરિસુ અસીસઉ એકવીસ;
મેઘનાદમંડપ મોટા મંડાણિ, ગુણરાજ કરાવિઉ સાહિ મુખજિ.”

આ વર્ણનથી જણાય છે કે, આ મંદિરમાં શ્રીગુણરાજ શ્રેષ્ઠીએ મેઘનાદમંડપ બનાવેલો છે.

૮. શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર :—આ મંદિર નાનું પણ સુંદર છે. ઉપર્યુક્ત મંદિરોના ઝૂમખાથી અલગ છે. કિલ્લામાં પ્રવેશતાં રાજમહેલની જમણી બાજુની ગલીમાં આ મંદિર આવેલું છે. મૂળગલારામાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની સુંદર મૂર્તિ વિરાજમાન છે.

આ મંદિર કોણે બંધાવ્યું એ સંબંધે શ્રીજિનસુખસૂરિએ રચેલી “જેસલમેર ચૈત્યપરિપાટી” માં આ પ્રકારે વર્ણન છે:—

“પહિલી પરદક્ષણાયે પ્રભુમિયે, જગગુરુ વીર જિનન્દ; વર પ્રાસાદ કરાયો વરડિયે, દીપે જાન જિનન્દ. વિં જિં” ૨.

શ્રીવરડિયા ગોત્રના શેઠ દીપાએ આ મંદિર બંધાવ્યું એમ જણાય છે અને બાવન જિનાલયના દ્વારના ઉપરના ભાગમાં સં. ૧૪૭૩ ના શિલાલેખથી^{૧૬} જણાય છે કે, આ મંદિર લગભગ એ જ સંવતમાં બંધાયું હશે. ‘વૃદ્ધરત્નમાલા’^{૧૭} કાર આ મંદિર સં. ૧૫૮૧ માં પ્રતિષ્ઠિત થયાનું જણાવે છે.

૮૧. અમરસાગર

(કોઠા નંબર: ૨૦૭૫-૨૦૭૭)

જેસલમેરથી પશ્ચિમમાં ૫ માઈલ દૂર અમરસાગર નામનું રમણીય ગામ છે. કુદરતે આ ગામને સૌંદર્ય બદ્યું છે અને મનુષ્યોએ એમાં બાગ-બગીચા, મંદિરો વગેરે નિર્માણ કરી વધુ શોભાયમાન બનાવ્યું છે. અહીંની પીળા પથ્થરની ખાણ ખૂબ પ્રસિદ્ધ છે. આ પ્રદેશમાં મુખ્યત્વે અહીંનો પથ્થર વપરાયો છે. આ પથ્થરમાં કરેલી કોરણી વધુ દીપી ઊઠે છે અને વરસાદના પાણીથી આ પથ્થર વધુ મજબૂત બનતો જાય એવી તેની વિશેષતા છે.

આ ગામમાં જૈન ધર્મશાળાઓ ઉપરાંત ત્રણ જિનમંદિરો તળાવ કિનારે ચોથી રહ્યાં છે. મંદિરો નવીન હોવા છતાં પ્રાચીન કૌશલ્યનું બાન કરાવી રહ્યાં છે. (૧) મોટું સૌધશિખરી મંદિર એની શિલ્પકળાથી દર્શનીય લાગે છે. બે માળનું આ મંદિર સં. ૧૬૨૮ માં શેઠ હિંમતરામજી બાફણાએ બંધાવ્યું છે અને શ્રીજિનમહેન્દ્રસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની બે બચ્ચ પ્રતિમાઓ બે ખંડમાં બિરાજમાન છે. આમાં આવેલી આરસની બાળીઓનું શિલ્પકામ તો ભારતીય શિલ્પકળાના નમૂનારૂપ ગણાવી શકાય. આ મંદિરમાં એક ૬૬ પદ્ધતિને લાંબી ચિત્રાલેખ છે, જેમાં શ્રીહિંમતરામજી બાફણાએ કાઢેલા સિદ્ધાચલ સંઘની યાત્રાનું વિસ્તૃત વર્ણન છે. તેની સામે નાની ધર્મશાળા અને બગીચો છે. એની કારીગરી પણ ગણનાપાત્ર છે. (૨) બોમ્બું મંદિર સં. ૧૮૬૭ માં શેઠ સવાઇ રામજી બાફણાએ બંધાવ્યું છે. આ મંદિર નાનું છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ ભગવાન પ્રતિષ્ઠિત છે. (૩) ત્રીચું મંદિર સં. ૧૬૦૩ માં અહીંના પંચોએ મળીને કરાવ્યું છે. તેને 'ડુંગરશીનું મંદિર' પણ કહે છે. આ મંદિરમાં મૂળનાયક ઋષભદેવ ભગવાનની બે હાથ ઊંચી સુંદર પ્રતિમા છે, જે બહાળી રંગની, પરિકરવાળી ને પ્રાચીન છે.

★

૮૨. લોદ્રવા

(કોઠા નંબર : ૨૦૭૮-૨૦૮૩)

જેસલમેરથી પશ્ચિમોત્તર દિશામાં ૧૦ માઈલ દૂર 'લોદ્રવા' નામે જૈન તીર્થ આવેલું છે.

જેસલમેરની સ્થાપના થઈ તે પહેલાં લોદ્ર રાજપૂતોની રાજધાનીનું આ શહેર હતું. ભારતનું પ્રાચીન વિશ્વવિદ્યાલય અહીં હોવાથી એની ખ્યાતિ સુદૂર વ્યાપેલી હતી. રાજકીય ઇતિહાસથી જણાય છે કે, ભાટી દેવરાજે પ્રથમ દેવગઢમાં પોતાની રાજધાની રાખી હતી, તે પછી લોદ્ર રાજપૂતો પાસેથી આ ગામ પડાવી લઈ રાવલની ઉપાધિ ધારણ કરી તેણે દેવગઢથી લોદ્રવામાં પોતાની રાજધાની વિ. સં. ૧૦૮૨ માં બઢવી નાખી; એ સમયે લોદ્રવા એક સમૃદ્ધિશાળી વિશાળ નગર હતું. કહે છે કે, તેમાં પ્રવેશ કરવાના બાર મોટા દરવાજા હતા, એના ધ્વંસાવશેષો આજે પણ જેસલમેરથી ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશાએ ૧૦ માઈલના ઘેરાવામાં વિખરાયેલાં પડ્યાં છે. મહામહા ચોરીએ કરેલા સંહારમાં જૈનોએ બંધાવેલું અસહનું ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનું મંદિર પણ ભરખાઈ ગયું હતું.

લોદ્રવાના મંદિરના મર્જદારમાં કાળી બાળુએ ૨૨*૪૨૭* ઈંચનો એક ચતુર્લઘ્વ પથ્થરુક્ત યંત્ર છે, તેનાથી સૂચિત થાય છે કે, પ્રાચીન કાળમાં અહીં સગર નામે રાજા હતો. તેના બે પુત્રો પૈકી એકનું નામ શ્રીધર અને બીજાનું નામ રાજધર હતું. એ બંને ભાઈઓએ જૈનધર્મ અંગીકાર કરીને અહીં શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું હતું. રાજકીય વિષ્ણવમાં એ નાશ પામ્યું. એ યંત્રથી જણાય છે કે, એ પછી ઐથી ખીમસીએ જિનભવન કરાવ્યું એ વિશે આ પ્રકારે ઉલ્લેખ મળે છે:—

શ્રીમલ્લોદ્રપુરિ જિનેશમવર્ન સત્કારિતં ધીમસીઃ । તપુવ્રત્તદનુકમેણ સુકૃતી જાતઃ સુતઃ પૂનસી ॥૩॥

લોદ્રપુરમાં ઐથી ખીમસીએ જિનભવન કરાવ્યું તે પછી તેના પુત્ર પૂનસી અને તે પછી પણ એ જુલું થતાં સં. ૧૬૭૫ માં તેમના પુત્ર જેસલમેરનિવાસી ધર્મચીર શેઠ થોડુચાહ ભજુસાલીએ એ પ્રાચીન મંદિરના પાયા ઉપર નૂનન મંદિર કરાવી, મૂર્તિઓ ભરાવી, તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીજિનરાજસૂરિ પાસે કરાવી હતી, જે આજે વિદ્યમાન છે. શ્રોત્રિજેઠી નામના કવિએ રચેલા 'લોદ્રપુરી ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ સ્તવન'માં આ મંદિરો વિશે સુંદર વર્ણન છે:—

“લ(લો)દ્રપુરિ પાટણ પરગાઉ, જિમ ઉદયાચલ ભાણુ લાલ રે;
સેતુજ તીરથની પરડ, મુર(મુર)ર દસ મંડાણુ લાલ રે. ૩

તિહાં બઝઝા પ્રશુ ચોભતા, પૂજકે ચિત લગાય લાલ રે;
ચંદિવિહ દેવ તિહાં મિલી, નિરતિ કરી ગુણ ગાય લાલ રે. ૪

જિન મંદી(દિ)ર સામી તણુઉ, બાણે નલણીવિમાણુ લાલ રે;
 અંડપિ મોઘા દેવતા, જોતાં જનમ પ્રમાણુ લાલ રે. ૮
 છરણુ જિણુહર ઉધરયઉ, કલિબુગ કરિ(ર)ણી સાર લાલ રે;
 વીર વદ્ય જિણુસારાણુધ, પુણ્યના ભંડાર લાલ રે. ૧૧
 સંવત સોલ પહિતરધ (૧૬૭૫), માગશિર માસ ઉદાર લાલ રે;
 સુકલ પશ્ચિ બારસ દિનધ, જોગ નક્ષત્ર મુલ વાર લાલ રે.” ૧૨

અહીં એક વિશાળ કોટમાં આવેલા પાંચ મંદિર પાંચ અનુત્તર વિમાનની આકૃતિનું સ્મરણ કરાવે એવાં ઊભાં છે. આ બધાં મંદિરો શેઠ થીરુશાહે બંધાવ્યાં છે.

૧. તેમાં વચ્ચેનું શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ લગવાનનું મોટું મંદિર મુખ્ય છે, તેમાં મૂળનાયકની પ્રતિમા રથામવણી છે^૧ ને તેના ઉપર આ પ્રમાણે લેખ લેવાય છે:—

“શ્રીલોદ્ધવનગરે શ્રીવૃહત્સવરતરગચ્છાધીશૈઃ સં ૧૬૭૫ માર્ગશીર્ષ સુદિ ૧૨ ગુરો માંડશાલિકશ્રીમલ્લમાયાં તાંપલદેવપુત્રસ્ત-
 થાહરુકેન માર્યા કનકાદેવપુત્ર હરરાજ—મેઘરાજાદિયુતેન શ્રીચિંતામણિપાર્શ્વનાથધિવં કા ૦ પ્ર ૦ મ ૦ યુગપ્રધાન શ્રીજિનસિંહસૂરિપદાલંકાર
 મ ૦ જિનરાજસૂરિભિ [:] પ્રતિષ્ઠિતં ॥ ”

આ પ્રમાણે ઉપરથી જણાય છે કે, આ મંદિરનો નવેસર છણોદ્ધાર સં. ૧૬૭૫ માં શેઠ થીરુશાહે કરાવી આ પ્રાચીન તીર્થનું ગૌરવ ટકાવી રાખ્યું છે. આ મંદિરની વિચિત્ર અને લબ્ય બનાવટ અત્યંત વિવક્ષણુ છે. અંદરની વ્યવસ્થા આર્થ શૈલીને અનુરૂપ છે. સર્વત્ર હોરી જેન્ટલ શૈલીનો પ્રચુર પ્રયોગ કરેલો છે. મહેરાબોનો અહીં અભાવ છે. મંડપની છત પેનલ્સમાં વિભાજિત કરેલી છે. પ્રવેશદ્વારના તોરણમાં અહીંની કળાનું સૌંદર્ય જગૃત થઈ ઊઠ્યું છે. ડોર્નિસેન સ્તંભ અને પ્રત્યેક વિભાગમાં બારીક જોદાઈનું કામ એવું કરેલું છે કે જેનું શાબ્દિક વર્ણન આપી શકાય એમ નથી. મૂર્તિઓની વિલિન મુદ્રાઓની કોરણી કરવામાં શિલ્પકળાનો ખજાનો અહીં ખાલી કરી દેવામાં આવ્યો હોય એમ જણાઈ આવે છે. અહીંના સ્તંભો, છતો અને શિખરનો એકેક પથ્થર નાનકડા મંદિરનું દૃશ્ય ઊભું કરી રહ્યો છે. એક્રીનીતથી વધે તેવાં કેટલાંયે સૌંદર્યસર્જનોનો અહીં સમાવેશ કર્યો છે. તોરણ મંદિરનો એક ભાગ હોવા છતાં પોતાના સ્વરૂપમાં એક પૂર્ણ ઈમારત છે. જો આ મુંદર ઈમારતને હઠાવી દેવામાં આવે તો મંદિરનું અધુરું સૌંદર્ય નષ્ટ થઈ જાય. સૌંદર્ય કરતાં યે મજબૂતી વધારે લેવાલાયક છે.

મુખ્ય મંદિરના આરે ખૂણામાં નાનાં નાનાં પણ શિખરબંધી મંદિરો છે. શેઠ થીરુશાહે પોતાની પત્ની, પુત્ર, પૌત્રાદિના પુણ્યાર્થે આ મંદિરો બંધાવ્યાની હકીકત તે તે મંદિરના શિલાલેખમાં આપેલી છે. આરે મંદિરો સં. ૧૬૬૩ માં બંધાયાં છે અને તેમાંના મૂળનાયકની પ્રતિમાઓ ઉપર સં. ૧૬૭૫ ના લેખો મળે છે.

(૨) દક્ષિણ-પૂર્વના દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રીઆદિનાથ લગવાન, (૩) દક્ષિણ-પશ્ચિમના દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રીઅનિતનાથ લગવાન, (૪) ઉત્તર-પશ્ચિમના દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રીસંભવનાથ લગવાન, (૫) ઉત્તર-પૂર્વના મંદિરમાં શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ લગવાન પધરાવેલા છે. મુખ્ય મંદિરની ડાબી બાજુએ (૬) સમવસરણુ ઉપર અષ્ટાપદગિરિ અને તેના ઉપર કલ્પવૃક્ષની મનોહર રચના કરેલી છે. થીરુશાહ સિદ્ધાચલના સંઘમાં જે રથ સાથે લઈ ગયા હતા તે પણ મુખ્ય મંદિરમાં મોજુદ છે.

આ ઉપરથી લગભગ ૧૭મા સૈકા સુધી આ નગરની પૂર જહોજલાલી હતી. આજે આ લબ્ય મંદિરો, ૩ ઉપાશ્રયો, ૧ નાની ધર્મશાળા, સિવાય બીજાં થોડાં માણસો લેવાય છે. બાકી બધો પ્રદેશ વેરાન લાગે છે.

૧. કહેવાય છે કે, થીરુશાહે સિદ્ધાચલનો મોટો સંઘ કાઢ્યો હતો અને સિદ્ધાચલની યાત્રા કરીને પાછા ફરતાં પાટણથી પાર્શ્વનાથ લગવાનની એ પ્રતિમાઓ, તેટલા વજનનું સોનું આપીને લાવ્યા હતા; જેમાંની એક મૂળનાયક તરીકે મુખ્ય મંદિરમાં અને બીજી ઉત્તર-પૂર્વના નાના મંદિરમાં વિરાજમાન કરી હતી, તેજ આજે હયાત છે.

૮૩. ઓશિયા

(કેદા નંબર : ૨૦૮૯)

ઓશિયા એશનથી ૧ માઇલ દૂર ઓશિયા નામે ગામ વસેલું છે. પ્રાચીન સમયમાં ઓશિયા મારવાડની રાજધાની પણ બની ચૂક્યું છે. આ ગામની આસપાસ આવેલાં હોહાવટ, તિવરી વગેરે ગામો એ પ્રાચીન નગરના મહેલોઓ હતા, એમ કહેવાય છે. આ ઉપરથી આ નગરનો પ્રાચીન વિસ્તાર અને સમૃદ્ધિનો ખ્યાલ કરી શકાય તેમ છે.

લોકવાયકા મુજબ શ્રીમાલનગરના રાજા પુંજના નાના ભાઈ ઉપલદેવ અને મંત્રી હિહટે આ નગર વસાવ્યું હતું. ઓસવાળી જમીન હોવાથી તેનું નામ ઉએસ(ઉપકેશ)પુર રાખવામાં આવ્યું. “ઉપકેશગચ પટ્ટાવલી થી જણાય છે કે, વીર નિં ૨૦ સં. ૭૦ (વિ. સં. પૂર્વે ૪૦૦)માં શ્રીપાર્શ્વનાથ સંતાનીય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ અહીં રાજા સાથે અનેક ક્ષત્રિયોને પ્રતિગ્રાહ કરી ઉપકેશનગરમાં જૈન બનાવ્યા તેથી એ બધા ‘ઓસવાલ’ નામે ઓળખાયા. એટલે ઓસવાલ જ્ઞાતિની ઉત્પત્તિ આ મુખ્ય નગર છે એમાં શંકા નથી. રાજા ઉપલદેવ અને મંત્રી હિહટે અહીં શ્રીમહાવીરજીના ભગવાનનું વિશાળ મંદિર બંધાવી તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ પાસે કરાવી હતી. ‘ઉપકેશગચ પટ્ટાવલી’માં જણાવ્યું છે કે—

“સપ્તત્યા વસરાણાં ચરમજિનપતેર્લુકગાતસ્ય વર્ષે, પચ્ચમ્યાં શુદ્ધપક્ષે સુરગુરુદિવસે વ્રજણઃ સમ્પૂર્ણે ।

રાનાચાર્યેઃ સફલગુણયુતૈઃ સર્વસંધાનુકૃતૈઃ, શ્રોમદ્વોરસ્ય વિન્ધે મવશતમથને નિર્મિતેયં પ્રતિષ્ઠા ॥

ઉપનંદો ચ કોરળે, હુન્ન્યં શ્રીવોરવિન્ધયોઃ । પ્રતિષ્ઠા નિર્મિતા શક્યા, શ્રાંસનપ્રમસૂરિભિઃ ॥”

આ ઉલ્લેખથી મનાય છે કે, શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ વીર નિર્વાણ સં. ૭૦ માં ઉપકેશપુર અને કોરડામાં શ્રીવીર ભગવાનના બિંબની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

શ્રીહીરઉદયના શિષ્ય શ્રીનયપ્રભોદે સં. ૧૭૧૨માં રચેલા એક અપ્રસિદ્ધ “ઓશિયા વીર સ્તવન”માં જણાવ્યું છે કે—ઓશિયાના વીરમંદિરની પ્રતિમા મૂળે શીશ્વપ્રતિ રાત્રીએ વેળુની બનારીને તેનું પૂજન કર્યા પછી આશાતનાના બચે જમીનમાં બંધારી દીધી હતી. તે મૂર્તિ ૧૧૬૪ વર્ષ સુધી જમીનમાં રહી. પછી હિહટે ન્યારે ઓશિયા નગર વસાવ્યું અને શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ હિહટના પુત્રને કોઈ સંકટમાંથી ઉગારતાં હિહટવંશ અને આપુરે નગર જૈનધર્મી બન્યું ત્યારે એ મૂર્તિ જમીનમાંથી નીકળી આવી. એ સમયે મૂર્તિને મહારવના દેરામાં પધરાવવામાં આવી. પછી એક મોટું મંદિર બંધાવી વિ. સં. ૧૦૧૭ના મહાવહિ ૮ના દિવસે એ મૂર્તિને તેમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી. સં. ૧૭૧૨માં રચના કરનાર કવિ કહે છે કે, ૧૭૫૬ વર્ષની આ છંદસુ-જૂની વીર પ્રથુની પ્રતિમાને એતાં આનંદ થાય છે.

એક બીજા ‘ઓસવાલ ઉત્પત્તિ’ શીર્ષક હસ્તલિખિત પત્રમાં જણાવ્યું છે:—

“X X કુડઢ ઓસિયાં વસાદ્ । સંવત્ ૧૦૧૧ દસે દયારાતરે ઓમિયા માતા મુપવસ થર્દે ઓસવંસની ધાવના કીયો । સં. ૧૦૧૭ તરે શ્રીવોરપ્રસાદ્ બ્રહ્મદસા કરાવ્યો. તે બાજુ વર્તમાનકાલે સર્થે છર્દે । દેહરાની પ્રસરતમાંદિનુ વિસ્તર છિંદ્યો છર્દ । ધર્મરાજસૂરિ મહારકના પ્રતિયોગ્યા કૃતિ સોટ ૫ ॥ ”

ઉપરના સ્તવનમાં અને આ બીજા જૂના પાનાના ઉલ્લેખથી જણાય છે કે, વિ. સં. ૧૦૧૭માં અહીં મહાવીર ભગવાનનું મંદિર બન્યું, એ હકીકત એકસરખી મળે છે. પ્રથમના ઉલ્લેખમાં પ્રતિમાને સંપ્રતિકાલીન બતાવી છે એટલી વિશેષતા છે પરંતુ ઓશિયા ક્યારે વસ્યું એની સાલ આપી નથી. બંને ઉલ્લેખોથી જણાઈ આવે છે કે, લગભગ એ સમયમાં જ ઓશિયાનગર વસ્યું.

આ હકીકતને મૂળા નેણસી પોતાની ‘નેણસીરી ખ્યાત’માં આ રીતે અનુસરતાં કહે છે:—

“ઝાગલ્કાઈ ફિગ્ઢ ટોઢ ઓસિયાં વાસિયો, સચિયાય પ્રસન હુર્દે, માન્ડ વનાયો, ઓસિયાંમે દેહરો કરાવ્યો ॥ ”

૧. શ્રોકપ્રસૂરિએ વિ. સં. ૧૨૬૩માં રચેલા “નભિનંદન જિનોદાર પ્રપંથ” પ્રસ્તાવ: ૨. શ્લોક: ૧૮૫-૧૮૭માં પણ આ જ હકીકત રીતે ઉમેળી છે.

આ બધા ઉલ્લેખો પૈકી પ્રથમના ‘ઉપકેશગચ્છ પટ્ટાવલી’ના વીર નિર્વાણ સં. ૭૦ અને તે પછીના ઉલ્લેખો વચ્ચે ઓશિયા નગર અને તેમાંના શ્રીવીર મંદિરને બંધાવ્યાની સાલનો મોટો તફાવત પડે છે. પં. જોરીશંકર ઓઝાજી કહે છે કે—“ઓશવાલ મહાજનોનું આ મૂળ સ્થાન છે. અહીં એક જૈન મંદિર છે, જેમાં વિશાળકાય મૂર્તિ શ્રીમહાવીરસ્વામીની છે. આ મંદિર મૂળમાં સં. ૮૩૦ (સને ૭૮૩)માં લગભગ પરિકાર રાજા વત્સરાજના સમયમાં બંધાવવામાં આવ્યું હતું. તેની ઉત્તર-પૂર્વમાં માનસ્તંભ છે, જેમાં સં. ૯૫૨ (સને ૮૯૫)નો લેખ છે. પહેલાં આવું નામ ‘મેલપુરપટ્ટન’ હતું. શ્રીકેશવદ્રાચાર્યના શિષ્ય શ્રીરત્નપ્રભાચાર્યે અહીંના રાજા અને પ્રજાને જૈન બનાવ્યા.”

આ બધા ઉલ્લેખોમાંથી ઐતિહાસિક સત્ય તારવવું મુશ્કેલ છે. છતાં પં. ઓઝાજીના મતને સ્વીકારી લઈએ તોયે આ મંદિર નવમા સૈકા જેટલું પુરાણું તો અવશ્ય છે જ. સં. ૧૦૧૭માં આ મંદિરનો સંભવતઃ જીર્ણોદ્ધાર થયો હતો; એ સમય લગભગના શિલાલેખો પણ મંદિરમાંથી મળી આવે છે.

એ પ્રાચીન મંદિર આજે પણ અહીં જાણીતું છે. તેમાં સમયે સમયે જીર્ણોદ્ધારો થતા રહ્યા છે અને આ સોધશિખરી વિશાળ મંદિર રમણીય દેખાય છે. મૂળનાયક શ્રીમહાવીર પ્રભુની પ્રતિમા ૨૫ ફીટ જાંચી છે. મંદિરના રંગમંડપમાં વિ. સં. ૧૦૧૩નો શિલાલેખ છે; જેમાં જિન્દક અથવા તેના પુત્ર ભુવનેશ્વર શ્રાવકે ફરીને મંડપ કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે. સંભવ છે કે, આ જીર્ણ મંદિરનો ઉદ્ધાર તેમણે કરાવ્યો હોય. એ સિવાય અહીં સં. ૧૦૩૫, સં. ૧૦૮૮, સં. ૧૨૩૪, સં. ૧૨૫૬, સં. ૧૩૩૮, સં. ૧૪૬૨, સં. ૧૫૧૨, સં. ૧૫૩૪, સં. ૧૫૩૬, સં. ૧૬૧૨, સં. ૧૬૮૩, સં. ૧૭૫૮ના લેખો મૂર્તિઓ અને સ્તંભોમાંથી મળી આવે છે.^૨ રંગમંડપમાં આવેલા બે તરફના ગોખલાઓમાં ૩૫ ફીટ જાંચી શ્રીજયભદ્રે લગવાનની સપરિકર મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત છે. દશમા સૈકા પહેલાંનાં અને જુદી જુદી જાતનાં શિલ્પો મંદિરમાં વિદ્યમાન છે, જે આ મંદિરની પ્રાચીનતાનાં નિદર્શક છે. મુખ્ય મંદિરના સામેના ગરુડામાં શ્રીગૌતમસ્વામીની શ્વેત આરસની મૂર્તિ છે. મંદિરની લમતીમાં બંને ખૂણે ચાર-ચાર દેવકુલિકાઓ છે, તે પૈકી એકમાં આચાર્યપ્રતિમા, બીજીમાં અધિષ્ઠાયિકા દેવી, ત્રીજીમાં નાગદેવની મૂર્તિ અને બાકીની દેરીઓમાં તીર્થંકર પ્રતિમાઓ છે.

મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરતી વેળાએ પાયામાંથી એક ખંડિત પાટુકા મળી આવી હતી, તેની ચોક્કસ ઉપર સં. ૧૧૦૦નો લેખ છે. પાસેની ધર્મશાળાનો પાયો જોઈતાં શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનની ધાતુપ્રતિમા મળી આવેલી જે અત્યારે કલકત્તામાં નં. ૪૮, ઇન્ડિયન મીસરસ્ક્રીટ, ધરમતલામાં આવેલા મંદિરમાં વિદ્યમાન છે, તેમાં આ પ્રકારે લેખ છે, જેમાં ઉપકેશ-ઓશિયાનો ઉલ્લેખ ધ્યાન ખેંચે એવો છે:—

“ॐ સંવત્ ૧૦૧૧ ચૈત્ર સુદિ ૬ શ્રીકલ્પાચાર્યશિષ્યદેવદત્તગુરુણા ઉપકેશીયચૈત્યગૃહે અશ્વયુજચૈત્યપટ્ટચાં શાંતિપ્રતિમા સ્થાપનીયા ગાંધોદકાન્ દિવાલિકા માસુલ પ્રતિમા ઇતિ ॥”^૩

વળી, એક ધાતુપ્રતિમા ઉપર સં. ૧૦૮૮નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સં. ૧૦૮૮ ફાલ્ગુન વદી ૪ થી નાગેન્દ્રગચ્છે શ્રીવાસુદેવસૂરિ સંઘ નાનેતિહરુશ્રેયાર્થે રાસદોષ કારિતા ॥”^૪

ગામની પૂર્વોત્તર દિશામાં સરચાર્ધયા માતાનું એક મંદિર છે, જે નાની પહાડી ઉપર કિલ્લા જેવું દેખાય છે, કહે છે કે, ઉપકેશપુર વસ્યું એ સમયે રાજા ઉપલદેવે એ બંધાવ્યું હતું; જેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનની પ્રતિમા વિરાજમાન કરી હતી; પરંતુ અહીંથી જૈનોની વસ્તી ઘટી જતાં બીજા લોકોએ એ જિનમૂર્તિ ઉપાડી લઈ એ સ્થાને પાસેના નાના મંદિરમાં બિરાજમાન સરચાર્ધયા માતાની મૂર્તિને સ્થાપન કરી દીધી. દેવળમાં કેટલેક સ્થળે જિનમૂર્તિઓનાં ચિહ્ન જોવાય છે. મંદિરમાંથી સં. ૧૨૩૪, સં. ૧૨૩૬, સં. ૧૨૪૫ના લેખો મળે છે. આ દેવળની પાસે એક નાનો ઉપાશ્રય પણ કોઈ શ્રાવકે બંધાવ્યો હતો.

અહીં આસપાસની ભૂમિ ઉપર અનેક ખંડિયેરો પડેલાં છે, એ ઉપરથી આ નગરની પ્રાચીનતા અને અસલની જાહેરાતલાવીની સાબિતી મળે છે.

૨. આ બધા લેખો “જૈન લેખસંગ્રહ” ખંડ: ૧માં સંગ્રહીત થયેલા છે.

૩. “જૈન લેખસંગ્રહ” ભા. ૧, લેખાંક: ૧૩૪.

૪. એજન: લેખાંક: ૭૬૨.

૮૪. પાલી

(ક્રમાં નં. ૨૦૬૫-૨૧૦૩)

પાલી સ્ટેશનથી પાલી ગામ ૧ માઈલ દૂર છે. રસ્તામાં 'દાદાજીની વાડી' આવે છે, તેમાં એક સુંદર શુક્રમંદિર ચોક્કસ રહ્યું છે. આ મંદિરના ઉત્તરમાં અને દક્ષિણમાં એકેક તળાવ છે. પૂર્વ દિશામાં એક વાવ આવેલી છે.

પાલી ગામ પ્રાચીન છે. શિલાલેખોમાં આનું 'પલ્લિકા' અથવા 'પલ્લી' નામ મળે છે. વળી, અહીંના નવલખાના મંદિરમાં રહેલા સં. ૧૧૭૮ ના શિલાલેખમાં આ ગામનું પલ્લિકા નામ નોંધેલું હોવાથી આ ગામની પ્રાચીનતાની સાબિતી સાંપડે છે. પલ્લીવાલ ગરુડ અને પલ્લીવાલ એશવાલો આ ગામના નામ ઉપરથી જ પ્રસિદ્ધિ પામ્યા હતા. સરેરક-ગરુડીય સમર્થ આચાર્ય શ્રીચોરાજદ્રસૂરિની આચાર્યપદવી સં. ૯૬૬ માં આ ગામમાં જ થઈ હતી; એમ 'ઉપદેશ-રત્નાકર' થથથી જણાય છે.

અહીં સ્વેતાંબર જૈનોનાં ૩૦૦ ઘર વિદ્યામાન છે. ૪ ઉપાધ્યય અને નાની-મોટી ૫ ધર્મશાળાઓ છે. અહીં કુલ ૬ મંદિરો છે.

૧-૨. ગામમાં પ્રવેશતાં જ સ્ટેશનરોડ બંધારી દરવાજા બહાર એક જૈન મંદિર છે જેમાં જુદાં જુદાં બે દેરાસરો આવેલાં છે. એક શિખરગંધી દેરાસરમાં પૂર્વ સન્ધ્યુપ શ્રીઋષભદેવ ભગવાન મૂળનાયક છે. આ દેરાસર સં. ૧૬૩૩ માં ચેક સીરેમલજી બલાઈએ બંધાવ્યું છે. અને બીજું શિખરગંધી શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજીનું મંદિર ચેક જસરાજજી ધારીવાલે સં. ૧૬૦૨ માં બંધાવેલું છે.

૩. શુજરાતી કટલામાં શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ધાબાગંધી મંદિર સં. ૧૭૦૦ માં શ્રીસચે બંધાવ્યું છે. તેની પાસે જ એક સાધુનો અને બીજો સાધ્વીઓનો ઉપાશ્રય છે.

૪. ઉપર્યુક્ત મંદિરથી કંઈક આગળ જતાં નવલખા દરવાજાની પાસે શ્રીનવલખા પાર્શ્વનાથનું મંદિર સોથી મોટું અને વિશાળ બાવન જિનાલયવાળું છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ બન્ધ્ય અને મનોહર છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૮૬ નો લેખ છે. દેરાસરને ફરતી ફરીઓ છે. રંગમંડપમાં સુંદર રચના કરેલી છે. આ મંદિરની પ્રાચીન પ્રતિમાઓ ઉપરથી મળી આવેલા સં. ૧૧૪૪, સં. ૧૧૭૮ અને સં. ૧૨૦૧ ના શિલાલેખથી જણાય છે કે આ મંદિરમાં એ સમયે મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન હતા. એ લેખો આ પ્રકારે છે:—

(૧) "સંવત્ ૧૧૪૪ માવસુદિ ૧૧ વીરઝઙ્ગ દેવકુલિકાયાં દુર્લભાજિતામ્યાં શાંત્યાતઃ કૃતઃ શ્રીગ્રામ્નોગચ્છીય શ્રીદેવાચાર્યેન પ્રતિષ્ઠિતઃ ॥"

(૨) "૧૧૭૮ ફાલ્ગુન સુદિ ૧૧ શનો શ્રીપટ્ટિકાં શ્રીવૈરનાથમહાચૈવે શ્રીમદ્[દ]ગ્રોતનાચાર્યેનદેશચાર્યાન્ના[યિ] દેવાચાર્યગણે સાહારમુન પાસવણદેવો તવોર્મચે ધ[ર્મ]દેવમુત દેવચંદ્ર પાસવુત હરિચંદ્રામ્યાં દેવચંદ્રમાર્યાં વસુપરિસ્ત્યા નિમિત્તં શ્રીઋષભનાથપ્રથમતીર્થકર્ત્રિયં કારિતં ॥ ગોગ્રાથં ચ મંગલં મહાવીરઃ ॥"

(૩) સંવત્ ૧૨૦૧ જ્યેષ્ઠ(૪) વદિ ૩ રવો શ્રીપટ્ટિકાયાં શ્રીમહાવીરચૈવે મહામાત્યયોઃશાંતદમુત મહામાત્યશ્રીટુવ્વોસા- ટેનામગ્રેયોર્ધિ જિનયુગલં પ્રદર્ષં ॥ શ્રીઅનંતનાથદેવસ્ય ॥

આ શિલાલેખોથી જણાય છે કે સં. ૧૧૪૪ પહેલાં આ મંદિર બન્યું હશે, ઉપર્યુક્ત શિલાલેખના વર્ણોમાં હજોદાર અને પ્રતિષ્ઠાઓ થતી રહી અને છેવટે સં. ૧૬૮૬ માં આ મંદિરની દેવકુલિકાઓ બંધાવવાની રાધે મૂળ મંદિરના પજુ હજોદાર થયા, જે સમયે શ્રીમહાવીર ભગવાનના સ્થાને મૂળનાયક તરીકે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમા બિરાજમાન કરવામાં આવી; આ હકીકત લોદારા જૈન મંદિરના એક શિલાલેખથી જણાય છે. એ સમયથી

આ મંદિર 'નવલખા પાર્શ્વનાથ'ના નામથી પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યું હોય એમ લાગે છે. આ મંદિરની દેવકુલિકાઓ ભાદ્રા અને માદાના કલ્યાણ માટે લખમણસુત દેસલે બંધાવી. મૂળમંદિર સહિત બધી દેવકુલિકાઓ જિનપ્રતિમાઓના ત્રિગડાથી મંડિત છે. આ પ્રાચીન મંદિરના કારણે પાલીની તીર્થ જેટલી ખ્યાતિ છે.

૫. અહીંથી દોઢેક ગાઉ દૂર પુનાગિરિ નામની એક ટેકરી છે. આ ટેકરીમાંથી અગાઉ સોનું નીકળતું એવી લોકવાયકા છે. તળેટીથી ૧૭૮ પગથિયાં ચડ્યા પછી શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર પૂર્વસન્મુખ શિખરબંધી બનેલું છે. આ દેરાસરને ફરતો પ્રાચીન કોટ છે. સં. ૧૭૦૦ લગભગમાં આ મંદિર બંધાયાનું જણાય છે.

૬. ટેકરીઆ દરવાજા બહાર શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર છે.

૭-૮. લોઢારા વાસમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું અને શ્રીસુપાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં બંને મંદિરો શિખરબંધી છે, જે શ્રીસંઘે સં. ૧૫૦૦ લગભગમાં બંધાવ્યાં છે.

૯. સેવકોના વાસમાં શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર સં. ૧૫૦૦ માં બંધાયેલું જણાય છે.

૮૫. ભિન્નમાલ

(કોઠા નંબર: ૨૧૧૫-૨૬૨૦)

ગુજરાતની પ્રાચીન રાજધાનીનું મુખ્ય નગર ભિન્નમાલ એક સમયે ખૂબ પ્રસિદ્ધ હતું. આ નગર કોણે વસાવ્યું એનો ઇતિહાસ મળતો નથી પણ લોકસાહિત્યના આધારે આ નગરનું અસ્તિત્વ અતિપ્રાચીન કાળથી હતું એમ જણાય છે. પુરાણોના કથન મુજબ આ નગરનાં ચાર યુગમાં બુદ્ધાં બુદ્ધાં ચાર નામો હતાં. સત્યયુગમાં તેનું નામ શ્રીમાલ, ત્રેતામાં રત્નમાલ, દ્વાપરમાં પુષ્પમાલ અને કળિયુગમાં ભિન્નમાલ હતું. છેલ્લું નામ સિદ્ધ અને માલ નામથી જાતિઓના કારણે પડ્યું એવું ઇતિહાસવિજ્ઞાનું માનવું છે. વસ્તુતઃ શ્રીમાલ ચાર વખત કરતાં વધુ વાર બુટાયું છે. એને જ યુગની કલ્પનામાં ઘટાવાયું હશે. ખીજાં બે નામો કરતાં શ્રીમાલ અને ભિન્નમાલ એ નામો જ લોકપ્રસિદ્ધ રહ્યાં છે. શ્રીમાલમાંથી ભિન્નમાલ નામનો ફેરફાર કોઈ ઘટનાવિશેષને આભારી જણાય છે. શ્રીથી ભિન્ન એવું ભિન્નમાલ એવો સંકેત જ આમાંથી ફલિત થતો લાગે છે. પરંતુ અહીં એની ચર્ચાને અવકાશ નથી.

લોકસાહિત્યના આધારે આ નગર વિશેની કેટલીક તારીખો 'Bombay Gazetteer' માં નોંધેલી છે, એ મુજબ જગતસ્વામીનું સૂર્યમંદિર સં. ૨૨૨ માં અહીં બંધાયું. સં. ૨૬૫ માં આ નગરનો ભંગ થયો, સં. ૪૯૪ માં આ નગર બુટાયું, સં. ૭૦૦ માં આ નગર ફરી રચાયું, સં. ૯૦૦ માં ત્રીજીવાર બુટાયું, સં. ૯૫૫ માં આ નગરનો ફરીથી સંસ્કાર થયો અને ચૌદમા સૈકાના આરંભ સુધી એની જાહેરાતો જળવાઈ રહી. આજે તો માત્ર ૧૫૦૦ જેટલાં ઘર (જેમાં ૧૨૦ ભીલોનાં છે) નું નાનું ગામ છે.

આ હકીકત ઉપરથી આ નગર ઉપર ફરી વળેલા ભરતી-ઓટના ચક્રનો ખ્યાલ આવે છે.

જૈન સાહિત્ય આ નગરમાં બની ગયેલો કેટલીક વિશિષ્ટ ઘટનાઓની નોંધ કરે છે. અહીંના એક જૈન મંદિરના ખડિયેરમાંથી સં. ૧૩૩૩ નો શિલાલેખ મળી આવ્યો છે, જેની નોંધ અમે આગળ આપીશું, તેમાં જણાવ્યું છે કે- ભગવાન મહાવીરસ્વામી અહીં શ્રીમાલમાં પધાર્યા હતા. જો કે આ હકીકત ઇતિહાસસંશોધકો આગળ એક નૂતન સમસ્યા ખડી કરે છે; કેમકે ભગવાન મહાવીરસ્વામીના વિહારક્રમમાં મારવાડ કે ગુજરાત તરફ તેમના આવવાનો કયાંઈ ઉલ્લેખ થયેલો મળતો નથી; એથી આ વિશે ઇતિહાસજ્ઞો જ આનું નિરાકરણ આપે એ જ વધુ ચોચ ગણાય.

જૈનોના ચૂર્ણિ ગ્રંથોથી જણાય છે કે, વિક્રમની પહેલી શતાબ્દીમાં હયાત શ્રીવજ્રસ્વામીએ શ્રીમાલ તરફ વિહાર કર્યો હતો. સંભવ છે કે, એ સમયે અહીં જૈનોનું પવિત્ર યાત્રાસ્થાન હોય.

એક જૈન પટ્ટાવલીની નોંધથી જણાય છે કે, શ્રીમાલનગરના રાજવીથી અસંતુષ્ટ થયેલા રાજકુમાર સુંદર અને

મંત્રી ઉઠે શ્રીરત્નપ્રભસૂરિ(વીર નિર્વાણ સં. ૭૦)ના સમયમાં એસિયા નગર વસાવ્યું, જેમાં શ્રીમાલનાં અનેક શાવકકુટુંબો આવીને વસ્યાં. બીજા મતે શ્રીમાલના રાજા દેશલે જ્યારે મોટા ધનાઢયોને જ પોતાના નગરના કિલ્લામાં રહેવાની પરવાનગી આપી ત્યારે બાકીના લોકોએ રાજાથી અસંતુષ્ટ થઈ દેશલના પુત્ર જયચંદ્રની આગેવાની હેઠળ વિ. સં. ૨૨૩ લગભગમાં આ નગરમાંથી ઉઘાળી બરી બીજા સ્થળે વસવાટ કર્યો. એમના વસવાટનું સ્થળ એ જ એસિયા નગર પાછળથી ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામ્યું. આ અને બીજી હકીકતોના સમન્વયથી એટલું તો નિશ્ચિત છે કે લગભગ બીજા સૈકા સુધી આ શ્રીમાલ એક સમૃદ્ધશાળી નગર હતું.

વહીવંત્રા અને વંશાવલીઓ આ નગરની સમૃદ્ધિનું વર્ણન આપતાં નોંધે છે કે, એટલા પ્રાચીન કાળમાં આ નગર વીણ ગાંઠના ઘેરાવામાં હતું. એને ફરતો મળ્નૂત કિલ્લો હતો. એ કિલ્લાને ૮૪ દરવાજાઓ હતા. એમાં ૮૪ કરોડપતિ શ્રીમંત શાવકો વસતા હતા. ઉપરાંત ૬૪ શ્રીમાળ બ્રાહ્મણો અને ૮ પ્રાચીન બ્રાહ્મણો કરોડપતિ હતા. સૌંદર્યો સૌકશિખરી મંદિરોથી આ ભૂમિ રમણીય બનેલી હતી.

મોટા વિદ્વાનો પૈકી બ્રહ્મગુપ્ત નામના જ્યોતિષી જેમણે ‘સ્ફુટઆર્યસિદ્ધાંત’ની સં. ૬૮૫માં રચના અહીં કરી હતી અને લગભગ એ જ સમયમાં ‘શિશુપાલવધ મહાકાવ્ય’ના કર્તા કવિ માલ આ ભૂમિમાં જન્મ્યા હતા.

શ્રીમિત્તમાસ ગણિએ સં. ૭૩૩માં રચેલી ‘નિશીથચૂષિ’માં અહીંના રૂપા નાણાના ચલણની હકીકત આ પ્રકારે આપી છે:—

“રૂપમયં જહા મિત્તમાલે વમ્મજતો” ॥

મતલબ કે, સાતમા-આઠમા સૈકા પહેલાંથી આ નગર ખૂબ સમૃદ્ધિશાળી હતું; જેમાં શાવકોની વિપુલ વસ્તી હતી. જૈન મંદિરો પણ મોટી સંખ્યામાં વિદ્યમાન હતાં. આનું પ્રમાણ શ્રીઉદ્ધોતનસૂરિ વિ. સં. ૮૩૫માં પ્રાકૃતમાં રચેલા ‘કુવલયમાલા’ નામના કથાકથની પ્રશસ્તિમાં આપે છે. પ્રશસ્તિનો આ ઉલ્લેખ આપણું ધ્યાન ખેંચે છે:—

“.....સિવવંદગની ય મહયો તિ (!) ॥ ૫ ॥

સો જિગવંદગહેડં ફહવિ મમંતો કમેળ સંપતો । સિરિમિત્તમાલણયરમ્મિ સંઠિઓ કમરુક્સોન્વ ॥ ૬ ॥ ”

—શ્રીશિવચંદ્ર ગણિ મહંતર વિહાર કરતા કરતા કંમશ: અહીં જિનવંદન નિમિત્તે આવ્યા અને શ્રીમિત્તમાલ નગરમાં કલ્પવૃક્ષની જેમ સ્થિર થયા.

આ ઉલ્લેખ આપણને સૂચવી રહ્યો છે કે, સાતમા-આઠમા સૈકાના વચગાળાના સમયમાં અહીંના જિનમંદિરનું પવિત્ર સ્થળ એટલું ગંધું પ્રસિદ્ધ પામી ચૂક્યું હતું કે જેની યાત્રા કરવા શ્રીશિવચંદ્ર ગણિ બીજાઓની જેમ અહીં આવ્યા અને ધર્મના કલ્પવૃક્ષની જેમ અહીં જ સ્થિર થયા. એ જ કારણ છે કે, એમના શિષ્ય, પ્રશિષ્યોએ ધર્મની લઠાણ કરી આ શુન્દતાત દેશને દેવગૃહો-જિનમંદિરોથી રચ્ય બનાવી દીધા; એ વિશે એ પ્રશસ્તિમાં જ આ પ્રકારે ઉલ્લેખ આપ્યો છે:—

“તસ ય વહુયા સીસા તવવીરિભવયજ્ઞદિસંપળ્લા । રમ્મો ગુજ્ઞરદેસો જોઈ કમો દેવહરણ્દિ ॥ ૮ ॥ ”

એ પછી એટલે લગભગ સાતમા સૈકાથી લઈને દશમા સૈકા સુધીમાં ચલેલા પ્રભાવશાળી આચાર્યોએ આ નગરમાં પદાર્પણ કરીને આ પ્રદેશને પવિત્ર અને રમણીય બનાવ્યો. તેમ મોટી અનુપમ સાહિત્ય કૃતિઓથી સુવાસિત બનાવી જૈન ભંડારને બરી દીધા; જેના પ્રતાપે આજે એ સમયની સમગ્ર સ્થિતિનો ખ્યાલ આપતો ઐતિહાસિક આદર્શ આજની પ્રજાને નવી તાજગી બક્ષે એવો મજી શકે એમ છે.

વિક્રમની આઠમી સદીમાં ભિન્નમાલમાં કુલશુર્યજીની સ્થાપના થયાના ઉલ્લેખો સાંપડે છે. એ સમયે અહીં ૮૪ ગમ્પના સમર્થ આચાર્યો વિદ્યમાન હતા. અહીંના શ્રીમાલ બ્રાહ્મણો અને પ્રાચીન બ્રાહ્મણોને શંખેશ્વરગરજના આચાર્ય શ્રીઉદયપ્રભસૂરિએ સં. ૭૬૧માં જૈનધર્મી બનાવ્યા હતા. સૌંદર્યો સાહિત્ય કૃતિઓના રચયિતા તાર્કિક શિરોમણિ શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ આ સ્થળમાંથી મોટા ભાગની કૃતિઓ રચવાની પ્રેરણા મેળવી હતી. શ્રીસિદ્ધર્ષિ આચાર્ય પોતાની વિશાળકાય ‘ઉપમિતિજલવપ્રપંચ’ કથાની રચના વિ. સં. ૯૬૨માં અહીં જ કરી હતી. શ્રીસિદ્ધર્ષિની જેમ

વીરગણિએ પોતાના જન્મથી અને પાંડિત્યથી આ નગરને પવિત્ર કર્યું હતું. આ વીરગણિએ ગુર્જરનરેશ ચામુંડરાજને પોતાની માન્નિક શક્તિથી આશ્ચર્યચકિત કર્યો હતો.

લગભગ દશમા-અગિયારમા સૈકામાં આ નગરમાંથી ૧૮૦૦૦ શ્રીમાલીઓ આટ્યા ગયા અને ગુજરાતની નવી રાજધાની પાટણ અને તેની આસપાસના ગામડાંઓમાં જઈને વસ્યા. આ રીતે ભિન્નમાલની સમૃદ્ધિનો પ્રવાહ ગુજરાત તરફ વળ્યો અને ભેતભેતામાં પાટણ અને ગુજરાત સંપત્તિ અને શક્તિથી સંપન્ન બન્યાં. ટૂંકમાં શ્રીમાલ પાટણને બધી રીતે ગ્રેરક થઈ પડ્યું હતું. લગભગ ચૌદમા સૈકામાં આ ભિન્નમાલ ઉપર નમતા પહોરનો સૂર્ય આશ્રમી ચૂક્યો હતો. ઈ. સ. ૧૬૧૧માં નિકોલસ ઉક્લેટ નામનો અંગ્રેજ વેપારી આ શહેર ફરતા વેરાન બનેલા ૩૬ માર્ગલના વિસ્તારની અને સુંદર ટાંકાવાળા કિલ્લાની વાત કરે છે. આજે પણ ભિન્નમાલથી ૫-૬ માર્ગલ દૂર ઉત્તર તરફ બાલોરી દરવાજો, પશ્ચિમ તરફ સાચોરી દરવાજો, પૂર્વ તરફ સૂર્ય દરવાજો અને દક્ષિણમાં લક્ષ્મી દરવાજો છે. એ વિસ્તારમાં ઊંચા ટેકરાઓ અને મેદાનમાં ઘાસ ઊગી ગયું છે અને તેમાં જ મકાનના પાયા, ઈંટો, કોરણીવાળા થાંભલા તેમજ મંદિરના કોરણીવાળા પથ્થરો વગેરેનાં ઢગલાબંધ અવશેષો પડેલાં જોવાય છે.

આજે આ સ્ટેશનનું ગામ છે. ગામમાં લગભગ ૪૦૦ જૈનોનાં ઘરો વિદ્યમાન છે. ૨ જૈન ધર્મશાળા, ૨ ઉપાશ્રય અને ૬ જૈન મંદિરો ઊભાં છે.

શહેરની ઉત્તર દિશામાં આવેલી ગજનીખાનની કબરની પાસે એક જૈન મંદિરનું ખંડિયેર પડ્યું છે. તેની મહે-રાખમાં જૈન મૂર્તિ અંકિત છે. પાસેના બકળ તળાવની ભીંતમાં સં. ૧૩૩૩ નો મોટો લેખ આ પ્રકારે ઉત્કીર્ણ છે:—

“યઃ પુરાત્ર મહાસ્થાને શ્રીમાલે સ્વયમાગતઃ । સ દેવઃ શ્રીમહાવીરો દેયા[દ્વઃ] સુલસંપદં ॥ ૧ ॥

પુનર્મવમવસ્તાઃ સંતો યં શરણં ગતાઃ । તસ્ય વીરજિનેદ્ર[સ્ય] પૂજાર્થે શાસનં નવં ॥ ૨ ॥

થારાપદ્રમહાગચ્છે પુણ્યે પુણ્યૈકશાલિનાં । શ્રીપૂર્ણચંદ્રસૂ[રી]ણાં પ્રસાદાલ્લિયતે યથા ॥ ૩ ॥

સ્વસ્તિ સંવત્ ૧૩૩૩ વર્ષે ॥ અશ્વિનસુદિ ૧૪ સોમે ॥ અચેહ શ્રીશ્રીમાલે મહારાજકુલશ્રીચાચિગદેવકન્યાણવિજયિરાજ્યે તન્નિયુક્ત મહં ૦ ગજસીહપ્રમૃતિપંચકુલપ્રતિપત્તૌ શ્રીશ્રીમાલદેશવહિકાધિકૃતેન નૈગમાન્વયકાયત્થમહત્તમસુમટેન તથા ચેદ્દકર્મસીહેન સ્વશ્રેયસે અશ્વિનમાસીયયાત્રામહોત્સવે અશ્વિનસુદિ ૧૪ ચતુર્દશીદિને શ્રીમહાવીરદેવાય પ્રતિવર્ષે પંચોપચારપૂજાનિમિત્તં શ્રીકરણીયપંચસેલહથ-હામીનરપાલં ચ મત્તિપૂર્વે સંબોધ્ય તલપદેહલસહડીપદમધ્યાત્ ફરકાહલસહડી એકસત્ક દ્ર ૫ । ૨ સત્ત્રિંશકોપેતપંચદ્રમ્મા સ(ત)થા સેલહથામાવ્યે આઠ ઢાં મધ્યાદ દ્ર ૮ અષ્ટો દ્રમ્માઃ ॥ ઉભયં સત્ત્રિંશોપકોપેતત્રયોદશદ્રમ્મા આચંદ્રાર્ક દેવદાયે કારાપિતાઃ ॥ વર્તમાન-પંચકુલેન વર્તમાનસેલહથેન દેવદાયકૃતમિદં સ્વશ્રેયસે પાલનીયં ॥ ”

આ લેખમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન શ્રીમાલમાં પધાર્યા હતા એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે, જેના વિશે અમે અગાઉ નિર્દેશ કર્યો છે. વળી, સં. ૧૩૩૩ના આસો સુદિ ૧૪ના યાત્રામહોત્સવ પ્રસંગે એ સમયના રાજવી આચિગદેવે આ મહાવીરસ્વામીના મંદિરમાં પૂજા લણાવવા માટે ગામના પંચ અને અધિકારીઓ પાસેથી માંડવીની જકાતમાંથી પ્રતિવર્ષ ૧૩ દ્રમ્મ, ૭ વિંશોપક ઉક્ત મંદિરમાં દેવદાન તરીકે આપવાનો ઠરાવ કરાવ્યો. એ સમયે થારાપદ્રગચ્છીય શ્રીપૂર્ણ-ચંદ્રસૂરિ અહીં હતા, જેમના ઉપદેશથી આ દાન અપાયું હશે.

અહીંનાં વિદ્યમાન મંદિરોનો પરિચય આ રીતે જણાય છે:—

૧. શેઠના વાસમાં ભગવાન પાર્શ્વનાથનું શિખરબંધી મોટું મંદિર ઊંચી ઊંઠક પર બંધાયેલું છે. તેમાં મૂળનાયકની ધાતુમય પરિકરવાળી સુંદર મૂર્તિ ગિરાજમાન છે. પરિકર ઉપર સં. ૧૦૧૧ની સાલનો લેખ છે. આ મૂર્તિ ભિન્નમાલ અને નીરતા ગામની વચ્ચેના ખેતરમાંથી મળી આવી હતી. તેની અંજનશલાકા કોણે કરી હતી એ જણાવ્યું નથી. ધાતુની બીજી ચારેક મૂર્તિઓ ઉપર બારમીથી અઠારમી સદીના લેખો છે.

મંદિરના પ્રવેશદ્વારમાં ઉપર પાષાણના પાટડા પર આ પ્રકારે લેખ વંચાય છે:—

“ શ્રીપાર્શ્વપતે(તયે) નમઃ ॥ સંવત્ ૧૬૭૧ વર્ષે શાકે ૧૫૩૬ વર્તમાને ચૈત્ર સુદિ ૧૫ સોનારે શ્રીપાર્શ્વનાથદેવકમપ્યે શ્રીચંદ્ર-
પ્રમંદિરં કારાપિતં રૂપદયા સદૃશ ૨૦૧૫૬) સરચાળા જાણેરે સ્વાં પદ્મદસાન ગજનીસાનમુનરાગ્યે મીનમાલ સોલંકી વીઢા રહનેરા
દોઢઢા શ્રીપારસનાયરા દેવકા સરચાળા પ્ર૦ ઉદિપ શ્રીવઢરી મીનસાઢામાલ શ્રીમાચંદ્રસિન્ધ્યદ્ધારકશ્રીવિજયચંદ્રસુરિવાર્યા
સલાવટ જસા સોઢા દેદા કામ કોધું નામ ઉકેયોં શ્રી શ્રી ॥ ”

આ લેખથી જણાય છે કે, શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરમાં શ્રીચંદ્રપ્રભસવામીનું મંદિર બંધાવવામાં આવ્યું હતું.
મૂળમંદિરના શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ વિશે સં. ૧૬૬૨માં શ્રીપુણ્યકમલ મુનિએ રચેલા “ કિનમાસ સ્તવન ”માં
આમંત્રારભરી ઘટના આવેળી છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે, સં. ૧૬૫૧માં આ મૂર્તિ અને બીજી કેટલીક મૂર્તિઓ જમી-
નમાંથી મળી આવી હતી, જે મૂર્તિઓને જાણેરા ગજનીખાને કળજે કરી હતી. પરંતુ કળજે કરેલી એ મૂર્તિઓના
કારણે એ દુઃખી થયો હતો. આખરે એ મૂર્તિઓ તેણે શ્રીસંધને સુપ્રત કરી ત્યારે સં. ૧૬૬૨માં સંધવી વરજંગ
બ્રેધીએ અહીં નવથોકી અને પ્રદક્ષિણાની ભમતીવાળું ભવ્ય મંદિર બંધાવી એ મૂર્તિઓને મોટા ઉત્સવપૂર્વક સ્થાપન
કરી હતી. એ પ્રસંગે ખુદ ગજનીખાને જિનમંદિર ઉપર મુવર્ણના ૧૬ કળયો ચડાવ્યા હતા. આ હકીકતનું સમર્થન
શ્રીશીલવિજયજીએ રચેલી ‘તીર્થમાળા’માંથી પણ આ પ્રકારે મળે છે:—

“ જાણેર નધરિ ગજનીખાંન, પિમુન વચનિ પ્રભુ ધરિયા વાન;
વરજંગ સંધવી વરીડે જમ, પાસ પેખીનિં જિમસ્યું તામ.
સ્વામી મહિમા ધરણેત્રિ ધર્થે, માની મલિકનિ વળી વાસ કથે;
પૂજી પ્રજામી આપ્યા પાસ, સંધ ચતુર્વિધ પૂજી આસ.
સ્વામી સેવા તાણિ સંધોગિ, પાદુ પરમારનો ટક્કીઓ રોગ;
સોગ કે.સીધાં જિનદુરસરિ, હેમતકાં તિણિ કીધાં ધરિ.
કિનમાસિ ભવસજન નાથ...”

મતલબકે, આ મંદિર સં. ૧૬૬૨માં બંધાયું અને સં. ૧૬૭૧માં શ્રીચંદ્રપ્રભસવામીનું મંદિર પણ તેમાં જ બંધાવવામાં
આવ્યું; જેમાં મૂળનાથક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ પરિકરના હિસાબે સં. ૧૦૧૧ની સાલની પ્રાચીન હોવાનું
જણાય છે; પરંતુ પરિકરમાંની મૂર્તિ એટલી પ્રાચીન જણાવી નથી.

૨. ગાંધી મૂતાના વાસમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર પ્રાચીન છે. સં. ૧૬૩૪માં શ્રીદીરવિજયસુરિએ
એની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે. આ મંદિરમાં એક ભીલી અને બે બેઠેલી મૂર્તિઓ લગભગ સાતમા સદીની જણાય
છે. સિવાય ચાર મૂર્તિઓ આવક-ગૃહસ્થોની પણ છે.

૩. ગાંધી મૂતાના વાસમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ઘૂમટબંધી નાનું મંદિર છે. મૂળનાથકની ગાદી નીચે આ પ્રકારે
લેખ વંચાય છે:—

“ સંવત્ ૧૬૮૩ વર્ષે બાપાદ વદિ ૪ ગુરો શ્રીમાલવાસી સાં પેમા લેમા શ્રીપાર્શ્વર્થિવં કાં પ્ર૦ શ્રોત્રિયદેવસુરિમિઃ ॥ ”

—સં. ૧૬૮૩ના આપાઠ વદિ ૪ ને ગુરુવારે-શ્રીમાલના રહેવાસી શા. પેમા અને ખેમા નામના આવકોએ
શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું જિંબ ભરાવ્યું અને શ્રીવિજયદેવસુરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી.

સંભવતઃ આ મંદિર સં. ૧૬૮૩માં બંધાયું હશે. આમાં રહેલી બીજી મૂર્તિઓ લગભગ ૧૫-૧૬મી સતાબ્દીની
પ્રતિષ્ઠિત છે.

૪. ઉપર્યુક્ત મંદિરની પાસે આવેલા જૂના તપગચ્છના ઉપાશ્રયના ગોખડામાં બઢામી વર્ણની એક હાથ
ભેંચી શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત છે. તેના ઉપર સં. ૧૮મી નો લેખ છે.

૫. બનરમાં આવેલા ગણેશચોકમાં શ્રીશાંતિનાથ લગવાનનું શિખરબંધી નાનું મંદિર છે. મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથની બદામી વર્ણની પ્રતિમા ૨ ફીટ ઊંચી બિરાજમાન છે. અહીં પહેલાં શ્રીઆદીશ્વર લગવાન બિરાજમાન હતા. એ સંબંધી આ મંદિરના મંડપના ડાબા હાથ તરફની ભીંતમાં સં. ૧૨૧૨નો લેખ આ પ્રકારે મળે છે:—

“શ્રીશ્રુતાય નમઃ સંવત્ ॥ ૧૨૧૨ વૈશાખ સુદિ ૩ ગુરુવાસરે રત્નપુરે મૂપતિશ્રીરાયપાલદેવમુતમહારાજસુવર્ણદેવસ્ય પ્રતિ-
મુજાયમાન—મહારાજાધિરાજમૂપતિશ્રીરત્નપાલદેવપાદપદ્મોપજીવિનઃ પાદપૂજ્યમાંડારિકવીરદેવસ્ય મહં ૦ દેવહત્ સાદા પાતુસન્મતિ
મહામાતૃલક્ષણાશ્રેયસે ધાનન્યાસક્રમ્યમહનીયજૂપામિધાના શ્રેયોનિમિત્તં શ્રોઋપમદેવયાત્રાયાં મૂપશ્રીમાન્ માતૃજાગેરવલિનિમિત્તં દત્તં શતમેકં
દ્રમ્માઃ । દેવકરમલકે પ્રવિષ્ટમત્ર શતસુવર્ણન્યાજેન ગોવૃપસોલસ્ય લાસાવતશ્રેયોર્થપ્રવૃદ્ધેન લાપાસાદાપ્રવૃત્તિશ્રાવકૈર્યેન સેસમલકેન વર્ષ
પ્રતિ દ્ર૦ ૧૨ દ્વાદશં દેયં સેવાર્થેતિ મંગલં મહાશ્રીઃ ॥ ”

આ લેખમાંથી કેટલીયે ઐતિહાસિક વિગતો પ્રાપ્ત થાય છે. અહીં તો માત્ર આ ઋષભદેવ મંદિર સં. ૧૨૧૨માં બંધાયું એ મુખ્ય હકીકત જાણવા પછી અત્યારના મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ લગવાનની પ્રતિમા હજીર્દદાર સમયે પ્રતિષ્ઠિત થઈ એટલું નિર્ણયિત થાય છે.

૬. બુધવાસમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી લગવાનનું ઘર દેરાસર છે. કહેવાય છે કે, આ મંદિર ગૂર્જરનરેશ શ્રીકુમારપાળે બંધાવ્યું છે. એ સમયે અહીં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુ હતા. પણ એ સમયનો કોઈ લેખ મળતો નથી. આજે મૂળનાયક શ્રીવીરપ્રભુની જે મૂર્તિ બિરાજમાન છે તે સં. ૧૮૭૩માં શ્રીબિનેન્દ્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે. બીજી મૂર્તિઓ એ જ સાલના લેખવાળી છે.

લિન્નમાલથી ૧ માઈલ દૂર પશ્ચિમોત્તર દિશામાં એક નાનું દેવળ છે. તેમાં શ્રીગોડીપાર્શ્વનાથ લગવાનની અતિ-પ્રાચીન ચરણપાદુકાઓ સ્થાપન કરેલી છે. જૈન-જૈનેતર લોકો આ સ્થળે દર્શનાર્થે આવે છે.

લિન્નમાલથી ૦.૩ માઈલ દૂર દક્ષિણ-પશ્ચિમ દિશામાં મળખૂત કોટવાળું એક મંદિર છે, તેમાં શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ લગવાનની ચરણપાદુકાઓ વિરાજમાન છે. અહીં પ્રતિવર્ષ કાર્તિક સુદી ૧ ના દિવસે મેળો ભરાય છે.

આ રીતે જૈન દૃષ્ટિએ લિન્નમાલનું ઐતિહાસિક મહત્ત્વ ગૌરવભર્યું છે. ‘સકલતીર્થસ્તોત્ર’માં શ્રીસિદ્ધસેનસૂરિએ લિન્નમાલને એક તીર્થ સ્વરૂપ ગણાવ્યું છે.

“પહ્લી-સંદેર-નાળણુ, કોરિંટ-મિન્નમાલેસુ । વંદે ગુજરદેસે, આહાડાંસુ મેવાહે ॥ ”

આમ તીર્થ તરીકે પણ પ્રસિદ્ધ આ સ્થળના પ્રાચીન અવશેષો શોધી કાઢવામાં આવે તો બીજી ઘણું જાણવા જેવું મળી શકે એમ છે.

૮૬. બાડમેર

(કોડા નંબર : ૨૧૨૧-૨૧૨૭)

જેઠપુરથી સિંધ-હૈદરાબાદ જતી (જે. આર.) રેલ્વેનું બાડમેર સ્ટેશન છે. આ (નવું) બાડમેર જૂના બાડમેરનો નાશ થયા પછી વસેલું છે. પુરાણું બાડમેર અહીંથી ૧૪ માઈલ દૂર વસેલું હતું. એ નગર સત્તરમા સૈફા સુધી આબાદ હતું. તે પછી કોઈ કારણે એ નગરનો ભંગ થતાં ત્યાંના સરદારો જાગીરદારો અને શાહુકારો વગેરે ૧૪ માઈલ દૂર આવેલા ‘બાપડાઉ’ ગામમાં આવી વસ્યા. ત્યારથી બાપડાઉ ‘બાડમેર’ નામથી પ્રસિદ્ધ થયું અને અસલનું બાડમેર ‘જૂના’ નામથી ઓળખાવા લાગ્યું, જેનો પરિચય આમાં જ આગળ આપીશું.

બાડમેરમાં ૪૦૦ શ્રાવકોની વસ્તી છે. તેમાંનો મોટો ભાગ અંચલગચ્છીય અને ખરતરગચ્છીય છે. ૪ ઉપાશ્રય, ૩ ધર્મશાળાઓ અને ૭ જૈન મંદિરો વિદ્યમાન છે.

૧. સ્ટેશન તરફના માર્ગે નોરામાં શ્રીચંદ્રપ્રભસ્વામીનું શિખરબંધી દેવાલય છે. સં. ૧૬૭૫માં બંધાવ્યું છે. આમાં ચિત્રકામ કરેલું છે.

૨-૩. પાહરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં બે મંદિર છે, જેમાંનું એક શિખરબંધી છે બ્યારે બીજું ઘર દેરાસર છે. શિખરબંધી મંદિર સં. ૧૬૦૦માં બંધાવેલું છે.

૩-૭. ખાગલમાં ચાર મંદિરો વિદ્યમાન છે. તે પૈકી ૧ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર છે, જે સં. ૧૫૭૫માં બંધાવેલું છે. બાકીનાં ત્રણ ઘર-દેરાસરો છે, જેમાં બે મંદિરો શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં અને એક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું છે, જે વીસમી સદીમાં બંધાવેલાં છે.

જૂના :-

નવા બાહમેરથી ૧૪ માઈલ અને જસાઈ સ્ટેશનથી અગ્નિપૂર્ણામાં ૪ માઈલ દૂર આવે 'જૂના' નામે જોળખાતું સ્થળ છે એ જ પ્રાચીનકાળનું બાહડમેર નગર છે. પહાડથી ઘેરાયેલા આ નગરને પરચરનો મજબૂત કિલ્લો છે, જેનો ઘેરાવો દરેકે માઈલનો કહેવાય છે. ફવા, વાવ, તળાવ, મકાનો અને મંદિરોનાં અનેક ખંડિયેરો પહેલાં છે. આ સમૃદ્ધ નગર ક્યારે અને કેમ ભાંગ્યું એ બીજાવા મળતું નથી પરંતુ સત્તરમી સદી સુધી તો એ આગાહ હતું એમ અહીંથી મળેલા જૈન મંદિરોના શિલાલેખોથી જણાય છે.

પ્રાચીન શિલાલેખો અને કથામાં આ ગામનું નામ બાહડમેર કે બાહડમેર નગર તરીકે જોવામાં આવે છે. બાહડ એ પ્રાકૃત શબ્દનો સંસ્કૃત ભાષામાં વાગ્મટ એવો અર્થ થાય છે. વાગ્મટ નામના અનેક પુરુષો થઈ ગયાનું ઇતિહાસથી જાણવા મળે છે, પરંતુ કયા વાગ્મટ આ નગર વસાવ્યું અથવા ક્યારે વસ્યું એનું પ્રમાણ મળતું નથી. શિલાલેખોથી જણાય છે કે, બારમી સદીમાં આ નગર સમૃદ્ધ અને આગાહ હતું. 'વિધિપદ્મ (અંબલગચ્છીય) મોટી પટ્ટાવળી' જે શુન્દરાવીમાં છપાઈ છે તેમાં (પૃ. ૨૦૪) જણાવ્યું છે કે—“શ્રીજયપ્રભસૂરિજીએ વિ. સં. ૧૦૦૬માં ભિન્નમાલમાં પરમાર વંશના રાઉત સોમકરજીએ, તેના વંશજો સહિત પ્રતિજોષી જૈન બનાવ્યા. વિ. સં. ૧૧૧૧માં મોગલોએ ભિન્નમાલનો નાશ કર્યો ત્યારે તેના (સોમકરજીના) વંશના રાય ગાંગા ભિન્નમાલથી નાસીને બાહડમેર ગયા. ત્યાં પરમાર વંશનો દેવક રાજા હતો.”

શ્રીકૃષ્ણકથ્યાજીનું ‘અરતરગચ્છીય (અપ્રકાશિત) પટ્ટાવળી’ (પૃ. ૧૨)માં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ મળે છે:—

“ઉદરગમત્રી સકુટુમ્બઃ સ્વતરગચ્છીયગ્રાવકથ (સં ૧૨૨૨) વ્યૂત . તત્ત્વ ચ કુલચનામા પુત્રો જાતઃ યેન વાહદમેર- નગરે વસુજ્જતોરગપ્રાસાદઃ કારિતઃ ॥”

—વિ. સં. ૧૨૨૩માં ઉદરજી નામે મંત્રી કુટુંબ સાથે આવક થયા. તેના પુત્ર કુલધરે બાહડમેર નગરમાં ઉત્તુંગ-તોરજી પ્રાસાદ-જૈન મંદિર બંધાવ્યું.

આ ઉલ્લેખોથી જણાય છે કે વિ. સં. ૧૧૧૧ પહેલાં આ નગર વચી ચૂક્યું હતું. ‘અરતરગચ્છીય શુર્વાવલી’ (અપ્રકાશિત)થી જણાય છે કે, સં. ૧૩૬૧માં શ્રીજિનપ્રભસૂરિ બ્યારે વાગ્મટમેર પધાર્યા ત્યારે ચોડાજીકુલપ્રદીપ રાજા શિખરસિંહ, રાજપુરુષો અને નાગરિકોની સાથે સૂરિજીની સમ્મુખ ગયા અને મહોત્સવપૂર્વક તેમનો નગરપ્રવેશ કરાવ્યો.

સ્વ. સુનિરાજ શ્રીજયતિજયજીએ ઉત્તુંગતોરજી મંદિરનું વર્ણન કર્યું છે,^૧ તેનો સાર ભાગ આ છે:—

ઉત્તુંગતોરજીપ્રાસાદ-જૈન મંદિર પહાડની ટેકરી ઉપર બનેલું છે, એ મંદિરના કેટલાયે ભાગો તૂટી ગયા છે. છતાં એ જીર્ણોદ્ધારી ભાગો ઉપરથી આ મંદિર કેતું હશે એનું અનુમાન થઈ શકે છે. મૂળગભાચી, જૂદમંડપ, નવ ચોડીઆ,

૧. “જૈન” ૧-૩-૩૬ના અંકમાંથી. સુનિરાજ શ્રીજયતિજયજીએ પણ બે-ત્રણ દશકા પહેલાંની નોંધ ઉપરથી વર્ણન આપેલું છે. એટલે અત્યારે આ મંદિર કેવી સ્થિતિમાં હશે તે જાણવામાં નથી.

ખંડિત પ્રાચીન જિનમૂર્તિને લંડારી દર્ધ શ્રીમહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ સ્થાપન કરાવી. એ મંદિર અને મૂર્તિ જુદા થતાં સં. ૧૨૨૩માં ફરીથી શ્રીમહાવીરજિનની સ્થાપના કરવામાં આવી. એ પછી થોડા સમયમાં આ મંદિર અગ્નિકે તૂટી પડ્યું ત્યારે શ્રીસંઘે મૂળગભારો અને મંડપ સહિત મૂળ મંદિરને નવેસર તૈયાર કરાવ્યું ને તેમાં નાકોર-નગરની ૧૨૦ મૂર્તિઓ જે કાલીદ્રહ (નાગહૃદ)માં છુપાવી હતી તે વીરમપુર લાવીને તેમાંથી એક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાને મૂળનાયક તરીકે સં. ૧૪૨૬માં સ્થાપન કરવામાં આવી. ઘસ, એ સમયથી આ વીરમપુર નાકોડાને નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું.

શ્રીમહિમાસમુદ્ર નામના કવિએ રચેલા અપ્રસિદ્ધ ‘મહેવાનગર સ્તવન’માં આ મંદિરના જીર્ણોદ્ધારક અને તેમણે કરાવેલા જીર્ણોદ્ધારની સાલ-તિથિ આ પ્રકારે નોંધી છે:—

“ સંવત પનરહુ ચોસઠ્ઠ, અષ્ટમી વદિ વૈશાખ, શનિવાર દિવસ પ્રતિષ્ઠીય, ખરચ્યો ધન કેઈ લાખ. મોરીં ૩ ઓસવાલ વસંઠ અતિભલો, છાજહડ ગોત્ર છત્રાલ; જૂઠિલસુત નયણો જકંઠ, સુત સીંહા સુવિલાસ. મોરીં ૪ સીંહાસુતન સમધર, સદ્ભુ તસુ સુતન સાહ સદારંગ; ભાવસોં તેણુ ભરાવીયા, આણું અતિ ઉછરંગ મોરીં ૫ ”

આ સ્તવન ઉપરથી લાગે છે કે, સં. ૧૫૬૪ના વૈશાખ વદિ ૮ ને શનિવારના રોજ ઓસવાલ છાજહડ ગોત્રી શેઠ જૂઠિલના પ્રપૌત્ર શેઠ સદારંગે આનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો.

એ પછી ઐઠી માલશાહ સકલેયાના નાનાભાઈ નાનકજીએ અહીંના રાજપુત્રની હલકી દાનત જોઈને અગમચેતી વાપરી બધા જૈન કુટુંબોને તૈયાર કરી જેસલમેરની યાત્રાને ણકાને સંઘ કાઢ્યો ને આ ગામ ખાલી કરાવ્યું. એ પછી આ ગામની આબાદી તૂટી ગઈ છે.

૧. અહીંના ત્રણ મંદિરો ડુંગરીની વચ્ચે આવેલાં છે. તે પૈકી મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર પ્રાચીન, વિશાળ અને મનોહર છે. તેમાં મૂળગભારો, ચૂંદમંડપ, નવચોકી, સલામંડપ, શૃંગારચોકી ને તેમાં ત્રણ ઝરુખા અને ઉત્તર શિખરખંધી રચના છે. મૂળગભારમાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૨૩ ઈંચની લબ્ય પ્રતિમા ગિરાજ-માન છે અને બંને તરફની મૂર્તિઓ ૨૦ ઈંચની છે.

શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાય આ મૂર્તિઓ પ્રત્યે શ્રદ્ધાભરી વાણીમાં ઉપદેશ છે કે—

“ જગતો તીર્થ પાર્શ્વપદુ, જહાં યાત્રી આવે જગત સહુ; મુજને ભવદુઃખ થકી છોડા, નિત નામ જપો શ્રીનાકોડા. ”

કેટલાક વૃદ્ધોતું કથન છે કે, નાકોડા પાસેની નદીના કિનારે એક પ્રાચીન ખંડિયેર છે. તેમાંથી આ પ્રતિમાઓ મળી આવી છે. મંદિરના દક્ષિણ ભાગમાં પાસે પાસે જ બે મજબૂત ભોંયરાં બનેલાં છે. તેમાં વિક્રમના ૧૨મા સૈકાથી લઈને ૧૭મા સૈકા સુધીની પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠિત છે.

આ મંદિરના રંગમંડપ, નંદિમંડપ, ઝરુખા અને ભૂમિગૃહના પાટડા પર ક્રમશઃ નીચે મુજબના શિલાલેખો કોતરેલા જોવાય છે, જેમાં રંગમંડપ, ચોકીઓ વગેરે કરાવ્યાના ઐઠીઓના ઉલ્લેખો છે:—

(૧) “ સ્વરિત શ્રીર્જયોમંગલામ્યુદયથ સંવત ૧૬૭૮ વર્ષે શકે ૧૫૪૪ પ્રવર્તમાને દ્વિતીય આપાદ સુદિ ૨ દિને રવિવારે રાઝલ શ્રીજુગમાલજીવિજયરાજ્યે શ્રીપલ્લકીયગચ્છે મહારકશ્રીયશોદેવસૂરિજીવિજયમાને શ્રીમહાવીરચૈત્યે શ્રીસંઘેન ચતુષ્ક્રિકા કારિતા શ્રીનાકોડાપાર્શ્વનાથપ્રસાદાત્ । શુભં ભવતુ ઉપાધ્યાય શ્રીકનકશેઝરશિષ્ય પં૦ સુમતિશેઝરેણ લિખિતં શ્રીજાજહક દેવશેઝરજી સંઘેન કારાપિતા । સૂત્રધાર પૂજલમાતૃજ્ઞાંજ્ઞા ઘટિતા ઉત્તરવરી ॥ ”

(૨) “ સંવત ૧૬૮૨ વર્ષે આપાદ સુદિ ૬ સોમવારે રાઝલશ્રીજુગપાલજીરાજ્યે શ્રીપલ્લિગચ્છીયશ્રીસંઘેન શ્રીપાર્શ્વનાથચૈત્યે નંદીમંડપઃ]કારાપિતા(તઃ) । ઉપાધ્યાયશ્રીસિંહલિખિતં સૂત્રધાર મેઘા સૂત્ર૦ તારા કારીગર કરમા શુભં ભવતુ શ્રીસંઘત્ય શ્રિયેસ્તુ ॥ ”

(૩) “ આપાદાદિ સંવત ૧૬૮૧ ચૈત્ર સુદિ ૩ દિને સોમવારે હસ્તનક્ષત્રે વીરમપુરે શ્રીજુગમાલજીવિજયરાજ્યે શ્રીપલ્લિવાલગચ્છે

મદારક શ્રીયશોદેવસૂરિજીવિજયરાયે શ્રીપાર્શ્વનાથજીવૈયે શ્રોપહિંગમ્સંવેન ગવાક્ષયસદિતા સુશોભના નિર્ગમચતુષ્કિકા કારાપિતા ।
 ઉપાવ્યાયશ્રીદગ્ગેસરાણાં પદપ્રમાકરોપાવ્યાયશ્રીકનકરોસર તપદાલંકરોપાવ્યાય શ્રીદેવરોસસૂરિજી ઉપાવ્યાયકનકરોસરહસ્તદીક્ષિતેન
 ઉપાવ્યાયસુમતિરોસરોણ સ્મહન્તે લિખિતં । શ્રીઃ । શ્રીયેસ્તુ શ્રીશ્રાવકસંપત્ત્ય શુભં મવતુ । સૂત્રધાર કલ્પાનુ ચતરમના વરજંગ તત્પુત્રસોમા
 વરજંગપુત્ર કન્યાણપ્રસાદદત્ત મનાપુત્ર સૂ૦ મેષા સૂ૦ શિવદત્ત હંસ પ્રહલાદ તારા । કારીમર કરમાગ શુભં મવતુ ॥ ”

(૪) " સંવત્ ૧૬ આપાદાદિ ૬૭ વર્ષે માદપદ શુક્રપક્ષે શુક્રવાસરે શ્રીવીરમપુરવે શ્રીપાર્શ્વનાથમહાવીરમૂર્તિગૃહે શ્રોપહિંગમ-
 ગણે મદારિકશ્રીયશોદેવસૂરિજીવિજયરાયે રાઝલ શ્રીતેજસીજીવિજયરાયે કારિતં શ્રીસંવેન પંટિતમુમતિરોસરોણ લિપિ(પી)કૃતં ।
 સૂત્રધારદાના તપુત્ર મના ધના વરજેગેન કૃતં આત્મજસોમા મેષા કલ્પાનુ કન્યાણ માગેજ નાસણ શ્રીપાર્શ્વનાથ મહાવીરજી રક્ષા શુભં
 મવતુ । શ્રીસ્તુ ઉપાવ્યાયપદમરોસરવિજયરાયે ॥ ”

એક મૂર્તિ ઉપરનો લેખ આ પ્રમાણે છે—

" શ્રીકૌંતિરત્નસૂરિ ગુરુમ્નો નમઃ । સંવત્ ૧૫૫૬ વર્ષે જેઠા પુત્રી રોહિણી પ્રણમતિ ॥ "

આ લેખો ઉપરથી પ્રતીત થાય છે કે સત્તરમા સૈકામાં વીરમપુરના કૈનો ખોટા ભાગે પશ્ચીમાલગગ્રીય હતા અને તેઓ જ આ મંદિરમાં જીર્ણોદ્ધાર વગેરેનું કાર્ય કરાવતા રહ્યા છે.

૨. શ્રીનૃપભદ્રે ભગવાનનું મંદિર ઉપરુક્ત મંદિરની પાસે જ પાછળના ભાગમાં છે. તેને લોકો ' ભચ્છીભાઈના મંદિર ' ને નામે ઓળખે છે. કેમકે શ્રાવિકા લક્ષ્મીભાઈએ આ સોધશિખરી વિશાળ મંદિર બંધાવ્યું હતું અને તેમાં મૂળનાયક શ્રીવિમલનાથ ભગવાનની મૂળનાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી; એમ અહીંથી મળી આવતા બધા શિલાલેખોથી બહુ શકાય છે. સં. ૧૫૬૮ના વેશાખ સુદિ ૬ને શુક્રવારના રોજ તપાગ્રામીય શ્રીહિમવિમલસૂરિના હાથે શ્રીનૃપભદ્રે ભગવાનની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા કરાવવામાં આવી તે પછી સં. ૧૮૬૫માં થયેલા જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે બીજા શ્રીનૃપભદ્રે ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે. એ જ મૂળનાયકની સ્વર્ગાનુરૂપ પ્રતિમા ઉપા ઇંચની સ્વેતલણી છે. બંને બાજુની મૂર્તિઓ ૨૪૦ ઇંચની ગદામી વર્ણની છે. આ મંદિરમાંથી મળી આવતો જીર્ણોદ્ધારનો લેખ મુખ્ય મંદપના એક પાટડા ઉપર આ પ્રમાણે ઉત્કીર્ણ છે:—

" સંવત્ ૧૮૬૫ વર્ષે ફાગુણ વદિ ૧૩ રવિવારે શ્રીમૃદુલસરતરાજે જંગમયુગપ્રધાનસકલમદારિકશિરોમણિમદારિકશ્રીશ્રી
 ૧૦૮ શ્રીપ્રોજનચંદ્રસૂરિજીમૂર્તિચરણ સકલશ્રીસંપત્તિહિતેન નાદમંદપનૂનનં કારાપિતં ચૈયસર્વેષિ (સર્વેચૈવ્યેષિ) જોગોદાર (:) કાગાપિના(સ:)
 ચિહિતં જોરાજ સૂત્રધાર રામમન્ડી પુત્ર દાલજીકૃતં વાસ જોષપુર શ્રીસ્તુ કન્યાણમસ્તુ ॥ "

મંદિરની ડાબી બાજુએ સં. ૧૫૬૨માં કયવેલું મળ્યું ભોંયકું છે, તેમાં ૩૫ જેટલી પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠિત છે. મૂળ મંદિર સિવાયના બીજા ભાગે, જેવા કે નવચોક્કીએ સં. ૧૫૧૨માં, રંગમંદપ સં. ૧૫૬૮માં, બકારની ચોક્કીએ સં. ૧૬૩૨માં બનેલી છે; એમ અહીંના શિલાલેખો જણાવે છે. આ મંદિરમાં કેવટેવીઓનાં સ્વરૂપ દર્શનીય છે.

૩. શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર માલશાહ સંકલેયા નામના ઋદ્ધિસંપન્ન બાલુક શેષીએ બંધાવેલું હોવાથી તે ' માલાશાહનું મંદિર ' કહેવાય છે. આ મંદિર બંધાવવામાં કેટલીક કિંવદંતીઓ પણ પ્રચલિત છે. આ મંદિર નાકોડાપાર્શ્વનાથ મંદિરની જમણી બાજુએ સામેના ભાગમાં ઊંચી બેઠકની બાંધણીએ બંધાવેલું છે. મૂળમહારો, સૂટમંદપ, ચોક્કીઓ, સભામંદપ, સુંગરચોક્કી, શિખર, ભૂમિશૂક વગેરેની રચનાવાળું છે. મંદપના બારસાખના પાટડા ઉપર આ પ્રમાણે લેખ ભેવાય છે:—

" સંવત્ ૧૬૧૪ વર્ષે શ્રીવીરમપુરે ॥ શ્રીશાંતિનાથજીવૈયે માર્ગશીર્ષમાસે પ્રથમદ્વિતીયાદિને શ્રીસરતરાજે શ્રીજનચંદ્રસૂરિજીવિજયરાયે
 સ શ્રીકવીરમપુગવધિવૈયારાજે પ્રોત્તમંગલિસ્ટરે નુનદેવાંતે ।
 સૌવર્ણવર્ણવપુષે સુવિગ્રુદપક્ષે શ્રીશાંતિતીર્થત્રિમાહતપુદપક્ષે ॥ ૧ ॥

અર્હતમર્હતગતાંતલતાંતમકત્યા શ્રીશાંતિનામકમનંતનિતાંતમકત્યા ।

શ્રીવિશ્વસેનતનુજં મયતામશક્ત્યા સારંગલક્ષણજિનં સ્મરતામિયુક્ત્યા ॥ ૨ ॥

યસ્યાતીતમવેપ્યકારિ મહતા શક્તસ્તનામર્પિણા શ્યેનાકારમૃતા કપોતતનુમૃદરક્ષાપરીક્ષોઽર્હતઃ ।

મોક્તા યોગકયોગચક્રિપદવીસામ્રાજ્યરાજ્યશ્રિયઃ સ શ્રીશાંતિજિનોસ્તુ ધાર્મિકવૃણાં દાતાત્મસંપચ્છ્રૂયઃ ॥ ૩ ॥

શ્રીશાંતિદેવોવતુ દેવદેવો ધર્મોપદેષ્ટા મુદદાયિસેવઃ ।

નંતારિત યસ્યાદિમવર્ણનામા રાજોપમાસ્યન્ય તુ મક્તિનામ ॥ ૪ ॥

શ્રોધનરાજોપાધ્યાયાનામુપદેશેન પંડિતમુનિમેરુલિખિતં સૂત્રધાર જોધા રંગા ગદા નરસિંહકેન ઉત્કીરિતાનિ કાવ્યાનિ ચતુષ્ક્રિ-
મૂલપટ્ટકે રાહલશ્રીમેઘરાજવિજયરાજ્યે શ્રીશાંતિનાથનામિમંડપો નિષ્પન્નઃ ॥ ”

આજે આ મંદિરમાં શ્રેષ્ઠી માલાશાહે સ્થાપન કરેલી મૂર્તિ નથી, પણ પાછળથી એટલે સં. ૧૯૧૦માં તેના સ્થાને નવી શ્રીશાંતિનાથ લગવાનની મૂર્તિની સ્થાપના કરવામાં આવી છે. આ પ્રતિમા શ્વેતવર્ણની અને ૩૦ ઇંચની છે. તેની ખંને પડખે ૨૪ ઇંચની બે ધવલવર્ણી મૂર્તિઓ શોભી રહી છે. મંદિરની બાહ્યમાં સં. ૧૬૬૬માં કરાવેલું એક મન્થૂત લોંચરું છે. તેમાં ૨૭ જિનપ્રતિમા અને બીજી ચરણપાદકાઓ વગેરે છે. શ્રીજિનદત્તસૂરિની આરસની મૂર્તિ અને પટ્ટો વગેરે પણ છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા ઉપર લેખ છે, જેમાં માલાશાહે આ મંદિર બંધાવ્યાનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ છે તેથી એ લેખ નવીન હોવા છતાં ઉપયોગી છે:—

“સંવત્ ૧૯૧૦ શાકે ૧૭૭૫ વર્ષતમાને માસોત્તમમાસે માધવમાસે ધવલપક્ષે ૫ તિથી ગુરુવાસરે મહારાજાધિરાજમહારાજ-
ત્ત્વત્સિંહજીજસવંત્સિંહજીવિજયરાજ્યે શ્રીપાલોનગરે સકલશ્રીસંઘગાદીમહોચ્છવેનાંજનશાલાકા કૃતં(તા) જોધપુરનગરવાસ્તવ્ય શ્રીઓશવંશે
મુતાજી અશ્વયચંદ્રજી તત્પુત્ર મુતા શ્રીલક્ષ્મીચંદ્રજી તં મું શ્રીમુકુદચંદ્રજીધર્માનુરાગેન મહોચ્છવ(વં) કારાપિતં શ્રીમદેવાપરગને
શ્રીવીરમપુરનગરમધ્યે શંખચાલેચા માલાશાકારાપિતશ્રીજિનાલયે શ્રીશાંતિનાથર્થિવં પ્રતિષ્ઠિતં જગદ્ગુરુવિરુદ્ધારકશ્રીસ્વરત્નભાવહર્ષ-
ગચ્છેશ મં ક્ષમાસૂરિપદે મં શ્રીજિનપદ્મસૂરિમિઃ પ્રતિષ્ઠિતં સકલશ્રેયોર્થે ॥ ”

આ રીતે લગભગ સત્તરમી સદી સુધી નાકોડા-વીરમપુરની બહોળલાલી રહી, તે પછી ઘસાતું આ નગર નાના ગામડા બેલું બની ગયું. આજે તો માત્ર એની સ્મરણોય વિભૂતિસમી તીર્થની વિદ્યમાનતા શ્રેય રહી છે.

★

૮૮. જસોલ

(કેઠા નંબર : ૨૧૪૯ ૨૧૪૯)

બાલોતરાથી ૨ માઈલ દૂર જસોલ નામે નાનું ગામ છે. લૂણી નદી પર વસેલું છે. ગામ પ્રાચીન છે. એક કાળે અહીં જૈનોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હશે એમ લાગે છે. પણ આજે તો માત્ર ૨૦ જૈનોની વસ્તી છે. ૧ ઉપાશ્રય અને ૩ જૈન મંદિરો એના પ્રાચીનકાળના ગૌરવનો ખ્યાલ આપે છે. આ ત્રણ મંદિરો પૈકી [૧] શ્રીશુપાર્શ્વનાથ લગવાનનું પ્રાચીન મંદિર શિખરબંધી છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ સુંદર છે. આ મંદિરના સભામંડપના એક પાટડા ઉપર બે શિલાલેખો છે. તેમાંનો એક આ પ્રકારે છે:—

“સંવત્ ૧૨૪૬ વર્ષે કાર્તિક વદિ ૨ શ્રીમાન્[મદ્]દેવાચાર્યગચ્છે શ્રીલેદીયશ્રીમહાવીરમૂલચૈત્યે શ્રેઽ સહદેવસુતેન સોનિગેન આત્મશ્રેયોર્થે સ્તંભયુગે પ્રદત્તં ॥ ૨ ॥ ”

—સં. ૧૨૪૬ના કાર્તિક વદિ ૨ ના દિવસે શ્રીદેવાચાર્યગચ્છના શ્રીજેદીય ગામના શ્રીમહાવીરસ્વામીના મૂળ ચૈત્યમાં શ્રેષ્ઠી સહદેવના પુત્ર સોનિગે પોતાના કલ્યાણ માટે બે સ્તંભો કરાવ્યા.

૧. આ ૦ શ્રીયતીન્દ્રચરિત્રજે આ લેખો લીધેલા છે, તેની સાથે ‘પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ’ ભા. ૨માંના લેખાંક: ૪૧૭-૪૨૧ સુધીના લેખો સરખાવતાં ઘણા પાડબેદ લાગે છે. એ લેખો ફરીથી તપાસવા યોગ્ય છે.

બીજો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સંવત્ ૧૨૧૦ શ્રાવણ વદિ ૭ શ્રીવિજયસિંહેન વાલિગસાસર્ણ પ્રદત્તં લેહિજું રાણી હોઈ મુ જુકો વાલિગુ ઝેદ કુહાડું ટેદ
તહિ કેરિય ગદહ વટદ..... ॥ ”

—સં. ૧૨૧૦ના શ્રાવણ વદિ ૭ના દિવસે શ્રીવિજયસિંહે વાલિગનું શાસન લખી આપ્યું કે ખેડનો જે રાણી
થાય તે વાલિગ લે કે કુહાડો લે તેને ગધેડે ચડવાની ગાળ છે.

જે કે લેખ સ્પષ્ટ નથી પરંતુ આ બંને લેખોથી જણાય છે કે આ લેખવાળો પાટડો ખેડ ગામનું^૧ મહાવીર
ચેત્ય કોઈ કારણે નષ્ટ થતાં ત્યાંથી અહીં લાવવામાં આવ્યો છે. એ અને ખેડ ગામ વિશેની હકીકત આમાંથી પ્રાપ્ત થાય છે.

[૨-૩] એક શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર સં. ૧૮૭૫માં ખરતરગચ્છના સથે બનાવ્યું છે અને બીજું
શ્રીચંદ્ર પ્રભસ્વામીનું યતિશ્રી તારાચંદ સં. ૧૮૪૮માં બંધાવ્યું છે. બંને ઘર દેરાસરો છે. આમાં પુસ્તકભંડાર પણ છે.

★

૮૯. અલોર

(કોઠા નંબર : ૨૧૫૦-૨૧૬૬)

અલોર નગર ભેરણપુરા સ્ટેશનથી પશ્ચિમમાં ૩૮ માઈલ અને ભેધપુરથી દક્ષિણ દિશામાં ૭૦ માઈલ દૂર સુકડી
નદીના કાંઠે વસેલું પ્રાચીન નગર છે. સોવનગિરિ પહાડની તળેટીમાં એ આવેલું છે.

અલોર નગરનો ઇતિહાસ બાણીએ તે પહેલાં જેની તીર્થ તરીકેની પ્રસિદ્ધિ આજ સુધી જળવાયેલી છે એ સોવન-
ગિરિ-સુવર્ણગિરિ વિશે બાણી લખે છે.

આ સુવર્ણગિરિને કનકાચલ વગેરે નામોથી પ્રાચીન ગ્રંથોમાં ઉલ્લેખ મળે છે, સુવર્ણવાચી શબ્દો ઉપરથી પણ
આ ગિરિનાં નામો કદપાયાં છે. આ ગિરિ ઉપર કોટિધ્વજ ધનાઢ્ય લોકો જ વસતા હતા અને ત્યાં ‘યક્ષવસતિ’ નામે
જેન પ્રાસાદ બાંધવામાં આવ્યો હતો એ વિશે લગભગ તેરમી સદીના શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરી તીર્થમાલા’માં
આ પ્રકારે ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

“ નવનવહ્રફલપળવદ્ અભદ્રવાસે સુદગ્ગગિસિંહરે । નાહડનિવકાલીર્ણ યુગિ વીરં જકલ્લવસહોપ ॥ ”

—નવાણુ લાખની સંપત્તિવાળા શેઠિયાઓને પણ ત્યાં રહેવાને સ્થાન મળતું નહોતું (અર્થાત્-ત્યાં ગંધા કરાડ-
પતિઓ જ વસતા હતા, એથી બોધી મૂઢીવાળાને ત્યાં સ્થાન મળતું નહિ) એવા સુવર્ણગિરિ શિખર પર નાહડ રાજાના
સમયમાં (ઈનિયકારિયે-એવો પાકાંતર માનીએ તો-નાહડ રાજાએ બંધાવેલા) ‘યક્ષવસતિ’ નામના પ્રાસાદમાં
શ્રીમહાવીર રેવની સ્તુતિ કરે.

શ્રીમદ્ગુપ્તસૂરિની ‘વિચારચંદ્રિકા’માં જણાવ્યા પ્રમાણે આ નાહડ રાજા વિક્રમાદિત્યનો ચોથી પેઢીએ થયો હતો,
જેનો રાજત્વકાળ વિ. સં. ૧૨૬ થી ૧૩૫ હતો, એટલે ‘યક્ષવસતિ-પ્રાસાદ’નો રચનાકાળ વિ. સં. ૧૨૬ થી ૧૩૫ ના
વચગાળાને હશે એમ નક્કી થાય છે.

૧. નોંધાડા (નગર)ની ૫ માઈલ દૂર ‘ખેડ’ નામનું ગામ છે. મસ્તાનાની રાજવાની અહીં હતી. અહીં એક રણકોડાજીનું
મંદિર જે તેની દીવાલમાં જે જૈનશિલ્પોએ બેસાય છે. જેમાંની ૧ પલાસનરમ છે ત્યારે બીજી અડાસનરમ છે એટલે એ રણકોડાજીનું
મંદિર જૈનમંદિરમાંથી રૂપાંતર પામ્યું છે એમ સ્પષ્ટ જણાઈ આવે છે. શ્રીવશોભદ્રસૂરિ આ ખેડનગરથી વડપરદેવનો પ્રસાદ નાડલાઈમાં
લઈ આવ્યા હતા, જે વિશે કહેવાયું છે કે—“ ખેડ નગરથી લાવિયા યક્ષજેદપ્રાસાદ. ” આથી ખેડનગર દશમાં સદી લગભગમાં વેરાન
બન્યું હશે એમ લાગે છે.

ઉપર્યુક્ત ગાથામાંથી બે હકીકતો ફલિત થાય છે. એક તો એ કે, જે કરોડપતિઓ સુવર્ણગિરિ ઉપર વસતા હતા એ મોટે ભાગે જૈન હતા, અને બીજી એ કે, જે કરોડપતિઓ ન હોય એવા લોકો એ ગિરિની નીચે વસેલા નગરમાં રહેતા હોવા નોંધાયે.

આ ઉપરથી એમ માનવાને કારણ મળે છે કે, સુવર્ણગિરિ અને તેની નીચે વસેલું જે કોઈ નગર પાછળથી જાળાલિપુર-જલોર નામે જ્યાં પામ્યું એ બંને વસાહતો વિક્રમની બીજી શતાબ્દી પહેલાંથી વિદ્યમાન હતી એટલું સ્પષ્ટ થાય છે. એ બંને સ્થળે પ્રાચીન જિનમંદિરો પણ વિદ્યમાન હતાં જ. આ પ્રાચીન કાળનાં મંદિરોથી જ ‘સુવર્ણગિરિ’નો ઉલ્લેખ જૈનોના ગણનાપાત્ર પવિત્ર તીર્થસ્થળોમાં નોંધવામાં આવ્યો છે. ‘સકલાર્હતસ્તોત્ર’ના અંતિમ પદમાં જે પ્રસિદ્ધ ગિરિતીર્થો ગણાવ્યાં છે, તેમાં આ સુવર્ણગિરિનો ‘કનકાચલ’ નામે ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

“લ્યાતોઽષ્ટાપદપર્વતો ગજપદઃ સમ્મેતશૈલભિઃ, શ્રીમાન્ રૈવતકઃ પ્રસિદ્ધમહિમા શત્રુજયો મણ્ડપઃ ।

વૈમારઃ કનકાચલોઽર્બુદગિરિઃ શ્રીચિત્રકૂટાદયસ્તત્ર શ્રીઋપમાદયો જિનવરાઃ કુર્વન્તુ વો મદ્ગલમ્ ॥

આવા પવિત્ર તીર્થધામની યાત્રા કરવા જૈનો અને જૈનાચાર્યો અહીં આવતા હતા. તેમના ઉપદેશથી અહીં કેટલાંયે જિનમંદિરો બંધાયાં હતાં અને જૈનાચાર્યોએ આવા પવિત્ર તીર્થના વાતાવરણમાંથી મોટા અંશે રચવાની પ્રેરણા મેળવી હતી.^૧

આજનું જલોર પ્રાચીનકાળે જાળાલિપુર નામે ઓળખાતું હતું. એનો પ્રાચીન ઉલ્લેખ ‘કુવલયમાલા’ ગ્રંથની પ્રશસ્તિમાંથી મળે છે. શ્રીદક્ષિણચિહ્ન ઉદ્ધોતનસૂરિએ વિ. સં. ૮૩૫માં જાળાલિપુર નગરમાં શ્રીવીરભદ્ર નામના આચાર્યે ગનાવરાવેલા શ્રીઋષભદેવ પ્રાસાદમાં એ ગ્રંથ પૂરો કર્યો હતો. એટલે સં. ૮૩૫ પહેલાં અહીં શ્રીઋષભદેવનું મંદિર વિદ્યમાન હતું અને એ સમયે આ નગર ભંડાં જિનમંદિરોથી શોભાયમાન અને શ્રાવકોની વસ્તીથી ભરપૂર સમૃદ્ધિશાળી નગર હતું; એ હકીકત તેમણે ‘કુવલયમાલા’ની પ્રશસ્તિમાં આ પ્રકારે નોંધી છે તેમાંથી જાણી શકાય છે:—

“તુંગમલ્લં જિનમવળમળહરં સાવયાલં વિસમં । જાવાલિપુરં અઢાવયં વ અહ અથો પુહવીણ ॥ ૧૮ ॥

તુરં ધવલં મળહારિ રયળપસરંતધયવઢાહોવં । ડસહજિર્ણિદાયત્તળં કરાવિયં વીરમદેળ ॥ ૧૯ ॥

તત્થદ્વિણ અહ ચોદમીણ ચેત્તસ્સ કળ્હવક્કલ્મિ । ણિમ્મવિઆ વોહિકરી મન્વાણં હોઽ સન્વાણ ॥ ૨૦ ॥”

શ્રીઉદ્યોતનસૂરિએ એ પણ જણાવ્યું છે કે, એ સમયે અહીં વત્સરાજ નામે પ્રતિહારવંશી રાજા રાજ્ય કરતો હતો. એનો રાજત્વકાળ સં. ૮૨૬ થી ૮૫૬નો હો. સ્મીથે નક્કી કરી બતાવ્યો છે, તે ‘કુવલયમાલા’ના રચના-સમયનું સમર્થન કરે છે. મતલબ કે, નવમા સૈકામાં આ ‘જાળાલિપુર’ જેને આજે ‘જલોર’ નામે ઓળખવામાં આવે છે તે ઉત્તર અવસ્થામાં હતું.

આ ગાથાઓમાંથી આપણને જે શ્રીવીરભદ્રાચાર્યે બનાવેલા જિનમંદિરનો પરિચય મળે છે તે અષ્ટાપદના જેવું હોવાનું જણાવ્યું છે. આણના ‘લુણવસહી’ ચૈત્યના સં. ૧૨૬૬ના શિલાલેખથી જણાય છે કે જાળાલિપુરના સુવર્ણગિરિ પર અષ્ટાપદ નામે ચૈત્ય હતું.^૨ એ પરથી અને ઉપર્યુક્ત ૧૮મી ગાથામાં નિર્દિષ્ટ પૃથ્વી પરના એટલે ગિરિ નીચેના જાળાલિપુરમાં જે ઋષભદેવનું મંદિર કરાવ્યું તે ‘અષ્ટાપદ’ જેવું અર્થાત્ સુવર્ણગિરિ ઉપરના અષ્ટાપદ ચૈત્ય જેવું બનાવ્યું એવો અર્થ ફલિત થતો હોય એમ મારું માનવું છે. મતલબ કે, સુવર્ણગિરિ ઉપર અષ્ટાપદનું ચૈત્ય બન્યું એ પછી નવમા સૈકામાં જાળાલિપુરમાં આદિનાથ ચૈત્ય બન્યું એમ માનવામાં કશી હરકત નથી.

અહીં શહેરના મધ્ય ભાગમાં ‘જૂના તોપખાના’ના નામે ઓળખાતી એક મસ્જિદ છે. એમાં પ્રવેશતાં બાવન જિનાલયવાળા વિશાળ મંદિરનો ખ્યાલ આવે છે. તેમાંની સફેદ પથ્થરની દેરીઓ, કોરણીવાળા પથ્થરો અને શિલાલેખવાળા

૧. સં. ૧૦૮૦માં શ્વેતાંબરાચાર્ય શ્રીજિનેશ્વરસૂરિએ શ્રીહરિભદ્રસંસ્કૃત ‘અષ્ટકસંગ્રહ’ ઉપર વિદ્વાતા ભરી ટીકા અહીં રચી હતી અને તેમના શુરભાઈ શ્રીશુદ્ધિસાગરસૂરિએ ‘શુદ્ધિસાગર’ નામના વ્યાકરણની રચના પણ એ સાલમાં અહીં જ પૂરી કરી હતી.

૨. “શ્રીઅર્ણવ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” લેખક: ૨૭૯

સ્ત્રીઓ, મહેરાઓ, દેરીઓ અને બીજામાંથી મળી આવેલા શિલાલેખોથી રૂપ થાય છે કે આ મસ્જિદ જૈન મંદિરના પથ્થરોથી બંધાવેલો છે. ડૉ. ભાંડારકરનું મતભ્ય છે કે—“આ કબર જોણમાં જોણાં ૪ દેવાલયોની સામગ્રીથી બનાવવામાં આવી છે; જેમાંનું એક તો સિંધુ રાજેશ્વર નામનું હિંદુ મંદિર છે અને બીજા ત્રણ આદિનાથ, પાર્શ્વનાથ અને મહાવીરસ્વામી નામનાં જૈન મંદિરો છે, જેમાંનું પાર્શ્વનાથનું મંદિર તો કિલ્લા ઉપર હતું.”

આ પાર્શ્વનાથનું મંદિર એ જ સુવર્ણગિરિ ઉપર કુમારપાલ નરેશે બંધાવેલું ‘કુમારવિહાર’ નામનું પ્રસિદ્ધ ચૈત્ય હતું. શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર ‘ચંદનવિહાર’ નામે જોળખાતું હતું અને શ્રીઆદીશ્વરનું ચૈત્ય શ્રાવક યશોવીરે બંધાવ્યું હતું.

આ તોપખાનામાંથી સં. ૧૧૬૪, સં. ૧૨૩૬, સં. ૧૨૬૮, સં. ૧૩૨૦ અને સં. ૧૩૨૩ના જુદા જુદા વર્ષોમાં લખાયેલા જૈન શિલાલેખો આને પણ મળી આવે છે,^૩ તોપખાનાના હીવાનખાનાની ગેલેરીના એક પ્રાચીન લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સં. ૧૧૯૪ ધીમાલોચ શ્રેઠ વીસલમુત નાગદેવસ્તપુજૌ(શ્ર) દેહ્ના સલક્ષણ શાંવાણ્યા [:] શાંવાપુત્રો વિજાકલ્તેન દેવદ-
સહિતેન પિતૃશાંઠ ક્રેયોર્થે શ્રીજાવાલિપુરોચશ્રીમહાવૈરાજિનચૈત્યે કયોદિ (!) કારિતં । શ્રીશુમં મયતુ ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે શ્રીમહાવીર ચૈત્ય સં. ૧૧૬૪માં કે તે પહેલાં બંધાવેલું હતું. એ પછી સં. ૧૨૬૮ના લેખ આ પ્રકારે છે:—

‘ સંવત્ ૧૨૨૧ શ્રીજાવાલિપુરીયકાંચર્ના[શ્ર]રિ ગઢલ્યોરિ પ્રમુદેમસુરિપ્રવોથિતશ્રીગૂર્જરચરાવીચરપરમાર્હત-ચૌલકચ મહાવા[જ]-
પિરાજશ્રીકુમારપાલદેવકારિતે શ્રીપાર્શ્વનાથસકમ્ભ[લ]યિવ(વિવ)સાંહત શ્રીકુવગવિહારામિયાને જૈનચૈત્યે । સદ્વિધિપ્રવર્તિનાય
શ્રીમુદ્રદગાધીવાદાન્દ્રશ્રીદેવાચાર્યાનાં પદે ભાષંદાર્ક સમર્પિતે ॥ સં. ૧૨૪૨ વર્ષે પુત્રદેસા(શા)ધિપચાહમાનકુલતેલકમહારાજ-
શ્રીસમરસિંહદેવાદેશેન માં. વામુવ્ર માં. યશોવીરેન સ[વિ]દ્રુતે શ્રીમદ્રાજકુલદેશેન શ્રીદેવા[જ]ચાર્યસિયૈઃ શ્રીપૂર્ણદેવાચાર્યઃ । સં. ૧૨૬૫
વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુ. ૧૧ શ્રીપાર્શ્વનાથદેવે તોરણાવીનાં પ્રતિષ્ઠાકાર્યે કૃતે મૂલશિલેરે વ(વ) કનકમયજ્વજ્વાલંડક્ય જ્વજ્વારોપણપ્રતિષ્ઠાયાં કૃતાયાં ॥
સં. ૧૨૬૮ વર્ષે દીપોત્સવદિને ભમિનવનિપ્પનપ્રેક્ષામયમંડપે શ્રીપૂર્ણદેવસૂરિસિયૈઃ શ્રીરામચંદ્રાચાર્ય[ઃ] સુવર્ણમયકલ્પમા(શા)રોપણ-
પ્રતિષ્ઠા કૃતા ॥ સુ(શ્ર)મં મયતુ ॥ છ ॥

આ લેખથી જણાય છે કે, સં. ૧૨૨૧ માં શ્રીકુમારપાલ નરેશે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર ગઢ ઉપર બંધાવ્યું. તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવાદી દેવસૂરિએ કરી હતી, એ પછી સં. ૧૨૪૨ માં સમરસિંહની આજ્ઞા મેળવી બંધારી પાસુના પુત્ર બંધારી યશોવીરે ઉદાર કરાવ્યો હતો. સં. ૧૨૫૬ માં શ્રીદેવાચાર્યના શિષ્ય પૂર્ણચંદ્રસૂરિએ રાજકુલની આજ્ઞાથી એ મંદિરમાં તોરણની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી અને સં. ૧૨૬૫ માં મૂળશિખર ઉપર સુવર્ણકંઠ અને જ્વજ્વારોપણની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. સં. ૧૨૬૮ માં નવા બનાવેલા પ્રેક્ષામયમંડપ ઉપર શ્રીપૂર્ણદેવસૂરિના શિષ્ય રામચંદ્રસૂરિએ સુવર્ણમય કળશની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.

આ લેખમાં નિર્દિષ્ટ શ્રીરામચંદ્રસૂરિએ સંસ્કૃત ભાષામાં ૭ દ્વાનિરિક્ષાઓ રચી છે, એ ઉપરથી આ મંદિરની વિશાળતા, ભવ્યતા અને મહત્તાને ખ્યાલ આવે છે. આ મંદિર બાવન જિનાલયવાળું હતું અને તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ફણાવાળી હતી એમ પણ તેમાં જણાવ્યું છે. સં. ૧૨૬૬ ના એક શિલાલેખથી જણાય છે કે, નાગપુરીય લાહડે આ મંદિરની ભમતીમાં એક દેરી કરાવી આદિનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી. વળી, એ જ લેખમાં તેના જ વંશના દેવચંદ્ર શ્રેષ્ઠીએ આઠાપદમાં બે જોખલા કરાવ્યાની નોંધ આપી છે.^૪

૩. “પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” ભા. ૨, લેખાંક: ૩૫૧ થી ૩૬૩ માં આ લેખો સંગ્રહાયા છે.

૪. “શ્રીચર્યક પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ”, લેખાંક : ૨૫૨; અને “જૈન ગ્રાં રોપમહોત્સવાંક” ૪. શ્રીકલ્યાણવિજય-‘જૈન તીર્થ સુવર્ણગિરિ’ ૪૪ : ૪૬.

વળી, એક સંસ્કૃત સ્તોત્ર પરથી જણાય છે કે, આ ગિરિ ઉપર એક ‘કુંકુમરોલ’ નામના પાર્શ્વજિનેશ્વરનું ચૈત્ય હતું.^૫ શહેરની બહાર સંડેલાવ નામનું મોટું તળાવ છે. તેના કિનારે ચામુંડા માતાનું દેવળ છે. તેની પાસેની એક કુટીમાં એક મૂર્તિ છે, જેને લોકો ‘એસઠ જોગણીની મૂર્તિ’ કહે છે. ખરું જોતાં આ મૂર્તિ કાયોત્સર્ગસ્થ જિનપ્રતિમા છે. તેના અંગ-પ્રત્યંગ ઘસી નાખીને જોગણી જેવી આ મૂર્તિ બનાવી દીધી, જે ઓછું ખેદજનક નથી. તેના પરનો લેખ એ જિનપ્રતિમા હોવાનું પુરવાર કરે છે; એ લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સંવત્ ૧૧૭૫ વૈશાખ વદિ ૧ રાત્રી શ્રીજાવાલિપુરીયચૈત્યે સામંતશ્રાવકેણ વીરકપુત્રેણ ઉવોચનપુત્રશુભંકરપેહ્લાયાં (?) સહિતેન તત્પુત્રદેવગદેવધર.....તથા જિનમતિમાર્યા પ્રોચ્છા(ત્સા)હિતેન શ્રીસુવિધિદેવત્ય સ્વત્તકે દ્વારં કારિતં વર્માર્થમિતિ ॥ મંગલં મહાશ્રી: ॥ ”

આ લેખમાં વર્ણવેલું ચૈત્ય સં. ૧૧૭૫ પહેલાં વિદ્યમાન હતું એ આ લેખથી સ્પષ્ટ થાય છે.

મહારાજા ઉદયસિંહના સમયમાં થયેલા શ્રીમાલવંશના શેઠ યશોદેવના પુત્ર શ્રેષ્ઠી યશોવીરે જલોરના આદિનાથ મંદિરનો રમણીય મંડપ સં. ૧૨૩૯ના વૈશાખ સુદિ પને શુક્રવારે કરાવ્યો હતો, જે મંડપ શિલ્પકળાનો અદ્ભુત નમૂનો હોઈ તેને જોવા માટે દેશ-પરદેશના સેંકડો પ્રેક્ષકો આવતા હતા. એ મંદિરના સભામંડપના પાટ પરના લેખમાં એ વિશે આ પ્રકારે નોંધ કરી છે:—

“ નાનાદેશસમાગતૈર્નવનવૈઃ સ્ત્રીપુંસવર્ગૈર્મુહુર્યસ્યાહો ! રચનાવલોકનપરૈઃ નો ત્વિરાસાઘતે ।

સ્મારં સ્મારમથો યદીયરચનાવૈચિત્ર્યવિસ્ફુર્જિતં, તૈઃ સ્વસ્થાનગતૈરપિ પ્રતિદિનં સોત્ક્રણ્ઠમાવર્ણયતે ॥ ”^૬

આ યશોવીર ઉદયસિંહ રાજાનો મંત્રી હતો. તે શ્રીમંત અને સત્તાધારી હોવા સાથે દાનેશ્વરી અને શિલ્પ-વિદ્યામાં નિષ્ણાત વિક્કાન હતો. તેણે આખું ઉપર સં. ૧૨૬૨ના પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ પ્રસંગે ૮૪ રાણાઓ, ૧૨ મંડલિકો, ૪ મહાધર, અને ૮૪ મોટી જ્ઞાતિઓની મળેલી સભામાં મહામાત્ય વસ્તુપાલ-તેજપાલે શોભન સૂત્રધાર દ્વારા નિર્માણ કરાવેલા ‘લુણિગવસતિ’ જેવા શિલ્પકળાવાળા અદ્ભુત ચૈત્યમાંથી ૧૪ ભૂલો બતાવી હતી.^૭ આ સાંભળી શ્રીવસ્તુપાલે યશોવીર મંત્રીની વિદ્યાકુશળતા આદિ ગુણોની ભારે સ્તુતિ કરી હતી.

‘ખરતરગચ્છ શુર્વાવલી’માંથી અહીંના મંદિરો અને પ્રતિષ્ઠા સંબંધે કેટલીક નોંધ મળી આવે છે એ મુજબ:— “ ઉદયસિંહના સમયમાં એટલે સં. ૧૩૧૦ વૈશાખ સુદિ ૧૩ને રાત્રિવારે સ્વાતિ નક્ષત્રમાં શ્રીમહાવીર વિધિચૈત્યમાં રાજા અને પ્રધાન પુરુષોની ઉપસ્થિતિમાં રાજમાન્ય મહામંત્રી જૈત્રસિંહના તત્ત્વાવધાનમાં પાલનપુર, વાગડદેશ આદિના શ્રાવકોએ એકઠા થઈ ચોવીશ જિનાલય આદિની પ્રતિષ્ઠા દીક્ષા આદિ મહોત્સવપૂર્વક કરી હતી. ’

વળી, “ સં. ૧૩૧૬ના મહા સુદિ ૬ના દિવસે રાજા આચિગદેવના રાજત્વકાળમાં સ્વર્ણગિરિના શાંતિનાથ મંદિરમાં સ્વર્ણમય ધ્વજદંડ અને કળશારોપણ કરવામાં આવ્યા હતા. ”^૮

વળી, “ સં. ૧૩૪૨ના જેઠ વદિ ૬ના દિવસે સુપ્રસન્ન સામંતસિંહના સાંનિધ્યથી અનેક જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા અને ઈંદ્રમહોત્સવ થયો હતો. ”

વળી, “ સં. ૧૩૭૧ના જેઠ વદિ ૧૦ના દિવસે જલવાલિપુરમાં કલિકાળકેવલી શ્રીજિનચંદ્રસૂરિની વિદ્યમાનતામાં દીક્ષા અને માલારોપણાદિ ઉત્સવો થયા હતા. તે પછી રહેઠાણે આ નગરનો ભંગ કર્યો. ”

સં. ૧૫૧૨માં પદ્મનાભ નામના કવિએ રચેલા ‘કાન્હડદેવપ્રબંધ’ નામના જૂની ગુજરાતીના કાવ્યમાં આ જલોરના ભંગ વિશે સવિસ્તર હકીકત આપી છે.

૫. ‘જૈન સ્તોત્ર સંગ્રહ;’ ભા. ૨, પૃ. ૧૮૦.

૬. “પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” ભા-૨, લેખાંક: ૩૫૧

૭. “ઉપદેશસાર-ટીકા” પૃ.

૮. બીશ્વમિયા-ભીમપટ્ટીના વર્ણનમાં જણાવેલા ‘શ્રાવકધર્મ પ્રકરણ’ની પ્રશસ્તિના શ્લોકમાં જે જલોર સંબંધી સૂચન છે તેમાં આ: સંવત અને તિથિમાં ફેરફાર છે. સં. ૧૩૧૭ના મહા સુદિ ૧૪ની નોંધ એ જ વધુ પ્રામાણિક જણાય છે.

મુસલમાનોએ કરેલા આ આક્રમણમાં અહીંનાં પ્રાચીન મંદિરો કેટલાંક નાશ પામ્યાં અને કેટલાંકને બારે તુકસાન થયું હતું. કેટલાંક મંદિરોના સુંદર કારીગરીવાળા પથ્થરો અને મંદિરના ભાગો ઊંડાની ઊંડા મસ્જિદો બંધાવવામાં ઉપયોગ કર્યો હતો, જેના પુરાવા રૂપે અમે અગાઉ જણાવેલ તોપખાનાવાળી કબર, કિલ્લા ઉપરની મસ્જિદ અને શહેર બહાર આવેલી 'હરજી ખાંડા' ના નામથી જોળખાતી મસ્જિદ—આ ત્રણે મસ્જિદો જૈન મંદિરોના નાશ કરીને બાંધવામાં આવેલી છે.

સં. ૧૩૬૧ની સાલ પછી જલોર પર મુસલમાનો, મેવાડના રાણાઓ, ચઢ્યાણા અને વિહારી પંડાણોએ રાત્રી થયું હતું. એ સમયમાં અહીં જૈનોની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ બંધ પડી હોય અને વસ્તી જોણી થઈ હોય એમ લાગે છે.

સં. ૧૬૫૧માં શ્રીનગર્ગિજાણિએ 'જલોર નગર પંચ જિનાલય ચર્ચત્ય પરિપાટી' 'નામક તીર્થમાળામાં અહીંની ૪ પોષપથાળાની નોંધ કરી ૫ જિનાલયો અને તેમાં આવેલી મૂર્તિઓની સંખ્યા નોંધી છે. ત્યારે સુવર્ણગિરિ ઉપરનાં ચૈત્યોનો ઉલ્લેખ કર્યો નથી; સંભવ છે કે એ સમયે ગિરિ ઉપરનાં ચૈત્યો વેરાન દશામાં હોય અથવા ત્યાં તેઓ જઈ શક્યા ન હોય. નગરનાં પાંચ જિનાલયો પૈકી ૧ શ્રીમહાવીર ચૈત્ય, ૨. શ્રીનેમિનાથ ચૈત્ય, ૩. શ્રીશાંતિનાથ ચૈત્ય ૪. શ્રીઆદિનાથ ચૈત્ય, અને ૫. શ્રીપાર્શ્વનાથ ચૈત્ય એ સમયે વિદ્યમાન હતાં.

છેવટે સમ્રાટ અકબરના પુત્ર જહાંગીરના સમયમાં જ્યારે રહોડવંશીય મહારાજ ગજસિંહ હતા ત્યારે મુહલ્લાત જયમલજી તેમના મંત્રી હતા. તેમણે સં. ૧૬૮૧માં જલોરના સુવર્ણગિરિના કિલ્લા ઉપર ૧ મંદિર બંધાવી ૩ મૂર્તિઓને પ્રતિષ્ઠિત કરી હતી અને અહીંનાં લગભગ બધાં મંદિરોનો છલ્લોદાર કરાવી પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવી હતી.

જયમલની પત્નીઓ સફરદે અને સોહાગદેએ કેટલીક મૂર્તિઓ ભરાવી પ્રતિષ્ઠિત કરાવી તે મૂર્તિઓ આજે પણ વિદ્યમાન છે. એ સફરદેના પુત્ર નેલુચી બીજા પુત્રોમાં વધુ નામાંકિત થયો હતો, જેને સં. ૧૭૪૧માં જોધપુરના મહારાજા જસવંતસિંહે (પહેલો) નેલુચીને પોતાનો દીવાન બનાવ્યો હતો. આ દીવાનગીરીમાં તેણે બારે કુચળતા દાખવી હતી. મારવાડનો સૌથી વિશેષ ખ્યાત ઇતિહાસ તેણે 'નેલુસોજીરી ખ્યાત' નામે લખ્યો છે, જે માત્ર મારવાડ માટે જ નહિ પરંતુ નેવાડ તથા રાજપૂતાનાનાં બીજાં રાજ્યો માટે પણ આજે ઘણું ઉપયોગી થાય છે.

આટલી આછી નોંધથી વિક્રમના બીજા સૈકાથી લઈને લગભગ ૧૮મા સૈકા સુધી જૈનોએ આ નગરમાં કરેલી પ્રવૃત્તિ, બંધાવેલાં ચૈત્યો, જૈનાચાર્યોએ રચેલાં ગ્રંથો, જૈન ગ્રંથોએ રાજકીય પ્રવૃત્તિમાં લીધેલા ભાગની સાચાસાચ ધાર્મિક પ્રવૃત્તિમાં આપેલા ફાળાથી અહીંના રચાનિક ઇતિહાસનો કંઈક ખ્યાલ આવે છે. આ બધી હકીકતો કહી રહી છે કે, જલોર જૈન પ્રવૃત્તિનું કેન્દ્રમાન હતું.

આજે આ શહેરમાં ૪ ઉપાશ્રયો, ૩ ધર્મશાળાઓ, જ્ઞાનભંડાર, વર્ધમાન વિદ્યાલય, વાચનાલય વગેરે છે. અહીં જૈન મૂર્તિપૂજકોની ૨૦૦૦ માણસોની વસ્તી છે. શહેરમાં બધાં ભગીને કુલ ૧૨ જૈન મંદિરો છે.

તાપાવસમાં આવેલાં ૪ મંદિરો પૈકી (૧) શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે. (૨) શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું મંદિર ઘુમટબંધી છે. આ મંદિરમાં શ્રીહરિવિજયસૂરિની સં. ૧૬૫૬ માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી ચક્રમૂર્તિ છે. (૩-૪) શ્રીશાંતિનાથ અને શ્રીઆદિનાથનાં મંદિરો શિખરબંધી છે. (૫) સુરજપોગ સાથે શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે. (૬) ખાનપુરા મહોદ્ધામાં શ્રીહરિવિજયસ્વામીનું મંદિર ધાગાબંધી છે. (૭-૮) ખરતરોના મહોદ્ધામાં આવેલાં બે મંદિરો પૈકી એક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે જ્યારે બીજું શ્રીજીરાવલ પાર્શ્વનાથનું ધાગાબંધી છે. (૯) કોડકુઆવસમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું શિખરબંધી મંદિર સં. ૧૬૪૭ માં બંધાવેલું છે. (૧૦) મંડારિયોના મહોદ્ધામાં શ્રીવસુપૂજ્ય ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર સં. ૧૬૨૬ માં બંધાવેલું છે. (૧૧) બત્તરમાં શ્રીગાદીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે. (૧૨) શ્રીવર્ધમાન વિદ્યાલયમાં શ્રીમહાવીર ભગવાનનું ઘર-દેરાસર છે; જે સં. ૧૬૬૫ માં બંધાવેલું છે.

પાસે આવેલા સુવર્ણગિરિ ઉપરના કિલ્લામાં આજે ૪ જૈન મંદિરો વિદ્યમાન છે. આ કિલ્લો લગભગ ૮૦૦ ગજ લાંબો અને ૪૦૦ ગજ (૧૫ માર્ગિ લાંબો અને ૦૫૫ માર્ગિ) પહોળો છે, અને સમગ્ર જૂમિથી ૧૨૦૦

ફીટ ઊંચી ટેકરી પર આવેલો છે. કિલ્લાને બાવન ખૂરજ અને ૪ દરવાજા છે. આ દરવાજાઓ સૂરજપોળ, ધૂપોળ, ચાંદપોળ અને લોહપોળ નામે ઓળખાય છે. એ દરવાજાઓ વટાવીને આપણાં મંદિરો આવે છે.

૧. લગવાન શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર વિશાળ, લબ્ધ અને રમણીય છે. મૂળગભારો, ગૃહમંડપ, નવચોટી, વિશાળ સલામંડપ, શૃંગારચોટી અને ઉન્નત શિખરયુક્ત લબ્ધ રચનાવાળું છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ ૨ હાથ ઊંચી શ્વેતવર્ણી છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૮૧ માં શ્રીવિજયદેવસૂરિના આજ્ઞાવર્તી શ્રીજયસાગરગણિએ પ્રતિષ્ઠા કર્યાનો લેખ છે. મંત્રી જયમલે આ મંદિરનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો તે પહેલાં મૂળનાયકની જે પ્રાચીન પ્રતિમા હતી તે બહારના મંડપના એક ગોખલામાં મૂકેલી છે. પ્રાચીન ‘યક્ષવસતિ પ્રાસાદ’ તે આ જ મંદિર હતું એમ માનવામાં આવે છે, કેમકે આમાં ગૃહમંડપ, પ્રેક્ષામંડપ, ઝરુખા વગેરેના લાગે જીર્ણોદ્ધાર સમયના લાગે છે પણ પથ્થરો, તેમાંની કોરણી અને મૂળ શિખરનો લાગ તો પ્રાચીન એટલે તેરમા સૈકા પછીનાં ન હોય એવું પ્રતીત થાય છે. શ્રીકુમારપાલ નરેશે અહીં ‘કુમારવિહાર’ બંધાવ્યો ત્યારે આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હતો. છેવટનો ઉદ્ધાર શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી થયેલો છે.

૨. પહાડની ઊંચી ટેકરી ઉપર જે માળનું ચૌમુખજનું મંદિર છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ અને શ્રીનેમિનાથ લગવાન છે. તેની સુમેરુશિખર જેવી રચના છે. તેને ‘અષ્ટાપદાવતાર’ નામે પણ લોકો ઓળખે છે. ‘કુવલય-માલા’ની પ્રશસ્તિમાં જે ‘અષ્ટાપદ મંદિર’નું સૂચન છે તે આ જ મંદિર હોવું જોઈએ. મુસલમાનોના હાથે નુકસાન પામવા છતાં તેમાંના મૂળગભારાની કોરણી તેરમા સૈકા પછીની ન હોય એમ લાગે છે. જીર્ણોદ્ધારના સમયે ‘ચઉ અઠ દસ દોય’ ને બદલે જે માળના ચૌમુખજનું બનાવી દીધા હોય એમ જણાય છે. ઉપર અને નીચેના માળમાં ચારે દિશામાં પ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે, જે મોટે લાગે પ્રાચીન છે. પ્રવેશદ્વારની જમણી બાજુએ અને મૂળનાયકની ડાબી બાજુએ એક સર્વાંગ સુંદર પ્રતિમા વિરાજમાન છે.

આ મંદિરમાં સં. ૧૬૩૨માં સરકારી તોપખાનું રાખવામાં આવેલું જે શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિના પ્રયત્નથી દૂર કરવામાં આવ્યું. આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર પણ તેમના જ ઉપદેશને આભારી છે.

૩. શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનનું મંદિર નાનું પણ રમણીય સામરણ્યયુક્ત છે. શ્રીકુમારપાલ નરેશે બંધાવેલું શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર તો બાવન જિનાલયવાળું વિશાળ મંદિર હતું. તેની લમતીમાં અગાઉ નિર્દિષ્ટ સં. ૧૨૬૬માં ગોખલાઓ બનાવી મૂર્તિઓ પધરાવવામાં આવી હતી. પરંતુ અત્યારનું આ મંદિર તો નાનું છે. વળી, આમાં પ્રાચીન કારીગરીના નમૂના પણ જળવાયેલા નથી. અલબત્ત, એનું શિખર બારમી-તેરમી સદીનાં શિખરો જેવું જણાય છે. સંલવતઃ પ્રાચીન ‘કુમારવિહાર’નો સંપૂર્ણ નાશ થતાં તેના બદલામાં આ મંદિર બંધાવ્યું હોય એમ જણાય છે, જે કુમારવિહારના જીર્ણોદ્ધાર રૂપે માની શકાય. આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર પણ શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી થયો છે.

૪. શ્રીઆદિનાથ લગવાનનું મંદિર ઘૂમટબંધી છે. તેમાં પાષાણની કુલ ૯ મૂર્તિઓ વિદ્યમાન છે.

અહીં પ્રતિવર્ષ ભાદરવા વદિ ૧૦ અને માઘ સુદિ ૧ના રોજ મેળા ભરાય છે.

૯૦. ભાંડવપુર

(કોહા નંબર : ૨૧૯૫)

સિત્તમાલથી ૨૦ માઈલ દૂર ભાંડવપુર અથવા ભાંડવા નામનું ગામ છે. એનું પ્રાચીન નામ ભાંડવપુર હતું એમ કહે છે. પ્રાચીન કાળે આ ગામ મોટું નગર હશે એમ લાગે છે. આજે અહીં એક પણ જૈનની વસ્તી નથી પણ એક વિશાળ જૈનધર્મશાળા, એક ઉપાશ્રય છે અને એક પ્રાચીન જૈનમંદિર છે; જેના કારણે આ સ્થળ તીર્થરૂપે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે.

શિખરબંધી ભવ્ય મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીમદ્વાલીસ્વામી ભગવાનની ૧ હાથપ્રમાણ પ્રાચીન મૂર્તિ છે, તે કંઈક ખંડિત થયેલી છે. આ મંદિરના અંદરના મંડપમાં જમણી બાજુની દીવાલના સ્તંભમાં જૂની લિપિનો એક લેખ છે પણ ખૂબ ઘસાયેલો હોવાથી વાંચી શકાતો નથી; છતાં જાંચી શકાતા અંશ ઉપરથી લાગે છે કે આ મંદિર બારમી સદીમાં બંધાયું હશે, જેની સં. ૧૩૪૦ના પોષ સુદિ ૯ના દિવસે પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે. એટલે પ્રાચીન પ્રતિમાનો લેખ થતાં મૂળનાયકની પ્રતિમા બીજેથી લાવીને જિરાજમાન કરેલી છે. સલામંડપમાં છ પ્રતિમાઓ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે. કુલે ૧૮ પાપાણી અને ૨ ધાણુની પ્રતિમાઓ વિદ્યમાન છે. મંદિરમાં આરસનું કામ મનોહર જણાય છે.

અહીં પ્રતિ વર્ષે કાર્તિકી અને ચૈત્રી પૂર્ણિમાના મેળા ભરાય છે. તેમાં હજારો યાત્રાળુઓ એકઠા થાય છે. જોનેતર વર્ગે પણ આ પ્રતિમાની બાધા-માનતા રાખે છે અને ભાવથી ભક્તિ કરે છે.

★

૯૧. ધાંધાણી

(કાંઠા નંબર : ૨૨૨૦)

અસારનાલા સ્ટેશનથી ૧૦ માઈલ દૂર અને જોધપુરથી ૩-૪ માઈલ દૂર ધાંધાણી નામે ગામ છે, જે જોનાનું તીર્થધામ મનાય છે. આજે અહીં ૧ જિનમંદિર, ૧ ઉપાશ્રય અને ધર્મશાળા સિવાય જોનાની વસ્તી નથી. સં. ૧૮૫૬માં અહીં જોનાનાં ૪૦ ઘર હતાં, તે વધીને સં. ૧૯૦૦માં ૧૦૦ જેટલાં થયાં હતાં. એ પછી આજ સુધીના આઠલા દુકા ગાળામાં જોનાનું એક પણ ઘર ન દેખાય એ ખરેખર, કાળની એકાએક પરિવર્તનશીલતાનો નમૂનો જ ગણાય. વેપાર-વાણિજ્યની સ્થિતિ ઓસરી જતાં જોના બીમં ગામોમાં વસવાટ કરવા આશ્વા ગયા હશે એમ લાગે છે. પ્રાચીન કાળમાં આ નગર ભારે જાહોજલાલીવાળું હતું એમ અહીંનાં ખંડિયેરોથી પ્રતીત થાય છે. એક મંદિર ખંડિયેરરૂપ આ ભૂમિ ઉપર જ પડ્યું છે, જ્યારે બીજું શ્રોધર્મનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર તળાવની પાસે શાનદાર ભવ્યતા પાથરતું ઊભું છે. આ મંદિર સમતલ ભૂમિથી લગભગ ૭૨ ફીટની ઊંચાઈ પર છે અને તેથી એનું શિખર દૂર દૂરથી દેખાય છે. આ મંદિર વિશે ‘વીર વંશાવળી’માં ઉલ્લેખ છે કે—

“પુનઃ સંપ્રતિયે ઉત્તરદિસ મહુરિ ધંધાળી નગરી શ્રીપદપ્રમસ્તામીનો પ્રાસાદ વિંવ નીપજાળ્યો.”

આ હકીકતનું સમર્થન કરતાં શ્રીમદ્ધમજુદર ઉપાધ્યાયે ‘ધાંધાણી પદ્મપ્રભ સ્તવન’માં જણાવ્યું છે કે, સં. ૧૬૬૨ના એક સુદિ ૧૨ના દિવસે રૂપેલા તળાવની પાસે ઓખર દેરાની પાછળ યોદ્ધામ કરતાં એક ભૂમિગૃહ નીકળી આવ્યું હતું, જેમાંથી ૬૫ પ્રતિમાઓ પ્રાપ્ત થઈ હતી. તેમાં સમ્રાટ સંપ્રતિરાજે ભરાવેલી મૂળનાયક શ્રીપદપ્રભજિનની સપરિકર મૂર્તિ હતી અને શ્રીઆર્યસુકસ્તિસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. તેની પાછળના ભાગમાં વીરનિર્વાણ સં. ૨૭૩ના મહા સુદિ ૮ના દિવસે પ્રતિષ્ઠિત કર્યાનો લેખ પણ તેમણે વાંચ્યો હોવાનું જણાય છે. બીજી મુખ્ય અભુજન (અવેત) મુવર્ણની પ્રતિમા પાર્શ્વનાથની હતી, જે સમ્રાટ ચંદ્રશુભે ભરાવી હતી. વાસ્તવમાં આ મૂર્તિઓ મળી હોત તો ભારતીય ઇતિહાસને પવટો આપનારી હકીકત મળી શકત. સંભવતઃ મુસ્લિમ કાળમાં જોને ભૂમિમાં બંધારી દીધી હોય એમ લાગે છે, જેના જોગે પતો મેળવવો મુશ્કેલ છે. ‘ખરતરગચ્છ પદ્મવલી’ અનુસાર આ પ્રતિમાઓની પ્રાચીન લિપિને વાંચી શકાય, જેઓ પાછળથી જિનરાજસૂરિને નામે ખ્યાત થયા, તેમણે વાંચી હતી આજે આ મંદિરમાં કેવળ ત્રણ મૂર્તિઓ છે. તેમાંથી એક ઉપરના ભાગે અને એક નીચેના ભાગમાં મૂળનાયકરૂપે સં. ૧૬૫૮ અને સં. ૧૬૧૪માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે. સં. ૯૩૩ની ત્રીજી શીઆદિનાથ પ્રભુનો ધાતુની પ્રતિમા ઉપર શ્રીપદ્મચંદ્ર નાહરે આ પ્રકારે લેખ વાંચ્યો છે, જે ‘જોન લેખ સંબંધ’ ભાગ ૨ના લેખાંક : ૧૭૦૯માં પ્રગટ થયો છે તે આ પ્રમાણે છે—

“નવમુ રાતેવન્દનાં સવર્ણ(વિ)રાદધિષેષતીતેષુ | શ્રીવજ્રાંચયોર્યંગં જ્યેષ્ઠાર્યં વમમવત્તા ||
નામેવજનમયૈયા પ્રતિનાપાદા(દા)ર્દમાવનિપન્ના | શ્રીમનોગ્ણદિત્ત્રા મોઘાર્યં ફારિતા તામ્યં ||
જ્યેષ્ઠાર્યવંદ પ્રાપ્તો દાવધિ વિનયમંરગ્ણ્ણો દયાનો | રણોવનમૂંગનો દિષ્યો શ્રીમજ્જાતરેદો ||
સં ૯૩૭ અવાદાઈ ||”

આ લેખની લિપિ વગેરેનું ગણગર અવલોકન કરવું જોઈએ. આ સિવાય અહીંથી એક બીજો લેખ મળી આવ્યો છે તે આ પ્રકારે છે:—

“ ઓં ॥ સં. ૧૨૪૧ વૈશાખ સુદિ ૭ અષ્ટે શ્રીકેલ્હણદેવરાજ્યે તસ્યામ્મજ શ્રીમોહલદેવસ્વમુચ્યમાન ધંધાણકપદ્મચૈયે શ્રીમદ્દા-
વીરદેવવર્ણગતિનિમિત્તં પનાયિય મં. ચતુર્વીરગુણધરેન માંડવ્યપુરીયમંડપિકાયાં દાનમધ્યાન્ન ટ્રં. ॥ માસં પ્રતિ દ્વાતવ્યા ચંદ્રાર્ક યાવત્ ॥
વહુભિર્વંશુધા મુક્તા રાજભિઃ સગરાદિભિઃ । યસ્ય યસ્ય યદ્વા મૂર્મિઃ[.] તસ્ય તસ્ય તદ્વા ફલં ॥
સ્વદત્તં પરદત્તં વા દેવાનાં જો (યો) હરેત્ ધનં । પશ્ચિર્વર્ષસહસ્રાણિ નરકે સ ક્રમિર્ભવેત્ ॥ ”

—સં. ૧૨૪૧ના વૈશાખ સુદિ ૭ના દિને શ્રીકેલ્હણદેવના રાજ્યમાં તેમનો પુત્ર શ્રીમોહલદેવ ધંધાણકનો અધિકાર ચલાવતો હતો ત્યારે ત્યાંના શ્રીમહાવીરદેવના વાર્ષિક ઉત્સવ નિમિત્તે પનાયિય (?) લં. ચતુર્વીર ગુણધરે માંડવ્યપુરની મંડપિકામાંથી એક (?) દ્રમ્મ દર મહિને આપવાની કબૂલાત આપી.

એ પછી પુરાણોના બે પ્રસિદ્ધ શ્લોકો આપેલા છે. તેમાં લખ્યું છે કે—દેવદાન તરીકે આપેલી વસ્તુનો (ચાહે પોતે આપી હોય કે બીજાએ) જે કોઈ અપહાર કરે તે ૬૦ હજાર વર્ષ સુધી નરકનો શ્રીકો થાય.

આ લેખ ઉપરથી આ મંદિર અને ધંધાણક ગામનું નામ આપેલું હોવાથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન નિર્ણયિત થાય છે. અને ખારમા સૈકાથી લઇને આ મંદિરની વ્યવસ્થા, પવિત્રતા જાળવવા રાજાઓ અને અધિકારીઓ સાથે આપતા રહ્યાનો ખ્યાલ આવે છે.

મંદિરની આગળ કૂવો છે. તેનાથી આગળ ૫-૬ વિશાળ છત્રીઓ—દેરીઓ બહુ જ સુંદર બનેલી છે. ગામમાં જાગીરદારનો ગઠ અને મહેલ વિદ્યમાન છે. એક બીલું નાનું મંદિર જે ખંડિયેર રૂપ લીધું છે, તેનું દ્વાર બંધ રહે છે. ખોદકામ કરતાં એક પાષાણની પ્રતિમા મળી આવેલી તે ઉપાશ્રયમાં રાખેલી છે તેના ઉપર આ પ્રકારે લેખ હતો એમ શ્રીઅગરચંદ્રજી નાહટા જણાવે છે:—

“ ॥ ૐ ॥ સંવત્ ૧૪૧૭ વર્ષે માર્ગ સુદિ ૩ શ્રીજ્ઞાંતિનાથત્રિવં પ્રતિષ્ઠિતં સ્વરત્નગચ્છે શ્રીજિનમદ્રસૂરિભિઃ । કારિતં જ્ઞકેશવંશે પીપાહગોત્રે મીમાપુત્ર દેહાસુગ્રાવકેન પુત્રભાસાસહિતેન આતુલાસ્તુપ્પયાર્થ ॥ ”

★

૯૨. કાપરડા

(કોઠા નંબર : ૨૨૨૭)

જોધપુરથી ૨૨ માઈલ અને પીપાહસીટી સ્ટેશનથી ૮-૯ માઈલ દૂર કાપરડા નામનું ગામ છે. એનું પ્રાચીન નામ કર્પટહેડક, કાપડહેડા વગેરે મળે છે. આ ગામ ક્યારે વસ્યું એ જાણી શકાયું નથી પરંતુ અહીં સ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ઉન્નત અને વિશાળ મંદિર તારંગામાં કુમારપાલ નરેશે બંધાવેલા મંદિરની સમતા ધરાવે છે. ૯૮ ફીટ ઊંચું આ મંદિર ચાર માળનું છે અને કંઈક જીર્ણ થયેલું છે. સં. ૧૬૭૮ માં જૈતારણવાસી ઓસવાલ શેક લાણુજી લંડારીએ આ મંદિર બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી એવો શિલાલેખ મૂળનાયકની પ્રતિમા ઉપર મોજુદ છે. એટલે આ ગામ ૧૭ મા સૈકા કરતાં પ્રાચીન છે, એમાં શક નથી. લાણુજી લંડારીએ આ મંદિર કેવી રીતે બંધાવ્યું એ વિશે આવી લોકવાયકા સંભળાય છે:—

“ રાવ જોધાજી (સને ૧૪૨૭ થી ૧૪૮૯)ના સમયથી લંડારી મહાજનો મારવાડમાં આવ્યા અને પોતાના સામર્થ્ય ને કુશળતાથી રાજ્યના અધિકારીપદે નિભાયા હતા. અમર લંડારીના પુત્ર લાણુજી લંડારીને જોધપુરના રાજા ગજસિંહે જૈતારણના અધિકારી નીમ્યા હતા. રાજા કોઈ કારણવશ તેમના ઉપર ગુસ્સે થતાં તેમને જોધપુર બોલાવવામાં આવ્યા. માર્ગમાં આવતાં તેમણે કાપરડામાં સુકામ કર્યો. જમવાનો સમય થતાં સાથેના માણસેએ તેમને ભોજન કરવા બોલાવ્યા પણ તેમને પ્રભુ મૂર્તિનાં દર્શન કર્યા વિના ભોજન ન લેવાની પ્રતિજ્ઞા હતી. તેથી તેમણે ના પાડતાં બીજા

બધાને જમી લેવા જણાવ્યું પરંતુ સાથેના માણસોને જ'પ ન થયો. ગામમાં શોધ કરતાં એક જૈન યતિજી પાસે મૂર્તિ હોવાની ભાળ મળી. બંદારી યતિજી પાસે દર્શનાર્થે આભ્યા. તેમણે યતિજીને રાજાની બધો વાત નિવેદન કરી. નિમિત્ત-શાસ્ત્રના બાલકાર યતિજીએ કહ્યું: 'તમને કશી આંધ નહિ આવે, તમે નિર્દોષ છો.' અને ગળ્યું પણ એમ જ. બંદારીજી નિર્દોષ ક્યાં એટલું જ નહિ, રાજવીને તેમના ઉપર બમણું માન ઉપજ્યું. ખીજી તરફ બંદારીજીની યતિજી ઉપર શ્રદ્ધા વધી ગઈ. તેઓ પાછા ફરતાં યતિજીને મળ્યા. યતિજીએ આ યુથાલીના બદલામાં કાપરડામાં એક જિન-મંદિર બંધાવવા જણાવ્યું અને બંદારીજીએ યતિજીની મદદથી અહીં જે મંદિર બંધાવ્યું તે આજ સુધી તીર્થધામ બની રહ્યું છે."

"ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ" ભા. ૩ માં શ્રીદયારાન મુનિએ સં. ૧૧૯૫ માં રચેલ 'શ્રીકાપડહેડા-રાસ' માં ઉપર્યુક્ત હકીકત આપી પરંતુ આ મંદિરના બંધાવનાર શેઠ બાલુજી બંદારી અને તેમના પુત્ર નારાયણ વિશેની હકીકત આલેખી છે. તેમાં જણાવ્યું છે કે, 'શ્રીજિનચંદ્રસૂરિને કાપડહેડામાં ત્રણ આવળની તળેટીમાં ત્રણ વાંસ ભૂમિની નીચે શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા હોવાની ભાળ મળી. તેમણે સં. ૧૧૭૪ ના પોષ વદિ ૧૦ ના દિવસે આ મૂર્તિ પ્રગટ કરાવી બાણુ બંદારીને અહીં મંદિર બંધાવવા ઉપદેશ આપ્યો. કવિ કહે છે:—

"માનો છાનો નહી ભુવલ્લિ અદ્ભુત દાન ધનદ અહિનાલુ કિ."

પછી તો શું ભેઈએ ? દાનવીરને તો માત્ર ઈશ્વરો જ બસ હતો. ચોરા સમયમાં મંદિર તૈયાર થતાં તેની પ્રતિષ્ઠા કરાવી, એ વિશે કવિ નોંધે છે કે:—

"સંવત્ સોલે પથોતરૈ સુદિ કુંતિય ભગસિર તિમ ભાસ કિ, પુની વહી તો રહેલો ભાગબહી બાને મંદિયા બોસ કિ. સોસસહસ્રથ ચિહ્નતર સર્થ પદમસિલા તણે પ્રારંભ કિ; પીઠે બેઠા પાસજી ઈલુ મુદુરત જલુ અચંભ કિ."

અહીં ચાર માળનું મંદિર જિલું છે. નીચે બોંયડું પણ છે. મંદિરમાં પાંચ ખંડો અને ચાર મંડપોની રચનાથી એની વિશાળતા અને જિઆઈ અસાધારણ લાગે છે. સમતલ ભૂમિથી ૬૮ ફીટની જિઆઈ છે અને વિસ્તારમાં તારંગાના મંદિર કરતાં વધારે છે. એને ફરતી વિશાળ ધર્મશાળા છે. અમદાવાદનિવાસી શેઠ માણેકલાલ મનસુખભાઈએ બંધાવી છે. પાંચ માર્બલ ફરતી આ મંદિરનું શિખર દેખાય છે. ત્રણે માળમાં ચોમુખજીની સ્થાપના છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ નીચે આ પ્રમાણે લેખ છે:—

"સંવત્ ૧૬૭૮ વર્ષે વૈશાલસિત ૧૫ નિષી સોમવારે સ્વાતો મહારાજાધિરાજમહારાજશ્રીગણસિંહવિજયરાજ્યે હકેશંકરો રાયભાલ્લગ-સંતાને મંદારીગોત્રે અમરાપુત્રમાનાકેન માર્ગમલકારે: પુત્રરાન નારાયણ નરસિંહ સોદા પોત્ર તારાચંદ સંગાર નેમિદાસાદિપરિવારસહિતેન શ્રીકર્પટદેહકે સ્વયંમૂર્ખર્ષનાયકૈયે શ્રીપાર્શ્વનાથ....." "

આ પ્રતિમાના પરિકર નીચેની ગાદી ઉપર આવેા લેખ વંચાય છે:—

"સંવત્ ૧૬૮૮ વર્ષે શ્રીકાપડહેડા સ્વયંમૂર્ખર્ષનાયકય પરિકર: કારિત: પ્રતિષ્ઠિત: શ્રીજિનચંદ્રસૂરિભિ: "

પહેલા માળના ચોમુખજીમાં ઉત્તરસ-સુખ મૂળનાયક શ્રીસ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથ, પૂર્વમાં શ્રીશાંતિનાથ, દક્ષિણમાં શ્રીઅભિનંદન અને પશ્ચિમમાં શ્રીમુનિસુમતસ્વામીની પ્રતિમાઓ છે.

ખીજા માળે ચડવાની નિસરણીનાં પગથિયાં એક જ માણસ ચડી-ઝેતરી શકે એવાં ૧૫ x ૦૫૫ ફૂટ લાંબા-પહોળાં છે. માળનો મંડપ પચીસેક માણસો બેસે એવડો છે. શ્રીસ્વયંભૂ, શ્રીઅરનાથ, શ્રીમહાવીરસ્વામી, અને શ્રીનેમિનાથની ચોમુખ પ્રતિમાઓ છે. તેમ ત્રીજા માળમાં શ્રીનમિનાથ, શ્રીઅનંતાનાથ, શ્રીનેમિનાથ અને શ્રીમુનિસુમતસ્વામી, શ્રીશીતળનાથ અને શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન ગિરાજમાન છે.

શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની એક પ્રતિમા પ્રાચીન જણાય છે. આનો છેલ્લો જીર્ણોદ્ધાર આસાઈ શ્રીવિજયનેમિસૂરિજીએ સં. ૧૬૭૫ માં કરાવ્યો છે. મંદિરના ચોથા માળેથી જોતાં આસપાસની ભૂમિ ઉપર પથરાયેલાં સેંકડો અવશેષો નજરે

ચહે છે. અસલ આ ગામ મોટું નગર હશે એવું અનુમાન અવશેષો કરાવે છે. અહીં એક જૈન પાઠશાળા આવે છે.

આ રીતે આ તીર્થનો ઇતિહાસ લોકવાયકા, રાસ અને શિલાલેખથી એકબીજાને પૂરક ગનતાં પ્રમાણિત બની રહ્યો છે.

★

૯૩. કલોધિ

(કોઠા નંબર : ૨૨૫૨-૨૨૫૩)

મેડતારોડ જંકશન સ્ટેશનથી માત્ર ૧ કિલોમીટર દૂર કલોધિ નામે ગામ છે. આને હાલ ‘મેડતાકલોધિ’ કહે છે. એનું પ્રાચીન નામ ‘કલવર્ધિ’ છે. આ ગામ બારમા સૈકાથીયે પ્રાચીન છે. ગામમાં તીર્થની સ્થાપના શ્રીશીલભદ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીધર્મધોષસૂરિએ સં. ૧૧૮૧ ના વર્ષે કરેલી એનો “વિવિધતીર્થકલ્પ”માં ઉલ્લેખ છે. વળી, બારમા સૈકામાં શ્રીવાદિ-દેવસૂરિએ અહીં મંદિર બાંધ્યાના ઉલ્લેખો પણ પ્રાચીન ગ્રંથોમાંથી સાંપડે છે. ‘પુરાતન પ્રબંધ સંગ્રહ’ નામના ગ્રંથ (પૃ. ૩૧)માં ‘કલવર્ધિકા તીર્થપ્રબંધ’માં જે વર્ણન કર્યું છે એનો સારાંશ આ છે: “શ્રીવાદિદેવસૂરિ શાકંભરી તરફ વિહાર કરી રહ્યા હતા ત્યારે વચમાં મેડતા પાસેના કલોધિ ગામમાં એક માસ રહ્યા. એ સમયે પારસ નામના શ્રેષ્ઠીને એક ટીંબામાંથી જિનપ્રતિમા મળી આવી ત્યારે એક વિશાળ મંદિરની રચના કરવામાં આવી. અજમેર અને નાગપુરના શ્રાવકોને તેનો વહીવટ સોંપવામાં આવ્યો. સં. ૧૧૯૯ (બીજી પ્રતિ પ્રમાણે સં. ૧૧૮૮)ના કાળે સુદિ ૧૦ ના રોજ એ મૂર્તિની મંદિરમાં સ્થાપના કરવામાં આવી, અને સં. ૧૨૦૪ ના મહા સુદિ ૧૩ ને શુક્રવારે તેના કળશ-ધ્વજનું આરોપણ કરવામાં આવ્યું.” આ જ હકીકત ‘ઉપદેશ તરંગિણી’માં પણ સહેજ ફેરફાર સાથે નોંધાયેલી છે. ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગર ગણિએ રચેલી ‘તપાગચ્છ પદ્ધતિ’માં જણાવ્યું છે કે:—

“વિ. સં. ૧૨૦૪ વર્ષે ફલગર્ધિગ્રામે ચૈત્યત્રિવિધોઃ પ્રતિષ્ઠા કૃતા તત્ તીર્થ તુ સંપ્રત્યપિ પ્રસિદ્ધમ્ ॥”

આ કથન સુજબ વાદી દેવસૂરિએ અહીં સં. ૧૨૦૪ માં પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.

ચોદમા સૈકાના ‘વિવિધતીર્થકલ્પ’માં જણાવ્યું છે તેનો સાર એ છે કે, “સવાલક્ષ દેશના મેડતા નગરની પાસે શ્રીવીરમંદિર અને બીજાં નાનાં-મોટાં મંદિરોથી શાલતું કલોધિ નગર છે અને કલવર્ધી દેવીનું એક ભંડા શિખરવાળું મંદિર પણ છે. ‘પુરાતન પ્રબંધસંગ્રહ’માં નોંધાયેલા પારસ શ્રેષ્ઠીને બદલે આમાં ધંધલ શ્રાવકનું નામ આપેલું છે.” એ શ્રાવકે ચમત્કારભરી રીતે જિનબિંબ જોયું અને અધિષ્ઠાયક દેવની સહાયથી અહીં પાંચ મંડપો અને બીજા નાના મંડપો સાથેનું એક વિશાળ મંદિર બાંધવામાં આવ્યું. સં. ૧૧૮૧ માં રાજગરજના શીલભદ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીધર્મધોષસૂરિ, જેમણે દિગંબર મહાવાદી શ્રીગુણ્યદ્રને વાઢમાં હરાવી વિજયપતાકા મેળવી હતી, તેમણે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ચતુર્વિધ સંઘ સમક્ષ પ્રતિષ્ઠા કરી. કાળાંતરે સુલતાન શાહબુદ્દીને આ મંદિરની મૂર્તિનો અંગભંગ કર્યો. આવા અપકૃત્યથી શહાબુદ્દીને શરીરપીડાનો વિચિત્ર અનુભવ થયો. તેથી તેણે પોતાના સેવકોને આ મંદિરને અખંડિત રાખવાનું ફરમાન કર્યું. તેમાં બીજી મૂર્તિ સ્થાપન ન કરતાં એ અખંડિત અંગવાળી મૂર્તિને જ ફરીથી સ્થાપન કરી. આ તીર્થમાં આવનારાઓએ ઘણા ચમત્કારો જોયા છે અને આ તીર્થના દર્શનમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં સમગ્ર તીર્થોનાં દર્શનનું ફળ મળે છે.” એવું શ્રીજિનપ્રભસૂરિનું કથન છે. અહીં બે મોટાં જિનમંદિરો વિદ્યમાન છે.

૧. મોટા વંડાથી ઘેરાયેલું શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું પ્રાચીન મંદિર વિશાળ અને કોટબંધી છે. મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની સ્થાપત્યશૈલી પ્રાચીન પ્રતિમા દર્શનીય છે. મંદિરમાં જીર્ણોદ્ધાર સમયે મીનાકારી કામ કરેલું છે. નંદીશ્વરદ્વીપ અને અષ્ટાપદના બે મનોહર પટ્ટો આ મંદિરમાં સ્થાપન કરેલા છે. રંગમંડપમાં રહેલી શ્રીપાર્શ્વનાથ, શ્રીશીતળનાથ અને શ્રીઅરનાથ ભગવાનની વિશાળકાય પ્રતિમાઓ ઉપર સં. ૧૬૫૩ ના શ્રીવિનયસુંદર ગણિએ પ્રતિષ્ઠા કર્યાના લેખો મોબુદ છે. મંદિરની આસપાસ ૨૪ દેવકુલિકાઓ છે. આ મંદિરના દરવાજાની બે બાજુએ બે લેખો આ પ્રમાણે છે:—

(૧) “ સંવત્ ૧૨૨૧ માર્ગસિર સુદિ ૬ શ્રીફલવર્દિકાયાં શ્રીદેવાધિવેદશ્રીવાર્ષનાથચૈત્યે શ્રીપ્રાગ્વાટવંશીય રોપિમુળિ મંં દસાદામ્યાં
આત્મશ્રેયોર્થે શ્રીચિત્રકૂટીયસિલ્પટસહિતં ચંદ્રકો પ્રદત્તઃ । શુભં મૂયાત્ ॥ ”

(૨) “ ચૈત્યે નરવરે યેન શ્રીસલ્લક્ષ્મટકારિતે । મંદુપો મંડનં હશ્મ્યાઃ કારિતઃ સંધમાસ્વતા ॥ ૧ ॥
અજયમેરુથીવીરચૈત્યે યેન વિષાપિતાઃ । શ્રોદેવવાલકાઃ સ્વાતાશ્વતુર્વિંશતિમિસ્રારાણિ ॥ ૨ ॥
શ્રેષ્ઠી શ્રીમુનિચંદ્રાસ્યઃ શ્રીફલવર્દિકાપુરે । ઉત્તાનવટં શ્રીવાર્ષચૈત્યેડચીકરદ્વદમુતં ॥ ૩ ॥

ખંને શિલાલેખોમાં જણાવેલા આ મંદિરને આપેલા દાનનો અર્થ સ્પષ્ટ નથી પણ સંભવ છે કે, પ્રથમ લેખ સુન્દર સં. ૧૨૨૧ માં પોરવાડવંશીય શાપિયુષ્ણિ અને બંદારી દસાદાએ આ મંદિરમાં ચિત્રકૂટ-ચિતોડમાંની સિલ્કટ-શૈલ ક્ષેત્રફી એટલે શિલાકલક અને ચંદ્રવેા કરાવી આપ્યો હતો. સંવત વિનાના બીજા લેખથી જણાય છે કે, શ્રેષ્ઠી મુનિચંદ્રે કલ્પવર્ધિકા નગરના પાર્શ્વચૈત્યમાં ઉત્તાનવટ (?) કરાવી આપ્યો. વળી, એમાં એમ પણ જણાવ્યું છે કે, તેજ શ્રેષ્ઠીએ શેઠ લક્ષ્મટના કરાવેલા નરવર (ગામ)ના મંદિરમાં ચુંદર મંડપ કરાવ્યો અને અજયમેરુ-અજમેરના શ્રીમહાવીર મંદિરમાં શિખરોવાળી ચોવીસ દેવકુલિકાઓ કરાવી.

૨. બીજું મંદિર ઉપયુક્ત મંદિરની સામે શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મૂર્તવાળું કોટખંધી છે. આ મંદિરના કોટને વિસ્તાર ઉપયુક્ત મંદિર કરતાં ઓછો છે. તેમાં પાંચ કલ્યાણકાના ભાવો વગેરે શિલ્પો દર્શનીય છે. કોઈ યતિશ્રીએ આ મંદિર બંધાવ્યાનું કહેવાય છે.

અહીં જૈનોનું ઘર એકે નથી. જૈન ધર્મશાળા અને દાદાવાહી છે. ૬૨૧ર્ષે અગ્રેસો સુદિ ૧૦ અને પોષ સુદિ ૮ થી ૧૦ સુધીના મોટા મેળા ભરાય છે.

★

૯૪. મેડતા

(કોઠા નંબર : ૨૨૫૬-૨૨૬૯)

મેડતાસીટી સ્ટેશન છે. આજના મેડતાનું પ્રાચીન નામ મેદિનીપુર અથવા મેડતપુર હતું. આ ગામ બારમા સૈકા કરતાંયે પ્રાચીન છે; કેમકે સં. ૧૧૭૦માં તે મલહારી શ્રીઅભયદેવસૂરિએ આ મેડતાનગરમાં અને છત્રાપદ્મીમાં રહીને ‘ ભવભાવના ’ નામના ૧૭૦૦૦ શ્લોકપ્રમાણનો સ્વોપસૃત્તિયુક્ત આકર અથ રચ્યો હતો; એટલું જ નહિ તેમણે અહીંના હંભદે પ્રાહ્મણો અને કડમડ નામના યક્ષને પ્રતિજ્ઞા કર્યો હતો, અને શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું ચુંદર ચૈત્ય બનાવરાવ્યું હતું; જે વિશે આ પ્રકારે ઉલ્લેખ મળે છે:—

“ પરઃસદ્ગત્ત્વ મૂદેવાન્, યક્ષે કહમદં વ યઃ । પ્રગોચ્ય મેડતપુરે, વીરચૈત્યમ્પ્રાકૃત્ ॥ ”

આ ઉપરાંત જણાય છે કે, મેડતા જૈનોની દૃષ્ટિએ એક મુખ્ય નગર બની ગયું હતું. જૈન આચાર્યો અહીં અવાર-નવાર આવતા અને ચતુર્માસ નિમિત્તે રહેતા હતા. સં. ૧૩૭૬માં રાજા આવલેવની પ્રાર્થનાથી શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ મેડતા પધાર્યા હતા. રાજા અને શ્રીસંધની વિનયિથી તેઓ ૨૪ દિવસ રહ્યા હતા; એવું ‘અમરતરગચીય શુભવર્તીથી જણાય છે.

શ્રીહીરવિજયસૂરિ સં. ૧૬૭૯માં જાદશાહ અકબરને પ્રતિજ્ઞા કરવા જતા હતા ત્યારે તેઓ અહીં આવ્યા હતા એ સમયે આ નગર મુસલમાનોની વસ્તીથી યક્ષા જેવું બની ગયું હતું. અહીંના મુલતાન જૈન મંદિરો પાસેથી પણ દર ઉપરાવતો હતો અને જૈનોના મહોત્સવપ્રસંગમાં વાજા વગાડવાનો સખ્ત પ્રતિબંધ મુકામાં આવ્યો હતો. આથી અહીંના જૈનો ખૂબ તંગ રિધતિમાં આવી ગયા હતા. શ્રીહીરવિજયસૂરિ જાદશાહ અકબરને પ્રતિજ્ઞા કરીને જ્યારે પાછા ફર્યા ત્યારે મેડતામાં આવીને જૈનો પસેથી જે દર લેવામાં આવતો અને વાજા વગાડવા વગેરે ઉપર જે પ્રતિબંધ

હતો તે દૂર કરાવ્યો હતો. એ પછી તો અહીંનો સુલતાન સાદિમ શ્રીહીરવિજયસૂરિનું ગદુમાન કરવા લાગ્યો. શ્રીહીર-વિજયસૂરિએ આ પ્રસંગનો લાભ લઈ શ્રીસિંહવિમલગણિને અહીં મોટા ઉત્સવપૂર્વક ઉપાધ્યાય પદની આપી હતી.

એ પછી કોઈ કારણ પ્રસંગે અહીંથી જૈનોની વસ્તી ઘટવા માંડી, જેમાંથી આજે તો માત્ર ૬૦ જૈનોની વસ્તી રહેવા પામી છે; પરંતુ પ્રાચીનકાળના જૈનોની આબાદી સૂચવતા ૪ જૈન ઉપાશ્રયો અને ૧૪ જૈન મંદિરો આજે પણ વિદ્યમાન છે. એમાંનાં મોટા ભાગનાં મંદિરો સત્તરમા શ્રેકામાં બાંધાયાં છે.

શ્રીધર્મનિધાનના શિષ્ય શ્રીધર્મશ્રીર્તિએ રચેલી ‘ મેડતા ચૈત્યપરિપાટી ’માં અહીંનાં ૧૦ જૈન મંદિરોનો પરિચય આપ્યો છે અને શ્રીદયાવર્દનગણિએ રચેલી ‘ મેડતા ચૈત્યપરિપાટી ’માં મંદિરોની સંખ્યા આપી નથી પરંતુ મુખ્ય મુખ્ય મંદિરોનું ભાવમય આલેખન કર્યું છે. એ પછી અહીં નવાં બનેલાં ૪ મંદિરો સાથે કુલ ૧૪ મંદિરો આ પ્રકારે છે:—

(૧) સાવાના મહોલ્લામાં શિખરબંધી શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર છે. (૨-૪) પંચતીર્થિયામાં ત્રણ શિખર-બંધી મંદિરો પૈકી એક શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીનું, બીજું શ્રીકુંથુનાથ ભગવાનનું અને ત્રીજું શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનનું છે. આ ત્રીજા મંદિરમાં દશમા સૈકાની એક મૂર્તિ છે. (૫) ચોપડાના મહોલ્લામાં ધૂમટબંધી શ્રી શાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. (૬) લોહાના મહોલ્લામાં ધૂમટબંધી શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. (૭) સેવડના મહોલ્લામાં ધાખાબંધી શ્રીવાસુપૂજ્ય ભગવાનનું મંદિર છે. (૮-૯) ગામ બહાર આવેલી શ્રીપાર્શ્વનાથની વાડીમાં બે શિખરબંધી મંદિરો છે, તે પૈકી એક શ્રીવિજયચિંતામણિ પાર્શ્વનાથનું અને બીજું શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીનું છે. (૧૦) બળરમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર છે. (૧૧) કટલામાં ધૂમટબંધી શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. (૧૨-૧૩) દાણિયાના મહોલ્લામાં શિખરબંધી શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. આ મંદિરમાં ગોતમજીવનની એક પ્રાચીન મૂર્તિ છે. આ મંદિરમાં જ તપગચ્છના ઉપાશ્રયમાં શ્રીકુંથુનાથ ભગવાનનું ધાખાબંધી મંદિર છે. (૧૪) મૂતાની પોળમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું ધૂમટબંધી મંદિર છે. આ મંદિરમાં સં. ૧૬૫૩ની સાલની શ્રીહીરવિજયસૂરિની એક શુરુમૂર્તિ વિદ્યમાન છે.

૯૫. નાગોર

(કોઠા નંબર : ૨૩૮૬-૨૩૯૩)

નાગોર સ્ટેશનથી ૧ માઈલ દૂર ગામ છે. આ ગામ અતિપ્રાચીન છે. પ્રાચીન ગ્રંથો અને શિલાલેખોમાં આનું નાગપુર એવું નામ મળે છે. પ્રાચીનકાળમાં આ એક વિશાળ નગર હતું. પાટનગર તરીકેનું સૌભાગ્ય એને વધુ હતું. જૈનાચાર્યોના પ્રભાવથી આ નગર જૈનધર્મનું કેન્દ્રધામ પણ બન્યું હતું. વિક્રમની નવમી સદીમાં થયેલા કણ્ઠમુનિના સમયમાં અહીં અનેક જિનમંદિરો શોભી રહ્યાં હતાં. કણ્ઠમુનિના શિષ્ય શ્રીજયસિંહસૂરિ દ્વારા ‘ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણ’ના અંતે (ગાથા-૧૪ માં) આ નગરમાં અનેક જિનમંદિરો હોવાનું જણાવ્યું છે:—

“ નગરેનુ સયં વુચ્છો, મુતું વા જાવ ગુજરતાણ । નાગરારસુ જિનમંદિરાણિ જાયાણિ ખેગાણિ ॥ ”

આ ‘ ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણ ’ બોજદેવ (તે મહારાજ નાગાવલોક, જેને જૈનો આમરાજના નામે ઓળખે છે. તેનો પોત્ર હતો) ના રાજ્યમાં નાગપુરના જિનાલયમાં સં. ૯૧૫ના ભાદ્રપદ સુદિ પને બુધવારે રચ્યું હતું.

‘ કુમારપાલચરિત મહાકાવ્ય ’ની પ્રશસ્તિ (શ્લોક ૩-૪)માં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ છે:—

“ શ્રીમન્નાગપુરે પુરા નિજગિરા નારાયણશ્રેષ્ઠિતો, નિર્માયોત્તમચૈત્યમન્તિમજિનં તત્ર પ્રતિષ્ઠાપ્ય ચ ।

શ્રીવીરાજવચ્ચન્દ્રસપ્તશરદિ (૯૧૭) સ્વેતેષુ તિથ્યાં શુચૌ, વંમાચાન્ સમતિષ્ઠીપત્ સ મુનિરાઢ્ દાસતતિ ગૌષ્ટિકાન્ ॥ ”

—શ્રીકણ્ઠ (કૃષ્ણ) મુનિએ પહેલાં નાગપુરમાં પોતાના વચનથી નારાયણ શેઠ દ્વારા કરાવેલા ઉત્તમ એવા શ્રીમહાવીરજિન ચૈત્યની સં. ૯૧૭ (વીરાતથી વીર સંવત નહિ પણ અહીં વીરવિક્રમ સંવત ઘટે છે.) શુદ્ધિ પ ના રોજ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી ને તેને માટે એ મુનિએ ૭૨ ગોષ્ટિકો-વહીવટદારો નીમ્યા હતા.

આ હકીકત આપણને અહીંના પ્રાચીન મંદિરની સ્થાપનાનું પ્રમાણ આપે છે અને તે પછી અહીં અનેક મંદિરો બંધાવાની હકીકત શ્રીજયસિંહસુરિ પણ મોંઘે છે.

એ પછી બારમા સૈકામાં વાહિયુગવ શ્રીદેવસુરિ અહીં આપ્યા ત્યારે સ્વયં અલ્લોરિએ તેમનું ભવ્ય સ્વાગત કર્યું હતું. જૂનરનેરા સિદ્ધરાજના મંત્રી આમૂએ સં. ૧૧૭૮ના તપોમાસ શુક્રવા દશમીએ તેમને સુરિપદ આપ્યું હતું.^૧ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહિમચંદ્રાચાર્યના આચાર્યપદ મહોત્સવ આ નગરમાં થયો હતો, જેમાં ધનદ નામના શ્રેષ્ઠીએ છોટા હાથે ખરચ કર્યું હતું. ‘ગણધરસાધંશતક-બૃહદ્વૃત્તિ’માં ઉલ્લેખ છે કે, શ્રીજિનવદલસસુરિએ અહીંના મંદિરોમાં શ્રીનેમિનાથ બિળની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. એ પછી ત્યારે વિક્રમપુરનો દેવધર અહીં આપ્યો ત્યારે અહીંના દેવગુહમાં શ્રીદેવાચાર્ય બિરાજતા હતા, તેમની સાથે વિધિચૈત્ય સંબંધે સર્ચા કરી હતી. સં. ૧૪૦૬માં શ્રીજિનલગ્નિસુરિ આ નગરમાં સ્વર્ગસ્થ થયા હતા.

શ્રીપાર્શ્વદ્રસુરિના નાગોરી તપાગચ્છ અને લોકાગચ્છની એક નાગોરી શાખા આ નગરના નામથી પ્રસિદ્ધિમાં આવી છે. અહીં પહેલાં ધર્મધોષગચ્છનો પણ સારો પ્રભાવ હતો. આ ગચ્છના ગુરુ ગોપણ અને પણ અહીં રહે છે અને તપાગચ્છ, ખરતરગચ્છ, પાર્શ્વદ્રસુરિગચ્છ અને લોકાગચ્છના ઉપાધ્યયો પણ આને અહીં મોજુદ છે, જે અસલમાં આ નગરના જૈન દેવધામનું પ્રમાણ રજૂ કરે છે. અહીં જૈન અંધબંધારો ઘણા હતા પરંતુ તેમના મોટા ભાગ યતિઓના હાથે વેચાઈ ગયો છે. છતાં જે કંઈ બચેલું છે તેના સંરક્ષણ માટે જૈન સંઘે ધ્યાનમાં લેવા જેવું છે.

સં. ૧૬૦૫માં અહીં જૈનોનાં ૭૦૦ ઘરો વિદ્યમાન હતાં, આને બધાં મળીને ૪૦૦ ઘરો છે.

શ્રીવિશાલસુરિના શિષ્યે ચત્તરમી શતાબ્દીમાં રચેલી ‘નાગોર ચૈત્યપરિપાટી’ માં અહીંનાં મંદિરો વિશે આવેલ ઉલ્લેખ કર્યો છે:—

“પુર નાગોર નગીના નામ, જિનહર સાત તિહાં અભિરામ; એક એક પાહુક અતિ ચંગ, નિરખનાં ઉપજઈ મનરંગ.”

નાગોરમાં ભવ્ય એવાં સાત જિનમંદિરો હતાં. તેમાં ૧. શ્રીશાંતિચિહ્નહતું, જેમાં ચિત્તલભય પ્રતિમા અને સમવસરણની રચના હતી. ૨. શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું; ૩. શ્રીવીર જિનેશ્વરનું; ૪-૫. શ્રીકમલદેવ પ્રભુનાં; ૬. શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું અને ૭. નારાયણવસહી (જેનો ઉલ્લેખ અગાઉ આપ્યો છે તે) શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું છૂર્ણ મંદિર; આમ સાત જિનમંદિરોનો ઉલ્લેખ એ ચૈત્યપરિપાટીમાં આપ્યો છે. આને પણ અહીં સાત મંદિરો આ પ્રમાણે કહેલું છે. સં. ૧૬૩૨ માં યતિ શ્રીરૂપચંદ્રએ આ મંદિર બંધાવ્યું છે. આમાં પ્રાચીન પુસ્તકબંધાર છે [૨] ધોડાવતોની પાળમાં ધૂમટળધી શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર સં. ૧૫૧૫ માં આસકરણ ધોડાવતે બંધાવેલું છે. આમાં સં. ૧૨૧૬ ની સાલની ધાતુની પ્રાચીન મૂર્તિ છે. ૪૪ ઈંચનું ધાતુનું સમવસરણ દર્શનોય છે. [૩] દક્ષતરીઓની ગલીમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું શિખરજીધી મંદિર સં. ૧૬૭૪ માં સુરાણા રાયસિંહએ બંધાવ્યું છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૬૭૪નો લેખ છે. [૪] એ જ ગલીમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું ધૂમટળધી બોજું મંદિર સુરાણા રાયસિંહે જ બંધાવ્યું છે. [૫] હીંગવાલીમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું ધૂમટળધી મંદિર સં. ૧૫૨૬ માં શ્રીસંઘે બંધાવેલું છે. મૂળનાયક ઉપર એ સાલનો લેખ છે. [૬] બધાં મંદિર નામના સ્થળે શિખરજીધી શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર સોળામા સૈકાનું છે. આમાં કાચનું સુંદર કામ કરેલું છે. આરસ અને ધાતુની પ્રાચીન મૂર્તિઓ છે. [૭] સ્ટેશન પાસેની જૈન ધર્મશાળામાં શ્રીચંદ્રભસ્ત્રામીનું શિખરજીધી દેરાસર કાનમલજી સમરદિયાએ સં. ૧૬૬૩ માં બંધાવ્યું છે. મૂળનાયક ઉપર એ સાલનો લેખ છે.

જો કે સત્તરમી સદીમાં રચાયેલી ‘તીર્થમાળા’ સાથે અન્યારનાં મંદિરો એ જ ખાસ તેમ નથી. બે-એક મંદિરો તો વીસમી સદીમાં બનેલાં છે. વળી, આ મંદિરોમાં પ્રાચીન સિલ્પ નમૂનાઓ નહિવત્ છે. આથી એ પ્રાચીન સમયનાં મંદિરોનો શોધવાનું કામ મુશ્કેલ છે. સરોષકોએ આ વિશે શોધ કરવા જેવી છે. એથી નાગોરના પ્રાચીન ઇતિહાસનો અનેક વિગતો હાથ લાગવા સંભવ છે.

ખારમા સૈકાના અંતમાં નાગપુર (નાગોર)નો રહેવાસી પદ્મીલાલ, શાહ વરદેવ નામનો ધર્મશ્રદાળુ શ્રાવક હતો. તેનો પરિવાર પણ વિશાળ હતો. આખોયે પરિવાર ધર્મરંગે રંગાયેલો હતો. તેઓ 'વરહુડિયા'ના નામથી ઓળખાતા હતા. વરદેવને આસધર અને લક્ષ્મીધર નામે બે પુત્રો હતા. તેમાંના આસદેવને શાહ નેમડ, આભટ, માણિક અને સલખણ નામના અને લક્ષ્મીધરને પણ ચિરદેવ, શુભધર, જગદેવ અને ભુવણા નામે ચાર-ચાર પુત્રો હતા. આમાં આસદેવના પુત્ર પાછળથી પાલણપુરનિવાસી બન્યા. તેમના શાહ નેમડના કુટુંબે નીચે પ્રમાણેનાં ધાર્મિક કાર્યો કર્યાં હતાં.

૧. શ્રીશત્રુજય મહાતીર્થમાં મહામાત્ય શ્રીતેજપાલે બંધાવેલા નંદીશ્વર દ્વીપની રચનાવાળા શ્રેષ્ઠ ચૈત્યમાંના પશ્ચિમ દિશાના મંડપમાં દંડ કલશાદિયુક્ત દેવકુલિકા અને શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું એક બિંબ કરાવ્યું.
૨. એ જ મહાતીર્થમાં મહામાત્ય શ્રીતેજપાલે બંધાવેલા શ્રીસત્યપુરીય શ્રીમહાવીરસ્વામીના મંદિરમાં ૧ બિંબ અને ૧ ગોખલો કરાવ્યાં.
૩. એ જ મહાતીર્થમાં બીજી દેવકુલિકામાં ૨ ગોખલા, પાપાણનું ૧ જિનબિંબ અને ૧ ઋષભાદિની ચોવીશી કરાવી.
૪. એ જ મહાતીર્થના મંદિરના ગૃહમંડપના પૂર્વદ્વારમાં ૧ ગોખલો, તેમાં ૨ મૂર્તિઓ અને તે ગોખલાની ઉપર ૧ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું બિંબ કરાવ્યું.
૫. શ્રીગિરનાર તીર્થમાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના પાદુકામંડપમાં ૧ ગોખલો અને ૧ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું બિંબ કરાવ્યું.
૬. એ જ તીર્થમાં મહામાત્ય વસ્તુપાલે બંધાવેલા શ્રીઆદિનાથ ભગવાનના આગળના મંડપમાં ૧ ગોખલો અને ૧ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું બિંબ કરાવ્યું.
૭. અર્બુદાચલ (આબુ) તીર્થમાં શ્રીનેમિનાથની ભમતીમાં ૬ બિંબોથી યુક્ત ૨ દેવકુલિકાઓ કરાવી.
૮. જલવાલિપુર(જલોર)ના શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરની ભમતીમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની બિંબથી યુક્ત ૧ દેવકુલિકા કરાવી.
૯. તારણગઢ(તારંગા)ના શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનના મંદિરના ગૃહમંડપમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનો ૧ ગોખલો કરાવ્યો.
૧૦. અણહિલપુર પાટણમાં હાથીયા વાવની નજીકના શ્રીસુવિધિનાથ ભગવાનના મંદિરનો છોલોદ્ધાર અને તેમાં શ્રીસુવિધિનાથ ભગવાનનું ૧ નૂતન બિંબ સ્થાપન કર્યું.
૧૧. વીજપુર (કડી પ્રાંત)ના જિનાલયમાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાન અને શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની એકેકે બિંબથી યુક્ત ૨ દેવકુલિકાઓ કરાવી.
૧૨. એ જ મંદિરના મૂળભારામાં કવલીખત્તકમાં અને તેમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની તથા શ્રીસુનિસુવ્રતસ્વામીની એમ ૨ મૂર્તિઓ સ્થાપન કરાવી.
૧૩. લાટાપદ્મી (લાડોલ)માં મહારાજા કુમારપાલે બંધાવેલા 'કુમારવિહાર' નામક જિનમંદિરના છોલોદ્ધાર વખતે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની સન્મુખના મંડપમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું બિંબ અને ૧ ગોખલો કરાવ્યો.
૧૪. ઉપર્યુકત મંદિરની ભમતીમાં શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનનું બિંબ તથા દંડ કલશાદિયુક્ત ૧ દેરી કરાવી.
૧૫. ઉપર્યુકત મંદિરમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન અને શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનની ૨ કાઉસગિયા મૂર્તિઓ પધરાવી.
૧૬. પ્રહ્લાદનપુર(પાલણપુર)ના રાજા પરમાર પ્રહ્લાદનદેવે બંધાવેલા 'પાહ્લણવિહાર' નામના જિનાલયમાં શ્રીચંદ્રપ્રભ ભગવાનના મંડપમાં બે ગોખલા કરાવ્યા.
૧૭. ઉપર્યુકત મંદિરની ભમતીમાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની આગળના મંડપમાં શ્રીમહાવીરસ્વામીનું બિંબ પધરાવ્યું. આ બધાં કાર્યોની પ્રતિષ્ઠા શ્રીનાગેન્દ્રગચ્છીય શ્રીમાન શ્રીહરિભદ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીવિજયસેનસૂરિએ કરી હતી.

૧૮. અણહિલપુર પાટણ નજીકમાં આવેલા ચાણૂપ તીર્થમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું જિજ્ઞ અને ગૃહમંડપ તથા છ ચોટ્ટીઓ સહિત જિનમંદિર શાહ નેમકના પુત્ર રાહડ અને તેમના પુત્ર શાહ જિનચંદ્ર અને તેની ભાર્યા આહિલિના પુત્ર સંઘવી શા. દેવચંદ્રે માતા-પિતા તથા પોતાના કલ્યાણ માટે કરાવ્યું. આ કાર્ય સં. ૧૨૯૬ પછી એટલે ચોદમી શતાબ્દીના પહેલા પાદમાં થયું હોવું જોઈએ.

આ હકીકતથી જણાય છે કે બારમી શતાબ્દીમાં પણ પલ્લીવાલ જૈનો ખાસ શ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈનધર્મ પાળતા હતા, પણ આને પલ્લીવાલો મોટે ભાગે વેણુવો બની ગયા છે.

★

૯૬. અલવર

(કોઠા નંબર : ૨૫૦૩)

પ્રાચીન તીર્થમાળાઓમાં અલવરને મેવાત દેશમાં ગણાવ્યું છે અને તેમાં આવેલા ‘રાવણુતીર્થ’ના ભારે મહિમા ગાયો છે. આને આ શહેર રાજસ્થાનમાં આવ્યું છે.

સ્ટેશનથી બે માઈલ દૂર શહેર છે. અહીં ૧૫ જૈનોની વસ્તી છે અને ૧ ઉપાશ્રય છે. શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર ધાળાબંધી છે; હાલમાં જ તેના છત્તોદાર થયો છે.

અહીંથી ૩ માઈલ દૂર જંગલમાં શ્રીરાવણ પાર્શ્વનાથનું મંદિર ખંડિયેર હાલતમાં વિદ્યમાન છે. આ તીર્થની સ્થાપના ક્યારે થઈ અને ‘રાવણ પાર્શ્વનાથ’ નામ કેમ પડ્યું એના સંબંધ પોરાણિક વાત સાથે હોવાનું કહે છે. ‘પ્રગટ પ્રભાવી પાર્શ્વનાથ’ નામક પુસ્તક (પૃ. ૮૮, ૧૧૬)માં વિશેષ આ પ્રકારે ઉલ્લેખ કર્યો છે:—

“સસુદની મધ્યે રાક્ષસદ્વીપની સુવર્ણની લંકાના અધિપતિ રાવણ-આકંઠા પ્રતિવાસુદેવની રાજધાની હતી. એકદા રાવણ અને મંદોદરી વિમાનમાં બેસીને કયાંઈ જતાં હતાં, તે બીજે દિવસે અલવર નજીક આવતાં એક ટેકાણે વિશ્રામ કર્યો. જોજનને અવસર થતાં પ્રતિમાપૂજનને નિયમ હોવાથી પ્રતિમા સાંભર્યાં પણ પ્રતિમાણ સાથે લીધેલાં ન હતાં, જેથી મંદોદરીએ વેળુની પ્રતિમા નિખળવીને તેની રાવણ તથા મંદોદરીએ પૂજા કરી. તે પ્રતિમાણ અલવરમાં છે.”

અત્યારે વિદ્યમાન જિનમંદિર આગરાના શ્રેષ્ઠી શ્રીહીરાનંદજીએ નવું બંધાવ્યું છે અને તેમાં રહેલી મૂળનાથક શ્રીરાવણપાર્શ્વનાથની પ્રતિમાની સં. ૧૬૪૫ના મહાવદિ ૧૩ ને શનિવારના રોજ ખરતરગરબના આધપક્ષીય જિનચંદ્રસૂરિના આદેશથી વાચક રંગકલશે સપરિવાર પ્રતિષ્ઠા કરી છે, એ સંબંધી લેખ આ પ્રકારે મળે છે:—

“સ્વસ્તિ શ્રીપાર્શ્વનાથોઽયં, રાવણેતિ પ્રસિદ્ધતા । ધરણિ(ળ)વર્ષાવિંતો દવાદ, મન્વાનામિત્તિતં ફલં ॥ ૧ ॥

યાગ-વેદ-ત્સોર્ગમિતે (૧૬૫૭) વિક્રમવત્સરે । માપકૃત્ત્યાગ્રયોદશ્યાં, રવિજે શુભવાસરે ॥ ૨ ॥

શ્રીમચ્છ્રીરાવણામિયપાર્શ્વનાથસ્ય મક્તિઃ । કૃતેષાં સ્થાપના નવ્યં, કારયિત્વા સુમંદિરં ॥ ૩ ॥

તથા—ભોસવાલાન્વયે ગોત્રે, સોયારહકસંજ્ઞકે । સાયુઃ શ્રીઐવસી જાતો, તાનસી ચ તદ્વાત્મજઃ ॥ ૪ ॥

તત્સુનુર્દત્તસિદ્ધોઽમૃત્યમલત્તદંગજઃ । સારંગાદ્યો મહાતેજા જાતસ્તન્નંદનો યત્તી ॥ ૫ ॥

તસ્યાંગનો વમ્ભાત્ર, પુણ્યપાલો મહામુજઃ । તત્કુલોષોત્કૃષ્ણાસીત, પથેતિ ગુણાપ્રણીઃ ॥ ૬ ॥

તસ્ય પુત્રો ગુણજ્ઞાતા, દાની વિક્રમવાનમૃત્ । શ્રીકાન્દહો વનશ્રેષ્ઠસ્તપની વિમલા સતી ॥ ૭ ॥

તત્પાઃ કુહિસરોહસં, પદ્મદયમુયોમિતઃ । શુદ્ધસમ્યક્વપારી જ, જ્ઞાની દાની ધની તથા ॥ ૮ ॥

હીરાનંદં હિતિ હ્યતત્સ્તપન્યો શુદ્ધવંશજા । જીવાદેતિ સતી રમ્યા, દ્વિતીયા રાયકુંઘરી ॥ ૯ ॥

શ્રીગોમિનોપુરે પૂર્વ, સર્વેઽવ્યેતે વૃત્તલયાઃ । સંપ્રતિ શ્રીમદર્ગલપુરે જાસો પ્રવર્તેતે ॥ ૧૦ ॥

જિનભક્તિમતા તેન, સમ્યક્ત્વગુણસેવિતા । શ્રીઅલવરદુર્ગે ચ, દર્શનસ્ય ત્રિચુદ્રયે ॥ ૧૧ ॥
 કારાપિતમિદં ચૈત્યમત્રૈવેપાં શુભે દિને । સ્થાપના પાર્શ્વનાથસ્ય, પ્રતિમા રાવણામિથા ॥ ૧૨ ॥
 શ્રીમદ્વૃહત્સ્વરતરગચ્છેશઃ સૂરિપુંગવઃ । શ્રીજિનસિંઘસૂરીન્દ્ર આસીત્ સર્વગુણોદયિઃ ॥ ૧૩ ॥
 શ્રીજિનચંદ્રસૂરિસ્તુ, વિષતેઽન્ન તદન્વયે । તસ્યાદેશાત્ સહર્ષેણ, સર્વસંઘસમાગમે ॥ ૧૪ ॥
 વાચકૈઃ રંગકલશૈઃ, શીલાદિગુણમૂષ્પિતૈઃ । પરિવારયુતૈશ્ચૈત્ સત્પ્રતિષ્ઠાપનં કૃતં ॥ ૧૫ ॥
 તાવન્નંદતુ ચૈત્યોઽયં, હીરાનંદસ્તથૈવ ચ । યાવન્ ભૂમિશ્વંદ્રાકૌ, સર્વે સત્ત્વસુલાકરૌ ॥ ૧૬ ॥
 તીર્થભક્તિરતસ્યાસ્તુ, સન્નુભં (?) । યઃ પુણ્યવાંશ્વ ધર્મજઃ, પુણ્યક્ષેત્રમચીકરત્ ॥ ૧૭ ॥

एषा प्रशस्तिः] लिपीकृता वा० रंगकलशगणीनां शिष्येण राजकलशमुनिना शुभं । संवत् १६५४ माघ वदि १३ शनि दिने श्रीअकबरजलालुदीनराज्ये श्रीजागरावासी साह हीरानंदेन श्रीअलवरगढदुर्गे नवीनकारापितचैत्यालये श्रीरावणपार्श्वनाथस्य प्रतिमा स्थापिता । श्रीरस्तु । कल्याणमस्तु । शुभं भवतु ॥ ”

જે કે આ રાવણપાર્શ્વનાથ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૫૪માં થઈ છે પણ એ પૂર્વે અહીં રાવણ પાર્શ્વનાથનું મંદિર જ હતું એનો પુરાવો સં. ૧૪૪૯ની એક રૂપેરી અક્ષરની ‘કલ્પસૂત્ર’ની પ્રતિની પ્રશસ્તિ આપે છે:—

“ યાત્રા શ્રીરાવણે તીર્થે, સંઘેન સહ નિર્મિતા । પ્રાપ્તં તત્રૈવ ચૈનાશુ, સંઘપતિપદં મુદા ॥ ૬ ॥

—ગ્રેપ્ડી રામસિંહે સંઘ સહિત શ્રીરાવણતીર્થની યાત્રા કરી સંઘપતિપદ મેળવ્યું.

આ ઉદ્દેશથી જાણી શકાય છે કે રાવણપાર્શ્વનાથ તીર્થ પંદરમા સૈકા પહેલાંથી પ્રસિદ્ધિમાં હતું જ. સંભવતઃ જંગલમાં ખંડિયેર દશામાં અત્યારે પણ વિદ્યમાન મંદિર વિશે આ યાત્રાનો નિર્દેશ હશે, એ ખંડિયેર જનતાં ત્યાંની ભૂતિઓ અલવરમાં લાવવામાં આવી હશે અને સં. ૧૬૫૪માં ગ્રેપ્ડી હીરાનંદે નવીન મંદિર બંધાવી મૂળનાથકની નૂતન પ્રતિમાની રાવણ પાર્શ્વનાથના નામે પ્રતિષ્ઠા કરાવી હશે એમ લાગે છે.

એ પછી થયેલા કેટલાયે યાત્રીઓએ આ તીર્થની યાત્રા કરતાં તીર્થમાલાઓમાં તેનો ઉલ્લેખ કર્યો જોવાય છે:—

(૧) “ શ્રીકાશીરાવણેષુ ક્ષિતિધરમુકુટે ચિત્રકુટે પ્રસિદ્ધમ્ ”—

(ક્ષેમરાજરચિત પાર્શ્વઅષ્ટોતર નામસ્તવનઃ શ્રી. અગરચંદણ નાદટાના સંગ્રહમાંથી)

(૨) “ અલવરજ નયર ગોપાચલક, લલિતય રાવણ પાસ વજારસો વંદીઈ કકમતક ”

(શ્રી. અગરચંદણ નાદટાના સંગ્રહમાંથી)

(૩) “ રાવણ મનમાં સાંભર્યો, અલવરપૂરમાં બેઠો પ્રભુ કામે ”

—કલ્યાણસાગર રચિત ‘પાર્શ્વનાથ ચૈત્ય પરિપાટી’ “ પ્રાચીન તીર્થમાળા સંગ્રહ ” પૃ. ૭૨

(૪) “ હિવે મેવાત દેશ વિખ્યાતા, અલવરગઠ કહેવાયછ; રાવણપાર્શ્વ જીહારો રંગે, સેવે મુરનર પાયછ ”

—સૌભાગ્યવિજયરચિત તીર્થમાળાઃ પૃ. ૮૯

(૫) “ નરવર અલવર રણથંભરિ, રાવણપાસછ રક્ષા કરિ. ”

—શીલવિજયરચિત તીર્થમાળા-પૃ. ૧૧૦

(૬) “ શ્રીરાવણ પ્રભુછ સંકટભંજન નામઈ, કરહેડઉ કામિતપૂરણ માંડણ ગામઈ. ”

—મેઘવિજયરચિત ‘પાર્શ્વનાથ નામમાલા’ પૃ. ૧૫૧

(૭) “ વરકાણ સપરાણ રાણ વિશ્વં રે, રાવણ ગૌડીપાસ. ”

—રત્નકુશલરચિત ‘પાર્શ્વનાથ સંખ્યાસ્તવન’ પૃ. ૧૬૯

(૮) “ અલવર રાવણ રાજિયો, છરાઓલિ હો તું જાગે દેવ. ”

—શાંતિકુશલરચિત ‘ગૌડી પાર્શ્વનાથ’ પૃ. ૧૯૯

૯૭. અજમેર

(કેઠા નંબર : ૨૫૩૫-૨૫૪૦)

અજમેરનું પ્રાચીન નામ ‘અજયમેરુ દુર્ગ’ છે. અજયદેવ નામના રાજવીએ વિક્રમની બારમી સદીમાં આ સ્થળે દુર્ગ બંધાવી પોતાના નામે નગર વસાવ્યું આ અજયદેવના પુત્ર અહ્મદરાજના સમયમાં કેટલીક ઘટનાઓ બન્યાની હકીકત આપણને ‘ખરતરગચ્છ ગુર્વાલીમાંથી’ પ્રાપ્ત થાય છે તે આ પ્રકારે છે:

‘શ્રીજિનદત્તસૂરિ લગભગ તેરમા સૈકાની શરૂઆતમાં અજમેર પધાર્યા ત્યારે રાજા અહ્મદરાજ તેમના દર્શનાર્થે આવ્યો હતો અને તેમના ઉપદેશથી અત્યંત પ્રસન્ન થઈને તેમને હંમેશાં અજમેરમાં રહેવાની વિનંતિ કરી હતી પરંતુ સૂરિજીએ સાધવાચારનું સ્વરૂપ બતાવીને સમયે સમયે અહીં આવતા રહેવાનું જણાવી રાજાને સંતુષ્ટ કર્યો હતો. આ રાજાએ અજમેરના દક્ષિણ ભાગમાં પહોડની નીચે શ્રાવકોને મંદિર તથા નિવાસગૃહ બનાવવા માટે યથેચ્છ ભૂમિ આપી હતી.’

વળી, ‘જિનપતિસૂરિ સં. ૧૨૩૬માં અજમેર પધાર્યા ત્યારે રાજસભામાં ચૈત્યવાસી ઉપકેશગચ્છીય પં. પદ્મપ્રભની સાથે તેમનો શાસ્ત્રાર્થ થયો હતો, જેમાં સૂરિજીનો વિજય થયો હતો. મહારાજા પૃથ્વીરાજે સ્વયં નરાયનના રાજપ્રાસાદોથી અજમેર આવીને સૂરિજીને જયપત્ર અર્પણ કર્યું હતું.’

વળી, ‘સં. ૧૨૫૧માં શ્રીજિનપતિસૂરિ અજમેર પધાર્યા અને સુસલમાનોના ઉપદ્રવથી બે મહિના ખૂબ કષ્ટમાં વ્યતીત કર્યા હતા.’

‘કૃત્તોધિ’ના વર્ણનમાં આપેલા બીજા શિલાલેખમાંથી જણાઈ આવે કે, અજમેરમાં શ્રીવીરજિનનું મંદિર હતું.

આજે પણ પહોડ ઉપર એક પ્રાચીન કિલ્લામાં ખાંડિયેરા પડ્યાં છે. આ સહેર ચારે બાજુની પહોડીઓથી ઘેરાયેલું આભાદ અને સમૃદ્ધ હતું. આજે એ સમૃદ્ધિ રહી નથી પરંતુ પ્રાચીન કાળના જૈનોની બહોળાવાદી અને તેમની અપૂર્વ ભક્તિનું સૂચન વિદેશીની એક નોંધમાંથી મળી રહે છે:

અજમેરનું વિવરણ લખતાં ટોડ સાહેબ કહે છે: “અજમેર કિલ્લાની પશ્ચિમ બાજુએ એક ઘણું પ્રાચીન જૈન મંદિર છે. સુસલમાનોએ એના નાથ કેમ નહિ કર્યો હોય તે સમજાતું નથી. એ ‘અદી દિનકા ગ્રંથ’ના નામે જાણખ્યા છે. જૈન શિલ્પીઓએ કોઈ મંત્રશક્તિથી અદી દિવસની અંદર એ મંદિર બેણું કર્યું હોય એમ લાગે છે. ભારતનાં ત્રણ મુખ્ય પવિત્ર સ્થાનોની અંદર જૈન કારીગરોએ જે ચિત્તાકર્ષક મંદિરો તૈયાર કર્યા છે તે જોતાં તેઓ શિલ્પકળામાં કેટલા કુશળ હોવા ભેદથી તેની કદવના થઈ શકે છે. જોઈતી સામગ્રી તત્કાળ મળવાથી એમણે આ મંદિર ઘણી ઝડપથી તૈયાર કર્યું હશે. મંદિરની ચારે કોર કોટ છે. એવું પ્રાચીનત્વ અને સાદાઈ ભેવાથી મને ખાતરી થાય છે કે સૌ પ્રથમ એ કોટ ગોરીના સુલતાન વંશે બંધાવ્યો હશે. મંદિરની ઉત્તર તરફ સિંહદ્વાર અને પગથિયાં છે. બારીક તપાસ ઉપરથી હું એવા નિર્ણય ઉપર આવ્યો છું કે મંદિર મૂળ તો જૈનોનું જ હોતું ભેદ છે. પ્રવેશદ્વાર આગળ અરબી અક્ષરોમાં કુરાનની આયતો લખી છે, તોરણ ઉપર સંસ્કૃત અક્ષરો પણ ભેવામાં આવ્યા. અરબી અક્ષરોની સાથે ગુજરાતી ભવાઈ એ વિદ્યુત બની ગયા છે. મંદિરની રચના ઘણી જ શ્રેષ્ઠ તેમજ મનોહર છે. પુરાણા જૈન મંદિર જેવું આ એક મંદિર છે.

“મંદિરનો અંદરનો ભાગ ખૂબ લાંબો-પહોળો છે. એના થાંભલા તો ખાસ ભેવાલાયક છે. કમરાની અંદર ચાલીસ થાંભલા છે. આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે એ દરેકની અંદર જે કારીગરી છે તે વિવિધતાવાળી છે. હું માનું છું કે સુસલમાનો આ કળા હિંદુસ્તાનમાંથી જ શીખી ગયા હશે અને તેમણે જ તે કળાનો શુરોપમાં પ્રચાર કર્યો હશે.”

પ્રાચીન સમયનું આ જૈન મંદિર આજે તો મસ્જિદમાં ફેરવાઈ ગયું છે. શું ઉપર નિર્દેશ કરેલું શ્રીમદ્દાવીર જિન-મંદિર તો આ નહીં હોય!

આજે અહીં ૪૦૦ શ્વેતાંબર જૈનોની વસ્તી છે. ૩ ઉપાશ્રય અને ૨ ધર્મશાળાઓ છે. શ્વેતાંબરોનાં ૬ મંદિરો વિદ્યમાન છે. [૧] લાખણ કોટડીમાં મૂળનાથક શ્રીસંલવનાથ ભગવાનનું ધૂમટખંધી મંદિર મોટું છે. [૨] શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથનું મંદિર પણ ધૂમટખંધી છે અને તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના છવનપ્રસંગો ચીતર્યા છે. [૩] શ્રીચંદ્રપ્રભુનું ઘર દેરાસર છે જેમાં સ્ફટિકની મૂર્તિ છે. [૪] કોઠીમાં આવેલા શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના ધાળાખંધી મંદિરમાં કાચનું કામ અને ચિત્રકામ દર્શનીય છે. [૫] કેસરગંજ મહોદલામાં શ્રીવિમલનાથ ભગવાનનું ઘર દેરાસર છે. [૬] શહેરથી ૨ માઈલ દૂર વિશાળ દાદાવાડી છે, તેમાં પણ એક મંદિર છે. ખરતરગંજીય આચાર્ય શ્રીજિનચંદ્રસૂરિનો સ્વર્ગવાસ અહીં થયો હતો, એનું સ્મરણ આ દાદાવાડીથી થઈ આવે છે.

અહીં ભાગ્યંદ્ર સોનીનું દિગંબર મંદિર છે. કંપાઉન્ડમાં ત્રણ માળની ઇમારત ખાંધીને તેમાં કરેલી મેરુ પર્વતની સોનેરી રચના, અહીંદ્રીપત્રી રચના, અયોધ્યાનું દશ્ય, અને દેવવિમાનોનાં ઝૂલતાં દશ્યો આધુનિક કળાવિલાસનો અપૂર્વ નમૂનો પૂરો પાડી રહ્યાં છે.

અહીંનું પ્રદર્શનાગાર (મ્યુઝિયમ) દર્શનીય છે. તેમાં પ્રાચીન જૈન મૂર્તિઓ પણ સંઘરેલી જોવાય છે. એમાં સૌથી વધુ ધ્યાન ખેંચે એવો એક શિલાલેખ, જે આજ સુધીમાં મળી આવેલા ભારતીય બધા શિલાલેખોમાં સૌથી પ્રાચીન છે અને બ્રાહ્મીલિપિમાં લખેલો છે. જૈનધર્મનો આ અદ્વિતીય શિલાલેખ લેખનકળાના પ્રચારનું આજ સુધીમાં સૌથી પ્રાચીન ઉદાહરણ મનાય છે. આ લેખ ઈ. પૂર્વે પાંચમી શતાબ્દીમાં અહીં જૈનધર્મનો સારો પ્રચાર હોવાનું પણ સિદ્ધ કરે છે. પં. ગૌરીશંકર ઓઝાજીને સને ૧૯૧૨માં અજમેરથી સાત ગાઉ દૂર આવેલા બડલી ગામથી આ મળી આવ્યો છે તેમાં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ છે:—

“ વીરાય ભગવતે ચતુરાસિતિ વસકાયે જાલામાલિનિયે રંનિવિઠ માધ્મિકે । ”

આ લેખ વીર નિર્વાણ સંવત્ ૮૪ (ઈ. સ. પૂર્વે ૪૪૩)માં અક્રિત કરવામાં આવ્યો હતો. આમાં ઉલ્લેખાયેલ ‘માઝિમિક’ એ જ પ્રસિદ્ધ પ્રાચીન નગરી માધ્યમિકા છે જેનો નિર્દેશ પતંજલિએ પોતાના ‘મહાભાષ્ય’માં કર્યો છે.^૧

હર્ષપુર:—

અજમેરની નજીક આવેલું આજનું હાંસોટિયા ગામ પ્રાચીન કાળનું હર્ષપુર નગર છે. આ નગરનો ઉલ્લેખ ‘કલ્પસૂત્ર’માં આવે છે. આ નગરમાંથી હર્ષપુરીયગંજની ઉત્પત્તિ થઈ હતી. ચારે કોર પડેલાં ખંડિયેરો કોઈ પ્રાચીન નગરીનો આભાસ કરાવી રહ્યાં છે. આ હર્ષપુર જ પ્રાચીન માધ્યમિકા નગર તો નહિ હોય ?

અજમેરથી ૩ ગાઉ પુષ્કર ગામ છે, વૈષ્ણવોનું યાત્રાધામ છે. અહીં આવેલા બ્રહ્માજીના મંદિરમાં જૈન સ્થાપત્યનાં લક્ષણોનું સૂચન મળે છે.

★

૯૮. ખીમેલ

(કોઠા નંબર : ૨૬૬૨-૨૬૬૩)

રાણી સ્ટેશનથી ૩ માઈલ દૂર ખીમેલ નામે ગામ છે. અહીંના પ્રાચીન જૈન મંદિર ઉપરથી આ ગામ ખારમા સૈકાથીયે અધિક પ્રાચીન જણાય છે, આજે અહીં ૮૦૦ જૈનોની વસ્તી છે. ૧૦ ઉપાશ્રય અને ૧ બે માળની વિશાળ જૈન ધર્મશાળા છે. અહીં એક જૂનું અને એક નવું; એમ બે જૈન મંદિરો છે.

૧. ગામના પૂર્વ કિનારે શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું શિખરખંધી મંદિર વિશાળ અને પ્રાચીન છે. સં. ૧૧૪૯માં ચેક લીલા શાહે ઓશવાલે આ મંદિર બંધાવ્યું હતું એમ કહેવાય છે. મૂળનાથકની પ્રતિમા ૧૧૫ હાથ પ્રમાણની સપરિકર વિરાજમાન છે. મૂર્તિની અંજનશલાકા સં. ૧૧૩૪ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ દિવસે શ્રીહિમસૂરિએ કરી છે.

એ સંબંધી પરિકર ઉપર લેખ વિદ્યમાન છે. મૂળનાયકની જમણી બાજુએ રહેલી એક ફૂટ ઊંચી પ્રતિમા ઉપર સં. ૧૬૫૩ના વૈશાખ સુદિ ૧૧નો લેખ છે. તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજયસેનસૂરિએ કરેલી છે. પ્રવેશદ્વારમાં ઢાળી બાજુએ ૨૫ હાથ પ્રમાણની એક પ્રાચીન અને સુંદર કાઉસંગિયા પ્રતિમા બિરાજમાન છે.

૨. ગામ બહારના બગીચામાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી બાવન જિનાલય મંદિર વિદ્યમાન છે. મૂળનાયકની શ્યામવર્ણી પ્રતિમા ૧ હાથ પ્રમાણ છે. સં. ૧૬૨૦માં ખીલ્લનિવાસી શ્રાવિકા નગીબાઇએ ગામ ગામના સુધા પાસેથી પૈસા ઉઘરાવીને આ મંદિર બંધાવેલું છે. તેની અંજનચલકા સં. ૧૬૨૮માં થયેલી છે અને દેવકુલિકાઓમાં બિરાજમાન ૫૫ મૂર્તિઓ સં. ૧૬૬૧ના માહ સુદિ ૧૫ ને બુધવારના રોજ પ્રતિષ્ઠિત થયેલી છે.

અહારમા સૈકાના યાત્રી ૫^મ, મહિમા પોતાની 'તીર્થમાળા'માં અહીંના મંદિરોની પ્રતિમાસંખ્યા નોંધતાં કહે છે:—

"ખીમસિ પાંત્રીસ પ્રતિમા રૂઝમી"

નદીને સામે કઠિ મહેતા મહોકમચંદ્રજીએ મોટી પાકી વાવ સં. ૧૮૩૬માં બંધાવી છે. તેમજ ધર્મશાળા પણ તેમજે જ બંધાવી છે. અહીં શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિજીનું એક સમાધિમંદિર વિદ્યમાન છે.

★

૯૯. ખુડાલા

(કેશા નંબર : ૨૬૬૫)

કાલના દરેશનથી પૂર્વમાં પાંચ ફોર્સિંગ દૂર ખુડાલા નામનું ગામ છે. આ ગામ ક્યારે વસ્યું એ બાબતમાં નથી આભું પરંતુ અહીંનું જિનમંદિર સં. ૧૨૪૩માં બન્યું એવા શિલાલેખીય પુરાવા ઉપરથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોય એમ માની શકાય.

અહીં વીશાઓશવલનાં ૨૫૦ ધર વિદ્યમાન છે. અહીંના કેટલાક ઉત્સાહી યુવકોએ જૈન મિત્રમંડળ, જૈનધર્મસભા અને જૈન વાંચનાલય વગેરે સંસ્થાઓ સ્થાપી છે જે તેમની પ્રગતિની વિકાસદૃષ્ટિને આભારી છે. વળી, આત્મવલ્લભ જૈન પાઠશાળા, ૩ ઉપાશ્રયો અને ૨ જૈન ધર્મશાળાઓ અને ૧ જિનાલય છે, જે અહીંના યાવકોની ધાર્મિક ભાવનાનાં પ્રગટ પ્રતીકો છે.

અહીં શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું વિશાળ અને પ્રાચીન મંદિર છે. મૂળભારો, મુદમંડપ, નવથોડી, સમામંડપ, મૂંગારથોડી અને શિખરબંધી રચનાવાળું છે. છેલ્લા છઠ્ઠીદાર પ્રસંગે આ મંદિરમાં સોનાકારી, ચીની અને મકરાણી પથ્થરની લાઠીઓ લગાડી મંદિરને સુશોભિત બનાવ્યું છે. મૂળનાયકની રૂબેરૂ વર્ણી પ્રતિમાની ગાદી ઉપર અને મંદિરની નવથોડીના એક સ્તંભ ઉપર કેમચા: આ મુજબ લેખો છે:—

(૧) "સંવત્ ૧૨૪૪ માષવદિ ૫ સોમે શ્રેં રામદેવ પુત્ર શ્રીં નલવેરજ ઉત્તરત્વ....મોક્ષાર્થે ॥"

(૨) "સંવત્ ૧૨૪૩ માષવદિ ૫ સોમનામેર રામદેવપુત્રપ્રાપ્તારવંશે મુરાગહેન ઉલ્લો લિલિત: ॥"

એક જ દિવસે લખાયેલા સં. ૧૨૪૩ના આ બંને લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, પૌરવાહ શ્રેષ્ઠી રામદેવના એક પુત્ર મુરાગાહે આ મંદિર બંધાવ્યું અને બીજા નલવેરે મૂળનાયક ભગવાનની સ્થાપના કરી. આજે પણ એ જ પ્રાચીન પ્રતિમા વિદ્યમાન છે. એક મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૫૨૩ના લેખમાં શ્રીવિમલનાથ ભગવાનની મૂર્તિ અંચલગચ્છીય શ્રીજય-કેસરસૂરિના ઉપદેશથી પૌરવાહ શ્રેષ્ઠી શ્રીવંશરાજે ભરાવી^૧ અને બીજી શ્રીધર્મનાથ ભગવાનની મૂર્તિ વીસલનગરના રહેવાસી પૌરવાહ વંશી શ્રેષ્ઠી વોગાજી સં. ૧૫૪૩માં ભરાવી અને તેની શ્રીઉદયસાગરસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી,^૨ એમ જણાયું છે.

★

૧. "પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ" ભા. ૨. લેખાંક: ૪૦૧.

૨. એજન્ડ: લેખાંક: ૪૦૦.

૧૦૦. બાલી

(કોઠા નંબર : ૨૬૬૬-૨૬૬૮)

ફાલના સ્ટેશનથી ૪ માઈલ દૂર બાલી નામે મોટું કસ્બાતી ગામ આબાદ છે. ઉદયપુર મહારાણીની પટરાણી બાલીકુંવરીના નામે આ ગામ વસાવેલું છે. એમ પણ કહેવાય છે કે, બાલી નામની ચોધરાણીએ અહીં પ્રથમ વાસ કર્યો તેથી આનું નામ 'બાલી' પડ્યું. પહેલાં અહીં ચૌહાણ રાજાઓનો અધિકાર હતો. પછી જલોરના સોનગરા સરદારો અને તે પછી મેવાડના રાણાઓના અધિકારમાં આ ગામ હતું. તે પછી મારવાડના અધિકાર નીચે આવ્યું. વિ. સં. ૧૮૨૬ થી ૧૮૩૩ સુધીમાં અહીં પશ્ચિમ તરફ નાનો કિલ્લો બંધાવેલો છે. આ બધી હકીકત ઉપરથી આ ગામ પ્રાચીન જણાય છે.

આજે અહીં શ્વેતાંબર જૈનોનાં ૫૪૦ ઘરોમાં ૨૦૦૦ જૈનોની વસ્તી છે. ૯ ઉપાશ્રય અને ૩ જૈન મંદિરો વિદ્યમાન છે.

૧. બજારમાં શિખરબંધી મંદિર શ્રીઆદીશ્વર લગવાનનું છે. મૂળનાયકની શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા ૧ હાથપ્રમાણની છે. તેની શ્રીહીરવિજયસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે. પહેલાં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુ બિરાજમાન હતા પરંતુ કેઈ કારણવશાત્ એ મૂર્તિને સ્થાને શ્રીઆદીશ્વર પ્રભુ બિરાજમાન કરેલા છે. એ સમયે આ મંદિરનો છોલોદાર થયેલો છે પણ મંદિર તો પ્રાચીન છે. લોકવાયકા પ્રમાણે આ મંદિર ગંધર્વસેન રાજાએ બંધાવેલું છે. એ હિસાબે લગભગ ૨૦૦૦ વર્ષ પહેલાં બન્યું એમ કહેવાય પરંતુ એની એટલી પ્રાચીનતા સંબંધે કશું જાણવા મળતું નથી. લગભગ ૩૫ વર્ષ પહેલાં આ મંદિરની જમીન ખોદતાં સોનાના સિદ્ધાઓ જડી આવ્યા હતા.
૨. બીજું શિખરબંધી મંદિર શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનનું છે. આમાં કાચનું સુંદર જડાવ કામ કરેલું છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા ૧૧ હાથપ્રમાણની છે. તેના પરિકર ઉપર સં. ૧૧૬૨નો પ્રાચીન લેખ છે. આ મંદિર વિ. સં. ૧૮૨૦માં ઓશવાલ શેઠ ગોલાજી અને ઓટાજીએ મળીને બંધાવેલું છે. કેટલાકના કથન મુજબ અહીં કિલ્લો બંધાવવામાં આવ્યો તેની સાથોસાથ આ મંદિર પણ બંધાવવામાં આવ્યું. મૂળનાયકની પ્રતિમા બાલીથી ૨ માઈલ દૂર આવેલા સેલા ગામના તળાવમાંથી નીકળી આવી હતી. ત્યાંથી લાવીને આ મંદિરમાં પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી છે. આ પ્રતિમાના પ્રતિષ્ઠાકાર ખંડેરકગચ્છીય આચાર્ય શ્રીયશોભદ્રસૂરિ હોય એમ જણાય છે.
૩. ત્રીજું શ્રીધર્મનાથ લગવાનનું શિખરબંધી મંદિર ચતિજીના ઉપાશ્રયમાં આવેલું છે. ચતિવર્ચ શ્રીત્રિલોકસાગરજીએ. સં. ૧૬૫૦માં બંધાવેલું છે.

★

૧૦૧. હથુંડી-રાતા મહાવીર

(કોઠા નંબર : ૨૬૭૦)

એરણપુરા રોડ સ્ટેશનથી પૂર્વ દિશામાં ૬ માઈલ, વીજપુરથી ૨ માઈલ અને હથુંડીથી ૧ માઈલ દૂર સાવ નિર્જન જંગલમાં આવેલા પહાડમાં એક દેવવિમાન જેવું જૈન મંદિર શોભી રહ્યું છે. એ મંદિર 'રાતા મહાવીર'ના નામે ઓળખાય છે. પાસે કેઈ વસ્તી નથી પણ એ ભૂમિ ઉપર પથરાયેલાં ખંડિયેરો અને સ્થાપત્યના અવશેષોના ચિહ્નો એની ભૂત-કાલીન સ્થિતિનું ભાન કરાવી રહ્યાં છે. આજે તો આસપાસ પથરાયેલી કુદરતી રચનામાં સંવાદ સાધતી આ માનવરચનાનું નિરાળું વ્યક્તિત્વ અહીંની ભૂમિ ઉપર જાણે અજબ કાળુ ધરાવી રહ્યું હોય એમ તરત લાસે છે. પહાડની મોટી મોટી બે ટેકરીઓથી ઘેરાયેલી વચલી એક નાની ટેકરી ઉપર મહાવીરસ્વામી લગવાનનું વંદનીય મંદિર દૂરથી નજરે પડે છે.

આ મંદિર ૭૫-૮૦ ફીટ લાંબા અને ૫૦-૬૦ ફીટ પહોળા કોટથી ઘેરાયેલું છે. આ કોટને ચારે તરફ ભીંચી દીવાલો અને બે તરફ બે મોટા દરવાજાઓ છે. કોટના વિશાળ દરવાજાની બહાર બેસી શકાય એવા ઓટલા બંને તરફ બાંધેલા છે. વચ્ચે આવેલું ચૈત્ય તદ્દન સાદું છે. તેમાં કોરણી જેવું કશું જણાતું નથી. મૂળગભારો, સભામંડપ અને તેના ઉપર એક નાના સરખાં ઘૂમટની રચનાવાળું છે. એકંદરે ખૂબ જીર્ણ થયેલું આ પ્રાચીન મંદિર વર્ષોના વરસાદ અને વાવાઝોડોનો સામનો કરતું આજ સુધી ટકી રહ્યું છે, એ એક સદ્ભાગ્ય છે.

મૂળ ગભારામાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીર પ્રચુની મૂર્તિ દ્વા. ફીટ ઊંચી છે. એનો રંગ સિંદૂર જેવા રાતા વર્ણનો હોવાથી એને 'રાતા મહાવીર' તરીકે લોકો ઓળખે છે. આવી ઓળખ પાછળ કોઈ ઐતિહાસિક ઘટના હોય તો તે બાજુવામાં આવી નથી. મૂર્તિ પાપાણુની નથી, વેળુની કે ઇટ-જૂતાની ગનાવેલી પ્રવીત સાથ છે. મૂર્તિ ઉપર કોઈ કોઈ સ્થળે ચોટલા વસ્ત્ર ઉપરથી જણાય છે કે એના ઉપર વારંવાર લેખ ચતો હશે. મૂર્તિની નીચે પગાસન ઉપર લાંછન છે. આ લાંછનની આકૃતિ વિવશસ્ત્ર છે. સિંહના ચરીરે પાંખો અને સૂંઠ જેવું કળાય છે, આસપાસની બે આરસની મૂર્તિઓ ઉપરના લેખો ઘસાઈ ગયેલા હોવાથી વાંચી શકાતા નથી.

મૂળ ગભારાની બહાર રંગમંડપમાં જમણી બાજુએ આરસની ઊંચી કાચગિયા મૂર્તિ ૧૨ ઇંચ ઊંચી છે અને તેની પાસે એક ગૃહસ્થની મૂર્તિ એવકા જ કદની છૂટી મૂકેલી છે. એના ઉપર લેખ નથી. સંભવ છે કે કોઈ ખડિત મંદિરમાંથી લાવીને અહીં પધરાવી હશે.

સુશામંડપના એક સાંબલા ઉપર સં. ૧૩૩૫, બીજા ઉપર સં. ૧૩૩૬, અને ત્રીજા ઉપર સં. ૧૩૪૫ના શિલા-લેખોમાંથી મંદિરને દાન આપ્યાના ઉલ્લેખો મળી આવે છે.^૧ આ લેખો ઉપરથી અહીં વેપારી અને સંપન્ન શાવકોની બહુલતાનો પણ પરિચય મળે છે.

મૂળ ગભારાની સામે રંગમંડપની દિશામાં જમણી બાજુએ એક ગોખલો છે. તેમાં એક આચાર્યની લાક્ષણિક મૂર્તિ નવ ઇંચની ઊંચાઈવાળી ગિરાજમાન છે. આચાર્ય પાટ ઉપર બેઠો હોય અને તેમનો જમણો પગ નીચે લટકતો હોય એવી આકૃતિ ધરેલી છે. કમરમાં લંગોટ છે અને મસ્તક નીચે ગળા પાછળ રમેહરલુ (એધો) દેખાય છે. આ મૂર્તિ ઉપરના ઘસાયેલા લેખમાંથી આટલા અક્ષરો વંચાય છે:—

“સંવત્ ૧૩૪૪ વર્ષે માપ મુદિ ૧૧ શ્રોતિરંડકોય.....”

આટલો માત્ર શિલાલેખ પણ આપણને ઇતિહાસના રાજમાર્ગની આંગળી ચીંધતો કેડીરૂપ બની રહ્યો છે, એ બીના ઓછા મહત્ત્વની નથી.

આમાં દસ્તિકુંડકીય(ગચ્છ)નું નામ છે. તે વર્તમાનમાં હુડી કહેવાતા ગામનો નિર્દેશ કરે છે. આ ગામની તીર્થ તરીકે પ્રસિદ્ધિ હતી. શ્રીશીલવિજયજી 'તીર્થમાળા'માં નોંધે છે કે—“રાતો વીર પુરિ અન આરા.”

શ્રીશિવતિલકમુદિએ પોતાની 'તીર્થમાળા'માં મહાવીરસ્વામીનાં જે મંદિરો ગણાવ્યાં છે તેમાં હુડીનું પણ નામ છે. આ ગામથી મહાવીરસ્વામીનું આ મંદિર અડધો માઈ દૂર છે. સંભવ છે કે ગામની દિનપ્રતિદિન પડતીના કારણે ગામ દૂર પડી ગયું હશે.

પહેલાં અહીં રડોડોનું રાજ્ય હતું. તેમાંના કેટલાક રડોડો જેન દત્તા, જેઓ 'હુડિયા' કહેવાતા. વાલી, સાહી, સોરેશવ વગેરે મારવાડનાં કેટલાંક ગામેમાં આ હુડિયા શાવકોની વસ્તી પણ એવામાં આવે છે. વળી, આ દસ્તિકુંડીના નામથી સ્થપાયેલા 'દસ્તકુંડીમચ્છ'માં થયેલા શ્રીવાસુદેવચર્ચે સં. ૧૩૨૫ના કાગળ મુદિ ૮ ને શુક્રવારે કરેલી પ્રતિષ્ઠાવાળી શ્રીજગદેશ્વરસ્વામીની મૂર્તિ ઉદયપુરના બાગેલાના મંદિરમાં મોજુદ છે.

ઉપર્યુક્ત રડોડ રાજ્યો પેઢી વિદગ્ધ રાજ્યે બંધાયેલા આ મંદિર સંબંધી એક મોટો શિલાલેખ આ 'રાના મહાવીર'ના મંદિરના દરવાજાની બીતામાંથી કોપ્ત બારડનને મળી આવ્યો હતો. એ લેખ અત્યારે અજમેર મ્યુઝિયમમાં મોજુદ છે. સ્થાનિક ઇતિહાસ અને જૈનધર્મનું મદત્ત દર્શાવતો આ લેખ સ્લોકગદ્ય છે અને ૨ ફીટ ૮ ઇંચ પડોળી અને ૧ ફીટ ૪ ઇંચ ઊંચી એવી એક જ શિલા ઉપર બે લેખો ઉદીર્જ છે. ક્રમ ઠર લીટી પેઢી ૨૨ લીટીનો પડોળો લેખ સં. ૧૦૫૩ના માપ મુદિ ૧૩ ને સ્વિકાર્યો છે ને ૧૦ લીટીનો બીજો લેખ સં. ૯૬૬ના માપ મુદિ ૧૧નો છે.^૨ એ ત્રણે લેખ અહીં ન આપનાં મૂળ લેખનો સારાંશ એક લખ્યો.

૧. “પ્રાચીન જૈન મેજસ્ટિક” બા. ૨, ભાગ: ૩૧૬, ૩૨૦

૨. એન્ના મેન્ડા: ૨૧૮.

પ્રથમ લેખમાં શ્રીસૂર્યાચાર્યે રચેલી પ્રશસ્તિના ૪૦ શ્લોકો છે. પહેલા બે શ્લોકોમાં તીર્થંકરની સ્તુતિ છે, ત્રીજો શ્લોક રાજકુટુંબના વર્ણનનો છે (ખાસ નામ નથી), ચોથા શ્લોકમાં રાજા હરિવર્ધન અને તેની પત્ની રૂચીનાં નામો આપ્યાં છે. પાંચથી સાત શ્લોક સુધીમાં હરિવર્ધન પછી વિદ્યધરાજ થયાની હકીકત છે. તેમણે સં. ૯૭૩માં શ્રીવાસુદેવાચાર્યના ઉપદેશથી શ્રીજિનેશ્વર ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું:—

“ પૂર્વે જૈન નિજમિવ યશો[કારયદ્ધ]સ્તિકુંડચાં રમ્યં હર્મ્યં ગુરુહિમગિરિઃ શૃંગસું(શૃં)ગારહારિ ॥ ૬ ॥ ”

વળી, આ વિદ્યધરાજે સ્વયં સોનાથી તોળાઈને એ સોનાનો કે ભાગ દેવને અર્થે વાપર્યો અને ૧ ભાગ આચાર્યના ઉપદેશ પ્રમાણે વાપર્યો એ વિશે આ રીતે ઉલ્લેખ કર્યો છે:—

“ દાનેન તુલિતવ(વ)લિના તુલાદિદાનં યેન દેવાય । માગ[દ્વયં] વ્યતીર્યત માગશ્ચા[ચાર્યવ]ર્યાય ॥ ૭ ॥ ”

ત્યાર પછીના શ્લોકમાં વિદ્યધરાજ પછી મસ્મટ અને તે પછી ધવલ રાજા થયાનું બતાવ્યું છે. ધવલનું વર્ણન ઘણું વિસ્તારથી આપ્યું છે, જેમાં ધવલે ગૂર્જરનરેશ હર્ષભરાજ વિરુદ્ધ મહેન્દ્રને આશ્રય આપ્યાના કથન ઉપરાંત ધવલના શુભોત્તું વર્ણન છે. તે પછી તેના પુત્ર બાલપ્રસાદને ગાદીએ બેસાડ્યાનું અને પોતે સંસારત્યાગ કર્યાનું કથન છે. વળી, બાલપ્રસાદની રાજધાની હસ્તિકુંડી (હથુંડી)માં હોવાનું જણાવ્યું છે.

આગળના વર્ણનમાં શ્રીવાસુદેવસૂરિ કે જેમનું નામ પહેલાં લેવામાં આવ્યું છે અને જેઓ વિદ્યધરાજના શુરુ હતા, તેમના શાંતિભદ્ર નામના શિષ્યનું વર્ણન છે. તે પછી હસ્તિકુંડી (હથુંડી)ના ગોળિંચે (સમુદાયે) ઋષભદેવ મંદિરનો કે જે વિદ્યધ રાજાએ બંધાવ્યું હતું, તેનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યાનું અને તેમાં શ્રીઋષભદેવની મૂર્તિની સ્થાપના કર્યાનું આ રીતે જણાવ્યું છે:—

“ વિદ્યધનુષ્કારિતે જિનગૃહેતિજીર્ણે પુનઃ સમં કૃતસમુદૃતાવિહ ભવાં[વુ]ધિરાત્મનઃ ।

અતિષ્ઠીપત સોડપ્યથ પ્રથમતીર્થનાથાકૃતિ સ્વકીર્તિમિવ મૂર્તતાસુપગતાં સિતાંશુશુતિ ॥ ૩૬ ॥

શાંત્યાચાર્યૈર્ભિપંચાશે સહસ્રે (૧૦૮૫) શા(શ)રદામિયં । માવશુક્લત્રયોદશ્યાં સુપ્રતિષ્ઠૈઃ પ્રતિષ્ઠિતા ॥ ૩૭ ॥ ”

આ પછી વિદ્યધરાજે સોનાથી તોળાઈને તે સોનું મંદિરને દાન કર્યાનું અને ધવલે પોતાના પુત્રની સાથે મળીને પીપ્પલ નામનો આઘાટ-કૂવો ભેટ કર્યાનું વર્ણન આ પ્રકારે છે:—

“ વિદ્યધનુષ્કારિતે પુરા યદતુલં તુલાદેર્દદૌ, સુદાનમવદાનધીરિદમપીપલનાદ્મુતં ।

યતો ધવલમૂપતિર્જિનપતેઃ સ્વયં સાત્મ[જો]રઘદ્રમથ પિપ્પલોપપ[દકૂ]પકં પ્રાદિશત્ ॥ ૩૮ ॥ ”

છેવટે એ દેવાલય યાવચ્ચંદ્રદિવાકર રહે એવી આશા પ્રગટ કરી સૂર્યાચાર્યે પ્રશસ્તિ રચ્યાનું જણાવ્યું છે.

આ પ્રમાણે વર્ણન આપી અંતમાં સં. ૧૦૫૩ માઘ સુદિ ૧૩ ને રવિવારે પુષ્યનક્ષત્રમાં શાંત્યાચાર્યે શ્રીઋષભદેવ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા અને ધ્વજરોપણ કર્યાનું, તેમજ નાહક, જિદ, જશ, શંપ, પૂરભદ્ર અને નાગ વગેરે શ્રાવક સમુદાયે મૂળનાયકને વિરાજમાન કર્યાનું લખ્યું છે.

લેખનો બીજો ભાગ ઉપરના લેખથી બિલકુલ સ્વતંત્ર ૨૧ શ્લોકોનો છે, છતાં આ લેખની હકીકત ઉપરના લેખની હકીકતમાં ઊમેરો કરે છે. ઉપર્યુક્ત મંદિરમાં કરેલાં દાનોનું આમાં વર્ણન છે. તેનો સારાંશ આ છે:—

પ્રારંભમાં જૈનધર્મની પ્રશંસા છે. તે પછી હરિવર્મા, વિદ્યધરાજ અને મસ્મટ અનુક્રમે થયા, એ જણાવ્યું છે. ૫ અને ૭મો શ્લોક એ બતાવે છે કે, પોતાના શુરુ બલિભદ્ર (વાસુદેવ)ના ઉપદેશથી વિદ્યધરાજે આ મંદિર બનાવરાવ્યું હતું અને તે પછી મસ્મટે અને વિદ્યધરાજે કરેલ દાનો તાબાં કરી આપ્યાં હતાં: (૧) વેથવા માટેની દરેક ૨૦ પોઠા ઉપર એક રૂપિયો, (૨) ગામડામાંથી કે ત્યાંથી જતી ભરેલી દરેક ગાદીએ એક રૂપિયો, (૩) દરેક ઘાણીએ એક ઘડા દીઠ એક કર્ષ, (૪) ભટ તરફથી નાગરવેલ પાનના ૧૩ ચોલિકા; (૫) જુગારીઓ તરફથી પેલપેલક, (૬) દરેક અરઘદ્ર

(વિશાળ ખેતરવળા કૃપા) પાસેથી ઘડે અને જવ શેર ૪, (૭) પેડા દીઠ પાંચ પળ, (૮) બાર (૨૦૦૦ પળ) દીઠ એક વિશેષક, (૯) ગુગળ, કુંકુમ, તાંબુ, રૂ, મથક વગેરે વસ્તુની એક બાર દીઠ ૧૦ પલ, (૧૦) મીઠું, રાગ, મગ, ઘઉં, જવ તેમજ તેવી બીજી વસ્તુના દરેક દ્રોણ દીઠ એકેક માણુક વગેરે.

ઉપરની ઉપજમાંથી $\frac{૩}{૪}$ ભાગ ભગવાનના મંદિરમાં જતો; અને $\frac{૧}{૪}$ ભાગ શુદ્ધ ખલિલક (વાસુદેવ)ને વિધાન તરીકે જતો, એ સુબંધી ઉલ્લેખ આ પ્રકારે છે:—

“આદાતાદેતસ્માદ્ગમદ્વયનર્હતઃ શ્વતે ગુરુણા । શેષસ્ત્રીયમાગો વિચાવનમામના ત્રિહિતઃ ॥

રાજા તન્વત્રપ્રાપ્તેથ ગોષ્ઠ્યા પુરજનન વ । ગુરુદેવધનં રસ્યં નોતે [સ્વં દિવત્ત્વમીનુમિઃ] ॥”

એ પછી વિદગ્ધ રાજાએ કરેલાં દાનોની સાલતિથિ સં. ૯૭૩નો અષાઠ માસ જણાવ્યો છે, જ્યારે મગ્નતે કરેલા ઉમેરાની તિથિ સં. ૯૬૬ના માઠ વદિ ૧૧ની આ રીતે જણાવી છે.

“રામામિરિન્દક્રાલિતે વિક્રમકાઞ્ચં ગતે તુ શુચિમાસિ । “[શ્રીમંદ્વલમદ્રપુરોર્વિદગ્ધગ્નેન દત્તમિદં ॥ ૧૧ ॥

નવમુ શતેપુ ગતેપુ તુ પળાવતોસમધિકેતુ માવસ્ય । કળ્પકૌદર્યામિહ સમર્થિતં મંમટત્વેન (ળ) ॥ ૨૦ ॥”

છેવટે જણાવ્યું છે કે, જ્યાં સુધી પર્વતો, પૃથ્વી, સૂર્ય, ભરતપંડ, ગંગા, સરસ્વતી, નક્ષત્ર, પાતાળ અને મહાસાગર રહે ત્યાં સુધી કેશવદેવસૂરિ (વાસુદેવ-ખલિલક)ની પરંપરાને માટે શાસન કાયમ રહે.

અતે ફરીથી સાલ-તિથિનો ઉલ્લેખ કરીને સૂત્રધાર (શિલ્પી) સત્યયોગેશ્વરે કૌતર્યાનું લખી લેખ પૂર્ણ કર્યો છે.

આ શિલાલેખ ઉપરથી અનેક ઐતિહાસિક હકીકતો પ્રગટ થાય છે. એક તો દશમા સૈકામાં આ રાજધાનીનું હથુડી ગામ મોટું અને સંપન્ન હશે, તેમાં અનેક શાવક કુટુંબો વસતાં હશે. વળી આ લેખ હથુડીના રહોડવંશની કથા: રાજવંશીનાં નામો આપે છે અને તે તે રાજાઓના સમકાલીન પુરુષરાજ, મૂળરાજ, હર્લભરાજ, મહેન્દ્ર વગેરે રાજાઓની નેંધ પલ્લુ દે છે. હથુડીના આ આખોયે રાજવંશ જૈનધર્મી હોવાની નિઃસંદેહ ખાતરી કરાવે છે અને આ તીર્થનો સં. ૯૬૬ થી ૧૦૫૩ સુધીના ઉપશુદ્ધા ઇતિહાસ સ્પષ્ટ બતાવે છે. વિદગ્ધરાજે આ મંદિર બંધાવ્યું ને દાન આપ્યું અને તેના ઉત્તરાધિકારીઓએ એના લ્હોર્જાદાર કરાવી એ દાનમાં વેપાર પર લાગાઓ લગાવી હિમેરો કર્યો. આ ઉપરથી આ તીર્થ પ્રત્યે તેમની બારે શ્રદ્ધા હોવાનું પ્રમાણ સાંપડે છે.

વળી, બીજી હકીકતોને જવી કરી મહત્વની બાબત આ લેખમાંથી જટે છે તે એ કે, આ મંદિર બંધાવનાર વિદગ્ધરાજે મૂળનાયક શ્રીકૃષ્ણદેવ ભગવાનની સ્થાપના કરી હતી. ધવલે કરાવેલા લ્હોર્જાદાર પ્રસંગે પલ્લુ શ્રીકૃષ્ણદેવ ભગવાન પ્રતિષ્ઠિત હતા, જ્યારે સં. ૧૩૩૫ના સભામંડપના શંભલાલા લેખમાં “ચીરાત્તામિધાન શ્રીમદ્દાવીરદેવસ્વ” અને સં. ૧૩૪૫ના લેખમાં “દાવિર્જડોપ્રામે શ્રીમદ્દાવીર”ના અતિસ્પષ્ટ ઉલ્લેખો છે. આથી જણાય છે કે, અગિયારમી સદી પછી સં. ૧૩૩૫ સુધીના વચલા ગાળામાં મૂળનાયક શ્રીકૃષ્ણદેવ ભગવાનને બદલે શ્રીમદ્દાવીરસ્વમીની પ્રતિષ્ઠા ધર્મ દોવી જોઈએ. કેટલાકેનું કહેવું છે કે શ્રીકૃષ્ણદેવનું કોઈ બીજું મંદિર અહીં હોય અને તે ખસ્ત થયું હોય. ગમે તે હો પણ આ મંદિર હસ્તિકુંડી-હથુડીનું છે એમાં શંકાને લેશ અવકાશ નથી.

મંદિરમાંથી મળેલા એક શિલાલેખ એક નવી હકીકત પ્રગટ કરે છે:—

‘સંત્ ૧૨૭૯ વર્ષે ચૈત્રમદિ ૧૧ શુક્રે શ્રીમદ્વિમોગાપ્યાવશિષ્ઠૈઃ શ્રીગુર્જનચત્તોત્તવાદૈગઠકદયં શિવરાત્રિ ચ કાવિતાનિ સંગમિ ॥’

—સં. ૧૨૯૯ના ચૈત્ર સુદિ ૧૧ ને શુક્રવારે શ્રીરત્નપ્રજા ઉપાધ્યાયના શિષ્ય શ્રીપૂર્ણચંદ્ર ઉપાધ્યાયે અહીં એ ગોખજા કરાવ્યા અને બધાં શિખરો બનાવરાવ્યાં.

જે શ્રદ્ધાળી રાજાએને આ તીર્થની સ્થાપના કરી તેના સંરક્ષણ માટે વિવિધ ઉપાયો યોજ્યા અને એથીએને જ બંધીથી દાન આપી વારંવારની યાત્રાઓથી આ તીર્થને અજવાળ્યું તેના ઉપર આજે અપ્રમત્તા સૂર્યનાં ગંધાં કિરણોનો આછો પ્રકાશ ફેંચે રેખાય છે. કાળનાં અધારાં કિતરે એ પદેલાં એને ઉદારી લેવાની જરૂર છે.

૧૦૨. સેવાડી

(કોડા નંબર : ૨૬૭૩-૨૬૭૪)

એરણપુરા સ્ટેશનથી ૮ માઈલ દૂર સેવાડી નામે ગામ છે. સેવાડીનું શાસ્ત્રીય નામ શમીપાટી અથવા શ્વેતપાટી હતું. અહીંના પ્રાચીન શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનના જૈન મંદિરના ભોંયરાની ખારશાખમાં સં. ૧૧૭૨ નો મોટો લેખ આ પ્રકારે છે, જેમાં આ ગામનું નામ ઉલ્લેખાયું છે અને તેમાંથી આ ગામના સ્થાનિક ઇતિહાસ ઉપર પણ ઠીક પ્રકાશ પડે છે.

“સ્વજન્મનિ જનતાયા જાતા પરિતોષકારિણી શાંતિઃ । વિવુધપતિવિનુત્તરણઃ સ શાંતિનામા જિનો જયતિ ॥૧॥

આસીદુગ્રપ્રતાપઃ શ્રોમદળહિલ્ભૂપતિઃ । યેન પ્રચંડદોર્દળપરાક્રમજિતા મહી ॥ ૨ ॥

તત્પુત્રશ્રાહમાનાનામન્વયે નીતિમુદ્રહન સઃ । જિંદરાજાભિધો રાજા સત્યશૌર્યસમાશ્રયઃ ॥ ૩ ॥

તત્તનુજસ્તતો જાતઃ પ્રતાપાકાંતભૂતલઃ । અશ્વરાજઃ શ્રિયાધારો ભૂપતિશ્રુમૃતાં વરઃ ॥ ૪ ॥

તતઃ કટુકરાજેતિ તત્પુત્રો ધરણીતલે । જજ્ઞે સ ત્યાગસૌભાગ્યવિહયાતઃ પુણ્યવિસ્મિતઃ ॥ ૫ ॥

તદ્ભુક્તો પત્તનં રમ્યં શમીપાટીતિનામકં । તત્રાસ્તિ વીરનાથસ્ય ચૈત્યં સ્વર્ણમોપમં ॥ ૬ ॥

ઇતશ્ચાસીદ્ વિશુદ્ધાત્મા યશોદેવો વલ્લાધિપઃ । રાજાં મહાજનસ્યાપિ સમાયામગ્રણીઃ સ્થિતઃ ॥ ૭ ॥

શ્રીષંકેરકસદગ્ધે વંધૂનાં સુહૃદાં સતાં । નિત્યોપકૃર્વતા યેન ન શ્રાંતં સમચેતસા ॥ ૮ ॥

તત્સુતો વાહડો જાતો નરાધિપજનપ્રિયઃ । વિશ્વકર્મેવ સર્વત્ર પ્રસિદ્ધો વિદુષાં મતઃ ॥ ૯ ॥

તત્પુત્રઃ પ્રથિતો લોકે જનધર્મપરાયણઃ । ઉત્પન્નસ્થલ્લકો રાજઃ પ્રસાદગુણમંદિરં ॥ ૧૦ ॥

દયાદાક્ષિણ્યાગંભીર્યેવુદ્ધિચિદ્ધ્યાનસંયુતઃ । શ્રીમત્કટુકરાજેન તસ્ય દાનં કૃતં શુભં ॥ ૧૧ ॥

માઘે ત્ર્યંબકસંપ્રાપ્તો વિતીર્ણ પ્રતિવર્ષકં । દ્રમ્માષ્ટકં પ્રમાણેન થલ્લકાય પ્રમોદતઃ ॥ ૧૨ ॥

પૂજાર્થ શાંતિનાથસ્ય યશોદેવસ્ય સ્વત્કે । પ્રવર્દ્ધયતુ ચંદ્રાર્ક યાવદાદાનમુઞ્ચલં ॥ ૧૩ ॥

પિતામહેન તસ્યેદં શમીપાટ્યાં જિનાલયે । કારિતં શાંતિનાથસ્ય ત્રિવં જનમનોહરં ॥ ૧૪ ॥

ધર્મેણ લિપ્યતે રાજા પૃથ્વી ભુનક્તિ યો યદા । વ્રહ્મહત્યા સહસ્રેણ પાતકેન વિલોપયન્ ॥ ૧૫ ॥

સંવત્ ૧૧૭૨ ॥

—આ લેખના પ્રારંભમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની સ્તુતિ કરી છે. તે પછીના શ્લોકોમાં જણાવ્યું છે કે—પરાક્રમી અણુહિલ્લ નામે ભૂપતિ થયો. તેનો પુત્ર ચૌહાણના વંશમાં શૂરવીર જિંદ નામે થયો. તેનો પુત્ર અશ્વરાજ, તેનો પુત્ર કટુકરાજ થયો. તેને શમીપાટીમાં બગીચ હતી. એ સમયે ત્યાં શ્રીવીરનાથનું સુવર્ણસમું મંદિર હતું.

બીજા વંશનો એક વિશુદ્ધહૃદયી યશોદેવ નામે સેનાનાયક હતો જે રાજા અને મહાજનોની સલામાં અગ્રણી હતો. સમાન ચિત્તવાળો યશોદેવ પંડેરકગચ્છના બંધુઓ, મિત્રો અને સજ્જનો—ઉપર ઉપકાર કરતાં થાકતો નહોતો. તેને બાહડ નામે પુત્ર હતો, જે વિશ્વકર્માની માફક રાજાઓને પ્રિય હતો. તેને થલ્લક નામે પુત્ર થયો, તે જૈન ધર્મમાં પરાયણ હતો અને રાજાઓનો પ્રસાદપાત્ર હતો. પ્રતિવર્ષે માઘ માસમાં શિવરાત્રિના દિવસે કટુકરાજ પ્રસન્ન થઈને થલ્લકને આઠ દ્રમ્મ બક્ષીસમાં આપતો, તે એવી ઈચ્છાથી કે શમીપાટીના જિનાલયમાં તેના પિતામહ યશોદેવે બનાવેલા ગોખલામાંના શ્રીશાંતિનાથ બિંબની પૂજા કરવામાં આવે અને એ દાન યાવત્યંદ્રદિવાકરો ચાલતું રહે આ દાન જે લોપશે તેને હબર ગાય માર્યાનું પાપ છે. અંતે સં. ૧૧૭૨ની સાલ આપી છે.

સુંધાની પહાડી પરના જૈનાચાર્ય રચિત શિલાલેખમાં પણ આ રાજાઓની વંશાવલી આ રીતે આપી છે. આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે સં. ૧૧૭૨ પહેલાં આ મંદિર બની ચૂક્યું હતું અને ગામ તો એથીયે પ્રાચીન હોય એ નિઃસંદેહ વાત છે. એ સમયે આ ગામની ભારે બહોળલાલી હશે એમ લાગે છે: એક લૌકિક પદ્યમાં ઉલ્લેખ છે કે—

“સેવાડી સો વાવડી, રૂડી જેતલ વાવ; ખાંડો પીપર પારણે, હીસે ક્ષેતલ પાર.”

આ ઉપરથી સેવાડીમાં ૧૦૦ વાવડી હોવાનું જણાય છે. આને પણ જેતલ વાવડી બહુ મોટી અને સુંદર છે.

આ ગામમાં જૈન યોગશલાલોનાં ૨૦૦ ઘર વિદ્યમાન છે. ૧ મોટી ધર્મશાળા, ૪ ઉપાશયો અને ૨ જૈન મંદિરો છે.

૧. ગામની વચ્ચે બાજરમાં વિશાળ અને ભવ્ય સૌધશિખરી શ્રીમહાવીર ભગવાનનું બાવન જિનાલય મંદિર છે. એ જ મંદિરમાંથી ઉપર્યુક્ત લેખ મળી આવ્યો છે. અહીં મૂળભૂતારામાં મૂળનાયકની પ્રતિમા ૧૫ હાથ ઊંચી સફેદ પાવાણી વિરાજમાન છે. આસપાસ આવેલી દેવકુલિકાઓમાં ૫૬ જિનમૂર્તિઓ લગભગ તેરમી સદીની પ્રતિષ્ઠિત છે. આ સિવાય સંદેરગમ્ધીય શ્રીયશોભદ્રસૂરિની પરંપરાના શ્રીગુણરત્નસૂરિની સુંદર મૂર્તિ છે. તેના ઉપર સં. ૧૨૪૪ ના માધ્યમ સુદિ ૧ ને રવિવારનો લેખ છે. મંદિરના દરવાજાની આબુગાબુએ ૬ દેરીઓ બનેલી છે, જે સં. ૧૬૮૨ ના નેક સુદિ ૧૨ ના દિવસે યતિ પ્રતાપરત્નજીએ કરાવી છે. અજભાગની એક દેરીની ભીંત ઉપર સં. ૧૨૧૩ ના ચૈત્ર વદિ ૮ ને સોમવારનો લેખ છે. બીજી દેરીની બાર સાખમાં સં. ૧૧૬૭ ના ચૈત્ર સુદિ ૧ નો લેખ છે. મંદિરની એક કોટડીની ભીંત પર સં. ૧૬૬૮ ના આસો સુદિ ૧૩ ને રવિવારનો લેખ છે. આ અને બીજા પ્રાચીન લેખોથી જણાય છે કે, એક સમયે આ સ્થળ તીર્થરૂપે પ્રસિદ્ધ હતું અને તેની પૂજના નિભાવ માટે કેટલાકોએ જુદી જુદી સેટ મંદિરને આપી હતી. એ બધા શિલાલેખો અને તેની વિગત આપવાને અહીં અવકાશ નથી.

૨. આ ગામની બહાર પશ્ચિમમાં એક પ્રાચીન વાવડી પાસે બીજું શિખરબંધી મંદિર નવું બન્યું છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીવાસુપુત્ર્ય ભગવાનની મૂર્તિ ૧ હાથ ઊંચી ત્રિગંડા સહિત બિરાજમાન છે. તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૮૨ના નેક સુદિ ૧૨ ના દિવસે યતિ શ્રીપ્રતાપરત્નજીએ કરાવી છે. આ મંદિરમાં શત્રુજ્ય અને ગિરનારની રથના કહેલી છે. એક સમયસરણમાં ચતુર્મુખ પ્રતિમાઓ બિરાજમાન છે. નવચોટી અને રંગમંડપની શોભા રજિયામણી છે. આ મંદિરની જમણી બાજુએ આવેલી એક છત્રીમાં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનાં ચરણો સ્થાપિત છે. તેમાં શ્રીગોતમ-સ્વામી વગેરેની ૮ પ્રતિમાઓ નવી પથરાવી છે.

અહીં નદીના કિનારે આવેલો અમરાપુરીનો બગીચો કોઠારી ચેનાજી ઉદયભાજીવાળાએ બંધાવેલો છે ને તે સેવાડીના જૈન સંઘને અર્પણ કર્યો છે.

અહીંથી ૧ કોસ દૂર સરલી જંગલમાં એક નેમા વાવ શા. ગ્રેમચંદ હંસાજીએ ત્રણ હજાર રૂપિયાનો વ્યય કરીને બંધાવી હતી, તે થોડાં વર્ષો ઉપર પડી ગઈ છે.

૧૦૩. સેસલી

(કોઠા નંબર : ૨૬૭૬)

ફાલના સ્ટેશનથી ૬ માઈલ દૂર અને બાલોથી ૨ માઈલ પૂર્વમાં સેસલી નામે તીર્થધામ છે. આને અહીં એક પણ જૈનનું ઘર નથી માત્ર ૧ જૈન ધર્મશાળા અને ૧ જૈન મંદિર છે પરંતુ પ્રાચીન કાળમાં આ સ્થળ ભારે જોહા-જલાલીવાળું હતું એમ લાગે છે.

અહીં શ્રીદાધાર્પનાથ ભગવાનનું ભવ્ય મંદિર શિખરબંધી છે. વિ. સં. ૧૧૮૭ના અષાઠ સુદિ ૭ને શનિવારે સંઘવી માંડણે ૭ લાખ રૂપિયા ખર્ચ કરીને ભવ્ય જિનાલય બંધાવ્યું હતું અને તેની ભદ્રક શ્રીઆનંદસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. શ્રીધાર્પનાથની સ્થાપનાના કારણે આ તીર્થ સેસલી નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યું. માંડણ દલાવત હતો. પ્રતિવર્ષ આ મંદિર ઉપર તેમના વંશજો તરફથી ધન યજ્ઞવવામાં આવે છે. દાલાવતોનાં ઘરો ખીમેલ આદિ ગામોમાં આગાહ છે.

મૂળગભારામાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા ૧૫ હાથ ઊંચી વિરાજમાન છે, જે સં. ૧૨૫૨માં પ્રતિષ્ઠિત છે. આ મૂર્તિ લારલાઈ ગામથી લાવીને અહીં પધરાવવામાં આવી છે. પરિકર ઉપર સં. ૧૪૯૩નો લેખ છે પણ મૂળનાયકની પ્રતિમા તેથીયે પ્રાચીન છે.

અહીં ભાદરવા સુદિ ૧૦ અને કાર્તિક સુદિ ૧૦ એમ વર્ષમાં બે વખત મેળો ભરાય છે.

૧૦૪. સાંડેરાવ

(કોડા નંબર : ૨૯૨૯-૨૯૨૮)

કાલના સ્ટેશનથી ૭ માઈલ દૂર સાંડેરાવ નામનું ગામ મહાદેવ પહાડીની નીચે વસેલું છે. રાવ સાંડાજીએ વસાવ્યું હોવાથી આનું નામ સાંડેરાવ પડ્યું છે. લગભગ દશમી શતાબ્દીમાં પંડેરક ગઝની ઉત્પત્તિ આ ગામના નામ ઉપરથી થઈ છે, આથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું નક્કી થાય છે. પંડેરકગઝમાં મોટા પ્રભાવશાળી આચાર્યો થયા છે જેમણે શાસનોત્થતિનાં યશસ્વી કાર્યો કર્યાની નોંધ જૈન ગ્રંથોમાં નોંધાયેલી છે. શ્રીશાંતિસૂરિના શિષ્ય સમર્થ આચાર્ય ઈશ્વરસૂરિ અને માન્ત્રિક શ્રીયશોભદ્રસૂરિ આ ગઝના આચાર્યપુંગવો હતા. તેમણે જ અહીંના શ્રીશાંતિનાથના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે. અહીં શ્વેતાંબર જૈનોનાં ૩૦૦ ઘર વિદ્યમાન છે. ૨ ઉપાશ્રય, ૨ ધર્મશાળાઓ અને ૨ શિખરબંધી જૈન મંદિરો મોજુદ છે.

૧. મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર ગંધર્વસેન રાજના સમયમાં બનેલું હોવાનું કહેવાય છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ તોરણ અને પરિકર સહિત છે. બંને પડખે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રતિમાઓ વિરાજમાન છે. મંદિરના મંડપમાં જમણા ભાગમાં આવેલી જિનમૂર્તિઓ ઉપરાંત એક આચાર્યની પ્રતિમા છે. તેમની પલાંઠી નીચે સં. ૧૧૯૭નો આ પ્રકારે લેખ છે:—

“શ્રીપંડેરકગઢે પંડિતજિનચન્દ્રેણ ગોષ્ઠિયુતેન વિજયદેવનાગમૂર્તિઃ કારિતા મુક્તિવાંછતા સંવત્ ૧૧૯૭ વૈશાખ વદિ ૩ થિરપાલઃ શુભંકરઃ ॥”

મંદિરના પ્રવેશદ્વારની એક ખારશાખમાં સં. ૧૨૨૧નો બે પંક્તિનો લેખ પ્રાચીન લિપિમાં આ પ્રકારે ઉત્કીર્ણ છે:—

“સંવત્ ૧૨૨૧ માઘ વદિ ૨ શુક્રે અબેહ શ્રીકેલ્હણદેવરા[જ્યે] તસ્ય માતુરાજી શ્રીઆન[લ]દેવ્યા શ્રીપંડેરકીયમૂળનાયક શ્રીમહાવીરદેવાય [ચૈ]ત્ર વદિ ૧૩ કલ્યાણિકનિ[મિ]ત્તં રાજકીયમોગમધ્યાત્ યુગંધર્યાઃ હાણ્લ દ્વઃ પ્રદત્તઃ । તથા રાષ્ટ્રકૂટ પાતૂ કેલ્હણ ત[દ્ભ્રા]ત્વજ ઉત્તમસીહ સૂદ્રકાલ્હણ આહલ આસલ અણતિગાદિમિઃ તહારામાવ્યથ સ (?)ગટસન્કાત્ અસ્મિન્નેવ કલ્યાણકે દ્ર ૧ પ્રદત્તઃ ॥ ૧ તથા શ્રીપંડેરકવાસ્તવ્ય રથકાર ધણપાલ સૂરપાલ જોપાલ સિગડા અમિયપાલ જિસહર દેલ્હણાદિમિઃ [ચૈ]ત્ર સુદિ ૧૩ કલ્યાણકે યુગંધર્યાઃ [હાણ્લ] દ્વ [ક ૧ પ્ર].....”

આ લેખમાં આવેલા ‘હાએલ’ ‘તલારાભાગ્ય’ અને ‘યુગંધરી’ આ શબ્દોના અર્થ જાણવાયોગ્ય છે. એક હળથી એક જ દિવસમાં ખેડેલી જમીનમાંથી ઉત્પન્ન ધાન્યને ‘હાએલ’ કહે છે. પુરાધ્યક્ષ, નગરરક્ષક અથવા તલારા ગામનું મહેસૂલ ઉધરાવનારને ‘તલારાભાગ્ય’ કહે છે, ન્યારે ‘યુગંધરી’ બુઝારને કહે છે.

આ મંદિરના મંડપના સ્તંભ પર સં. ૧૨૩૬નો એક બીજો લેખ છે તે આ પ્રમાણે છે:—

૧. ખાલી ગામથી અગ્નિખૂણામાં લારલાઈ નામે ગામ છે. ત્યાં જૈન મંદિરનું ખંડિયેર ભણું છે. તેમાંથી સં. ૧૨૩૩ની સાલના બે શિલાલેખો મળી આવ્યા છે. જે “પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” ભા. ૨ માં લેખાંક: ૪૪૬-૩૪૮ પર પ્રગટ થયા છે. એનું ત્રિવેચન પણ પૃ. ૨૩૬-૨૩૮માં આવેલું છે.

“[યાં] યા મુત રાન્દ્યાપન્દ્યા[મ્યાં] માતૃપ[ત્ર] શ્રીનિમિત્તિ સ્તંભકો(કઃ) પ્રદતઃ(તઃ) [સં]વત્ ૧૨૩૬ કાર્તિક વદિ [૨] સુવે બ[વિ]દ્ શ્રીનહટે મહારા[જા]ધિરાજશ્રીસ્કંદહજીવદેવકન્યાગણવિજયરાજ્યે પ્રદત્તમાને [ગણી] શ્રીજાનહજીવદેવિમુકો(કો) શ્રાંધંદિર[ક]દેવ શ્રીપાર્શ્વનાથપ્રતાપતઃ થાંથામુતરાન્દ્યાકૈ[ન] મા(બ્રા)તૃ પાન્દ્યાપુત્ર સોદા મુમકર રા[મ]દેવ ધારણિ[યવો] હોપવર્દમા[ન] હસ્તીધરસદ્ગિગ સ[હ]દેવ [સદ્વિદગ] દા (!) [રા] સાંયોરણ હરિચંદ્રવદેવાદિમિઃ યુતેન મ.... પરમશ્રેયોર્થે ત્રિદિતનિજગ[દ્] પ્રદતઃ(તં) ॥ રાન્દ્યાપ(મ)[િક] માનુષે[ઃ] વસદ્ગઃ વર્ધિ પ્રતિ દાણ ૪ પ્રદેયા[ઃ] ॥ શેષજનાનાં વસતાં સાયુમિઃ ગોષ્ટિકેઃ(કૈઃ) સારા કાર્યા ॥ સંવત્ ૧૨૩૬ વર્ષે વે(અં)યે[શ્ર] સુદિ ૧૨ શનૌ સો[યં] માતૃધામતિ પુનઃ (પુન્યાર્થે) સ્તંભકો હજ (દશ) [તઃ] ॥

પહેલા લેખ ઉપરથી જણાય છે કે આ મંદિર મૂળનાથક શ્રીમહાવીરસ્વામીનું હતું અને બીજા લેખથી મૂળનાથક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું હોવાનું જણાય છે. આથી લાગે છે કે સં. ૧૨૨૧ માં મૂળનાથક મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ હતી અને સં. ૧૨૩૬ માં તેમની જગ્યાએ શ્રીપાર્શ્વનાથની મૂર્તિ ધરાવવામાં આવી હતી. આજે મૂળનાથક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન છે.

૨. બીજું શિખરબંધી જિનાલય ખીમેલ જવાના રસ્તે દરવાજાની પાસે છે. આ મંદિર પૌરવાડ મોતીજી વરદા-છની પત્ની શ્રાવિકા હાંસીબાઈએ નવું બંધાવ્યું છે. આ મંદિર નાનું હોવા છતાં રમણીય છે.

૧૦૫. ખીવાણી

(કોઠા નંબર : ૨૭૩૬-૨૭૩૮)

ઝેરણપુરાદોડથી ૧૦ માઈલ દૂર પશ્ચિમોત્તર દિશામાં ખીવાણી નામે કસબો વસેલો છે. એનું પ્રાચીન નામ સમાનંદી. આ ગામ કોલો વસાવ્યું તે જાણવામાં આવ્યું નથી. અહીં ૧૦૦૦ જેનોની વસ્તી છે. ૩ ઉપાશ્રય, ૧ જૈન ધર્મશાળા અને ૨ જૈન મંદિર વિદ્યમાન છે.

૧. ગામરમાં આવેલું શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે. મૂળનાથકની મૂર્તિ ઉપર લેખ નથી પરંતુ મૂર્તિ પ્રાચીન અને મનોહર છે. આ પ્રતિમા સ્વેતવર્ણી ૧ હાથપ્રખાણની છે. સં. ૧૮૫૪ માં તેની પ્રતિક્ષા કરવામાં આવી છે.

આ મંદિરની મૂર્તિએ સંબંધે સ્થાનિક માહિતી એવી મળી છે કે, આ ગામના કાઠેર દેવડા અનેપસિંહજીના સમયમાં સં. ૧૮૫૨ ના આવણ સુદિ ૧૧ ના દિવસે પ્રથમ ગોશ્રી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ ધર્મશાળા પાસેની જમીનમાંથી મળી આવી હતી. એ પછી એ સ્થળે વધુ ખોદકામ કરતાં ૧૨ જિનનિમિષ નીકળ્યાં હતાં. તેની સાથે થઈ ૬૦૫ પણ મળી આવ્યું હતું. જિનાલય બાંધવાનું નક્કી થતાં સં. ૧૮૫૨ ના આવણ વદિ ૩ ને દિવસે મંદિરનું શિલાદોષપણ કરવામાં આવ્યું અને સં. ૧૮૫૪ ના ફાગણ સુદિ ૨ ના દિવસે પ્રતિક્ષા કરવામાં આવી.

પ્રતિમાએ નીકળી એ જ સમયે પહાડમાંથી આરસપાણાણની ખાણ પહોં જઈ આવી. એ જ ખાણના પથ્થરથી આ મંદિર બાંધવામાં આવ્યું. આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે, મંદિર સંપૂર્ણ બંધાઈ ગયા પછી ખાણમાંથી નીકળતા પરથરો પહોં બંધ થયા, આથી નવકોટિ મારવાડમાં આ મંદિરની પ્રસિદ્ધિ થતાં લોકો યાત્રાર્થે આવવા લાગ્યા અને કાર્તિક સુદિ ૧૦ ના દિવસે મેળો સ્થાપન કરવામાં આવ્યો, જે અત્યાર સુધી ચાલુ છે.

ગ્રાહ મોતી કોલાના જૂના ચોપડાના એક પૂંઠા ઉપર લખેલા સ્તવન ઉપરથી જણાય છે કે આ મંદિરમાં આરસ-પાણાણની ૧૩ મૂર્તિઓ છે. આજે પણ અહીં ૧૩ મૂર્તિઓ વિદ્યમાન છે.

૨. બીજું મંદિર ગામ જહાર શ્રોઆદીશ્વર ભગવાનનું શિખરબંધી છે. રોક કપૂરચંદ પરતાપજી સોશાવતે બંધાવી સં. ૧૯૮૬ માં તેની પ્રતિક્ષા કરાવી છે. આ દેરાસર ‘શત્રુજયાવતાર’ અથવા ‘શત્રુજય’ના નામે ઓળખાય છે.

૧૦૬. જાકેડા

(કોઠા નંબર : ૨૭૪૬)

એરણપુરા રોડ સ્ટેશનથી ૪ માઈલ દૂર જાકેડા તીર્થસ્થળ આવેલું છે. અહીં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું શિખરણધી મંદિર છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ સપરિકર છે પરંતુ આ પરિકર બીજી કોઈ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિનું લગાવેલું જણાય છે. પરિકરમાં સં. ૧૫૦૪નો લેખ છે, એ લેખનો ભાવાર્થ આ પ્રકારે છે:—‘ સં. ૧૫૦૪માં શ્રીયશ્વ-પુરીય નગરમાં તપાગચ્છીય શ્રીસોમસુંદરસૂરિના શિષ્ય શ્રીજયચંદ્રસૂરિએ મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથની મૂર્તિના પરિકરની પ્રતિષ્ઠા કરી. ’ આ મંદિરમાં પાષાણની ૭ અને ધાતુની ૨ પ્રતિમાઓ છે.

પંદરમા સૈકામાં આ તીર્થ જાણીતું હતું. શ્રીમેહકવિએ આ તીર્થનો ઉલ્લેખ પોતાની ‘તીર્થમાળા’માં કર્યો છે.

અહીં ૫ જૈનોની વસ્તી છે અને ૧ જૈન ધર્મશાળા છે.

૧૦૭. રાણુકપુર

(કોઠા નંબર : ૨૯૭૨-૨૯૭૪)

રાણી સ્ટેશનથી ૭ માઈલ, ફાલના સ્ટેશનથી ૧૨ માઈલ અને સાદડીથી પૂર્વ-દક્ષિણ દિશાએ ૬ માઈલના અંતરે આવેલું રાણુકપુર નામે જૈનોનું મોટું તીર્થધામ છે. આ તીર્થધામની રચના ખાતર જ કુંભા રાણાના નામ ઉપરથી રાણુકપુર ગામ પંદરમા સૈકામાં વસાવવામાં આવ્યું હતું, આ તીર્થના નિર્માતા વિશે ‘સોમસોલાગ્ય કાવ્ય’, જુદી જુદી તીર્થમાળાઓ અને ‘રાણુગપુર ચતુર્મુખ પ્રાસાદ સ્તવન’માંથી જે ઇતિહાસ સાંપડે છે તેનો સંકલિત ટૂંકા સાર આ છે:—

નાંદિયાના વતની શેઠ કુરંપાલ અને તેમની પત્ની કામલદેને બે પુત્ર હતા. મોટાનું નામ રત્નાશાહ અને નાનાનું નામ ધરણાશાહ. બંને ભાઈઓએ નાનપણથી જ ખૂબ સંસ્કારી અને બુદ્ધિશાળી તરીકે નામના મેળવી હતી. તેમાં ધરણાશાહની કુશલતા તેમજ ઉદાર પ્રકૃતિનો પરિચય કુંભા રાણાને થતાં તેમણે રાજકારભારને યોગ્ય જાણી તેમને મંત્રીપદ આપ્યું. સં. ૧૪૪૬માં શ્રીસોમસુંદરસૂરિ જેવા પ્રભાવક આચાર્યના ઉપદેશથી તેમનું જીવન ધાર્મિકતા તરફ વળ્યું હતું. એ સમયે ધરણા શેઠે બત્રીશ વર્ષની ભરયુવાનીમાં શત્રુજય પર જુદા જુદા નગરોથી એકઠા થયેલા બત્રીશ સંઘો વચ્ચે સંઘતિલક કરાવી, ઈંદ્રમાળ પહેરી ચોથું બ્રહ્મચર્ય વ્રત ઉચ્ચર્યું હતું. દાનપુણ્ય અને તીર્થયાત્રાનાં અનેક ધાર્મિક કાર્યો કરતાં છેવટે તેમને એક ‘નલિનીગુહમવિમાન’ જેવા દેવપ્રસાદની રચના કરવાની ભાવના થઈ આવી. એમણે એ માટે જગા પસંદ કરી, કુંભા રાણા પાસેથી જમીન ખરીદી લીધી, અને એ ભૂમિ ઉપર ગામ વસાવી રાણાના નામ ઉપરથી તેને ‘રાણુકપુર’ એવું નામ આપ્યું. એ ભૂમિ ઉપર સિદ્ધપુરના ચતુર્મુખ પ્રાસાદ (રાજવિહાર) જેવી મોટી માંડણીવાળું મંદિર બંધાવવાનો સંકલ્પ કરી ગામ ગામના શિલ્પીઓને એકઠા કર્યા. છેવટે મુંડારા ગામના રહેવાસી દેવા નામના શિલ્પીએ બનાવેલો નકશો પસંદ આવતાં તરત જ મંદિરનો પાયો નાંખવામાં આવ્યો. પાયાના મુહૂર્ત વખતે સાત પ્રકારની ધાતુઓ, કસ્તૂરી અને બહુમૂલ્ય વસ્તુઓ મંગાવવામાં આવી. એ સમયે હરેકં શિલ્પીઓને કળંધ વગેરેની ભેટસોગાદ આપી ખુશ કર્યા અને કારીગરો તથા મજૂરો માટે બધી સગવડો પૂરી પાડી. પછી તો એ ભૂમિ ઉપર સેંકડો શિલ્પીઓનાં ટાંકણાં રાતદહાડો ગાજવા લાગ્યાં.

એક ઉલ્લેખ પ્રમાણે સં. ૧૪૩૪માં અને પં. શીલવિજયજીના કથન મુજબ સં. ૧૪૪૬માં આ મંદિરનો પાયો નખાયો. અને સં. ૧૪૯૬માં શ્રીસોમસુંદરસૂરિના હાથે એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી.

પં. મેહ કવિએ આ મંદિર બંધાયા પછી તરત જ સં. ૧૪૯૯ માં પ્રત્યક્ષ નિહાળીને રચેલા ‘રાણુગપુર ચતુર્મુખ પ્રાસાદ સ્તવન’માં મંદિરની બાંધણી વિશે હૃદયગ્રાહી ખ્યાલ આપ્યો છે. તેનો ટૂંક સાર એ છે કે, “શિલ્પીઓએ પ્રથમ ઘડેલા પથ્થરોને બંધબેસતી રીતે જડીને પીઠબંધ બાંધી લીધો. તેના ઉપર ત્રણ માળ ચણાવી મધ્યમાં

અનેક પ્રકારના જિંયા મંડપો બનાવ્યા. અનેક પ્રકારની નકશીવાળી પૂતળીઓથી સુશોભિત મંદિરને ભેડ લોકોનાં ચિત્ત આશ્ચર્યમ્મન બની ગયાં. એ મંદિરની ચારે બાજુએ ચાર ઉજ્જવળ ભદ્રપ્રાસાદો બનાવ્યા. આમ નંદીશ્વર દ્વીપના અવતારસમું અને ત્રણે લોકમાં દેવીપ્રમાણ લાગતું હોવાથી તેનું નામ 'ત્રેલોકચત્રીપક' રાખવામાં આવ્યું. આમાં પશ્ચિમ દિશાના દ્વારે અત્યંત સુંદર મંડપ છે. ત્યાં હમેશાં નાટક-ભોજન થયા કરે છે. ઉત્તર દિશાના દ્વારે શ્રીસંઘ અને ભોજન-ભાટ બેસીને કલવર કર્યા કરે છે. પૂર્વ દિશાના દ્વારે સામે જ ભિયા વિન્ધગિરિની ભીંત છે, એ તરફ લોકોના વાસ છે, તેથી પ્રભાતે બીડીને તેઓ શ્રીઆદિનાથ પ્રભુને પ્રણામ કરી પૂજા-સેવા કરે છે. દક્ષિણ દિશાનું દ્વાર અત્યંત વિશાળ છે, અને તે તરફ પોષધયાળા છે. ચારે દરવાજે ચાર ગિરો છે. એ ચોરુખી દેવોના ઉપર ચાર શિખરો છે અને ત્રણ ભૂમિકા (માળ)નાં મળીને કુલ ૧૨ શિખરો ચોલી રહ્યાં છે. તેમાં સુવર્ણના દંડ-કલશો તો ત્રણે ભુવનનો મોહ પમાડે એવા છે. દેવચંદ્રો, સાત મંદિરમાં ચાર ચાર જિનેશ્વરો, વીશ વિહરમાન જિન અને ચોવીશે તીર્થંકરોનાં મળી ૭૨ જિનાલયો છે, અને ક્ષેત્રમાં ચારે બાજુએ ગિરોના પાર નથી. વિવિધ પ્રકારની અનેક પૂતળીઓ અને ઝીણા કોતરકામથી આ મંદિર આણના ખીન અવતારસમું લાગે છે. તોરણો અને ચાંલકાઓ તો એટલા બધા છે કે તે ગણવી શકાય એમ નથી. "

હવે અત્યંત ઉદાસમાં આવી જઈ કવિ ઉત્પ્રેક્ષા કરતાં કહી દે છે: "જણે નંદીશ્વરનો અવતાર જ ધરણુવિહાર રૂપે ન થયો હોય !"

અદારમા સૈકાના યાત્રી શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિ પોતાના 'રાણકપુર તીર્થ સ્તવન'માં કહે છે: "નલિનીગુહમ વિમાનની માંદણીવાળું આ મંદિર ગહુ જિંચું છે. પાંચ એટ્ટ, ચારે તરફ એટ્ટો ગઢ, બ્રહ્માંડના જેવી પાંધણી, ૮૪ દેરીઓ, ચારે તરફ ચાર પોળો, ૧૪૨૪ ચાંભલા, એકેક દિશામાં બત્રીશ-બત્રીશ તોરણો, ચારે દિશાએ ૪ વિશાળ રંગમંડપો, સહસ્ર કૂટ, અષ્ટાપદ, ૬ લોચરાં અને અનેક જિનગિરિ, રાજાણી નીચે પાડકા, અદ્ભુતમૂર્તિ વગેરે સુકત ત્રણ માળનું આ મંદિર છે. અહીં ૩૪૦૦૦ જિન પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે. "

શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાય સં. ૧૭૧૫ માં રચેલા એક સ્તવનમાં જણાવ્યું છે કે, "ત્રેલોકચત્રીપક મંદિરમાં ૭૨ દેવાલયો, ૧ અષ્ટાપદ શિખર, ૧ શત્રુંજય શિખર, ૨૪ મંડપો, ૧૦૦ તોરણો, ૨૦૦૦ સ્તંભો, જેના ઉપર નાટક કરતી ૫૫૨ પૂતળીઓ અને કુલ ૪૦૦૦ પ્રતિમાઓ વિરાજમાન છે. પંચતીર્થી, સમવસરણ અને નંદીશ્વર દ્વીપની પજુ સંજોર્ણાગ રથનાઓ તિર્માણુ કરેલી છે. "

મતલબ કે, આનું ભવ્ય દેવમંદિર ખંખાવતાં ઘણાં વર્ષો લાગ્યાં હશે એમાં શંકા નથી, અને હજારો કારીગરો તેમ જ મજૂરોથી આ ગ્રામ વસ્તી ગણ્યું હશે અને બીજા વર્ષના લોકો પણ વેપાર-ધંધાથી અહીં આવી વસ્યા હશે.

પંદરમી સદીના અંતમાં રાણકપુર ઘણું આબાદ અને સમૃદ્ધ નગર બની ચૂક્યું હતું. એ સમયે માત્ર ભેનેનાં જ ૩૦૦૦ ઘરો વિદ્યમાન હતાં. ઉપરોક્ત મેક્ક કવિએ સં. ૧૪૬૬ ની આસપાસ રચેલા 'રાણકપુર ચતુર્થુખ પ્રાસાદ સ્તવન'માં તેઓ ભત્તમાહિતીનું વર્ણન કરતાં કહે છે: "રાણકપુર એકદમ અત્યંત ઉદ્ભાસ અને સંતોષ ધાય છે. આ નગર અણહિલપુર પાટણ જેવું છે, તેના ગઢ, મંદિર અને પોળો અત્યંત સુંદર છે. વચ્ચે સરિતાનાં સલિલ વહે છે. ત્યાં કૂવા, વાવ, વાડી, હાટ અને જિનમંદિર ઘણાં છે. તેમાં અદાર વર્ણના લોકો, લક્ષ્મીવંત વેપારીઓ અને પુરુષશાળી માનવીઓ વસે છે. તેમાં યશસ્વી દાનીશ્વર ધરણુદ (ધરણા) નામનો સંઘવી મુખ્ય છે. તે જિનમંદિરનો ઉદારક છે, તેની પુણ્યત્રાતા માતા કમલોદે છે જે રત્નસિંહ અને ધરણુદ નામના નરરત્નોને જન્મ આપી ધન્ય ! ધન્ય ! ગવાય છે. "

આ વર્ણન ઉપરથી રાણકપુરની પુરાતન સમૃદ્ધિનો દૂળમ્મુ ખ્યાલ આવી રહે છે. વળી, એ જ કવિએ રચેલી 'તીર્થમાળા' સુજળ અહીં ૭ જિનમંદિરો હતાં; જ્યારે અદારમા સૈકાના યાત્રીઓ-શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિ અને પં. મહિમાએ અહીં ૫ જિનમંદિરો હોવાની માંધ પોતાની 'તીર્થમાળા'માં કરી છે. પણ આજે તો માત્ર ૩ જિનમંદિરો, યાત્રાળુઓ માટેની ૨ ધર્મશાળાઓ અને ૧ ઉપાધ્યય સિવાય આજુ'યે ગ્રામ સત્તું પડ્યું છે. ટેકરીઓ ઉપર પટલાં કેટલાંયે અંધિયરો એના ભૂતકાળની ઝાંખી કરાવી રહ્યાં છે. અહીંથી વસ્તી કેમ ઘટવા પામી અને ૩ સિવાયનાં ગામીનાં મંદિરો વસ્ત ક્યારે થયાં એ સંજોઈ જાણવાએ ઇતિહાસ મળતો નથી. કહે છે કે, ગોરગંઝેબના આક્રમણથી આ સુંદર નગરનો ભંગ થયો અને અવારનવાર પડતા દુષ્કાળોના કારણે વસ્તી ઉઘાળા ભરી ગઈ.

આ મંદિરમાં પશ્ચિમ તરફના મૂળનાયકની સામેની જમણી તરફની ભીંતમાં સં. ૧૪૯૬નો એક મોટો શિલાલેખ કેતરેલો છે જે આ મંદિરના નિર્માતા, પ્રતિષ્ઠાપક વગેરેની માહિતી આપવા ઉપરાંત ગુહિલવંશી રાજાઓની ૪૧ પેઢીની વંશાવલી માટે પણ મહત્વનો ગણાય છે. આથી એ મૂળ લેખ અહીં આપવામાં આવે છે:—

“ શ્રીચતુર્મુખજિનયુગાદીશ્વરાય નમઃ ॥ [વિ]ક્રમતઃ ૧૪૯૬ સંખ્યવર્ષે શ્રીમેદપાટરાજાધિરા[જ] શ્રીવપ્પ ૧ શ્રીગુહિલ ૨ મોજ ૩ શીલ ૪ કાલમોજ ૫ મર્તમટ ૬ સિંહ ૭ મહાયક ૮ રાજીસુતયુતસ્વસુવર્ણતુલાતોલક શ્રીસુમ્માળ ૯ શ્રીમદહટ્ટ ૧૦ નરવાહન ૧૧ શક્તિકુમાર ૧૨ શુચિવર્મ ૧૩ કીર્તિવર્મ ૧૪ યોગરાજ ૧૫ વૈરટ ૧૬ વંશપાલ ૧૭ વૈરીસિંહ ૧૮ ચોરસિંહ ૧૯ શ્રીઅરિસિંહ ૨૦ ચોડસિંહ ૨૧ વિક્રમસિંહ ૨૨ રણસિંહ ૨૩ ક્ષેમસિંહ ૨૪ શ્રીસામંતસિંહ ૨૫ કુમારસિંહ ૨૬ મથનસિંહ ૨૭ પદ્મસિંહ ૨૮ જૈત્રસિંહ ૨૯ તેજસ્વિસિંહ ૩૦ સમરસિંહ ૩૧ ચાહુમાનશ્રીકીતૂકનૃપશ્રીઅહ્યાવદીનસુરત્રાણજૈત્રવપ્વવંશ્ય શ્રીમુવનસિંહ ૩૨ સુત શ્રી-જયસિંહ ૩૩ માલવેશગોગાદેવજૈત્રશ્રીલક્ષ્મીસિંહ ૩૪ પુત્ર શ્રીઅજયસિંહ ૩૫ માતૃશ્રીઅરિસિંહ ૩૬ શ્રીહમ્મીર ૩૭ શ્રીલેતસિંહ ૩૮ શ્રીલક્ષાહયનરેદ્ર ૩૯ નંદન સુવર્ણતુલાદિદાનપુણ્યપરોપકારાદિસારગુણસુરદ્રુમવિશ્રામનંદન શ્રીમોકલમહીપતિ ૪૦ કુલકાનનપંચાનનસ્ય । વિષમતમાભંગસારંગપુર નાગપુર ગાગરણ નરાણકાઽજયમેરુ મંડોર મંડલકર વૃંદિલાદ્ર ચાટ સુજાનાદિનાનામહાદુર્ગલીલામાત્રપ્રહણપ્રમા-ણિતજિતકાશિત્વામિમાનસ્ય । નિજમુજોર્જિતસમુપાર્જિતાનેકમદ્રગજેદ્રસ્ય । સ્તેચ્છમહીપાલગ્યાલચક્રવાલવિદલન વિહંગમેદસ્ય । પ્રચંડ-દોર્ડેન્ડલ્લિતાભિનિવેશનાનાદેશનરેશમાલમાલાલિતપાદારવિદસ્ય । અસ્ખલિતલલિતલક્ષ્મીવિલાસગોવિદસ્ય । કુનયગહનદહનદવાનલાયમાન-પ્રતાપવ્યાપપલાયમાનસકલવલ્લપ્રતિકૂલદ્રુમાપદ્મપદ્મવંદસ્ય । પ્રવલપરાક્રમાક્રાંતદિલીપમંડલગૂર્જરત્રાસુરત્રાણદત્તાતપત્રપ્રથિતહિંદુસુરત્રાણ-વિરુદસ્ય સુવર્ણસત્રાગારસ્ય પદ્મદર્શનધર્માધારસ્ય ચતુરંગવાહિનોવાહિનીપારાવારસ્ય કીર્તિધર્મપ્રજાપાલનસત્ત્વાદિગુણક્રિયામાણશ્રીરામયુધિષ્ઠિરાદિ-નરેશ્વરાનુકારસ્ય રાણાશ્રીકુંભકર્ણસર્વોર્વાપતિસર્વભોમસ્ય ૪૧ વિજયમાનરાઝ્યે તસ્ય પ્રસાદપાત્રેણ વિનયવિવેકધૈર્યૌદાર્યશુભકર્મનિર્મલ-શીલાચદ્રસુતગુણમણિમયામરણમાસુરગાત્રેણ શ્રીમદહમ્મદસુરત્રાણદત્તફુરમાણસાધુશ્રીગુણરાજસંવપતિસાહચર્યકૃતાશ્ચર્યકારિદેવાલયાઽંબર-પુરઃસરશ્રીશત્રુંજયાદિતોર્થયાત્રેણ । અજાહરી પિંડરવાટક સાલેરાદિવહુસ્થાનનવીનજૈનવિહારજીર્ણોદ્ધારપદસ્થાપનાવિષમસમયસત્રાગાર-નાનાપ્રકારપરોપકારશ્રીસંઘસંકારાદ્યગણ્યપુણ્યમહાર્થકયાણકપૂર્વમાણમવાર્ણવતારણક્ષમમનુષ્યજન્મયાનવાત્રેણ પ્રાગ્વાટવંશાવંતસ સં૦ માંગળ-સુત સં૦ કુરપાલ મા૦ કામલદેવપુત્રપરમાર્હત સં૦ ધરણાકેત જ્યેષ્ઠભ્રાતૃ સં૦ રત્ના મા૦ રત્નાદે પુત્ર સં૦ લાપા મજા સોના સાલિંગ સ્વમા૦ સં૦ ધારલદેવપુત્ર જાજ્ઞા (જા) જાવહાદિપ્રવર્ધમાનસંતાનયુતેન રાણપુરનગરે રાણા શ્રીકુંભકર્ણનેરેદ્રેણ સ્વનાન્ના નિવેશિત (તે) તદાય-સુપ્રસાદાદેશતલ્લેલોક્ચદીપકામિધાનઃ શ્રીચતુર્મુખયુગાદીશ્વરવિહારઃ કારિત [:] પ્રતિષ્ઠિતઃ શ્રીવૃહત્પાગચ્છે શ્રીજગન્નંદ્રસૂરિ શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ-સંતાને શ્રીમત્ [:] શ્રીદેવસુંદર [સૂરિ [પદ્મપ્રમા] કર પરમગુરુસુવિહિતપુરંદ [રગચ્છ] ધિરાજશ્રીસો [મ] સુંદરસૂરિ [મિઃ] ॥ [કૃત] મિદં ચ સૂત્રધારદેપાકસ્ય અયં ચ શ્રી[ચતુર્મુખપ્રસાદ આચંદાર્ક] નંદ[તા]ત્ ॥ શુભં ભવતુ ॥ ”

આ લેખમાંથી ધરણા શેઠના સુકૃતોની હકીકત સાંપડે છે એ મુજબ તેમણે અબ્બરી, પીંડવાડા, સાલેર વગેરે સાત ગામના સાત મંદિરોનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યાની હકીકત પ્રમાણિત થાય છે. એ સિવાય દાનશાળાઓ, કૂવા, વાવ અને ધીન્ન લોકોપકારી કૃત્યો પણ તેમણે કર્યા હતાં, જેનું વર્ણન કરવાને અહીં સ્થાન નથી.

ધરણાશાહે ક્યારે ગત થયા એ વિશેની કોઈ નોંધ મળતી નથી; પરંતુ આ મંદિર બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા પછી નજીકના સમયમાં સ્વર્ગસ્થ થયા હશે. આશ્ચર્ય તો એ છે કે મંદિરના પ્રતિષ્ઠાપક આચાર્ય શ્રીસોમસુંદરસૂરિશ્વર પણ પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યા પછી બે વર્ષે એટલે સં. ૧૪૯૮માં દિવંગત થયા. જાણે આવું મહાન કાર્ય આ બંને પુરુષોના હાથે પૂરું થાય એટલી જ રાહ કાળદેવ જોઈને જોઈ ન હોય !

ધરણાશાહેના અધૂરા મૂકેલા કાર્યને તેમના મોટાભાઈ રતનાશાહે પૂરું કરાવ્યું હતું. રતનાશાહે જે જે અધૂરાં કામો પૂરાં કરાવ્યાં છે તેમાં ધરણાશાહે કરતાંયે વધુ કળામય બને એવી દૃષ્ટિ રાખવામાં આવી હોય એમ જણાઈ આવે છે.

એક શિલાલેખથી જણાય છે કે, આ મંદિરનો ઉદ્ધાર શ્રીહીરવિજયસૂરિના ઉપદેશથી થયો હતો અને એક ‘મેઘનાદ મંડપ’ નામે નવો મંડપ બંધાવાયો હતો.^૧ દેવકુલિકાના મૂળનાયકોના પ્રતિષ્ઠા લેખો શ્રીહીરવિજયસૂરિના સમયના અને

તે પદીના મળે છે. છેલ્લે ઉદાર શેઠ આણંદજી કથાણુજીની પેઢીએ કરાવ્યો છે.

૨. ઉપર્યુક્ત ધરણવિહારી પચિમમાં થોડે દૂર શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી દેવાલય છે. મૂળનાયકની શ્યામવર્ણી પ્રતિમા ૨ ફીટ ઊંચી બિરાજમાન છે. મૂર્તિની ચારે બાજુએ પરિકર સાથે તોરણ લગાવેલું છે, જેમાં નાની નાની ૨૩ પ્રતિમાઓ ઉત્કીર્ણ છે. આમાં કુલ ૧૩ પ્રતિમાઓ છે, જેમાંની કેટલીક સં. ૧૪૪૪માં પ્રતિષ્ઠિત થયેલી છે. આ મંદિરમાં એક ભોંયડું છે, તેમાં કુલ ૩૫ પ્રતિમાઓ છે.

આ મંદિરમાં ધરણવિહાર કરવાંચે બારીક કૌતરકામ ભેવાય છે. કોરણી સાથે પથ્થરમાં ગોઠવેલી નૃત્ય કરતી દેવાંગનાઓનો અંગમરોડ, બિભરાતું લાવણ્ય અને આભૂષણોના અંગારનો આગેહૂળ ચિતાર ખડો કર્યો છે. આ સિવાય મંદિરની ચારે તરફની બિદ્ધ ઉપર યુગલિક પુરુષ અને સ્ત્રીઓની ક્રીડા કરતી નમ્ર પૂતળીઓ અધિક સંખ્યામાં છે. શ્રીજગદીશપ્રસાદ ગહિલોતે પોતાના ‘મારવાડ રાજ્યકા ઇતિહાસ’ (પૃ. ૨૮૭)માં આ મંદિર વિશે કહ્યું છે: “રાણુક-પુરના એક મંદિરમાં નાગી અને અશ્વીલ મૂર્તિઓ કોરેલી છે; એથી આ કૌશાસ્ત્ર બની ગયું છે. લોકોને આનું ધર્માર્થ નામ ન મળ્યું તેથી તેને વેરયાનું મંદિર કહેવા લાગ્યા.”

વસ્તુતઃ અશ્વીલ મૂર્તિઓ એ તો સ્થાપત્યના એક પ્રકારરૂપે યુગલિક પુરુષોની રહેણીકરણી બતાવવા માટે જ આલેખાઈ છે. મોઢરાના સૂર્યમંદિરમાં પણ આવી તો કેટલીયે અશ્વીલ પૂતળીઓ ભેવાય છે.

આ મંદિર ધરણા શેઠના સુખ્ય સુનિમે બંધાવ્યું હોવાનું કહેવાય છે. “કેટલીક ઘટનાઓનો સમયનિર્દેશ” નામે પ્રગટ થયેલા એક હસ્તલિખિત પત્રમાં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ મળે છે:—

“તિગરૈ પાસતી દેવલ ૧ સોમલ પોતવાહ કરાવો | તિળમેં નામો પૂતલી છે ||”

આ હકીકતથી જણાય છે કે, સોમલ નામના પોરવાડે આ મંદિર બંધાવ્યું. જો કે આમાં સમયનિર્દેશ કે ધરણા-શેઠના સુનિમ વિશે કશો ઉલ્લેખ નથી; પરંતુ સંભવ છે કે, આ સોમલ પોરવાડે ધરણાશેઠના સુનિમ હોય; અને તેણે પછુ ધરણાશહે મંદિર બંધાવવાની શરૂઆત કરી તે સમયમાં આ મંદિર બંધાવીને પ્રતિષ્ઠિત કરાવ્યું હોય એથી જ મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૪૪૪ના લેખો જણાય છે.

મંદિરના મંડપના ધાંભલાઓમાં અને પાછળના ભાગમાં મોટી ફાટો પડેલી છે; આથી આનો ઇર્ષાદ્વાર કશવવાની જરૂર છે.

૩. ધરણવિહારની બરાબર સામે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મુંદર મંદિર ઉત્તરાભિમુખ છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા ૨૫ ફીટ ઊંચી છે. મંદિરમાં કુલ ૩૩ પ્રતિમાઓ છે અને ભોંયરામાં ૬૫ મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે. આ મંદિર લગભગ ૧૫મી સદીમાં પ્રતિષ્ઠિત થયું હોય એમ જણાય છે. શ્રીસમયમુંદર ઉપાધ્યાયે “ખરનરવસહી પાંતસુ રે લાસ” એ પદ્ય દ્વારા આને ખરતરગચ્છીય સંઘે બંધાવ્યાનું જણાવ્યું છે. ગમે તે હોય પણ સોળમી સદી પહેલાં આ મંદિર હતું એટલું નક્કી છે. આ મંદિર ઇર્ષા હાલતમાં હોવાથી તેનો ઉદ્ધાર કરાવવાની જરૂર છે.

ચક્રેશ્વરી માતાનું મંદિર:—ઉપર્યુક્ત મંદિરથી ૦૫ માઈલના અંતરે એક દેવીનું મંદિર છે. આ મંદિર શિખરબંધી અને કોરણવાળું છે. તેમાં ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિ પણ છે. સંભવતઃ શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની અધિષ્ઠાયિકા ચક્રેશ્વરી દેવીનું મંદિર શેઠ ધરણાશહે જ બંધાવ્યું હોય. દેવળનો ઘણોખરો ભાગ પડી ગયો છે, માત્ર શિખર બચી ગયેલું છે.

સૂર્યમંદિર:—અહીં ધ્વસ્ત થયેલું એક ‘સૂર્યમંદિર’ છે જે (કુંભા ?) રાણાએ બંધાવેલું કહેવાય છે. તેનો મંડપ તૂટી ગયો છે અને પથ્થરો તેમજ મૂર્તિઓ અસ્તવ્યસ્ત પડી છે. રાણાની વિપત્તિકાળે આ સંરક્ષણ માટેનું સ્થાન મનાતું. વસ્તુતઃ આ મંદિર જૈન દેવળ હતું.

અહીંનાં પ્રાચીન વર્ણનોથી જે હકીકત મળે છે તે સાત કે પાંચ મંદિરોની ચોથ કરવા યોગ્ય છે.

ગોલવાડની મોટી પંચતીર્થીમાં આ તીર્થ મુખ્ય ગણાય છે. મારવાડમાં જેટલાં પ્રાચીન જૈનમંદિરો છે તેમાં સૌથી મોટું, કિમતી અને શિલ્પની દૃષ્ટિએ આ મંદિર અનુપમ છે.

૧૦૮. ઘાણેરાવ-મહાળા મહાવીર

(કોઠા નંબર : ૨૭૭૫-૨૭૮૬)

રાણી સ્ટેશનથી ૧૫ માઈલ દૂર ઘાણેરાવ ગામ છે. મૂળાળા મહાવીરના તીર્થે જતાં રસ્તામાં છે, તેથી અહીંના મંદિરોનાં દર્શનનો પ્રાસંગિક લાભ લેનારા માટે પહેલાં તેની વિગત આલેખવી જરૂરી છે.

ઘાણેરાવમાં ઓશવાલ શ્રાવકોનાં ૩૫૦ અને પૌરવાડોનાં ૫૦ ઘરો વિદ્યમાન છે. ગામમાં ૪ ઉપાશ્રયો ૨-૩ મોટી ધર્મશાળાઓ, જૈન વિદ્યાલય વગેરે મૌજુદ છે. ગામમાં ૧૧ જૈન મંદિરો દર્શનીય છે. તેમાંથી ૪ મંદિરો શિખરખંધી અને ૭ મંદિર ગુમ્મજખંધી છે. (૧) શ્રીકૃત્યુનાથ ભગવાનનું મંદિર નવીપાટીના નાકા ઉપર છે. (૨-૩) વાવડી ચોકમાં અને હોંગડોના વાસમાં કમથ: શ્રીજીરાવલા અને ગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનાં મંદિરો છે. (૪) વાંસા વાસમાં શ્રીઅભિનંદનસ્વામીનું શિખરખંધી મંદિર છે. (૫) પૌરવાડોના વાસમાં શ્રીશાંતિનાથપ્રભુનું મંદિર છે. (૬-૭) બનરમાં કોટવાલી પાસે શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું અને ગઢની પાસે શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. (૮) રાજવતોના વાસમાં શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. (૯-૧૦) ગુરાંસાના ઉપાશ્રયમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું અને તપગરુદના ઉપાશ્રયમાં શ્રીદાદાપાર્શ્વનાથનું મંદિર છે. (૧૧) સાલરિયા પોળમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર છે. બધાં મંદિરો ઓગણીસમા સૈકામાં અને તે પછીનાં બનેલાં છે.

જે પ્રાચીન તીર્થ વિશે આપણે જાણવું છે તે તો અહીંથી પૂર્વમાં ૪ માઈલ દૂર છે. શુષ્ક નદી કિનારાથી દૂરના માર્ગે સઘન ઝાડીની વચ્ચે ઘેરાયેલું છે. આજે જંગલમાં મંગલનો ખ્યાલ કરાવતું, વિશાળ યોગાનમાં દેવવિમાન જેવું શોભતું શ્રીમહાવીર ભગવાનનું આ મંદિર કેણે ક્યારે બંધાવ્યું હશે એ જાણવામાં નથી, પરંતુ કોઈ સમયે આ સ્થળે મોટું નગર હશે એવું તો અનુમાન નીકળે જ છે. પ્રાચીન ઘાણેરાવ આ તરફ વસેલું હતું, તેનાં નિશાનો જોવાય છે.

વિશાળ ઓટલાઓવાળું આ મંદિર ઉત્તરદ્વારનું છે. શ્વેત પ્લાસ્ટરથી અકચકિત દેખાતા શિખરખંધી આ મંદિરનાં પ્રવેશદ્વારમાં મોટાં હાથીઓની રચના કરેલી છે. દેવળ વિશાળ નથી પરંતુ બે મંડપોવાળું છે. બીજો મંડપ સ્તંભો ઉપર ઊભો કરેલો ખુલ્લો જોવાય છે. ભમતીના ગવાક્ષોમાં વિવિધ કોરણીયુક્ત જાળીઓ મૂકેલી છે. નૃત્ય કરતી દેવદેવીઓની પૂતળીઓમાં ભલકદાર રંગો પૂરેલા છે. દેવકુલિકાની દેરીઓ છૂટી છૂટી છે. મૂળગભારામાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની ભવ્ય અને પ્રાચીન પ્રતિમા ૪૫૫ હાથ ઊંચી પરિકરયુક્ત ધિરાજમાન છે. મૂર્તિ પ્રાચીન હોવાથી વિકલાંગ થયેલી છે. અને હાથ, તેની નીચેનો ભાગ, કાન અને ગળેથી ખંડિત છે. આ મૂર્તિ 'મૂળાળા મહાવીર'ના નામે ઓળખાય છે. આવા નામ પાછળ એક દંતકથા જોડાયેલી સંભળાય છે:—

કહે છે કે, આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઈ ગયા પછી કેટલાંક વર્ષો બાદ ઉદયપુરના મહારાણા પોતાની સામંત મંડલી સાથે આ તીર્થના દર્શનાર્થે આવ્યા. મહારાણાએ તિલક કરવાના સમયે કેસરની વાટકીમાં વાળ જોયો. પાસે ઊભેલા પૂજારીને તેમણે વ્યંગ્યમાં કહ્યું: “તમારા ભગવાન મૂળાળા જણાય છે.” કોણ જાણે કેમ મહાવીરભક્ત પૂજારીના મુખમાંથી “હા, હા” એવો શબ્દ નીકળી ગયો, એટલું જ નહિ પણ તેણે ઊમેર્યું કે, “ભગવાન તો સમયે સમયે ઇચ્છા મુજબ અનેક રૂપ ધારણ કરે છે.” ખાતરી કરવાની હકીલી પ્રકૃતિના મહારાણાએ પૂજારીને કહ્યું: “જો એમ હોય તો મારે ભગવાનને મૂંઝ સહિત જોવા છે, એ ખાતર અમે અહીં ત્રણ દિવસ રહીશું.” કહે છે કે, ભક્તિવેલા પૂજારીએ તો આ આદેશને સાચો કરી બતાવવા ત્રણ દિવસ સુધી અખંડ ભક્તિ કરી અને સાચે જ મહારાણાને મૂંઝ સહિત મૂર્તિનાં દર્શન કરાવ્યાં.

આવી હકીકતથી રાણાએ નિશ્ચય કર્યો કે એક સ્થળે બે મૂળાળા ન રહી શકે, તેથી તેમણે દૂર નદી કિનારે કિલ્લો બાંધી ત્યાં ઘાણેરાવ વસાવ્યું.

આ કથામાં સત્યાંશ હોય કે ન હોય પરંતુ એટલું નક્કી છે કે, આ નામ પાછળ આવી કંઈક દંતકથાને જ આધાર હોવો ભેધબે. ચમત્કારી આ મૂર્તિની પ્રભાવકતા તો આજે પણ અનુભવાય છે અને પૂત્રારી જેવી અનન્ય સંક્રિત હોય તો એવા ચમત્કારો પણ ભોવામાં આવે.

આ મંદિરના પ્રવેશદ્વારની અંદર પ્રદક્ષિણાની ભમતીમાં બંને બાજુએ એકેક દેવકુલિકા છે; તેમાં જમણી તરફની દેવકુલિકામાં શ્રીમહાવીર ભગવાનની કા પીટ ઊંચી શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા છે, જેની પ્રતિમા સં. ૧૯૦૩ના મહા વર્ષ પ ને શુક્રવારે તપાગચ્છીય શ્રીશાંતિસાગરસ્વરિએ અમદાવાદમાં કરાવ્યાનો લેખ છે. ડાબી તરફની બીજી દેવકુલિકામાં શ્રીમુનિસુવત્સ્વામીની મૂર્તિ ૧૫ ફાટ ઊંચી છે ને તેના ઉપર સં. ૧૮૯૩ નો લેખ છે.

મંદિરની પશ્ચિમ તરફની દોવાલે દક્ષિણ-પશ્ચિમ એસારની એક વિશાળ ધર્મશાળા છે, અને ઉત્તર તરફ પશુઓને રાખવાની જગા છે. દેવળના વંડા અને ધર્મશાળા વચ્ચે એક ફૂલવાડી અને કૂવો છે. આ ધર્મશાળામાં યજ્ઞને જ દેવળમાં જવાય છે.

અહીં ચૈત્ર સુદિ ૧૩ના દિવસે મેળો ભરાય છે. ઘણેરાય સંઘની પેઢી આ તીર્થની વ્યવસ્થા કરે છે.

૧૦૯. નાડલાઈ

(કોડા નંબર : ૨૮૮૭-૨૯૯૭)

રાણી સ્કેટનથી પૂર્વમાં ૧૪ માઈલના અંતરે નાડલાઈ નામે ગામ છે. પ્રાચીન શિલાલેખો અને ધર્મશાળામાં આનાં નંદુલ્લાસગિકા, નંદુલવતી, નડલાઈ, નારદપુરી વગેરે નામો મળી આવે છે. “વિવેચપ્રશસ્તિમહાકાવ્ય”કાર જણાવે છે કે, “મેવાડ દેશના વિશાળ ભૂમિપટને ભેધ નારદે ત્યાં પોતાના નામે ‘નારદપુરી’ નામની નગરી વસાવી, અને એ નામે એ પ્રસિદ્ધિ પામી. તેમાં શ્રીકૃષ્ણના પુત્ર પ્રદ્યુમ્નકુમારે નૃત્યકના પર્વત ઉપર શિખરબંધી જિનાલય બંધાવી તેમાં શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની અપ્રતિમ પ્રભાવવાળી કંઈપલતા સમી પ્રતિમા પધરાવી હતી. નારદપુરીની સમીપે આવેલો ‘જેખલ’ નામનો ઊંચાં શિખરોવાળો પહાડ આ રચનાથી અપૂર્વ શોભાને ધારણ કરી રહ્યો છે.” મતલબ કે આ નગર અતિપ્રાચીન કાળમાં વસ્તું હોય એમ લાગે છે.

એક કાળે આ નગર જૈનોથી ઝળહળતું હતું. નાડોલ અને નાડલાઈનો પ્રદેશવિસ્તાર એક જ નગરમાં સમાઈ જતો હતો. પાછળથી એ બંને વહેંચાઈ જતાં એક બીલ વચ્ચે ત્રણ ગાઉનું અંતર પડી ગયું એમ કહેવાય છે. અહીં ગામ બહાર આવેલા શ્રીઆદિત્યર ભગવાનના મંદિરના શિલાલેખથી જણાય છે કે એ મંદિર કથમા સૈકાથી પણ પ્રાચીન છે.

સત્તરમા સૈકાના યાત્રી શ્રીસમયસુંદર ઉપાધ્યાયે રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં “નાડલાઈ ભાદવો” કહીને યાદવકુલતિલક શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના મંદિરનું સ્મરણ કર્યું છે, જે અહીંની એક ટેકરી ઉપર આવેલું છે અને તે પછીના યાત્રી પં. શ્રીશીલવિજયજી પોતાની ‘તીર્થમાળા’માં “નાડલાઈ નવ મંદિરે સાર, શ્રીમુપાસ પ્રભુ નેમિકુમાર” એમ જણાવી અહીંનાં નવ મંદિરોનું સ્મરન કરે છે. આ ઉલ્લેખો આ તીર્થની પ્રાચીનતા અને પવિત્રતાને ખ્યાલ આપી રહ્યાં છે.

શ્રીહોરવિજયસૂરિના શિષ્ય શ્રીવિજયસેનસૂરિએ જે નારદપુરીને પોતાના જન્મથી પવિત્ર કરી હતી તે આ જ નાડલાઈ ગામ હતું. આજે આ ગામની ભૂતકાલીન સમૃદ્ધિ એસરી ગઈ છે. જૈનોનાં માત્ર પચાસેક ઘર વિદ્યમાન છે જ્યારે દેવમહાલય જેવાં ૧૧ જૈનમંદિરો એના અતીત ગૌરવનું ગીત સંભળાવી રહ્યાં છે. કોઈ કોઈ મંદિરે તો એની અતિ ઉત્તમ બાંધણીથી તારંગના મંદિરનો ખ્યાલ આપી રહ્યાં છે.

૧. આ નગરના પશ્ચિમ દ્વારની બહાર ભગવાન આદિનાથનું પુરાણું શિખરબંધી વિશાળ જિનાલય છે. પહેલાં આ મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીઆદિનાથ, તે પછી શ્રીમહાવીર પ્રભુ અને તે પછી શ્રીમુનિસુવત્સ્વામીની પ્રતિમા વિરાજમાન હતી, પરંતુ એ મૂર્તિઓ હુસ થતાં અત્યારની ૩ ફીટ ઊંચી શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની ગિરાજમાન કરેલી છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૫૪ના મહા વર્ષ ૧ નો લેખ વિદ્યમાન છે, પરંતુ આ મંદિર વિશે

મહત્વનો ઇતિહાસ રંગમંડપમાં ડાબી બાજુની ભીંતના થાંભલા ઉપરના શિલાલેખમાં આપ્યો છે, જે લેખ આ પ્રકારે છે:—

“શ્રીયશોભદ્રસૂરિગુરુપાદુકાભ્યાં નમઃ । સં ૧૫૧૭ વર્ષે વૈશાખમાસે શુક્લપક્ષે પષ્ટ્યાં તિથી શુક્રવાસરે પુનર્વસુઋદ્ધપ્રાત્તચંદ્રયોગે । શ્રીસંઢેરગચ્છે । કલિકાલગૌતમાવતારઃ સમસ્તભવિકજનમનોબુજવિવોધનૈકદિનકરઃ । સકલલલ્લિધિશ્રામઃ યુગપ્રધાનઃ । જિતાનેકવાદીશ્વર-વૃંદઃ પ્રણતાનેકનરનાયકમુકુટકોટિઘૃષ્ટપાદારવિંદઃ । શ્રીસૂર્યે હવ મહાપ્રસાદઃ ચતુષ્પદિસુરેંદ્રસંગીયમાનસાધુવાદઃ શ્રીપંઢેરકીયગણબુધાવતંસઃ । સુમદ્રાકુક્ષિસરોવરરાજહંસઃ યશોવીરસાધુકુલાંવરનભોમણિસકલચારિત્રિચક્રવર્તિચક્રચૂડામણિઃ મં ૦ પ્રસુશ્રીયશોભદ્રસૂરયઃ । તત્પટ્ટે શ્રીચાહુમાનવંશશૃંગારઃ લલ્લસમસ્તનિરવધવિદ્યાજલધિપારઃ શ્રીવદરાદેવીદત્તગુરુપદપ્રસાદઃ । સ્વવિમલકુલપ્રવોધનૈકપ્રાત્તપરમયશોવાદઃ મં ૦ શ્રીશાલિસૂરિઃ તં ૦ શ્રીસુમતિસૂરિઃ તં ૦ શ્રીશાંતિસૂરિઃ તં ૦ ઈશ્વરસૂરિઃ । एवं यथाक्रममनेकगुणमणिगणरोहणगिरीणां महासूरीणां वंशे पुनः श्रीशालिसूरिः तं ૦ શ્રીસુમતિસૂરિઃ તત્પટ્ટાલંકારહાર મં ૦ શ્રીશાંતિસૂરિવારણાં સપરિકરાણાં વિજયરાજ્યે ॥ અયેહ શ્રીમેદપાટદેશે શ્રીસૂર્યવંશોયમહારાજાધિરાજશ્રીસિ(શિ)લાદિત્યવંશે શ્રીગુહિદત્તરાઝલ શ્રીવપ્પાક શ્રીસુમાણાદિમહારાજાન્વયે । રાગાહમીર શ્રીપેતસિંહ શ્રીલક્ષ્મસિંહપુત્ર શ્રીમોકલમૃગાંકવંશોદ્યોતકારકપ્રતાપમાર્તંડાવતાર આસમુદ્રમહિમંડલાલંકરતુલમહાવલરાણા શ્રીકુંભકર્ણપુત્રરાણાશ્રીરાય-મલ્લવિજયમાનપ્રાગ્યરાજ્યે । તત્પુત્રમહાકુમાર શ્રીપૃથ્વીરાજાનુશાસનાત્ શ્રીઝકેશવંશે રાયમંડારીગોત્રે રાઝલ શ્રીલાષણપુત્ર મં ૦ દૂદવંશે મં ૦ મયૂરસુત મં ૦ સાદૂ(હ)લઃ । તત્પુત્રાભ્યાં મં ૦ સોહાસમદાભ્યાં સદ્વાંધવ મં ૦ કર્મસી ધારા લાલાદિસુકુલંબયુતાભ્યાં શ્રીનંદકુલવત્યાં પુર્યાં સં ૦ ૧૬૪ શ્રીયશોભદ્રસૂરિમંત્રશક્તિસમાનીતાંયાં તં ૦ સાયરકારિતદેવકુલિકાદ્યુદ્ધારતઃ સાયરનામ શ્રીજિનવસત્યાં । શ્રીઆદીશ્વરસ્ય સ્થાપના કારિતા (કૃતા) શ્રીશાંતિસૂરિપટ્ટે દેવસુંદર ઇત્યપરશિષ્યનામભિઃ આં ૦ શ્રીઈશ્વરસૂરિભિઃ । ઇતિ લઘુપ્રશસ્તિરિયં લિં ૦ આચાર્ય શ્રીઈશ્વરસૂરિણા ડત્તકૌર્ણા સૂત્રધારસોમાકેત ॥ શુભં ॥ ”

—પ્રારંભમાં લેખ લખ્યાનો સં. ૧૫૯૭ના વૈશાખ સુદિ ૬ આપ્યો છે. તે પછી સંઢેરગચ્છની પાટપરંપરામાં યશોભદ્રસૂરિ થયા, જેમની માતાનું નામ સુલદ્રા અને પિતાનું નામ યશોવીર હતું. તેમના શિષ્ય ૨ શાલિસૂરિ (ચૌહાણવંશીય), ૩ સુમતિસૂરિ, ૪ શાંતિસૂરિ અને ૫ ઈશ્વરસૂરિ થયાનું જણાયું છે. તે પછી પણ ૧ શાલિસૂરિ, ૨ સુમતિસૂરિ અને ૩ શાંતિસૂરિ થયાનું જણાવી શાંતિસૂરિના સમયમાં મેવાડના સૂર્યવંશીય શિલાદિત્યના વંશમાં શુદ્ધિદત્ત રાઉલ, બપ્પાક અને પુરુષાણુદિના વંશમાં રાણા હરમીર, પેતસિંહ અને લખમસિંહ થયા. તેનો પુત્ર મોકલ થયો. તેનો પુત્ર કુંભકર્ણ અને કુંભકર્ણનો પુત્ર રાયમલ થયો. આ રાયમલના મોટા પુત્ર પૃથ્વીરાજના અનુશાસનથી ઓશવાલવંશીય ભંડારીગોત્રના રાઉલ લાખણના પુત્ર દ્દાના વંશમાં થયેલ મયૂરનો પુત્ર સાલો અને તેના પુત્રો સીહા તથા સમદાએ કર્મસી, ધારા, લાખાદિ બંધુઓ યુક્ત યશોભદ્રસૂરિએ મંત્રશક્તિથી સં. ૯૬૪માં નંદકુલવતી (નાડલાઈ)માં લાવેલા અને સાયરે કરાવેલી દેવકુલિકાના ઉદ્ધારથી જેનું નામ ‘સાયરજિનવસતિ’ પડ્યું હતું, તે મંદિરમાં શ્રીઆદીશ્વરની સ્થાપના કરી અને તેની પ્રતિષ્ઠા, શાંતિસૂરિની પાટે થયેલા દેવસુંદર અપર નામ ઈશ્વરસૂરિએ કરી—આ પ્રમાણે જણાવી અંતમાં આ લઘુપ્રશસ્તિ ઈશ્વરસૂરિએ લખી અને સૂત્રધાર સોમાએ તેને કોતરી એમ જણાયું છે.

આ લેખ આ મંદિરની સ્થાપનાથી મોડીને સોળમી સદી સુધીની એક પ્રાચીન ઐતિહાસિક પરંપરાને સાચવી રાખે છે. લેખમાં જણાવ્યા મુજબ સં. ૯૬૪માં શ્રીયશોભદ્રસૂરિએ મંત્રશક્તિથી આ મંદિર સ્થાપ્યું હતું જે વિશે એક પ્રચલિત આશ્ચર્યકારી દંતકથા પણ સંલગ્ન છે:—

આચાર્ય યશોભદ્રસૂરિ અને શૈવ યોગી તપેસરજી બંને બળપણના મિત્રો હતા. એક જ શુરુ પાસે તેમણે વિદ્યાધ્યયન કર્યું હતું. બંને મંત્રવિદ્યાના અઠંગ અભ્યાસીઓ હતા, બંનેમાં કોણ અધિયાતું છે એ જાણવા પરસ્પરમાં અનેક વખત વાદવિવાદ થતા, શ્રીયશોભદ્રસૂરિ તપેસરજીથી વાદમાં જરાય ઓછા ન ઊતરતા. લોકમાં યશોભદ્રસૂરિના વિજયનાં ગીત ગવાતાં. આ કારણે તપેસરજીના મનમાં ઈર્ષ્યા અને દ્વેષનાં બીજ રોપાયાં. શ્રીયશોભદ્રસૂરિને હરાવવા તપેસરજી કોઈ પણ તંક ઝડપી લેતા.

એક પ્રસંગે રાજસભામાં બંનેનો વિવાદ ચાલુ હતો. તપેસરજીની હાર થઈ ચૂકી હતી ત્યારે તપેસરજીએ કહ્યું: પોતપોતાના ધર્મનાં મંદિરો વલ્લભીપુરથી મંત્રશક્તિ વડે આકાશમાં ઊડાવી લાવી સૂર્યોદય પહેલાં નાડલાઈમાં

સોથી પહેલાં જે સ્થાપે તેની છત ગણાયો. આ પ્રતિજ્ઞા અનુસાર જને જણા મંદિરો ઉઠાવી લાવી રહ્યા હતા, પરંતુ તપે-સરજીએ યથોભદ્રસૂરિનું મંદિર આગળ નીકળી ગયેલું બંધનું ત્યારે તેમણે કુકળનો કૃત્રિમ અવાજ કર્યો. સવાર પડી ગઈ છે એવું બંધીને યથોભદ્રસૂરિએ પોતાનું જૈન મંદિર નાકલાઈના દરવાજા બહાર ત્યાં જ થંભાવી દીધું ને તપેસરજીએ એ અવાજ પછી પણ પોતાનું શેવ મંદિર આગળ લાવીને ગ્રામમાં સ્થાપન કર્યું. રાજસભામાં તપેસરજીએ પ્રતિજ્ઞાબંધ કર્યાનો નિર્ણય બહાર થયો. આ ઘટનાના સમય વિશે નીચે પ્રમાણેનો પ્રસિદ્ધ દોહો સંભળાય છે:—

“ સંવત દશ હોહાતરો, વહિયા ચોરાસી વાડ; ખેડનગરથી લાવીયા, નાડાઈ પ્રાસાદ ”

આ દોહામાં મારવાડમાં મલ્લાણીના ખેડનગરથી મંદિર લાવ્યાની હકીકત છે, જ્યારે ‘સોહમકુલ પટ્ટવલી’કાર કહે છે:

“ વલ્લીપુરથી આજિયો, જુવલદેવ પ્રાસાદ ”

શીલાવૃષસમય રચિત ‘તીર્થમાળા’માં આ ઘટનાનો સમય સં. ૯૬૪ જણાવ્યો છે, તેમ ઉપર્યુક્ત શિલાલેખમાં પણ એ જ સંવત આપ્યો છે.

આ કથામાં તથ્ય ટેટલું છે એ બધું સુરકેલ છે છતાં આજે આ જાને મંદિરો એ જ સ્વરૂપે અહીં ઊભાં છે. શ્રીયથોભદ્રસૂરિનું જૈન મંદિર ‘જસિયા’ના નામે અને તપેસરજીનું મહાદેવ મંદિર ‘કોસિયા’ના નામે પ્રસિદ્ધ છે. લોકો જસિયાથી યથોભદ્રસૂરિ અને કોસિયાથી કેશવ નામના બ્રાહ્મણ યોગીનું નામ જાણે છે. વસ્તુતઃ કેશવસૂરિ નામે યથોભદ્રસૂરિના એક પ્રભાવક શિષ્ય પણ હતા, જેમનું બીજું નામ વામુદેવાચાર્ય હતું અને જેઓ હસ્તિકુડીગમ્પના ઉત્પાદક હતા. શું તપેસરજી કેશવ નામના યોગીએ પરાજિત થતાં યથોભદ્રસૂરિ પાસે દીક્ષા લીધી હશે અને કેશવસૂરિ અપરનામ વામુદેવાચાર્ય થયા હશે ? એ ચોધવા જેવું છે.

તપેસરજીનું મહાદેવ મંદિર પૂર્વાભિમુખ વિશાળ અને શિખરખંધી છે. તેની આરે દિશામાં દેવકુલિકાઓ છે જેમાં ઉત્તર અને દક્ષિણ તરફની દેરીઓમાં સૂર્ય અને ગણપતિની મૂર્તિઓ સ્થાપિત છે.

ગામની દક્ષિણ દિશામાં આવેલી રમશાન ભૂમિમાં અત્યારે પણ એ સ્તૂપો ભોવામાં આવે છે. તેમાં સંદેશગ્રંથીય યથોભદ્રસૂરિનો મૂર્તિ સહિત સ્તૂપ છે જેના ઉપર બિલકુલ ઘસારા ગયેલો લેખ ભોવામાં આવે છે. માત્ર આટલા અક્ષરો વચ્ચે છે: “.....છરિવગ્ગોમદ્રાચાર્યાદિ” ॥ તેની પાસે તપેસરજી યોગીનો પણ સ્તૂપ છે. શ્રીયથોભદ્રસૂરિની માત્રિક શક્તિઓની ઘટનાઓ અનેક છે. વિશેષ જિજ્ઞાસુઓએ ‘ઐતિહાસિક રાસસંશ્લેષ’ ભા. ૨માં આપેલો “યથોભદ્રસૂરિ રાસ” ભેગો ભેઈએ.

આ મંદિરમાં રંગમંડપની ડાબી બાજુની ભીંત ઉપર સં. ૧૧૮૭ના કાગળ મુદિ ૧૪ ને શુક્રવારનો પ્રાચીન લેખ છે^૧ અને બીજા લેખો પૈકી સં. ૧૧૮૯, ૧૨૦૦, ૧૨૦૨ વગેરેના લેખો છે,^૨ જેમાં રાષપાલ રાલના સમયમાં આ મહાવીર મંદિરને અપાયેલાં દાનોની વિગત આપેલી છે. આ શિલાલેખો ઉપરથી પણ આ મંદિર સં. ૧૧૮૭ પહેલાંનું નિર્મીત થાય છે. સં. ૧૪૪૭માં આ મંદિરનો ઉદ્ધાર થયાનો લેખ પણ છે.^૩ એ પછી સં. ૧૫૦૬માં મંત્રી સાયરે ઉદ્ધાર કરાવ્યો અને બીજો ઉદ્ધાર જુદા જુદા ગામના સંચાલકે મળીને અને પછીનો ઉદ્ધાર સાયરમંત્રીના વંશજોએ કરાવ્યો હતો.

આ મંદિરની પાસે જ મકાનનું એક ખડિયેર છે, કહેવાય છે કે, આ ઉપાશય હતો અને અહીં યથોભદ્રસૂરિ અભ્યાસ કરતા હતા.

[૨] ગામના મધ્યભાગમાં એક નાનું પણ રમણીય મંદિર છે, તેમાં મૂળનાયક શ્રીઅદીત્યર ભગવાનનો સ્વેતવર્ણ પ્રતિમા છે. [૩] મૂળનાયક શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનના શિખરખંધી મંદિરમાં પીતલવર્ણી સપરિકર મૂર્તિ ૧૧ દાંય ઊંચી બિરાજમાન છે. [૪] શ્રીમુખાર્જુનાથ ભગવાનનું મંદિર અહીંનાં બધાં મંદિરોમાં ઘણું વિશાળ અને ઊંચું છે. તેમાં મૂળનાયકની સ્વેતવર્ણ પ્રતિમા ઉપર સં. ૧૬૫૬નો લેખ છે. આ મંદિરની બાંધણી મનોહર છે. [૫] જેખલ

૧. “ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ : ” ભોળા : ૨૪૪

૨. જોખન : ભોળા : ૩૩૧, ૩૩૨, ૩૩૪

૩. જોખન : ભોળા : ૩૩૫.

પર્વતની ટેકરીના મૂળમાં શ્રીશાંતિનાથ લગવાનના નાના છતાં સુંદર જિનાલયમાં મૂળનાયકની સપરિકર લબ્ય પ્રતિમા ૧ હાથ ઊંચી છે જેના ઉપર સં. ૧૬૨૨નો લેખ છે. [૬] એ જ સ્થળે શ્રીવાસુપુત્ર્ય લગવાનના શિખરબંધી મંદિરમાં મૂળનાયકની ૧ હાથ ઊંચી પ્રતિમા છે, જેના ઉપર સં. ૧૭૪૯નો લેખ છે. [૭] એ જ સ્થળે શ્રીગોડીપાર્શ્વનાથ લગવાનનું શિખરબંધી રમણીય મંદિર છે તેમાં મૂળનાયકની સર્વાંગસુંદર શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા ૧૧ હાથ ઊંચી ણિરાજમાન છે. તેના ઉપર સં. ૧૭૬૭નો લેખ છે. મૂળનાયકની આસપાસ રહેલી શ્રીપાર્શ્વનાથ અને શ્રીઋષભદેવ લગવાનની પ્રતિમાઓ ઉપર સં. ૧૩૨૪ના લેખો છે, જેની અંજનશલાકા શ્રીવિજયરત્નસૂરિએ કરેલી છે. [૮] એ જ સ્થળે શ્રીસોગઠિયા પાર્શ્વનાથ લગવાનના શિખરબંધી જિનાલયમાં મૂળનાયકની સપરિકર શ્વેતવર્ણી પ્રતિમા ૧૧ હાથ ઊંચી છે. આ મંદિરનું સ્થાપત્ય ૧૦ મા સૈકાનું જણાય છે. [૯] એ જ સ્થળે શ્રીનેમિનાથ લગવાનનું શિખરબંધી મંદિર છે, તેમાં પાષાણની ૩ પ્રતિમાઓ છે અને શિલ્પો ૧૦ મા સૈકાનાં જણાય છે.

[૧૦] ગામને અડીને પૂર્વ તરફ સામસામે બે ટેકરીઓ આવેલી છે. તેમાં જેખલ પહાડીને ‘શત્રુજયની ટેકરી’ કહે છે. ટેકરી ઉપર ચડવા માટે ઠેઠ સુધી પાકાં પગથિયાં બાંધેલાં છે. એક તરફ સોનગિરા ચૌહાણોએ બંધાવેલા કોટનાં ખંડિયેરા છે, જ્યારે ટેકરીના મધ્યભાગમાં શિખરબંધી ઉત્તર અને વિશાળ મંદિર જોવાય છે. તેની ચારે બાજુએ બાંધેલો કોટ જીર્ણ થયેલો છે. તેમાં એક જીર્ણ જળકુંડ પણ છે. આખું બંધાર ચારે તરફની દીવાલો સાથે સારી અવસ્થામાં ખડું છે. ખૂબ પ્રાચીનકાળમાં આ મંદિર બંધાવાયાનું કહેવાય છે. મૂળગભારમાં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર લગવાનની ૧૧ હાથ ઊંચી મનોહર પ્રતિમા છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૮૬ના વૈશાખ સુદિ ૮ ને શનિવારનો લેખ જીર્ણોદ્ધારના સમયનો છે. આમાં રંગમંડપ બુલેલો છે. આ મંદિરને ‘શત્રુજયાવતાર’ કહેવામાં આવે છે.

[૧૧] સામેની બીજી જાદવાની ટેકરી ઉપર ગિરનારની સ્થાપના છે. પૂર્વોક્ત ટેકરી કરતાં આ ટેકરીનો ચડાવ કઠણ છે. એ ટેકરીના મધ્ય ભાગમાં આવેલું મંદિર પૂર્વોક્ત મંદિરથી નાનું પણ કોટથી સુરક્ષિત શિખરબંધી છે. મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ લગવાનની શ્યામવર્ણી સપરિકર પ્રતિમા આશરે ૨-૨૧ ફીટ ઊંચી છે. આ મૂર્તિ કેસરિયાજીમાંની આદિનાથ પ્રભુની મૂર્તિને ઢૂબડૂ મળતી આવે છે. બંને મૂર્તિઓ રંગે, ઘાટે, વર્ણે અને સુખાકૃતિઓમાં સરખી છે. સંલવ છે કે આ બંને મૂર્તિઓનો ઘડનાર શિલ્પી એક હશે. એવું પણ અનુમાન થાય છે કે આ મૂર્તિ અગાઉ શત્રુજયની ટેકરી પર સ્થાપન કરેલી હશે. આ મંદિરનો મંડપ બાંધેલો છે. આ મંદિરમાંથી મળી આવેલો સં. ૧૧૬૫ નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ઓં ॥ નમઃ સર્વજ્ઞાય ॥ સંવત્ ૧૧૯૫ આસલજ વદિ ૧૫ કુજે અવેહ શ્રીન[દ્વ]લડા[ગિ]કાયાં મહારાજાધિરાજશ્રીરાય[પા]લ-
દેવે વિજયી(યિ) રાજ્યં કુર્વતીત્યેતસ્મિન્ કાલે શ્રીમદુજ્જિતતીર્થઃ(ર્થે) શ્રી[ને]મિનાથદેવસ્ય દોષધૂપનૈવે[વ]પુવ્વપૂજાવર્થે ગૃહિલાન્વયઃ
રાઠં ઝઘરણમૂનુના મોક્તારિ (!) ઠં રાજદેવેન સ્વપુણ્યાર્થે સ્વીયદાનમધ્યાત્ માર્ગે ગચ્છતાનામાગતાનાં વૃષભાનાં રોકે [પુ] યદાભાવ્યં
ભવતિ તન્મધ્યાત્ વિ[શ]તિમો ભાગઃ ચંદ્રાર્ક યાવત્ દેવસ્ય પ્રદત્તઃ ॥ અસ્મદ્વંશીયેનાચ્યેન વા કેનાપિ પરિપંથના ન કરણીયા । અસ્મ-
દ[દ્વ]ત્તં ન કેનાપિ લોપ[ની]યં ॥ સ્વહસ્તે પરહસ્તે વા યઃ કોપિ લોપયિષ્યં(ધ્ય)તિ । તસ્યાહં કરે લગ્નો ન લો[પ્યં] મમ શાસનમિદં ॥
લિં [પાં]સિલેન ॥ સ્વહસ્તોયં સામિજ્ઞાનપૂર્વકં રાઠં રા[જ]દેવેન મતુ દત્તં ॥ અગ્રાહં સાક્ષિ[ગા] જ્યોતિષિક [દ્વ]પાસૂનુના ગૂર્ગિનઃ
(ના) । તથા પલં [પા] લં પૃથિવા ૧ માંગુ [લા] ॥ દેપસા । રાપસા ॥ મંગલં મહા [શ્રીઃ] ॥”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે સં. ૧૧૬૫માં રાજા રાયપાલદેવે પોઠિયાઓના મળતા કરમાંથી ૧૦ મો ભાગ આ મંદિરને અર્પણ કર્યો હતો. એટલે આ મંદિર એ સમય કરતાંયે ઘણું પ્રાચીન છે એમ સિદ્ધ થાય છે.

સં. ૧૬૦૭-૮ માં શ્રીહીરવિજયસૂરિને પંન્યાસ અને ઉપાધ્યાય પદવી આ મંદિરમાં આપવામાં આવી હતી.

[૧૧] આ જાદવા પહાડીથી ૪ ફાર્લાંગ દૂર એક પાર્વતીય ઉપત્યકામાં સહસ્રામ્રવંનની પણ રચના છે. જો કે આઠ ઊછરેલાં નથી પણ માર્ગનો ચડાવ અને ઉતાર કઠણ છે. અહીં એક દેરીમાં નેમિનાથ પ્રભુની ચરણ પાદુકાઓ સ્થાપન કરેલી છે. આ પાદુકાઓ નવીન છે, જે પ્રાચીન પાદુકાઓના બદલે સ્થાપેલી હોય એમ જણાય છે.

આ બધાં મંદિરોની વ્યવસ્થા સારી રખાય છે. અહીં ૧ ધર્મશાળા પણ છે.

૧૧૦. નાડોલ

(કોઠા નંબર : ૨૭૯૮-૨૮૦૧)

રાણી સ્ટેશનથી ૮ માઈલ દૂર પૂર્વોત્તર ખૂણમાં નાડોલ ગામ આવેલું છે, પ્રાચીન ગ્રંથો અને શિલાલેખોમાં આનાં નન્દપુર, નડુલ, નડલ, નહલ, નહલપુર અને નાડોલ એવાં નામો મળી આવે છે. એક સમયે ચૌહાણ સરદારોની પાટનગરીનું સોભાગ્ય પણ એણે પ્રાપ્ત કર્યું હતું ત્યારે આ નગરની સમૃદ્ધિ અર્પૂં હતી. ગુર્જરનરેશ લીમદેવ પહેલાના સમયમાં (૧૧ મો સદી) નાડોલ ગુજરાતના અધિકાર હેઠળ હતું અને આ નગરના રાજાએ સંઘવતીય મંત્રી વિમલશાહને સોનાનું સિંહાસન ભેટ કર્યું હતું.

કોઈ કાળે અહીં જૈનોની વસ્તી ખૂબ હતી. જૈનોના તીર્થ તરીકે આ સ્થળની પ્રસિદ્ધિ પાછળ તેમના ગીરવનો ઇતિહાસ ઘડાયો હતો. શ્રીદેવસૂરિના શિષ્ય શ્રીમાનદેવસૂરિ આશરે વિ. સં. ૩૦૦ પહેલાં નાડોલમાં ચૌમાર્ણુ રહ્યા હતા અને શાકંભરીમાં બ્યાપેલા મહામારીના ઉપદ્રવની શાંતિ માટે અહીં રહીને જ 'લઘુશાંતિસ્તવ'ની રચના કરી હતી. અહીં જ વાદિવેતાલ શાંતિસૂરિએ સુનિયંત્રસૂરિને ન્યાયશાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરાવ્યો હતો અને વિ. સં. ૭૦૦ માં શ્રીરવિપ્રભસૂરિએ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. સં. ૧૦૪૯માં જાંડારીઓના મૂળપુત્ર નાડોલના રાજા લાખણસીના પુત્ર દાદરાવને શ્રીયશોભદ્રસૂરિએ જૈનધર્મની દીક્ષા આપી હતી.^૧

સં. ૧૨૨૮ના એક દાનપત્રથી જણાય છે કે, ચૌહાણવંશની બારમી પેઢીમાં થયેલા રાજા આલનદેવે મહાવીર-સ્વામીના નામ પર એક મંદિર બંધાવ્યું અને તેના નિર્વાહર્યે વૃત્તિ નિર્ધારિત કરી હતી.^૨

અહીં સંદેરગચ્છીય શ્રીશાલિભદ્રસૂરિએ સં. ૧૧૮૧ના અષાઠ સુદિ ૧૦ ને શુક્રવારના દિવસે, બૃહદ્ગચ્છીય શ્રીદેવસૂરિના શિષ્ય પં. પદ્મચંદ્રગણિએ સં. ૧૨૧૫ વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને મંગળવારે,^૩ સંદેરગચ્છીય શ્રીસુમતિસૂરિએ સં. ૧૨૩૭ના ફાગણ સુદિ ૨ ને મંગળવારે અને તપાગચ્છીય શ્રીવિજયદેવસૂરિએ સં. ૧૬૮૬ના પ્રથમ અષાઠ વદિ ૫ ને શુક્રવારે^૪ એમ જુદા જુદા આચાર્યોએ જુદા જુદા સમયમાં પ્રતિષ્ઠાઓ કરાવેલી છે; જેના લેખો અહીંના મંદિરોમાં મોજુદ છે. આ હકીકત જૈનોની પ્રાચીન કાળથી લઈને અત્યાર સુધીની આબાહીની સૂચક ગણાવાય.

હાલમાં અહીં ચૈતાંભર જૈનોનાં ૨૫૦ ઘર છે. ૩ પ્રાચીન ઉપાશ્રયો, ૧ પોષધશાળા અને ૨ ધર્મશાળાઓ તેમજ જૈન પાઠશાળા વગેરે છે. અહીં શિખરબંધી ૪ મંદિરો છે. તેમાં શ્રીપદ્મપ્રભજિનેશ્વર અને શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનાં દેવળો સૌથી પ્રાચીન અને વિશાળ છે.

૧. શ્રીપદ્મપ્રભ જિનેશ્વરનું મંદિર ખૂબ જિંદું અને વિશાળ છે. તેની કોરણી પૌરણી પણ અપ્રતિમ છે. મૂળનાયક શ્રીપદ્મપ્રભપ્રભુની ૨ હાથ જોડી બદામી વર્ણની સુંદર પ્રતિમા વિરાજમાન છે. તેની નીચે સં. ૧૬૮૬ના પ્રથમ અષાઠ વદિ ૫ ને શુક્રવારના લેખ છે. મૂળનાયકની આસપાસ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનની બંને પ્રતિમાઓ પણ એ જ સાલન-મિતિની છે. ગૃહમંડપમાં બંને તરફ શ્રીશાંતિનાથ અને શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની બેણી કાઉસગિયા, શ્વેતવર્ણી, એક જ શ્રેષ્ઠીએ બનાવેલી પ્રતિમાઓ ઉપર સં. ૧૨૧૫ના લગભગ એકસરખા લેખો છે. મૂર્તિનાં નામ અને પ્રતિષ્ઠાપક આચાર્યો જ માત્ર જુદા જુદા છે. તેમાંના એક લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સંવત ૧૨૧૫ ॥ વૈશાખ સુદિ ૧૦ મૌમે વૌસાદારાજ્યે શ્રીમદ્દાસદિતૈઃ દેવળાગ નાગડ જોગડસુતૈઃ દેન્દ્રાજ ઘરાળ જસચંદ્ર જસદેવ જસપત્ત જસપાઠૈઃ શ્રીનેમિનાથવિવેં કારિત ॥ વૃદ્ધ દગપ્પી ॥ યશ્રીમદ્દેવસૂરિશિષ્યેણ ૫૦ પદ્મચંદ્રગણિના પ્રતિષ્ઠિત ॥”

૧. “રાજપૂતનેક જૈન વીર” ૫૦ ૨૨૧

૨. “ટોડ રાજસ્થાન”; દ્વિતીય ખંડ, અ. ૨૭, ૫. ૭૪૭.

૩. “પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ.” ભા. ૨, લેખાંક : ૩૧૪-૨૬૫

૪. એમના લેખાંક : ૩૬૬, ૩૬૭

આ લેખ ઉપરથી આ બંને મૂર્તિઓ વીસાડા ગામનું મહાવીર ચૈત્ય કોઈ કારણે નષ્ટ થતાં ત્યાંથી લાવીને પધરાવવામાં આવી હોય એમ જણાય છે.

આ મંદિરની ભમતીની એક દેરીમાં ચોતરા ઉપર કસોટીથી ઓળખાતા શ્યામ પથ્થરનું એક જ શિલામાંથી કેરી કાઢેલું અખંડ ચૌમુખ મંદિર છે. કસોટી જેવા કઠણ પથ્થરમાં કેરેલી ઝીણી નકશી દિફ્ફૂઠ બનાવે એવી છે. આમાં ચૌમુખી ચાર પ્રતિમાઓ વિરાજમાન હતી, જેને લૂંટારાઓ ચોરી ગયાનું કહેવાય છે.

આ મંદિરના વંડામાં એક નાના શિખરવાળા દેરાસરમાં મૂળનાયક શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે, તેના ઉપર સં. ૧૮૯૩નો લેખ છે. વળી, મુખ્ય મંદિરની ડાબી બાજુના દેરાસરમાં શ્રીગોડીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ છે અને પાછળના ભાગના બગીચામાં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની પાદુકાઓ સં. ૧૯૫૧માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે.

૨. શ્રીનેમિનાથ ભગવાનનું જિનાલય પણ ઊંચાઈ અને વિશાળતામાં દર્શનીય છે, મંદિર પશ્ચિમદ્વારનું છે. તેના દરવાજા બજારમાં પડે છે. મૂળનાયકની શ્યામવર્ણી પ્રતિમા ૧ હાથ ઊંચી છે, જે ૧૮ મી શતાબ્દીમાં જીર્ણોદ્ધાર સમયે પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી છે. આ મંદિરમાં જમણી તરફ એક મજબૂત બાંધણીનું પ્રાચીન ભોંયરું છે, જે ખુલ્લું રહે છે. સ્થાનની પવિત્રતા સાચવવા ખાતર તેમાં અખંડ દીવો પ્રજ્વળિત રહ્યા કરે છે, તેમાં કોઈ જતું નથી. કહેવાય છે કે આ ભોંયરાનો માર્ગ ઠેઠ નાડલાઈ સુધી જાય છે. આ સ્થળે જોડીને શ્રીમાનદેવસૂરિએ યોગસાધના કરી હતી અને ‘લઘુશાંતિસ્તવ’ની રચના પણ અહીં કરી હતી. શ્રીજ્યાનંદસૂરિએ કે તેમના શિષ્ય શ્રીરવિપ્રભસૂરિએ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી તે મંદિર આ હશે. એટલે આ મંદિર ખૂબ પ્રાચીન છે એમાં શંકા નથી.

આ દેવળની ઉત્તર-દક્ષિણે આવેલા ઓસારોમાં શત્રુંજય, ગિરનાર, સમેતશિખર અને અષ્ટાપદની રચના જે કોઈ પણ ઉત્સવ પ્રસંગે કરાવી હશે તે એમ ને એમ રહેવા દેવામાં આવી છે. તે દેવળને ફરતો વિશાળ ચોક છે.

આ મંદિરની ઉત્તર તરફની દીવાલે બારણું છે ત્યાં એક ધર્મશાળા છે. મંદિરોનો વહીવટ કરતી પેઢીનું કાર્યાલય અહીં છે, અગ્નિખૂણામાં એક કૂવો છે તેમાં રહેંટ ગોઠવેલો છે.

૩-૪. દરબાર ગઠની બીજી બાજુએ કંઈક એકાંત વિશાળ યોગાનમાં ૨ મંદિરો આવેલાં છે. આબુબાબુએ વંડો બાંધેલો છે જેને દરબારગઠની દક્ષિણ દીવાલો સ્પર્શે છે. મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ ભગવાનનું શિખરબાંધી મંદિર પશ્ચિમદ્વારનું છે અને બીજું ઘર-દેરાસર શ્રીજીરાવલા શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનું છે, જે ઉત્તરદ્વારનું છે.

સં. ૧૭૫૫ માં શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિએ રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં “ નાડોલ ત્રિણ્ય પ્રસાદ ”-નાડોલમાં ત્રણ પ્રાસાદ હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે તેથી ચોથું મંદિર તે પછી બન્યું હશે એમ માની શકાય.

અહીં પડેલાં ખંડિયેરો અને જીર્ણ વાવડીઓને જોતાં કોઈ સમયે આ નગર સમૃદ્ધ હોવાનો ખ્યાલ આવે છે. આ ખંડિયેરોની શોધ કરવામાં આવે તો કેટલીક ઐતિહાસિક બીના જાણવા મળી રહે એવો સંભવ છે.

૧૧૧. વરકાણા

(કોઠા નંબર : ૨૮૦૨)

રાણી સ્ટેશનથી ૨ માઈલ દૂર વરકાણા નામનું ગામ છે. એનું શાસ્ત્રીય નામ ‘વરકનકપુર’ અથવા ‘વરકનકનગર’ હતું. અતિપ્રાચીન કાળમાં આ એક સમૃદ્ધ અને વિશાળ નગર હતું. એક સમયે આસપાસમાં આવેલાં આજનાં દાદાઈ અને બીજેલા ગામ વરકનકનગરમાં સમાઈ ગયેલાં હતાં. આ બંને ગામોની સ્થિતિ જોતાં એ હકીકતને ટેકો મળે છે. નગરના શણગારમાં અનેક જિનમંદિરો અહીં ઓપી રહ્યાં હતાં પરંતુ રાજકીય ક્રાંતિ વખતે આ નગર અને મંદિરો ભૂગર્ભમાં ભળી ગયાં અને તેના ઉપર આજનું ગામ નવા સ્વરૂપે વસી ગયું. એ પ્રાચીન તીર્થસ્વરૂપ મંદિરોના સ્મરણને સાચવી

રાખવા મહારાણા કુંભાના સમયમાં શ્રીમાલપુરના એક ધનાઢય શ્રેષ્ઠીએ જાવન દેવકુલિકાયાના એક ભત્રીજાના લયની રચના કરી તે જ આજે વિદ્યમાન છે. ‘સકલતીર્થસ્તોત્ર’માં બીજા તીર્થો સાથે જ આ તીર્થને પણ ભાવભર્યા વંદન દ્વારા સ્મરણ કરાવ્યું છે:—“અંતરીક વરકાણા પાસ”.

આ મંદિર માટે મેવાડના રાણાઓએ આપેલી લેટ-સોગાદોના તાકાતપત્રો આજ સુધી અહીંની વહીવટ કરનારી પેઢીમાં વિદ્યમાન છે, જે આ તીર્થ પ્રત્યે રાણાઓ અને આમ પ્રબળવર્ગની ભક્તિનું પ્રમાણ રજૂ કરે છે. એ સમયે શ્રીમંત અને અધિકારીઓની સંખ્યા પણ અહીં સારા પ્રમાણમાં વસતી હશે.

આજે પણ ગોડવાડની પંચતીર્થમાં આ તીર્થ મુખ્ય છે; એટલું જ નહિ અહીં જોનારો એક પણ ઘર ન હોવા છતાં ગોડવાડ પ્રાંતની પંચાયતનું આ પ્રધાન ધામ બનેલું છે. વિવાહસ્થાપનામાં પછાત ગણાતા મારવાડમાં જૈન સંઘ અને આચાર્ય શ્રીવિજયવલ્લભસૂરિના સ્વ. શિષ્ય શ્રીવિજયલલિતસૂરિના અઘાક પ્રયત્નથી અહીં જૈન છાત્રાલય ખોલવામાં આવેલું છે અને એ કારણે પણ આ તીર્થનું આકર્ષણ રહે છે. યાત્રીઓની સગવડ માટે અહીં એક બે મજલાની અને બીજી એક ધર્મશાળા મોજુદ છે.

અહીં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું બાવન જિનાલય મંદિર ભગ્ય અને રમણીય છે. લગભગ ૧૫૦ વારના ઘેરાવામાં આ મંદિરનો વિસ્તાર છે. મંદિર પૂર્વદ્વારનું છે. તેની પૂર્વ અને ઉત્તર બાજુએ વિશાળ ચોક અને ફેરતો વડો છે. વંદાને બે દ્વાર છે, તેમાં પૂર્વ તરફનું દ્વાર બંધ રાખવામાં આવે છે બ્યારે ઉત્તર તરફનું દ્વાર ખુલ્લું રહે છે. આણંદે મંદિર પથ્થરથી બંધેલું છે. મૂળભાસારમાં મૂળનાથક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની નાગકુલુવાણી રમણીય મૂર્તિ લગભગ ૧ હાથ ઊંચી છે અને તેની ચારે બાજુએ ધાતુનું મોટું સુંદર પરિકર લગાવેલું છે. પરિકરમાં ૨૩ ભગવાનની મૂર્તિઓ ફેરેલી છે. એટલે મૂળનાથક સાથે ચોવીશી ગણાય. પરિકર ઉપર સં. ૧૭૦૭નો લેખ છે પરંતુ મૂર્તિ તો પ્રાચીન છે.

મંદિરનો રંગમંડપ વિશાળ છે, સ્તંભો મૂકીને ઘૂમટો બનાવેલા છે. તેમાં સાધારણ ફોરજી નજરે પડે છે પરંતુ બીજામાં ભાતભાતની શિશ્નપીય ફોરજી ફેરેલી છે. આગળના મંડપ સાથે ભમતી મળી ગઈ છે. ભમતીમાં નાની દેવકુલિકાઓ છે. ભમતીમાં માત્ર એક જ માલુસ જઈ શકે એટલી સાંકડી જગા છે. બાહ્ય મંડપની સુંદરતાએ દેવગના બાહ્ય સોદરમાં આછપ લાવી દીધી જણાય છે અને ગર્ભગૃહમાં પ્રકાશ જઈ શકતો નથી. મંદિર અંદરના ભાગમાં અતિ-સંકુલ બની ગયેલું જોવાય છે. નવચોકીના એક સ્તંભ ઉપરનો લેખ ધસાર્થ ગયો છે પરંતુ તેમાં સં. ૧૨૧૧નો ઉલ્લેખ નજરે પડે છે. આથી આ મંદિર એ પહેલાં બનેલું હશે અને કુંભા રાણાના સમયમાં આનો નવેસર જીર્ણોદ્ધાર થયો હશે એમ લાગે છે, નવચોકીના એક સ્તંભની પાસે પથ્થરના એક હાથી ઉપર ચેક-ચેકાણીનું યુગલ બેઠેલું છે. તેના ઉપર લેખ નથી પરંતુ મંદિર નિર્માતાની આ મૂર્તિઓ હોય એમ જણાય છે. મંદિરના ચોકમાં સં. ૧૮૦૬ના ત્રણ શિલાલેખો છે. ઉપરના ભાગમાં જવા માટે નિસરણી છે.

દરવાજાની બહાર બંને તરફ પથ્થરના બે હાથી ઊભા છે. દરવાજામાં પેસતાં ડાબી તરફના હાથી પાસે એક દોઢ ગજનો લાંબો શિલાલેખ છે. એ ઉપરથી જણાય છે કે મેવાડના રાણાઓ ઉપર જીનાચર્યોએ પોતાની સાત્ત્વિક સિદ્ધિનો પૂરો પ્રભાવ પાડ્યો હતો. એ વખતે યાત્રીઓની પાસેથી અચુક કર લેવાતો હશે તે મેવાડના રાણા જગતસિંહજીએ સં. ૧૬૮૬ માં પોષ વદિ ૮ થી માંડીને ૧૧ સુધી મેળાના ચાર દિવસો માટે યાત્રીઓ પાસેથી લેવાતો કર તપાગચ્છોય શ્રીવિજયદેવસૂરિના ઉપદેશથી બંધ થયો હતો-એ સંબંધી એમાં ઉલ્લેખ છે.

મંદિરની બાજુમાં વિશાળ દરબારગદની દીવાલ જોવાય છે. દ્વાર પશ્ચિમભિમુખ છે.

અહીં પ્રતિવર્ષ પોષ ૧૦મીના રોજ ભરાય છે.

૧૧૨. કોરટા

(કોઠા નંબર : ૨૮૦૩-૨૮૦૬)

એરણુપુરા સ્ટેશનથી ૧૨ માઈલ દૂર કોરટા નામે પુરાણું ગામ છે. આજે એક નાના ગામડામાં પરિવર્તન પામેલું આ ગામ પ્રાચીન કાળમાં વિશાળ નગર હતું; એમ પ્રાચીન ગ્રંથોના ઉલ્લેખો અને અહીં પડેલાં હજારો ધ્વંસાવશેષોથી સમજાય છે. આ ગામના નામે પ્રસિદ્ધિ પામેલા ‘કોરટકગચ્છ’ના કારણે અહીં જૈનોની બહુલતા અને પ્રગળતા હશે એવું અનુમાન નીકળે છે. શ્રીરત્નપ્રભસૂરિજીએ વીર નિર્વાણ સં. ૭૦માં અહીંના શ્રીમહાવીર જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી, એવો ઉલ્લેખ ચૌહાણ સૈકાના ગ્રંથમાંથી મળી આવે છે, જેનો નિર્દેશ આગળ કરવામાં આવશે. શ્રીધર્મસાગરીય ‘તપા-ગચ્છપદ્માવલી’થી જણાય છે કે, ભગવાન મહાવીરની માટે થયેલા ૧૭મા શુક્ર શ્રીવૃદ્ધદેવસૂરિએ વી. નિ. સં. ૫૬૫ (વિ. સં. ૧૨૫)માં નાહડ મંત્રીએ કરાવેલા જ્ઞાનમંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. સં. ૧૦૮૧ લગભગમાં પરમાર્કત કવી-શ્વર શ્રીધનપાલે રચેલા ‘સત્યપુરીય મહાવીર ઉત્સાહ’ નામના સ્તોત્રમાં આ ગામનો ઉલ્લેખ આ પ્રકારે કરેલો છે:—

“કોરિંટ સિરિમાલ ધાર બાહુડુ નરાણડ ।”

આ પ્રથમ ચરણમાં જ કોરટ તીર્થનો નિર્દેશ છે. આથી આ ગામ સં. ૧૦૮૧ થીયે પ્રાચીન અને તીર્થ તરીકે પ્રસિદ્ધ હોવું જોઈએ. પંદરમા સૈકાના યાત્રી કવિ મેહુ પોતાની ‘તીર્થમાળા’માં ‘કોરટ’ પંચાસ કવિ શીલવિજયજી ‘વીર કોરટ મયાલ’ અને અઢારમા સૈકાના શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિ ‘કોરટ જીવિતસ્વામી વીર’ આ પ્રમાણે બીજાં તીર્થોની સાથે જ આનું જીવિતસ્વામી મહાવીરના તીર્થ તરીકે સ્મરણ કરે છે; આથી સમજાય છે કે ૧૧મીથી ૧૮ મી સદી સુધી આ તીર્થની યાત્રાએ જૈન સંઘ આવ્યા કરતો હતો.

ગામને અહીંને એક નાની પણ વિકટ પહાડી પર અનંતરામ સાંકલાએ પોતાના શાસનકાળમાં પાકો કિલ્લો બંધાવ્યો છે, જે ‘ધોલાગઢ’ નામે ઓળખાતો. આજે આ ગઢ તૂટેલી હાલતમાં પડેલો છે, શિખરના મધ્યભાગમાં એક માતાનું મંદિર અને શુક્ર પણ છે.

૧. અહીં ચાર વિશાળ જૈન મંદિરો બિલેલાં મૌજુદ છે, તે પૈકી સૌથી પ્રાચીન મંદિર કોરટાથી ૦ાા માઈલ દૂર ‘નહરવા’ નામક સ્થાનમાં આવેલું છે. ચારે તરફ બાંધેલા પાકા કોટમાં મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, સભામંડપ, શૃંગારચોકી અને શિખર વગેરેની રચનાવાળું સુભગ ને ભવ્ય મંદિર છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત છે, અંદરની ઓસરીમાં એક મજબૂત ભોંયડું બનેલું છે. સં. ૧૩૭૧માં રચાયેલા ‘ઉપ-કેશગચ્છચરિત્ર’માં આ મંદિરના પ્રતિષ્ઠાપક આચાર્ય વિશે આ પ્રકારે ઉલ્લેખ મળે છે:—

“સતત્યા વત્સરાણાં ચરમજિનપતેર્મુક્તજાતસ્ય વર્ષે, પશ્ચમ્યાં શુક્લપક્ષે સુરગુરુદિવસે વ્રજણ: સન્મુદ્ધર્તે ।

રત્નાચાર્યે: સકલગુણયુતૈ: સર્વસંધાનુજાતૈ: શ્રીમદ્વીરસ્ય વિમ્બે ભવશતમથને નિર્મિતેયં પ્રતિષ્ઠા ॥

ઉપકેશે ચ કોરળ્ટે, તુલ્યં શ્રીવીરવિમ્બયો: । પ્રતિષ્ઠા નિર્મિતા શક્ત્યા, શ્રીરત્નપ્રભસૂરિભિ: ॥”

આ ઉલ્લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, શ્રીરત્નપ્રભસૂરીશ્વરે વીર નિર્વાણના ૭૦ વર્ષો વીત્યા પછી....માસની સુદિ ૫ ને શુક્રવારના દિવસે બ્રાહ્મસુદર્તમાં શ્રીમહાવીર ભગવાનની મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા ઓસિયા અને કોરટ નગરમાં એક જ દિવસે કરી.

આ હકીકત આપણને આ મંદિર ૨૪૦૦ વર્ષ પહેલાંનું પ્રાચીન હોવાનું જણાવે છે.

શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી મૂર્તિ આજે આ મંદિરમાં નથી. કોઈ કારણવશાત્ એ હુસ થતાં સં. ૧૭૨૮માં શ્રીવિજયપ્રભસૂરિના શાસનકાળમાં શ્રીજયવિજયગણિના ઉપદેશથી બીજા મહાવીર ભગવાનની પ્રતિમા સ્થાપન કરવામાં આવી એવો પુરાવો અહીંના સભામંડપના થાંભલાના એક લેખ પરથી મળે છે. એ લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સંવત્ ૧૭૨૮ વર્ષે શ્રાવણ સુદિ ૧ દિને મહારકશ્રીવિજયપ્રભસૂરીશ્વરાજ્યે શ્રીકોરટાનગરે પંડિતશ્રી ૫. શ્રીશ્રીજયવિજયગણિના ઉપદેશથી મુ. જેતાપુરાસિંઘભાર્યા મુ. મહારાયસિંગ માં. સં. વોકા સાંબરદાસ કો. ઉઘરણા મુ. જેસંગ સાં. ગાંગદાસ સાં. લાધા સાં.

સ્ત્રીના સાં છાંતર સાં નારાયણ સાં કચરાપ્રમુલ સમસ્ત સંપ મેલા હૃદને શ્રીમહાવીર પવાસળ વહસાર્યા છે । લિખિત ગણિ મણિવિજય કેસરવિજયેન । યોહરા મહવદમુત છાપા પદમા લ્લસંત સમસ્ત સંધનર્દ માંગલિકં મવતિ શુભં મવતુ ॥ ”

લેખેશ્વર પ્રતિમા પણ અંકિત થયેલી હોવાથી સં. ૧૯૫૬ના વૈશાખ સુદિ ૧૫ ને શુક્રવારના રોજ શ્રીવિજયરાજેન્દ્ર-સૂરિએ આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવો નવી મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

પ્રચલિત દંતકથા મુજબ: કોરટામાં ભ્યારે નાહડં શ્રેષ્ઠી મંત્રી હતા ત્યારે તેમણે અહીંનાં કાલિકાદેવળ, ખેતલાદેવળ, મહાદેવ દેવળ, કેદારનાથનું મંદિર અને કાંબી વાવ આ પાંચે સ્થાનો ભગવાન મહાવીરના મંદિરને અર્પણ કર્યા હતાં. નાહડં મંત્રી વિશે ‘શુર્વાવલી’ કાર શ્રીમનિચુંદરસૂરિ આ પ્રમાણે ઉલ્લેખ કરે છે:—

“વૃદ્ધસ્તોડમૂત કિલ દેવસૂરિ: શરણ્યસ્તે વિક્રમત: સપારે (૧૨૫) । કોરળ્ટકે યો વિધિના પ્રતિષ્ઠા, શક્તોર્ન્યાદ્ નાહડમન્ત્રિચૈવે ॥ ”

—વિક્રમનાં ૨૫ વર્ષ વ્યતીત થતાં શ્રીશૃદ્ધદેવસૂરિ યથા, જેમણે કોરટકમાં નાહડં મંત્રીએ કરાવેલાં ચૈત્યમાં વિધિ-પૂર્વક શંકુની પ્રતિષ્ઠા કરી.

‘તપાગચ્છપદ્માવલી’ કાર શ્રીધર્મસાગર ઉપાધ્યાય આ હકીકતને ટેકા આપે છે; ભ્યારે ‘ઉપદેશતરંગિણી’ કાર કહે છે કે— એક સમયે કોરટ નગરમાં વૃદ્ધદેવસૂરિ વિ. સં. ૧૨૫૨ માં ચતુર્માસ રહ્યા ત્યારે મંત્રી નાહડં અને તેમના નાનાભાઈ સાલિગ વગેરે કુટુંબીઓને પ્રતિજ્ઞા કર્યો, આથી ધર્મમાં હઠ શ્રદ્ધાવાળા મંત્રીએ નાહડંવસહી વગેરે ૭૨ જિનમંદિરો કરાવ્યાં અને જીવન પર્યંત યોજન કર્યા પહેલાં જિનપૂજા કરવાની પ્રતિજ્ઞા કરી.

‘શુર્વાવલી’ ‘પદ્માવલી’ અને ‘ઉપદેશતરંગિણી’માં નિર્દિષ્ટ સાલ સિવાય બંનેની હકીકતોનું સામ્ય છે. બંને સાલમાં ૧૧૨૭ વર્ષનો ફરક પડે છે. એટલે બંને સમયના નાહડં મંત્રીઓ જુદા છે એક એ નિર્ણય કરવાનો રહે છે. સંભવત: વિ. સં. ૧૨૫ ના સ્થાને ૧૨૫૨ એટલે બગડે વધી ગયો હોય એમ લાગે છે.

ગામમાં આવેલાં ૩ મંદિરો પણ ઉપર્યુક્ત મહાવીર મંદિર જેવાં જ ભવ્ય રચનાવાળાં છે.

૨. બીલું મંદિર નાહડં પુત્ર ઢાહલજીએ બંધાવેલું છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીસ્વપ્નદેવ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે. આ મંદિર તેરમા સૈકાથી અર્વાચીન નથી. જો કે ઢાહલજીએ પથરાવેલી મૂળનાયકની પ્રતિમા આજે નથી પરંતુ તેમના સ્થાને વિ. સં. ૧૯૦૩ માં પથરાવેલી મૂર્તિ વિદ્યમાન છે.

૩. ત્રીજું શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર ક્યારે બન્યું તે જાણી શકાતું નથી. પરંતુ આ મંદિરના નવચોક્રીના એક સ્તંભ ઉપર નાદા એવા અક્ષરો વંચાય છે અને મંદિરની રચના પ્રાચીન પદ્ધતિની છે. લોકમાં પણ કહેવાય છે કે આ મંદિર નાહડં મંત્રીના કામ કુટુંબીએ બંધાવ્યું છે. આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર ૧૭ મી સદીમાં થયેલા કોરટાનિવાસી નાગેતરાગોત્રીય શ્રેણીએ કરાવ્યો છે. પહેલાં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન હતા. હાલ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન છે. તેની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૧૯૫૬ માં થયેલી છે.

૪. ચોથું મંદિર ગામના પૂર્વ સીમાટે આવેલું છે. એ પણ વિશાળ અને રમણીય હોવા છતાં પૂર્વોક્ત મંદિરોથી અર્વાચીન છે. મૂળનાયક શ્રીસ્વપ્નદેવ ભગવાનની પ્રતિમા પ્રાચીન છે. તેમની બંને જાત્રુએ રિપ્ત શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન અને શ્રીસંભવનાથ ભગવાનની ઠાઉસંગિયા મૂર્તિઓની વિ. સં. ૧૧૪૩ માં શ્રીચક્રવર્તીય શ્રીવિજયસિંહસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે. આ ત્રણે પ્રતિમાઓ ભગવાન મહાવોરના મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવતાં માટીના એક ટેકરામાંથી સં. ૧૬૧૧ માં મળી આવી હતી ને આ મંદિરમાં સં. ૧૯૫૬ ના વૈશાખ સુદિ ૧૫ ને રોજ તેમની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવેલી છે.

આ સિવાય કોરટાની આસપાસની બૃહિમાંથી ૫૦ જેટલી જિનમૂર્તિઓ પ્રાપ્ત થયેલી છે. આ તીર્થનો ઉદાર વિજયરાજેન્દ્રસૂરિએ કરાવ્યો છે.

વળી, જેસલમેરના કિલ્લાના શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનના મંદિરની પ્રશસ્તિ શ્રીદેવતિલકસૂરિએ સં. ૧૫૮૩ માં રચેલી છે. તેમાંથી જણાય છે કે અહીં કોચર નામના શ્રેષ્ઠીએ એક મંદિર બંધાવ્યું હતું. એ પ્રશસ્તિગત ઉલ્લેખનો આપણને ઉપયોગી અંશ આ પ્રકારે છે: -

“ ઉકેશવંશે શ્રીશંખવાલગોત્રે સં૦ આંવાપુત્ર સં૦ કોચર હુયા જિણઠ્ઠ કોરંટડ નગરિ અને સંસ્થવાલીગામઠ્ઠ ઉત્તંગતોરગ જૈનપ્રાસાદ કરાવ્યા X X X જિણઠ્ઠ આપણઠ્ઠ ઉદારગુણઠ્ઠ આપણા ઘરનડ સર્વવન લોકને દેહ કોરંટડ કર્ણ નામના લીચી । ”

આ કણ્ઠ જેવા દાની શ્રેષ્ઠી કોચરે ચૌદમા-પંદરમા સૈકામાં બંધાવેલા ઉત્તંગતોરણ મંદિરનો આજે પત્તો મેળવવો મુશ્કેલ છે. આ પ્રશસ્તિગત ઉલ્લેખ આપણને પ્રાપ્ત થયો ન હોત તો અહીં કોચરે બંધાવેલું મંદિર હતું એવી હકીકત પણ આપણને જાણવા ન મળત. આવાં તો અનેક મંદિરો અહીંની ભૂમિ ઉપર કાળનિદ્રામાં સૂતાં પડ્યાં છે; એનો ઇતિહાસ શે જાણી શકાય ?

અહીં જૈનેતર સ્થાનો પણ ઘણાં છે, જે ૧૨ થી ૧૮ મી સદી સુધીમાં બનેલાં છે.

૧૧૩. બેડા

(કોઠા નંબર : ૨૮૧૮)

મોરીબેડા સ્ટેશનથી ૩ માઈલ દૂર પૂર્વ દિશામાં બેડા નામનું ગામ છે. આ ગામ ‘નયાબેડા’ના નામે પ્રસિદ્ધ છે. ગોડવાડમાં ગણાતી નાની પંચતીર્થીમાંનું આ એક તીર્થ છે. અહીં ૧ મોટી જૈન ધર્મશાળા, ૨ ઉપાશ્રય અને જૈન પાઠશાળા વગેરે છે. પોરવાડ શ્રાવકોનાં લગભગ ૧૨૫ ઘર છે.

ગામમાં શ્રીસંભવનાથ ભગવાનનું બાવન ત્રિનાલયવાળું સૌધશિખરી મંદિર વિશાળ છે. મંદિરની રચના અને શિલ્પકારીગરી હૃદયહારિણી છે. આ મંદિર અગિયારમી સદીમાં બન્યું હોય એમ જણાય છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા ૧ હાથ ઊંચી શ્વેતવર્ણી છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૪૫ નો લેખ છે. દેવકુલિકાઓની મૂર્તિ ઉપર ૧૭ મી સદીના લેખો છે.

જૂના બેડા:—

નયા બેડાથી ૨ માઈલ દૂર પૂર્વ દિશામાં જૂના બેડા નામનું ગામ છે. પ્રાચીન સમયમાં આ ગામ જૈનધર્મનું મોટું કેંદ્ર હતું. આજે તો અહીં શ્રાવકનું એક પણ ઘર નથી, જ્યારે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી સુંદર મંદિર છે. લોકોમાં મૂળનાયકનો ‘દાદાજી’ના નામે મહિમા ગવાય છે. આ મંદિર પણ વિક્રમની ૧૧ મી સદીમાં બન્યું હોય એમ લાગે છે.

૧૧૪. નાણા

(કોઠા નંબર : ૨૮૨૨)

“ નાણા દીયાણા નાંદિયા, જીવિતસ્વામી વાંદિયા ” આવી શ્રદ્ધાલરી લોકવાણીમાંથી આ પ્રાચીન તીર્થનું રહસ્ય પ્રગટ થાય છે. આ ગામના નામ ઉપરથી ‘નાણકીયગચ્છ’ હસ્તિમાં આવ્યો હતો અને નાણકીયગચ્છના આચાર્યોના લેખો બારમી સદીના તો મળી આવે છે. એટલે એ પહેલાં આ ગચ્છ સ્થપાયો હોવો જાણ્યો. ગચ્છની ઉત્પત્તિનું માન જે ગામને મળે ત્યાં એ ગચ્છના આચાર્યોને માનનારા શ્રદ્ધાળુ ભક્ત શ્રાવકોની વસ્તી પણ વિશાળ હોય એવું અનુમાન સુતરાં નીકળે છે. ટૂંકમાં આ ગામ અગિયારમી-બારમી સદી જેટલા પ્રાચીન કાળમાં જૈનોની બહોળલાલીથી ગાજતું સમૃદ્ધ નગર હોવું જોઈએ. અહીંના જૈન મંદિરમાંથી મળી આવતા સં. ૧૦૧૭ થી લઈને સં. ૧૬૫૯ સુધીના શિલાલેખો ઉપર્યુક્ત અનુમાનને પ્રમાણિત કરી રહ્યા છે.

નાણા સ્ટેશનથી નાણા ગામ ૧૫ માઈલ દૂર પશ્ચિમ દિશામાં વસેલું છે. પહાડી જંગલનો રસ્તો છે. નાણા ક્યારે વસ્યું હશે એનો ઇતિહાસ મળતો નથી, પરંતુ ગામ બહારના નીલકંઠ મહાદેવના પ્રાચીન મંદિરમાં સં. ૧૨૩૦ અને તે પછીના લેખો સાંપડે છે અને જૈન મંદિરના બારણા ઉપર જમણી બાજુએ કોરેલા અક્ષરો ત્રુટિત લેખો સાથે સં. ૧૦૧૭ની સાલ સ્પષ્ટ આ પ્રમાણે બતાવે છે. “વમ...જિન...મયતર [સંવત્ ૧૦૧૭]” આ ઉપરથી આ ગામ એથીયે ઘણું પ્રાચીન હશે.

જૈનોની શ્રદ્ધા સુચળ અહીં શ્રીમહાવીર ભગવાનનું મંદિર જીવિતસ્વામી અર્થાત્ ભગવાનના જીવનકાળની પ્રતિમાવાળું છે. એટલે જોની પ્રાચીનતા અહીં હજાર વર્ષ સુધી લંબાય. અલગત, હજી ‘જીવિતસ્વામી’ ના નામે જોગબાવી પ્રતિમાઓ વિશે જીવિતસ્વામીની બ્યાખ્યાનો લેખોએ તેવો ખુલાસો મળી શકતો નથી. એટલે આ હકીકત ઇતિહાસવિશેમાં હજી સ્વચ્છંદ જ છે. આજે જીર્ણોદ્ધાર સમયે બિરાજમાન કરેલી મૂળનાયકની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૫૦૫ નો શિલાલેખ અડધો તો વંચાય છે. એટલે અત્યારે જો પ્રાચીન મૂર્તિ અહીં નથી એટલું તો સ્પષ્ટ છે.

બ્રાહ્મણોના કથન સુચળ આ ગામ બ્રાહ્મણોનું હતું. જો સમયે જૈનોએ અહીં મંદિર બંધાવ્યું. તે પછી જૈનો અને બ્રાહ્મણો વચ્ચે વિખવાદ થયો. જૈનો આ ગામનું પાણી હરામ કરી ઉઘાળે બરી બીજાં ગામોમાં રહેવા આદ્ય ગયા. જો હકીકતનો નિર્દેશ કરતો ગયેયો શેપેલો અહીં લેવાય છે. પછી સમાધાન થતાં કેટલાક આવકો અહીં રહેવા આવ્યા.

આજે અહીં પોરવાડ શાવકોનાં ૧૧૫ ઘરો વિદ્યમાન છે, ૮ ઘર જોશવાલ શાવકોનાં છે. અહીં ૨ ઉપાશય અને ૨ જૈન ધર્મશાળાઓ છે.

શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર ગામના મધ્ય ભાગમાં આવેલું છે. જોની વિશાળતા અને બબ્બતામાં પ્રાચીનતાની છાપ અંકાઈ આવે છે. મૂળભાષે, ગુદમંડપ, ગુદમંડપમાં મૂળભાષાને ફરવી ભમતી, ભમતીમાં દેરીઓ અને ગોખલામાં તીર્થંકર મૂર્તિઓ બિરાજમાન કરેલી છે. આ ભમતીમાં ચાર દ્વારવાળી એક સમવસરગુસ્થિત ચોરુખ પ્રતિમાની દેરી છે. પાસેની બીજી દેરી ખાલી છે. ચિખર અને ધૂમટોનો આકાર ધણે ઊંચો અને વિસ્તાર-યુક્ત ડોલથી બબ્બ લાગે છે. મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામીની બહામી રંગની અતિસુંદર મૂર્તિ ૨૫ હાથ ઊંચાઈની છે. ગાદી નીચે આ પ્રમાણે લેખ છે:—

“સંવત્ ૧૫૦૫ વર્ષે માગવદિ ૧ શનો શ્રોનાળકીયગપ્ઠે શ્રોમહાવીરવિંવ પ્ર૦ શ્રીશાંતિસૂરિભિઃ ॥”

મૂર્તિની આસપાસ સુંદર પરિકર તોરણયુક્ત બનેલું છે. તેમાં સુંદર શિથ્પ આકૃતિએ કોરેલી છે અને તેની નીચે સં. ૧૫૦૬ નો લેખ છે.^૨ મૂર્તિ અને પરિકર જીર્ણોદ્ધાર સમયનાં છે, કેમકે અહીંની બીજી મૂર્તિઓ અને નંદીશ્વર પદ્મ ઉપર સં. ૧૨૦૦ અને તે પછીના લેખો મોજાઈ છે.

નંદીશ્વરદીપનો આરસ પદ્મ લાક્ષણિક રચનાવાળો છે. તે ૩૫ x ૩૫ ફીટનો લાંબો-પહોળો છે વચ્ચે સાત દીપ અને ચારે બાજુએ નંદીશ્વરદીપનાં તેર-તેર ચિખરબંધી મંદિરોનો આગેદૂળ દેખાવ આપેલો છે. ચારે બાજુએ સચુદ્ધ લહેરાઈ રહ્યો હોય અને વચ્ચે ખાલી પડતા ખૂણાઓમાં શાવકોને લકિતની વિવિધ પ્રકારમાં ચામર, પુષ્પમાલા, વાનિત્ર વગેરે સામગ્રી-યુક્ત બતાવ્યા છે. સોથી ઉપરના ભાગમાં વચ્ચે મંગલકળા અને બંને બાજુએ પુષ્પમાલધરની માનવ આકૃતિએ બિશી છે. બીજા બંને ખૂણામાં એક તરફ આ દીપ કરાવનાર શાવક અને બીજી તરફ શાવિકા ચેત્યવંદન કરી રહ્યાં હોય એવો સુંદર દેખાવ શિદ્ધીય નમૂનાની પૂર્ણતા બતાવી રહ્યો છે. જોની નીચે કોરેલો સં. ૧૨૭૪ ના ન્યેડ વદિ મંગળ-પારનો ઘસાઈ ગયેલો પદ્મત્મક લેખ છે.^૩

ભમતીની એક દેરીમાં જે મોટા કાંડસંજિયા સરખી આકૃતિના છે પણ ચહેરાનો ભાગ ખૂબ ઘસાઈ ગયો છે જનવાનના હાથ નીચે ચામરધારી એકેકે ઈંદ્ર બંને બાજુએ બિરા છે. પાસે એકેકે શાવક અને શાવિકા બેઠેલાં છે.

૨. “અપુરાયય પ્રાચિણા જૈન લેખગ્રંથોદ્ધ ” : લેખાંક : ૩૫૧.

૩. એળ : લેખાંક : ૩૪૭.

ચરણોની પાસે બંને તરફ બે નાની કાઉસગિયા મૂર્તિઓ કેતરેલી છે. ઉપરના ભાગમાં સ્તંભયુક્ત ગોખલાની આકૃતિઓ છે અને તેના ઉપરનું આખું પેરિફર શિલ્પથી ભરેલું છે. બંને મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૨૦૩ ના વૈશાખ સુદિ ૧૨ ને સોમવારના શિલાલેખો છે.* બંનેના પ્રતિષ્ઠાપક શ્રીમહેન્દ્રસૂરિનું નામ તેમાં આપેલું છે.

મંદિરની ભમતીમાં એક લોંચરું બાંધ કરેલું છે. તેમાં કેટલાક સ્તંભ અને પખાસણો રાખી મૂક્યાં છે. બીજું લોંચરું કેટ-ધર્મશાળામાં હોવાનું કહેવાય છે.

મંદિરની નવચોકીના એક પાટડા ઉપર સં. ૧૬૫૯ ના ભાદરવા સુદિ ૭ ને શનિવારનો લેખ છે.† એ લેખનો ઐતિહાસિક સાર એ છે કે, “અમરસિંહ માયાવીર નામના રાજાએ ત્રિભુવન નામના મંત્રીના વંશજ મૂતા નારાયણને આ નાણા ગામ લેટ આપ્યું હતું. મૂતા નારાયણે તેમાંનો એક સાર્ધરાવ નામનો અરટ શ્રીમહાવીર ભગવાનની પૂજા વગેરે માટે લેટ આપ્યો. એ સમયે ઉપકેશગચ્છીય શ્રીસિંહસૂરિ વિદ્યમાન હતા. આ દાન ગામના જે ધણી ઉત્થાપથે તેને ગાય માર્યાનું પાપ છે, અને મુસલમાન ઉત્થાપે તો તેને સૂવરના સમ છે. એટલું જ નહિ આ લેખને જે કોઈ ભૂંસે, ભૂંસાવે તેને ત્રણ ભુવનનું પાપ છે.” એમ તેમાં જણાવ્યું છે. વળી, એ લેખમાં અદિયા, સ્ત્રીવાણા વગેરે ગામોને કોઈ કબજે કરે તો તેને બેન-બેટી છુંદાનું પાપ અને ગધેડાની ગાળ લાગે, એવો ઉલ્લેખ કર્યો છે.

જો કે લેખની હકીકત બહુ સ્પષ્ટ નથી; છતાં ઉપર્યુક્ત સાર પ્રગટ થાય છે. આ ઉપરથી મૂતા નારાયણની આ મંદિર માટેની ભક્તિ અને તેણે દાન કરેલા અરટની વિગત સમજાય છે. મૂતા અટક ઉપરથી નારાયણ જૈન હશે એમ લાગે છે. આ અરટ આજે પણ જૈન સંઘના તાણે છે.

આ લેખ ઉપરથી ફલિત થાય છે કે બ્રાહ્મણો સાથે જૈનોના ઝઘડાનું સમાધાન થયું હશે ત્યારે સંભવતઃ એ સમાધાન દરમિયાન જૈન મંદિરની પાસે જૈનોના કબજાની જમીનમાં શામળાજીનું વૈષ્ણવ મંદિર બિલુ કરી દેવાયું હોય એમ લાગે છે.

જૈન મંદિરમાં એક તરફ વધુ જગ્યા છે જ્યારે બીજી તરફ ઓછી છે અને તેથી તે તરફની દેરીઓ સાંકડી બની ગઈ છે. તેના અડધા ભાગમાં કેટની દીવાલમાં માત્ર ગોખલાઓ કરીને મંદિરને સમેટી લીધું છે. એમાં કરાવેલા રંગ અને સમારકામથી આખું મંદિર શોભનીય લાગે છે. અહીંની પંચતીર્થીમાં આ એક પ્રાચીન તીર્થ મનાય છે.

નાણા સ્ટેશન ઉપર શેઠ દેવીચંદ તારાચંદ એક વિશાળ જૈન ધર્મશાળા બનાવી છે.

૧૧૫. પીંડવાડા

(કોઠા નંબર : ૨૮૨૩-૨૮૨૪)

સજ્જનરોડ સ્ટેશનથી પૂર્વમાં ૦૧૧ માઈલ દૂર પીંડવાડા નામનું મોટું ગામ છે. અહીંના ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મંદિરમાંના સં. ૧૪૬૫ના શિલાલેખમાં આ ગામનું શાસ્ત્રીય નામ ‘પિંડરવાટક’ ઉલ્લેખ્યું છે. એ લેખમાંના ઉલ્લેખ મુજબ એ સાલમાં એ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવામાં આવ્યો, એ હકીકતથી આ ગામ સં. ૧૪૬૫ થીયે પ્રાચીન છે. એના પુરાવારૂપે અહીંના લક્ષ્મીનારાયણના મંદિરમાં સં. ૧૨૩૩ અને સં. ૧૨૫૬ ના પરમાર રાજા ધારાવર્ષદેવના બે શિલાલેખો મળે છે. આથી આ ગામ તેરમા સૈકા પહેલાં વસ્યું હશે એટલું નિશ્ચિત છે.

અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૧૭૫ ઘર છે, ૩ ઉપાશ્રયો અને ૩ ધર્મશાળાઓ છે. એક જૈન કન્યાશાળા પણ છે. અહીં ૨ જિનમંદિરો જોડાજોડ આવેલાં છે. એ મંદિરો પૈકી ૧. શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું અને ૨ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું છે.

૪. “ અર્જુનદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંદોહ ” : લેખાંક : ૩૪૪, ૩૪૫.

૫. એજન : લેખાંક : ૩૬૨

૧. ધીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર પ્રાચીન છે. આ મંદિરની નવચોકીની ભીંતમાં જડેલા સં. ૧૪૬૫ના વિસ્તૃત પ્રથસ્તિલેખમાં મંદિરનો છબ્બોદાર કરાવનાર પુણ્યપુરુષોના પૂર્વજોની વિગત સાથે તેમનાં નામ સાલ-તિથિપૂર્વક અંકિત છે. પ્રથસ્તિના એ બે ઉપયોગી શ્લોકો અહીં આપીએ છીએ:—

“આમ્યામુખ્યાં ધનિકુરપાલ-લ્લોચામિવામ્યાં સદુપાસકામ્યાં । ધમેડધિમે પિઠરવાટકાલ્યે પ્રાસાદમૂર્ગરુદધારિ સારઃ ॥ ૧૪ ॥
વિક્રમાદ વાળનકાન્ધિમૂર્તિ (૧૪૬૫) વસેરે તથા । કાન્થુનાલ્યે શ્રુમે માસે શુક્રાયાં પ્રતિપત્તિયો ॥ ૧૫ ॥”

—સાચા ઉપાસક ધનાઢય કુરંપાલ અને મંત્રી લોભાએ પિઠરવાટક-પીંડવાડા નામના સુખ્ય ગામમાં પ્રાસાદ-ભૂમિને સં. ૧૪૬૫ના ફાગણ સુદિ ૧ ને રોજ ઉદ્ધાર કર્યો. અર્થાત્ અહીં પહેલાં નાનું મંદિર હશે તેને કુરંપાલ શ્રેષ્ઠી અને લોભા મંત્રીએ નવેસરથી બંધાવ્યું હશે.

આ કુરંપાલ શ્રેષ્ઠી એ જ છે કે જેના સુપુત્ર ધરણ્યાશહે રાણકપુરમાં આફસુત કળામય ‘ધરણવિહાર’ નામનું ભવ્ય જિનાલય બંધાવેલું, જે વિશે નં. ૧૦૭ માં વર્ણન કરવામાં આવ્યું છે. ધરણ્યાશહે પીંડવાડાનું મંદિર (છબ્બોદાર) કરાવ્યાને ઉલ્લેખ રાણકપુરના સં. ૧૪૬૬ના પ્રલંબ શિલાલેખ (પૃષ્ઠ: ૨૧૮)માં પણ છે. એથી જણાય છે કે, પિતાના અધૂરા કાર્યને ધરણ્યાશહે પૂરું કરાવ્યું હશે.

ગૃહમંડપના જમણા કાંથ તરફ એક ભૂતિની ગાદી નીચે કુરંપાલ શ્રેષ્ઠીના બે પુત્રો-રત્ના અને ધરણ્યાએ વિ. સં. ૧૪૬૬માં એ ભૂતિની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાને લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સં ૦ ૧૪૬૬ વર્ષે માષ સુદિ ૬ પ્રાવાટકુંચરપાલ માં કામલદેવુત સં ૦ રવણરગમ્યાં સ્વજુદુંવ..... ॥”

આ લેખથી જણાય છે કે સં ૦ રત્ના અને ધારણ્યાએ સં. ૧૪૬૬માં આ મંદિરનું અધૂરું કામ પૂરું કરાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી હશે.

મૂળગભારો, ગૃહમંડપ, નવચોકી, સભામંડપ, ભમતીની દેરીઓ, બે ચોટા ગભારા, સુખ્ય દરવાજા પર ચોટામંડપ-ગભારક, શૃંગારચોકી અને શિખર વગેરેથી આ મંદિર ભવ્ય અને વિશાળ દેખાય છે. આખું મંદિર નંદીશ્વર ચૈત્યના આકારમાં બનેલું કહેવાય છે, પણ દેરીઓ ઉપર શિખરો નથી.

મૂળનાયકની રમણીય ભૂતિ પંચતીર્થોના પરિકરવાળી છે. પરિકરનું ચિત્રપ ભૂતિ જેટલું પ્રાચીન નથી. ગાદી ઉપરનો ધસાઈ ગયેલા લેખ આ પ્રમાણે વંચાય છે—

“સં ૦ ફા ૦ શ્રુ ૦ ૧ પ્રાવાટ કુરપાલેન માં કામલદેવુત ॥”

—ફાગણ સુદિ ૧ ના રોજ પોરવાડ કુરંપાલે પત્ની કામલદે સહિત આ ભૂતિ બસાવી એવો અર્થ નીકળે ત્યારે ઉપયુક્ત પ્રથસ્તિના શ્લોકો ઉપરથી આ લેખને સં. ૧૪૬૫ હોવાનું નિશ્ચિત થાય છે. કેમકે પ્રથસ્તિ અને આ લેખમાં ફાગણ સુદિ ૧ અને શ્રેષ્ઠી કુરંપાલનું નામ સરખું જ ઉલ્લેખ્યું છે. કુરંપાલ શ્રેષ્ઠીની પત્ની કામલદે હની એ પણ પ્રથસ્તિલેખના શ્લોક: ૨ માં અંકિત છે.

મૂળનાયકની નીચે આડું ધર્મચક્ર દેખાયું છે, તેની પાસે બે ગામુજો હરણ અને ઉપર દેવીની આકૃતિઓ છે. બંને ગામુજો બે હાથો અને બે સિંહ દોરેલા છે. એક તરફ યક્ષ અને બીજી તરફ અગિયારેવીની રચના કરેલી છે.

ગૃહમંડપમાં બે ભવ્ય કાઉસંગિયા પ્રતિમાઓ શક્તકાલીન કળાના ગુંદર નમૂના છે. આ બંને પ્રતિમાઓ વચ્ચે ત-ગદના પેસાવરિષ્ટ નેત્ર મંદિરમાંથી લાવવામાં આવી છે. ગાદીઓ સહિત આખું મંદિર પ્રતિમાનું ચિત્રપવિધાન પિત્તલ-ધાતુમાં કરેલું છે. એની રચના લાક્ષણિક છે. બંને પ્રતિમાઓ એકસરખી આકૃતિની છે. મસ્તકે વાળની લટોને ગુરુદ્વારે બતાવેલી છે. ફેડ પરથી નીચે સુધી લટકતા લગોટના વચ્ચેની કરચલીઓ સાથળ ઉપર ઉપસાઈ છે. ગાદીઓ ઉપર કમલાકૃતિમાં બજવાન કાઉસંગિયા મુકાએ ધ્યાનમાં બેઠા છે.

જમણા હાથ તરફની મૂર્તિની ઊંચાઈ-પહોળાઈ ૪૨ x ૧૨ ઈંચની છે ને નીચે ધાતુની ગાદીની ઊંચાઈ-પહોળાઈ અને લંબાઈ ક્રમશઃ ૧૦ x ૧૪ x ૧૦૧ ઈંચ છે. આ મૂર્તિના ખભે સુધી લટકતા વાળ જોવાય છે, તેથી આ આદીશ્વર ભગવાનની પ્રતિમાઓ હોય એમ લાગે છે. આ મૂર્તિ નીચે લેખ નથી. ડાબા હાથ તરફના કાઉસગિયા-મૂર્તિની ઊંચાઈ-પહોળાઈ ૪૦ x ૧૪ ઈંચની છે ને નીચેની ધાતુની ગાદીની ઊંચાઈ-પહોળાઈ અને લંબાઈ ક્રમશઃ ૧૪ x ૧૨ x ૧૫૧ ઈંચ છે. આ મૂર્તિની નીચે પ્રાચીન લિપિમાં સં. ૭૪૪નો લેખ આ પ્રમાણે ઉત્કીર્ણ છે:—

“ [નીરાગ]ત્વાદિભાવેન સર્વજ્ઞત્વવિભાવકં । જ્ઞાત્વા ભગવતાં રૂપં જિનાનામેવ પાવનં ॥

દ્રો(ળો)વકયશોદેવ.....।.....રદં ક્ષેત્રં જૈનં કારિતં યુગ્મમુત્તમં ॥

ભવશતપરંપરાજિતગુરુકર્મ્મર.....પિતદર્શનાય શુદ્ધસજ્ઞાનચરણલાભાય ॥

સંવત્ ૭૪૪

સાક્ષાત્ પિતામહેનેવ સર્વરૂપવિધાયિના । શિલ્પિના શિવનાગેન કૃતમેતજ્જિનદ્વયં ॥

આ લેખનો સાર એ છે કે, જોવાક યશોદેવે જિનેશ્વર ભગવાનની આ યુગલપ્રતિમાઓ સમ્યગ્દર્શન, જ્ઞાન અને ચારિત્રના લાભ માટે સં. ૭૪૪ માં બનાવી. આ મૂર્તિઓનો શિલ્પી શિવનાગ નામે હતો અને તે જોવાક યશોદેવના પિતામહ જેવો કુશલ શિલ્પવિધાયક હતો.

આ લેખમાંથી શિલ્પીનું નામ શિવનાગ મળે છે અને જોવાક યશોદેવના પિતામહ પણ એક કુશલ શિલ્પી હતા એ જાણવા મળે છે. વળી, જમણા હાથ તરફની મૂર્તિ ઉપર લેખ ન હોવા છતાં આ લેખમાં જ ‘યુગલ’ પ્રતિમાઓનો ઉલ્લેખ હોવાથી એ મૂર્તિ પણ સં. ૭૪૪ માં યશોદેવે બનાવ્યાનું નિશ્ચિત થાય છે.

ગૃહમંડપની એક આરસ મૂર્તિનું પરિકર કંઈક વિલક્ષણ રચનાવાળું છે. ભગવાન એક વૃક્ષની નીચે બેઠા હોય એવો દેખાવ આપે છે. મૂર્તિની બંને બાજુએ શ્રાવક અને શ્રાવિકા હાથ જોડીને બેઠેલાં છે. એક સરસ્વતીની મૂર્તિ પણ છે. શ્રીપદપ્રભુના ગભારાના નામે જોળખાતા ગભારામાં મૂળનાયક શ્રીવિમલનાથ પ્રભુ છે. સંભવ છે કે પહેલાં અહીં પદ્મપ્રભુ ધિરાજમાન હશે. ગભારાની બહારના બંને ગોખલામાં સરસ્વતીની મૂર્તિઓ છે. બીજો મોટો ગભારો શ્રીસંભવનાથ ભગવાનનો છે. તેના બહારના મંડપમાં વસંતગદથી લાવેલી ધાતુની ૨૩ જિનપ્રતિમાઓ ધિરાજમાન છે. બધીયે મૂર્તિઓ પ્રાચીન શૈલીની ભિન્ન ભિન્ન પ્રકારના પરિકરવાળી અને કેટલીક તો મંદિરની રચનાવાળી કળામય જોવાય છે. કેટલીક મૂર્તિઓમાં તો પ્રાચીન લિપિના લેખો છે અને શિલ્પવિધાનની દૃષ્ટિએ દશમા-અગિયારમા સૈકાની મૂર્તિઓ પ્રતીત થાય છે. તેમાંની મોટી ચાર રમણીય મૂર્તિઓને ચૌમુખ તરીકે સ્થાપન કરેલી છે. એ મૂર્તિઓના પરિકરની ગાદી નીચે નવ ગ્રહને બદલે આઠ ગ્રહો અને ધર્મચક્ર, બે હરણ, બે સિંહ અને ચક્ષુ-ચક્ષીની રચના કરેલી છે. આરમાંથી ત્રણ મૂર્તિઓના ઉપરના ભાગમાં સર્પાકૃતિ માનવીઓ બંને બાજુએ હાથ જોડીને ઊભા રાખેલા બતાવ્યા છે. આ મૂર્તિઓ નીચે લેખ નથી. ગભારાની પાસેની એક દેરીમાં શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનની ત્રિતીર્થના પરિકરવાળી સુંદર મૂર્તિ છે. તેના પરિકરની ગાદી નીચે સં. ૧૨૨૯ નો ઘસાર્ધ ગયેલો લેખ છે.

અહીં એક શ્રાવિકાની મૂર્તિનું શિલ્પ મનોહર છે. તેમાં શરીર પરિધાનનું વસ્ત્ર બરાબર આલેખ્યું છે. બે હાથે ચૂડલા છે. એક હાથમાં કમલ અને બીજામાં પુસ્તક જેવી આકૃતિ છે. માથે મુગટ પહેરાવેલો છે. આ મૂર્તિ નીચે લેખ નથી.

આ મંદિરનો છેલ્લો ધબ્બ-દંડ અને કેટલીક મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૯૬૨ માં થયેલી છે. વસંતગદથી લાવેલી કેટલીક ખંડિત મૂર્તિઓ ભોંયરામાં રાખેલી છે.

૨. બીજું મંદિર નાનું છતાં રમણીય છે. મૂળગભારા આગળ એક ચોડી, ભમતીનો કોટ-દરવાજો અને શિખરયુક્ત રચનાવાળું છે. મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન સાથે કુલ ૩ જિનમૂર્તિઓ ધિરાજમાન છે. દરવાજાના કોટની ભીંતમાં સં. ૧૮... નો લેખ ઉત્કીર્ણ છે. સંભવ છે કે એ સમયે કમાડ વગેરે થયાં હશે પણ મંદિર એ પહેલાં બનેલું હશે. દરવાજા ઉપર મંગળમૂર્તિ તરીકે ગણેશની મૂર્તિ હોવાથી લાગે છે કે પહેલાં આ ઉપાશ્રય હશે અને ચતિ મહારાજ રહેતા હશે. પાછળથી આને મંદિરના આકારમાં બનાવી લીધું હશે એમ લાગે છે.

મારવાડની નાની પંચતીર્થીમાં આ તીર્થની ગણના છે.

ચવરલી :

સત્જનશેઠ પ્રેશનથી નૈઋત્ય ખૂણમાં જ્યાં માઈલ અને અભરીથી નૈઋત્ય ખૂણમાં ૨૧ માઈલ દૂર ચવરલી નામે ગામ છે. બનાસ નદીના કિનારે એક ટેકરીની ઓથમાં આ ગામ વસેલું છે. અહીં ૧ જૈન ઘર વિદ્યમાન છે, ઉપાશ્રય કે ધર્મશાળા નથી. અગાઉ અહીં જૈનોની વસ્તી સારી હતી. વસંતપુરના ખંડિયેર મંદિરની છ ચોડીના એક સ્તંભમાં ઉત્તીર્ણ સં. ૧૬૭૫ ના લેખથી જણાય છે કે ચવરડિયા (ચવરલી) નગરમાં કેટલાક સાધુઓએ ચતુર્માસ કર્યું હતું. આ હકીકત ગામની સારી સ્થિતિ હોવાનું સૂચવે છે.

અહીં એક ખાલી પહેલું જૈનમંદિર વિદ્યમાન છે. મૂળગભારો, મૂઠમંડપ નવચોડી, સભામંડપ, શૃંગારચોડી, ભમતીનો કોટ અને શિખરયુક્ત બનેલું છે. માત્ર શિખરનો અડધો ભાગ, કોટની અડધી દીવાલો, શૃંગારચોડીનો મંડપ અને ઘૂમટ તૂટેલાં છે, અને છ ચોડીની બીંતો છૂટી બનેલી છે. આખુલે મંદિર પથ્થરથી બનેલું છે. અહીંની બધી ભૂતિઓ નાંદિયાના મંદિરમાં લઈ જવામાં આવી છે.

મંદિરની નવ ચોડીના પહેલા, બીજા અને ત્રીજા પાટ પર સં ૧૬૬૦ ના લેખો છે. તેમાંનો એક લેખ આ પ્રકારે છે:-

" સં ૧૬૬૦ વર્ષે પોસ વદિ ૧૨ દિને પં ૦ શ્રોઢાહાદિપ્ય ત્યા(જા)નકુશલ નવકુશલ જસકુશલ ગં પ્રેમસાગર માં નારિંગ વાગા સફલ તપાગણે ॥ "

બીજા બંને લેખો પણ આ જ સંવતના કંઈક ફેરફાર સાથેના છે.

વસંતગઢ :

સત્જનશેઠ પ્રેશનથી ૫ માઈલ દૂર વસંતગઢ નામે ગામ આવેલું છે. તેને વસંતપુર અને વાંતપરાગઢ નામે પણ ઓળખે છે. આ ગામ અહીંનાં પ્રાચીન સ્થળોમાંનું એક છે. અહીંથી સં. ૬૮૨નો લેખ મળી આવ્યો છે,^૧ તે આ પ્રદેશમાંથી મળી આવેલા શિલાલેખોમાં સૌથી પ્રાચીન છે. એ લેખથી જણાય છે કે, સં. ૬૮૨માં વર્મલાત^૨ નામના મિત્રમાલના રાજના સમયમાં સત્યદેવ નામના પુરુષે શેખરકી (શેખાર્યા)દેવી, જેને લેણે ખીમેલ દેવી નામે પણ ઓળખે છે, તેનું મંદિર બંધાવ્યું.

અહીં ખંડિયેર કિલ્લો છે,^૩ તેમાં એક મેઢું જૈન મંદિર ખંડિત અવસ્થામાં પડેલું છે. ખંડિત અને સાખૂત સ્થિતને જોતાં આખુલે મંદિર મૂળગભારો, મૂઠમંડપ, છચોડી, સભામંડપ, મૂળ દરવાજાથી લઈને બંને બાજુની ભમતીની ઓરડીઓ તથા ગેબલાવા મળીને ૨૦ ખંડો, શૃંગારચોડી, ભમતીનો કોટ અને શિખરયુક્ત બનેલું હતું. અત્યારે શૃંગારચોડી, દેરીઓ, સભામંડપ, છચોડી અને જૂના કોટના ભાગો વિદ્યમાન છે, બાકીનો અંશ પડી ગયેલો છે. યોદાં

૧. " અર્ચકાચ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ " લેખક : ૧૪૪.

૨. " સિંગરો રાખ્યા ઇતિહાસ " પૃ. ૨૯

૩. આ વર્મલાત રાજ ક્યા વંશનો હતો એ જણવા મળ્યું નથી. સંભવતઃ એ ચાવડાવંશનો રાજ હતો કેમકે મિત્રમાલના રહેવાનો પ્રમુખ નામના બેનિર્માએ " રુદ્ર આર્ચકીર્તી " નામનો ગ્રંથ સં. ૬૮૫ (સાક સં. ૫૧૦) માં રચ્યો છે, તેમાં એ વખતના મિત્રમાલના રાજની ચાવડાવંશી બ્રાહ્મણ નામે દોષરૂપે ઉલ્લેખ છે. એટલે બ્રાહ્મણ રૂપના વજ્ર વર્ષ પહેલાના વર્મલાતનું મળ્યું થતાં બ્રાહ્મણ રાજીને આવ્યો હોય કાં તો એ જ ને નામે એક જ બેનિર્મા દોષ એમ માની શકાય. વિ. સં. ૭૩૩ માં રચાયેલો " નિરોધચૂડાં "માં વર્મલાતનું નામ મળે છે:- " સ્વનરે જહા મિત્રવેશ્વરકરો " વગેરે, માપ કવિના દાદા મુખમંદેર રાજ વર્મલાતના મંત્રી હતા; એમ પોતે જ તેના " સિયુવાલવપ " નામના કાવ્યમાં લખે છે, આથી માપ કવિ સાતના સંતાન; અંતમાં કે આમો સંતીની સંજ્ઞાનમાં ક્યા દેવો એમ સં. ૬૮૨ના શિલાલેખથી નકો શક્ય છે.

૪. આ કિમેલ મદારાજા કુંજાએ સોમના સેનામાં જોવાયેલો હતો.

વર્ષો પહેલાં આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરવા માંડેલો પરંતુ વસ્તીના અભાવે જીર્ણોદ્ધારનું કામ પડતું મૂકવામાં આવ્યું એમ કહેવાય છે. છવોડીમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની સુંદર મૂર્તિ આજે વિરાજમાન છે તે જીર્ણોદ્ધાર સમયે મૂળનાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠિત કરેલી હતી; જેના ઉપર સં. ૧૫૦૭ નો લેખ છે.

મૂળ આ મંદિર ક્યારે બન્યું એ સંબંધે કોઈ લેખ મળી આવ્યો નથી પરંતુ આ મંદિરમાંના એક વિશાળ ભોંયરામાંથી મળી આવેલી મૂર્તિઓ પૈકી ધાતુની બે કાઉસગિયા મૂર્તિઓ, જેમાંની એક મૂર્તિ ઉપર સં. ૭૪૪નો લેખ વિદ્યમાન છે તે મૂર્તિઓ આજે પણ પીંડવાડાના શ્રીમહાવીરસ્વામીના મંદિરમાં મોજુદ છે. (લેખ માટે જુઓ : પૃષ્ઠ : ૨૩૪) વળી, બીજી મૂર્તિઓની રચનાપદ્ધતિ અને તેની ઉપરના લેખોની લિપિ જોતાં તેમજ શ્રીનન્દસૂરિની પ્રતિષ્ઠિત હોવાથી ૧૧-૧૨મી શતાબ્દીની એ મૂર્તિઓ જણાય છે.^૫ ખંડિયેર મંદિરના એક પથ્થરમાં લેખ છે પણ સંવત નથી છતાં લિપિ ઉપરથી જણાય છે કે તે લેખ ૮-૯મી શતાબ્દીનો હોવો જોઈએ. આ બધા પુરાવાઓ ઉપરથી અનુમાન છે કે, આ મંદિર આઠમી-નવમી શતાબ્દીમાં બનેલું હશે.

આ મંદિરમાં મૂળભૂતારનો દરવાજો નવો બનાવેલો છે. તેની બારશાખમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે ૫ પદ્માસનસ્થ અને ૬ કાઉસગિયા જિનમૂર્તિઓ વિદ્યમાન છે અને બીજી કેટલીયે ખંડિત મૂર્તિઓ અસ્તવ્યસ્ત પડેલી છે.

અહીં બીજાં ઘણાં મંદિરોનાં ખંડિયેરો પડેલાં છે. આ ગામ કોઈ આક્રમણને ભોગ બન્યું હોય એમ લાગે છે.

ચવરલીના ખાલી પડેલા મંદિરની નવચોડીના પાટ પરના લેખથી જણાય છે કે, સં. ૧૬૬૦ ના પોષ વદિ ૧૩ ના દિવસે નયકુશલ અને જશકુશલ નામના મુનિઓએ વસંતપુરની યાત્રા કરી હતી^૬ આથી વસંતપુર અને આ મંદિર એ પછી ભાંગ્યું હશે એમ લાગે છે.

★

૧૧૬. ચરલી

(કોઠા નંબર : ૨૮૩૭)

એરણપુરા રોડથી ૨૫ માઈલ દૂર ચરલી નામે ગામ છે. અગાઉ આ ગામ મોટું નગર હતું; એનું પ્રમાણ આપતાં પ્રાચીન ઇંટો અને પથ્થરો જમીનમાંથી નીકળી આવે છે. અહીં શ્વેતાંબરોનાં ૨૫ ઘર, ૧ નાની જૈનધર્મશાળા અને ૧ શિખરખંધી પ્રાચીન મંદિર છે.

આ મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૨૫ હાથપ્રમાણ શ્વેતપ્રતિમા વિરાજમાન છે. મંડપમાં ૩ હાથ-પ્રમાણ ૨ કાઉસગિયા પ્રતિમાઓ છે. આ ત્રણે મૂર્તિઓની ૧૩ મા સૈકામાં કોઈ સંડેરગચ્છીય આચાર્યે પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે.

અહીં પોષ વદી ૧૦ ના રોજ મેળો ભરાય છે.

★

૧૧૭. પાવઠા

(કોઠા નંબર : ૨૮૮૨)

એરણપુરા રોડથી ૧૮ માઈલ દૂર પાવઠા નામે નાનું ગામ છે. આ ગામ પ્રાચીન હોય એમ જણાય છે. અહીં બંધાયેલા નવીન જિનાલયની ડાબી બાજુએ માટીનો મોટો ઢગલો જોવામાં સં. ૧૬૩૬માં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાન વગેરેની

૫. "અર્જુનાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ" લેખાંક : ૪૪૫.

૬. એજન : લેખાંક : ૪૪૪.

૮ પ્રાચીન મૂર્તિઓ નીકળી આવી હતી. એ પહેલાં કોરંટગચ્છના આચાર્ય શ્રીનરસૂરિની મૂર્તિ જમીનમાંથી મળી આવેલી; જેના ઉપર સં. ૧૩૬૦નો લેખ આ પ્રમાણે ઉત્કીર્ણ છે:—

“ સં. ૧૩ શ્રીવારદિ ૬૦ વર્ષે આપદ નુદિ ૧ સોમે ॥ ”

આ ઉપરથી લાગે છે કે આ ગામમાં અગાઉ પ્રાચીન જિનમંદિર હશે જે ભૂગર્ભમાં મળી ગયું હોતું બેધએ.

આજે અહીં ૧૬૦ જૈનોની વસ્તી છે. ૨ ધર્મશાળા અને ૧ જૈનમંદિર વિદ્યમાન છે. ગામ બહાર આવેલા શિખરબંધી શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનના નવીન ભવ્ય મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૯૭૭માં થયેલી છે અને જે પ્રાચીન મૂર્તિઓ જમીનમાંથી નીકળી આવી હતી તે બધી આ મંદિરમાં પધરાવવામાં આવી છે.

★

૧૧૮. ઊથમણ

(કોઠા નંબર : ૨૬૦૨)

એરણપુરા રોડ દોશનથી ૧૮ માઈલ અને શિવગંજથી સિરોહી તરફ જતી પાકી સડકની ડાબી તરફ અને ચૂલોથી ૨ માઈલ દૂર ઊથમણ નામે ગામ છે. ગામ પહાડીમાં વસેલું છે અને અહીંના જૈન મંદિરના સં. ૧૨૪૩ ના મળેલા લેખમાં આ ગામનું નામ ઊથમણ ઉલ્લેખાયું હોવાથી એ સાલ પહેલાંનું નક્કી થાય છે. અહીં જૈનોનાં ૨૨ ઘર છે, ૧ જૂનો ઉપાશ્રય અને ૧ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મુંદર પ્રાચીન જૈન મંદિર વિદ્યમાન છે.

આ મંદિર પહાડની અડધામાં ઊંચી બેઠક ઉપર બંધાયેલું છે. મંદિર ઉત્તરાભિમુખ છે અને તેની બાંધણી અદ્ભુત ને રમણીય છે. મૂળભૂતમાં મૂળનાથકની સંપરિકર મૂર્તિ ભવ્ય અને શાંત મુદ્રાવસ્થિત છે. મૂળનાથકની ગાદી નીચે શિલ્પનેા વિલસણ નખૂનો લેવા મળે છે. ગાદી ઉપર પ્રાસાદદેવીના સ્થાને આચાર્ય ભગવાન બેઠેલા છે. તેમને એક હાથ ઊંચો છે ને એક પગ લટકેલો છે. આચાર્યની નીચે ‘ભોમન્’ એટલા અક્ષરો વંચાય છે. પહેલા ધરમાં બંને બાજુએ શ્રાવકો છે. જમણી બાજુના શ્રાવક નીચે ‘સાંઠ નરદેવઃ’ અને ડાબી બાજુના શ્રાવક નીચે ‘સાંઠ ઘણેસદઃ’ એમ લખેલું છે. ત્રીયેના ધરમાં શ્રાવક અને શ્રાવિકાનાં સ્વરૂપો કોતરેલાં છે પરંતુ નામો વાંચી શકતાં નથી. ભગવાનની ગાદી નીચે કોતરાયેલું આપું શિલ્પ ભાગ્યે જ લેવા મળી આવે.

મૂળનાથકની જમણી બાજુએ શ્રીપાર્શ્વનાથ અને ડાબી બાજુએ શ્રીઆદિનાથ ભગવાન છે. રંગમંડપમાં ૨ પ્રાચીન મનોહર કાઉસગિયા છે અને મંડપની દીવાલના સ્તંભ ઉપર આ પ્રમાણે લેખ વંચાય છે:—

“ સંવત્ ૧૨૫૧ આપદ વદિ ૨ ગુરો શ્રીનાથજોયગચ્છે ડયમળમરગિષ્ટાને શ્રીપાર્શ્વનાથ ચૈયે—

ધનેશ્વરય પુત્રેણ દેવપોણ ધીમતા । સંવૃક્ષેન યશોમટશ્રાદ્ધાગ્રહાસહોદરૈઃ ॥

યશોમટય પુત્રેણ સાર્થ યસપોણ માં(ન) । ઉગ્ધોગદિગુક્ષેન ધર્મદેવ મહામના ॥

મગિની ધરમવાલ્યા, મર્ચે (જાતા ચૈ)વ યશોમટઃ । કારિતં શ્રેયસે તામ્યાં, રમ્પેદં તુંગમંડપં ॥

—સં. ૧૨૫૧ના અષાઠ વદિ ૫ ને સુરવારના દિવસે ઉથમણ નામના સુસ્થાનમાં આવેલા નાણામાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરમાં કોઈ ધનેશ્વર નામના ગૃહસ્થના પુત્ર યશોભટ અને તેની બહેન ધરમતીએ મુંદર બંધાવેલું. આ કામમાં ભાઈ દેવધર આદેહા, ખાદેહા તેમજ યશોભટના પુત્ર યશધર અને બીજા પુત્ર-પોત્રાદિ સમ્મત હતા.

મૂળ ગાદીના જમણા બાજુ તરફની દીવાલ પાસે એક ગાદીમાંનો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સંવત્ ૧૨૪૨ વર્ષ મહા હુદિ ૧૦ વૃષદિને શ્રીનાથજોયગચ્છે ડયમળમરગિષ્ટાને શ્રીપાર્શ્વનાથ ચૈયે—
પણેસમાર્થપરમતી દેવધર ત્રિસદ્ બાજુ-
પાદાદિ-ચંદ્રસદેવિઃ માતૃ.....નિમ(મિ)તં જલવદ્ કાપતા ॥ ”

—સં. ૧૨૪૩ના મહા સુદિ ૧૦ ને બુધવારના દિવસે નાણકીયગચ્છમાં ઉત્તમણ (ઉધમણ) ગામના ઐત્યમાં ધણેસરે, તેની ભાર્યા ધરમતી, દેવધર, આલ્હા, પાલ્હા વગેરે કુટુંબ સહિત માતાના સ્મારક નિમિત્તે કૃત્તે કરાવ્યો.

આ કૃત્તે મંદિરના પાછળના ભાગમાં પહાડી જગામાં આવેલો છે, પણ આજે એ પુરાઈ ગયા જેવો દેખાય છે.

આ બંને લેખ ઉપરથી આ મંદિર સં. ૧૨૪૩ પહેલાં બે—ત્રણ સૈકા અગાઉ બંધાવ્યું હશે અને તેમાંના ઉધમણ ગામના નિર્દેશથી ગામ તો એથીયે વધુ પ્રાચીન હોવાનું નિર્ણય થાય છે.

રંગમંડપમાં બહાર બે દેરીઓ છે, જેમાં જમણી તરફની દેરીમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન અને ડાબી તરફની દેરીમાં શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિઓ બિરાજમાન છે.

એક અલગ દેરીમાં શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિની મૂર્તિ સં. ૧૯૪૭ માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે.

મંદિરમાં થોડાં વર્ષો અગાઉ જીર્ણોદ્ધાર કરાવતાં ચીનાઈ લાદીઓ લગાડી દીધી છે અને તેમાં કેટલાક લેખો અને લેખના ભાગ દબાઈ જવા પામ્યા છે.

૧૧૯. વાગીણ

(કોલ નંબર : ૨૯૦૪-૨૯૦૫)

એરણપુરા રોડ સ્ટેશનથી ૧૬ માઈલ દૂર અને પાલડીથી ઉત્તર-પશ્ચિમ દિશામાં ૧૧ માઈલ દૂર વાગીણ નામે ગામ છે. શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનના મંદિરમાંથી સં. ૧૩૫૯નો લેખ મળ્યો છે તેમાં આ ગામનું નામ ‘વાઘસીણ’ ઉલ્લેખ્યું છે. આથી આ ગામ એ કરતાંયે વધુ પ્રાચીન હોવાનું પુરવાર થાય છે. ચૌદમી શતાબ્દીમાં અહીં ચૌહાણ સામંતસિંહનું રાજ્ય હતું ત્યારે જૈનોની વસ્તી સેંકડોની સંખ્યામાં હતી પરંતુ આજે અહીં એક પણ જૈનનું ઘર નથી. ૧ જૈન ધર્મશાળા અને ૨ જૈનમંદિરો પ્રાચીનકાળમાં જૈનોની સારી વસ્તી હોવાનો ખ્યાલ માત્ર આપી રહ્યાં છે. જૈન ધર્મશાળામાં નિશાળ બેસે છે.

બે મંદિરો પૈકી એક શ્રીશાંતિનાથનું અને બીજું શ્રીઆદીશ્વરનું મંદિર છે. આ બંને મંદિરો એક જ વંડામાં આવેલાં છે. બંને મંદિરો અત્યંત રમણીય અને પ્રાચીન શિલ્પવિદ્યાનાં સ્મારકો છે. જો કે આ મંદિરો કયા ધનકુળે કયારે બંધાવ્યાં એ સંબંધી એક પણ લેખ પ્રાપ્ત થતો નથી પરંતુ બાંધણી અને કોરણીધોરણીથી અનુમાન થાય છે કે મહારાજા કુમારપાલે અથવા તેમના સમકાલીન કોઈ રાજ્યાધિકારી મંત્રીએ આ મંદિર બંધાવ્યાં હશે.

૧. શ્રીશાંતિનાથનું શિખરબંધી બિનાલય પ્રાચીન અને બેઠીબાંધણીનું છે. ધૂમટમાં કરેલી થોડી કોરણી અસલની શિલ્પવિદ્યાના નમૂનારૂપ છે. આ મંદિરના ગૃહમંડપના દરવાજા ઉપર છ ચોકીની પહેલી ચોકીમાં ૪ ફીટ x ૫ ફીટ લાંબા-પહોળા પથ્થરમાં આ દેવળને અપાયેલા દાનની વિગતવાળો સં. ૧૩૫૯નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સં ૧૩૫૯ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૧૦ શનિદિને નહુલદેશે વાઘસીણગ્રામે મહારાજશ્રીસામંતસિંહદેવકલ્યાણવિજયરાયે एवं કાલે વર્તમાને સોલં ૦ પામટ પુ ૦ રજર સોલં ૦ ગાગદેવ પુ ૦ આંગદ મંડલિક સોલં ૦ સીમાલ પુ ૦ કુંતા ધારા સોલં ૦ માલા પુ ૦ મોહણ ત્રિમુવન પદા સો ૦ હરપાલ સો ૦ ધૂમણ પટીયાયત વણિમ્ સીહા સર્વસોલંકીસમુદાયેન વાઘસીણગ્રામીય અરહટ પ્રતિ ગોધૂમ સે ૪ હોંવડા પ્રતિ ગોધૂમ સેઈ ૨ તથા ધૂલિયાગ્રામે સો ૦ નયણસીહ પુ ૦ જયતમાલ સો ૦ મંડલીક અરહટ પ્રતિ ગોધૂમ સેઈ ૪ હોંવડા પ્રતિ ગોધૂમ સેઈ ૨ સેતિકા ૨ શ્રીશાંતિદેવસ્ય યાત્રામહોત્સવનિમિત્તં દત્તા ॥ એતત્ આદાનં સોલંકીસમુદાયઃ દાતવ્યં પાલનીયં ચ । આચંદ્રાર્ક ॥ યસ્ય યસ્ય યદા ભૂમી તસ્ય તસ્ય તદા ફલં । મંગલં ભવતુ ॥”

—સં. ૧૩૫૯ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને શનિવારના રોજ નાહોલ પ્રદેશમાં આવેલા વાઘસીણ ગામમાં મહારાજ સામંતસિંહદેવના રાજ્ય સમયે વાઘસીણ અને ધૂળિયા ગામના રહેવાસી કેટલાક સોલંકીઓએ શ્રીશાંતિનાથદેવના યાત્રોત્સવ

નિમિત્ત એવું દાન કયું કે ઉક્ત બંને ગામોના દરેક અટર દીઠ ૪ સેઈ દરેક દીંગડા પ્રતિ સેઈ ૨ સેઈ ગાધૂમ (ધડ) પ્રતિવર્ષ આપતા.^૧

આ લેખમાં જણાવેલ આ મંદિર પ્રત્યે રાજ્ય અને સોલંકીઓના દાનની વિગતથી, તેઓ ગહુમાન અને શ્રદાની દૃષ્ટિએ જોતા હતા એટલું પ્રતીત થાય છે.

બીજા એક લેખ ગભારાના દરવાજા ઉપર કોલી-મંગડચૈત્ય ઉપર કાળા પથ્થરમાં આ પ્રકારે કાતરેલો છે:—

“સં ૧૨૫૨ વર્ષે વૈશાલ સુદિ ૧ ગુરો મહારાજ જયંતિ સિદ્ધદેવરાજ્યે પં ૦ ચાલુચંદ્રશિષ્યે ॥ પં ૦ ઘણદેવેળ(ન) ગોપ્તિસહિતેન જીર્ણોદ્ધાર-
(૨) કારિતઃ । શ્રેષ્ઠિઆમદેવપુત્ર—જસોવળ લક્ષમણ તદ્દમશ્રી જસહિળી રહિહકા જાટવુસહિતેન જીર્ણોદ્ધારવ્યજા સં ૦ સૂ(પ)જા કારિતા ॥”

—સં. ૧૨૫૨માં મહારાજ સામંતસિંહના રાજ્યમાં પં. બાલચંદ્રના શિષ્ય પં. ધણદેવે ગોપ્તીસહિત આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. તેમાં બ્રેષ્ટી આમદેવના પુત્ર જસોધન અને લક્ષમણ, તેની બેન જસહિષ્ઠી, રહિહકા અને જાટવુની સાથે શાહ પૂજારી જીર્ણોદ્ધારની ધ્વજા યજાવી.

આ લેખથી જણાય કે, આ મંદિરનો સં. ૧૨૫૨માં જીર્ણોદ્ધાર થયો અને લેખ કરતાં એક વર્ષ પહેલાં એટલે સં. ૧૨૫૧ના એક લેખમાં આસિગના પુત્ર રહુલે ઉત્તરંગ કરાવી આખ્યાની વાત લખી છે. આથી આ મંદિર એથીયે બે-ત્રણ સૈકા પહેલાં બંધાયું હશે અને ગામ તો એ કરતાંયે વધુ પ્રાચીન હોવાનું એથી જ નક્કી થાય છે.

આ લેખમાં પં. બાલચંદ્ર તે અસિદ્ધિ પામેલા શ્રીદમયંદ્રસૂરિના શિષ્ય તો નહિ હોય ? સમયની દૃષ્ટિએ તેમનો આ સાથે ગણબર મેળ ખાય છે, એનો નિષ્કૃંધ કરવા જોવો છે.

આ સિવાય સં. ૧૨૬૪ના બે લેખો પણ આ મંદિરમાંથી મળી આવે છે, જેમાં આ મંદિરના બે સ્તંભો બ્રેષ્ટી-શુશ્રિક અને બ્રેષ્ટી મહાણીએ કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે.^૨

૨. શ્રીમદ્ધણદેવ ભગવાનનું મંદિર પણ પ્રાચીન અને સુંદર છે.

★

૧૨૦. ઝોડોલ

(કોડા નંબર : ૨૬૧૦)

સહજનરોડ સ્ટેશનથી વાયવ્ય ખુણામાં ૩ માર્ચલ દૂર ઝોડોલી નામનું ગામ છે. શિલાલેખોમાં આ ગામને ઝાડવલી, ઝાવવલી તરીકે ઓળખાયું છે; જ્યારે શ્રીમંત કવિ આને ઝાઝડોલી પણ કહે છે.^૩ આ ગામમાં વિદ્યમાન શ્રીશંતિનાથ ભગવાનના મંદિરના સં. ૧૨૫૫ના લેખમાં ‘હુંડુલિ’ નામના સ્થળનો નિર્દેશ છે. સંભવ છે કે, આ નગરનો વિસ્તાર સુચવતા કોઈ પરા વિભાગનું આ નામ હોય, પણ આ નગરનું બીજું નામ હુંડુલિ હોવાનો સંભવ નથી, કેમકે સં. ૧૨૩૬ના શિલાલેખોમાં આ નગરનું નામ ‘ઝાડવલી’ સ્પષ્ટ રીતે સૂચવ્યું છે.^૪ ગામની વચ્ચે આવેલી એક સુંદર વાવમાં સં. ૧૨૪૨નો એક ખંડિત લેખ છે, જેમાં પરાક્રમી પરમાર રાજા ધારાવર્ષની પટરાણી ગીંગાદેવી, જે નાંકોલના ચોઢાણ રાજા કેટલુણદેવની પુત્રી અને ગુંગારદેવીની બેન થતી હતી. તેણે આ વાવ બંધાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે. વળી, અહીંના મંદિરમાંથી જ સં. ૧૨૩૪ અને સં. ૧૨૩૬ના સમેલા મૂર્તિલેખોના શિલાલેખીય પુરાવા આ ગામની તેથીયે વધુ પ્રાચીનતા સૂચવે છે અને બીજા શિલાલેખોથી આ ગામની વિશાળતા અને જોનોની ભરપૂર વસ્તીનું પણ સૂચન મળી આવે છે.

૧. આ માપની બ્યવસ્થા આ પ્રમાણે જણાય છે : ૪ પાવાની ૧ પાવલી, ૪ પાવલીનું ૧ માણું, ૪ માણાની ૧ સેઈ, ને ૧૬ સેઈની ૧ કમળી.

૨. જુઓ : “જેન સત્યપ્રકાશ” વર્ષ : ૧૨, અંક : ૯.

૩. ‘ઝાઝડોલી સિરિ સતિ જિજ્ઞંસ, પાપતણા ઉન્નત્તર્ધ કંદ’—“પ્રાચીન તીર્થમાળા સંગ્રહ” કડી : ૬૮, ૧૪ : ૫૪.

૪. “અર્જુનાયલ પ્રદક્ષિણા જેન લેખસંદિહ” લેખાંક : ૩૦૯, ૩૧૦.

આજે અહીં શ્વેતાંશરોનાં ૪૫ ઘર અને ૧ ઉપાશ્રય છે. વળી, શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું વિશાળ અને પ્રાચીન મંદિર છે, જેના મહિમાથી આકર્ષાઈને સં. ૧૨૫૫માં ઉપર્યુક્ત ધારાવર્ષાદેવની બીજી રાણી શૃંગારદેવીએ આ મંદિરને એક સુંદર અરટ (વાડી) ભેટ કર્યાનો ઉલ્લેખ છે. આજે પણ એ અરટ જૈન સંઘના તાબામાં છે. એ શિલાલેખ મંદિરની છ ચોકીના ડાબા હાથ તરફના ગોખલા ઉપરના પાટ પર આ પ્રમાણે કેતરેલો છે:—

“ શ્રીવર્ધમાનવિશ્વરૂપશરદેન્દુદોષાનુષંગવિમુક્તઃ સુભગઃ શુભામિઃ ।

આદ્યમંભવિષ્ણુરમલાભિરસૌ કલામિઃ સંતાપમન્તયન્તુ કૌમુદમાતનોતુ ॥ ૧ ॥

શ્રીમતિ ધારાવર્ષે વિક્રમતર્ષે પ્રમારકુલદર્ષે । અષ્ટાદશશતદેશોત્તે સં ચદ્રાવતીદ્રંગે ॥ ૨ ॥

શ્રીમત્કેલ્હ(*)ળમંડલપતિતનયાયાં નવૈકશાલિન્યાં । તત્પટ્ટપ્રણયિન્યાં શૃંગારપદોપપદદેવ્યાં ॥ ૩ ॥

અતદગ્રામપ્રાભવૈભવમ્ભૂતિ તત્પ્રદત્તસાચિવ્યે । સકલકલાકુલકુશલે ગૃહમેધિનિ નાગડે સચિવે ॥ ૪ ॥

દિઃ(દ્વિ)સ્મરશરદિનકરમિતવર્ષે (૧૨૫૨) શુચિસસ્યસંપદુત્કર્ષે ।

દુંદુભિનામનિ ધામનિ(*) વિદગ્ધપલ્લવિતધર્મધિયાં ॥ ૫ ॥

અત્પટ્ટકચતુષ્કિકા વિરચિત(તા) શ્રીમળ્લપોદ્ધારતઃ । પુણ્યં પળ્યમગળ્યમાકલયતિ શ્રીવીરગોષ્ઠિજનઃ ।

મન્યે કિં નુ ચતુષ્કિકાદ્વયમિદં દત્તાભિમુલ્યસ્થિતિરયેયરતઃકલિમોહભૂપયુગલીં જિત્વાતપત્રદ્વયી ॥ ૬ ॥

દુંદુકુંદસિતૈઃ કરૈઃ પુલકયત્યાકાશ(*)લક્ષ્મીં મૃદુ યાવદ્ધાનુરસૌ તનોતિ પરિતોપ્યાશઃ પ્રકાશોજ્જ્વલાઃ ।

તાવદ્ધાર્મિકધર્મ[કર્મ]રમસપ્રારબ્ધકન્યાણિકસ્નાત્રાયુત્સવગીતવાદ્યવિધિમિઃ જાયાત્ ત્રિકં સર્વતઃ ॥ ૭ ॥

રાજા(શ્યા) શૃંગારદેવ્યાત્ર વાટિકાભૂમિરદ્ભુતા । દત્તા શ્રીવીરપૂજાર્થે શાસ્ત્ર(શ્વ)તઃ શ્રયસઃ શ્રિયે ॥ ૮ ॥

સાક્ષિતા દા(*)ણિકઃ સાક્ષાત્પ્રેક્ષાદાત્મ્યવૃહસ્પતિઃ । અત્રાભૂત્તીરઢો ધર્મા(ર્મી) સૌત્રધારેષુ કર્મસુ ॥ ૯ ॥

પૂજ્યપરમારાધ્યતમશ્રીતલકપ્રભસૂરીણાં કૃતિરિયં ॥ છ ॥ સંવત્ ૧૨૫૫ આસોય(શ્વિન્) સુદિ ૭ વૃધવારે સકલગોષ્ઠિકલોકઃ ત્રિકોદ્ધારં સ્વશ્રેયસે કારિતવાનિતિ ॥ છ ॥

આ શિલાલેખ કેટલીયે ઐતિહાસિક હકીકતો રજૂ કરે છે, એનો સાર એ છે કે, ‘અષ્ટાદશ શતમંડલ’ની અંદાવતી નગરીમાં ધારાવર્ષાદેવ નામે રાજા હતો. તેની પટરાણી શૃંગારદેવી નામે હતી, (જે નાડોલના ચોહાણ રાજા કેલ્હણદેવની પુત્રી હતી.) તેમના સમયમાં સમગ્ર કળાકુશલ નાગડ નામનો શ્રેષ્ઠ સચિવ હતો. વીર ગોખીના મનુષ્યોએ સં. ૧૨૫૨માં દુંડુભિ સ્થાનના આ મંદિરના મંડપનો ઉદ્ધાર કરાવતાં છ ચોકી બનાવી ત્રિગડાની રચના કરી. આ મહાવીર ભગવાનના મંદિર (ના દર્શનથી આકર્ષાઈ) માટે શૃંગારદેવી રાણીએ એક સુંદર વાડી સં. ૧૨૫૫ના આસો સુદિ ૭ ને બુધવારના રોજ ધર્મશીલ દાણી નીરડની સાક્ષીમાં ભેટ કરી. આ શિલાલેખની પ્રશસ્તિના રચયિતા શ્રીતલકપ્રભસૂરિ હતા. શૃંગારદેવીએ મંદિરને ભેટ કરેલી વાડીનું નામ લોકો આજે ‘દેવકી વાવ’ કહે છે.

આ હકીકતથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, સં. ૧૨૫૨માં આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો એટલે આ મંદિર એથીયે બે-ત્રણ સૈકા પહેલાંનું હોય એમ માની શકાય, અને આ મંદિરના મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાન હતા.

આજે આ મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાન છે છતાં લોકો તેમને શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન કહે છે. સમગ્ર મંદિરમાં માત્ર આ એક જ મૂર્તિ છે. મૂળનાયકની મૂર્તિની પલાંઠી નીચે સં. ૧૬૩૨નો લેખ છે. પણ સં. ૧૪૬૬ની આસપાસના શ્રીમેહ કવિએ અહીં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર હોવાનું સૂચન પોતાની રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં કર્યું છે. એટલે એ સમયે કે તેની આસપાસમાં અને તે પછી સં. ૧૬૩૨માં મૂળનાયકની ફેરબદલી થઈ હશે. મૂળનાયકનું પરિકર તેની ગાદી જેટલું પ્રાચીન લાગતું નથી. મંદિરનો અંદરનો ભાગ મનોહર છે. મૂળભાસે, ગૂઢમંડપ, છ ચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને મંદિરની ચારે તરફ દેરીઓ માટેની ભમતી બનેલી છે. દેરીઓને બદલે અહીં ૪૬ ખાલી ગોખલાઓ બનાવ્યા છે. મૂળભાસે અને ગૂઢમંડપની ભીંતો કાળા પથ્થરની બનેલી છે. ગૂઢમંડપનો દરવાજો નકશીદાર છે. છ ચોકીના બે ગોખલામાં બે કાઉસગિયા છે. સંભવતઃ આ મૂર્તિઓના પરિકરો મૂળનાયકને લગાવ્યા હશે. સભામંડપમાં આરસનાં સુંદર કોરણીવાળાં તોરણો શોભી રહ્યાં છે. નવ તોરણોમાં બે અડધાં તોરણો છે અને તેમાં

ભગવાનની ૭૩ મૂર્તિઓ કોતરેલી છે. ૧૪ મોટા સ્તંભો અને તેનાં તોરણો દેવવાહનાં મંદિરોની કોરણીના સોષવની યાદ આપી રહ્યાં છે. શૃંગારચોકી ઉપરનો કોરણીથી સુશોભિત બલાનક આ મંદિરને લગ્ય બનાવી રહ્યો છે.

મંદિરમાં જમણા હાથ તરફના ભાગમાં એક ભોંયડું છે. તેમાં કેટલીક અંકિત મૂર્તિઓ, ગાદીઓ અને પરિકરો પડેલા છે. તેમાં સં. ૧૧૪૫, ૧૫૭૫, ૧૬૭૨ના લેખો ઉત્કીર્ણ છે.^૧

મંદિરની પાસે જમણા હાથ તરફ એક મોટી ધર્મશાળા છે. વચ્ચેના ચોકમાં કૂવા અને બગીચો વગેરે છે.

★

૧૨૧. અભરી

(કોઠા નંબર : ૨૬૧૧)

સજ્જનદેવેશ્વી દસિણમાં ૨૧ માર્ચ દર અભરી નામનું ગામ આવે છે. શિલાલેખોમાં આ ગામનું નામ 'અભરહરી' મળે છે. આ ગામ ક્યારે વસ્તું તે જણવાને કશું સાધન નથી, પરંતુ ગામમાં ગોપાળજીનું એક પ્રાચીન મંદિર છે, તેમાં બધેલ (સોલંકી) રાજા અર્જુનદેવનો સં. ૧૩૨૦નો શિલાલેખ છે, એ કરતાંયે પ્રાચીન આ મંદિરની પાસે આવેલી એક વાવડીમાં પરમાર રાજા યશોધવલનો સં. ૧૨૦૨નો લેખ પુરાવો આપતો હોવાથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું નક્કી થાય છે.

આજે આ ગામમાં શ્રાવકોની વસ્તી ઓછી છે. પોરવાડ અને જોશવાળોનાં મળીને માત્ર ૮ ઘરની વસ્તી છે. એક સમયે અહીં શ્રાવકોની વસ્તી વિપુલ પ્રમાણમાં હતી. પંદરમા સેકાના મળી આવતા લેખોમાં આ ગામના શ્રાવકો અને સમસ્ત સ્થે બસાવેલી મૂર્તિઓના ઉલ્લેખ સાંપડે છે. કહે છે કે, સો વર્ષ પહેલાં આ ગામ કોઈ કારણવશાત્ તદ્દન ઉત્તરજ બની ગયું અને પછી સો વર્ષ સુધી ફરીને વસ્તું નહીં. પાછળથી અહીં ઠીક પ્રમાણમાં ગામ વસી ગયું છે. એક નવી ધર્મશાળા બની છે. જૂની ધર્મશાળા છૂર્ણ અને પકી ગઈ છે.

અહીં ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું પ્રાચીન મંદિર છે. તેમાં મૂળભાષા, ગૂઢમંડપ ૪ ચોડી, સભામંડપ, ભમલીમાં ૪ દેરીઓ, શૃંગારચોકી, શિખર અને દેવકુલિકાનાં શિખરો સાથે ૪૩ શિખરવાળી રચના છે. આ બાવન જિનાલયને 'નદીશ્વર ચૈત્ય' એવા નામે પણ જોવાયે છે.

મૂળનાયકની મૂર્તિ કળામય પરિકરવાળી છે. ગાદીમાં પણ સુંદર કોરણી કરેલી છે. પગાસનમાં વચ્ચે હાડીવાળા શ્રાવકો અભિષેક કરી રહ્યા હોય એવો દેખાવ આપે છે. પરિકરની નીચે આડું ધર્મચક્ર, બે હરણ, તેના ઉપર દેવી અને તેની બંને બાજુએ બે હાથી અને સિંહની આકૃતિઓ કોતરેલી છે. આ મૂર્તિ નીચે લેખ નથી. પણ શિલ્પવિદ્યાન પ્રાચીન છે. ગૂઢમંડપમાં એક આરસની શિલામાં બે મનોહર આકૃતિવાળી મૂર્તિઓ અને પરિકરની કોરણીવાળી ગાદીઓ છે, જેમાં બંને બાજુએ અને મસ્તકે મળીને ૧૭ પરિકરવાળી પદ્માસનસ્થ મૂર્તિઓ અને ૬ કાઉસગિયા કોતરેલા છે આથી આ ચોવીસીનો પદ્મ કહેવાય જાને મૂર્તિઓ સરખી આકૃતિની લેખવાળી છે. જમણી તરફની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૨૪૩નો લેખ અને ઠાબી તરફની મૂર્તિ પરનો લેખ ઘસાઈ ગયેલા છે. બંને મૂર્તિઓના પરિકરના શિલ્પમાં થોડો ફેર છે. નીચે એકમાં ધર્મચક્ર આડું છે તેા બીજામાં ઊભું છે. એકમાં દેવી મૂર્તિ નથી, પરંતુ બંને બાજુ હરણ, સિંહ અને યક્ષ-યક્ષિણીની આકૃતિઓ સરખીરીતે કોતરેલી છે.

આ મૂર્તિઓ પાસે પિંખલગચ્છીવાચાર્ય શ્રીસુમતિપ્રભસૂરીશ્વરની મૂર્તિ ૧૦ x ૮ ઈંચ ઊંચી-પહોળી ને આબેદૂબ કોતરેલી છે. પાટ ઉપર વિરાજમાન આચાર્યના એક હાથમાં માળા અને બીજા હાથમાં પુસ્તક છે. ઓધે ગરદન પાછળ અને મુઠપત્તિ જમણા બલા ઉપર છે. તેની ઉપર એક જિનમૂર્તિ કોતરેલી છે અને બાજુમાં એક સાધુ હાથ ભેટીને બિભા છે. આ મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૪૫૪નો લેખ છે. ૪ ચોડીના એક ગોખલામાં શ્રીમદેન્દ્રસૂરીશ્વરની ૨૩ x ૧૪ ઈંચ ઊંચી-પહોળી મૂર્તિ વિરાજમાન છે. પાટ ઉપર આરૂઢ આચાર્યના એક પગ પાટ નીચે જમીન પર લટકતો છે. એક

૧. 'અર્જુનાયક પ્રસિદ્ધિ' ના લેખકોએ 'લેખકો : ૩૦૮, ૩૦૯, ૩૧૦.

હાથમાં પુસ્તક છે અને બીજો હાથ પેટ પર ખાલી રાખેલો છે. શરીર પર કપડો વીંટાળેલો છે. મસ્તક લોચ કરેલું છે. પાછળ ભામંડળનો દેખાવ આપ્યો છે. ગરદન પાછળ ઓઘો અને એક ખલે મુહપત્તિ છે. ણંને બાબુએ બે સાધુઓ હાથ ભેડી ઊભા છે અને બંને બાબુએ પાટની પાસે હાથ ભેડીને બેઠેલા બે શ્રાવકો ભેવાય છે. આચાર્યના પગ પાસે એક સાધુ હાથ ભેડીને બેઠેલા છે. મૂર્તિની પાટ પર સં. ૧૨-નો લેખ અંકિત છે. હાથમાં પુસ્તકની પટ્ટી પર પણ અક્ષરો-લેખ કોતરેલો ભેવાય છે.

ભમતીમાં ૨૧મા નંબરની દેરીના ગભારામાં એક દરવાજા ઉપર છ ચોકી અને મંડપો ઉપર ઘૂમટો છે, તેમાં સરસ્વતી દેવીની પ્રાચીન મનોહર મૂર્તિ શ્યામ આરસમાં ઊભી કોતરેલી છે. તેની ઊંચાઈ-પહોળાઈ ૨૭ x ૧૮ ઈંચની છે. મૂર્તિમાં વાહન કોતરેલું નથી પણ જમણા બે હાથમાં પુસ્તક અને માળા તેમજ ડાબા હાથમાં મોહું-નાતું પુષ્પ કોતરેલું છે. મસ્તકે મુગટ પહેરાવેલો છે. આ મૂર્તિ નીચે સં. ૧૨૬૯નો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“ સં. ૧૨૬૯ વર્ષે શ્રીધંરકીયગચ્છે માતૃવીલ્હુશ્રેયોર્થ પુત્રપદ્મસીહ તત્(દ)માતૃસીહાકેન રત્નપાલનાયકસહિતેન શ્રીસરસ્વતિ(તી)—વિંવં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીશાંતિસૂરિભિઃ ॥ માઘ વદિ ૩ શનૌ ॥

—સં. ૧૨૬૯ના મહા વદિ ૩ ને શનિવારે શ્રીધંરગચ્છના શ્રીપદ્મસીહ અને તેના ભાઈ સીહાએ, રત્નપાલ નાયકની સાથે, (પદ્મસીહ અને સીહડ)ની માતા વીલ્હુના કલ્યાણ માટે શ્રીસરસ્વતીનું બિંબ ભરાવ્યું અને તેની શ્રીશાંતિસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી.

આ સરસ્વતીદેવીના ચમત્કારની અનેક વાતો સંભળાય છે. દંતકથા છે કે, કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રીહિમચંદ્રસૂરિ પાસેના માર્કંડેશ્વરના મંદિરની સરસ્વતીદેવીની મૂર્તિ સામે બેસી આરાધના કરવા લાગ્યા, પરંતુ સરસ્વતી પ્રસન્ન ન થયાં ત્યારે તેઓ અભરી તીર્થના ભગવાન મહાવીરસ્વામીના દર્શન માટે આવ્યા. ભગવાનને પ્રદક્ષિણા દેતાં જ તેમને સરસ્વતી પ્રત્યક્ષ થયાં ત્યારે શ્રીહિમચંદ્રસૂરિએ ભમતીના એક ગભારામાં શ્રીસરસ્વતી દેવીની સ્થાપના કરી.

આ કથાને કશેા ઐતિહાસિક આધાર મળતો નથી પરંતુ અહીં પ્રતિષ્ઠા કરનાર શ્રીશાંતિસૂરિનું નામ ઉપર્યુક્ત લેખમાં ઉલ્લેખ્યું છે. એટલે સંભવ છે કે, આ કથા શ્રીશાંતિસૂરિ સાથે સંબંધ ધરાવતી હોય અથવા શ્રીહિમચંદ્રસૂરિના ઉપદેશથી તૈયાર થયેલી આ મૂર્તિની શ્રીશાંતિસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી હોય.

આ દેવીના દર્શન માટે અનેક લોકો આવે છે. કેટલાક વિદ્યાપ્રાપ્તિ માટે તો કેટલાક બોખડા-તોતડાને સરખો વાણીસંચાર થાય એ ખાતર આવે છે ને બાધા-માનતા રાખે છે.

અહીં લગભગ ૫૦ ધાતુમૂર્તિઓનો પરિવાર છે, ૧૦-૧૨ મૂર્તિઓ સિવાય બધી ઉપર ૧૧, ૧૨, ૧૩મી શતાબ્દીના લેખો ભેવાય છે અને લેખ વિનાની મૂર્તિઓમાં એક-બેને છોડીને બધી પ્રાચીન રચનાવાળી છે. સં. ૧૯૩૨માં આ મંદિરની ફરી પ્રતિષ્ઠા થતાં આ બધી મૂર્તિઓ મંદિરના ભોંયરામાંથી મળી આવી હતી અને મળેલી મૂર્તિઓની સં. ૧૯૭૭થી પૂજા કરવાનું શરૂ થયેલું છે.

મારવાડની નાની પંચતીર્થીમાં અભરી તીર્થ પણ ગણાય છે.

૧૨૨. નાંદિયા

(કોઠા નંબર : ૨૯૧૩-૨૯૧૫)

સન્નજનરોડ સ્ટેશનથી પાા માઈલ દૂર નાંદિયા નામનું ગામ છે. આ ગામ પુરાતન છે. શિલાલેખો અને પ્રાચીન અંધોમાં આનાં નંદિયામ, નંદિવર્ધનપુર, નંદિપુર કે નાંદિય એવાં નામો મળે છે. દંતકથા પ્રમાણે તો આ ગામ ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મોટાભાઈ નંદિવર્ધન મહારાજાએ પોતાના નામ ઉપરથી વસાવ્યું એમ કહે છે. વળી,

અહીંના પ્રાચીન અને લગ્ન્ય જૈન મંદિરમાંની મૂર્તિ શ્રીમહાવીરસ્વામીના સમયની મનાય છે, તેને 'જીવિતસ્વામી' ના નામે લેઈને ઓળખે છે. પ્રસિદ્ધિ પણ ઘટે—

“ નાણા દીવાણા નાંદિયા, જીવિતસ્વામી વાંદિયા. ”

આ લેકેફિટ સાથે ઉપર્યુક્ત દંતકથા ભરાબર બંધબેસતી જણાય વિના રહેતી નથી પરંતુ આ વિશે ઐતિહાસિક આધારો મેળવવા ભેઠંજો. આમ છતાં અહીંના શ્રીમહાવીર ભગવાનના મંદિરમાંથી સં. ૧૧૩૦ થી ૧૨૧૦ સુધીના સ્થિત અને સ્તંભો ઉપરથી મળી આવતા કુલ ૫ લેખોથી આ મંદિરની પ્રાચીનતા અને તેમાંના 'નંદિયકચૈત્ય' ના ઉલ્લેખથી કોઈપણે પ્રાચીનતર આ ગામ હોવાનું સિદ્ધ થાય છે. વળી, સં. ૧૪૩૬માં આ ગામમાં લખાયેલા 'શ્રીપાર્શ્વનાથચરિત' પ્રથમી પ્રશસ્તિમાં પણ આ મંદિરની ખ્યાતિ આ રીતે આવેળી છે :—

“ શ્રોતુર્દામિમહોવરપાર્શ્વવર્તા, પ્રામોડસ્તિ નાંદિયવરામિયયા પ્રસિદ્ધઃ ।

શ્રીવર્દમાનજિનનાયકતુલ્લયુક્તપ્રાસાદરાજપરિવારિતમુમિમાગઃ ॥ ”

—શ્રીઅર્જુન ગિરિરાજની સમીપમાં આવેલું 'નાંદિયા' નામે પ્રસિદ્ધ ગામ છે. તેની ભૂમિ ઉપર મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વમાન જિનેશ્વરના કિંચં શિખરવાળો શ્રદ્ધ પ્રાસાદ છે.

આને અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૪૦ ઘરો, ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ જૈન ધર્મશાળા વિદ્યમાન છે. ૨ જિનમંદિરો પૈકી એક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું અને બીજું શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું ઘર—દેરાસર છે.

૧. ગામથી પશ્ચિમ દિશામાં ૦૧ ફાર્સંગ દૂર પહાડની ટેકરીની ઓથે શ્રીમહાવીર ભગવાનનું ભવ્ય અને પ્રાચીન બાવન જિનાલયવાળું દેવમંદિર ચોક્કી રહ્યું છે. આને 'નંદીશ્વરચૈત્ય' તરીકે પણ લોકો ઓળખે છે. મૂળભારે, ગૃહમંડપ, નવચોકી, સહામંડપ, શૃંગારચોકી, દેરીઓ અને શિખરબંધી રચનાથી એની વિશાળતાનું પ્રમાણ પામી જવાય છે. મૂળભારમાં રહેલી એક માત્ર મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનની મૂર્તિ ખરેખર, અદ્ભુત છે. એની રચનામાં શિલ્પીએ બહો પ્રથમરસનો ભરો વહેતો કયો હોય એવું ભાવમય આગેદુન દૃશ્ય સર્જ્યું છે. આરસના નકશીકાર સ્તંભો અને તોરણયુક્ત ઘડેલા સિંહાસનમાં આ ભવ્ય પ્રતિમા બિરાજમાન છે. સ્તંભો અને તોરણમાં કુલ ૫૧ બેઠી જિનમૂર્તિઓથી 'નંદીશ્વરચૈત્ય' નામ સાર્થક થતું હોય એમ લાગે છે. વળી, આ જિનમૂર્તિઓ સાથે યક્ષ—યક્ષિણી એકેક અને શ્રાવક—શ્રાવિકા બન્ને આવેળાયાં છે. પ્રતિમાનું પ્રાચીન પરિકર અસાધારણ છે. તેમાં ભક્તિના વિવિધ પ્રકારમાં સંગીતની તાલબદ્ધ સંવાદિતાનું દૃઢમંગમ દૃશ્ય આંખ સામે ખડું થઈ જાય છે. ગાદી નીચે ઊભું ધર્મચક્ર, અને બંને બાજુએ એકેક દેવ—દેવીની રચના આવેળી છે. દેવના હાથમાં સારંગી છે, બ્યારે દેવીના હાથમાં પૂજની સામગ્રી છે. વળી, તેના ઉપર એકેક નર—નારી યુગલ ભેવાય છે. નરના હાથમાં પુષ્પમાળા છે ત્યારે નારીના હાથમાં પૂજની સામગ્રી છે. ભગવાનની બંને બાજુએ બે ભવ્ય ઈંદ્રો ચામર લઇને બેસા છે. વળી, ભગવાનના મસ્તક પાછળ રહેલું ભામંડલ અને મસ્તક ઉપરનું છત્ર આ અનુપમ શિલ્પની સર્વાંગપૂર્ણ રચનાને ભવ્યતા આપી રહ્યું છે. આ પરિકર બહુ જ સુંદર અને વિશિષ્ટ પ્રકારનું છે. આવા પ્રકારનું વિશિષ્ટ પરિકર ભારતભરના કોઈ જૈન મંદિરમાં હોય એવું જાણવામાં નથી. આપણે શિલ્પવિધાન શુભકાલીન જણાય છે.

મંદિરના પ્રવેશદ્વારની એક બાજુની ઓસરી પાસે રાયણના વૃક્ષની રચના છે. અને યુગારચોકીની બહાર જમણા હાથ તરફ દીવાલના એક પથ્થરમાં આ પ્રકારે લેખ ભેવાય છે :—

“ સંવત્(૧) ૧૧૩૦ વૈશાખ સુદિ ૧૩ ના રોજ નંદિયકચૈત્ય(હ)રવાપી નિર્માપિતા સિવગણે[ન] ॥ ”

—સંવત્ ૧૧૩૦ ના વૈશાખ સુદિ ૧૩ ના રોજ નંદિયકચૈત્ય ગૃહમાં શિવગણ નામના શ્રેષ્ઠીએ એક વાવડી કરાવી.

આને આ વાવનો પત્તો નથી. અહીં એક હોજ કરાવેલો છે તે તો નવો જ છે. વળી, ગામના ગાંધામાં આવેલા શિવાલય પાસેની આને પણ વિદ્યમાન એક પ્રાચીન વાવ ઉપર્યુક્ત શિલાલેખવાળી હોવાનો સંભવ નથી.

આ લઘ્ય નંદીશ્વર ચૈત્ય કોણે ક્યારે બંધાવ્યું એ સંબંધી કોઈ લેખ મળતો નથી. મંદિરના સલામંડપના સ્તંભ ઉપર સં. ૧૨૦૧ ના લેખમાં આ મંદિરનો એક સ્તંભ કરાવ્યા સંબંધી ઉલ્લેખ છે:—

“સંવત્ ૧૨૦૧ માદરવા સુદિ ૧૦ સોમ દિને ॥ નૌવા મેષામ્યાં વુહું સોતિણિ થા થામ ૨ ॥”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, સં. ૧૨૦૧માં આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો હશે તેથી મંદિર એ પહેલાંનું હોવું જોઈએ.

મંદિરની લમતીમાં એક વિલક્ષણ મૂર્તિ જોવાય છે. એ મૂર્તિ શ્રાવકની હશે કે યક્ષની તે સમજાતું નથી. એ યક્ષ કે શ્રાવક હાથી ઉપર આરૂઠ છે. બે હાથ પૈકી એમાં વરદાન ચિહ્ન અને ખીજમાં કંઈક લાંબી વસ્તુ છે. માથે મુકુટ, ગળામાં હાર, હાથે બાનુબંધ અને શરીર પર ખેસ વગેરેની રચના કરેલી છે.

લમતીમાંથી દેવકુલિકાના દર્શને જવા માટે એક દરવાજો વટાવી ચોકમાં થઈને જવાય છે. આ ચોકના એક ખૂણામાં બાંધેલી મોટી ઓસરી છે. તેની નીચે બાલી લોંચરું છે. વળી શિખરબંધી ૪૨ દેરીઓ છે અને બાકીની દેરીઓ ઘૂમટબંધી છે.

આ મંદિરની પાસે એક દેરી છે. તેમાં પહાડના જ પથ્થરમાં એક પગલું અને તેની પાસે સર્પની લાંબી આકૃતિ કોતરેલી છે. લોકોનું માનવું છે કે, લગવાન મહાવીરસ્વામીની ચંડકૌશિક દંશની ઘટના આ સ્થળે બની હતી, એથી જ આ આકૃતિ અહીં બનાવેલી છે. આ દંતકથા સાથે લગવાનના આ પ્રદેશમાં આવવા સંબંધી સમન્વય ઇતિહાસવિજ્ઞાએ શોધવો તો રહ્યો જ. આ દંશઘટનાની આકૃતિ ઉપર પ્રાચીન લિપિમાં ૭-૮ અક્ષરોનો એક લેખ પણ મોળુદ છે. એ જો ઉકેલાય તો આ આકૃતિ વિશેનો ઘટસ્ફેટ થાય એમ લાગે છે.

૨. બીજું મંદિર ગામમાં નવી થયેલી જૈન ધર્મશાળા પાસે આવેલા જૂના ઉપાશ્રયના એક ઓરડામાં ઘર-દેરાસર છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીચાંતિનાથ લગવાનની પ્રાચીન મૂર્તિ છે. આ મૂર્તિ ચવરલી નામના ગામમાં પડેલા જૈન મંદિરના ખંડિયેરમાંથી સં. ૧૯૦૦ લગભગમાં લાવવામાં આવી છે. આ મંદિરમાં લગભગ ૭ મૂર્તિઓ છે તે બધીયે ત્યાંથી લાવ્યા હોવાનો સંભવ છે. એક નાની શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનની પંચતીર્થી ઉપર આ પ્રમાણે પ્રાચીન લેખ છે:—

“ધાનેરાગ્રામે થારા૦ ગચ્છે શ્રીપૂર્વસૂરિસંતાને વોસિરિસોચ્છિવિમ્યાં કારિતા સં૦ ૧૨૧૦ ફા[લ્ગુ]ન સુદિ ૧૧ ॥”

બીજી ધાતુમૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૫૨૧ પછીના લેખો છે. નાંદિયા મારવાડની પંચતીર્થીમાંનું એક છે.

★

૧૨૩. લોટાણા

(કોઠા નંબર : ૨૯૧૬)

સભજનરોડ સ્ટેશનથી ૧૦ માઈલ અને બનાસ સ્ટેશનથી અગ્નિખૂણામાં ૬ માઈલ દૂર લોટાણા નામનું ગામ ટેકરીની ઓથમાં આવેલું છે. શિલાલેખોમાં આનું ‘લોટીપુર પટ્ટન’ અને ‘લોટાણક’ નામ નોંધાયેલું છે. અહીંના જૈન મંદિરમાં આવેલી એક કાઉસગિયા મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૧૪૪ના લેખ છે, તેમાં ‘લોટાણક ચૈત્ય’નો ઉલ્લેખ કરેલો છે:—

“સંવત્ ૧૧૪૪ જેષ્ઠ (જ્યેષ્ઠ) વદિ ૪ શ્રીત(નિ)ર્વૃત્તકકુલે શ્રીમદામ્રદેવાચાર્યાયગચ્છે લોટાણકચૈત્યે પ્રાગ્વાટવંશોદ્ભવયાંયશ્રેષ્ઠિ-સ[હિતેન] આહિલશ્રેષ્ઠિકિ(ક)તં આસદેવેન મોલ્ય: શ્રીવીરવર્દ્ધમાનસા(સ્વા)મિપ્રતિમા કારિતા ॥”

આ લેખ ઉપરથી લોટાણા ગામ અને અહીંના જૈનમંદિરની સં. ૧૧૪૪ પહેલાંની પ્રાચીનતા સ્પષ્ટ થાય છે.

અહીં ૧ ધર્મશાળા અને ૧ જિનમંદિર છે. આ જિનમંદિર ગામથી ૨ ફાર્લાંગ દૂર પહાડની ઓથમાં પણ એક ટેકરી ઉપર આવેલું છે. મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર લગવાનનું આ મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છ ચોકી, સલામંડપ,

શિખર, શંગારચોકો અને ભમતીમાં જમણા હાથ તરફ આવેલી ત્રણ ખાલી દેરીઓ તેમજ કોટચુકત ભવ્ય રચનાવાળું છે. મૂળનાયકની રમણીય પ્રતિમા પ્રાચીન પરિકરવાળી છે. પરિકરની શિલ્પરચના અદ્ભુત છે. પરિકરની ગાદીમાં વચ્ચે ધર્મચક્ર, તેની બંને બાજુએ એકેક હાથી અને એકેક સિંહ છે. બંને બાજુએ બે ભિલા કાઉસગિયા છે, તે પછી અર્ધ ઉપસાવેલી વાધની બે આકૃતિઓ, તેની પાસે બે ચામરધર ઇદ્રો અને પરિકરના ઉપરના ભાગમાં પદ્માસનસ્થ એક જિનમૂર્તિ કેરેલી છે. તેની પાસે પુષ્પમાલધર અને છત્ર સાથે ગન્ઠકૂંડ બે માનવાકૃતિઓ નજરે પડે છે. અંદરની બાજુએ બંને તરફ પૂત-સામગ્રી સાથે નર-નારીનું યુગલ ભોવાય છે અને બહારની બાજુએ બંને તરફ સિંહાકૃતિઓ છે. આવી વિલક્ષણ રચનાવાળું પંચતીર્થીનું પ્રાચીન પરિકર શિલ્પકળાને અસાધારણ નમૂનો ગણાય. કહે છે કે, આ મૂળનાયકની પ્રતિમા શત્રુજયતીર્થના તેરમા ઉદ્ધાર સમયની છે. ચોદમા ઉદ્ધાર વખતે આ મૂર્તિને શત્રુજયની શુક્રમાં પધરાવેલી, ત્યાંથી લાવીને અહીં સ્થાપન કરવામાં આવી છે. મૂળનાયકનો એક અંગૂઠો ખંડિત ભોવાય છે. આ મૂર્તિ ઉપર લેખ નથી. મૂળગભારમાં આ એક જ મૂર્તિ હોવાથી દશકાંડું ધ્યાન આના પર જ કેન્દ્રિત થઈ જાય છે.

ગૃદમંડપમાં પરિકરવાળી બે કાયોત્સર્ગસ્થ ભેલી મૂર્તિઓ ભવ્ય અને મનોહર છે. એનું અને પરિકરનું શિલ્પ પણ ઉત્તમ કૌટુંબ છે. આ બે મૂર્તિઓ પૈકી એક પ્રતિમા ઉપર ૫ અને બીજી ઉપર ૭ ક્ષણો આલેખિત છે. મૂર્તિના ચરણ પાસે બંને તરફ બે ઇદ્રો, એક શ્રાવક અને એક શ્રાવિકા છે. તેના ઉપર બંને તરફ ત્રણ-ત્રણ અર્ધ-સર્પાકાર મનુષ્યોની આકૃતિઓ હાથ ભેડીને ભિસેલી છે. એના ઉપરના ભાગમાં બંને તરફ એકેક પુષ્પમાલધર ભોવાય છે. બંને કાઉસગિયાની આંગળીઓ ખંડિત છે.

બંને પ્રતિમાઓના પરિકરની રચના પણ નોંધવા યોગ્ય છે. જમણી તરફના પરિકરની ગાદીમાં વચ્ચે દેવી અને તેની બંને બાજુએ એકેક હાથી અને સિંહ છે. તેની નીચે આડું ધર્મચક્ર છે. તેની બંને બાજુએ હરણ છે. ગાદીની બંને બાજુએ ચક્ષ-ચક્ષિણીની ત્રણ મૂર્તિઓ છે. ઉપરના ભાગમાં કુલ ૫ મૂર્તિઓ હોવાથી આ પંચતીર્થીનું પરિકર ગણાય. આમાં માત્ર ઇદ્રો બતાવ્યા નથી. હાથી તરફના પરિકરની ગાદીમાં વચ્ચે ભણું ધર્મચક્ર છે. તેની બંને બાજુએ હરણ અને દેવીની બંને બાજુએ એક શ્રાવક-શ્રાવિકા હાથ ભેડીને ભેડેલાં છે. વળી, બંને તરફ એકેક સિંહ અને એકેક અગ્નિકાદેવીની રચના કરેલી છે. બંને તરફ દેરીના આકારવાળી નાની મૂર્તિઓ સંભવતઃ પાછગથી બેસાડી હોય એમ જણાય છે. આ બંને મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૧૩૦ ના એકસરખા લેખો વિદ્યમાન છે:—

“સંવત્ ૧૧૩૦ યદ્યેશ્વરપૂર્ણિમા શ્રીનિર્વૃત્તકુલે શ્રીમદ્વાસુદેવાચાર્યગણે કર્તૃસ્વ(શ)ર સુતદુર્લભદ્રાવકેળેનું મુલયે કારિતં જિનયુગમુત્તમમ્ ॥”

—સં. ૧૧૩૦ ના જેઠ સુદ ૫ ને દિવસે શ્રીનિર્વૃત્તકુલમાં શ્રીમદ્વાસુદેવાચાર્યજીવંતમાં કૌરવધરના પુત્ર દુર્લભ આપકે આ ઉત્તમ જિનયુગલ શુકિત માટે કરાવ્યું.

★

૧૨૪. ગોહલી

(કાશ નંબર : ૨૬૧૭)

સનજનરાશી ૧૬ માર્ગલ અને સિદેશીથી વાયવ્યજૂલુમાં ૨ માર્ગલ દૂર ગોહલી નામે ગામ છે. અહીં આવેલ. નૈન મંદિરની થીંતમાંથી સં. ૧૨૪૫ ના મળી આવેલા શિલાલેખમાં ગોહલિ (ગોહલી) ગામનો નિર્દેશ સ્પષ્ટ કરેલા હોવાથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું સૂચિત થાય છે. અહીં સ્વેતાંબર નૈનોનાં ૨૫ ઘરો, ૧ ઉપાશ્રય, ૧ ધર્મશાળા અને ૧ નૈન મંદિર છે.

શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ સમવાનનું બાવન જિનાલય મંદિર ભવ્ય છે. આજુબે શિખરજાંથી મંદિર મકરાણાનું બનેલું છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ પ્રાચીન નથી છતાં મનોહર છે. આ મંદિરમાં મૂર્તિઓનો પરિવાર ઘણો છે. મંદિરની દીવાલમાં સં. ૧૨૧૩ નો શિલાલેખ આ પ્રકારે છે:—

“સંવતુ(વત્) ૧૨૧૩ વૈશા(વૈશા)ખ સુદિ ૧ જપુત્રમહામહાલ સુનયી (હલે) વા: પાલ્હનતેજ-
પાલેનડ(અ)ત્ર વિતપદેવ આઘ ઉદ્યુક્ત રવી(વિ) ચંદ્ર.....(મામુજી!) કમડે.....ન સુહડ સું જમણ ગોમુત
સાલિ ॥ ”^૧

બીજો લેખ, જેમાં ગોહવલિનો નામનિદેશ કરેલો છે તે આ પ્રકારે છે:—

“સં[૦] ૧૨૪૫ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૧ સોમે ગોહવલિવાસ્તવ્ય: ॥ રાં રણધવલ રાં મુંજલદેવિ ઢોંપડા દત્ત:(ત્ત:) અંપકુમાર
કેરા: આદાને દિય: જવાંસે ૧૬ ચઢાવલી: ॥ જુકો લોપડ તહ કેરીય: ॥ ગાદહુ ચઢડ ॥ જયમાલનું(ઉં)વી દત્ત: ॥ ”^૨

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે અહીંના ઠાકોરે આ મંદિરને કંઈક ભેટ અર્પણ કરેલી છે; અને આ મંદિર
તેરમા સૈકા કરતાંયે પ્રાચીન હોવું જોઈએ એમ આથી સૂચિત થાય છે.

૧૨૫. સિરોહી

(કોઠા નંબર : ૨૯૨૧-૨૯૩૪)

સભજનરોડ સ્ટેશનથી વાયવ્ય ખૂણામાં ૧૫ માઈલ દૂર પશ્ચિમમાં આવેલી સિરણવા નામના પર્વતની શ્રેણિમાં
સિરોહી શહેર આવેલું છે. અંદ્રાવતી નગરી ઉપર મુસલમાનોનાં થતાં વારંવાર આક્રમણોથી આ સિરોહીની સ્થાપના તો
મહારાવ શિવભાણુના પુત્ર સૈંસમલજી ઔહાણે વિ. સં. ૧૪૮૨માં કરી છે. પણ તે અગાઉ મહારાવ રણમલના પુત્ર
શિવભાણે સં. ૧૪૬૨માં આ પહાડીમાં ‘શિવપુરી’ નામનું નગર વસાવ્યું હતું અને તે પહાડીમાં એક કિલ્લો બંધાવ્યો
હતો. આ શિવપુરી હાલમાં સિરોહીથી ૨ માઈલ દૂર પૂર્વમાં ખંડિયેર રૂપે જોવાય છે. ઘોઠો અને ‘જૂનું સિરોહી’ કહે છે.

આ શિવપુરી અને સિરોહી વચ્ચાં નહોતાં તે સમયે અહીં શ્રીઋષભદેવ પ્રાસાદ બનાવવામાં આવ્યો હતો તેની
હકીકત જૂના ચોપડાઓમાંથી સાલવારી પૂર્વક મળી આવે છે, તેનો સાર આ છે:—

વેપાર અર્થે વણગારાની યોઠો લઈ જનાર એક જૈન શ્રેષ્ઠીએ આ જંગલમાં ઉતારો કર્યો અને તેને આ સ્થાન
ધ્યાન માટે એકાંત અને રમણીય લાગવાથી સં. ૧૩૨૩ના આસો સુદિ પને રોજ તેણે એક મંદિરનું શિલારોપણ
કર્યું અને મંદિર બંધાવવાની બધી વ્યવસ્થા માણસોને સોંપી વેપાર માટે આગળ વધ્યો. લગભગ ૧૬ વર્ષ પછી
ન્યારેતે પાછો ફર્યો ત્યારે સં. ૧૩૩૯ના અષાઢ સુદિ ૩ ને મંગળવારના રોજ શ્રીઆદિનાથ ભગવાનના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવી.

જો કે આ વિશેનો કોઈ શિલાલેખીય પુરાવો અહીંનાં મંદિરોમાંથી મળી આવતો નથી પરંતુ અહીંનું શ્રીઆદીશ્વર
મંદિર એ સમયનું હોય એટલું પ્રાચીન જણાય છે. ચોપડાની હકીકત શિલાલેખીય પ્રમાણ જેટલી જ પુરવાર થયેલી છે.

પં. શ્રીમેહ કવિએ સં. ૧૪૯૯ની આસપાસ રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં સિરોહીના શ્રીઆદિનાથપ્રાસાદનો અને અહીંના
વિવેકી શ્રાવકોનો ઉલ્લેખ આ રીતે કર્યો છે:—

“ આદિનાથ અવદાત અનેક, સિરોહી નિતુ નવી વિવેક. ”

એટલે આ પુરાવો સં. ૧૪૯૯ પહેલાં આ મંદિર બની ચૂક્યાની અને અહીં સિરોહી વચ્ચા પછી ૧૭ વર્ષમાં જ
શ્રાવકોની બહોળી વસ્તી વસી ગયાની ખાતરી કરાવે છે.

સં. ૧૬૬૦માં શત્રુંજયનો સંઘ કાઢનાર અહીંના રહેવાસી પોરવાડ જ્ઞાતિના સંઘવી સીપાના વંશજ શ્રી મેહાજલે
આ સિરોહીને તીર્થની પ્રસિદ્ધિ અપાવી. સં. ૧૭૪૬માં પં. શીલવિજયજીએ રચેલો ‘તીર્થમાળા’માં અહીંનાં મોટાં
૫ મંદિરોનું વર્ણન કરી તીર્થસ્થાપનાની હકીકત આ પ્રકારે નોંધી છે:—

સિરોહી

“ નગર સિરોહી ઉત્તમ કામ, દેડેલ શીષ મહિમા ધામ; આદિ અજિત પાસાદ ઉત્તમ, છરાડેલ જાંબેસરો મન રંગ. ઋષભદેવ ચૌમુખો ચોસાલ, શીષ દરિયણ અમીચ રસાલ; પ્રગટમદલ પારવાડહુ માંહિ, સંઘવો સીપાસુ કંદિવાપ. મહાપુરુષ મેહાજલ નામ, તીરથ થાપુ અવિચલ કામ; સંવત નેડેઈ સોલિ વસી, સતુજ યાત્રા કાં મન રૂસી. ”

પરંતુ આ અગાઉ સં. ૧૬૨૨ના ‘તીર્થમાળા’કાર શ્રીમહિમા પંડિત અહીંનાં ૧૧ મંદિરો અને તેમાંનાં કુલ ૪૦૭૧ મિત્રોની ગણતરી પણ મેંધે છે અને એ પછી શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિએ કરેલી યાત્રાના વર્ણન મુજબ: સં. ૧૭૫૫ સુધીમાં અહીં ૧૧ મંદિરો જ હતાં. એટલે એ પછી જ લગભગ ૭ મંદિરોની રચના થઈ હશે એમ માની શકાય. કેમકે આને અહીં કુલ ૧૮ જિનમંદિરો વિદ્યમાન છે.

આ શહેરમાં અનેક આચાર્યોએ ચતુર્માસ સ્થિરતા કરી છે. મોટા મોટા ઉત્સવો થયા છે. આચાર્ય, વાચક, પંચાસ વગેરે પદવીપ્રધાનો થયાં છે. અહીંથી કેટલાયે શ્રેષ્ઠીઓએ તીર્થયાત્રાના સંઘો કાઢ્યા છે અને કેટકેટલાયે શ્રેયોન્નિર્માણ આ ભૂમિ ઉપર થયું છે. બીજા અનેક ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓનું આ ધામ બની ચૂક્યું છે. શ્રીમંત્ર કવિએ અહીંના શ્રાવકોની વિવેકીપણાની જે છાપ આંકી છે તે આ પ્રવૃત્તિના પ્રમાણથી પુરવાર થાય છે. એ વિશેની બધી વિગતો મેંધાવતું આ સ્થળ નથી છતાં એક બે હકીકતો અહીં ઉદ્ભવવા જેવી છે.

જગદ્ગુરુ શ્રીહીરવિજયસૂરિને સં. ૧૬૧૦ના આગસ્ટ સુદિ ૧૦ના રોજ આચાર્યપદ અહીં અપામું હતું અને સં. ૧૬૩૬માં સમ્રાટ અકબરને પ્રતિજ્ઞાધવા જતાં તેઓ સિરોહી થઈને ગયા હતા. એ સમયે શ્રીવિજયસેનસૂરિએ અહીંના મહારાવને પ્રતિજ્ઞા કરી પ્રભાવિત કર્યો હતો. તતલગ કે, આ શહેર ઉપર પ્રાચીન સમયથી જૈનાચાર્યોએ કૃપાપ્રસાદ વરસાવ્યો હતો અને શ્રીહીરવિજયસૂરિ જેવા આચાર્યપુંગવોએ આ સ્થળને પ્રભાવિત કર્યું હતું. એ પ્રભાવપરંપરાએ અહીં લગભગ ૧૮ જેટલાં જિનમંદિરોની રચના આજ સુધીમાં થયેલી છે.

આને ૫૦૦ જેટલાં શ્રાવકોમાં ધરોમાં ૩ મોટા ઉપાચાર્યો, ૨ વિશાળ ધર્મશાળાઓ, પાઠશાળાઓ વગેરે સામાજિક સંસ્થાઓથી આ શહેર જૈનપુરીનું સ્મરણ કરાવી રહ્યું છે. દેરાશેરીમાં એક સાથે આવેલાં હારણધી ૧૫ ભવ્ય મંદિરોથી તો “ અડધા શત્રુજય ”નું માહાત્મ્ય પણ આ શહેર વરી ચૂક્યું છે. એ મંદિરોની વિગત ઉપર નજર ફેરવીએ.

૧. રાજમહેલ તરફ જતી સડક ઉપરથી જૈન મંદિરોની શ્રેણી શરૂ થાય છે અને એકી સાથે આવેલાં પંદર જિન-મંદિરોથી આ મહોદ્દો દેરાશેરી નામે જ્ઞાણપાય છે. તેમાં પ્રથમ શ્રીજયલગ્નનું પ્રાચીન મંદિર આવે છે. આ મંદિર કયા મહાપુરુષે બંધાવ્યું એ બહુવાને કશું સાધન નથી પરંતુ અગાઉ જણાવ્યા મુજબ સિરોહી વસના ૧૫૬ વર્ષ પહેલાં આ મંદિર બનવા માંડ્યું હતું. આ મંદિરમાંથી સં. ૧૪૬૩, ૧૪૮૩, ૧૪૮૭ વગેરેના પ્રાચીન શિલાલેખો મળી આવે છે.

મૂળજભારામાં મૂળનાથક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની પંચતીથીના પરિકરચુક્રત એક જ મૂર્તિ વિરાજમાન છે. એના ઉપર લેખ નથી. બમતોમાં સ્થાપન કરેલી પંદર મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૨૦૦૧ના વૈશાખ સુદિ ૬ના રોજના પ્રતિષ્ઠાલેખો ફેરેલા છે, તેની સાથે સિદ્ધચક્રને પદ્મ છત્રીમાં સ્થાપન કરેલો છે. મૂળનાથકની સન્મુખ સમવસરણમાં ચૌમુખની સ્થાપના કરેલી છે.

મૂઠમંડપ, રંગમંડપ, નવચોડી અને ભમતીમાં પ્રતિમાનો પરિવાર હીક પ્રમાણમાં છે. તેમાં વિવિધતાની દૃષ્ટિએ મેંધવયોગ્ય મૂર્તિઓમાં શ્રીગોતમસ્વામી, ચક્રધરી દેવી, શ્રીભક્ષિદા, શ્રીમરુદેવી માતા, રાજર્ષિ ભરત વગેરેની પાપાણ પ્રતિમાઓ છે. મંદિરની સામે એક હાથીનું પાપાણસિદ્ધ નિર્માણ કરેલું છે. ભમતીની દેરીએ પાસે જમણા હાથ તરફ આરસની દેરીમાં શિવલિંગ, પાર્વતી અને નંદિ વગેરે સ્થાપન કરેલાં છે.

આ મંદિરોના ઉદ્ભવો મુવળું દંડ-કથા અને ધન સં. ૨૦૦૧ના વૈશાખ સુદિ ૬ના રોજ ચડાવવામાં આવ્યાં હતાં. દેરાશેરીમાં જમણા હાથ તરફ એક પોષધશાળા છે. તેમાં પ્રાયઃ ચતિભદ્રતરક રહે છે.

૨. ઉપરુદ્ધ મંદિરથી આગળ વધતાં જમણા હાથે પૂર્વદારનું એક શિખરણથી મંદિર આવે છે. આ મંદિર શેડ દેવળ રણેડા શાહે બંધાવ્યું છે. આમાં મૂળનાથક શ્રીનેમિનાથ પ્રણીત એક માત્ર મૂર્તિ છે, જેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજય-

દેવસૂરિ હસ્તક સં. ૧૬૮૩ ના અષાઠ વદિ ૪ ના રોજ કરવામાં આવી છે. એ સંખંધી આ મૂર્તિ ઉપર લેખ પણ છે. આ મૂર્તિ સિરોહીનિવાસી દોશી જોધાએ ભરાવી છે.

૩. શ્રીનેમનાથ ભગવાનના મંદિરથી આગળ જતાં જમણા હાથે પોળમાં આવેલા ધીરજનિવાસમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું ઘર-દેરાસર છે, જેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૨૦૦૧ માં કરવામાં આવી છે.

૪. આ મંદિરથી આગળ જતાં એક ચખૂતરા ઉપર સં. ૧૭૦૩ ની સાલનો સ્તૂપ છે, તેની પાસે એક દરવાજો આવે છે. પગથિયાં ચડ્યા પછી એક શિખરખંધી મંદિર આવે છે જેનું મુખ્ય દ્વાર પશ્ચિમ તરફ છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીસંભવનાથ ભગવાનની પંચતીર્થીના પરિકરવાળી એક જ પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત છે. આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૫૩૪ના વૈશાખ સુદિ ૧૧ ના રોજ થઈ છે અને શાહ ખીમચંદ રાણગે આ મંદિર ખંધાવ્યું છે. એનો અંતિમ ધન-દંડ સં. ૧૯૪૭ ના વૈશાખ સુદિ ૬ ના રોજ ચડાવવામાં આવ્યો છે.

૫. આગળ ચાલતાં શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનનું મંદિર આવે છે. તેનું પ્રવેશદ્વાર ઉત્તર દિશામાં છે ને બે બાજુએ પાષાણના ઊભા કરેલા બે મોટા હાથીઓ ચાત્રીનું સ્વાગત કરી રહ્યા હોય એમ જણાય છે. મૂળનાયકની પંચતીર્થીના પરિકરવાળી એક જ પ્રતિમા છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૪૪ ના ફાગણ સુદિ ૨ નો પ્રતિષ્ઠાલેખ છે. આ મંદિર શેઠ કેસરીમલજી ચોધરીએ ખંધાવ્યું છે. આખું વિશાળ મંદિર શિખરસમેત પથ્થરનું બનેલું છે.

શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૫૨૦ માં ભદ્રારક શ્રીહરિભદ્રસૂરિએ કરાવી છે. ગૃહમંડપમાં એક આસન ઉપર શ્રીહરિવિજયસૂરિની ૩૬"×૧૮" ઈંચની સુંદર મૂર્તિ ધરાજમાન છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૫૬ નો લેખ છે. બીજી એક ચંદ્રસૂરિ આચાર્યની મૂર્તિ ૧૬"×૬" ઈંચની છે. નવચોટીમાં બે મોટા સરખી આકૃતિના મનોહર કાઉસગિયા સ્થાપન કરેલા છે. તે ૪ ફૂટ ૮"×૧૮" ઈંચ પ્રમાણના છે. આમાં ગર્ભદ્વાર મંડપ બે છે. એક પાછળની બાજુએ છે, તેમાં શ્રીશામળિયા પાર્શ્વનાથ ભગવાન છે. તેમાં ચિત્તલનો એક તીર્થપદ ૧૩"×૧૩" ઈંચનો છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૬૦નો લેખ છે. આની બીજી તરફ ધાતુની સપરિકર શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની લઘુ મૂર્તિ ૨૬"×૧૭" ઈંચ પ્રમાણની છે. આની દેવકુલિકાઓ ઉપર સં. ૧૫૨૦, ૧૫૨૧, ૧૫૨૭ ના લેખો વિદ્યમાન છે. સં. ૧૪૯૧ ના લેખવાળી શ્રીરત્નપ્રભસૂરિની એક નાની મૂર્તિ સુવિધિનાથ ભગવાનના ગભારામાં મૂળનાયકની જમણી બાજુએ સ્થાપન કરેલી છે.

ઉપર્યુક્ત પ્રાચીન લેખો ઉપરથી સમજાય છે કે મૂળગભારામાં પ્રતિષ્ઠિત મૂળનાયકની મૂર્તિને કોઈ કારણસર ઉત્થાપન કરીને આ નવી મૂર્તિ તેની જગાએ સ્થાપન કરી લાગે છે.

આ મંદિર પાસે આવેલા ઠાળી બાજુના મકાનમાં ધાતુ અને પાષાણની પ્રાચીન ખંડિત મૂર્તિઓ મૂકી રાખવામાં આવી છે.

૬. ઉપર્યુક્ત મંદિરથી આગળ જતાં સામે જ એક નાનું પણ શિખરખંધી મંદિર આવે છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીમલ્લિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ ધરાજમાન છે. આ મંદિર નવું ખંધાયું હોય એમ જણાય છે.

૭. મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મોટું મંદિર શિખરખંધી બાવન જિનાલયવાળું છે. આમાં પાંચ ગર્ભદ્વાર છે. આ મંદિર શિરોહી વસ્યું તે પહેલાં અર્થાત્ સં. ૧૪૨૪ ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ ના રોજ દશા ઓશવાત્ર સાંતિના શેઠ રતનચંદ દેવચંદે ખંધાવ્યું છે. મૂળનાયકની પ્રાચીન પ્રતિમા ઉપર મોતીનો લેખ કરેલો છે.

ગૃહમંડપમાં એક બાજુએ શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૬૪૪ નો લેખ છે. તેની બાજુમાં શ્રીહરિ-વિજયસૂરિની મૂર્તિ ૨૮"×૧૬" ઈંચની છે. એનું શિલ્પવિધાન મનોહર છે. બે સાધુઓ તેમની પડખે અને બે નીચે બેઠેલા જોવાય છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૭૧ નો ઘસાયેલો લેખ છે.

છયોટીમાં ત્રણ ચોવીશીની ૭૨ જિનમાતાઓનો મોટો પદ છે. બીજી તરફ શત્રુંજયનો આરસપદ પણ છે. શ્રીસુમતિનાથના ગભારામાં એક ભોંયડું છે. તેમાં ધાતુની પંચતીર્થીઓ આશરે ૧૦૦૦ ની સંખ્યામાં હશે. કેટલીક ઉપર તો ૧૨-૧૪ મા સૈકાના પ્રાચીન લેખો છે અને પાષાણ મૂર્તિઓ પણ છે.

મંદિરમાં સ્થાપન કરેલી મૂર્તિઓમાં ખાસ કરીને શ્રીહરીવિજયસૂરિ, કાલિસંગિયા મૂર્તિઓ, ઈદ, એકેશ્વરી દેવી, મણિભદ્ર, નંદીશ્વર દ્વીપ, અશોક વૃક્ષ, રોહિણી માતા, સમવસરણ, મરુદેવી માતા, રાજર્ષિ ભરત વગેરે વિવિધતાની કાલિએ તરી આવે છે.

આ મંદિર ઉપર અંતિમ સુવર્ણ દંડ સં. ૧૯૮૫ ના ફાગણ વદિ ૫ ના રોજ ચડાવવામાં આવ્યો હતો.

૮. ડાબો બાજુએ મૂળનાયક શ્રીશીતલનાથ ભગવાનનું નાનું મંદિર છે. આ ભવ્ય મૂર્તિની સં. ૧૭૨૧ ના જેઠ સુદિ ૩ ના દિવસે પ્રતિષ્ઠા કર્યાના લેખ છે. કાંકરેયા જગમાલજીએ આ મંદિર બંધાવ્યું છે. આનો છેલ્લો ધનદંડ સં. ૧૬૮૫ ના ફાગણ વદિ ૫ ના રોજ ચડાવવામાં આવ્યો છે.

૯. તેની પાસે ડાબા હાથે શ્રીભામણવાડનું મંદિર છે. મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનની સપરિકર મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૭૩૬ ના માગશર સુદિ ૩ ના રોજનો પ્રતિષ્ઠાલેખ છે. શેઠ જયભદ્રાસે આ મંદિર બંધાવ્યું છે. તેનો છેલ્લો ધનદંડ સં. ૧૬૮૫ માં ચડાવવામાં આવ્યો છે.

૧૦. ઉપર્યુક્ત મંદિર પાસે એક પોળ છે, ને ડાબે હાથે ટેકરીનો રસ્તો છેડતાં શ્રીકૃષ્ણનાથ ભગવાનની ભવ્ય મૂર્તિવાળું મંદિર છે. તેને પશ્ચિમ દિશાનું દ્વાર છે. સં. ૧૬૫૩ ના મહા સુદિ ૫ ને રોજ તેની પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે. શેઠ દેવજી કોઠારીએ આ મંદિર બંધાવ્યું છે. મંદિરમાં મૂળગભાષ્ટ, રંગમંડપ અને નવચોડીની રચના છે. આમાં મૂળનાયકની માત્ર એક જ પાવાણુની પ્રતિમા છે.

૧૧. ડાબા હાથે શ્રીશંભેશ્વર પાર્શ્વનાથનું શિખરબંધી એક મંદિર છે. સં. ૧૭૩૬ ના માગશર સુદિ ૬ ના રોજ આની પ્રતિષ્ઠા થઈ છે. મહારાજા વૈરસાલના સમયમાં શ્રીવર્ધમાન વજ્રેચંદ્ર શેઠે આ મંદિર બંધાવ્યું છે. જૂઠમંડપની ૪ મૂર્તિઓમાં સં. ૧૬૯૧, ૧૭૨૧ ના બે અને ૧૭૩૬ ના લેખો છે. આ મંદિરમાં જાણ નિનાલય બની શકે એટલી જગા વિદ્યમાન છે.

શ્રીમેદવિજય ઉપાધ્યાયે રચેલા અને આ લેખકના હાથે સંપાદિત થયેલા ‘દિગ્વિજય મહાકાવ્ય’ (પ્રકાશક : સિંધી નૈન અંધમાલા) ના ૮ મા સર્ગમાં આ મૂર્તિનું કવિત્વમય માહાત્મ્ય ગવાયું છે.

૧૨. જમણા હાથે શ્રીશીતલનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર સં. ૧૬૬૩-૬૮ માં શા. શ્રીખર્ચદ માલુકચંદ બંધાવ્યું છે ને મૂળનાયકની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૯૮૪ ના જેઠ સુદિ ૨ ના દિવસે ભાથરા સમરથભલ રતનજીએ કરાવી છે. મૂળનાયકના ડાબા હાથ તરફ અંગિકા દેવી અને જમણા હાથ તરફ શ્રીભોમસ્વામીની મૂર્તિ બિરાજમાન છે. આ બંને મૂર્તિઓ સં. ૧૯૮૪ માં આ મંદિર બંધાવનાર શ્રેષ્ઠીએ જ ભરાવેલી છે.

૧૩. સામે શ્રીગોપીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું શિખરબંધી મંદિર છે. પ્રવેશદ્વારમાં બે બાજુએ પથ્થરના ૨ હાથીઓ ખડા કર્યા છે. આ મંદિર મૂળગભાષ્ટ, જૂઠમંડપ, રંગમંડપ વગેરેની રચનાવાળું છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા પંચતીર્થના પરિકરનુક્રમ છે. તેના ઉપર સં. ૧૮૮૮ ના માગશર સુદિ ૫ ના રોજનો પ્રતિષ્ઠાલેખ છે. મૂળનાયકની બાજુમાં કાલિસંગિયા મૂર્તિઓ છે.

૧૪. ડાબે હાથે ચોમુખજીનું મંદિર છે. આ મંદિર જમીનથી ૧૦૦ ફીટ ઊંચું અને વિશાળતામાં પણ બધાં મંદિરોમાં સોથી યોડું છે. મંદિરને ત્રણ માળ છે અને દરેક માળમાં ચોમુખજી બિરાજમાન છે. ત્રીજે માળે ચોમુખજીની બહાર ચારે બુજી ચાર દેરીઓમાં તીર્થંકરની પ્રતિમાઓ છે. ચોથો માળ ખાલી છે.

આગળ-પાછળ મોટા રંગમંડપો અનેલા છે. મહારાવ સુરતાણસિંદના સુત રાજસિંદના સમયમાં સં. ૧૬૩૪ ના માગશર સુદિ ૫ ના રોજ શેઠ અમ્બાલજીએ આ મંદિર બંધાવી શ્રીવિજયસેનસૂરિએ આદીશ્વર ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કર્યાના લેખ મૂળગભાવાની સન્મુખ બહારની ચોડીની ભીતમાં આ પ્રમાણે છે:—

“ સંવત્ ૧૬૩૪ વર્ષે શાકે ૧૫૦૧ વ્રતર્તમાને હિંમનકૃતો માર્ગેશ્વર(વૈ)માને શુક્રવરે પંચમ્યાં ત્રિપી મહાગયમીનહારાજાધિરાજઃ શ્રીનુરાંગનો કુંભધીરાજસિપજીદિગ્વિજયગચ્ચે શ્રીમોહનમંત્રે શ્રીચતુર્મુખ(રા)માભદ્ર[ઃ] કારાસિં(તઃ) ॥શ્રી॥ શંભવમુખ્ય(વન) સં૦ સોવા

માં સરૂપદે પુત્ર સં૦ આસપાલ સં૦ વીરપાલ સં૦ સચવીરા તત્પુત્ર સં૦ મેહાજલ ધાંત્રા ચાંપા કેસવ દસના જસવંત જડરાજ ॥ તપાગચ્છે શ્રીગજા(ચ્છા)ધિરાજશ્રી ૬ હીરવિજયસૂરિ આચાર્ય શ્રીશ્રી ૫ વિજયસેનસૂરિ[ણા] શ્રોઆદિનાથશ્રીચતુર્મુલ(સ્વ) પ્રતિષ્ઠિ(ષ્ટિ)તં ॥શ્રી॥ વુ૦ મના પુત્ર વુ૦ હંસા પુત્ર શિવરાજ કમઠા ક(કા)રાપિતં ॥ શુભં ભવતુ ॥ સૂત્રધાર નરસિંધ શ્રીરાંદ્રણ વુ૦ હાંસારોપી ॥

ગર્ભદ્વાર અને બાવન જિનાલય બનાવતાં જ કોઈ અકસ્માતના કારણે કામ બંધ રાખવું પડેલું, જે સં. ૧૯૮૭ થી ૧૯૯૬ સુધીમાં પૂરું કરવામાં આવ્યું છે. જીર્ણોદ્ધાર સમયે અહીંના લોચરામાંથી સં. ૧૭૨૧ ના લેખવાળી લગભગ ૬૮ મૂર્તિઓ મળી આવી હતી, જે ભમતીમાં જમણી બાજુએ પરાણાદાખલ પધરાવી છે.

નીચેના માળમાં શ્રીશ્રેયાંસનાથ લગવાનના ગભારામાં મહાલક્ષ્મીદેવીની આરસની મૂર્તિ દર્શનીય છે. બીજા માળના ચૌમુખજીની આરે મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૭૨૧ના લેખોમાં મંદિર કરાવનાર પુત્ર-પૌત્રાદિએ મૂર્તિઓ ભરાવ્યાના ઉલ્લેખો છે.

મંદિરમાં પ્રવેશ કરતાં જમણા હાથ તરફની દેરીઓ પછી એક ખૂણામાં રાયજીના ઝાડ નીચેની એક દેરીમાં પગલાં છે. આરચનાને ‘શત્રુજયાવતાર’ માનવામાં આવે છે. આ શહેરની તીર્થ તરીકેની સ્થાપના આ રચનાને આભારી હશે.

આ મંદિરમાં મૂર્તિઓનો અને પાદુકાઓનો પરિવાર ઘણો છે.

૧૫. ચૌમુખજીના મંદિરની સામે જ એક બગીચો અને કૂવો સં. ૧૯૩૫માં કરાવેલાં છે. તેના ઠાખા હાથે શ્રીશાંતિનાથ લગવાનનું મંદિર લાણુશાળી ટિકમચંદ કેસરીસિંહજીએ બંધાવ્યું છે.

મૂળગભારો, છ ચોકી, રંગમંડપ, ખેલામંડપ, બાવન જિનાલય અને શિખરબંધી રચનાવાળું આ મંદિર છે. તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૫૫૧ના પોષ સુદિ ૩ના દિવસે થઈ છે.

મૂળનાયકની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૬૫૭નો લેખ છે અને તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીજિનચંદ્રસૂરિએ કરી છે. ગૂઠમંડપમાં જમણા હાથ તરફ દાદા શ્રીજિનદત્તસૂરિની મનોહર મૂર્તિ ૩૦" x ૨૦" ઈંચની છે; જ્યારે ઠાખા હાથ તરફ શ્રીજિનકુશળ-સૂરિની મૂર્તિ ૩૬" x ૧૭" ઈંચની છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૬૧નો લેખ છે. જમણા અને ઠાખા હાથ તરફની કુલ છ દેરીઓ ઉપર સં. ૧૫૫૮ના લેખો છે.

સં. ૨૦૦૨ના જેઠ સુદિ ૮ ના રોજ આ મંદિરનો છેલ્લો સુવર્ણકળશ ચડાવવામાં આવ્યો છે.

૧૬. દેરાશેરીનાં મંદિરોનાં દર્શન કર્યા પછી બજારના રસ્તે લીલવનીયા ચોકથી આગળ જમણા હાથે બોખાવતોની શેરી આવે છે. તેમાં ઠાખે હાથે શ્રીજીરાવલા પાર્શ્વનાથ લગવાનનું મંદિર છે. તેનું પ્રવેશદ્વાર પૂર્વદિશાનું છે. સિંધી હેમાજી શેઠે આ મંદિર બંધાવ્યું છે. આમાં મૂળગભારો, ગૂઠમંડપ, નવચોકી, રંગમંડપ, ખેલામંડપ વગેરેની રચના છે. મૂળનાયક શ્રીજીરાવલા પાર્શ્વનાથની પંચતીર્થીના પરિકરવાળી સુંદર મૂર્તિ બિરાજમાન છે. ગૂઠમંડપમાં શ્રીશંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા સ્થાપન કરેલી છે. સં. ૧૬૩૧ના મહા વદિ ૧૩ ના રોજ આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે.

૧૭. આ મંદિરની બાજુમાં ઉત્તર દિશા તરફ વિરાજમાન મૂળનાયક શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ લગવાનની એક દેરી છે. તેનું મુખ્ય દ્વાર જૈન ધર્મશાળામાં પડે છે. આની પ્રતિષ્ઠા સિરોહીના ખજાનચી શેઠ જોરાવરમલજીના મુનિમ મોતીલાલજીએ કરાવી છે. આ મંદિરમાં શ્રીજિનદત્તસૂરિની ચરણપાદુકા ઉપર સં. ૧૬૧૬નો લેખ છે. ધાતુની ૪-૫ પ્રતિમાઓ છે.

અહીં તપાગચ્છીય મોટો ઉપાશ્રય છે. તેમાં એક છત્રીમાં ૧૦ પાદુકાઓના પટ્ટની સ્થાપના છે અને તેની સં. ૧૯૪૫ના જેઠ સુદિ ૧૩ને મંગળવારના રોજ પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે.

૧૮. સજ્જનરોડ સ્ટેશન તરફ જતી સડક પર સરૂપવિલાસના નાકા ઉપર થૂભની વાડી આવેલી છે. આ વાડી મહારાવ સહસ્રમલજીએ શ્રીઆદિનાથ લગવાનની પૂજા નિમિત્તે શ્રીસંઘને અર્પણ કર્યાનો સં. ૧૪૭૫ની સાલનો લેખ છે. આ વાડીમાં એક ધર્મશાળા પહેલાંની બનેલી છે પણ સં. ૧૮૮૩ના જેઠ સુદિ ૧ ના રોજ અહીં બ્રાહ્મણવાડ મહાવીર

ભગવાનની ચરણપાદુકા સ્થાપિત કરી છે. તે પછી સં. ૧૯૪૧ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ ના રોજ શ્રીસંઘે મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું છે ને આચાર્ય શ્રીમોહનલાલજી મહારાજશ્રીએ આની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

જમણા હાથ અને ડાબા હાથ તરફની દેરીઓમાં આચાર્ય મહારાજોની ચરણપાદુકાઓના પરિવાર ઘણા છે. તેમાં સં. ૧૭૦૨ થી સં. ૧૮૫૧ સુધીના પ્રતિષ્ઠાલેખો નજરે પડે છે. આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર સં. ૧૯૨૨, ૧૯૪૦ અને છેવટે સં. ૧૯૬૬માં થયો છે.

હમણાં જ સમાચારપત્રોમાં એવી હકીકત પ્રગટ થઈ છે કે તા. ૨૪-૬-૫૧ ના રોજ સિરોહીના કોઈ મંદિરમાંથી કોઈ કોઈ મૂર્તિભંગ કે મૂર્તિઓને ઊંચેડી ફેંકી દીધી છે.

સાણુવાડા (જૂનું) :

સિરોહીથી પૂર્વ દિશામાં ૬ માઈલ દૂર સાણુવાડા (જૂનું) નામે ગામ છે. અહીં એક ખાલી પહેલું જૈન મંદિર છે. આણુવે મંદિર મજબૂત પથ્થરોનું અને કોરણીવાળું છે. મંદિરનો મૂળભારત્રે, શિખર, ગૃહમંડપ અને તેની ઉપરનો ઘૂમટ હજીવે વિદ્યમાન છે. મૂળભારત્રમાંથી પળાસન ઉંઠાવી લેવામાં આવ્યાં છે. છ ચોકી; ચુંગારચોકી, કોટ અને દરવાજો પડી ગયાં છે. સહારમંડપનો ભાગ રીતસર ઉતારી લઈ નવા સાણુવાડાના મંદિર માટે લઈ જવામાં આવ્યો છે. નવા સાણુવાડાની ધર્મશાળાના દરવાજા ઉપરથી લાવવામાં આવ્યા છે. કેટલાક પથ્થરોનો ઉપયોગ ગામના કોકરે છત્રીમાં કરાવ્યો છે.

આ મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનની મૂર્તિ હતી. તેને પહેલાં બ્રાહ્મણવાડામાં લઈ જવામાં આવી. તે પછી એ મૂર્તિ ઉંદરા ગામના મંદિરમાં મૂળનાયક તરીકે પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી. એ મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૪૬૬નો શિલા-લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ [સં.] ૧૪૯૯ ફા. ૦ વ. ૫ [મલ]હલવાડામાને નિજોદ્ધતપ્રાસદે થી: ॥ મહાવીર
શ્રીમહાવીર સોદા જાગા હાં..... ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી લાગે છે કે, અમુક શ્રાવકે પોતે જીર્ણોદ્ધાર કરેલા આ મંદિરમાં શ્રીમહાવીર જિનની મૂર્તિ સ્થાપન કરી હતી. આથી આ મંદિર સં. ૧૪૬૬ કરતાં બે-ચાર સદી પહેલાં બન્યું હશે અને ગામ તો એથીયે પુરાણું હોય એમ સ્પષ્ટ ખ્યાલ આવે છે.

લોકોના કહેવાથી જણાય છે કે, આ ગામ સો વર્ષ અગાઉ વસ્તી વિનાનું થયું હતું. તે પછી સં. ૧૬૫૬ પછી કેટલાક લોકો અહીં રહેવાને આવ્યા. જૈનોની વસ્તી તો નવા સાણુવાડામાં જઈને વસી ગઈ છે. એટલે અહીં શ્રાવકનું એક ઘર નથી.

લોદરી:

નવા સાણુવાડાથી પશ્ચિમ દિશામાં ૦૫ માઈલ દૂર લોદરી નામે ગામ છે, અહીં એક નાનું જૈન મંદિર ખંડિયેર હાલતમાં જોવાય છે. આ મંદિરનો મૂળભારત્રે, શિખર, ચોકી, ચોતરો, પથ્થરનો દરવાજો અને ચોકીના થાંભલા વગેરે ભાગો હજી વિદ્યમાન છે. કોટ તદ્દન પડી ગયો છે. મંદિર ઈટ અને ચૂનાથી બનાવેલું જણાય છે. આ મંદિર ૩૦૦-૪૦૦ વર્ષ પુરાણું લાગે છે. મંદિરની મૂર્તિઓ કયાં લઈ જવામાં આવી તે જણાયું નથી પણ સો વર્ષ અગાઉ આ ગામ વૃટ્યું ત્યારે જૈન કુટુંબો નવા સાણુવાડા અને બીલ્લ ગામોમાં રહેવાને આવ્યાં ગયાં છે.

૧૨૬. દેલદર

(કોડા નંબર : ૨૯૪૨)

હીવરલી સ્ટેશનથી અગ્નિપૂર્ણમાં ૨ માઈલ દૂર દેલદર નામનું ગામ આવેલું છે. અહીં શ્રાવકનાં લગભગ ૬ ઘરો છે. ઉપાશ્રય વૃદ્ધ ગયેલો જોવાય છે. અહીંના જૈન મંદિરના એક સ્તંભ ઉપર ઘસાયેલા લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સંવત્(ત) ૧૧૦૧ સિરારેડવંસ.....”

આ ઉપરથી આ ગામ અને મંદિરની પ્રાચીનતા ૧૧ મી શતાબ્દી પહેલાંની મનાય.

મૂળનાયક શ્રીસંલવનાથ લગવાનનું આ મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને દરવાજાની બંને બાજુની ૧૨ દેરીઓ તેમજ લમતીના કોટવાળું છે. ધ્વજ-દંડ નથી. બારે દેરીઓ ખાલી છે.

મૂળનાયકની ઉપર્યુક્ત સં. ૧૧૦૧ ના લેખવાળી પ્રતિમા પરિકરવાળી છે. તેની નીચે પરિકરની ગાદી ઉપર સં. ૧૩૫૬ નો ત્રુટક લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સંવત્ ૧૩૫૯ ફાગણ વદિ ૫ ગુરુદિને મં[૦] હારા.....શ્રીવયજલદેવસિ(સિ)હ.....રાજગોષ્ઠિક
.....સિદ્ધ.....લ૦ લક્ષ્મણ.....સદ્ગ૦ મહિ.....સૂરિમહિ(હે)દસૂરિવિવં ક(કા)રાપિત(તં) શ્રીરિ(ક)પમદેવ....
.....મહર્ણ.....મીમા.....મિહલ.....છળિગ.....”

મૂળગભારો બહાર વિલક્ષણ આકૃતિના મનોહર પ્રાચીન ૨ કાઉસગિયા-પ્રતિમાઓ સામસામે પ્રતિષ્ઠિત છે. તેમની પાસે અર્ધસર્પ અને અર્ધમાનવ આકૃતિવાળી ક્ષણસહિત ઇન્દ્ર-ઇન્દ્રાણીઓની આકૃતિ છે. તેની ઉપર એવા જ ત્રણ-ત્રણ ધરણેન્દ્રનાં રૂપો બંને બાજુએ જોવાય છે. લગવાનના માથે સાત-સાત ક્ષણાઓ છે. મૂળનાયકના બંને પરિકર નીચે ખવાઈ ગયેલા સં. ૧૨૪૦ ના એક જ લાગના લેખો આ પ્રમાણે વંચાય છે.

(૧) “સં ૧૨૪૦ આષાઢ વદિ ૧ રવૌ.....શ્રી પુત્રી.....કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં.....શ્રીઅમયદેવસૂરિ[ભિ:]”

(૨) સં ૧૨૪૦ આષાઢ વદિ ૧ રવૌ શ્રે૦—સાંગ માર્યા રાજસિરિ પુત્ર”

એક પ્રાચીન પરિકરની ગાદી એક દોરીમાં છૂટી પડેલી છે. તેના ઉપર સં. ૧૩૧૪ ના જેઠ સુદિ ૬ (૩) ને મંગળવારનો લેખ છે અને ગૂઢમંડપમાં ડાબા હાથ તરફની ખાલી ગાદી ઉપર સં. ૧૩૩૧ ના વૈશાખ માસનો લેખ મળે છે.^૧

આ લેખથી આ પરિકર શ્રીઋષભદેવ લગવાનનું છે જ્યારે મૂળનાયક સંલવનાથ પ્રભુ હોવાનું કહેવાય છે પણ તે ચંદ્રપ્રભસ્વામી પ્રતીત થાય છે. એટલે બીજા કેઈ પરિકરમાં આ મૂર્તિ સ્થાપેલી છે.

★

૧૨૭. ધનારી

(કોઠા નંબર : ૨૮૫૧)

બનાસ સ્ટેશનથી નૈઋત્યબાજુમાં ૪૦ માઈલ દૂર બનાસ નદીના કાંઠા ઉપર ધનારી નામનું ગામ છે. જૈન મંદિરમાંથી મળી આવેલા શિલાલેખથી આ ગામ સં. ૧૩૪૮ પહેલાંનું જણાય છે. આજે અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૩૬ ઘરો છે. ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ પૌષધશાળા છે. ધર્મશાળા માટે ખાલી જમીન પડેલી છે. અહીં આવેલાં ૨ જૈન મંદિરો પૈકી એક પ્રાચીન અને વિશાળ છે જ્યારે બીજું ઘર-દેરાસર છે.

૧. મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ લગવાનનું મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છ ચોકી, સભામંડપ તથા દરવાજાની બંને બાજુના કુલ ૧૫ ખંડો, શિખર, શૃંગારચોકી અને લમતીના કોટયુક્ત બનેલું છે. આ મંદિર કોણે બંધાવ્યું હશે તે જાણવા મળતું નથી પરંતુ છ ચોકીના ડાબા હાથ તરફના પાટડા ઉપર સં. ૧૩૪૮નો એક લેખ આ પ્રમાણે છે:—

૧. ‘અર્ચદાયલ પ્રદક્ષિણ જૈન લેખસંગ્રહ’ લેખાંક: ૬૨૩, ૬૨૪.

“સ્વસ્તિશ્રીર(ક)પમદેવં પ્રણમ્ય ॥ સંવત ૧૩૪૮ વર્ષે આષાઢ સુદિ ૧ મોમ દિને ઘણારીપામે દેવશ્રીર(ક)પમદેવચૈવ્યે પ્રમાર-
વંશોદ્ભવાજઞ ઓસાડાસુત જઠ્ઠમાલવિજય(ચિ)ગમ્યે.....ગ.....ટચ્યાપારિ૦ પ્રાગ્વાટજ્ઞાતીય૦ શ્રે૦ પુંનદેવસુતજાલા માર્યા રાઠ્ઠદેવુજ
શ્રે૦ આમદેવ માર્યા લાસદેવીઃ શ્રે૦ ધાર્મિક હુંવા માર્યા દમિણિ તત્સુત શ્રે૦ લાપળ દ્વિતીય સલપળ વિજયસીહ પમસીહ લાપળ સુત
મોહનસદ્દિતેન.....કેન.....કારાપિતં ॥માણુ.....ગચ્છંતિ પટ્પવાઃ ॥”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, આ ગામ અને આ મંદિર સં. ૧૩૪૮ થીયે પ્રાચીન છે. વળી, આ મંદિરમાં
અસલ શ્રીમદ્દેવપ્રભુ મૂળનાયક હતા, જેના સ્થાને જીર્ણોદ્ધાર સમયે શ્રીધાંતિનાથ ભગવાનને પધરાવેલા છે. મૂળ-
નાયકની મનોહર મૂર્તિ ઉપર લેખ નથી. તેના પર પાંચતીર્થોનું પરિકર હતું પણ કોઈ કારણસર કાઢી લેવામાં આવ્યું
છે. બંને બાજુ પરની મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૬૭૬ના લેખો વિદ્યમાન છે.

ગૃહમંડપમાં બીજી તીર્થંકર મૂર્તિઓ સાથે અંગિકાદેવીની ધાતુમૂર્તિ સં. ૧૪૦૪ના લેખવાળી છે અને બીજી
અંગિકાદેવીની મૂર્તિ ગભારા બહાર પાછળના ગોખલામાં છે, તેના ઉપર સં. ૧૪૩૪ના લેખ છે.^૨ ગૃહમંડપમાં શ્રીધર્મ-
સ્તૂતિના પગલાં ઉપર સં. ૧૭૩૩ના લેખ છે. છ ચોકીમાં ૧ યક્ષ અને ૧ યક્ષિણીની મૂર્તિઓ છે. શ્રીપૂજ્ય મહેન્દ્ર-
સૂરિ વગેરેનાં પગલાં ભેડી ચારનો એક પટ્ટ છે, જેના ઉપર સં. ૧૯૬૧નો લેખ છે.

આ મંદિરનો ધ્વજા, કંઠ, કળશ વગેરે સં. ૧૯૬૧ માં ચક્રાવવામાં આવેલાં છે. મંદિરના પાછળના ભાગમાં
મંદિરનો બગીચો અને એક કૂવા છે. તેની પાસે એક ચોરડી છે.

૨. શ્રીપૂજ્ય શ્રીમહેન્દ્રસૂરિના નોરામાં એક ઘર-દેરાસર છે. ચોરડાના એક ભીંતના કળાટમાં ધાતુની પાંચ-છ મૂર્તિઓ
અને એક શ્યામ ચારસની બે-ત્રણ ઇંચની કેસરિયાળી પ્રભુની મૂર્તિ બિરાજમાન છે.

ગામના ઓંચે નદીકિનારે એક પ્રાચીન વાવડી છે. તેની પાસે એક વંડામાં ૪ દેરીઓ છે, જેમાં શ્રીપૂજ્ય
શ્રીમહેન્દ્રસૂરિના પૂર્વજ ચતિઓનાં પગલાં બિરાજમાન છે. તપાગચ્છીય કમળકળશ્યાખાના શ્રીપૂજ્યોની અહીં ને
ગાદી છે તે પાટણની ગાદીની શાખા મનાય છે. હાલના શ્રીપૂજ્યજીના હસ્તક તેમનો નોરો વગેરે સાથે ચાર પાંચ મકાનો,
ગામ બહાર બગીચો, અરટ-જેતર અને બગીચાનો બગલો આદિ છે.

★

૧૨૮. નીતોડા

(કાલા નંબર : ૧૬૫૨)

રાહિણીરાં (સરૂપગંજ) સ્ટેશનથી વાયવ્ય ખૂણામાં ૩ માઈલ દૂર નીતોડા ગામ આવે છે. આ ગામ ૧૨ ચતાબ્દી
પહેલાંનું હોય એમ અહીંના જૈન મંદિરના સં. ૧૨૦૦ ના શિલાલેખથી પ્રતીત થાય છે. અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૭૫
ધરો, ૨ ઉપાશ્રય, ૧ પોષધશાળા અને ૧ ધર્મશાળા છે.

અહીં શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું પ્રાચીન મંદિર બાંધ્ય અને વિશાળ જાવન જિનાલયવાળું છે. મૂળભાષે,
ગૃહમંડપ, છગ્રોડી, સલામંડપ, ગૃગારચોકી, ૪૧ દેવકુલિકાઓ, શિખર અને ભમતીના કોટચુકત બનેલું છે. આ મંદિર
કંથારે અને કોટો બાંધેલું તે સંખંધી કેળ લેખ મળતો નથી પરંતુ મૂળનાયકના પ્રાચીન પરિકરની ગાદીમાં સં. ૧૨૦૦
નો લેખ આ પ્રકારે કારેલો મળે છે:—

“સંવત્ ૧૨૦૦.....મચ્છીયપ્રાગ્વાટવંશે શ્રી.....વાન્હણપુત્રિકા દ.....મચ્છતિકુ દુંવપુતેન શ્રીમદરિષ્ટનેમિપ્રતિ
.....શ્રીમદ્વિજયપ્રમત્સૂરિભિઃ ॥”

આ ઉપરથી આ મંદિર સં. ૧૨૦૦ પહેલાંનું છે એમાં સંદેહ નથી. વળી, આ મંદિરમાં શ્રીઅરિષ્ટનેમિ ભગવાન પ્રતિષ્ઠિત હતા, એટલે કદાચ ખંડિત થયેલી એ પ્રતિમાના સ્થાને આ પરિકરમાં છુર્ણોદ્ધાર સમયે શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ ભગવાનને બિરાજમાન કર્યા હશે એમ લાગે છે. મંદિરનો ભમતીની ત્રીજી દેરીમાં એક ચક્ષુની મૂર્તિ છે. તેના ઉપર આવો લેખ છે:—

“ સંવત્ ૧૪૯૧ વર્ષે વૈશાખ સુદિ ૨ ગુરુ દિને ચક્ષુવાવાજી મૂર્તિ નીપતી ॥ શુભં ભવતુ ॥ ”

આથી આ મૂર્તિ સં. ૧૪૯૧ ના સમયની પ્રાચીન છે. એની શિલ્પરચના પણ ધ્યાન ખેંચે એવી છે. મૂર્તિના બે જમણા હાથમાંથી એકમાં નાગપાશં, બીજામાં કમંડલુ અને ડાબા હાથમાં ત્રિશૂળ અને ચક્ષુસ્ત્ર છે. એક પગમાં ખડાઉ પહેરેલી છે ને બીજા પગની ખડાઉ નીચે ઉતારેલી જોવાય છે. આ મૂર્તિના માથે શ્રીતીર્થંકર ભગવાનની મૂર્તિ કોરેલી છે. આ મૂર્તિની લોકો બાધા-માનતા રાખે છે અને એ માટે અનેક લોકો આ સ્થળે દર્શનાર્થે આવે છે. મંદિરની બહાર એક અંબિકાદેવીની દેરી પણ છે.

અહીં નદીના તટ પર આવેલું ‘કેદાર’ શિવાલય અને ‘ગદ્રીનાથ’ નું વિષ્ણુ મંદિર તેમજ તેની સામે એક સૂર્યમંદિર છે. તે પૈકી સૂર્યમંદિર ઈ. સ. નો બારમી શતાબ્દીમાં બનેલું હોવાનું શ્રીઓઝાજીનું મંતવ્ય છે, એટલે આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું પુરવાર થાય છે.

કાળાગરા:

અહીંથી બે માઈલ દૂર કાળાગરા નામનું પ્રાચીન ગામ હતું. તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું એક મંદિર હતું જ્યાંના એક શિલાલેખ મળી આવ્યો છે, તેના ઉપરથી આ હકીકત આપણને જાણવાને મળે છે. આજે એ મંદિરનું કોઈ નિશાન પણ મળતું નથી. એ સ્થળે મકાનોનાં માત્ર ખંડિયેરા જોઈ શકાય છે. એ લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“ સં. ૧૩(૨)૦૦ વરષે(ર્ષે) જઠ(જ્યેષ્ઠ) સુદિ ૧૦ સોમે અષ્ટેહ ચં(*)દ્રાવત્યાં મહારાજધિરાજશ્રીઆહ્વણ(※)સિંહદેવકલ્યાણ-વિજય(યિ)રાજ્યે તન્નિ(※)યુક્તમુદ્રાયાં મહં. પેતાપ્રમૃતિપં(※)ચક્રુલં શાસનમભિલિખ્યતે યથા(※)મહં શ્રીષેતાકેન નાનકલાગર(※)ગ્રામે.... શ્રીપાર્શ્વનાથ(※)દેવસ્ય લો.....(※)....રહિતા.....(※)एवं ॥ આચન્દ્રાર્ક.....યસ્ય(※)યસ્ય યદા મૂર્તી તસ્ય તસ્ય તદા ફલં ॥ (※) સાલિ રાઝલં વ્રા અલિગવ વ્રા દઝવ (※) વ્રા જવ-સોહણ....વળદેસણા.....(※).....કેલ્હા ॥ ”

આ લેખથી જણાય છે કે, સં. ૧૩ (૨)૦૦ ના જેઠ સુદિ ૧૦ ને સોમવારે આલહણસિંહના રાજકાળમાં મહં. ખેતાએ નાનકલાગર (કાળાગરા) ગામમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરને કંઈક ભેટ આપતા માટે શાસન લખી આપ્યું.

આ લેખમાં જણાવેલ આલહણસિંહ કયા વંશનો હતો તે જાણી શકાતું નથી. પં. ગૌરીશંકર ઓઝાજી તર્ક કરે છે કે, અબારી ગામમાંથી સં. ૧૩૨૦ નો જે લેખ મળી આવ્યો છે તેમાં મહારાજાધિરાજ અબુનદેવનું નામ છે. તેના વંશનો પરિચય પણ તેમાંથી મળતો નથી. સંભવ છે કે, અબુનદેવ બધેલ (વાઘેલા) રાજા હોય. જો આ બધેલ ન હોય તો આપણે એ જ માનવું રહ્યું કે, તે ઉપર્યુક્ત આલહણસિંહનો ઉત્તરાધિકારી હશે. તેની પછી પ્રતાપસિંહ ચંદ્રાવતીનો રાજા થયો હશે. પરંતુ બીજું પ્રમાણ ન સાંપડે ત્યાં સુધી નિર્ણય કરી ન શકાય. એટલું નિશ્ચિત છે કે, તેઓ આ પ્રદેશના રાજવીઓ હતા, પછી તે પરમાર હોય કે અન્ય વંશના.^૧

જેનું આજે નામોનિશાન રહ્યું નથી એવા સ્થળ અને મંદિરનો પત્તો આવા એક માત્ર ત્રુટિત શિલાલેખથી મળે છે; એટલું જ નહિ પણ રાજવલીની કેટલીક ત્રુટિત વંશાવલીઓ પણ સાંધી શકાય છે, એ હકીકત ઓછા મહત્વની ન ગણાય.

૧૨૯. દીયાળુ

(કોશ નંબર : ૨૬૫૩-૨૬૫૪)

બનાસ સ્ટેશનથી ૧૦ માઈલ દૂર પહાડમાં એક ટેકરી ઉપર દીયાળુ નામનું જૈન તીર્થધામ આવેલું છે. પાર્વતીય શૈલા વચ્ચે દેવવિમાન પેઠે ઊભેલા ચૂડા મંદિર સિવાય નથી કોઈ ગામ કે નથી કોઈ વસ્તી. આ મંદિરને લોકો 'જીવિત સ્વામી'ના મંદિર તરીકે ઓળખે છે. કહેવાય છે કે—

" નાણા દીયાળા નાંદિયા, જીવિતસ્વામી વાંદિયા. "

આ મંદિર મૂળગભારી, ચૂદમંડપ, નવચોકી, સલામંડપ, શૃંગારચોકી, ભમતીમાં ૪૮ ખાલી દેરીઓ (જેમાંની બે દેરીમાં માત્ર મૂર્તિઓ અને પગલાં જોડી છે), ભમતીના કાંટ અને શિખરખંધી બાવન જિનાલયની રચનાવાળું છે.

મૂળગભારામાં મૂળનાથક ભગવાનની ચમત્કારભરી આગેહૂબ મૂર્તિ પાર્વતીદેવીના પરિકરવાળી છે. પરિકરની ગાદીમાં નીચે આડું ધર્મચક્ર, તેની બંને બાજુએ બે હરણ છે. તેની ઉપર દેવીની બંને બાજુએ હાથી, સિંહ અને ચક્ષુશ્વિનીની આકૃતિઓ કોરેલી છે. આ મૂર્તિમાં ખાડા પડી ગયા છે, તેથી લેખ કરાવવાની જરૂર છે. ચૂદમંડપમાં બે મનોહર કાઉસગિયા: વિદ્યમાન છે. એક પ્રતિમા ઉપર સાત અને બીજી ઉપર પાંચ કૃપાઓનું છત્ર છે. બંને પ્રતિમાઓને બંને બાજુએ પાંચ-પાંચ અને ઉપર એકેક તેમજ મૂળ કાઉસગિયા મૂર્તિઓ મળી ૨૪ મૂર્તિઓની આકૃતિઓ સુંદર રીતે થકી છે. બબ્બે ઈંદ્રો અને બબ્બે શ્રાવક-શ્રાવિકા ઊભેલાં છે. નવચોકીમાં જિનમાતૃ ચોવીસીને આરસનો એક સુંદર પટ્ટ છે. તેના ઉપર સં. ૧૨૬૮ નો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

" સંવત્ ૧૨૬૮ આસા(પા)ટ વદિ ૨ ગુરુ દિને શ્રીનાળકીયગણે ફૂનરુસાચૈત્યે સુમદેવ.....કુચાર જાંબકુંઆર જાળળ નરદેવ સહદેવ ગુણમણિ રતની રાણ્યા સર્વ.....પ્રતિષ્ઠિત સિદ્ધસેનસુ[રિખિ:] ॥ "

આ લેખમાં જણાવેલ ફૂનરુસાચૈત્ય કયું ? શું કુનરુસા નામના કોઈ ગામ ચૈત્ય કે કુનરુસાહિ બંધાવેલું ચૈત્ય-એનો કંઈ ખુલાસો મળે તો આ મંદિરની સ્થિતિ ઉપર પ્રકાશ પડે.

આ મંદિરના દરવાજા સામે વાવ તરફ જતાં જમણા હાથ પર મંદિર અને વાવના રસ્તા વચ્ચે એક ગધેયા ઉપર આ પ્રકારે લેખ જોવાય છે:

"શ્રીમહાવીરસ્ય વાપિ(પી) બોળ(?) સંવત્ ૧૩૯૧ વાર (વર્ષ) આપાદ વદિ ૧૦ રવૌ રાજશ્રીતેજપાલેન મહૈ કૃપાકેન પ્રદત્તા ॥ "

—સં. ૧૩૬૧ ના અષાઠ વદિ ૧૦ ને રવિવારે શબ્દ તેજપાલે અને મંત્રી કૃપાએ આ વાવ શ્રીમહાવીર-સ્વામીના મંદિર ખાટે (સંધને) આપી.

આ હકીકત ઉપરથી જણાય છે કે આ તીર્થધામ ૧૪ મા સૈકામાં ખૂબ પ્રસિદ્ધિ પામી ચૂક્યું હતું, જેથી એ સમયના રાજવી તેજપાલે અને મંત્રી કૃપાએ આ મંદિરને વાવ બેટ કરી.

સં. ૧૪૩૬ ના પોલ સુદિ ૬ ને ચતુર્વારે દીયાળામાં 'પાર્શ્વનાથ ચરિત' લખાવ્યાની નોંધ મળે છે:—

" શ્રીમર્વુદામિષ્વમદ્વીવરપાર્શ્વવર્તી પ્રામોડરિત [ચો] દિયવરામિષયા પ્રસિદ્ધ: ।

શ્રીવદ્દમાનજિનનાયકનુક્તચુક્તપ્રાસાદરાજપરિવારિતમુખિભાગ: ॥ "

આ હકીકત ઉપરથી અહીં ૧૫ મી સતાબ્દીમાં જેનોની વસ્તી હોવાનું સ્પષ્ટ થાય છે.

મંદિરની ગહાર વડામાં સામેના ભાગમાં જૈન ધર્મશાળા છે. અહીં કાર્તિક વદિ ૮ (ચુજરાતી ૦) ના દિવસે યાત્રીઓને મેળો ભરાય છે. બાકી કાર્તિકી અને ચૈત્રી પૂર્ણિમા તેમજ પર્વ દિવસોમાં યાત્રીઓની અવરજવર રહે છે. આ તીર્થના ચમત્કારોની પ્રસિદ્ધિથી લોકવર્ણ માનતા-બાધા રાખે છે અને નૈવેદ્ય, ધૂપ વગેરે ધરીને છુકાર કરે છે.

અહીંનું સ્થળ ધ્યાન માટે ઉત્તમ વાતાવરણવાળું જોવાય છે.

કેર :

ખનાસ સ્ટેશનથી વાયવ્યપૂર્ણામાં ૮૫ માઈલ દૂર કેર નામનું ગામ છે. આ ગામમાં શ્રાવકનું એક પણ ઘર નથી. મંદિર કે ઉપાશ્રય હતો પણ ધ્વસ્ત થયો છે. પહેલાં આ ગામ તેમજ પાસેનાં ઈસરી, માંડવાડા વગેરે ગામો ઉજ્જય સ્થળ ગયાં હતાં પણ લગભગ એક સૈકાથી ફરીને વસ્ત્યાં છે. એક કાળે આ કેર ગામ મોટું હતું. અમદાવાદ-નિવાસી શ્રેષ્ઠ મનસુખભાઈ ભગુભાઈ અસલ આ ગામના રહીશ હતા. અમદાવાદમાં કેરની પોળ છે જેમાં ત્યાંના માણસો આવીને વસ્તાનો પુરાવો મળે છે. કેરથી ગયેલા ૩૦૦ કુંભારો સુરત જઈને વસ્ત્યા છે. નીતોડા બાવનીમાં તેડુ થાય ત્યારે કેરનો સાથ હોય છે. આ બધી હકીકત પ્રાચીન કેરની વિશાળ વસ્તીનું સૂચન આપી રહી છે. આજે અહીં પૂજારીઓનાં ૬ ઘરો અને લોકવર્ણની વસ્તી છે. પૂજારીઓ દીયાણા તીર્થની વારાફરતી પૂજા કરે છે અને સારસંભાળ રાખે છે.

૧. કેરથી ઉત્તર દિશામાં ૧ માઈલ દૂર એક ધ્વસ્ત મંદિર પડ્યું છે. આ મંદિર મૂળનાથક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું હતું, જેને લોકો 'કાળા મંદિર'ના નામે ઓળખે છે.

આ મંદિરમાં પરિકરની છૂટી પહેલી ગાદી ઉપર સં. ૯૦૨ નો લેખ છે અને ચાર સ્તંભો ઉપર ૧૨ મી ચતા-બીના લેખો જોવાય છે. આ ઉપરથી આ મંદિર ૧૦ મા સૈકા પહેલાંનું પ્રતીત થાય છે. આ મંદિરની ત્રણ મૂર્તિઓ દીયાણાના મંદિરની ભમતીમાં પધરાવેલી છે. વળી, એક પરિકરની ગાદી સં. ૧૦૨૪ના લેખવાળી પણ છે. કહે છે કે હાલના પૂજારી લાખાણના પિતા જોરાણએ લગભગ ૬૦-૮૦ વર્ષ પહેલાં આ પડી ગયેલા મંદિરમાંથી આ મૂર્તિઓ વગેરે લાવીને દીયાણા તીર્થમાં સ્થાપન કરી છે. ઉપર્યુક્ત ગાદી પરનો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“ ૐ ॥ વિષ્ણુતકુલે ગોષ્ઠ્યા વિ(વ)ર્દ્ધમાનસ્ય કારિતં । [સુરુપં] મુક્ત્યે વિવં કૃષ્ણરાજે મહીપતૌ ॥

અ(આ)વાદસુ(શુ)દ્રવષ્ટ્યાં સમાસહસ્તે જિનૈઃ સમન્વદિકે (૧૦૨૪) ।

હસ્તોત્તરાદિસંસ્થે નિશાકરે[રિત]સપરિવારે ॥

[ના વા] હરે રં —: નરાદિત્ય: સુશોભતાં ઘટિતવાન્ વીરનાથસ્ય શિલ્પિનામવ્રણી: પર[મ્] ॥ + ૧ । ॥ ”

—સં. ૧૦૨૪ ના અષાઠ સુદિ ૬ ના દિવસે, જ્યારે ચંદ્ર નક્ષત્ર પરિવાર સાથે હસ્તોત્તરા નક્ષત્રમાં હતો ત્યારે શ્રીકૃષ્ણરાજ રાજાના રાજકાળમાં વિષ્ણુતકુળના ગોષ્ઠીઓએ શ્રીમહાવીર ભગવાનનું સુંદર બિંબ સુક્તિ માટે ભરાવ્યું અને તે વીરનાથનું બિંબ નરાદિત્ય નામના શિલ્પીએ સુંદર રીતે ઘડ્યું.

આ લેખ ઉપરથી આણના પરમાર રાજાઓમાંના અરણ્યરાજનો ઉત્તરાધિકારી કૃષ્ણરાજ સં. ૧૦૨૪ માં આ પ્રદેશ ઉપર નિશ્ચિત રૂપે રાજ્ય કરતો હતો એટલું નક્કી થાય છે. જો કે કૃષ્ણરાજ કે તેના ઉત્તરાધિકારી પુત્ર ધરણીવરાહનો રાજત્વકાળ નિશ્ચિત નથી એટલે કૃષ્ણરાજ કે ધરણીવરાહના રાજત્વકાળનાં વર્ષોનો નિર્ણય કરવો શક્ય નથી, પરંતુ કૃષ્ણરાજનો કાળનિર્ણાયક આ લેખ પરમારોના રાજત્વકાળનો પૂર્વ સીમાસ્તંભ બની રહે છે. એમના સમયમાં ભગવાન મહાવીરની પ્રતિમા ભરાઈ હતી. આ પરિકરમાંની મૂર્તિનો આજે પત્તો નથી. સંભવ છે કે, દીયાણામાં લઈ જવાયેલી મૂર્તિઓમાંથી કોઈ એક હોય.

આ ધ્વસ્ત મંદિર મૂળભારો, ગૃહમંડપ, ૪ ચોકી, શિખર, ભમતીના કોટયુક્ત તેમજ દરવાજાની અંદરના ભાગમાં શૃંગારચોકીઓ અને એક લાંબી ઓસરીવાળું હતું. મૂળભારાની બન્ને બાજુની ભીંતો અને શિખરનો ભાગ પડી ગયો છે. મંદિરના સ્તંભો, દરવાજા, ગોખલા, કુંભીઓ, ચોકીઓ, પાટ, છત, છબ્બ વગેરે પથ્થરનાં છે. બાકીની ભીંતો ઇંટોની જણાય છે. અહીંની ઇંટો ૧૩”x૧૪” લાંબી અને ૯”x૧૦” ઈંચ પહોળી અને ૨૫x૨૫ ઈંચ જાડી છે. આ ઉપરથી પણ આ મંદિર ઘણું પ્રાચીન જણાય છે.

મૂળભારાના અને ગૃહમંડપના દરવાજાની બારશાખની ઉપરના પથ્થરમાં મંગળમૂર્તિ સહિત પાંચ જિનમૂર્તિઓ એટલે કુલ ૬ જિનમૂર્તિઓ કેરેલી જોવાય છે. બંનેના કોરણીભર્યા દરવાજાઓ હજી ઊભા છે. સભામંડપમાં રંગથી

લખેલા સં. ૧૮૩૪ના લેખથી જણાય છે કે, શુજરાત અને મારવાડના શ્રાવક યાત્રીઓએ મળીને આ મંદિર અને માંડવાડના મંદિરને ચૂનો વગેરે લગાવી સુરોભિત બનાવ્યાં હતાં.

લાખે રૂપિયાથી પણ તૈયાર ન થઈ શકે એવા આ મંદિરનો કુરુણ અંત આવ્યો છે. મંદિરની આસપાસ પટેલાં મકાનોનાં અવશેષો આ રમણે અગાઉ વસ્તી હોવાની પ્રતીતિ કરાવી રહ્યાં છે.

★

૧૩૦. કાછોલી

(કોડા નંબર : ૨૬૫૬)

કોહિડારોડ (સરૂપગંજ) સ્ટેશનથી નૈઋત્યપૂર્ણમાં ૩ માર્મલ દૂર કાછોલી નામનું ગામ છે. અહીંના જૈનમંદિરમાંથી મળી આવેલા સં. ૧૩૪૩ ના શિલાલેખમાં ‘કાછલિકા’ ગામનો નિર્દેશ કરેલો હોવાથી આ ગામ સં. ૧૩૪૩ થીયે પ્રાચીન છે. કહે છે કે કન્હના રાવે આ ગામ વસાવેલું તેથી આ ગામનું નામ ‘કાછોલી’ પડ્યું. જૈનોના પ્રસિદ્ધ ‘કાછોલીવાલ ગન્ધ’ની ઉત્પત્તિ આ ગામમાં થયેલી છે અને તેથી એ સમયે જૈનો આબાદીસંપન્ન હશે એમ માની શકાય. આજે આ ગામમાં ૫૦ જૈન શ્રાવકોનાં ઘરો છે. ૨ ઉપાશ્રય અને ૧ કબૂતરખાનું પણ છે.

અહીં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર પ્રાચીન અને ભવ્ય છે. મૂળનાયકના પરિકરની ગાદીમાં આ પ્રકારે લેખ છે:—

“સંવત ૧૨૪૨ વર્ષે કલ્પલિકાગ્રીપાર્શ્વનાથગોષ્ઠિ(ઠિ)કરોષ્ઠિ(ઠિ) સિરિપાલ માં સિરિયાદે પું નરદેવપદા શ્રેં વોડા માં ચોરી પું શ્રેં રાવદ....મહં દેવસીહ મહં સલપા પું ગલા શ્રેં કર્ણા માં બણુપમદે પુત્ર મહં બજેસીદેન બ્રાહ્મીવાદ મોહણ-સહિતેન શ્રેં જગસીહ પું....ચ શ્રેં ઘણસીહ....[વ]રુપાલ શ્રેં પૂનહ પું ધીરા શ્રેં સાહહ પું વિજેસીહ શ્રેં જ્ઞાણ પું રામસીહ પ્રવૃત્તિગોષ્ઠિકસહિતેન પિતૃમાતૃશ્રેયસે ગ્રીપાર્શ્વનાથ શ્રેં બ....પરિકરહાર[ઃ] કારિતઃ કઠોલીગોત્ર(શ્રે) ગુરુણામુપદેશેન ॥”

આ લેખથી આ મંદિર સં. ૧૩૪૩ ના સમયનું કે એ પહેલાંનું નક્કી થાય છે.

આ મંદિર મૂળગભારો, ગૃહમંડપ, છચોકી, સબામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને કોટથી સુક્ત છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ રમણીય છે. તેના પર એકતીર્થીનું સુંદર પરિકર છે.

★

૧૩૧. વાસા

(કોડા નંબર : ૨૬૫૮)

કોહિડારોડ (સરૂપગંજ) સ્ટેશનથી અગ્નિપૂર્ણમાં ૪ માર્મલ દૂર વાસા નામનું ગામ છે. આ ગામમાં આવેલા સરૂનારાયણના વિશાળ મંદિરમાંથી સં. ૧૨૯૧ નો એક દૃઢો લેખ મળી આવ્યો છે. આ ઉપરથી આ ગામ તેથીયે પ્રાચીન હોવાની ખાતરી થાય છે. અહીં શ્રાવકોનાં ૪૫ ઘરો છે, ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ ધર્મશાળા છે.

અહીં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર બે માળનું છે. નીચેના માળમાં મૂળગભારો, સબામંડપ, તેને ફરતી ભમતી અને ભમતીમાં ફૂલો તથા ચોડા લાગમાં મકાન છે. મૂળનાયક સાથે ત્રણ આરસની મૂર્તિઓ છે. જમણી બાજુની ભીંતમાં આરસના ૩ કાઉસંગિયા છે. તેના ઉપર એક પરિકરના ઉપરનો ભાગ ચોટેલો છે, જેમાં સુંદર કણાવલી બનાવેલી છે. બહારના એક ગોખલામાં સ્થાપ્ય આરસના તોરણના ડુંકડામાં ભગવાનની પદ્મસાનસ્ય એક મૂર્તિ છે.

ઉપરના માળમાં ઓગ્રુજીની રચના છે. આરસની ચારે મૂર્તિઓ નાની છે. તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની એક

મૂર્તિ ખંડિત છે. આ મંદિરમાં ધાતુની મૂર્તિઓનો પરિવાર ઠીક પ્રમાણમાં છે. તેના ઉપર સં. ૧૩૮૬ થી ૧૭૬૮ સુધીના લેખો મળે છે.^૧ તેમાં વાસા ગામના નિર્દેશવાળી બે પ્રતિમાઓ ઉપર સં. ૧૫૨૧ અને ૧૫૨૨ ના લેખો છે.^૨

આ મંદિરથી પૂર્વ દિશામાં જગદીશનું મંદિર આવેલું છે. તેનો મૂળગભારો અને શિખર કાયમ છે ત્યારે સભા-મંડપનો કેટલોક ભાગ અને મુખ્ય દરવાજો પડી ગયો છે. શિખર પર ખૂબ દેરાણી કરેલી છે. મૂળગભારોમાં પદ્માસન બનેલું છે ને દરવાજાના ઉત્તરંગમાં વચ્ચે મંગળમૂર્તિ તરીકે તીર્થંકર ભગવાનની મૂર્તિ જોવાય છે. મંદિરની આખીયે રચના જૈન શૈલીને મળતી છે. એટલે આ મંદિર જૈન મંદિર હતું, જેમાં હવે શિવલિંગ અને પાર્વતીની મૂર્તિ પધરાવી દીધી છે. લોકોના કહેવા મુજબ પાંચસો-સાતસો વર્ષ પહેલાં ત્યારે અહીં પ્રાદ્યોત્તર જૈન વંશ્ય ત્યારે આ જૈન મંદિરને તેઓ પચાવી બેઠા અને બળબળરીથી શિવલિંગ વગેરે પધરાવી દીધું. આ મંદિર ગામના સૂર્યમંદિર જેટલું જ પ્રાચીન છે. શ્રીઓગ્રાહ કહે છે કે, “આ જૈન મંદિર હતું પરંતુ પ્રાદ્યોત્તરે તેમાં શિવલિંગની સ્થાપના કરી દીધી છે.”^૩

૧૩૨. રોહિડા

(કોઠા નંબર : ૨૬૫૨-૨૬૬૧)

રોહિડારોડ (સરપગંજ) સ્ટેશનથી અશિખૂણામાં ૩૫૫ માર્ગલ દૂર રોહિડા નામનું ગામ છે. અહીં આવેલાં ‘રાજેશ્વર’ નામે શિવમંદિર અને બીજું ‘રામચંદ્રજીનું’ મંદિર જે અસલ સૂર્યમંદિર હતું, તે બંનેમાંથી ધારાવર્ષાવના સમયના શિલાલેખો મળી આવ્યા છે તે ઉપરથી આ ગામ ૧૨મા સૈદ્ધા કરતાંયે પ્રાચીન હોવાનું પુરવાર થાય છે. ગામની આસપાસ પહેલાં ખંડિયેરો ઉપરથીયે આ ગામની અસલ આબાદીની પ્રતીતિ થઈ આવે છે.

સં. ૧૫૭૧ માં રોહિડાનિવાસી શ્રેષ્ઠીએ ભરાવેલી ધાતુમૂર્તિ આજે લોરલ ગામમાં વિદ્યમાન છે.^૪ આજે પણ અહીં જૈન શ્રાવકોનાં ૧૦૦ ઘરની વસ્તી છે. ૧ ઉપાશ્રય, ૧ ધર્મશાળા તેમજ ૩ જૈન મંદિરો વિદ્યમાન છે.

૧. મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના વિશાળ મંદિરનો પાયો સં. ૧૬૫૦ માં નંખાયો હતો અને તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૫૮ ના મહા સુદિ ૧૩ ને રોજ થયેલી છે. મંદિરમાં મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, નવચોકી, સભામંડપ, શૃંગાર-ચોકી, શિખર અને ભમતીના કોટયુક્ત ભવ્ય રચના છે. સભામંડપની બંને બાજુએ એકેક શિખરગંધી દેરાં છે. જમણી બાજુના દેરામાં મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ ભગવાન અને ડાબી બાજુના દેરામાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન છે. મૂળ મંદિરમાં ધાતુમૂર્તિઓનો પરિવાર ઘણો છે. ચાંદીની મૂર્તિઓ પણ ઘણી છે. નવચોકીના એક ગોખલામાં શ્રીપદ્માવતી દેવીની મૂર્તિ છે. તેના ઉપર શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિ કોરેલી છે. મંદિરની પાછળ કૂવો અને બગીચો છે.

૨. શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર બે માળનું છે. અહીંના રહીશ મૂલા રાયચંદ નથમલજીએ આ મંદિર બંધાવી સં. ૧૬૫૯ ના મહા સુદિ ૫ ને રોજ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી છે. મૂળગભારો, તેની બહાર મંડપ તરીકે ચોકી, ભમતી, કોટ અને શૃંગારચોકી યુક્ત આ મંદિર છે. તેના માળ ઉપર નાનું એવું આરસનું શિખર છે. નીચેના માળમાં મૂળનાયક સાથે આરસની ૬ મૂર્તિઓ છે. એક શ્યામવર્ણી આરસની ત્રિતીર્થીના પરિકરયુક્ત મૂર્તિની આસપાસ બે સુંદર કાઉસગિયા મૂર્તિઓ કોરેલી છે. આ મૂર્તિ અહીંથી ઇશાનખૂણામાં ૩ માર્ગલ દૂર આવેલા ‘વાલોરિયા’ ગામની કેદારનાથની નદીમાંથી મળી આવી હતી. મંદિરમાં ચાંદીની મૂર્તિઓ પણ છે. મૂળનાયકની જમણી બાજુએ એક

૧. “અર્ચુદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ” લેખાંક : ૫૨૭ થી ૫૫૬.

૨. એજન : લેખાંક : ૫૪૦, ૫૫૧.

૩. “સિરોહી રાજ્યકા ઇતિહાસ”

૪. “અર્ચુદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ” લેખાંક : ૧૬૧.

મૂર્તિ બિરાજમાન છે તે પૂરી ઘડાયેલી નથી, માત્ર મૂર્તિનો આકાર છે. આ મૂર્તિ અહીંની એક વાવડી કે કૂવા-માંથી મળી આવી હતી. કહે છે કે આ મૂર્તિને ઘડવા માટે ટાંકણા લગાવ્યાં પરંતુ ટાંકણાં ચાલ્યાં નહિ, લોહી ને દૂધની ધારાઓ એમાં વહેવા લાગી એથી એ મૂર્તિ એમ ને એમ ઘડવા વિના જ મૂકી રાખેલી છે. લોકો આ મૂર્તિની પૂજા-માન્યતા ખૂબ કરે છે. એક પદ્માવતી દેવીની આરાધના મૂર્તિ છે ને તેના ઉપર તીર્થંકરની પાંચ મૂર્તિઓ ફેરી કાઢેલી છે. અંબિકા દેવીની મૂર્તિ ૧ છે. ઉપરના માળમાં શિખરબધી દેરીમાં ચોસુખળની રચના કરેલી છે.

૩. શ્રીક્રાદાણુવાડછત્રું મંદિર મૂળા રાયચંદ નયમલછત્રે પોતાના બગીચામાં બંધાવ્યું છે. સં. ૧૯૬૩ ના વૈશાખ સુદિ ૬ ને સોમવારના દિવસે તેની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી પ્રતિષ્ઠિત છે. મૂળગભારો, સલામંડપ, ભમલી અને તેમાં ચાર દેરીઓ યુક્ત શિખરબધી રચના છે. કુલ પાંચ દેરીઓ હોવાથી તેને ‘પંચતીર્થી’ કહે છે. એક દેરીમાં કેસરિયા ભગવાનની મૂર્તિ છે. મૂળગભારાની બહાર ચોસુખળ પધરાવેલા છે. સલામંડપમાં અંબાજીની મૂર્તિ છે, તેની રચના જૈન શૈલીની નથી. સંભવતઃ કયાંકથી લાવીને આ મૂર્તિ મૂકી હશે, એમ જણાય છે.

આ ત્રણે મંદિરોની ધાતુપ્રતિમાઓના સં. ૧૨૨૬ થી સં. ૧૬૦૯ સુધીના લેખો મળી આવે છે.^૧

બગીચાના એક ખૂણામાં કૂવા-આટ છે, અને એક શિવાલય પણ ઉક્ત શ્રેણીએ બંધાવેલું છે.

★

૧૩૩. વાટેડા

(કોઠા નંબર : ૨૬૬૨)

કોઠાથી નૈઋત્યપૂર્ણમાં ૧૫૫ માઈલ દૂર વાટેડા નામનું ગામ છે. જૈન મંદિરમાંથી મળી આવેલા સં. ૧૧૭૧ ના શિલાલેખથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે. આજે અહીં શ્રાવકોનાં ૭ ઘરો છે. અગાઉ સં. ૧૬૦૩ માં જ્યારે અહીંના જૈન મંદિરની ફરી પ્રતિષ્ઠા થઈ ત્યારે ૮૦ શ્રાવકોનાં ઘરો હતાં. ધીમે ધીમે અહીંથી શ્રાવકોની વસ્તી ઘટતી જ રહી છે. અહીં એક બે માળનો નાનો ઉપાશ્રય છે.

મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું શિખરબધી પ્રાચીન મંદિર વિદ્યમાન છે. મૂળનાયકના પરિકરની બાદી ઉપર સં. ૧૧૭૧ નો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સંવત્ ૧૧૭૧ જ્યેષ્ઠ સુદિ ૪ ત્રી....સદ-યમ....ગચ્છે(જ્ઞે) શ્રે૦ સંધીરણ સોદીમુવ....છપુર વાન્હેતિ માયા(વાં) સમન્વિતેન વીરનાયપ્રતિમા કારિતા ॥”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે પહેલાં આ મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન હતા પરંતુ છત્રોદ્ધાર સમયે એ જ પરિકરમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની ભગવાનની મૂર્તિ પધરાવી છે. વળી, આ મંદિર સં. ૧૧૭૧ પહેલાંનું અને ગામ પણ એથીયે પ્રાચીન હોય એમ સ્પષ્ટ થાય છે. મૂળનાયકની પુરૂર મૂર્તિ પણ પ્રાચીન પંચતીર્થી-યુક્ત છે. આ મંદિરમાં આરાધનની ૩ અને ધાતુની ૨ મૂર્તિઓ છે. ધાતુની મૂર્તિઓ પૈકી એક પંચતીર્થી પર સં. ૧૩૬૬ અને બીજી પર ૧૪૯૦ ના લેખો ઉઠેલી છે.^૨ આ મંદિરનો ઉદ્ભવ ૬૫૯-૬૮૬ સં. ૧૬૭૬માં ચણવામાં આવ્યો છે.

★

૧. “અનુદાસય પ્રદિપ્તિ જૈન લેખસંગ્રહ” : લેખાંક : ૫૧૭ થી ૬૦૭.

૨. જોખન : લેખાંક : ૬૦૬, ૬૧૦

૧૩૪. ભીમાણા

(કોઠા નંબર : ૨૮૬૩)

ભીમાણા સ્ટેશનથી ગામ પશ્ચિમ દિશામાં ૧ મીલ દૂર છે. જૈન મંદિરમાંથી મળી આવેલા સં. ૧૪૮૬ના શિલાલેખમાં ભીમાણા ગામનો ઉલ્લેખ હોવાથી એ સંવત પહેલાં આ ગામ વસેલું હોતું જોઈએ. અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૪ ઘરો અને ૧ મોટું જૈન મંદિર વિદ્યમાન છે.

મૂળનાયક શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીનું આ મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી અને કોટયુક્ત બનેલું છે. મૂળનાયકની મનોહર મૂર્તિ પંચતીર્થીના પરિકરયુક્ત છે. મૂળનાયકના પરિકરની ગાદી ઉપરના સં. ૧૪૮૬ના લેખથી આ મંદિર એ સમયનું કે એથી પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે. એ લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સં૦ ૧૪૮૯ વર્ષે વૈશાખ વદિ ૧૧ ગુરૌ ભીમાણાપ્રામે સં૦ વુધા માર્યાકાળ સુતકઙ્કયા વ્ય૦ પાંચામાર્યા માવલ્લદે સુત.....
દિમિ: સ્વશ્રયસે શ્રીમુનિસુવ્રતવિવપરિકર: કારિત: પ્રતિષ્ઠિત: શ્રીસોમસુંદરસૂરિમિ: દારી.....”

મંદિરમાં એક ડાઘીલા પથ્થર ઉપર ઘડાયેલી સાધારણ આકૃતિની શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ૧ ફૂટની પ્રતિમા ધ્યાન-ખેંચે એવી છે. બીજી કેટલીક મૂર્તિઓ પણ છે.

તુરંગી:

ભીમાણાથી દક્ષિણ દિશામાં ૧ મીલ દૂર તુરંગી નામનું ગામ છે. તુરંગીથી આવ્યા ગયેલા શ્રાવકો ભારજ, રોહિડા અને અમદાવાદમાં આવી વસ્યા છે. પહેલાં આ ગામ શ્રાવકોની વસ્તીથી ભરપૂર હતું. અહીં એક ખંડિત મંદિર, તેની પ્રાચીનતા અને વિશાળતાથી આ ગામના શ્રાવકોની આબાદી અને સંપત્તિ સ્થિતિ ઉપર પ્રકાશ પાડી રહ્યું છે. આ ધ્વસ્ત મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી અને ભમતીના કોટયુક્ત શિખરબંધી બનેલું હતું. આજે તેમાંનો સભામંડપ અને કોટની દીવાલો પડી ગઈ છે. બાકીનો ભાગ હજી અખંડ ભલો છે. દીવાલો ને શિખર સિવાય બંધી રચના પથ્થરની કરેલી છે. મૂળગભારામાં આરસનું પ્રાચીન પંચતીર્થીવાળું પરિકર પડેલું છે. તેમાં મૂળનાયકની પ્રતિમા નથી. પરિકરના કાઉસગિયા, અને છત્ર તોડી નાખેલાં છે. પરિકરની ગાદી નીચેના ભાગમાં લેખ છે. પણ ખંડિત થયેલો હોવાથી માત્ર ‘મંગલં મહાશ્રી:’ એટલા અક્ષરો વંચાય છે. આ લેખ મોટો હોવો જોઈએ. ૧૧-૧૨ મી સદીની લિપિ પ્રતીત થાય છે. મંદિરના બંને દરવાજાના ઉત્તરગમાં મંગળમૂર્તિ નથી પણ લંબ-ચોરસ ફૂલની આકૃતિ જોવાય છે. કાળના પંજમાં સપડાયેલું આવું પ્રાચીન અને સુંદર મંદિર આજે પોતાનું કુણું ગીત સંભળાવી રહ્યું છે.

૧૩૫. ભારજ

(કોઠા નંબર : ૨૮૬૪)

કોવરલી સ્ટેશનથી ઈશાનપૂર્ણામાં ૩ મીલ દૂર ભારજ નામે ગામ છે. આ ગામ કેટલું પ્રાચીન હશે તે જાણી શકાતું નથી. પરંતુ જૈન મંદિરની દેરીઓ ઉપર સં. ૧૫૦૦ અને ૧૫૦૨ના શિલાલેખોથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હશે એમ માની શકાય. આજે અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૨૫ ઘરો વિદ્યમાન છે. ૧ ઉપાશ્રય, ૨ ધર્મશાળાઓ, ૧ ગુરાંસા મહાત્મા (ઘરબારી શ્રીપૂજ્ય)ની ૧ પૌષ્ઠશાળા છે.

અહીં પહાડની ઓથમાં પણ એક ભંચી ટેકરી ઉપર શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર આવેલું છે. મંદિર સુધી બાંધેલો રસ્તો છે. મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકીઓ, સભામંડપ, શૃંગારચોકી અને ભમતીના કોટયુક્ત શિખરબંધી રચનાવાળું છે. તેમાં મૂળનાયકની પ્રતિમા અતિસુંદર છે. તેના ઉપર જે સુંદર નકશીદાર પરિકર હતું તેના ઢુકડા બહારના ભાગમાં પડેલા છે, મંદિરના દરવાજાના જમણા હાથ તરફ ૩ ગોખલા અને ૬ જૂની દેરીઓ છે, તેમાં મૂર્તિઓ

નથી, તેમાં ચાર દેરીઓમાંથી બે ઉપર સં. ૧૫૦૦ અને બે ઉપર ૧૫૦૨ ના લેખો ઉત્કીર્ણ છે.^૧

હાલમાં જ આ મંદિરનાં છબીદાર થયો છે. જૂઠમંડપમાં જવાનો મુખ્ય દરવાજો હાલમાં મકરાણા આરસનો બનાવેલો છે, ને તેમાં મંગલમૂર્તિની હારમાં ભગવાનની ૯ મૂર્તિઓ કેરેલી લેવાય છે.

★

૧૩૬. કાર્તીકા

(કોશ નંબર : ૨૮૬૫)

કીવરલી સ્ટેશનથી ઉત્તર દિશામાં ૨૫ માઈલ અને ભીમાણા સ્ટેશનથી નેર્થવેસ્ટમાં ૨૧ માઈલ દૂર કાર્તીકા નામનું ગામ છે. તેને કાર્તીકા પણ કહે છે. એનું પ્રાચીન નામ 'કાશકુંડ' આ નામમાં અહીંના કોઈ વિશાળ સરોવરનું સંભારણું હોય એમ લાગે છે. આ નામ ઉપરથી જૈનોના 'કાશકુંડગચ્છ' પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યો હતો અને તેના આચાર્યોએ અહીંના નિવાસીઓને ધર્મવીર બનાવવામાં ભારે ફાળો આપ્યો હતો. એ ધર્મવીરોના કારણે જ. સં. ૧૨૫૩માં શુજરાત ઉપર ચક્રાઈ કરનાર શકાણુદીન ગોરી આ સ્થળે ઘાયલ થતાં પરાસ્ત થઈ પાછો વળ્યો હતો; પણ સં. ૧૨૫૩માં જ્યારે કુતબુદ્દીન ઐબક શુજરાત ઉપર ચડી આવ્યો ત્યારે ધારાવર્ષની સેના એની સામે અત્યંત મુઠી ઝડપી છતાં ટક્કર ચીલી થકી નહિ. ઇતિહાસની આ ઘટનામાંથી અહીંના નિવાસીઓની ધર્મપ્રવણતાનું મૂળ લાપે છે. એની બીજી હકીકતમાં ભિતરવાને અહીં અવકાશ નથી પરંતુ એ વીરોએ બંધાવેલાં પોતાની ધાર્મિક શક્તિનાં પ્રતીકો આજે પણ અડગ ઊભાં છે. શૈવ મંદિરો પૈકી કાસેશ્વરનું મંદિર અને અરુણેશ્વરનું મંદિર એની પ્રાચીનતાની ગવણી પૂરે છે. જ્યારે અહીંના જૈન મંદિરની બામલીમાં જમણા કાચ તરફની છેલ્લેથી પહેલી દેરીના દરવાજા પર સં. ૧૦૬૧ નો લેખ વિદ્યમાન છે, જે આ પ્રકારે વંચાય છે:—

“શ્રીમદ્ભગવાનનિર્વાતઃ પ્રાગ્વાટઃ વર્ણિજાં વરઃ । શ્રીપતિરિવ હરમીયુગોલંકીરાજપૂજિતઃ ॥
આક્રો ગુણરાનાં વચ્ચુપપ્રદિવાકરઃ । જમ્બુકરત્પ પુત્રઃ સ્વાત્(દ) નમ્માયો તત્તોડપતો ।
જમ્બુમુનુગુણાદ્યેન ધાનનેન મવાદ મયમ્ । દદ્વા ચન્ને ગૃહં જૈને મુક્તયૈ વિશ્વમનોહરમ્ ॥
સંવત્ ૧૦૯૧ ॥”

સારાંશ કે, સંવત્ ૧૦૬૧માં પોરવાઠ વામન શ્રેષ્ઠીએ આ દેવકુલિકા કરાવી

આ હકીકતથી આ મંદિર એ પહેલાંનું પ્રવીત થાય છે. બે આ લેખ સમગ્ર મંદિર કરાવ્યા સંબંધે હોય તોય સં. ૧૦૬૧ પછીનું તો આ મંદિર નથી જ અને ગામ તો કોયોયે પ્રાચીન મનાય. અહીં પોરવાઠ શાવકોનાં ૨૦ ધરો છે. ઉપાશ્રય કે ધર્મશાળા નથી. મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર ભાવન જિનાલયવાળું છે. વળી, મૂળભારો, જૂઠમંડપ, નવચોકી, સભામંડપ, આવન પૈકી ૧૮ દેરીઓ, ગુંગારચોકી, કોટ અને શિખરખંધી મંદિર છે. ધણે ભાગ અર્જુ ધરો છે ને કેટલોક ભાગ ખરી રહ્યો છે. ૧૮ સિવાયની બીજી દેરીઓ પડી અર્ધ છે. મૂળનાયકની પરિકરવાળી પ્રતિમા મનોહર છે. પરિકરમાંથી બે ઈકો છટા પડી ગયા છે. નીચે લાંબન લેવાઈ નથી. ગાદી ઉપર સં. ૧૨૩૪નો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“સંવત્ ૧૨૩૪ વૈશાખ સુદિ ૧૬ નામે પ્રાગ્વાટવંની(લી)ય શ્રેઃ ॥ જ્યેષ્ઠમાસ્યાંજાનુ તયોઃ પુઃ ૭૦ ॥ અનરા માર્ગાંતાં તાનુત્ર-
અંશરુદ્રિકા પૂનમતિપૂ(વે)તન મિતા(રુ)થ્રેયોર્થ ચિંચં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં મુરિમિઃ ॥ મંગલં મદ્દાધોઃ ॥”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે સં. ૧૨૩૪માં મંદિરનો છબીદાર કર્યો એ સમયે આ મૂર્તિને પ્રતિષ્ઠિત કરી અહીં બીજી એક પ્રાચીન જૈન મંદિર તૃતી હાલતમાં લેવાય છે. કહે છે કે આના ધણા પધ્ધરો રોડિયાના જૈનમંદિરના ઉપયોગમાં લેવાયા છે.

★

૧૩૭. આમથરા

(કોઠા નંબર : ૨૬૬૬)

કીવરલી સ્ટેશનથી પશ્ચિમ દિશામાં ૧ માઈલ દૂર આમથરા નામે પ્રાચીન ગામ છે. આજે અહીં ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા કે જૈનનું એક પણ ઘર નથી; માત્ર એક જૈન મંદિર વિદ્યમાન છે.

શ્રીઅન્વિતનાથ ભગવાનનું આ મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સલામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને ૧૨ દેરીઓથી યુક્ત, ભમતીના કેટથી ઘેરાયેલું છે. લગભગ બારમા સૈકાની સ્થાપત્ય રચના લાગે છે.

મૂળનાયક ઉપર એકતીર્થીનું પ્રાચીન પરિકર છે પરંતુ તેના ઉપર કોઈ લેખ જોવાતો નથી. મૂળનાયકની બંને બાજુની એક જોડીની મૂર્તિઓ દર્શનીય છે. બંનેની જાંઘાઈ ૧ હાથ ૮ા આંગળ પ્રમાણુ અને પહોળાઈ ૧ હાથ ૩ા આંગળની છે. ગૂઢમંડપમાં કેટલીક મોટી શ્વેતવર્ણી મૂર્તિઓ સ્થાપન કરેલી છે. તેમાં એક મૂર્તિની નાસિકા અને બીજી મૂર્તિના હાથનો એક અંગૂઠો ખંડિત છે. બંનેની જાંઘાઈ લગભગ ૪૦ આંગળ છે. તેમાં ૩ાજા હાથ તરફની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૫૨૫નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સં ૧૫૨૫ સં ૦ સાંઢા સં ૦ વરસોંગ સં ૦ ગોપાદિભિઃ શ્રીવર્દ્ધમાર્ગિવં કારિતં પ્ર ૦ શ્રીતપાગચ્છલ્લમીસાગરસુરિભિઃ ॥ ”

બીજી મૂર્તિઓ પૈકી અંબિકા દેવીની મૂર્તિઓ ૨, ગૂઢસ્થની હાથ જોડીને ઊભેલી મૂર્તિ ૧, અને પરિકરના ૨ ટુકડા વગેરે વિદ્યમાન છે. આ બધી મૂર્તિઓ મોટે ભાગે ખંડિત થયેલી છે. મંદિરની દેવકુલિકાઓમાં અત્યારે મૂર્તિઓ વિદ્યમાન નથી.

૧૩૮. કીવરલી

(કોઠા નંબર : ૨૬૬૭)

કીવરલી સ્ટેશનથી નૈઋત્યપૂર્ણામાં ૧૧ માઈલ દૂર કીવરલી નામનું ગામ છે. જૈન શ્રાવકોનાં ચાર-પાંચ ઘરો છે. અહીં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર છે તેના મૂળનાયકની ગાદી ઉપર સં. ૧૧૩૨નો ઘસાયેલો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“૧૧૩૨ ફા ૦ સુ ૦ ૧૦ વુષ દિને.....પુત્રત્રિભોવનપાલ પુત્ર.....શ્રી....સહિતેન મોક્ષાર્થઃ(ર્થ) શ્રી.... સંઘપતિના પ્રતિમા કારિ[તા]..... ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી આ મંદિર અને ગામ સં. ૧૧૩૨ થીયે પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે.

મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, શૃંગારચોકી, શિખર અને કેટલીક યુક્ત આ મંદિર બંધાયેલું છે. મંદિરમાં સલામંડપ નથી. મૂળભારોમાં ત્રિગંઢાની બંને બાજુએ રહેલી મૂર્તિઓ ઉપર સં ૧૬૦૩ના લેખો છે તેથી આ મંદિરની છેલ્લી પ્રતિષ્ઠા એ સમયે થઈ હશે. ગૂઢમંડપમાં થાંભલાની કુંલી ઉપર સં. ૧૧૮૦નો લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“૧૧૮૦ માદ્રપદસુદિ ૭ શ્રે ૦ નાગદેવસુતેન દેવંગેન કુંભી કારાપિતા ॥ કુંભીં નિવિજ્ઞો દેવંગશ્રાવકા શ્રોઋષભનાથ- દેવમારાધયતોતિ ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી પણ આ મંદિર સં. ૧૧૮૦ પહેલાંનું સ્પષ્ટ થાય છે. વળી, મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન હોવા છતાં આ લેખમાં શ્રીઋષભદેવનો ઉલ્લેખ કેમ કર્યો હશે એ સમજાતું નથી. મંદિરમાં પડેલા પરિકરના પ્રાચીન ટુકડાઓમાં ક્ષણવાળો ટુકડો જોવાય છે તેથી એ પરિકર મૂળનાયક ભગવાનનું હશે એવી કલ્પના થાય છે.

૧૩૯. ઝોર

(કોઠા નંબર : ૨૯૬૮)

આપુરોડ સ્ટેશનની ઈશાનપૂણામાં ૩ માર્ચ ૬૨ ઝોર નામનું ગામ છે. એનું પ્રાચીન નામ ઝોડ હોવાનું શિલાલેખોમાં મળે છે. અહીંના મંદિરમાંથી સં. ૧૨૪૨ના મળી આવેલા બે કાયોત્સર્ગસ્થ જિનપ્રતિમાના લેખોમાં ઝોડ ગામનો ઉલ્લેખ મળે છે, એ ઉપરથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે. એ લેખ આ પ્રકારે છે:-

“ ઓં ॥ સંવત્ ૧૨૪૨ વર્ષે જ્યેષ્ઠ સુદિ ૧૧ વદ્વાદયાં શુક્રે ઓઢામમે શ્રીમહાવીર વૈવે(યે) પ્રાવાટવંશીય શ્રેઃ સહદેવ-સ્ત્વસુ: સદ્ગ્રાતસ્ત્વયો વરદેવ: ॥

યશોવલ્લનાન્નેદં વરદેવસુતેન કારિતં રમ્યં । નિજજનકસુગતિદેતોર્જિનયુગલં હસ્તુ દુરિતાનિ ॥
સુપ્રતિષ્ઠિ(ષ્ટ)તં સુ(સુ)રિમિ: ॥ છ ॥ ”

બીજી પ્રતિમા ઉપર પણ આવે જ લેખ છે.

આ ઉપરથી જણાય છે કે ધારમા-તેરમા સૈકામાં અહીં જૈનોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હતી. આને તો અહીં જૈન પોરવાટનાં સાતેક ઘરા વિધમાન છે, ૧ ઉપાશ્રય અને શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું પ્રાચીન મંદિર છે.

આ મંદિર મૂળગભારે, ચૂદમંડપ, છયાકી, સશામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને ભમતીના કોટચુક્ર છે. તેમાં મૂળનાયકની મૂર્તિ પંચતીર્થીના પરિક-ચુક્ર છે. ચૂદમંડપમાં ટાંગી બાજુએ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરિકરવાળી સુંદર મૂર્તિ છે. આ મૂર્તિની ઊંચાઈ ૧ હાથ, ૧૦ આંગળ અને પહોળાઈ ૧ હાથ, ૩૫ આંગળ છે, તેમજ પરિકર સાથે ૨ હાથ ૬ આંગળની ઊંચાઈ અને પહોળાઈ ૧ હાથ, ૮૫ આંગળ છે. મૂર્તિ કરતાં પરિકર પ્રાચીન છે. ચૂદમંડપના ગોખલામાં ૨ કાંઠસંગિયા મનોહર અને એક જ નમૂનાના છે. સં. ૧૨૪૨ નો ઉપચુક્ર લેખ તેના પર ઉત્કીર્ણ છે. એ લેખમાં અહીં મહાવીર ભગવાનનું મંદિર હોવાનું જણાયું છે પણ આને તો મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર કહેવાય છે. આ ફેરફાર ક્યારે થયો તે બાજુવા મળ્યું નથી, પણ પંદરમી શતાબ્દી સુધી અહીં મૂળનાયક મહાવીર ભગવાન હતા એમ શ્રીસાધુચંદ નામના મુનિએ રચેલી ‘ ચૈત્યપરિપાટી ’થી બાજુવા મળે છે. તેઓ કહે છે—

“ ઝોડપુર મુખમંડલુકે એ, સિરિ વીર ત્રિભુસર. ”

કોટલે પંદરમા સૈકા પછી થયેલા જીર્ણોદ્ધાર સમયે મૂળનાયકની ફેરબદલી થઈ હતી એમ આથી જણાય છે.

ચૂદમંડપના ગોખલામાં એક પ્રાચીન પંચતીર્થીચુક્ર શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું કળાવણું ખાલી સુંદર પરિકર છે. તેમાં મૂળનાયક નથી પણ તેમની જગાએ શ્રીઅંબિકાદેવીની સુંદર મોટી મૂર્તિ સ્થાપન કરેલી છે. તેના ઉપર સં. ૧૧૪૧નો લેખ આ પ્રકારે છે:-

“ સંવત્ [૧]૧૪૧ વાગાટ સુદિ ૯.....ય શ્રીમહાવીર.....સમુદાયેન તથા શ્રી..... ॥ ”

આ ગામમાં બતરિયા નામના બાળા ઉપર એક વિકૃતજીનું મંદિર છે. એમાં સ્થાપવર્ણી વિષ્ણુની ઊભી મૂર્તિની આસપાસ સદેહ-પીળા આરસનું સુંદર કોરણીદાર પરિકર છે, એ પરિકરમાં બને જાણુએ દેવીઓની મૂર્તિ કોતરેલી છે અને ઉપરના ભાગમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે તીર્થંકરની નાની મૂર્તિ કોતરેલી છે. આ ઉપરથી આ પરિકર અહીંના કે ચંદાવલીના જૈન મંદિરમાંથી લાવીને લગાવ્યું હતું એમ લાગે છે. સશામંડપના દરવાજામાં પણ તીર્થંકરની મંગળમૂર્તિ હતી તેને છોલી નાખીને ગણેશની મૂર્તિ કોતરેલી હોવાનું સ્પષ્ટ જણાય છે પં. ગોરીચંદર એચાજી પણ એ વાતનું સમર્થન કરતાં કહે છે કે, “ આ મંદિરનું મુખ્ય દાર એક જ છે; જે સંગેમરમરનું બનાવેલું છે અને તેની ઉપર સુંદર કોરણીનું કામ કરેલું છે. તેની ઉપર જૈન મૂર્તિ હોવાથી સ્પષ્ટ સાથ છે કે આ દરવાજા કોઈ જૈન મંદિરમાંથી લાવીને અહીં લગાવવામાં આવ્યો છે. ”

✱

૧૪૦. દેરણા

(કોઠા નંબર : ૨૯૬૯)

આબુરોડ (ખરેડી)થી ઈશાનખૂણામાં ૪ માઈલ દૂર દેરણા નામે ગામ છે. અહીં શ્રાવકની વસ્તી, ઉપાશ્રય કે ધર્મશાળા નથી. એક માત્ર પ્રાચીન જૈન મંદિર છે. આ મંદિરના ગૂઢમંડપમાં ડાબા હાથે આવેલા ગોખલામાં પરિકરની ગાદીઓ નીચે સં. ૧૧૭૨ ના લેખમાં આ ગામનું નામ 'દેહલાણા' આપેલું છે:—

“ સંવત્ ૧૧૭૨ ફાગણ સુદિ ૩ શનૌ વવહરકીયગચ્છે દેહલાણાપ્રામે સહજિગદુહિતા જિનેન્દ્રમા(મ)હાવીરપ્રતિમા કારિતા ॥ ”
સં. ૧૧૭૨ નો આ લેખ ગામ અને મંદિરની એ સમય કરતાં ચે પ્રાચીનતા સૂચવે છે.

આ મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છયોડી, સલામંડપ, શૃંગારચોડી, શિખર, બંને તરફની ખાલી ૧૦ દેરીઓ અને ભમતીના કોટવાળું છે. મૂળનાયક શ્રીસંભવનાથ લગવાન છે.

૧૪૧. દેલવાડા

(કોઠા નંબર : ૨૯૬૦)

ઉદ્દેપુરથી ઉત્તર દિશામાં ૧૭ માઈલ દૂર દેલવાડા નામનું ગામ છે. શિલાલેખોમાં આનું 'દેવકુલપાટક' એવું નામ મળે છે. પાટક એટલે પાડો-ગામનો અડધો ભાગ. મતલબ કે ગામનો અડધો ભાગ તો દેવકુલ-દેવમંદિરોથી રચાયેલો છે એમ ગણાય. એક સમયે આ મોટું નગર હતું કાળક્રમે તેનો મોટો ભાગ નષ્ટ થઈ જતાં બાકી બચેલો ભાગ દેલવાડા કહેવાતો હોય. એમ પણ બનવાભેગ છે કે નષ્ટ થયેલો ભાગ નાગાર્હ નગરનો હોય. વિક્રમની પંદરમી-સોળમી શતાબ્દીમાં આ ગામની ભારે જહોજલાલી હતી એમ અહીંથી મળેલા શિલાલેખોથી જણાય છે. વળી, અહીં જૈનોની વસ્તી પુષ્કળ હોવાનું પણ શિલાલેખો જણાવે છે. શ્રીસોમસુંદરસૂરિ પોતાના વિશાળ સાધુપરિવાર સાથે અહીં ઘણી વખત આવ્યાનું વર્ણન 'સોમસૌભાગ્યકાવ્ય'માંથી મળી આવે છે. કહેવાય છે કે અહીં પહેલાં ત્રણસો મંદિરોનો ઘંટારવ સંધ્યાકાળે એકી સાથે સંભળાતો હતો. સં. ૧૭૪૬ માં રચેલી 'તીર્થમાળા'માં કહે છે કે—

“ દેલવાડિ છિ દેવ જ ઘણા, બહુ જિનમંદિર રળિયામણાં;
દોઈ ડુંગર તહાં થાપ્યાં સાર, શ્રીશત્રુંજે ને ગિરનાર. ”

અહીં અનેક જિનમંદિરો હતાં એટલું જ નહિ; બે ડુંગરો ઉપર શત્રુંજયાવતાર અને ગિરનારાવતારની સ્થાપના કરેલી હતી. આ હકીકત ઉપરથી જ આ તીર્થની મહત્તા પામી જણાય છે પરંતુ આજે તો માત્ર ૩ મંદિરો અખંડરૂપે વિદ્યમાન છે, જેને 'વસહી' કહેવામાં આવે છે. આ ત્રણે મંદિરો બાવન જિનાલયવાળાં વિશાળ અને ભવ્ય છે. બે મંદિરોમાં મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ લગવાન છે અને ત્રીજું મંદિર શ્રીપાર્શ્વનાથ લગવાનું છે. તેમાં લોંધરાં પણ છે. વિશાળકાય તીર્થંકર પ્રતિમાઓ અને કેટલાક આચાર્યોની મૂર્તિઓ પણ આ મંદિરોમાં બિરાજમાન છે. સં. ૧૮૫૪ માં અહીં છૂર્ણોદ્ધાર થયો ત્યારે જમીનમાંથી ૧૨૪ મૂર્તિઓ મળી આવી હતી.

એક ચોથું મંદિર યતિજીના ઉપાશ્રયમાં છે. અહીં ૧૦-૧૨ પોષધશાળાઓ યતિ-મહાત્માઓની વિદ્યમાન છે.

૧૪૨. વેલાર

(કોઠા નંબર : ૨૯૬૧)

નાણા સ્ટેશનથી ઉત્તર દિશામાં ૩૧ માઈલ દૂર વેલાર નામે ગામ છે. આ ગામમાં આવેલા શ્રીઆદીશ્વર લગવાનના મંદિરમાંની નવચોડીના સં. ૧૨૬૫ ના સ્તંભલેખમાં આ ગામનું નામ 'વધિલાટ' ઉલ્લેખ્યું છે. આ લેખ આ ગામ અને મંદિરની પ્રાચીનતા વિશે પ્રકાશ પાથરે છે, તેથી અહીં આપવો ઉપયુક્ત ગણાય.

સં ૧૨૬૫ વર્ષે પાન્નુન વદિ ૭ ગુરો પ્રોદપ્રતાપગ્રીમદાંધલદેવકલ્યાણવિજય(વિ)રાજ્યે વધિલાટવૈત્યે શ્રીનાગકીયગ્ધે શ્રીશાંતિમૂર્તિગ્ધાવિષે ક્તત્ત્થ ॥

આસીદર્કદેવશનુલ્લ્ય ઝમલઃ શ્રદ્ધઃ પુગ શુદધીરત્તદગોત્રસ્ય વિમૂળ્લં સમજનિ શ્રેષ્ઠિસળધ્વામિયઃ ।

પુત્રો તદ્વ્ય વમ્વતુઃ ક્ષિતિતલ્લે વિલ્લ્યાતકીર્ત્તો મુરં પૂમાહઃ પ્રથમો વમ્વ સ ગુણી રામામિયધાપરઃ ॥૧॥

તથાન્યઃ ॥

શ્રીસર્વજ્ઞપદાર્ચને કૃત્તમતિર્જ્ઞવિ દયાલ્લમુંદુરાશાદેવ ક્ષિતિ કિત્તો(કૃત્તી) સમમવત્ પુનોડપ્ય ધાંગામિયઃ ।

તત્પુત્રો યતિસંગતિઃ પ્રતિદિનં ગોસાક્રનામા મુષિઃ(ધી) ક્ષિય્ત્વાચારવિસા(શા)રદો જિનગ્ધોદ્ધારોયતો યો[ડ]જનિ ॥૨॥

કદાચિદ્વ્યદા ક્ષિત્તે વિવિલ્લ્ય ચપલં ધનં । ગોલ્લ્યાક્રગામામિયાન્યાં કારિતો રંગમંદુષઃ ॥૩॥

મદં મવતુ ॥

આ લેખના ઐતિહાસિક ભાષી તારવણી આ છે:—

—સં. ૧૨૬૫ ના કાગળુ વદિ ૭ ને શુરુવારે રામ અને ગોસ્વાક નામના બે શ્રેષ્ઠીઓએ વિધલાટના મંદિરને રંગમંડપ કરાવ્યો, એ સમયે પ્રતાપી ધાંધલદેવ રાજા હતો અને નાણુપ્રિયગચ્છના અધીશ્વર શ્રીશાંતિસૂરિ આ મંદિરમાં વિરાજતા હતા. રામ નામનો શ્રેષ્ઠી ધર્મદેવશીય ઉમલનો સફુણી પુત્ર અને પુષ્પાનો ભાણ હતો. બીજો ગોસ્વાક નામે શ્રેષ્ઠી, વિદ્વાન અને દયાળુ જેવા આશાદેવના પુત્ર ધાંધાનો પુત્ર હતો. તે શ્રાવક ધર્મમાં ઉદયો અને સાધુઓના સંગમાં રહેતો. તે શિષ્ટાચારી હોવા ઉપરાંત જિનમંદિરોના ઉદ્ધાર કરવાની વૃત્તિવાળો હતો. આ બંને શ્રેષ્ઠીઓએ લક્ષ્મીની સ્થાપના સમજીને અહીંના રંગમંડપ કરાવ્યો.

મતલબ કે, આ મંદિર નાનું હત્યે અને તેનાં છત્તોદ્ધાર કરાવી રંગમંડપ વિશાળ બનાવ્યો હત્યે; કેમકે જે સમયે તેમણે મંડપ કરાવ્યો તે સમયે શાંતિસૂરિ આ મંદિરમાં પહેલાંથી જ વિરાજતા હતા. અર્થાત્ આ મંદિર સં. ૧૨૬૫ પહેલાં ગાંધી હેલું ભેખે અને વધિલાટ ગામ બેધીયે પ્રાચીન કાળમાં વસ્તું હત્યે એમ માની શકાય. એ સમયે નાણાકીય ગચ્છની અહીં ગાદી હોવાથી જોનાની આગામી પણ હત્યે. રામ અને ગોસ્વાક જેવા અને ગોસ્વાકના ઘીળ કુટુંબીઓ જેમણે આ મંદિરમાં સ્તંભો વગેરે કરાવ્યું છે, તે ઉપરાંતી પણ અહીં જોનાની વસ્તી કીક પ્રમાણમાં હોવાનું અલુમાન નીકળે છે.

આને અહીં જોન શ્રેષ્ઠીનું એક માત્ર ઘર છે. ઉપાશ્રય કે ધર્મશાળા નથી. સં. ૧૯૬૨માં અહીં શ્રાવકોનાં ૧૫-૧૬ ઘરો મોજુદ હતાં પણ કોઈ કારણે તેઓ પાલડી ગામમાં રહેવા આવ્યા ગયા છે. પાલડીમાં આવેલો ‘વેલારનો વાસ’ આજે એની સાબિતી આપી રહ્યો છે.

અહીં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર મૂળગભારો, મૂઢમંડપ, નવચોડી, સભામંડપ, સુંગારચોડી, શિખર અને ભમતીના કોટથી યુક્ત બનેલું છે. સં. ૧૯૧૮ના લેખે આ મંદિરની નવચોડીના સ્તંભો ઉપર કોતરેલા છે, એ ઉપરાંતી લાગે છે કે આ મંદિરનો એ સમયે છત્તોદ્ધાર થયો હતો અને એ સમયે થયેલી પ્રતિષ્ઠા વખતે મૂળનાયક સહિત આરેક દિગંભરીય મૂર્તિઓ શ્રાવકોને દયાંકથી મળી આવેલી તે આ મંદિરમાં પધરાવી દીધી લાગે છે. મૂળનાયક ઉપર સં. ૧૫૪૫નો લેખ અને ળીછ દિગંભર મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૫૪૮ના લેખો કૃત્તિમ રીતે લખાયેલા લેવાય છે.

મૂળનાયકના ડાબા હાથ તરફની લેખ વિનાની સ્વેતાંભરીય પ્રતિમા શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની છે. આ મંદિરમાં સં. ૧૨૬૫ના સ્તંભો લેખો મળે છે, ને છત્તોદ્ધાર સમયના છે. એટલે આ પ્રાચીન મંદિર કયાંરે અને કોણે બંધાવ્યું એ બંધવા માટે કોઈ લેખ સાંપડતો નથી. વૃદ્ધો કહે છે કે મૂઢમંડપમાં સં. ૧૨૩૨નો એક લેખ મોજુદ હતો પણ મંદિરમાં કરાયેલા પુનાના પ્તારનારમાં એ અને બીજા લેખો દબાઈ ગયા છે. અહીંનો એક સ્તંભ જોના ઉપર સંવત્ વિનાના પદલેખ

૧. “અર્જુનસા પ્રદિપ્તો જોન લેખસંહિત” લેખક: ૩૨૭ થી ૩૩૨.

૨. એજન્ડા લેખક: ૩૩૩.

કોરેલો છે તે પાર્શ્વવદેવ નામના ચૈત્યવાસી મુનિએ કરાવ્યાનું તેમાંથી જણાય છે.^૧ કેટલીક ખંડિત મૂર્તિઓ મંદિરની ગહાર જમીનમાં ભંડારી પણ દીધી છે.

ચામુડેરીવાળા શેઠ વના ખુમાળએ આ મંદિરનો છેલ્લો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી મંદિરમાં આરસ પથરાવ્યો છે. વળી, મંદિરનો કોટ, શૃંગારચોકી, બાળીઓ અને એક ચોરડી વગેરે પણ કરાવ્યું છે.

૧૪૩. ચામુડેરી

(કોઠા નંબર : ૨૯૭૨)

નાણા સ્ટેશનથી ઉત્તરમાં ૧૧ માઈલ દૂર ચામુડેરી નામે ગામ છે. કહેવાય છે કે અહીંના ચામુંડા દેવીના મંદિરના કારણે આ ગામનું નામ ચામુડેરી પડ્યું. આ ગામને ‘સાંવલેરી’ એવા બીજા નામથી પણ લોકો ઓળખે છે.

અહીં પોરવાડ શ્રાવકોનાં ૫૫ જેટલાં ઘરો વિદ્યમાન છે. ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ ધર્મશાળા તેમજ ૧ જૈન વિદ્યાલય પણ છે.

આ ગામમાં આવેલા જૂના ઉપાશ્રયમાં પહેલાં ઘર-દેરાસર હતું. તેમાં આરસની એક નાની શ્યામમૂર્તિ અને બે ધાતુમૂર્તિઓ બિરાજમાન હતી. પછી એક નવું મંદિર બંધાવી સં. ૧૯૮૫માં ધનારીના શ્રીપૂજ્ય મહેન્દ્રસૂરિજીએ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું આ મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને ભમતીના કોટવાળું બનેલું છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ અને બંને પડખે રહેલી મૂર્તિઓ નીચે લાંછનો બોળ હોવા છતાં લોકો તેમને શ્રીઋષભદેવ અને પડખેની મૂર્તિઓને શ્રીમલ્લિનાથ ભગવાન કહે છે. મંદિરમાંની કુલ ૧૦ મૂર્તિઓમાંથી ૯ મૂર્તિઓ માલણ ગામથી લાવવામાં આવી છે.

ગૂઢમંડપની મૂર્તિઓ ઉપર લેખો છે પણ પૂરા વાંચી શકાતા નથી, છતાં સં. ૧૪૯૭ના લેખો જણાય છે. ગૂઢમંડપમાં ગૌતમસ્વામી ગણધરની બે મૂર્તિઓ છે અને નવચોકીમાં ચક્ષ-ચક્ષિણીની બે મૂર્તિઓ છે. મંદિરમાંની ધાતુમૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૫૨૭, ૧૭૨૫, ૧૭૬૩ વગેરે સાલના લેખો વંચાય છે.^૨

૧૪૪. સીવેરા

(કોઠા નંબર : ૨૯૭૪)

પીંડવાડાથી ઉત્તરમાં ૫ માઈલ દૂર સીવેરા નામનું ગામ છે. અહીંના શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનના મંદિરમાંના સં. ૧૧૯૮ ના શિલાલેખમાં આ ગામનું નામ ‘સીપેરક’ ઉલ્લેખ્યું છે.^૩ આથી આ ગામ અને મંદિર એથીયે વધુ પ્રાચીન અને જૈનોની વસ્તીવાળું હશે એવું કહીત થાય છે.

આજે અહીં એકે જૈનની વસ્તી નથી, છતાં એની પ્રાચીન બહોળલાલીની યાદ આપતું શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું સબ્ય મંદિર ઊભું છે. આ મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શિખર અને ભમતીના કોટવાળું છે. વળી, દરવાજાની બંને બાજુએ દેરીઓ બનાવવા માટેના દશ-દશ ખંડો જેમાં જમણી બાજુના સાત ખંડો તો બમણા વિશાળ રાખેલા છે. મૂળભારો અને ગૂઢમંડપની ભીંતો શ્યામળા પથ્થરોની બનેલી છે. બાકીનો ભાગ સફેદ પથ્થરનો છે. શૃંગારચોકીને બદલે ચોતરો છે. મંડપ કે ધૂમ્મટ બનાવેલા નથી.

૧. “અર્જુનચલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ” લેખાંક : ૩૩૭.

૨. જોનન : લેખાંક : ૩૩૮ થી ૩૪૦.

૩. જોનન : લેખાંક : ૩૧૮.

મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની સપરિસ્કર મનોહર મૂર્તિની ગાદીમાં સં. ૧૧૦૯ નો ચિલાલેખ આ પ્રમાણે છે:-

“ સંવત્ ૧૧૦૯ વૈશા(સ્વ)મુદિ ૮ ગોટ્રગા શ્રીશાંતિનાથપ્રતિમા કારિતા ॥ શ્રીશાંત્યાચાર્યઃ પ્રતિષ્ઠિતા ॥ ”

—સં. ૧૧૦૯ ના વૈશાખ સુદિ ૮ ના રોજ ગોણીએ શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની પ્રતિમા બરાવી અને તેની શ્રીશાંત્યાચાર્યે પ્રતિષ્ઠા કરી.

આ ઉપરથી લાગે છે કે આ મંદિર સં. ૧૧૦૯ માં બનાવવામાં આવ્યું હશે.

મૂળનાયકની ઊંચી ઝેઠકની ગાદીમાં વચ્ચે ધર્મચક્ર અને તેની નીચે બે હરણની આકૃતિઓ છે. ધર્મચક્રની બંને બાજુએ એકેક હાથી અને સિંહ કોરેલા છે. પરિકરમાં એક બાજુમાં ભગવાનની ત્રણ મૂર્તિઓ અને બીજી બાજુમાં બે જિનમૂર્તિઓ તેમજ એક દેવીની આકૃતિ કોરેલી છે. ઉપરના ભાગમાં પુષ્પમાલધર અને હાથીનાં સુશોભનો છે. પરિકર જુદા જુદા ટુકડાઓ ગોઠવીને લગાડેલું જણાય છે.

ગૃહમંડપમાં સન્તકૃષ્ણાલંકૃત શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની કાયોત્સર્ગસ્થ હૃદયંગમ મૂર્તિ ખડી છે. તેની ઊંચાઈ-પહોળાઈ ૫૪”x૨૦” ઈંચ પ્રમાણ છે. એમાં લેખ નથી પણ એની રચના લાક્ષણિક દંડગની છે. ભગવાનના ચરણ પાસે એકેક ઈંદ્ર અને શ્રાવક તેમજ બીજી તરફ શ્રાવિકાની મૂર્તિઓ નમસ્કાર મુદ્રામાં બેઠેલી છે. પાસે ચામરધારી ઈંદ્રો સેવકને ખ્યાલ આપી રહ્યા છે. આ આકૃતિઓની ઉપર ત્રણ સર્પ-આનન એટલે ધરણેન્દ્રની આકૃતિઓ હાથ ભેડી અવનતભાવ દર્શાવી રહી છે. ઉપરના ભાગમાં બંને બાજુએ પુષ્પમાલધર ભિલા છે.

પાસેના ગોપકાઓમાં પ્રાચીન કોરણીવાળી સં. ૧૧૯૮ અને ૧૨૨૪ ની લેખાંકિત પ્રતિમાઓ આવેલું છે. આ ગોપકાની બંને બાજુએ પ્રાચીન કોરણીવાળા બારશાખના ચારસ સ્તંભોના ટુકડા લગાવ્યા છે, તેમાં દેવ-દેવીઓની મૂર્તિઓ નોવાય છે.

અહીં મંદિરની ભેડે બે-ત્રણ ચોરડાવાળી ધર્મશાળા છે. તેમાં સાધુ-સાધ્વી અને યાત્રાળુ શ્રાવકો ભિતરે છે.

ખીંડવાડાના શ્રાવક ચંદ્રભાણ જેતાણની અહીં દુકાન છે. તેઓ મંદિરની ચારી સંભાળ રાખે છે. તેમણે કરાવેલો એક ગણીઓ મંદિરને અર્પણ કર્યો છે.

મંદિરની પાછળ એક વિશાળ અને ઊંડું તળાવ મજબૂત બાંધણીનું બનેલું છે. નદીને તળાવમાં વળી છે. તળાવ વાટે ખેતરોને પાણી પહોંચે એવી સગવડ છે. સિંચેલી રાખમાં આ માટામાં મોટું તળાવ હોવાનું મનાય છે.

૧૪૫. વીરવાડા

(કોડા નંબર : ૨૬૬૫-૨૬૬૬)

સન્નતરોડ રેશનથી વાયવ્યપૂર્ણામાં ૬ માઈલ દૂર વીરવાડા નામનું ગામ છે. વીરવાડા પુરાતન છે, એટલું જ નહિ આજે તેની પાસે જ વાસીયું ગામ છે જેનો તોચમાળાઓમાં ‘વિસલનગર’ એવા નામે ઉલ્લેખ કર્યો છે, એ પ્રાચીન સમયમાં તો વીરવાડામાં સમાઈ જતું હશે.

ટેટરા ગામમાંથી મળી આવેલા જૈન મંદિરના સં. ૧૨૦૮ ના એક ચિલાલેખમાં ‘વીરપદ્વી’ ગામના એક શ્રેષ્ઠીએ મંદિર નિર્માણ કર્યાનો ઉલ્લેખ છે. જો આ વીરપદ્વી જ વીરવાડા હોય તો એ નક્કી થાય છે કે, આ ગામ બારમા-તેરમા સદાયથી વધુ પ્રાચીન છે.

અહીંના ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મંદિરની છવોડીના એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૪૧૦ નો લેખ છે, જે ઇર્ષો-

૧. “ અર્જુનાયક પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ ” લેખાંક : ૩૧૮, ૩૨૦

૨. “ જૈન લેખ સંગ્રહ ” ખંડ-૧-પીપ્પલ્લુચંદ્ર નાદર સંપ્રદીત-૪. ૨૬૮, લેખાંક : ૬૬૬.

દ્વાર કરાવ્યા સંબંધે છે, તેમાં આ ગામનું નામ 'વીરવાડા' આપેલું છે. ઉપર્યુક્ત લેખને સમર્થન આપતો આ લેખ એટલું તો સ્પષ્ટ કરે છે કે આ ગામ અને મંદિર સં. ૧૪૧૦ કરતાં અવશ્ય પ્રાચીન છે.

શ્રીમેહ કવિએ સં. ૧૪૯૯ ની આસપાસમાં રચેલી 'તીર્થમાળા'માં અને પં. શ્રીશીલવિજય ગણિએ સં. ૧૭૪૫ માં રચેલી 'તીર્થમાળા'માં શ્રીધર્મનાથ લગવાનના મંદિરનો ઉલ્લેખ ક્રમશઃ આ પ્રમાણે મળે છે:-

“વીરવાડિ શ્રીધર્મ જિણંદ.”^૧ “વીરવાડઠ ઠક ધર્મ વિચાર.”^૨

ન્યારે શ્રીજ્ઞાનવિમલસૂરિએ સં. ૧૭૫૫ માં રચેલી 'તીર્થમાળા'માં અહીંના મંદિરને શ્રીમહાવીર લગવાનનું હોવાનો ઉલ્લેખ આ રીતે કર્યો છે:-

“અઝાહરી વીરવાડિમાં એ, બંલણવાડિ વીર”^૩

ઉપર્યુક્ત વર્ણનો મંદિરમાં જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે મૂળનાયકમાં થયેલા દેરદારનાં પ્રમાણ આપે છે.

અહીં શ્રાવકોનાં ઘર ૪૮, ઉપાશ્રયો ૪, ધર્મશાળાઓ ૨ અને ૨ જિનમંદિરો છે. આ મંદિરો પૈકી એક શ્રીઆદીશ્વર લગવાનનું અને બીજું શ્રીધર્મનાથ લગવાનનું છે.

૧. શ્રીઆદીશ્વર લગવાનનું મંદિર પહાડની ટેકરીની ઓથમાં બિંચાણુ લાગ પર આવેલું છે. મૂળગભારો ગૂઢમંડપ, નવચોકીઓ, સલામંડપ, શંગારચોકી, ચારે તરફ ફરતી ૪૬ દેરીઓ યુક્ત છે. દેરીઓ સમેત કુલ ૪૭ શિખરોથી આ મંદિરની રચના આદીશાન દેખાય છે, દેરીઓ ૪૦ છે અને બંને બાજુએ ત્રણ-ત્રણ ખંડવાળો એકેક ગભારો છે. તે એકેક ખંડ ઉપર શિખરો છે. આ મંદિરને લોકો 'ખાવન જિનાલય' નામે ઓળખે છે.

મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર લગવાનની પ્રાચીન મૂર્તિ પંચતીર્થોના પરિકરયુક્ત છે. પરિકરની ગાદીમાં વચ્ચે દેવી, તેની નીચે બે હરણ અને બંને બાજુએ એકેક હાથી અને સિંહ છે. વળી, એક તરફ યક્ષ અને અંગિકાદેવીની મૂર્તિ છે. મૂર્તિ ઉપર લેખ જોવાતો નથી. સંલવતઃ લેખનો ભાગ લાદીઓ જડતાં દગાઈ ગયો હોય એમ જણાય છે. મંદિરમાં મૂર્તિઓનો પરિવાર ઠીક પ્રમાણમાં છે. જમણા હાથે આવેલી એક ખાલી ચોરડીમાં થઈને ભમતીમાંથી બહાર જવાનો દરવાજો મૂકેલો છે. એ દરવાજાની બારશાખમાં તીર્થંકરની મંગળમૂર્તિ ઉત્કીર્ણ છે અને દરવાજા ઉપર શંગારચોકી પણ કરેલી છે.

શંગારચોકીના બહારના કંપાઉડમાં એક લોંચડું છે, તેમાં ખંડિત મૂર્તિઓ અને પરિકરો વગેરે લંડારી દીધાં છે. છતને ખોદીને જ લોંચરામાં જઈ શકાય એવું પાકું કામ કર્યું છે.

આ મંદિર સં. ૧૪૭૫ માં બન્યું હોવાની માહિતી એક લેખથી મળી આવે છે ડીડિલા ગામના રહેવાસી પોરવાડ પાદહાએ આ મંદિર બંધાવી તેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવીરપ્રભસૂરિએ કરાવી છે. એજ આચાર્યે મંદિરનો રંગમંડપ પોતે કરાવ્યાનો એક લેખ એક સ્તંભ નીચે ચૂનામાં દબાયેલો મળી આવેલો. હવે તેની ઉપર લંડારની આરસ પેટી લગાવ્યાથી એ લેખ દટાઈ ગયો છે.^૪ આ સિવાય ગૂઢમંડપ, નવચોકી કે દેરીઓની બારશાખમાં બીજા લેખો તો હથે પરંતુ બધે ચૂનાનું પ્લાસ્તર કરેલું હોવાથી તેનો પત્તો લાગતો નથી.

આ મંદિરના કંપાઉડમાં જ શામળાજીનું વૈષ્ણવ મંદિર છે.

૨. વીરવાડા ગામથી ૧ ફાર્લાંગ દૂર દક્ષિણ દિશામાં બીજું મંદિર આવેલું છે, મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી લગવાનનું આ મંદિર ટેકરીની ઓથમાં પણ કંઈક બિંચાણુવાળા ભાગમાં બેલું છે. મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી,

૧. “પ્રાચીન તીર્થમાળા સંગ્રહ” પૃ. ૧૦૬.

૨. એજન: પૃ. ૫૪.

૩. એજન: પૃ. ૧૩૭.

૪. “અર્ચુદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ”. લેખાંક: ૨૭૮.

સભામંડપ, શૃંગારચોકી, દરવાજાની બંને બાજુની ૧૪ ફેરીઓ અને ભમતીના ક્રોડચુકત શિખરણધી બનેલું છે.

આ મંદિર કોણે કચારે ગંધાંબુ એ સંબંધી લેખ મળતો નથી, પણ છયોકીના એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૪૧૦માં મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા સંબંધી લેખ સાંપડે છે.^૫ આથી સ્પષ્ટ છે કે, આ મંદિર એથીયે બે-ત્રણ સેકા પહેલાં બન્યું હશે.

મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનની મૂર્તિ ભવ્ય અને રમણીય છે. તેના ઉપર લેખ નથી પરંતુ તેનું શિલ્પવિધાન પ્રાચીન છે. પરિકરની બાહ્યમાં વચ્ચે ધર્મચક્ર, તેની બંને બાજુએ એકેક હાથી અને સિંહ તેમજ ધર્મચક્રની નીચે બે હરણની આકૃતિઓ ફેરેલી છે. ડાબા હાથ તરફ યક્ષની મૂર્તિ છે જ્યારે જમણા હાથ તરફની દેવીમૂર્તિ પરિકરમાંથી છૂટી પડી ગઈ હોય એમ લાગે છે. ચૂદમંડપમાં પ્રાચીન મૂર્તિઓના પરિકરો, કાંઈસંગિયા અને તેના ખંડિત અશોનો સમૂહ ભેગા છે.

વાસીયુ અથવા વીસલનગર :

ઉપર્યુક્ત મંદિરની પાસે પહેલાં અસંખ્ય અવશેષોથી જણાય છે કે, અગાઉ વીરવાડાનો વિસ્તાર અહીં સુધી હતો. લોકોના કથન મુજબ અહીં વીસલનગર નામે ગામ હતું. મહાવીરસ્વામી ભગવાનના આ મંદિરની પાસે કૂવો અને ગણીચો પણ હતા. પં. શ્રીમેહ કવિએ વીસલપુરનું સ્મરણ કરાવ્યું છે. આજે આ મંદિરને લોકો 'વાસીયાનું મંદિર' કહે છે. આ હકીકતથી જણાય છે કે વીસલપુર અથવા વીસલનગરમાંથી વાસીયું એવો અપભ્રંશ થયો હતો. શુભશતમાં વસેલા વાસીયાથી જોગખાતા શ્રાવકો આ સ્થળના હશે, જે કોઈ પ્રસંગે એકસાથે ઉઠ્યાગો ભરી ગયા હશે, પરંતુ એક હકીકત ધ્યાન ખેંચે એવી છે કે, આ મંદિરમાં સં. ૧૪૧૦ ના લેખમાં 'વીરવાડા ગ્રામ' સ્પષ્ટ આપેલું છે વળી, પ્રાદ્યલુવાડાના સં. ૧૭૧૬ના લેખમાં^૬ પણ આ મહાવીરસ્વામી મંદિર પાસેના ચૂલ માટે 'વીરવાડા ગામ'નો ઉલ્લેખ કરેલો છે. એટલે આ સ્થળ વીરવાડા ગામને લગતો જ વાસીયા એવા પરા એવા વિભાગ નામે જોગખાઓ હોય એવું ફલિત થાય છે.

કોટરા :

વીરવાડાથી ઉત્તર દિશામાં ૧૧ માઈલ દૂર કોટરા નામે ગામ છે. અહીં એક નાની ટેકરી ઉપર જૈનમંદિરનું ખંડિયર પડેલું છે. એની આસપાસની ભૂમિ ઉપર ઇંટોનાં ઢોંડાં જ્યાં જ્યાં પથરાયેલાં પડ્યાં છે; આથી અનુમાન થાય છે કે મંદિરની આસપાસ વસ્તીવાળું ગામ હતું. મંદિરના ખંડિયર ઉપરથી જણાય છે કે, આ મંદિર મૂળગભારે, ચૂદમંડપ, સભામંડપ, ભમતીના ક્રોડ અને શિખરચુકત બનેલું હતું. આજે મૂળગભારે અને ચૂદમંડપના દરવાજા માત્ર વિદ્યમાન છે. પથ્થરનો ચૂદમંડપ અને ઉપરના ઘૂમટનો ચોડો ભાગ તેમજ મૂળગભારમાં પથ્થાસન સુધીની ભીંતો ભીંતી છે. કોટરાની ભીંત ભેધી છ પ્રીટ સુધીની હયાત છે. બાકીનો ભાગ ભાગ પડી ગયો છે. અહીંની ઇંટો ૧૨x૮ ઇંચ લાંબી-પહોળી અને ૨x૨ના ની ભડી છે. બંને દરવાજાની બારથાખમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે લીધેંકર મૂર્તિ ફેરેલી છે.

આ મંદિરનો એક શિલાલેખ બાણુ પૂરણચંદ્ર નાકરે પોતાના 'જૈન લેખસંગ્રહ'ના પ્રથમ ખંડના પૃષ્ઠ : ૨૬૮ માં લેખાંક : ૯૬૯ માં આ પ્રકારે આપ્યો છે:—

“ પૂર્વે હોલિગ્રામમૂળનાયક: શ્રીમહાવીર: સંવત્ ૧૨૦૮ વર્ષે ત્રિપલ્લગચ્છીયશ્રીવિજયમિહસૂરિભિ: પ્રતિષ્ઠિત: પથાત્ વીરપરચ્ચા[...]: પ્રાગ્ સાહ સદેવકારિતે પ્ર(પ્રા)સાદે વિપ્પાલ(બલા)નાર્ચ શ્રીવીરપ્રભસૂરિભિ: સ્થાપિત: । સંવત્ ૧૪૬૫ વર્ષે ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, કીડિલા ગામના મંદિરના મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન જેમની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૨૦૮ માં ત્રિપલ્લગચ્છીય શ્રીવિજયસિંહસૂરિએ કરી હતી, તે મૂર્તિ વીરપદ્મી (વીરવાડા)ના પ્રાગ્વત્સાતીય શાહ સહદેવે કોટરામાં ગંધાવેલા મંદિરમાં સં. ૧૪૬૫ માં ત્રિપલ્લગચ્છીય શ્રીવીરપ્રભસૂરિએ સ્થાપન કરી.

આ ઉપરથી સ્પષ્ટ થાય છે કે અહીંના મંદિરની સં. ૧૪૬૫ માં પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી. તેમાં સં. ૧૨૦૮ માં.

૫. “ અર્જુનાચલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ ” લેખાંક : ૨૭૭.

૬. જૈનના લેખાંક : ૨૯૮.

ડી'ડિલા ગામના મંદિરના મૂળનાયકને આમાં પ્રતિષ્ઠિત કર્યા. આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે, સં. ૧૪૬૫ પહેલાં ડી'ડિલા ગામનું મંદિર પડી ગયું હોય કે કોઈ આતંકના કારણે મૂળનાયકની ફેરણદલી કરવી પડી હોય.

અગાઉ અહીં શ્રાવકોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હતી પરંતુ આજે એકે ઘર વિદ્યમાન નથી. અહીં માત્ર ૧૦-૧૫ રખારીનાં ઘરો છે. અહીંથી ૧ ફર્લાંગ દૂર કંઈક નીચાણમાં નવું ગામ વસેલું છે.

વીરોલી :

કોટરાથી ઉત્તર દિશામાં ૧૧ માઈલ દૂર અને સનજનરોડ સ્ટેશનથી વાયવ્યખૂણામાં ૬૧ માઈલ દૂર વીરોલી નામે ગામ છે. તેનું પ્રાચીન નામ વિરૂલી હશે એમ કોટરા ગામના ગંપામાં પડેલી એક સરખના સં. ૧૫૫૭ ના મહારાવ જગમાલના સમયના લેખથી જણાય છે.

અહીં ઊંચાણવાળી જમીનમાં એક મંદિર સાબૂત ઊભું છે. તેમાં મૂર્તિઓ વિદ્યમાન નથી. અહીંથી મૂર્તિઓ ક્યારે કયાં લઈ જવામાં આવી તેની માહિતી મળી નથી. મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, સલામંડપ, શિખર અને કોટયુક્ત બનેલું છે. કોટનો થોડો ભાગ પડી ગયો છે. સિવાય આખુંય મંદિર સારી સ્થિતિમાં વિદ્યમાન છે. મૂળભારો, ગૂઢમંડપ અને કોટની બારશાખોમાં મંગળમૂર્તિ શ્રીજિનેશ્વરની મૂર્તિઓ બિરાજમાન કરેલી છે. મૂળભારામાં પંખાસણ વિદ્યમાન છે. મંદિરમાં ચૂનાની કલાઈ કરાવેલી છે, જે છૂણેદાર કર્યાની સાબિતી આપે છે. આ મંદિરની ઈંટો ૧૨x૬ ઈંચ લાંબી-પહોળી અને ૨x૨૧ ઈંચની બાંડી છે. મંદિર પંદરમા સૈકા કરતાં પ્રાચીન જણાય છે.

આ ગામ ક્યારે ઉજ્જડ બન્યું એ જાણવાને કશું સાધન નથી. મંદિરની આસપાસ મકાનનાં અવશેષો, ઈંટોનાં રોડાં વગેરે પડ્યું છે અને મંદિરની વિદ્યમાનતા જ અહીં જૈન વસ્તી હોવાનો પુરાવો આપી રહી છે. થોડાં વર્ષો અગાઉ આ મંદિરથી ૨ ફર્લાંગ દૂર નીચાણવાળી જમીનમાં ગામ વસ્યું છે. તેમાં રજપૂત અને રખારીઓનાં ૪૦-૪૫ ઘરો વિદ્યમાન છે.

★

૧૪૬. ઉંદરા

(કોઠા નંબર : ૨૬૭૭)

સનજનરોડ સ્ટેશનથી વાયવ્યખૂણામાં ૪ માઈલ અને બ્રાહ્મણવાડાથી ૧ માઈલ દૂર ઉંદરા નામે ગામ આવેલું છે. અહીં ઉપાશ્રય, ધર્મશાળા કે જૈનનું એકે ઘર નથી. મંદિરની આસપાસ મકાનોનાં અવશેષો વિદ્યમાન હોવાથી જણાય છે કે, અગાઉ અહીં આસપાસ ઠીક પ્રમાણમાં વસ્તી હશે અને જૈન મંદિર હોવાથી જૈનોની વસ્તી પણ સારી હોવાનું પ્રમાણ મળે છે. આજે તો આ મંદિરથી ૨ ફર્લાંગ દૂર ગામ વસ્યું છે.

હાલના ગામથી દૂર જંગલમાં એક નાની ટેકરીની ઓથમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર વિદ્યમાન છે. મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, નવચોકી, સલામંડપ અને ભમતીના કોટયુક્ત શિખરબંધી બનેલું છે.

મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનની મનોહર મૂર્તિ છે, તેની નીચે સં. ૧૪૮૯નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ [સં] ૧૪૯૯. ફા. ૦ વ. ૫.....[ત્રાં]હણવાડાગ્રામે નિજોદ્વૃતપ્રાસાદે શ્રી: ॥ શ્રીમહાવીર સૌંદા જાણા હા.....॥ ”

વળી, ગૂઢમંડપમાં સરખુણ લાગના પાટડા ઉપર મંદિર બંધાવ્યા સંબંધી સં. ૧૪૮૯નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સં. ૧૪૮૯ વર્ષે માહ સુદિ ૧૩ દિને પ્રાગ્વાટજ્ઞાતીય સા. ૦ લલતપાલ મા. ૦ નામલદે પુત્ર સા. ૦ સોહવ મા. ૦ સોદી તત્પુત્ર શ્રીતીર્થયધર્મકર્મકારક સા. ૦ પીમાં મા. ૦ ગોરી તત્પુત્રેણ દદશ્રીદેવગુરુભાવિતાંત:કરણેન પ્રૌઢશ્રીવિમવાકરણપ્રવીણેન સા. ૦ પુંજાકેન

માઁ સોહા મુશ્રાવક સાઁ મામંત સંઁ ધોડાસણ વ્યઁઁ દ્રામણ સાઁ.....જ્ઞાણ ટહા.....જ.....પુવ સાઁ સૂરા સીહાપુત્રિકા વાર્દી
વાન્દીપ્રમુસકુન્દુવયુતેન ઝંદિરાપ્રામે સ્વશ્રેયોર્થ.....શ્રીવર્દમાનત્રિનપ્રતિમાસમલંકૃતઃ પ્રોટપ્રાસાદ[ઃ] કારિતઃ પ્રતિષ્ઠિતઃ શ્રીમત્તપાગચ્છાધિરાજ-
શ્રીસોનનુંદરસુભિઃ ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી જણાય છે કે, શ્રેષ્ઠી પૂલ્લએ આ મંદિર બંધાવી સં. ૧૪૮૬ના માહ સુદિ ૧૩ના દિવસે શ્રીસામુદ્રસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કરાવી. આ લેખમાં ઉંદિરા ગામનો સ્પષ્ટ ઉલ્લેખ હોવાથી આ ગામ સં. ૧૪૮૬ પહેલાંનું હોય એવો નિર્ણય કરી શકાય.

★

૧૪૭. કેબર

(કોડા નંબર : ૨૯૭૮)

બનાસ સ્ટેશનથી ઉત્તરમાં ૨૫ માઈલ દૂર કેબર નામે ગામ છે. આ ગામ તેરમા ચૈકા પહેલાંનું છે. એ સંબંધે અહીંના ભૈન મંદિરના એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૨૨૪ ના લેખનું પ્રમાણ મળે છે. અહીં ૧ ઉપાશ્રય, ૧ ધર્મશાળા અને શ્રાવકોનાં ૮ ઘરો વિદ્યમાન છે.

શ્રીસંભવનાથ ભગવાનનું પ્રાચીન મંદિર મૂળભારી, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સલામંડપ, ગંગારથોકી, ભમતીના કોટ-સુષ્ટ કાળા પથ્થરનું બનેલું છે. મૂળભારામાં શ્રીસંભવનાથ ભગવાન મૂળનાથ છે. તેમની ગાદીમાં નીચે આડું ધર્મચક્ર અને તેની બંને બાજુએ હરણ અને સિંહની આકૃતિ છે. તેની એક બાજુમાં શ્રાવક અને બીજી બાજુમાં શ્રાવિકા ચૈત્યવંદન કરી રહ્યાં એવી સુક્રામાં શિલ્પાકૃતિ કરેલી છે. ગાદી અને પગાસજ્જ પ્રાચીન છે. મૂળનાથકની મૂર્તિ નીચે “શ્રીશંમવનાથચિન્ન ॥” એટલા જ માત્ર અક્ષરો કોતરેલા છે. આ મૂર્તિ જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે નવી મૂકવામાં આવી હોય એમ લાગે છે. કેમકે, મંદિરના ગૂઢમંડપના એક સ્તંભમાં સં. ૧૨૨૪નો એક શિલાલેખ છે, તેમાં રાણા રાવસીએ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના આ મંદિરમાં એક સ્તંભ કરાવ્યાનો સ્પષ્ટ નિર્દેશ છે. આથી પહેલાં મૂળનાથક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાન હોવાનું જણાય છે. મૂળનાથકની બંને પડોએ રહેલી મૂર્તિઓ ઉપરના લેખો ઘસાઈ ગયા છે. છતાં એક મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૨૨૪ નો લેખ પ્રતીત થાય છે.

ચિરાહીના મહારાવ સુરતાણે આ ગામ સં. ૧૬૩૪માં તેમના પુરોહિતોને દાનમાં આપ્યું હતું.

★

૧૪૮. બ્રાહ્મણવાડા

(કોડા નંબર : ૨૯૭૯)

પીંડવાડા (સજ્જનદોડ) સ્ટેશનથી વાયવ્યજુલામાં ૩૫ માઈલ દૂર બ્રાહ્મણવાડા નામનું જોનાનું પવિત્ર તીર્થધામ આવેલું છે. શિલાલેખોમાં એનું નામ ‘બ્રાહ્મણવાટક’ મળે છે. લોકોમાં આ તીર્થ જીવિતસ્વામીના નામે પ્રસિદ્ધ છે. લોકપ્રસિદ્ધિને અનુક્રુતિએ આધાર છે. ‘તપાગચ્છ પટ્ટાવલી’ અનુસાર મહારાજ સંપ્રતિએ અહીં મંદિર બંધાવ્યું. અર્થાત્ અગાઉના નાના કે જીર્ણ મંદિરને સંપ્રતિએ વિશાળ કરાવ્યું હશે. સંપ્રતિ પ્રતિવર્ષ પાંચ તીર્થોની ચાર વખત યાત્રા કરતા હતા તેમાં બ્રાહ્મણવાડાનો પણ સમાવેશ છે. વળી, નાગાર્જુનસૂરિ, સ્કંદિવસૂરિ અને પાદલિસસૂરિ જે પાંચ તીર્થોની યાત્રા કરતા તેમાં પણ બ્રાહ્મણવાડા તીર્થનો નિર્દેશ છે. શ્રીજયાર્દસૂરિના ઉપદેશથી (સં. ૮૨૧ ની આસપાસ) પોરવાડ મંત્રો સામંતે નવસો મંદિરોના જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો તેમાં બ્રાહ્મણવાડાનું મંદિર પણ એક હતું. અચલગચ્છીય શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ સં. ૧૩૦૦ ની આસપાસ રચેલી ‘અષ્ટોતરી તીર્થમાળા’માં ઉલ્લેખ્યું છે કે, બ્રાહ્મણવાડામાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનના મંદિરમાં ભગવાન મહાવીરના ચરણોની પાદુકાવળો યૂલ છે.

આ હકોક્ત ઉપરથી આ તીર્થની પ્રાચીનતાનો અડચટો મળી રહે છે. એક કાળે આ તીર્થધામમાં અનેક શ્રાવક ક્રેટ્કોના વસતાં હશે પરંતુ આ મંદિરની ચોકી કરવા જે ઠીકારને રાખવામાં આવેલા તેમની સાથે શ્રાવકોને જગડા થતાં

શ્રાવકો ગામ છોડી અન્યત્ર રહેવા ચાલ્યા ગયા. આજે તો યાત્રાળુઓ માટે એક વિશાળ ધર્મશાળા અને તીર્થ અંગેનાં ઉપયોગી મકાનો સિવાય અહીં ગામ કે વસ્તી નથી. વેરાન જંગલમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું વિશાળ મંદિર અદ્ભુત ભૂમિ છે. પ્રવેશદ્વાર આગળ એક મોટો શિલાનિર્મિત હાથી બંને બાજુના રક્ષકો સાથે ઊભો કરવામાં આવ્યો છે. બેઠા ઘાટનું છતાં શિખરખંધી મંદિર મનોહર છે. તેમાં મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોકી, સભામંડપ, શૃંગારચોકી, દરવાજા ઉપરનો બલ્કોનક (મંડપ) અને ભમતીમાં ફરતી ૩૫ દેવકુલિકાઓ છે. તેમાંયે ત્રણે બાજુના ત્રણ ગભારાઓ સાથે ૩૫ શિખરોવાળા આ મંદિરની રચના વિસ્તારવાળી છે.

મૂળનાયકની પ્રતિમા હૃદયંગમ છે. તેના ઉપર લેખ નથી. મોતીનો લેખ કરાવ્યાથી એ દખાઈ ગયો હોય એમ તેના નીચે કવચિત બે-ત્રણ ઝાંખા અક્ષરોથી અનુમાન થાય છે. મૂળનાયકની ઉપર પરિકરનો એક ખંડિત ટુકડો ચોટેલો છે, જેમાં યુગ્મમાલધર અને છત્ર જોવાય છે. આ ટુકડો પ્રાચીન શિલ્પકળાની પ્રતીતિ કરાવી રહ્યો છે.

આખા મંદિરમાં છેલ્લા જીર્ણોદ્ધાર વખતે આરસની લાદીઓ, ટાઇલ્સ અને કાચ લગાડી દીધા છે. ભીંતોમાં ચિત્રાવલી અને રંગનું કામ ચોપી ઊઠે છે. ભગવાન મહાવીરનો ગોવાળિયાના ઉપસર્ગનો ભાવ વગેરે ચિત્રો છે પણ પ્રાચીનતાની કોઈ નિશાની ભૂલથીયે રહેવા દીધી નથી. અહીંની એક ભગવાનની પાષાણ મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૩૪૯નો લેખ છે જ્યારે દેરીઓની આરંભમાં સં. ૧૫૧૯, ૧૫૨૧ના શિલાલેખો જોવાય છે પણ મંદિર ખંધાવ્યા સંબંધે કોઈ લેખ મળતો નથી. સં. ૧૫૧૯ લગભગમાં આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર થયો હશે એમ શિલાલેખોથી સમજાય છે. મંદિરનો છેલ્લો ધજા દંડ-કળશ સં. ૧૯૫૮માં ચડાવવામાં આવ્યો છે.

મંદિરની બહાર જમણા હાથ તરફની ઓસરીમાં એક દેરી છે તેમાં ચાર જોડી પગલાં છે અને છૂટાં પડેલાં ચાર જોડી પગલાં બહારના ભાગમાં છે. હાથીખાના પાસે બે દેરીઓ છે, તેમાં ચતિઓનાં બે જોડી પગલાં ઉપર સં. ૧૭૦૦ પછીના લેખો છે. કંપાઉંડની બહાર એક મોટી છત્રીમાં ગિરિરાજ શત્રુજયનો એક શિલાપટ્ટ પ્રતિષ્ઠિત છે

મંદિરથી વીરવાડાના દરવાજા તરફ જમણી બાજુએ એક મોટી દેરી છે. તેમાં પહાડના પથ્થરમાં જ ભગવાન મહાવીરસ્વામીની ચરણપાદુકા કેતરી કાઢી છે. અહીં લગભગ ૫૦ વર્ષ પહેલાં પહાડમાં એક દેરી હતી, જેમાં ભગવાન મહાવીરની ગોવાળિયાઓએ કાનમાં ખીલા લગાવ્યાની ઘટનાની સ્પષ્ટ આકૃતિઓ પથ્થરમાં કોરી કાઢેલી હતી પણ આજે આ આકૃતિ કે દેરી જોવાતી નથી. દંતકથા એવી છે કે, ભગવાનને ખીલાનો ઉપસર્ગ આ સ્થળે થયો હતો. જો કે આ દંતકથાને ઇતિહાસનો કશો આધાર નથી.

વીરવાડાના દરવાજા બહાર ડાબા હાથે પહાડના રસ્તે બે-એક ફર્લીંગ દૂર એક જિંચા ચોતરા ઉપર ચારે તરફ ખુલ્લી એક દેરી છે, તેમાં શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનાં પગલાંની સ્થાપના કરેલી છે. શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ અને પં. શ્રીસૌભાગ્યવિજયજીએ નિર્દેશ કરેલી છે. તે આ દેરી જ હોવી જોઈએ કેમકે આ સિવાય ભગવાનનાં પ્રાચીન ચરણોવાળી દેરી કે થૂલ નથી અહીં એક બીજી દેરી પણ છે જેને ‘વીરજીની દેરી’ કહે છે તે ‘મણિભદ્ર વીર’ની હશે એમ જણાય છે.

શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ સં. ૧૩૦૦ ની આસપાસ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરી તીર્થમાળા’માં “શ્રીપ્રાક્ષણવાડમાં શ્રીમહાવીર ભગવાનના ચરણોવાળો થૂલ છે.” એમ લખ્યું છે. વળી, સં. ૧૭૫૦માં પં. શ્રીસૌભાગ્યવિજયે રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં પણ અહીં વીર ભગવાનનાં ચરણો હોવાનું જણાવ્યું છે.

કવિ શ્રીલાવણ્યસમય ગણિ (સં. ૧૫૨૯ દીક્ષા) શ્રીવિશાલસુંદર (સં. ૧૬૮૫ લગભગ), પં. શ્રીક્ષેમકુશલ (સં. ૧૬૫૭ આસપાસ), શ્રીવીરવિજયજી (સં. ૧૭૦૮) એ આ તીર્થનો સ્તોત્રરૂપે કાવ્યમય મહિમા ગાયો છે, એ કૃતિઓ આજે ઉપલબ્ધ છે. આ ઉપરથી આ તીર્થની મહત્તા કેવી હશે એ જાણી શકાય છે.

ખીંડવાડાના દરવાજા તરફના ચોકમાં એક છત્રી ઊભી છે, તેમાં રાવળ સાધુ અમરાજીની મૂર્તિ છે. આ અમરાજી પ્રાક્ષણવાડાનો ઘણાં વર્ષો સુધી પૂજારી હતો. તેને ભગવાનમાં ભારે નિષ્ઠા હતી. એના સ્મારક રૂપે આ દેરી સં. ૧૯૨૧માં પ્રાક્ષણવાડાના કારખાના તરફથી બનાવવામાં આવી છે.

પીંડવાડાના દરવાજા તરફની એક મોટી વાવ પ્રાશ્નવાડા કારખાનાના તાલે છે. બીજી જનાપરમાં 'હીરાજીવાળો' અરટ, પીંડવાડામાં 'પાટલાવો' નામનો અરટ અને ઉંઢરામાં 'સરેંરી વાવ' નામનો અરટ તથા વીરવાડા ગામની ખેતીની ઉપજનો અડધો ભાગ વગેરે શિરોહીના મહારાવ શ્રીશિવસિંહજીએ ભેટ કર્યા સંબંધે સં. ૧૮૭૬ ના જેઠ સુદિ ૫ ને શુક્રવારે એક તામ્રપત્ર કરી આપેલું છે. શ્રીશિવસિંહજી મહારાજને રાજગાદી મળે એવી કોઈ આશા નહોતી પણ પ્રાશ્નવાડા તીર્થની ભક્તિના પ્રતાપે તેઓ શિરોહીના રાજવી થયા એવી તેમને શ્રદ્ધા બેસી ગઈ હતી અને તેથી તેમણે બુદ્ધે બુદ્ધે વખતે આ તીર્થના કાયમી રક્ષણ માટે જે દાન કર્યાની વ્યવસ્થા કરી તેનું તામ્રપત્ર લખી આપી આ કારખાનાને અર્પણ કર્યું છે, તે આ પ્રમાણે છે:—

“(સહી) શ્રીમા(મ)હાદેવજી

મહાગવજી શ્રીશિવસિવ(સિંહ)જી કુ(કું)વરજી શ્રીગુમાનસિવ(સિંહ)જી વચનાયતાં ।

ગાવ બોરવાડો પ્રગને રુવાઈ રે સંતો લાગત વરાડ સદામદ સિરોહી રે દરવાર લાગે તકો શ્રીચામળવાજીરે કારસાને ચઢાયો સો હાસીલ રાજો આદમી રેવને ડગરાસો ને કારસાને પારો લગાવસો । દેવડા રાજપુત જામીરદારે વળારે હાસીલ સદામદ પરવાંને હૈ સો સાદે જાવસી । શ્રીદવાકાનાથજી પરસવા પદારોયા જેરે ગામ ચોયાર ચઢાવીયા જણાપર શીસારખેચરજી રે, ગામ વાસો શ્રીદવાકાનાથજી રે, ગાંવ દેલદર શ્રીમંત્રાવજીરે ભેટ કંનો સો જરખળ હુઓ જાવસી । અરઠ ૧ હીરાજીવાળો ગામ જણાપરમેં જાવ મુષા । અરઠ પાટલાવો જાવ મુષા ગામ પીંડવાડે । અરઠ ૧ સંભી વાવ ગાંવ ડંદરે જણો હાસલ શ્રીચામળવાડજી પ્રમાણે સદામદ ભેસી । દુવે શ્રીમુસ પર દુવે સોમળોત જેતા સીવા કાના । દં૦ । સિં૦ । પોમા કાનારા । સં૦ । ૧૮૭૬ રા જેઠ સુદ ૫ ગુરુ.

શિલો(શ્લોક)

ભાવ દત્ત પર દત્ત જો લોપંતે વસુધરા । તે નર નરકે જાવંતે યાવદ્ ચંદ દિવાકરા ॥”

અહીં શ્રીશાંતિસુરિએ સં. ૧૯૮૯ માં સ્થાપન કરેલું શ્રીમહાવીર જૈન શુક્રુલ વિદ્યામાન છે. તે સિવાય એક ગોશાળા વગેરે સ્થાનો છે.

અહીં પ્રતિવર્ષે ફાગણ સુદિ ૧૧ થી ૧૫ સુધી અને બાદરવા સુદિ ૧૩-૧૪ ના મોટા મેળા ભરાય છે. આ મેળામાં મોટી દુકાનો લાગે છે અને વેપારીઓ તેમજ લોકોની ઠઠ ભરે છે. દરેક કેમના લોકો પોતપોતાની રીતે ભગવાન મહાવીરસ્વામીની ભક્તિ કરે છે અને બાધા-માનતા પણ રાખે છે.

★

૧૪૯. પેશુવા

(કેડા નંબર : ૨૯૮૦)

બનાસ સ્ટેશનથી વાયવ્યપૂર્ણમાં ૧૫ માઈલ દૂર પેશુવા નામનું ગામ છે. કેદારલાથી વ્યાધ્યા ગયેલા શ્રાવકો અહીં આવીને વસ્યા છે. ત્યાંના ધ્વસ્ત જૈન મંદિરની કેટલીક મૂર્તિઓ પેશુવાના મંદિરમાં લાવવામાં આવી છે. તેના ઉપર સં. ૧૨૨૩ થી ૧૫૪૫ સુધીના લેખો મળે છે. આજે અહીં પોરવાડાનાં ૨૫ ઘર, ૧ ધર્મશાળા, ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ જૈન મંદિર છે.

મૂળનાયક શ્રીકુન્યાય ભગવાનનું આ મંદિર મૂળગભાષિ, ગૃહમંડપ, છથોડી, સભામંડપ, શિખર અને જામતીના દોટયુક્ત છે. અગાઉ આ મંદિર નાનું હતું તેને હાલમાં કરાવેલા છથોડીદાર વખતે આટલું વિદ્યાળ બનાવ્યું છે.

મૂળનાયકની પ્રતિમા ઉપર સં. ૧૭૨૧ નો લેખ છે. આ મૂર્તિ અને ત્રિગુરુ અહીંના સર્વે જ ભરાયું છે. અસલના મંદિરનો કોઈ લેખ મળતો નથી. બે ખરિત મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૨૨૩ ના લેખો છે.^૧

૧. “અરુણાચલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ” લેખક : ૧૦૧.

ગામની પાસે આવેલી એક ઊંચી ટેકરી ઉપરના ચામુંડા દેવીના મંદિરમાં સં. ૧૬૧૦ નો લેખ જોવાય છે.

કોદરલા :

પશુવાથી દક્ષિણમાં ૧૧૧ માઈલ અને ળનાસ સ્ટેશનથી ૨ માઈલ દૂર કોદરલા નામે ગામ છે. અહીં આજે જૈનનું એકે ઘર નથી પરંતુ ગામ પાસે એક ટેકરી ઉપર એક ચોરડા જેવું ખંડિયેર મકાન છે તેને લોકો ઉપાશ્રય કહે છે. તેમાં રહેલા ત્રણ ગોખલાઓમાં ખંડિત કાઉસગિયા મૂર્તિ, પદ્માસનસ્થ તીર્થંકર મૂર્તિ અને ત્રીજામાં પુષ્પમાલધરની બે મૂર્તિઓ નજરે પડે છે. આ મૂર્તિઓ પરિકરમાંથી છૂટી પડી ગયેલી છે. એક ગોખલામાં ગણપતિની મૂર્તિ છે. મુખ્ય દરવાજાના આરશાખમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે તીર્થંકરની મૂર્તિ કોતરેલી છે. આ સ્થાન ઘર-દેરાસર હશે અને પાસેનું મકાન ઉપાશ્રય હશે એમ લાગે છે.

આ ઉપાશ્રયની પાસે શામળાજીનું વૈષ્ણવ મંદિર છે. તેના મંડપના મુખ્ય દરવાજામાં મંગળમૂર્તિ તરીકે તીર્થંકરની મૂર્તિ જોવાય છે. શંખવટી સાથેના આ આખોયે દરવાજા જૈન મંદિરમાંથી ઉપાડીને અહીં લગાવી દીધો હોય એમ જણાય છે. ઉપાશ્રયના કાળા પથ્થરો સાથે આ પથ્થર મળતા આવે છે. અથવા અહીં પડી ગયેલા ખીજા કોઈ જૈન મંદિરની સામગ્રી આમાં લગાવી દીધી હશે. આમાં કોરબીવાળા ઘૂમટ અને ચોકીઓના પથ્થરો બધું જૈન મંદિરના શિલ્પ સાથે મળતું આવે છે. સંભવ છે કે, આ સ્થળે જૈન મંદિર હોય તેને જ શામળાજીનું મંદિર બનાવી દીધું હોય.

૧૫૦. લાજ

(કોઠા નંબર : ૨૮૮૧)

ળનાસ સ્ટેશનથી વાયવ્યજિણામાં ૩૧ માઈલ દૂર લાજ નામનું ગામ છે. ગામ પ્રાચીન છે. આજે અહીં શ્રાવકનું એકે ઘર નથી પણ ૧ ધર્મશાળા, ૧ ઉપાશ્રય અને મોટું જૈન મંદિર છે.

જૈન મંદિરના ગૂઢમંડપમાં જમણા હાથ તરફના પ્રાચીન એકસ્તંભ ઉપર સં. ૧૨૪૪ નો લેખ આ પ્રમાણે છે:-

“સંવત્ ૧૨ વ્રષે (વર્ષે) ૪૪ માહ સુદિ ૬ સેવે જેતૂ આસલ માધક કુંઝરસીહ પતિ ૩ પાંજરૂ ॥”

આ સ્તંભલેખ ઉપરથી જણાય છે કે, આ સ્થળે પહેલાં પ્રાચીન મંદિર હતું તે જીર્ણ થતાં તેમાંની મૂર્તિઓ તો ખીજા લોકો ઉપાડી ગયા અને ઉત્ખડ બનેલા મંદિરની એ જ જગા ઉપર આ મંદિર નવેસર બંધાવવામાં આવ્યું અને સં. ૧૮૭૭ માં ધનારીના શ્રીપૂજ્ય મહેન્દ્રસૂરિજીએ આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી. આ મંદિરમાં પ્રાચીન મંદિરના સ્તંભો વગેરે સામગ્રીનો ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આ સ્તંભ ખીજેથી લાવવામાં આવ્યો નથી એવી હકીકત મળતાં સ્પષ્ટ થાય છે કે, આ મંદિર સં. ૧૨૪૪ પહેલાં તો હતું એમાં સંદેહ નથી.

આજે આ મંદિર મૂળભૂતરો, ગૂઢમંડપ, છયોકી, સલામંડપ, શૃંગારચોકી, શિખર અને લમતીના કોટયુક્ત છે. લમતીમાં ડાબી બાજુએ એક આરસની છત્રીમાં આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવનાર શ્રીવિજયમહેન્દ્રસૂરિની મૂર્તિ છે. જીર્ણોદ્ધારક શ્રીપૂજ્યજી પોતાને રાજ તરફથી અર્પણ થયેલી જમીનની ઉપજ પંચુ આ મંદિરને ભેટ આપતા રહ્યા છે.

ઉપર્યુક્ત છત્રીમાં બીજી મણિલદ્ર ચક્ષરાટ્, સરસ્વતી દેવી અને મેઝાનિવાસી શ્રાવક કાના નેમાની મૂર્તિઓ પણ છે.

મૂળભૂતરોમાં મૂળનાયકની પ્રતિમા શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વનાથ લગવાન હોવાનું કહેવાય છે પરંતુ તેના પરના સં. ૧૬૨૦ ના લેખમાં તેને શંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથ લગવાન તરીકે ઓળખાવ્યા છે, તે લેખ આ મુજબ છે:-

“સંવત્ ૧૬૨૦ ફાગણ સુદ ૧૦ ચ્ય શ્રીશંખેશ્વ(અ)રાપારસ(અ)નાથ દનપી શ્રીરતનગુણ માહારાજ પાયગસ-
ચાંગાદાપર.....(૧) ॥”

ગામમાં પોષ ૧૦ મીઝે આ મંદિર નિમિત્તે એક મેળો ભરાય છે. બાકી મોટાં પર્વોમાં લોકો અહીં યાત્રાર્થે આવે છે.

કુંવેરા :

બનાસ સ્ટેશનથી વાયવ્યપૂર્ણામાં ૩૦ માઈલ અને લાજથી નૈઋત્યપૂર્ણામાં ૧૧ માઈલ દૂર કુંવેરા નામે ગામ છે. અહીં ઉપાધ્યય, ધર્મશાળા કે કોઈ જૈન શાવકની વસ્તી નથી.

અહીં એક ટેકરીના ઊંચાણે ભાગમાં જૈન મંદિરનું ખંડિયેર પડ્યું છે. ખંડિયેરને જોતાં મંદિર મૂળગભારો, ગૂંદમંડપ, છયોકી, ભમતીના કોટ અને શિખરચુકત કાળા પથ્થરનું બનેલું હતું. અત્યારે માત્ર ભોંયતળિયાથી ૪-૬ ફીટની દીવાલો અને ૭ ચોકીના ધૂમટચુકત મંડપો ભિલા છે અને કોટની દીવાલો હજી કાયમ છે, જ્યારે તેનો દરવાજો પડી ગયો છે.

મંદિરની આસપાસ મકાનોનાં ઘણાં ખંડિયેરો પડ્યાં છે. તેના ઉપરથી અનુમાન થાય છે કે અગાઉ આ ગામ મોટું અને સારી સ્થિતિમાં હતું. ગામની બહાર આવેલા સરખના પથ્થરો ઉપર સં. ૧૬૩૯, ૧૬૮૮ ના લેખો મળી આવે છે, તેથી એ સમય પછી ગમે તે સમયે આ ગામ ભાંગ્યું હતું. અહીંથી ૬૪૬ નીચાણે ભાગમાં થોડાં વર્ષો પહેલાં ગામ વચ્ચે ૩ પથ્થુ જૈનોની વસ્તી નથી.

ગામની પાસે બનેલા ચોરામાં મકરાણાના કોરણીભર્યા સ્તંભો અને પાટ વગેરે કોઈ જૈન મંદિરમાંથી લાપીને લગાડ્યા હોય એમ જણાય છે.

★

૧૫૧. તેલપુર

(કોઠા નંબર : ૨૯૮૨)

સલજનરોડ સ્ટેશનથી ૧૦ માઈલ અને સિરોહીથી અગ્નિપૂર્ણામાં ૬ માઈલ દૂર તેલપુર નામે ગામ છે. આને અહીં ઉપાધ્યય, ધર્મશાળા કે જૈનનું એક પણ ઘર નથી; પરંતુ એક પ્રાચીન મંદિર વિદ્યમાન છે, જે અહીંના જૈનોની ભૂતકાલીન સ્થિતિનો ખ્યાલ આપી રહ્યું છે. પહેલાં શાવકોની વસ્તી અહીં સારા પ્રમાણમાં હતી પરંતુ સં. ૧૮૬૬માં આજુબાજુનાં કેટલાંક ગામ ભાંગ્યાં તેની સાથે જ આ ગામ પણ વસ્તી વિનાનું ઘટી ગયું. અહીંનાં કેટલાંયે શાવક કુંદુભો વીરવાડા, સાલુવાડા, નાંદિયા અને શુભરાતનાં ગામોનાં વસવાટ કરવા આઘ્યાં ગયાનું કહેવાય છે. આને માત્ર રજપૂત, રાણરી, ભીલ વગેરેનાં ૬૦ જેટલાં ઘરો છે. એક ઉપાધ્યય હતા પણ આજે તે ખંડિયેર હાલતમાં છે.

અહીં પહાડની એક જોડી જગામાં અને નાની ટેકરીની એકાદમાં શ્રીઆદિનાથ ભગવાનનું મંદિર આવેલું છે. મૂળગભારો, ગૂંદમંડપ અને ભમતીના કોટચુકત શિખરમાંથી બનેલું છે, મૂળનાયકની મૂર્તિ પંચતીર્થોના પરિકરચુકત છે. મૂર્તિ ઉપર લેખ નથી. પરિકરની ગાદી ઉપરનો લેખ તદ્દન ઘસાઈ ગયેલો છે. પરિકરના બે કાઉસંગિયા નીચે સં. ૧૫૨૧નો લેખ છે, જેમાં તેલપુર ગામનો ઉલ્લેખ કરેલો છે, તે આ પ્રકારે છે:—

“ સં. [૦] ૧૫૨૧ માષ સુ. ૧૨ ગુરો તેલપુરે શ્રીઆદિનાયપરિકરઃ પ્રતિષ્ઠિતઃ ॥ તપાશ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂત્રિમિઃ ॥ ”

આ લેખ ઉપરથી આ ગામ સં. ૧૫૨૧ કરતાંયે વધુ પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે પરંતુ મંદિર ક્યારે બન્યું એ સંબંધી કોઈ પણ લેખ મળી આવ્યો નથી. ગૂંદમંડપ અને સ્તંભો ઉપર કદાચ લેખો હોય પણ જૂનાનું ખાસ્તર કરેલું હોવાથી તે મેળવવા મુશ્કેલ છે.

★

૧૫૨. મીરપુર

(કોડા નંબર : ૩૦૧૪)

સજ્જનરોડ સ્ટેશનથી ૨૫ માઈલ દૂર અને સિરોહીથી ૦૧ માઈલ દૂર મીરપુર નામનું એક નાનું ગામ જંગલમાં વસેલું છે. પ્રાચીન ગામ હમીરપુર ભાંગવાથી આ મીરપુર વસ્યું હોય એમ જણાય છે. આ મીરપુરથી પૂર્વ દિશામાં ૧ માઈલ દૂર આખુ પર્વતની તળેટીમાં પહેલાં તીર્થરૂપ ગણાતું હમીરગઢ નામનું સ્થળ આવેલું છે. આ સ્થળ ઘણું પ્રાચીન હોય એમ જણાય છે.

“ શુજરાતનાં ઐતિહાસિક સાધનો ” નામના પુસ્તકમાં “ ગઢ અને પ્રાચીન શહેરોની વિગત ” નામના પ્રકરણમાં લખ્યું છે કે, “ વિ. સં. ૮૦૮માં દેવડા હમીરે હમીરપુર વસાવ્યું, અને હમીરને ઘેર દેવી આવી તેથી તે અને તેના વંશજો દેવડા કહેવાણા. ” જો આ વાત સાચી હોય તો આ ગામ ખારસો વર્ષનું પ્રાચીન મનાય. અહીં મજબૂત લઠા-ચક કિલ્લો બાંધેલો હોવાથી લોકોમાં તે ‘ હમીરગઢ ’ નામે પ્રસિદ્ધ થયું. પ્રાચીન તીર્થમાળાઓ અને પટ્ટાવલીઓમાં પણ આ ગામનું હમીરપુર કે હમીરગઢ એવું નામ મળી આવે છે “ જૈન પુસ્તક પ્રશસ્તિ સંગ્રહ ” (પૃષ્ઠ : ૯૮)માં સં. ૧૩૨૮માં લખાયેલી ‘ શતપદિકા ’ નામની હસ્તલિખિત પોથીની પ્રશસ્તિમાં ‘ હમીરપત્તન ’ના પદ્મીનાલજ્ઞાતીય શ્રેષ્ઠીની હકીકત આવે છે. એ ઉપરથી પણ આ ગામની પ્રાચીનતાનો પુરાવો મળે છે અને એ સમયે આ ગામ જૈનોથી આબાદ હશે, અને સાધુ-મુનિરાજો અહીં આવતા હશે તેમજ ચતુર્માસ નિમિત્તે રહેતા હશે એમ જણાય છે. આજે તો અહીં કોઈની વસ્તી નથી પરંતુ ચાર જૈન મંદિરો ઊભેલાં વિદ્યમાન છે. આમાંનાં ત્રણ મંદિરો તો પર્વતની ખીણમાં આવેલાં છે, બ્યારે એક આગળના ભાગમાં રસ્તાની સપાટી ઉપર આવેલું છે.

૧. ટેકરી ઉપર શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર કૂલશુલાળી રંગના આરસનું બનેલું છે. એની કારીગરી આખાં મંદિરોથી ઊતરતી નથી. આ મંદિરનું શિખર તો આખાં મંદિરો કરતાં ઘણું ઊંચું અને અમલસાર તથા કળશ સુધી ડોરણીથી ભરપુર છે. આ મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, નવચોકી, ભમતીનો વિશાળ કોટ, અને તેના મુખ્ય દરવાજાની બાજુએ સંગેમરમરની બનેલી છ સુંદર દેરીઓથી સુકત છે.

મંદિરના મૂળભારાની બહારની દીવાલોમાં જે ડોરણી કરેલી છે તેમાં તીર્થંકરોની બેડી મૂર્તિઓ, કાઉસગિયા, દેવ-દેવીઓ, આચાર્યો, મુનિરાજો, શેઠ-શેઠાણીઓ વગેરેની સુંદર મોટી મોટી આકૃતિઓ કોતરેલી છે. મંદિરની બહારની ભિદ્દ ઉપર ગજથર કોતરેલ છે અને તેની ઉપર ભતભતની નકશી અને ભાવોની રજૂઆત કરેલી છે. એક સ્થળે શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનો મેઘરથ રાજના ભવનો ભાવ સુંદર રીતે કોતરેલો છે. આ ભાવોમાં પ્રાચીન સમયના પહેરવેશ, રીતભાત, મંદિરની બાંધણી, ઘાટ, નકશી અને દરેક વગેરે જોતાં આ મંદિર સં. ૧૦૦૦ લગભગમાં બંધાયું હોવાનું અનુમાન છે પણ એ કરતાં આ મંદિર પ્રાચીન હોવાનું ‘ વીરવંશાવલી ’માં જણાવ્યું છે. તેમાં લખ્યું છે કે—“ સંપ્રતિ રાજાએ હમીરગઢમાં શ્રીપાર્શ્વજિંગપ્રાસાદ નિખળવ્યો. ” વળી, “ શ્રીવીરપ્રભુજીથી રદમી પાટે થયેલા શ્રીજ્યાનંદસૂરિ મહારાજના ઉપદેશથી પ્રાગ્વાટ મંત્રી સામંતે મહારાજ સંપ્રતિએ કરાવેલા આ મંદિરનો વિ. સં. ૮૨૧માં જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો. ” આ ઉપરથી એમ જણાય છે કે હમીરપુર વસ્યું તે પહેલાં અહીં જે ગામ હશે તેમાં આ પ્રાચીન મંદિર બંધાવ્યું હશે અને સં. ૮૨૧માં તેનો જીર્ણોદ્ધાર થયો હશે. તે પછી કોઈએ જે જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો એ જ સ્વરૂપ આ મંદિરનું આજે વિદ્યમાન હોય એમ લાગે છે. આ મંદિરના ગોખલાઓ, સ્તંભો અને દીવાલોમાં યાત્રા કરવા આવનારા શ્રેષ્ઠીઓએ ગોખલા અને દેરીઓ કરાવ્યાના સં. ૧૫૫૦ થી ૧૫૫૬ સુધીના લેખો મળી આવે છે. આ મંદિર જીરાવલા પાર્શ્વનાથનું હોવાનું એક લેખ પરથી સૂચન મળે છે. અરે “ શ્રીપાર્શ્વનાથનાં ૧૦૮ નામનો છંદ ”માં એ હકીકતને પુષ્ટ કરતાં જણાવ્યું છે—

“ હમીરપુરા પાસ પ્રણમું વળી નવલખા, લીડભજન પ્રભુ લીડ ભાંગે;
દુઃખભજન અને ડાકરિયા નમું, પાસ જીરાવલા જાગે. ”

૨-૩. ટેકરી પર ધીબા' બે મંદિરો થોડે દૂર છે. આ મંદિરો નાનાં અને સાદાં પણ અખંડ' ઊભાં છે. મંદિરોમાં મૂર્તિઓ નથી. ફતકથા છે કે—“ આ બંને મંદિર ભોધપુરના યોગવાળ જૈન દીવાને બાંધાવ્યાં છે અને અર્પણીય છે. ” આ બંને મંદિરમાંથી એકેમાં લેખ નથી. લેખ સંભવતઃ જીર્ણોદ્ધાર વખતે ચૂનામાં દબાઈ ગયા હશે. શ્રીજ્ઞાન-વિમલમુરિછી ‘તીર્થમાળા’માં આ મંદિરોનો ઉલ્લેખ છે. એટલે આ મંદિર અહીંસા વર્ષથી વધારે પ્રાચીન હોય એટલું તો નક્કી થાય છે.

૪. ચોથું મંદિર રસ્તા ઉપર આવેલું છે અને ઉપરુંકા બે મંદિરોથી મોટું અને ત્રણસો-ચારસો વર્ષનું જૂનું જણાય છે. મંદિર સાવ સાદું છે. કદાચ પ્રાચીન મંદિરના સ્થાને આજના મંદિરનું સ્વરૂપ જીર્ણોદ્ધારનું હોય એમ પણ માની શકાય. તેમાં અત્યારે જિનચોવીશીનો આરસપટ્ટ અને બે કાઉસંગિયા વિદ્યમાન છે. તેના ઉપર અતુલકંઠે સં. ૧૨૧૬, ૧૩૪૬ અને ૧૩૪૬ના લેખો ઉત્તીર્ણ છે.^૧ આ મંદિર પણ પાર્શ્વનાથનું હોવાનું કહેવાય છે. મંદિર જીર્ણ હાલતમાં છે.

૧૫૩. સાંતપુર

(કેદાર નંબર : ૩૦૧૯)

ખરાદીધી નૈઋત્ય ખૂણમાં ૧૫ માર્ચલ દૂર સાંતપુર નામે ગામ છે. એક કાળે આ ગામ ચંદ્રાવતીના પરાક્રમે એ નગરીના વિસ્તારમાં સામેલ હશે એમ એની રચના ઉપરથી લાગે છે. ચંદ્રાવતીના નાથ સાથે જ આ વિભાગને પણ સંકળ કરવું પડ્યું હશે. કહે છે કે આ ગામનો ત્રણ વખત નાથ થયો. તેમાં છેલ્લો નાથ સં. ૧૮૬૬માં થયો હતો. સં. ૧૭૪૬માં શ્રીચોલવિજયજીએ રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં સાંતપુરનો ઉલ્લેખ આ રીતે કરેલો છે “સાંતપુર, આંબધી”

આ ઉપરથી એ સમયે આ ગામ સારી સ્થિતિમાં હશે. આજે તે ગ્રાવકોનાં માત્ર પાંચેક ઘરો વિદ્યમાન છે.

અહીં એક જિનમંદિર છે. તેમાં મૂળનાથક શ્રીવિમલનાથ બગવાન ગિરાજમાન છે. આ મૂર્તિ સિવાય બીજી મૂર્તિ અહીં નથી. તેની નીચે સં. ૧૮૬૬નો લેખ છે ત્રણ મંદિર તો ધણું પુરાણું હોયું એમ.

મંદિરની પાસે પટેલા નકશીવાળા આરસના ખડિંગ પથ્થરે ઘણા પટયા છે અને લોકોના મકાનોમાં પણ એ મંદિરના પથ્થરો જટેલા જોવાય છે તે આ પ્રાચીન મંદિરના ખડિંગ અવશેષો હોય એમ જણાય છે જો કે આ મંદિરનો નવચર જીર્ણોદ્ધાર કરનાં નાનું બનાવીને સં. ૧૬૦૬માં તેની પ્રતિષ્ઠા કરેલી છે.

માનપુર :

ખરાદીધી વાયવ્ય ખૂણમાં ૧૫ માર્ચલ દૂર માનપુર નામે ગામ છે. આગુચિર ઉપર પથપાળા જનારને આ ગામ વચ્ચે પટે છે પરંતુ અહીં વિશ્રાંતિયોગ્ય કોઈ સ્થળ નથી. જો કે અહીં એક માત્ર ખાલો પટેલું જૈન મંદિર છે અને મંદિરના તાબે ચારેક વીધાની જમીન પણ છે, જેમાં વિશાળ બગીચા અને ફૂલો છે. આ ખાડી મંદિર અખંડ ઊભું છે. મૂળખારો, ગુદમંડપ, ચોડીઓ અને બમતીકુદ્રા તેની રચના છે. મૂળ દરવાજાની બંને તરફ જોસરીવાળી બે જોરડીઓ છે. મંદિરમાં પથાસણ ઉપર શ્રીચાંદિનાથ બગવાનની ખડિંગ મૂર્તિ ઉપર આ પ્રકારે લેખ છે:—

“સં ૧૫[૦]૭ ર્ષે આઘાટ ૭૦ ૮ દિને પ્રાગાટ ૧૧૦ ગંગાચી જગતરે પુત વ્યં નવચર્ચન ધ્રુવદિનઃપરિવં ધ્રુવિકે પ્રતિષ્ઠિતે તરાચંદાનરોમઃમૂર્તિમિઃ ॥”

ઉંબરણી :

ખરાદીધી વાયવ્યખૂણમાં ૨ માર્ચલ દૂર આગુની તમેરીમાં ઉંબરણી નામનું નાનું ગામ છે. તેનું પ્રાચીન નામ ઉમરલો હતું.

૧. “આગુચિર મંદિરની નીચે મેળવેલું” મેળવેલું : ૨૩૦-૨૩૧.

આ ગામ પ્રાચીન હોવાનું પ્રમાણ “પ્રભાવકથરિત” દ્વારા આપે છે. તેમાં આપેલા ‘વીરસૂરિચરિત’થી જાણવા મળે છે કે, શ્રીવીરગણિ આ ગામમાં પધાર્યા હતા. શ્રીવીરગણિને જન્મ સં. ૯૩૮ અને સ્વર્ગવાસ સં. ૯૯૧માં થયો હતો. એટલે વચલા ગાળાના સમયમાં તેઓ અહીં આગ્યા હોવાનું નક્કી છે. આથી આ ગામ તો એથીયે પ્રાચીન ગણાય.

વળી, સં. ૧૨૮૭ના આબુના લૂણવસહી મંદિરના વ્યવસ્થાલેખમાં જણાવ્યું છે કે, આ મંદિરના વર્ષગાંઠના અઠાઈ મહોત્સવના પહેલા દિવસનું કામ ચંદ્રાવતી, કીસરઉલી અને ઉંબરણી ગામના શ્રાવકોને સોંપવામાં આવ્યું હતું. આ ઉપરથી ઠેઠ તેરમા સૈકામાં અહીં શ્રાવકોની વસ્તી હશે, અને શ્રીમેહ કવિએ સં. ૧૫૦૦ની આસપાસમાં રચેલી ‘તીર્થમાળા’ ઉપરથી પણ જણાય છે કે, પંદરમા સૈકાની શરૂઆતમાં તો આ ગામમાં જૈનોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હોવી જોઈએ:—

“ઉંબરણી લઘુ ખાણારસી, તેહની વાત હલદિ કિસી; ઉંબરણી અરખત તલહટી, પ્રાગાદ ડરાવિઈ સંધિઈ હટી. ”

આ અવતરણ આપણને એ વખતની સારી સ્થિતિ અને આબાદીનું જ્ઞાન કરાવતાં કહે છે કે, અહીંના શ્રીસંઘે મળીને ઉંબરણીમાં એક જૈન મંદિર બંધાવ્યું હતું; પરંતુ આપણા કમનસીબે આજે એ મંદિર વિદ્યમાન નથી. એની શોધ કરવામાં આવે તો અહીં પહેલાં બંડિયેરા અને પથ્થરના ઢગલામાં એ દટાયેલું અવશ્ય મળી આવે.

ચંદ્રાવતી :

ખરાડીથી દક્ષિણ દિશામાં ૪ માઈલ દૂર ચંદ્રાવતી નામે મોટી નગરી હતી, જે અત્યારે ૪૦-૫૦ ખેરડાંવાળા ‘ચંડેલા’ નામના નાના ગામડા રૂપે પરિવર્તન પામી છે.

આબુના પરમાર રાજાઓની રાજધાનીનું આ સમૃદ્ધ નગર આજે તો ધૂળમાં દટાઈ ગયું છે, અરે ! એની પ્રાચીન સ્થિતિને જાણવાનું કોઈ નામોનિશાન પણ ત્યાં રહ્યું નથી, આપણને કંઈક સમાધાન આપી શકે એવી સામગ્રી માત્ર પ્રાચીન વર્ણનો આપી રહ્યાં છે.

સં. ૧૦૧૦માં રામસેન નગરના ઋષભ જિનમંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવનાર શ્રીસર્વદેવસૂરિએ ચંદ્રાવતીના જે કુંકણ મંત્રીને દીક્ષા આપી હતી, તેમણે ગૃહસ્થાવસ્થામાં અહીં એક જિનમંદિર બંધાવ્યું હતું.^૧

માલવાના રાજા સુંજ અને લોજના પુરોહિત પરમાર્હત કવીશ્વર ધનપાલે સં. ૧૦૮૧ લગલગમાં રચેલા ‘સત્ય-પુરમંડન મહાવીરોત્સાહ’ નામની કૃતિમાં ચંદ્રાવતીના ધ્વંસની હકીકત આલેખી છે.^૨

સં. ૧૦૬૫માં શ્રીધનેશ્વરસૂરિએ ‘સુરસુંદરી’ નામનો પ્રાકૃત કથાગ્રંથ આ નગરીમાં રહીને જ રચ્યો હતો. વળી, ચંદ્રગચ્છમાં થયેલા શ્રીવિજયસિંહસૂરિએ આ નગરીના નવગૃહ ચૈત્યમાં રહી ‘ઉપદેશમાલા વૃત્તિ’ રચી હતી અને એ રચના પ્રસંગે ચૈત્યવાસ ઉપર વૈરાગ્ય ઉત્પન્ન થતાં તેઓ પૌર્ણમિક પક્ષના શ્રીચંદ્રપ્રભસૂરિની નિશામાં ગયા હતા.

ચંદ્રાવતીનો રાજા ધંધુક ગૂર્જરેશ ભીમદેવની આજ્ઞા માનતો નહોતો, તેથી ભીમદેવે વિમલ મંત્રીને દંડનાયક બનાવી ચંદ્રાવતી મોકલ્યો. પ્રતાપી વિમલના આવવાના સમાચાર જાણી ધંધુક ધારાના રાજા લોજના આશ્રયે ગયો.^૩ વિમલશાહે ચંદ્રાવતીનું રાજ્ય હાથમાં લીધું અને પાછળથી ધંધુકને પણ મનાવી લીધો. ભીમદેવ સાથે વિમલને કોઈ કારણસર અણબનાવ થયો હતો, એ સમયે પાટણના કેટલાંયે ધનાઢય કુટુંબો ચંદ્રાવતીમાં રહેવા માટે આવ્યાં ત્યારે ભીમદેવને વિમલ સાથે મૈત્રી સંબંધ જોડવો પડ્યો અને છેવટે તેને ‘ચંદ્રાવતીશ’ તરીકે સત્કારવો પડ્યો હતો. આ વિમલશાહે સં. ૧૦૮૮ માં આણુ ઉપર આશ્ચર્યકારી મંદિર બંધાવ્યું અને પોતાની પાછલી અવસ્થા ચંદ્રાવતી તેમજ અચલગઢમાં રહીને ગાળી હતી.

મંત્રીશ્વર તેજપાલની વિદ્વષી અને વ્યવહાર દક્ષ પત્ની અનુપમાદેવી આ નગરનું જ સંતાન હતી.

૧. “ગુર્વાવલી” પૃષ્ઠ : ૬, શ્લોક : ૫૭, ૫૮.

૨. “જૈન સાહિત્ય સંક્ષેપક”

૩. “અર્ચુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” લેખાંક : ૧, શ્લોક : ૬

સં. ૧૨૮૭ ના આયુના લણ્ણવસહી મંદિરના પ્રશસ્તિલેખ અને વ્યવસ્થાલેખમાં ચંદ્રવતીના શાવકસમુદાયને લણ્ણવસહીના અઠ્યામહોત્સવના પ્રથમ દિવસનું કામ નિર્દેશતાં જણાવ્યું છે કે—

“ચંદ્રાવત્યાઃ સત્કસમસ્તમહાજનસકલજિનચૈયગોષ્ઠિ(પિ)કપ્રપ્રવૃત્તિશાવકસમુદાયઃ ॥”

માંડવગઢના મંત્રી પેથડે (ચોદમા સૈકામાં) અને એ જ નગરના મંત્રી સોની સંઘામે (પંદરમા સૈકામાં) અહીં એકેક મંદિર બંધાવ્યું હતું.

ચોદમા સૈકાના ‘નિવિધતીર્થ’ તીર્થકંપકાર તો આ નગરીને લક્ષ્મીના લંડાર કહીને ઉલ્લેખે છે.^૧

સં. ૧૫૦૦ ની આસપાસ થયેલા શ્રી મેહ કવિ પોતાની ‘તીર્થમાળા’માં અહીંની જાહોજલાલીનું સુંદર વર્ણન કરતાં કહે છે:—

“નગર ચઠાડિસિના ગુણ ઘણા, ભવણ અકાર સર્થ જિણુ તણા, ચતુરાસી ચહુટે હિવ ફિરકે, ઠામિ ઠામિ હીસઈ ભૂંહરિઈ. ૨૬
મૂલનાયક શ્રીનાભિ મહુદરિ જિણુ હીસઈ મનિ હર્ષ અપાર; કંઈ પૂજ આવક મનિ હસી, નગર ચઠાડિસિ લંડા જિત્સી. ૨૭
આડિસિ તરિ તોલી પ્રાસાદ, એ બિહુ થાનકિ દેવ યુગાદિ; નિસલા દેવિ ઉયરિ ધરિ ધીર. ” ૨૮

સં. ૧૫૦૩ માં શ્રીસામધર્મે રચેલી ‘ઉપદેશ સમતિ’થી જણાય છે કે—“અહીં ૪૪૪ આહત પ્રાસાદો અને ૬૬૬ શેવ મંદિરો હતાં.”^૨

સં. ૧૭૪૬ માં શ્રીશીલવિજયજીએ રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં આ પ્રમાણે જણાવ્યું છે:—

“ચંદ્રાવતી”ખરી, વિભલ મંત્રીસર વારિ બાણિ, અદારસેય દેવલ ગુણ બાણિ.”

આ બધાં વર્ણનો અને ઉલ્લેખો પરથી જણાય છે કે ચંદ્રાવતીમાં અગિયારમા સૈકાથી લઈને લગભગ સોળમા સૈકા સુધી ધનાઢય જૈનોની સારી વસ્તી હતી અને અનેક જિનમંદિરો હતાં.

વિ. સં. ૧૮૭૮ માં કર્નલ ટોડ સાહેબ અહીં આત્મા ત્યારે અહીં બચેલાં થોડાંક મંદિરોના ફોટા લીધા હતા, જે તેમણે તેમના “ટ્રાવેલ્સ ઇન વેસ્ટર્ન ઇન્ડિયા” નામના પુસ્તકમાં આપ્યા છે. એ અનુપમ દેવભિમાન જેવાં મંદિરોની ભવ્યતા, કારીગરી અને સૌન્દર્ય જાણવાને આ ચિત્રો સિવાય કશું જોવા મળતું નથી. એનું કારણ એ છે કે ચંદ્રાવતીના છેલ્લા ધ્વંસ પછી એ મંદિરો અને પ્રાસાદોના પથ્થરો ઢેકેદારો રેતવેના ડગાઓ ભરી ભરીને બીજે લઈ ગયા. છતાં હજીયે પથ્થરોના ઢગલાઓ પડેલા છે, તેને ખોદી કાઢીને જોવામાં આવે તો ઇતિહાસને ઉપયોગી સામગ્રી મળી રહે.

મૂંગથલા :

ખરાડીથી પશ્ચિમમાં ટાપ માધલિ દૂર આયુની તળેટીમાં મૂંગથલા નામનું ગામ છે. એનું પ્રાચીન નામ સુંડસ્થલ.

અહીં (સુંડસ્થલ) ના સુદેવેશ્વર મહાદેવના મંદિરમાંના સં. ૮૯૫ના ચિલાલેખથી આ ગામ લગભગ ૧૧૦૦ વર્ષથીયે પ્રાચીન હોવાનું પુરવાર થાય છે.

સં. ૧૨૮૭ના આયુના લણ્ણવસહીના વ્યવસ્થાલેખમાં લણ્ણવસહી મંદિરની વર્ણનાંના અઠ્યામહોત્સવના પાંચમા દિવસ (શ્રગણ વદિ ૭) નો મહોત્સવ કરવાનું કાયમને માટે આ સુંડસ્થલના શ્રીસંઘને સોંપવામાં આવ્યું હતું.^૩

૪. “સુર્વાવતી” પૃષ્ઠ : ૧૯, શ્લોક : ૧૯૩

૫. એ જ મંથનો “અર્જુન” કંપ : શ્લોક : ૨૫,

૬. એ જ મંથના બીજા અધિકારનો “અર્જુન ઉપદેશ” શ્લોક : ૬.

૭. “અર્જુન પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ” લેખક : ૨૫૧

સં. ૧૫૧૭ની આસપાસ શ્રીરત્નમંદિરગણિએ રચેલી ‘ઉપદેશતરંગિણી’માં જણાવ્યું છે કે, “આખુના વિમલવસહીના મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની નિત્ય સ્નાત્રપૂજા તથા ધ્વજસ્થાપણનો ઉત્સવ ચાલુ રહે એ માટે મુંડસ્થલાદિ ૩૬૦ ગામોમાં ચંદ્રાવતી-ધંશ (હંડનાયક) વિમલશાહે પોરવારોને વસાવ્યા હતા અને તેમને બધા પ્રકારના કરથી મુક્ત કરી અનેક ઉપકારો કરવા વડે ધનાઢય કર્યા હતા, તેથી તેઓ હમેશાં પોતાના વારના કમ મુજબ મુંડસ્થલાદિ ગામોના સંઘો આખુના વિમલવસહી મંદિરમાં સ્નાત્ર વગેરે પુણ્યાદિ કાર્યો કરતા હતા.”

સં. ૧૩૮૬માં મુંડસ્થલના મહાવીર મંદિર માટે બનાવેલ એક જોડીના બે મનોહર કાઉસગિયા આખુના લૂણવસહી મંદિરના ગૂઢમંડપમાં છે તેના ઉપર આ પ્રમાણે લેખ છે:—

“ સં ૧૩૮૯ વર્ષે ફાગુ(લગુ)ન સુદિ ૮ શ્રીકૌ(કો)રટકીયગચ્છે મહં પુનસીહ માં પુનસિરિદુતવાધલેન ત્રાત્ મૂલ મેહા રુદાસહિતેન મુંડસ્થલસત્કશ્રીમહાવીરચૈત્યે નિજમાતૃપિતૃશ્રેયોર્થે જિનયુગલં કારિતં પ્રતિષ્ઠિતં શ્રીનય(ન)સૂરિભિઃ ॥ ”

—સં ૧૩૮૬ના ફાગુ સુદિ ૮ના દિવસે કોરંટગચ્છના મંત્રી પુનસિંહની ભાર્યા પૂર્ણશ્રીના પુત્ર ધાંધલ મંત્રીએ, પોતાના ભાઈઓ મૂલ, ગેહા અને રુદા સાથે શ્રીમુંડસ્થલ ગામના શ્રીમહાવીરસ્વામીના મંદિરમાં આ બે કાઉસગિયા પોતાના માતા-પિતાના કલ્યાણ માટે કરાવ્યા અને તેની શ્રીનમ્રાચાર્યે પ્રતિષ્ઠા કરી.

આવો જ બીજો લેખ આ જ સંવત્સરે લૂણવસહીની પાછળ ઊંચી દેરીના કાઉસગિયા નીચે લખેલો છે.

આ ધાંધલ મંત્રીએ આખુના શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનના મંદિરના ગૂઢમંડપમાં રાખેલા આવા જ બે કાઉસગિયા સં. ૧૪૦૮ના વૈશાખ સુદિ ૫ને ગુરુવારે ભરાવ્યા અને તેની શ્રીનમ્રસૂરિના શિષ્ય શ્રીકલ્પસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.^{૧૦}

શ્રીમુનિસુંદરસૂરિએ વિ. સં. ૧૫૦૧માં આ મુંડસ્થલમાં શ્રીલક્ષ્મીસાગરને વાચક-ઉપાધ્યાય પદવી આપી હતી અને તે વખતે^{૧૧} તેમના ભાઈ સંઘપતિ ભીમે પદવીપ્રદાન નિમિત્તે મહોત્સવ ધર્યો હતો.

પં. મહિમાએ વિ. સં. ૧૭૨૨માં રચેલી ‘તીર્થમાળા’માં નોંધ્યું છે કે, “ મુંડસ્થલમાં આ સમયે કુલ ૧૪૫ જિનખંબ છે.”^{૧૨}

આ બધાં પ્રમાણો એવું અનુમાન કરવાને પૂરતાં ગણાય કે આ મુંડસ્થલ મોટું નગર હશે અને શ્રાવકોની વસ્તી બહોળી હશે એટલું જ નહિ; સં. ૧૭૨૨ સુધી આ ગામ વસ્તીવાળું હશે. એ પછી કોઈ કારણે ગામ ભાંગતાં શ્રાવકો વગેરેની વસ્તી ઘટી ગઈ હશે. આજે તો આ ગામ સાવ વેરાન બનેલું નાનકડું ગામડું છે, છતાં તેની ભુસાતી પ્રાચીન સ્થિતિને દર્શાવતાં કેટલાંક હાડપિંજર જેવાં ધ્વંસાવશેષો ગામની આસપાસ વેરાયેલાં પડ્યાં છે.

અહીં એક વિશાળ જિન મંદિર ગામના દક્ષિણ તરફના ઝાંપામાં ઢગલો થઈ ને પડ્યું છે. એમાં ઝાડ અને વનસ્પતિ ઊગી ગઈ છે. છતાં આજે ગૂઢમંડપ, છયોડી અને રંગમંડપનો ભાગ, જેમાં સ્તંભો અને ઘૂમટો સહિત કેટલોક ભાગ સાબૂત ઊભો છે. એ દ્વારા એના આકારપ્રકારની ઝાંખી થઈ આવે છે. આ મંદિર મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, છયોડી, સભામંડપ, શિખર અને દરવાજાની બંને બાજુએ થઈ ને ૨૪ દેરીઓ, શૃંગારચોકી તેમ જ ભમતીના કોટચુકત બનેલું હશે. છયોડી અને રંગમંડપ ધવલ આરસનાં બનાવેલાં હતાં. તેમાં ખાસ કરીને મેરાબો, સ્તંભો, ગોખલાઓ અને દરવાજા વગેરેમાં સુંદર કોરણી કરેલી હતી.

૮. એ ગ્રંથનું પૃષ્ઠ : ૨૨૪.

૯. “ અર્ચુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ ” લેખાંક : ૨૫૪, ૨૫૫

૧૦. એજન : લેખાંક : ૧૦, ૧૧

૧૧. “ ગુરુગુણરતનાકર કાવ્ય ” સર્ગ : ૧, શ્લોક : ૯૦

૧૨. “ પ્રાચીન તીર્થમાલા સંગ્રહ ” પૃ. ૬૦, હાલ : ૪, કડી : ૮

‘વિવિધતીર્થદેવ’ના ઉત્કલ પ્રભાસે આ મંદિર અવિતસ્વામી ભગવાનનું હતું.^{૧૩} તેમાંના સ્તંભો ઉપરથી હ લેખો કોટરેલા મળી આવે છે, જે ઇતિહાસમાં નવી ભાત પાડી રહ્યા છે. મૂળગભારાની મંગલમૂર્તિ પાસે આ લેખ જોવામાં આવે છે:—

“પૂર્વે હમસ્થકાલેડુર્વદુર્માન યમિનઃ કુર્વનઃ મદિદારં [સપ્ત]વિરો ચ વર્ષે વહતિ મગવતો જન્મતઃ કારિતાસ્તાઃ (સા) । શ્રીદેવાચર્યસ્ય સત્યોદ્ભસુપલમયો પૂર્ણરાજેન રાજા શ્રીકેશીનુ (શિના) પ્રતિષ્ઠઃ(ઉઃ) સ જયતિ હિ જિનસ્તીર્થસુંદર્યલત્તુઃ(રયઃ) ॥ સં[૦] ૧૪૨૬ સંવત્ શ્રીવૃગ્જન્મ ૩૭....શ્રીવૃગ્જન્મ ૩૭ શ્રીદેવા જારૂં ૫૦.....ન કારિતં ॥”^{૧૪}

—પૂર્વે હમસ્થકાળમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી આણુની ભૂમિમાં વિહાર કરતા હતા. તેમના જન્મથી લઈને ૩૭ મા વર્ષે તેમની ઉત્કલાસભરી પાપાણુની પ્રતિમા પૂર્ણરાજ નામના રાજાએ બરાબી અને જેની શ્રીકેશી નામના ગણધરે પ્રતિષ્ઠા કરી, તે મુંદસ્થલ તીર્થમાં રહેલા તે જિનેશ્વર ભગવાન જયવંતા વર્તે છે. સં. ૧૪૨૬ સંવત્ વીર જન્મથી ૩૭. શ્રીદેવા, ભદ્ર. પૂ.....ભરાવી.

આ લેખ, ભગવાન મહાવીરસ્વામી આણુ ઉપર હમસ્થકાળમાં આબ્યા હતા, એ સંબંધે પ્રકાશ દેકે છે, જે વિદ્વાનો માટે શોધનો વિષય છે; કેમકે અત્યાર સુધીની શોધ ઉપરથી જણાયું છે કે, આ મરુભૂમિમાં ભગવાન મહાવીરસ્વામી કયાંદે પણ પધાર્યા નહોતા, ત્યારે આ લેખનો હકીકત ઉપર વિશેષ પરામર્શ અને શોધખોળ કરવાનું આવશ્યક બને છે.

આ હકીકતને સમર્થન કરતા તેરમી શતાબ્દીમાં થયેલા શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ પોતાની ‘અષ્ટોતરી તીર્થમાળા’માં આ પ્રકારે નોંધે છે:^{૧૫}—

“અણુગિરિવરમૂલે, મુંદસ્થલે નંદીતલ્લસ અહમગે । હમસ્થકાલિ વીરો, અવલસરીરો ટિગો પઢિમે ॥ ૧૭ ॥ તો પુનરાચનામા, કોઈ મહાગા મિળસ મતોળ । કારદ પઢિમે વરિષે, મગતીસે (૩૭) વૃગ્જન્મગો ॥ ૧૮ ॥ કિંચૂળા અદારસવાસસયાળ ય પવરતિયસ । ના મિથવળસમોરં, યુગેમિ મુંદસ્થલે વીરં ॥ ૧૯ ॥”

પૂર્વેકિત શિલાલેખ અને આ ‘તીર્થમાળા’ના ઉલ્લેખનો ઐતિહાસિક સૂર એક છે કે, ભગવાન મહાવીરસ્વામી પછી ૩૭ મા વર્ષે પૂર્ણરાજ નામના રાજાએ મુંદસ્થલમાં શ્રીવીર ચૈત્ય બનાવ્યું.

સં. ૧૪૨૬ માં પોરવાડ ગામિના મહીપાદના પુત્ર શ્રીસિરપાલે તેનો અભિષેક કરાવી દંડ-કલશાદિની પ્રતિષ્ઠા શ્રીમાન કલ્પસૂરિ શિખ શ્રીસર્વદેવસૂરિએ કરી, એવો લેખ હથોડીના સ્તંભ ઉપર કોટરેલા છે.^{૧૬} આથી જણાય છે કે આ મંદિર સં. ૧૪૨૬ કરતાં પ્રાચીન છે. એ સંબંધે શિલાલેખીય પુરાવા પણ સાંપડે છે.

હથોડી અને સભામંડપના સ્તંભો ઉપર ઉત્કૃષ્ટ સં. ૧૨૧૬ ના ચારેક લેખો જોવાય છે.^{૧૭} આથી માની શકાય છે કે, તેરમા અને પંદરમા શ્લોકમાં આનો અભિષેક થયેલ તેરમા શ્લોકમાં થયેલા અભિષેકારના સંભવતઃ નાના મંદિરને સ્તંભો યુક્ત વિશાળ બનાવ્યું હશે.

વળી, સં. ૧૪૪૨ ના એક લેખમાં રાજા કાન્હડદેવના પુત્ર વીસલદેવે આ મંદિરને ગામ વગેરે કંઈક ભેટ કર્યા સંબંધે ઉલ્લેખ છે.^{૧૮} આ લેખથી એ સમયે આ તીર્થના મહિમાથી આકર્ષાઈને રાજાએ પણ તીર્થના રસણ માટે દાન આપીને પોતાની શ્રદ્ધાભક્તિ જતાવતા હતા.

આ બધાં ઐતિહાસિક પ્રમાણો મુંદસ્થલ (મૂંઝથલા)ના મહાનીર્થને અતિપ્રાચીન કાળનું પુરવાર કરે છે.

૧૩. એ જ પ્રયત્ન ૧૪ : ૮૬.

૧૪. “અણુદામ્ય પ્રશિળા નૈન લેખ મદિદ” લેખાંક : ૪૮

૧૫. “અમરતમ્હીય-પરમરિમય મત” ૧૪ : ૮૧

૧૬. “અણુદામ્ય પ્રશિળા નૈન લેખમરોદ” લેખાંક : ૪૯, ૫૦

૧૭. મેતન : લેખાંક : ૪૪, ૪૫, ૪૬, ૪૭

૧૮. મેતન : લેખાંક : ૫૧

ગિરિવર :

ખરાડીથી પશ્ચિમમાં ૬ માઈલ દૂર ગિરિવર નામે ગામ આબુગિરિની તળેટીમાં વસેલું છે. અહીં પાટનારાયણનું પ્રાચીન મંદિર છે. તેમાં સં. ૧૧૮૧ અને સં. ૧૩૪૩ ના બે ઇતિહાસોપયોગી શિલાલેખો છે. આ શિલાલેખોથી ગામ પુરાણું હોય એવું અનુમાન થાય છે.

આ પાટનારાયણ-વિષ્ણુમંદિરના પ્રવેશદ્વાર પર નકશીવાળા સ્તંભો, બારશાખ વગેરે પ્રાચીન જૈન મંદિરના હોય એમ તેમાં મંગળમૂર્તિ તરીકે આલેખેલી તીર્થંકર મૂર્તિઓથી જણાય છે.

ગામના પશ્ચિમ દિશાના ઝાંપામાં એક તૂટેલા મંદિરના અવશેષો પડ્યા છે. ભોંયતળિયાનો થોડો ભાગ અને પાયા જે વિદ્યમાન છે એ જોતાં આ જૈન મંદિર હોવાનું જણાય છે.

વાજનવાળા (તોડાનો દરવાજો) :

ખરાડીથી ૧૦૧ માઈલ દૂર વાજનવાળા ગામ છે. ત્યાંથી ૧૧ માઈલ દૂર 'તોડાનો દરવાજો' છે. આ દરવાજાની બાંધણી અને પથ્થરો એની પ્રાચીનતા સૂચવી રહ્યા છે. લોકો આને 'અંદ્રવતીના દરવાજો' પણ કહે છે. અંદ્રાવતી નગરીનો વિસ્તાર અહીં સુધી હશે. આજે તો અહીં કોઈ ગામ કે વસ્તી નથી.

આ દરવાજા પાસે એક ખંડિત મંદિર છે, આખું ચે આરસપાણાનું બનેલું જણાય છે. હજી બે દેરીના મંડપો બચેલા જોવાય છે. એને જોતાં આ ખંડિયેર જૈન મંદિર હોવાની પ્રતીતિ કરાવે છે.

દરવાજા બહાર એક સુરહીનો પથ્થર છે. તેમાં સ્ત્રી-ગર્હભનું ચિહ્ન છે. એ પર સં. ૧૨૮૭ (૫૭) નો લેખ જણાય છે. એ ઉપરથી આ સ્થળ પ્રાચીન જણાય છે.

દંતાણી :

ખરાડીથી પશ્ચિમ દિશામાં ૧૩ માઈલ દૂર આબુગિરિની તળેટીમાં દંતાણી નામનું ગામ છે. અહીંના ખંડિત જૈન મંદિરમાં છયોડીના ડાબા હાથ તરફના સ્તંભ પર સં. ૧૨૬૮ નો લેખ છે; તેમાં 'દંતાણી' ગામનો ઉલ્લેખ આ પ્રકારે છે:—

“ સં. ૧૨૯૮ વર્ષે માદ્રગ સુદિ ૫ વૃષે દંતાણીગ્રામે શ્રીપાર્શ્વનાથચૈત્યે શ્રે. જયતાકેન પુત્રવસ્તુપાલશ્રેયસે ચતુષ્કાપદેશ્વરં સ્તંભઃ દઃ (?) ॥ ”

આ લેખ પરથી આ ગામ સં. ૧૨૬૮ પહેલાનું હોવાનું નિશ્ચિત છે અને એ સમયે અહીં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર હતું એમ પણ જણાય છે.

‘ અંચલગચ્છીય પટ્ટાવલી ’ (પૃ. ૧૨૭) માં જણાવ્યું છે કે, શ્રોજયસિંઘસૂરિ સં. ૧૧૪૧માં આ ગામમાં પધાર્યા હતા અને તેમના શિષ્ય આર્યરક્ષિતસૂરિએ પોતાના જન્મથી આ ગામને પાવન કર્યું હતું.

ગામની પૂર્વ દિશામાં એક વિશાળ જૈનમંદિર ખાલી જિલું છે. મૂળભૂતરો, ગૂઢમંડપ, છયોડી, સલામંડપ, શૃંગારચોડી અને ભમતીના કેટલુંક વિશાળ આકૃતિનું આ મંદિર છે. આખું ચે મંદિર સફેદ પથ્થરથી બનેલું છે. સલામંડપની કેટલીક છત અને કેટલો થોડો ભાગ પડી ગયો છે. સામાન્ય જીર્ણોદ્ધારથી આખું ચે મંદિર ટકી રહે એવું છે. આ મંદિરમાંથી મૂર્તિઓ, પળાસનના પરિકરો અને ગોખલાના પથ્થરો કોણ કયારે લઈ ગયું તે જાણવામાં નથી. સંભવ છે કે, અહીં કોઈ શ્રાવક ન રહેવાથી મંદિરને વધાવી લેવામાં આવ્યું હોય.

આ મંદિર અને ગામની પ્રાચીનતા સંગઘે ઉપર્યુક્ત લેખ કરતાં વધુ પ્રાચીન સં. ૧૨૧૬ નો સ્તંભલેખ આમાંથી મળે છે અને એ બધા લેખો જીર્ણોદ્ધાર સમયના હોવાથી મંદિર બારમા સૈકા કરતાં પ્રાચીન હોવું બોધે એવું અનુમાન છે.

અહીં પાદરમાં એક જૈન મૂર્તિ ખંડિત પડેલી હતી. તેમાં સં. ૧૧૩૬ નો પ્રાચીન લિપિમાં સ્પષ્ટ લેખ હતો, તે આ ખંડિત મંદિરની જ મૂર્તિ હોવી જોઈએ. ધવલીના એક મંદિરમાંની ખંડિત મૂર્તિ ને અહીંથી લઈ જવામાં આવી છે તેના ઉપર સં. ૧૧૩૬ નો લેખ છે. સં. ૧૩૪૫ ના એક સ્તંભલેખ પરથી જણાય છે કે, એ વખતના અહીંના કાકોરે આ મંદિરને બે ખેતર વગેરે દાન આપેલું હતું. એ લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સંવત્(વ) ૧૨૪૫ વૈશાલ સુ. ૮ શુક્રે સ્વરિતશ્રીચંદ્રાવત્યાં | મહારાજાધિરાજશ્રીવિસલ્લવિજયરાયે શ્રીસારંગદેવવિજયરાયે
દંતાણીપ્રામે પ્રમાશ(રા)વિય રાજદે રાજદેવાહા ઠા. સાત રા પ્રતાપશ્રીદેવદેવ શ્રીપાર્શ્વદેવો: ત્રાપદે ક્ષેત્રદ્રવ્યં પ્રદત્તં | આચંદ્રાર્ક.....
રા[૦] મહિપાલદેવસુત રા.૦ સુહૃદસિંહેન યાત્રારથે(વર્ષે) દ્રામ ૪ સિની પદ્મતા (પદ્મતા:) ||”

આ લેખ જૈનતર રાજવીઓની જૈન મૂર્તિ પ્રત્યેની શ્રદ્ધાનો અને જૈનધર્મના પ્રભાવનું ગૌરવ છત્તું કરે છે.

★

૧૫૪. કુંભારિયા

(કેશા નંબર : ૩૦૨૦-૩૦૨૪)

આબુરોડ સ્ટેશનથી ૧૪ માઈલ દૂર કુંભારિયા નામે ગામ છે. પ્રાચીન શિલાલેખોમાં આલેખાયેલું ‘આરાસણાકર’ એ જ આ કુંભારિયા. શિલાલેખો ઉપરથી જણાય છે કે, સત્તરમા સૈકા સુધી આ ગામ ‘આરાસણા’ના નામે પ્રસિદ્ધ હતું. તેને ઘટલે ‘કુંભારિયા’ નામ કેમ પડ્યું હશે એ બાબત ચકાતું નથી. ડૉ. ભાંડારકર કહે કે, “કુંભારિયાની આસપાસ અવશેષ પટેલાં છે તે ઉપરથી એક જમાનામાં અહીં જોછામાં જોછાં ૩૬૦ જિનમંદિરો હોવાં જોઈએ એવું અનુમાન નીકળે છે.” કાર્પસ સાહેબ ભિરે છે કે. “ધરતી કંપને લીધે આરાસણાનાં ઘણાંખરાં મંદિરો જમીનદોસ્ત થઈ ગયાં હશે.” પણ એ માટે કશું પ્રમાણ જડતું નથી. અલગત, એક કાળે આ ગામ ‘મોટું’ નગર અને વેપારનું મથક હોય એવું અનુમાન અહીંનાં મંદિરો અને સુરહીના લેખમાં આલેખેલી વેપાર પરના લાગાની વ્યવસ્થા ઉપરથી નીકળે છે. અહીંની વસ્તી કચારે, શા કારણે ઉચાળા ભરી ગઈ તે જણવાને કશું સાધન નથી. આજે તો વેરાન બનેલા આ પ્રદેશમાં માત્ર ૫ જૈન મંદિરો, ૧ હિંદુ મંદિર અને ૧ જૈન ધર્મશાળા સિવાય નથી કંઈ મકાન કે નથી કંઈ વસ્તી.

આ પાંચે મંદિરો આલોચાન અને ઐતિહાસિક છે. એની સ્થાપત્ય કળા આજે પણ ગ્રેસકોને આબુ પરના ફેલવાડાનાં મંદિરો જેટલી જ દિગ્દર્શક બનાવે છે.

૧. શ્રીસંભવનાથ ભગવાનનું મંદિર બીજાં મંદિરો કરતાં પ્રમાણમાં નાનું અને ઘાટમાં પણ અલગ તરી આવે છે. એના શિખર અને દરવાજામાં કોરણી કરેલી છે. આની રચનામાં મૂળગભારો, જૂદમંડપ, સભામંડપ, શૃંગારચોટી અને ફરતો કોટ બનેલો છે. મૂળનાયક તરીકે શ્રીસંભવનાથ ભગવાનની પ્રતિમા છે. આમાં એક શ્રાવક-શાવિકાની યુગલપ્રતિમા છે ને ૧૦ ખાલી પરિકરો છે.

૨. શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર આબુએ આરસનું બનેલું છે ને પ્રાચીન પણ છે. આ મંદિરની ફેરીઓ અને પગાસણની ગાદીઓ ઉપર સં. ૧૧૩૮ ના લેખો મળી આવે છે. સંભવ છે કે, આ મંદિર એ સમયનું હોય. મૂળનાયકની ગાદી નીચે સં. ૧૩૦૦ નો લેખ છે પણ એ ગાદી પાછળથી છુલ્લોદાર વખતે લગાવી હશે. મૂળનાયકને ફેરફાર થયાનું પણ એ લેખમાંથી જણવા મળે છે. આજે અહીં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન બિરાજે છે.

આ મંદિર મૂળગભારો, જૂદમંડપ, છચોટી, સભામંડપ, શૃંગારચોટી અને ૧૬ ફેરીઓ તેમજ ૧૦ ગોખલાઓથી મંદિત છે. છચોટીઓમાં જૂદમંડપના સુખ દરવાજાની બંને જાણુએ એ કોરણીવાળા ગોખલા છે. છચોટી, સભામંડપના ઝુંબજે ને સ્તંભોમાંની કોરણી, સભામંડપની બંને જાણુની છતોમાં આલેખાયેલા મુંદર ભાયો વગેરે જોઈને તો આબુનાં મંદિરોની શિલ્પકળાનું સ્મરણ થઈ આવે છે. મંદિરના એક ખૂણાની ફેરીમાં એક જ પથ્થરમાં કંડારેલું ત્રણ ગંઢવાળું સમવસરણ બનોહર છે. ખંડિત પરિકરો, પગાસણો અને તોરણો આપણી લીનદ્ર્યાનું લાન કરાવી રહ્યાં છે.

મંદિરના ધૂમટને ઝીલી રાખતા આઠ સ્તંભો અદ્ભુત આકૃતિવાળા છે. તેના ઉપર સુંદર ચાર તોરણો છે પણ સાવ તૂટી ગયાં છે. માત્ર પશ્ચિમ બાજુનું એક તોરણ બચેલું છે. આ તોરણોની બંને બાજુએ ચાર ગોખલાઓ છે. તેમાં સં. ૧૧૩૮ ને ૧૧૪૬ ના લેખો કોરાયેલા છે.

આ મંદિરની નજીકમાં બે સુરહીના પથ્થરો ભેળા છે. તેના ઉપર સં. ૧૩૧૨ અને ૧૩૩૨ના લેખો છે. તેમાં વેપાર પરના લાગાની વ્યવસ્થા આવેળી છે; જે તે સમયમાં આ નગરના વેપારી મથક તરીકેનું પ્રમાણ રજૂ કરે છે.

૩. શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું મંદિર મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છયોડી, સભામંડપ, શૃંગારચોડી ને બંને તરફ થઈને ૨૪ દેવકુલિકાઓ તેમજ એક ગોખલો ને શિખરબાંધી રચનાવાળું દેવવિમાન જેવું શોભી રહ્યું છે. આખું મંદિર મકરાણા આરસનું બનેલું છે.

મૂળગભારામાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરિકરવાળી એકતીર્થી રમણીય પ્રતિમા બિરાજે છે. તેના ઉપર શ્રીવિજયદેવસૂરિ પ્રતિષ્ઠિત સં. ૧૬૭૫નો લેખ છે પરંતુ મંદિર એથીયે પ્રાચીન હોવાના લેખો આમાંથી જ જડી આવે છે. મતલબ કે, મૂળનાયકની પ્રતિષ્ઠા કર્યાનો આ લેખ જીર્ણોદ્ધાર સમયનો સાબિત થાય છે.

ગૂઢમંડપમાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન અને શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની પરિકરવાળી બે કાઉસગિયા મૂર્તિઓ છે. તેના ઉપર સં. ૧૧૭૬ના લેખો છે. આ સિવાય ખાલી પડેલું ત્રિતીર્થનું પરિકર, પરિકર વિનાના ઘૂટા કાઉસગિયા, અંબિકા-દેવીની મૂર્તિ વગેરે જોવાય છે.

છયોડીમાં બે બાજુના બે ગોખલામાં મૂર્તિ વિનાનું પરિકર ગાદીવાળું છે. વળી, ગૂઢમંડપ અને સભામંડપના સ્તંભો, તોરણો, બંને તરફની એકેક દેરીના દરવાજા અને શિખરમાં કોરણીનો અંગાર ઠાંસી ઠાંસીને ભરેલો છે. ઉત્તરીય દરવાજેથી પ્રવેશ કરતાં જમણા હાથ પર મકરાણાના બે સ્તંભો ઉપર રમણીય તોરણ ગોઠવેલું છે. આ સ્તંભો અને તોરણો પાછળથી લગાવેલા હોય એમ સ્પષ્ટ જણાય આવે છે. એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૧૬૫નો લેખ નજરે પડે છે.

૨૪ દેરીઓમાં મોટે ભાગે પરિકર અને પગાસણ ગોઠવેલાં છે. તેમાં તેરમી શતાબ્દીના મધ્યભાગના લેખો જોવાય છે. બે દેરીઓમાં નકશીદાર સ્તંભો ઉપર તોરણો ગોઠવેલાં છે. એક ગોખલાના પગાસણની ગાદી ઉપર સં. ૧૧૬૧નો લેખ ઉત્કીર્ણ છે. એ પહેલાં આ મંદિર બન્યું હોય એમ માનવાને કારણ મળે છે. કેટલાંક તોરણો પડી ગયાં છે, માત્ર એક બચેલું છે.

ગૂઢમંડપનો દરવાજો અને નકશીવાળી બે દેરીઓના દરવાજા ઉપર ભગવાનનાં કલ્યાણકો અને ૧૪ સ્વપ્નના લાવો કોતરેલા છે. આ લાવોનો મહિમા સમજવા જેવો છે. આનો જીર્ણોદ્ધાર થોડા સમય પહેલાં જ થયો છે.

૪. શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિર જેવી જ રચનાવાળું છે. ફરક એટલો છે કે આમાં કોરણીનું પ્રમાણ વધુ છે.

મૂળગભારામાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીર ભગવાનની મોટી એકતીર્થીના પરિકરયુક્ત મનોહર મૂર્તિ છે. બંને બાજુએ એકેક યક્ષ તથા અંબિકાદેવીની મૂર્તિ છે. મૂળનાયક ઉપર સં. ૧૬૭૫નો શ્રીવિજયદેવસૂરિએ આરસણામાં પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાનો મોટો લેખ છે. તેના પરિકરની ગાદી નીચે સં. ૧૧૨૦નો જૂની લિપિમાં લેખ છે. તેમાં ‘આરાસણા’નું નામ આવેલું છે. આ ઉપરથી જણાય છે કે, આ મંદિર લગભગ આ સમયમાં કે તે પહેલાં બનેલું હોવું જોઈએ. ગૂઢમંડપમાં પરિકર-યુક્ત બે કાઉસગિયા છે. તેના ઉપરના લેખો કંઈક ઘસારા ગયા છે છતાં સં. ૧૧૧૮ના લેખો હોવાનું જણાય છે.

રંગમંડપ અને છયોડી તેમજ ભમતીની દેરીઓ વચ્ચે બંને તરફ થઈને ૧૪ ખંડોમાં તો કોરણી ખીચોખીચ ભરેલી છે. પાંચ ખંડોમાં સુંદર લાવો આવેળેલા છે. આ લાવો ભગવાનની વિશિષ્ટ ઘટનાઓનો તાદૃશ ચિતાર રજૂ કરે છે. એ ભેતાં બંને કાળના પડદાઓ ચીરાઈ બંધ છે ને એ સમયની ભૂમિમાં આપણે વિહરી રહ્યા હોઈએ અને ભગવાનનો સાક્ષાત્કાર કરી રહ્યા હોઈએ એવો ઉલ્લાસ થઈ આવે છે. તેમાંના કેટલાક લાવો આ પ્રકારે છે:—

(૧) રંગમંડપ તથા ભમતીની ઢેરી વચ્ચેની છતના જમણા હાથ તરફ, સાત ખંડોમાં—અતીત અને ભાવિ ઓનીશીના માતાપિતા તથા એકેક છત્રધર ફેરેલા છે.

(૨) બીલી ખંડમાં—વર્તમાન ઓવાણી તથા તેમના માતાપિતા તેમજ ચૌદ સ્વપ્ન, મેરુ પર્વત ઉપર ઇંદ્ર મહારાજ ભગવાનને યોજામાં બેસાડીને બને તરફ ઉભેલા બે ઇંદ્રોદાર કળશનો અભિવેક ફરાવી રહ્યા છે. કમલ પંચાગ્રિનું તપ કરી રહ્યો છે ત્યારે શ્રીપાર્શ્વકુમાર ત્યાં આવીને લાકડામાંથી ભળતો સાપ બહાર કઢાવી રહ્યા છે. તે પછી ધરણેન્દ્ર ભગવાનને નમસ્કાર કરવા આવી રહ્યો છે. શ્રીપાર્શ્વપ્રભુનું સમવસરણ, મરુભૂતિએ પ્રભુ ઉપર શિલા મૂકવી, તેમજ અનુત્તર વિમાનના ભયો વગેરે ભાવો કાંતરાયેલા છે.

(૩) ત્રીજી છતમાં—શ્રીશાંતિનાથપ્રભુનું સમવસરણ, તેમના માતાપિતા વગેરે ભાવ્ય છે ને બીજી તરફ શ્રીનેત્રિનાથ ભગવાનના પંચકલ્યાણનો ભાવ આવેખેલો નજરે ચડે છે.

(૪) છઠ્ઠા ખંડમાં—કૌર્ષી તીર્થે કર ભગવાનના પંચકલ્યાણક્રમે ભાવ અને તેમના જીવનની વિશિષ્ટ ઘટનાઓની આવેખના છે. સાતમા ખંડમાં—પંચ કલ્યાણક્રમે ભાવ તથા ચાર-પાંચ હાથી-વૌડા વગેરેનો ભાવ અંકિત છે. અષ્ટા ઉપર નામે પાંચ લખેલાં છે.

(૫) ઠાંગી બાલુના સાતમા ખંડમાં—આચાર્ય મહારાજ સિંહાસન ઉપર બેઠેલા છે. શિષ્યો નમસ્કાર કરી રહ્યા છે અને શુરુ તેમના મસ્તકે હાથ મૂકી આશીર્વાદ આપી રહ્યા છે. વળી, વચમાં બીજા આચાર્ય મહારાજ જેઓ હાથ ભેડીને નમસ્કાર કરી રહ્યા છે તેમની સામે ઠવણી—સ્થાપનાચાર્ય મૂકેલા છે.

(૬) પહેલી છતમાં પાંચ ઉપર પ્રમાણેનો ભાવ જણાય છે.

મંદિરના દક્ષિણ દિશાના બારણાથી પ્રવેશ કરતાં ડાબા હાથ તરફ ચતુર્દારવાળી એક ઢેરીમાં મહાશય્યા આરાસમાં મરેણું સુંદર સમવસરણ ત્રણ ગઢવાળું છે. તેના ઉપર છત્ર છે અને પર્ષદાની સ્પષ્ટ આકૃતિઓ અંકિત થયેલી છે. આખુલે સમવસરણ ઝીલી ફેરબીથી સુચોભિત લાગે છે.

મૂળમંદિરના શિખરમાં ભરથક ફેરણી ભરેલી છે. મૂળભારાની પાછળના ત્રણે ગોખલામાં ખાલી પરિકરે નાખેલાં છે. બાલુના ભાગમાં સામાન રાખવાની બે ખંડવાળી એક એરડી છે.

શ્રીમહાવરસ્વામી ભગવાન પાસેના મૂળભારામાં બે સ્તંભો ઉપર સુંદર નકશીવાળું તોરણ હતું તેને સમવસરણના દરવાજા બહાર લાવીને ગાઠવ્યું છે. તેના ઉપર સં. ૧૨૨૩નો લેખ છે.

૫. શ્રીનેત્રિનાથ ભગવાનનું મંદિર અહીંનાં બધાં મંદિરોમાં સૌથી મોટું, વિશાળ અને ભવ્ય છે. મંદિરની સુંદર બાંધણીને દ્રશ્યી એતાં જ મૂળનાથક ભગવાનની મૂર્તિ નજરે ચડે છે. એના બંધાવનાર દેણીનો ત્યાગ અને મંદિર બાંધનાર સ્થપતિના અજ્ઞાન કોયલ પ્રતિ આપણું દૃઢ બાવબીનું બનીને પ્રથમ દરજ્જે શિર ઝુકાવો દે છે.

ઉપાધ્યાય શ્રીધર્મસાગરચંદ્રિય ‘તપગચ્છ પદ્મવલી’માં જણાવ્યું છે કે, “શ્રીવાલી દેવસૂરિએ (સમય: સં. ૧૧૭૪ થી ૧૨૨૬) આરાસણમાં શ્રીનેત્રિનાથ ભગવાનની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી.”

“તથા કારામયે ચ નેત્રિનાથપ્રતિષ્ઠા જ્ઞાત ॥”

વળી, ‘ઉપદેશ સંપત્તિ’ (અધિકારના ઉપદેશ ૮)માં પાસિલ નામના યેષીએ આ નેત્રિનાથ ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું અને શ્રીવાલી દેવસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી એવી કથા આવેખી છે: એ કથાનો સારભાગ આ છે:

“આરાસણ નગરમાં ગોરા મંડોને પુત્ર પાસિલ નામે વસતો હતો. ને દેવયોગે નિર્ધન બની ગયો. એક દિવસે બપોર માટે તે પાટણે ગયો. ત્યાં દેવદર્શને જતાં તે રાજવિદાર પ્રાસાદનું પ્રમાણ જૂજ ધ્યાનપૂર્વક ભેગા લાગ્યો. એ મંડોને જતો હોંડી નામની એક શીમત ધાવિકાએ તેના દરિદ્ર દેહને ભેળંને કંઈક ઉપડાસમાં હતું: “શુ તમારે આત્મચિન્ત્ય બધાવવું છે. જેથી આટલી ભારીકામંથી આ પ્રાસાદનું નિરીક્ષણ કરી રહ્યા છે?”

“ જેન ! આ કાર્ય મારા માટે દુર્ઘટ છે. છતાં જો હું આવો પ્રાસાદ બંધાવું તો તમારે ત્યાં આવવું એવી વિનંતિ કરું છું. ” પાસિલે દુઃખિત હૃદયે પણ ખૂબ નમ્રતાથી જવાબ આપ્યો.

હાંસી શ્રાવિકાના ઉપહાસનો ખટકો એના હૃદયમાં ઘોળાયા કરતો હતો; તેથી તેણે ગુરુએ કહેલા આમનાયપૂર્વક અંબિકાદેવીની આરાધના કરી. પાસિલના લાગ્યયોગથી અંબિકાએ પ્રત્યક્ષ થઈ કહ્યું: “ સીસાની ખાણ મારા પ્રભાવથી રૂપાની થશે, તે વડે તું જૈન પ્રાસાદનું નિર્માણ કરશે. ”

આવા પ્રકારનો આદેશ મેળવીને તેણે આરાસણમાં શ્રીનેમિનાથ લગવાનું મંદિર બંધાવવાનો પ્રારંભ કર્યો. એક સમયે વિહાર કરતા ગુરુમહારાજ ત્યાં પધાર્યા અને પાસિલને પૂછ્યું: “ ભદ્ર ! ચૈત્યનિર્માણનું કામ સમાધિપૂર્વક બરાબર ચાલે છે ને ? ” તેણે જવાબ આપ્યો: “ દેવ અને ગુરુના પ્રસાદથી ઠીક ચાલે છે. ” આ જવાબથી અંબિકાદેવી કુપિત થઈ કે બરેબર, આ પાસિલ કૃતદ્ધ લાગે છે. મારો ઉપકાર તો માનતો નથી. આથી તે ચૈત્યનું કામ શિખર સુધી બનીને અટકી ગયું.

દીર્ઘદષ્ટિ પાસિલે તાબડતોબ પ્રતિષ્ઠા કરાવવાનો નિર્ણય કર્યો અને પાટણથી ગુરુમહારાજ અને હાંસી શ્રાવિકાને સાદર આમન્ત્રણ મોકલ્યું. તેણે ગુરુમહારાજ શ્રીવાદી દેવસૂરિના હાથે શ્રીનેમિનાથ લગવાનની મોટા સમારોહપૂર્વક પ્રતિષ્ઠા કરાવી. એ જ વખતે હાંસી શ્રાવિકાએ પાસિલને વિનંતિ કરી: “ જો તમે કહો તો હું અહીં મંડપ કરાવવાને ઇચ્છું છું. તેને માટે વસ્ત્ર લાવી આપો. ” આથી તે હાંસી શ્રાવિકાએ નવ લાખ રૂપિયાના ખર્ચથી ‘ મેઘનાદ ’ નામનો મોટો મંડપ રચાવ્યો. વેપારીઓએ ત્યાં બીજા પ્રાસાદો પણ રચાવ્યા. ત્યારથી આ નગરી તીર્થરૂપ બની ગઈ. ”

આ કથાની એક માત્ર હકીકતથી ખ્યાલ આવી જાય છે કે, જેની મંડપરચનામાં નવ લાખ રૂપિયાનો ખર્ચ થયો તે મંદિરનિર્માણમાં કેટલા રૂપિયા લાગ્યા હશે ? બરેબર, આવા લઘ્ય મંદિર માટે લાખો રૂપિયાનો વ્યય કરનાર શ્રેષ્ઠીની ભાવના કેવી ઉદાત્ત હશે એનું માત્ર અનુમાન કરવાનું રહે છે.

મૂળભારો, મોટો ગૂઢમંડપ, દશ ચોકીઓ, વિશાળ રંગમંડપ, શૃંગારચોકીઓ, બંને બાજુના બે મોટા ગભારા, ૨૪ દેવકુલિકાઓ અને ઉન્નત શિખરથી યુક્ત આ મંદિર બંધાયેલું છે. શિખર સાથેનું આખું ચૈત્ય મંદિર મકરાણા આરસનું બનેલું છે. શિખરનો ઘાટ તારંગાના અજિતજિનપ્રાસાદ જેવો છે. દશચોકીના બધા સ્તંભો ઉપર ઝીણી કોરણી કરેલી છે. એકેક સ્તંભ બહુ શિલ્પશુસ્થ જેવો ઊભેલો જોવાય છે. આખુના દેલવાડાના મંદિર જેવા જ આ સ્તંભો છે. સંભવ છે કે દેલવાડાના સ્થપતિઓ જ આ મંદિરમાં કામે લાગ્યા હોય. કુલ ૯૪ સ્તંભો તો દેવદેવીઓની મૂર્તિવાળા કોરણીથી ભરેલા છે.

મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ લગવાનની મૂર્તિ મનોહર છે. તેના ઉપર સં. ૧૬૭૫નો લેખ છે. આથી માની શકાય એમ છે કે, આ મંદિરમાં પ્રથમ શ્રી વાદી દેવસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી મૂર્તિ ખંડિત થતાં તેના સ્થાને વોરા રાજપાલે નવી મૂર્તિ ભરાવી સં. ૧૬૭૫ ના માઘ સુદિ ૪ ને શનિવારે શ્રીનેમિનાથ લગવાનની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજય-દેવસૂરિના હાથે કરાવી હશે.

મૂળનાયકની આસપાસ એકતીથી પાષાણનું પરિકર હતું. તેમાં બે મોટા સુંદર ઈંદ્રો કોરેલા હતા. તે પરિકર અને ઈંદ્રો આજે ભમતીમાં અસ્તવ્યસ્ત પડેલા છે. ગૂઢમંડપમાં ચાર કાઉસગિયાઓ પરિકરવાળા છે. એક કાઉસગિયા ઉપર સં. ૧૩૧૪ નો લેખ છે. તેમાં ઉલ્લેખ છે કે, “ આ કાઉસગિયા આરાસણ નગરના નેમિનાથ ચૈત્યની અંદર સ્થાપન કરેલા છે. ” બીજા બે કાઉસગિયા ઉપર સં. ૧૨૧૪ના લેખો છે. સં. ૧૩૧૦ની સાલનો એક ૧૭૦ બિનનો શિલાપટ છે.

છચોકીને બદલે અહીં બે હારમાં દશચોકીની રચના છે. તેમાં ડાબા હાથ તરફના ગૌબલામાં સં. ૧૩૨૩ના લેખવાળી નંદીશ્વરદ્વીપની આલેખના સુંદર રીતે કરેલી જોવાય છે. છચોકીના ડાબા હાથ તરફના કોરણીવાળા એક સ્તંભ ઉપર લેખ છે. તેમાં ઉલ્લેખ છે કે, “ સં. ૧૩૧૦ના વૈશાખ વદિ ૫ ને ગુરુવારે આરાસણના પોરવાડ શ્રાવક આસપાલે

શ્રીઅદિષ્ઠનેમિ જિનચૈત્ય માટે ચંદ્રગચ્છીય શ્રીરત્નપ્રભસૂરિના ઉપદેશથી ચક્રિત મુજબ આ સ્તંભ કરાવ્યો. એવી હકીકત આલેખી છે.

સલામંડપમાં ડાબા હાથ તરફના ગભારામાં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની એકતીથી પરિકરચુક્ર પ્રતિમા સં. ૧૬૭૫માં શ્રીવિજયદેવસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠિત છે. જમણા હાથ તરફના ગોખલામાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ભવ્ય અને દર્શનીય પરિકરવાળું ગિળ છે. પછુ તેના ઉપર લેખ નથી. આ પ્રતિમાની જિઆર્ધનું પ્રમાણ તેમના મસ્તકે પૂત કરવા માટે બાલુમાં મૂકેલી લાકડાની યોડી ઉપરથી અનુમાની શકાય છે.

મૂળગભારાની પાછળની ભીંત ઉપર સુંદર ફેરણીભર્યાં સુચોભનો આલેખ્યાં છે. તેમાં ગજથર, નર-નારીનાં ભેડાં-વાળો નરથર અને યક્ષ-યક્ષિણીની યોડી આકૃતિઓ ફેરેલી છે.

ભમતીમાં મંદિરનાં સેંકડો અવશેષો, જેમાં પરિકરેના દુકડા, ગાદીના ભાગો, ઠાકસગિયા, ઇંદ્રો, જિનમાતૃપદો, ચૈવીશીના પદો વગેરે ખંડિત કે અખંડિત આકૃતિઓ પડેલી છે. એક સ્તંભચુક્ર મોટું મનોહર તોરણ પછુ છે. કેટલાંયે અવશેષોમાં લેખો પછુ જોવાય છે. એમાંનો એક સં. ૧૨૦૪નો લેખ છે, જેમાં “આરાસનાકરિષ્ણેનૈમિષૈત્ય” એવો ઉલ્લેખ કરેલો વંચાય છે.

આમુના દેવવાડાના મંદિર જેવો જ સમગ્રીવિહારનો અડધો ભાગ આ મંદિરના પાછળના ભાગના ગોખલામાં ચોડી હીલેલા જોવાય છે. તેના ઉપરના લેખમાં જણાવ્યું છે કે—“સં. ૧૩૩૮ના જેઠ સુદિ ૧૪ને શુક્રવારે શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના મંદિરમાં સંવિજ્ઞ યથોધરસૂરિ-સંતાનીય શ્રીવર્ધમાનસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરેલી આ પદ્મ આરાસણના રહેવાસી પોરવાડ ગોનાના વંશમાં થયેલા તુલહારી આસપાલે-આવિઞ આસિણુ વગેરે વિસ્તૃત કુટુંબ સહિત-શ્રીમુનિમુખતસ્વામી ગિળ અને અશ્વાવપ્રોધ સમલિકાવિહારનો પદ્મ કરાવ્યો છે.”

આ પદ્મમાં લંકાના રાજા, તેમના જોળામાં રહેલી રાજકુમારી, ભેટણું ધરી જીલેલા જૈન ગૃહસ્થનાં પગલાં અને અશ્વ વગેરે આરસમાં ફેરેલું છે. તેની નીચે ઉપચુક્ર લેખ છે.

ઠાડી નાખેલા આ પદ્મના બીજે અડધો ભાગ દેરીઓ પાસે જ્યાં પળાસણુ વગેરે પડ્યાં છે ત્યાં હીલાલ પાસે પડ્યો છે તેમાં સમુદ્ર, નર્મદા નદી, ઝાડી, સમળી, પારધિ, જૈન આચાર્ય, અને વહાણુ વગેરેનો દેખાવ આપ્યો છે.

રંગમંડપની બાજુ પરના દરવાજામાં છેડેની, જે નાના સ્તંભો વચ્ચેની કમાનોમાં મકરમુખ મૂકેલાં છે. આ સુખોના આધારે ગોઠવેલું સુંદર તોરણ ફેરણીવાળું છે. આ તોરણ દેવવાડાના મંદિરનાં તોરણોની યાદ આપી રહ્યું છે.

મંડપના સ્તંભોની ખાલી કમાનો, ગૃહમંડપના દ્વારની સામે આવેલી પરસળાના સ્તંભોની કમાનો, તેમજ ઉપરના પાટડા નીચે આવેલા આગળા ઉપરથી જણાય છે કે, અહીં પહેલાં આવા જ બીજાં તોરણો હશે પછુ આજે એ બધાં નાશ પામ્યાં છે.

રંગમંડપમાં ઉપર સીંચો માટે ઝડુખાઓ મૂકેલા છે, જે પૂલમહોત્સવ વખતે ઉપયોગમાં લેવાતા હશે એમ લાગે છે.

આ બધાં મંદિરો ઉપર મહા સુદિ ૫ ના રોજ દેવદંડ ચઢે છે.

અહીં વિશાળ ધર્મશાળા અને કારખાનું છે. કુંભારિયાનું તીર્થની સામે જ જે ત્રણ માર્ગલોમાં આરસપહાણુની ખાણો છે. જરી લાવ પાસેથી આજે પણ આરસ નીકળી આવે છે. કાટોડાના કાળા ઠોલસા જેવા ઢગલાઓ જ્યાં ત્યાં પડ્યા છે તે જમીન સાથે જોવા એકએક ઘઈ ગયા છે જેથી એ જમીન ખરગચડી લાગે છે. એના ઉપર પ્રુલ્લા પગે ચાલવું સુરેલ છે. ગામની પાસે જ એક નદીનું વહેણ જળભાગ કરતું વહ્યા કરે છે. એને યોગગીને તીર્થમાં જવાય છે.

૧૫૫. આબુ

(કોઠા નંબર : ૩૦૨૫-૩૦૩૪)

ગુજરાતના ઉત્તર સીમાડે આવેલો ગિરિરાજ આબુ આબુરોડ સ્ટેશનથી ૧૨ માઈલના અંતરે આવેલો છે. આબુ વિશે ‘મહાભારત’ અને ‘વિષ્ણુપુરાણ’ વગેરે જૈનેતર ગ્રંથો અને વિદેશી યાત્રીઓ પૈકી મેગેન્ઝિનિસ (ઈ. સ. પૂર્વે ૩૦૦), પ્લીની (ઈ. સ. ૭૦) વગેરેએ નોંધ લીધેલી હોવાથી એની પ્રાચીન સ્થિતિ પુરવાર થાય છે. જ્યારે પ્રાચીન એવા જૈન આગમ ગ્રંથો પૈકી ‘બૃહત્કંઠપસૂત્ર’ જેની રચના શ્રીભદ્રજાહુસ્વામીએ કરેલી મનાય છે, તેમાં ‘અર્બુદ પર્વતની યાત્રામાં સંખડિ (ઉનાણી) કરવામાં આવે છે’ એવા સ્પષ્ટ ઉલ્લેખથી આ યાત્રાભૂમિની પવિત્રતાનું સૂચન મળે છે. ‘નાટયશાસ્ત્ર’ના કર્તા ભરતે અર્બુદ સંખંધે ઉલ્લેખ કરતાં આ પ્રદેશની તકાર બહુલ ભાષાની વિશેષતા જણાવી છે. લગભગ સાતમા સૈકાના દ્વિતીય અર્ધે રચેલા ‘કુટ્ટિનીમતમ્’ નામના ગ્રંથમાં આબુના ચૃદ્વિસોદ્યનું આહ્વાદક વર્ણન કરેલું જોવાય છે. એ પછી ચૌદમા સૈકામાં થયેલા શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ રચેલા ‘વિવિધ તીર્થકંઠપ’માં અર્બુદ નામ પાડવાનું કારણ, ત્યાં થયેલી શ્રીમાતા (કુમારી કન્યા)ની સ્થાપના, બીજાં લૌકિક તીર્થો અને વિમલવસહી તેમજ લૂણવસહી વગેરે મંદિરોની પ્રાચીન-અર્વાચીન (તેમના સમયની) સ્થિતિનું વર્ણન આપે છે; તેના બીજા વિગતો સાથે ટૂંક સાર આ છે:—

અગાઉ આ પહાડ ‘નંદિવર્ધન’ નામે ઓળખાતો હતો પરંતુ જ્યારથી અર્બુદ નામના સર્પે અહીં રહેઠાણ કર્યું ત્યારથી તે ‘અર્બુદ’ એવા નામે પ્રસિદ્ધિ પામ્યો. શ્રીમાતા નામની કુમારી કન્યા અહીં તપસ્યા કરવા લાગી ત્યારે ‘રસિયો વાલમ’ નામના કોઈ યોગીએ તેના રૂપમાં મોહિત થઈ તેના પિતા પાસે તેની સાથે લગ્ન કરવાની માગણી કરી. એ યોગી પ્રસિદ્ધ વાલમીકિ ઋષિ હોય એમ કહેવાય છે. એટલે એટલા પ્રાચીન કાળમાં શ્રીમાતાના મરણ પછી તેના પિતાએ કુમારી કન્યા-શ્રીમાતાનું મંદિર અખંડ શીલત્રતના પ્રતીકરૂપે બંધાવ્યું હતું. આજે પણ અહીં શ્રીમાતાનું છાંયું મંદિર છે પરંતુ એ પ્રાચીન નથી. વળી, રસિયા વાલમની મૂર્તિ શ્રીમાતાના મંદિરની બહાર એક તૂટેલા મંદિરના ઘૂમટ નીચે પુરુષાકારે બેસી છે, તેના હાથમાં પાત્ર છે. સંલવત: શ્રીમાતાની સાથે લગ્ન કરવાની આશા લગ્ન થતાં એણે એ પાત્રમાં રાગેલું વિષ પી લીધું હોય એવી કલ્પના એની આખ્યાયિકા અને મૂર્તિરચના ઉપરથી થાય છે. શ્રીમાતાના મંદિર ઉપરાંત અહીં અચલેશ્વર, વશિષ્ઠાશ્રમ અને મંદાકિની (કુંડ) વગેરે લૌકિક તીર્થો છે.

આ પર્વત ઉપર બાર (આજે ચૌદ) ગામો વસેલાં છે. અહીં હરેક પ્રકારનાં વૃક્ષો, વેલડીઓ, ફૂલો, ફળો, ઔષધિઓ અને કંદોનો પાર નથી. ધાતુઓની ખાણો છે અને મંદાકિની વગેરે કુંડો તેમ જ કુદરતી ઝરણાં છે.

વિમલશાહ મંત્રીએ સં. ૧૦૮૮માં બનાવેલો ‘વિમલવસહી’ પ્રાસાદ અને સં. ૧૨૮૮માં શ્રીવસ્તુપાલ—તેજપાલ મંત્રીશ્વરોએ પોતાના ભાઈના નામે શેલનદેવ નામના શિલ્પીદ્વારા બંધાવેલો ‘લુણિગવસહી’ પ્રાસાદ શેલી રહ્યા છે.

આજે પણ કુદરતના ઉભરાતા વાત્સલ્ય ભાવની પ્રતીતિ કરાવતી તેની વનશ્રી અને સલિલ શેલાથી કેટલાકોએ આબુને નંદનવન તરીકે ઓળખાવ્યું છે. ખરું જોતાં એના સૌંદર્યને સોળે કળાએ વિકસાવનાર અગિયારમી સદી અને તે પછી થયેલા દાનવીરોએ જ્યારે સંગેમરમરમાં પ્રાણ પૂરીને અપૂર્વ એવી શિલ્પસમૃદ્ધિનું અહીં નિર્માણ કર્યું ત્યારથી આ ભૂમિના રૂપ, રંગ અને પવિત્રતા અનુપમેય બની ચૂક્યાં છે એ નિર્વિવાદ છે.

વિમલવસહી પ્રાસાદ બંધાવનાર શ્રીવિમલશાહ ગૂર્જરનરેશ ભીમદેવના (ઈ. સ. ૧૦૨૧ થી ૧૦૬૩) મંત્રી હતા. તે પરાક્રમી અને કુશળ રાજનીતિજ્ઞ તરીકે ખ્યાત હતા. આબુના પરમારવંશી ધંધુક રાજાએ જ્યારે ગુજરાતના રાજાના સામંત તરીકે રહેવાની ના પાડી ત્યારે ભીમદેવે વિમળને દંડનાયક બનાવી ચંદ્રાવતી મોકલ્યો. વિમળે પોતાની શક્તિથી એ રાજ્યને વિકસાવી ગુજરાતની સત્તા વધારી દીધી અને ત્યાંના રાજવી જેટલી સત્તા મેળવી લીધી.

મંત્રી વિમળશાહ પોતાની પાછલી જિંદગીમાં ચંદ્રાવતી અને અચલગઢમાં રહેતા હતા. તેમની પત્ની શ્રીમતી બુદ્ધિશાળી અને ધર્મપરાયણ શ્રાવિકા હતી. તેમને કોઈ વારસ નહોતો, આથી બંને જણ ધર્મની આરાધના અને પ્રભુભક્તિ કરતાં હતાં. એવામાં પ્રખર વિદ્વાન મહાત્મા શ્રીધર્મધોષસૂરિ ચંદ્રાવતી આબ્યા ત્યારે વિમલશાહને તેમના રાજકીય પાપોના પ્રાયશ્ચિત્તરૂપે આબુ તીર્થનો ઉદ્ધાર કરવાની લલામણ કરી. આ લલામણ અનુસાર મહારાજ ભીમદેવ, મોટાભાઈ નેઠ.

અને દાઘ ધ'કુની આંખા લઈ આખુ ઉપર મંદિર બાંધાવવા માટેની જગા પસંદ કરી પરંતુ પ્રાણીઓએ જોનેા પરના દેવથી હિંદુઓના તીર્થમાં જોનેાને પેસવા દેવાની મનાઈ કરી: વિમળશાહે ધાયુ' હોત તો પોતાના સત્તાભળથી જો જગા લઈ ચકત પણ કથાઓના ઉત્તરેઓ પ્રમાણે વિમલશાહે ત્રણ ઉપવાસ કરી અગિયારી આરાધનાથી નિર્દિષ્ટ જગામાં ચ'પકવૃક્ષ નીચેથી શ્રીઆદિશ્વર પ્રભુની મૂર્તિ (લોકો તેને શુનિસુવતસ્વામીની કહે છે) કાઢી બતાવતાં, અસલ આ જોનેાનું તીર્થ હતું એવું સાબિત કરી બતાવ્યું અને પસંદ કરેલી જગાના બદલામાં પ્રાણીઓની આગવોથી જો જગા ઉપર પથરાઈ રહે તેટલા ટંકાઓ (સિક્કાઓ) આપીને જગા ખરીદ કરી. તેમણે તેના ઉપર ૧૮ કરોડ ને ૫૩ લાખ જેટલું અઠગક દાન્ય લંગાવી શ્રીઆદિનાથનું રમણીય ચૈત્ય બાંધાવ્યું, જેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૦૮૮માં શ્રીધર્મચોલસૂરિના હાથે કરવામાં આવી.

આ મંદિર આજે દેશદેશના વિદ્વાનોનું આકર્ષણ કરી રહ્યું છે. આ મંદિરના પ્રથમ દર્શને કર્નલ ટોડે હર્ષના આવેગમાં ત્યાં સુધી કહી દીધું કે, " My heart beat with joy, as with the sage of Syracuse I exclaimed Eureka " અર્થાત—“ મારું હૃદય આનંદથી ઉછળા મારતું હતું અને સીરાક્યુઝના (પ્રસિદ્ધ) ઝકિની માફક 'આચરેકા' (હું જે શોધતો હતો તે મળ્યું) એવો ખૂબ મારી. "

આમ જો વિદ્વાનોએ અહીંનાં મંદિરોને જોયાં છે તેઓ આ મંદિરનું આશ્ચર્યભર્યું વર્ણન કરી છેવટે કર્નલ-ટોડના જેવો આનંદ અનુભવે છે; એના વિસ્તારને અહીં અવકાશ નથી પણ આ મંદિરની રચના વિશે બાણવાજેવી હકીકતો ઉપર આપણે ધ્યાન દોરીએ:

૧. વિમલચંદ્રહી:

આ મંદિર મૂળગભારે, જુદમંડપ, નવચોકી, રંગમંડપ, બાવન જિનાલય, શુંગારચોકી અને શિખર વગેરેની નયનમનોહર રચનાવાળું છે. ૧૪૦ x ૬૦ ફીટ લાંબી-પહોળી જગા આ મંદિર રોકેલી છે. તેમાં મુખ્ય ભાગ ભજવતો મૂળગભારે જોઆ પીઠ ઉપર બાંધેલા છે. મધ્યભાગે મૂળનાયક શ્રીઆદિશ્વર ભગવાનની પદ્માસનસ્થ ધ્યાનમુદ્રાવસ્થિત ભવ્ય આરસ પ્રતિમા બિરાજમાન છે શ્રીવિમલશાહે અસલ અહીં ૫૧" ઇંચ પ્રમાણુ ધાતુની સપરિકર મૂર્તિ બનાવી મૂળનાયકની જગાએ સ્થાપન કરી હતી પરંતુ જીર્ણોદ્ધાર સમયે જો મૂર્તિને બદલી અહીં આરસ પ્રતિમા પધરાવવામાં આવી છે.

મૂળગભારના દ્વારની ચાખો ઉઠ્ઠાટ કોતરકામથી ભરપુર છે. તેના ઉપર આરસનું મુંદર અણીદાર શિખર છે. અંદરના ભાગમાં મૂળગભારે પંચીનેા જુદમંડપ ભિન્ન ભિન્ન પ્રાણીઓ અને મૂર્તિઓના આકારોથી સુકત કોતરકામવાળો છે. તેની આસપાસ પ્રહસિણાપથ આવેલા છે. જો કે મૂળગભારે અને જુદમંડપ તદ્દન સાદી બાંધણીના છે, તેનું કારણ જો છે કે સં. ૧૩૬૮ માં અહીંઉદ્ધીન ખિલજી અહીં આવ્યો ત્યારે તેણે આ મંદિરના અસલ કળામય અને સુશોભિત મૂળ ભાગોને તેહી પાડવા હતા, જે સં. ૧૩૭૮ માં થયેલા જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે નષ્ટ થયેલા ભાગોને તદ્દન સાદી રીતે નવા કરાવ્યા હોય એમ લાગે છે.

આગળના ભાગમાં મૂળગભારથી સહેજ નીચે સપાટી ઉપર સભામંડપની રચના કરેલી છે. સોથી વધારે નકશી-કામ આ મંડપમાં જોવાય છે. મંડપની જીઆઈ પ્રમાણુસર છે, અને તેમાં વાપરેલા સફેદ આરસ પરના નકશીકામથી જો એટલો મુંદર લાગે છે કે તે જોઇને પ્રેક્ષક મુગ્ધ બની જાય કોતરકામ એટલું બારીક છે કે જાણે મીણના બીજામાં છતાપુ' હોય એવું જાણી આવે. મંડપમાં આવેલા ૪૮ થાંભલાઓ મુંદર શિષ્ટપદ્ધતિથી ભરચક છે. સ્તંભો નીચેથી ચોરસ કેબીવાળા અને ઉપર વૃત્તાકાર છે. વચ્ચેના આઠ થાંભલાઓ ઉપર ત્રાંસી પટ્ટશિલાઓ મૂકી તેના ઉપર રમણીય ગોળ ધૂમટની રચના કરેલી છે. તેના ઉપરનો ચંદ્રવેલો પથ્થરનાં જુદતાં સુખમરોથી અલંકૃત છે. થાંભલાના હીરગુહાથી ધૂમટના ૧૬ ટેકાઓમાં વિદ્યારેવીઓની મુંદર મૂર્તિઓ વાહેન અને શસ્ત્ર સાથે વિવિધ ભાવ અને અલંકરણ પૂર્વક બેસી છે. તેની આસપાસ ભેવડા થાંભલાઓની રચના છે.

સભામંડપની આગળ મોટો ચોક છે. તેમાં પ્રવેશ કરવા માટેના દ્વાર આગળના થાંભલાઓ ઉપર મુંદર ફૂલકાર જેવાં તોરણો છે. તેની આસપાસની ફરતી ઝોસરીમાં ૪૫ દેવકુલિકાઓની ચોજના કરેલી છે. આ દરેક દેરીમાંની મૂર્તિ અને દ્વારના શિષ્ટપમાં ઘણી સમાનતા છે. તેની સાથે ચાર થાંભલાઓ ઉપર ત્રાંસી પટ્ટશિલાઓ ગોઠવી નાના નાના મુંદર ધૂમટો બનાવેલા છે, અને તેના અંદરના ચંદ્રવર્ણમાં કમળ વગેરેની વિવિધ પ્રકારની શિષ્ટપીય રચના આવેળી છે. દરેક

ઘૂમટ નીચેનો ચંદરવો જુદી જુદી લાતની આકૃતિઓ રજૂ કરે છે. આના થાંભલાની અણાંશ કુંભીઓ તથા ચોરસ અને વૃત્તાકાર સ્તંભો પરની મૂર્તિઓ, ઝીણું કોતરકામ અને તે પરના જુદા જુદા થર પણ ખરેખર અવલોકન કરવા યોગ્ય છે.

ગૂઠમંડપના દરવાજાની બંને તરફ, નવચોકીમાં, રંગમંડપમાં, દેરીઓના ગુંબજોમાં અને બહારની દીવાલોમાં જૈન શાસ્ત્રની પૌરાણિક કથાઓના ઘટના પ્રસંગો-ભાવો આબેહૂબ આલેખ્યા છે.^૧

સભામંડપની બહાર પ્રવેશ દ્વારની બાજુમાં એક હસ્તિશાળા છે. તેમાં મોટા મોટા સફેદ આરસના હાથીઓ કુશળતાપૂર્વક બતાવેલા છે. અસલ આ હાથી ઉપર વિમલમંત્રીના પૂર્વજો અને કુટુંબીઓની મૂર્તિઓ બિરાજમાન કરેલી હતી. સં. ૧૩૬૮ માં અદલાઉદ્દીન ખિલજીએ એ મૂર્તિઓનો નાશ કર્યા પછી બીજી મૂર્તિઓ તેના પર મૂકવામાં આવી નથી.

મંદિરનું શિખર મુસ્લિમ કાળ પહેલાંની સ્થાપત્યકળાનું પ્રતીક છે. આ મંદિર અને બીજાં મંદિરોનાં શિખરો તદ્દન બેઠા ઘાટનાં હોવાનું કારણ એ છે કે અહીં વારંવાર ધરતીકંપના આંચકા આવે છે તેથી શિખરો પડી જવાના ભયે તેની આવી રચના કરવામાં આવી છે.

વિમલ મંત્રીને આજુબી ભૂમિમાંથી જે પ્રાચીન મૂર્તિ મળી આવી હતી તે આ મંદિર બંધાવતાં પહેલાં એક ગભારો બનાવીને બિરાજમાન કરી હતી, જે ગભારો આજે વિમલવસહીની ભમતીમાં વીશમી દેરી તરીકે ગણવામાં આવે છે. આ મૂર્તિ ઋષભદેવ ભગવાનની હોવા છતાં સ્થાપત્યકળા હોવાથી લોકો એને શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામીની મૂર્તિ તરીકે ઓળખે છે. આ ગભારામાં ત્રણ ગઠની રચનાવાળું સુંદર સમવસરણ છે, જેના ઉપર સપરિકર ચૌમુખ પ્રતિમાઓ બિરાજમાન કરેલી છે. આમાં એક આચાર્યની સુંદર મૂર્તિ સં. ૧૩૬૬ ના લેખવાળી છે. એ સિવાય પણ બીજી મૂર્તિઓ વિદ્યમાન છે.

આ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર વિમલ મંત્રીના કુટુંબીઓના વારસોએ જ કરાવ્યો હતો. સિદ્ધરાજ જયસિંહના મંત્રી મહિંદુના પુત્ર હેમરથ અને દશરથે વિમલવસહીની દશમી દેરીનો વિ. સં. ૧૨૦૧ માં જીર્ણોદ્ધાર કરાવી, તેમાં મૂળનાયક શ્રીનેમિનાથ ભગવાનને પ્રતિષ્ઠિત કર્યા હતા અને પોતાના પૂર્વજ શેઠ નીનાથી લઈને પોતા સુધીના આઠ જણની મૂર્તિઓ એક જ પથ્થરમાં કોરાવીને સ્થાપન કરી હતી. તે બધી મૂર્તિઓ ઉપર કોતરેલાં નામો પણ આજે જોવાય છે.

સિદ્ધરાજ જયસિંહના મંત્રી આણંદ અને તેમના પુત્ર મંત્રી પૃથ્વીપાલે વિમલવસહીની ઘણી દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર સં. ૧૨૦૪ થી ૧૨૦૬માં સુધીમાં કરાવ્યો છે. એ જ સમયમાં વિમલવસહીની બહાર પોતાના પૂર્વજોના કીર્તિ સ્મારક તરીકે સુંદર હસ્તિશાળાનું નિર્માણ કર્યું છે. દરવાજાના મુખ્ય ભાગમાં વિમલમંત્રીની અશ્વારૂઢ પ્રતિમા ચોલી રહી છે અને તેની બાજુમાં આવેલી હસ્તિશાળામાં ૧૦ હાથીઓ પૈકી ૭ હાથીઓ પોતાના પૂર્વજોના નામે મંત્રી પૃથ્વીપાલે બનાવ્યા છે જ્યારે બાકીના ૩ હાથીઓમાંના ૨ હાથીઓ, વિ. સં. ૧૨૩૭માં મંત્રી પૃથ્વીપાલના પુત્ર મંત્રી ધનપાલે પોતાના મોટા ભાઈ જગદેવના નામે બનાવ્યા છે. આ બધા ઉપર લેખો કોરેલા છે જ્યારે ત્રીજા હાથીનો લેખ નષ્ટ થઈ જવાથી એ ધનપાલે બનાવ્યો કે બીજા કોઈએ એનો નિર્ણય કરી શકતો નથી. મંત્રી ધનપાલે પણ આ મંદિરની દેરીઓનો જીર્ણોદ્ધાર સં. ૧૨૪૫માં કરાવ્યો હતો.

સં. ૧૩૬૮માં અદલાઉદ્દીન ખિલજીનો લોહપ દાદિ આ મંદિરો ઉપર પડી અને મંદિરના મુખ્ય કળામય ભાગો—મૂળગભારો, ગૂઠમંડપ તેમજ હસ્તિશાળાની મૂર્તિઓને તોડી ચાલતો થયો. એ પછી સં. ૧૩૭૮ના જેઠ વદિ દને સોમવારના રોજ માંડવ્યપુર (મંડોર) નિવાસી શેઠ ગોસલના પુત્ર ધનસિંહ, તેના પુત્રો વીજડ વગેરે છ ભાઈઓ અને ગોસલના ભાઈ ભીમાના પુત્ર મહાસિંહ, તેના પુત્ર લાલિંગ વગેરે ત્રણ ભાઈઓ—આમ વીજડ અને લાલિંગ વગેરે નવ ભાઈઓએ મળીને આ મંદિરનો ઉદ્ધાર કરી શ્રીજ્ઞાનચંદ્રસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી છે.^૨

૧. આ ભાવો માટે અને મૂર્તિઓની વિગતો માટે જુઓ : મુનિરાજ શ્રીજયંતવિજયજી કૃત 'તીર્થરાજ આણ' ભા. ૧.

૨. "શ્રીઅર્ચુદ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ" લેખાંક: ૧.

એકંદરે આ મંદિરના સ્થાપત્યના અવલોકન અને શિલ્પકામના નિરીક્ષણથી, તત્કાલીન સ્થપતિઓની શાસ્ત્રસિદ્ધ કળાકૃતિ અને કારીગરીમાં નિજીવ વસ્તુમાં પણ લાવે વહેન કરાવવાની કળા તથા જુદાં જુદાં દરજ્યામાંથી સમકાલીન ગુજરાતના સાંસ્કૃતિક વિકાસનો અભ્યાસ થઈ શકે એવી શિલ્પકૃતિઓ અને રચનારેખાઓ જોવાય છે.

વિમલવસહીની બહાર હસ્તિશાળાની પાસે શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું સાદું અને નાનું દેરાસર છે. આ મંદિર અને હસ્તિશાળાનો મોટો રંગમંડપ કોણે ક્યારે કરાવ્યા એ વિશેની હકીકત બહુવા મળતી નથી. સં. ૧૬૩૯માં રચાયેલા 'હીરસોભાગ્ય મહાકાવ્ય' વગેરેમાં આનો ઉલ્લેખ નથી અને બનેલી ભીંતો ઉપર સં. ૧૮૨૧ના લેખોમાં કારીગરોનાં નામો ઉલ્લેખ્યાં છે એ ઉપરથી લગભગ એ સમયમાં આ મંદિર બન્યું હશે એમ લાગે છે.

૨ લૂણવસહી :

આ મંદિરના નિર્માતા ગુજરાતના રાજા વીરધવલના મહામાત્ય વસ્તુપાલ અને તેજપાલ નામે બંધુઓ હતા. તેમણે ગુજરાતના ડગમગતા સિંહાસનને પોતાની અપૂર્વ પ્રતિભા અને શોધના કૌશલથી અચલ બનાવી રાખી એની સત્તા વધારી હતી; જેમને એક દાનવીર, નરવીર અને વિદ્વદ્વીર તરીકે એમના સમયના રાજાઓએ અને વિદ્વાનોએ સત્કાર્યા હતા અને એ જ કારણે તેમની કીર્તિકોશુદ્ધી લોકના અંતરપટમાં સોળે કળાએ ખીલી શી આજુબી જોવાય છે.

મંત્રી વસ્તુપાલના નાના ભાઈ તેજપાલે પોતાના પુત્ર લાવણ્યસિંહના કંથ્યાણુ માટે, ગુજરાતના સોલંકી રાજા વીરમહેવ (બીજી) ના મહામંડલેશ્વર આણુના પરમાર રાજા સોમસિંહની અનુમતિ લઈને અહીં કરોડો રૂપિયા ખર્ચીને લુણિગવસહી-લૂણવસહી નામે શ્રીનેમનાથ ભગવાનનું મંદિર બંધાવ્યું. મૂળનાયક શ્રીનેમનાથ ભગવાનની ભવ્ય મૂર્તિ કસોટીના પાષાણની છે. આ મંદિર મૂળગભારે, ગૃહમંડપ, નવચોકીઓ, રંગમંડપ, બલાનક, ખત્તક, ભમતીની દેરીઓ અને હસ્તિશાળા વગેરેથી મંદિત છે. બહારથી સાદું પણ અંદરથી બહુ મુંદર કોરણીભર્યું આ મંદિર પણ વિમળવસહી જેવું જ ઉજ્જવળ આદરણીયપણું બનેલું છે ઉપરથી મંદિરથી બસો વર્ષ પછી બંધાયેલું આ મંદિર થોડા દેશકાર સિવાય બાંધણી અને રચનામાં ઘણું મળતું આવે છે.

આ મંદિરમાં વિમલવસહી કરતાં જુદી ભાતના વૈવિધ્યપૂર્ણ થાંભલાઓ રચેલા છે. મૂળગભારે, સભામંડપ અને દેવકુલિકાના થાંભલાઓમાં સમયાનુસાર યોગી-વત્તી શિલ્પકળાનું દર્શન થાય છે. ઘૂમટોના ચંદ્રવામાં પણ લટકતાં ઝુમ્મરો મુંદર રીતે કોતરેલાં છે. કમળનાં પુષ્પ, વૃક્ષ, વેલગુદાઓ અને તીર્થંકરોની જીવનઘટનાઓના ભાવો પણ કોતરેલા છે. દીવાલો, દરવાજા, રંગભો, મંડપો, તોરણો અને છતના હાથી, ઘૂમટોમાં થોડા, ભિંટ, બ્યામ, સિંહ, મત્સ્ય, પક્ષીઓ, મનુષ્યો, દેવ-દેવીઓ, તેમજ રાજદરબાર, સવારી, વરથોડા, જાન-વિવાહ પ્રસંગની ચોરી, નાટક, સંગીતવાદ્ય, રણસંઘામ, પશુચારવા, સમુદયાત્રા, રણારીઓ, ગૃહજીવન, સાધુઓ અને શ્રાવકોના પ્રસંગો આલેખ્યા છે. તોરણોમાં પણ વિશેષતા છે. વિમલવસહીમાં ગોળાકાર તોરણો છે જ્યારે આમાં કમાન જેવાં ત્રિકોણાકાર તોરણો લટકાવેલાં છે. ગુપ્ત ઘૂમટના શિલ્પમાં પણ થોડો ફેર છે. મતલબ કે કોરણો ઉત્તમ પ્રકારની છે. વિમલવસહીમાં હસ્તિશાળા છે ત્યારે આમાં હાથીઓ ઉપર વસ્તુપાલ, તેજપાલ અને તેમની પત્નીઓ વગેરેની મૂર્તિઓ સ્થાપન કરેલી છે. આ મંદિરનું શિખર વધુ ઉંચત ઠેક સુધી કોરણીયુક્ત અને ઉપશિખરથી શોભાયમાન છે. ફરતી દેવકુલિકાઓની રચનામાં તેના થાંભલા અને ઘૂમટોમાં ભરપૂર કોરણો કરેલી છે. ભદ્રપ્રાસાદો, જાતજાતનાં શિખરો, થાંભલાઓની વિવિધતા, દેવીઓના નૃત્યપ્રકારો અને તીર્થંકરો તેમજ પુરાણોની આખ્યાયિકાઓની ઘટનાઓનાં દરજ્યાથી આપણે મંદિર શિલ્પકળાથી ભરચક છે. શોભનદેવ નામના સ્થપતિએ આ મંદિર બાંધેલું છે.

આમાં ઉત્તમ મંદિરોને જેણે જ્યાં નથી તેનું જીવંત નકાનું છે એમ જે જાણકાર કવિએ કહ્યું છે તે ખરેખર, ચર્ચા લાગે છે.

આ મંદિરની નાગેન્દ્રમઝીય મહેન્દ્રસરિના શિષ્ય ચાંતિસુરિ, તેમના શિષ્ય આનંદસુરિ-અમરસુરિ, તેમના શિષ્ય હરિભદ્રસુરિ, તેમના શિષ્ય શ્રીવિજયસેનસુરિએ સં. ૧૨૮૭ના ચેત્ર વદિ ૩ (ગુજરાતી ફાગણ વદિ ૩) ને રવિવારે પ્રતિષ્ઠા કરી છે.

આ મંદિરના ગૃહમંડપના મુખ્ય દરવાજાની બહાર નવચોકીઓમાં દરવાજાની બંને તરફ ઉત્કૃષ્ટ કોરણીવાળા બે ગોખલાઓ કરાવેલા છે, જે આજે દેરાણી-જેઠાણીના ગોખલાથી ઓળખાય છે. વસ્તુતઃ મંત્રી તેજપાલે પોતાની બીજી પત્ની સુહાદેવીના કલ્યાણ માટે આ ગોખલા બનાવ્યા છે. આ બે ગોખલામાં ૧૮ લાખ રૂપિયાનું ખર્ચ થયાનું કહેવાય છે. તેની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૨૬૭ માં થઈ છે. ભમતીની ઘણી દેરીઓ પણ મંત્રી તેજપાલે પોતાના ભાઈઓ, ભોભાઈઓ, બહેનો, પોતાના તથા ભાઈઓના પુત્રો, પુત્ર-વધૂઓ અને પુત્રીઓ વગેરે પોતાના સમસ્ત કુટુંબના કલ્યાણાર્થે કરાવી છે. બ્યારે થોડીક દેરીઓ પોતાના વેવાઈઓ અને પરિચિત સંબંધીઓએ પણ કરાવી છે. બધી દેરીઓની પ્રતિષ્ઠા વિ. સં. ૧૨૮૭ થી લઈને ૧૨૯૩ સુધીમાં થઈ છે.

આ મંદિરની પ્રશસ્તિના મોટા શિલાલેખથી જણાય છે કે, મંત્રી તેજપાલે આ મંદિરની વ્યવસ્થા માટે વ્યવસ્થાપક મંડળની અને મંદિરના વર્ષગાંઠના અઠાઈ મહોત્સવ પ્રસંગે તેમજ શ્રીનેમનાથના પાંચે કલ્યાણકોના દિવસોમાં પૂજા-મહોત્સવ માટે જુદા જુદા ગામો તરફથી કાયમખાતે વ્યવસ્થા કરાવી હતી. વ્યવસ્થાપક મંડળમાં મંત્રી મલ્લદેવ, મંત્રી વસ્તુપાલ, મંત્રી તેજપાલ, લાવણ્યસિંહનો મોસાળ પક્ષ ખીમસિંહ, આંબસિંહ, ઉદલ તથા લુણસિંહ, જગસિંહ, રત્નસિંહ અને તે ચારેની વંશપરંપરાને સદાને માટે ટૂંકીઓ નીમ્યા હતા અને ગુજરાતી ફાગણ વદિ ૩ ના દિવસે ચંદ્રાવતી, ઉંબરણી તથા કીસરઉલી (કીવરલી)ના, ફા. વદિ ૪ ના દિવસે કાસણદ (કાસીદ્રા)ના, ફા. વદિ ૫ ના દિવસે બ્રહ્માણ (વરમાણ) ગામના, ફા. વદિ ૬ ના દિવસે ધઉલી ગામના, ફા. વદિ ૭ ના દિવસે મહાતીર્થ મુંડસ્થલના, ફા. વદિ ૮ ના દિવસે અણાદરા અને ડબાણી ગામના, ફા. વદિ ૯ના દિવસે મહાર ગામના અને ફા. વદિ ૧૦ના દિવસે સેલવાડા ગામના શ્રાવકોએ તથા શ્રીનેમનાથ ભગવાનના પંચકલ્યાણકોના દિવસોમાં દેલવાડા ગામના શ્રાવકોએ પૂજા-મહોત્સવ કરવો; એવી વ્યવસ્થા સોમસિંહ રાજા અને જુદા જુદા ગામના અગ્રણીઓ વચ્ચે રહીને કરી હતી.

ચંદ્રાવતીના સોમસિંહ રાજાએ આ મંદિરના પૂજા વગેરેના ખર્ચ માટે ડબાણી નામનું ગામ સમર્પણ કર્યું હતું; જે વિશે એક લેખ મળીતી આપે છે.

અઘાઉદીન ખિલજીએ સં. ૧૩૬૮ માં આ મંદિરનો મૂળગભારો તથા ગૃહમંડપનો સાવ નાશ કરી નાખ્યો હતો અને બીજા ભાગોમાં પણ નુકશાન કર્યું હતું, તેથી વ્યવહારી ચંડસિંહના પુત્ર પેથડે સં. ૧૩૭૮ માં જીર્ણોદ્ધાર કરાવી તેની નવેસર પ્રતિષ્ઠા કરાવી હતી.

૩. પિત્તલહર મંદિર :

આ મંદિર ભીમાશાહે કરાવ્યું હોવાનું આ જ મંદિરના શિલાલેખો, અર્ધુદકલ્પ અને ગુરુગુણરત્નાકર કાવ્ય વગેરેથી જણાય છે. એથી આ મંદિર ‘ભીમાશાહના મંદિર’ના નામથી પણ ઓળખાય છે. પછીથી અમદાવાદના રહેવાસી મંત્રી સુંદર અને મંત્રી ગદાએ અહીં મૂળનાયકની પિત્તલ આદિ ધાતુઓથી નિર્મિત મૂર્તિ મૂળનાયક તરીકે સ્થાપન કરી ત્યારથી તેને ‘પિત્તલહર મંદિર’ નામે લોકો ઓળખે છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૫૨૫ નો લેખ છે. પણ આ મંદિર એથીયે પ્રાચીન હોવાના પુરાવાઓ મળે છે. મંદિરની બહાર આવેલી વીરજીની દેરી પાસેના રાજધર દેવડા ચુંડાના વિ. સં. ૧૪૮૯ ના લેખમાં એ સમયે ત્રણ મંદિરો અહીં વિદ્યમાન હોવાનું લખેલું છે અને શ્રીમાતાના મંદિરના સં. ૧૪૯૭ ના લેખમાં ‘પિત્તલહર’ એ નામથી મંદિરનો ઉલ્લેખ કરેલો છે એ ઉપરથી આ મંદિર સં. ૧૪૮૯ થીયે વધુ પ્રાચીન હોવામાં સંદેહ નથી અને વિમલવસહીમાંનાં વિ. સં. ૧૩૫૦ થી લઈને ૧૩૭૩ સુધીના મહારાજાઓના આજ્ઞાપત્રના ચાર લેખોમાં અહીંનાં બે મંદિરો જ નિર્દેશ હોવાથી આ મંદિર વિ. સં. ૧૩૭૩ પછી અને વિ. સં. ૧૪૮૯ વચ્ચેના કોઈ સમયમાં નિર્માણ થયું એટલું નક્કી થાય છે.

આ મંદિર મૂળગભારો, ગૃહમંડપ, સભામંડપ, નવ ચોકીઓ, શૃંગારચોકી, ભમતી અને શિખર વગેરેથી સુશોભિત છે. મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રી ઋષભદેવ ભગવાન બિરાજમાન છે.

૪. ખરતરવસંહી :

આ મંદિર સાદું છતાં ત્રણ માળનું વિશાળ છે. એનું શિખર પણ બધાં મંદિરોથી જીંચું છે. નીચેના માળમાં

વિશાળ ચાર રંગમંડપો છે અને સુખ્ય ગભારાની બહાર મુંદર કોરણી કરેલી છે. ત્રણે માળમાં મૂળનાયક શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ચોસુખ પ્રતિમાઓ મિસરજમાન છે. નીચેના માળની મૂળનાયક પ્રતિમાઓ પરિકરવાળી ભવ્ય અને મોટી છે.

‘ચોસુખજીના મંદિર’ના નામે જાણાતા આ મંદિરને ‘ખરતરવસહી’ પણ કહે છે. આ મંદિર કોણે કયારે બંધાવ્યું એ સંબંધી તેમાંથી મળી આવેલા પ્રતિમાલેખો કોઈ વિગત આપતા નથી, પરંતુ ખરતરગચ્છીય શાવકોએ અને ખરતરગચ્છીય આચાર્યે પ્રતિષ્ઠિત કરેલી મૂર્તિઓ એના ‘ખરતરવસહી’ નામની સાર્થકતા બતાવે છે. ત્રણે માળમાંની મૂળનાયકની ઘણીખરી પ્રતિમાઓ દરક્ષગોત્રીય જોશવાલ સંઘવી મંડલિકે અને તેના કુટુંબીઓએ સં. ૧૫૧૫ અને તેની આસપાસના સમયમાં બરાબરી છે, અને કેટલીક મૂર્તિઓ ખરતરગચ્છાચાર્ય શ્રીનિનયદ્રસરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી છે. આ મંદિરને સમયનિર્ણય આપતાં સુનિરાજ શ્રીજયંતવિજયજી નેપે છે કે—“અહીંના દિગંબર જૈન મંદિરના વિ સં. ૧૪૯૪ ના લેખમાં તથા શ્રીમાતાના મંદિરના અને લીમાથાહના મંદિરના લાગાની બ્યવસ્થા સંબંધીના સં. ૧૪૯૭ ના લેખોમાં લીમાથાહના મંદિરનું નામ છે પણ આ મંદિરનું નામ નથી. તેમજ પિત્તલહર મંદિરની બહારના એક સુરહીના વિ. સં. ૧૪૮૯ ના લેખમાં એ સમયે દેવવાડામાં ફક્ત ત્રણ મંદિરો હોવાનું લખ્યું છે. આ બધા લેખો ઉપરથી જણાય છે કે, આ મંદિર એ સમયે વિદ્યમાન નહોતું. એટલે આ મંદિર વિ. સં. ૧૪૯૭ પછી જ બન્યું હોય એમ જણાય છે. x x x તેથી સહજ અનુમાન થઈ શકે કે આ મંદિર બીજા કોઈએ નહિ પણ સંઘવી મંડલિકે સં. ૧૫૧૫ માં બંધાવ્યું હશે.”^૩

ઝોરિયા :

દેવવાડાથી ઇશાનપૂર્ણમાં લગભગ ૩૫ માઈલ દૂર ‘ઝોરિયા’ નામનું પ્રાચીન ગામ છે. પ્રાચીન ધર્મોમાં આનાં ઝોરિયાસકપુર, ઝોરીસા ગ્રામ, ઝોરાસા ગ્રામ એવાં નામે નોંધાયેલાં છે જો કે આજ અહીં કોઈ જૈન વસ્તી કે ધર્મશાળા નથી પણ લગભગ પંદરમા સેકામાં અહીં જૈનોની સારી આબાદી હશે અને તેથી જ ઝોરિયાના શ્રીસંઘે શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર બંધાવેલું હશે જે આજે વિદ્યમાન છે. મૂળભારો, જુદમંડપ, શિખર અને ભમતીના કેટલુંકત મંદિરની રચના છે. જુદમંડપ આગળ નવ ચોટીઓ બનાવવા માટે ચોતરો બનાવી રાખ્યો છે અને એ પછી રંગમંડપ બનાવવા માટેની જગા પણ રાખેલી જોવાય છે.

મંદિર કયારે બંધાયું એ સંબંધી એવું અનુમાન નીકળે છે કે, ચોદમી ચતાબ્દીના ‘વિવિધતીર્થકંપ’માં શ્રીનિન-પ્રભસૂરિએ આ મંદિરને ઉલ્લેખ કર્યો નથી, જ્યારે પંદરમી ચતાબ્દીના અંતમાં શ્રીસોમમુંદરસૂરિએ રચેલા ‘અણુદ-ગિરિકંપ’માં ઝોરિયામાં શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનના મંદિરનો ઉલ્લેખ મળે છે. શ્રીગોરીચંકર ઝોઝાણીની નોંધમાં આ મંદિરના મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનનો ઉલ્લેખ છે પરંતુ અત્યારે તો તેમના સ્થાને શ્રીઆદીશ્વર ભગવાન વિરાજે છે. આમ હોવા છતાં આ મંદિર શ્રીમહાવીરસ્વામીના મંદિરના નામે જ હજી જાણાયા છે. મૂળનાયકમાં થયેલા આ ફેરફારો જીર્ણોદ્ધાર સમયના છે, પણ મંદિર તો ચોદમી ચતાબ્દીના અંતે અને પંદરમીની શરૂઆતમાં બંધાયેલું હોવું જોઈએ.

અચલગઢ :

ઝોરિયાથી ૧૫ માઈલ અને દેવવાડાથી ૪૫ માઈલ દૂર ભિંચી ટેકરી ઉપર વસેલું ‘અચલગઢ’ નામનું પ્રાચીન ગામ છે. ટેકરી ઉપર ચેલાટના રાણા કુંભાએ સં. ૧૫૦૬ માં કિલ્લો બાંધેલો છે, તેને અચલગઢ કહે છે. અહીં વિશાળ જૈનધર્મશાળા અને ૪ મંદિરો વિદ્યમાન છે.

૧. ચોસુખજીનું મંદિર :

પહાડના ભિંચા શિખર પર આવેલું આ મંદિર બે માળની ભવ્ય બાંધણીવાળું છે. મૂળભારો, જુદમંડપ, સમામંડપ, ભમતી અને શિખરચુક્ર ચારે દિશાના ચાર દ્વારવાળું છે. ચારે દિશાના મૂળનાયકની ધાતુની બહુ મોટી ચાર મનોહર મૂર્તિઓ મિસરજમાન છે. તેના ઉપરના લાંગા લેખોમાંથી આ પ્રકારે હકીકતો જાણવા મળે છે. ૧. ઉત્તર દિશાના દ્વારના

મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ સં. સહસ્રાબ્દે ભરાવી અને સં. ૧૫૬૬ ના ફાગણ સુદિ ૧૦ ના દિવસે શ્રીજય-કલ્યાણસૂરિએ તેની પ્રતિષ્ઠા કરી હતી. ૨-૩. પૂર્વ દિશાના દ્વારમાં મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ અને દક્ષિણ દિશાના દ્વારમાં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની મૂર્તિ મેવારના કુંભલમેરૂ (કુંભલગઢ)ના તપાગચ્છીય સંઘે કુંભલમેરૂના ચૌમુખ મંદિરમાં ધિરાજમાન કરવા માટે બનાવેલી હતી. આ મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા ડુંગરપુર નગરના રાત્ર સોમદાસના પ્રધાન એશવાલ સાહેબાએ કરાવેલા મહોત્સવમાં તપાગચ્છીય શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિએ વિ. સં. ૧૫૧૮ ના વૈશાખ વદિ ૪ ને શનિવારે કરી છે. ૪. જ્યારે પશ્ચિમ દિશાના દ્વારના મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની મનોહર મૂર્તિ શાહ સાહેબા વગેરે ડુંગરપુરના શ્રાવકોએ ભરાવીને સં. ૧૫૨૯ માં શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલી છે.

આશ્ચર્યની વાત તો એ છે કે આ ચારે ધાતુની ભવ્ય મૂર્તિઓ પૈકી બે મૂર્તિઓને બાદ કરતાં બુદ્ધા બુદ્ધા સમયે બુદ્ધા બુદ્ધા સ્થાનમાં બનેલી હોવા છતાં લગભગ સરખા પ્રમાણની અને સરખી આકૃતિની છે.

આ મંદિરની બીજી મૂર્તિઓમાં અતિપ્રાચીન બે મૂર્તિઓની વિગત નોંધવાયોગ્ય છે: ઉત્તર દિશાના દ્વારના મૂળનાયકની બંને બાજુએ ધાતુની બે મોટી સુંદર આકૃતિની કાયેત્સર્ગસ્થ પ્રતિમાઓ છે, જેના ઉપર સં. ૧૧૩૪ ના લેખો છે, તેમાંના એક લેખ આ પ્રમાણે છે:—

“ સંવત્ ૧૧૩૪ વર્ષે ફાગુ(લગુ)ળ સુદિ ૭ ગુરૌ શ્રીસત્યપુરે શ્રીવ્રજાણગચ્છે શ્રીમહાવીરચૈત્યે [શ્રીયશોભદ્રસૂરિસંતાને વીરમદેવ-સંતાને] વહાં શ્રીવચ્છાદિભિઃ શ્રીમહાવીરજિનયુગલં કારિતં પ્ર(પ્રા)સાદમંગે સતિ ॥ સંવત્ ૧૨૩૬ વર્ષે માઘસુદિ ૧૦ વૃષે વ્રજાણગચ્છે શ્રીપ્રદ્યુમ્નસૂરિસંતાને ગોં નાગેન્દ્રસુત.....ગોં પુનાસુત આવટિ દેપમા જસણ.....સુત ગહડ લક્ષ્મણસુત વૃદ્ધિઃ વેલાસુત દેવા.....યુગલં કારિતં મંગલમવમ્ ॥ ”

ઐતિહાસિક દૃષ્ટિએ ઉપયોગી એવા આ લેખથી જણાય છે કે, સાચોરના મંદિરનો સં. ૧૧૩૪ પહેલાં ભંગ થયો ત્યારે આ મૂર્તિઓ ત્યાંના મહાવીર ચૈત્ય માટે બનાવવામાં આવી હતી. બીજા લેખમાં શ્રીમહાવીર જિનયુગલને બદલે શ્રીજયલ જિનયુગલની બીજી મૂર્તિઓ કરાવ્યાનું જણાવ્યું છે, બાકી કુટુંબીઓનાં થોડાંક નામોના ફેરફાર સિવાય બધી હકીકત ઉપયુક્ત લેખ મુજબ છે.

આ મંદિરના બંધાવનાર પુણ્યપુરુષ વિશે ‘ગુરુશુભરત્નાકર કાવ્ય’, શ્રીશીલવિજયજી કૃત ‘તીર્થમાળા’ અને “જૈન ગૂર્જર કવિઓ: ભાગ ૨” માં જે હકીકતો મળે છે તેનો સાર એ છે કે, સંઘવી સહસ્રા માલવાના માંડવગઢનો રહીશ હતો અને એ સમયના ગયાસુદિન બાદશાહના ધર્માધિક મંત્રીઓમાં અગ્રણી મંત્રી હતો. તે જોવા શૂરવીર હતો. તેવો જ દાનવીર હતો. તેનામાં પૈતૃક ધર્મસંસ્કારો ઊતરી આવ્યા હતા. તેના પિતા સંઘવી સાલિંગે વંશવાલ (?) નામક ગામમાં એક જિનાલય બંધાવ્યું હતું, પિતાના ધર્મમાર્ગનું અનુસરણ કરનારા સહસ્રાએ પોતાના ન્યાયોપાર્જિત દ્રવ્ય વડે શ્રીસુમતિસુંદરસૂરિના ઉપદેશથી અચલગઢમાં એ વખતના મહારાવ જગમાલની અનુમતિ લઈ ચૌમુખજીનું ભવ્ય મંદિર બંધાવ્યું. આ મંદિરમાં અને તેના પ્રતિષ્ઠા મહોત્સવમાં તેણે લાખો રૂપિયાનો વ્યય કર્યો હતો. તેણે એ મંદિરમાં મૂળનાયકની ૧૨૦ મણુ ધાતુની પ્રતિમા ભરાવી સં. ૧૫૬૬માં પ્રતિષ્ઠિત કરાવી હતી.

૨. શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર:

ઉપયુક્ત ચૌમુખજીથી થોડુંક નીચેના ભાગમાં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર આવેલું છે. મંદિરમાં નાની ૨૪ દેરીઓ છે. આ મંદિર ક્યારે કેણે બંધાવ્યું એ જાણવાને કશું સાધન નથી. પરંતુ મૂળનાયક ઉપરથી સં. ૧૭૨૧નો લેખ મળી આવે છે, જે મૂર્તિ અમદાવાદનિવાસી શાંતિદાસ શેઠે પધરાવ્યાનું તેમાં જણાવ્યું છે. વળી, મંદિરની બાંધણી ૨૫૦-૩૦૦ વર્ષ કરતાં જૂની લાગતી નથી. આથી સંભવ છે કે, ઉક્ત શેઠે જ મંદિર બંધાવી તેમાં મૂળનાયકની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવી હશે.

૩. શ્રીકૃષ્ણનાથનું મંદિર:

આ દેરાસર કારખાના-પેટ્ટી પાસે આવેલું છે. મંદિર ઘર-દેરાસર જેવું લાગે છે. કોણે બંધાવ્યું હશે એ બાબત ચકાસું નથી. મૂળનાયક શ્રીકૃષ્ણનાથ ભગવાન ઉપર સં. ૧૫૨૭ નો શિલાલેખ છે. આ મંદિરમાં ધાતુમૂર્તિઓનો પરિવાર ઘણો છે. તેમાંની કેટલીક તો પ્રાચીન છે. આ મંદિરમાં એક મૂર્તિ જેના ઉપર કપડાં, મુઠપતિ વગેરેની નિશાનીઓ છે તે સંભવતઃ પુરંકરીકસ્વામીની હશે, એમ શ્રીજ્યોતવિજયજી મહારાજનું માનવું છે. તેના ઉપર લેખ નથી.

૪. શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર:

અથલગઢની તળેટીમાં પરંતુ ભિંઆ ટેકરા ઉપર શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું મંદિર વિશાળ વંડામાં ઘેરાયેલું કોકાંતમાં આવેલું છે. આ મંદિર મૂળગભારો, જૂઠમંડપ, નવચોક્કી, શિખર, ભમતીનો કોટ, મૂંગારચોક્કી અને વચ્ચે ખુલ્લા ચોકવાયું બનેલું છે. જીર્ણોદ્ધાર સમયની અર્વાચીન બાંધણીમાં પણ તેનું પ્રાચીનત્વ ક્યાંક ક્યાંક દેખા દે છે. મૂળનાયકની પાસે ગર્ભગૃહમાં મુંદર નકશીચુકત બે સ્તંભો ઉપર મુંદર કળામય તોરણ દર્શનીય છે. બંને સ્તંભોમાં ભગવાનની ૧૦ મૂર્તિઓ વિદ્યમાન છે. મંદિરની શિટ્ટમાં ગજધર, સિંહધર, અશ્વધર વગેરે રચના પ્રાચીન જણાય છે. લોકો આને “કુમારપાલનું મંદિર” કહે છે. ચોદમા સૈકાના શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ પોતાના “વિવિધ તીર્થકથા” માંના “અયુર્દ્ધકથા”માં અને શ્રીસામયુંદરસૂરિએ રચેલા “અયુર્દ્ધગિરિકથા”માં “આણુ ઉપર શ્રીકુમારપાલ નરેશ શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર બંધાવ્યું” એમ જણાવેલું છે. ભ્રમરે આ મંદિરમાં કેટલીક ચોલુકચક્રાવીન સ્થાપત્ય પદ્ધતિ જણાય છે તે ઉપરથી આ મંદિર કુમારપાલે બંધાવેલું હશે એમ માની શકાય. જીર્ણોદ્ધાર સમયે શ્રીમહાવીરસ્વામીના બહાલે શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનને મૂળનાયક તરીકે પધરાવ્યા હશે. આ મંદિરમાં રહેલી બે કાકસગિયા મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૩૦૨ ના શિલાલેખ છે.

અથલેશ્વર મહાદેવના મંદિરના કંપાર્ડોના મુખ્ય દરવાજાની સામે મહાદેવનું મંદિર નાણું અને જીર્ણ બનેલું છે. તેના દરવાજાના ઉત્તરગામં મંબલમૂર્તિ તરીકે શ્રીજિનેશ્વરની મૂર્તિઓ દોતરેલી જોવાય છે. આથી આ મંદિર પણ જોનાનું હશે અને પાછળથી મહાદેવની સ્થાપના કરી રીધી હશે અથવા દરવાજાના પથ્થરે દોર્લ જોન મંદિરમાંથી લાવીને લગાવ્યા હશે એમ કહી શકાય.

આણુ સંબંધી વિગતવાર વર્ણન સ્વ. શાંતમૂર્તિ મુનિરાજ શ્રીજ્યોતવિજયજીએ પોતાના “તીર્થરાજ આણુ” નામના પુસ્તકમાં ખૂબ ચીવડથી આપેલી છે.

★

૧૫૬. મેડા

(કેડા નંબર : ૩૦૪૬)

સ્વરૂપગંજ રોડનાથી ૧૬ માઈલ દૂર મેડા નામનું ગામ છે. આજે અહીં આરકોનાં ૨૭ ઘરો, ૧ ઉપાધ્ય અને ૧ મંદિર વિદ્યમાન છે.

આ મંદિર શ્રીમુખતિનાથ ભગવાનનું છે. મૂળગભારો, જૂઠમંડપ, નવચોક્કી, સખામંડપ, મૂંગારચોક્કી, શિખર અને ભમતીના કોટવાયું છે. મંદિરની ત્રણે બાજુએ પરમાલ અને બે ચોરડીઓ બનેલી છે, એનો ધર્મશાળા તરીકે ઉપયોગ થાય છે. મંદિર પ્રાચીન છે પણ એ સંબંધી લેખ મળી આવ્યો નથી. એક ત્રિવીર્યા ધાતુમૂર્તિ ઉપર સં. ૧૦૭૮નો લેખ છે તે આ પ્રકારે છે—

“ ૬૮ । સંવત્ ૧૦૭૪ વૈશાખ કૃત્તિક ૪ શુક્ર..... ”

જે કે આ મૂર્તિ બહારગામથી પણ આવી હોય પરંતુ મંદિર સં. ૧૦૦૦ જેટલું પ્રાચીન હોવાનું જણાય છે. એટલે આ મૂર્તિ પણ અહીંની હોઈ શકે.

મૂળનાયકની મૂર્તિ મનોહર છે. તેના ઉપર લેખ નથી. મૂળનાયકના જમણા હાથ તરફની શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની ધાતુમૂર્તિ ઉપરનો લેખ ચૂનામાં દબાઈ ગયો છે પણ એની રચનાઝેલી પ્રાચીન કાળની જણાય છે. મૂર્તિ ૨ ફીટ આશરે પહોળી છે. મૂર્તિ નીચે પરિકરની ગાદી છે, તેમાં વચ્ચે ધર્મચક્ર, જાંને બાજુએ બે હરણ અને તેની જાંને બાજુએ બે સિંહો છે. ભગવાનની જાંને બાજુએ બે ઇંદ્રો છે અને મસ્તક પર સાત કુણાઓ છે. બીજી મૂર્તિઓ પણ દર્શનીય છે.

ગામથી પૂર્વ દિશામાં ગામના ગાંપામાં જ એક છત્રી બનેલી છે તેની પાસે એક વાવ છે, તેનું બાંધકામ થોડાં વર્ષો ઉપર જ થયું છે. એ બાંધકામમાં જૈન મંદિરના પથ્થરો વપરાયા હોવાનું જણાય છે. ૨ માઈલ દૂર આવેલા માધલોગોડ નામક ગામના જૈન મંદિરના ખંડિયેરના એ પથ્થરો હોવાનું લોકોથી બાજુવામાં આવ્યું છે.

★

૧૫૭. પાલડી

(કોડા નંબર : ૩૦૫૪)

ખરાડીથી ૨૬ માઈલ દૂર અને હણાદ્રાથી ઈશાનપૂર્ણમાં ૩૩ માઈલ દૂર પાલડી નામનું ગામ છે. અહીં શ્રાવકોનાં ૮ ઘર છે. ૧ ધર્મશાળા અને ૧ જૈનમંદિર છે.

મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનનું આ મંદિર મૂળભૂતરો, ગૃહમંડપ, છયોડી, સ્તંભમંડપ, શૃંગારચોકી, જાંને તરફની ૭ દેરીઓ, શિખર અને ભમતીના કોટચુકા બનેલું છે.

આ મંદિર ક્યારે બન્યું તે બાજુવામાં નથી પરંતુ નવચોકીના એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૬૫૬નો લેખ છે,^૧ તેથી એ કરતાં આ મંદિર પ્રાચીન હોવું જોઈએ. મૂળનાયકની જમણી તરફ આદીશ્વર ભગવાનની શ્યામમૂર્તિ બિરાજે છે. તેના ઉપર સં. ૧૫૪૫ નો કૃત્રિમ લેખ છે.

આ મંદિર પાસે એક વિષ્ણુ મંદિર છે. તેમાં મકરાણાના નકશીદાર બે થાંભલા અને તેના પરની ચોકીઓ પણ કોઈક જૈન મંદિરમાંથી લાવીને લગાવી હોય એમ લાગે છે. અહીંના ચોરામાં લગાવેલા પથ્થર જેને સુરહીનો પથ્થર ધારીને લોકોએ જમીનમાં રોપી દીધો છે, તે વસ્તુતઃ જૈન દેરીની બારશાબનો છે. એમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ પ્રભુનાં કલ્યાણકો તથા વર્ષગાંઠના દિવસો કોરેલા છે. આ અક્ષરો અને કોરણી ચારસો-પાંચસો વર્ષ પહેલાંનાં પ્રતીત થાય છે.^૨

★

૧૫૮. હણાદ્રા

(કોડા નંબર : ૩૦૫૫)

આણુરોડ સ્ટેશનથી ૨૪ માઈલ અને આણુગિરિથી પશ્ચિમ દિશામાં ૨ માઈલ દૂર હણાદ્રા નામનું ગામ છે. શિલાલેખોમાં આ ગામનું નામ ‘હંડાઉદ્રા’ નોંધાયેલું મળે છે. આ ગામ પ્રાચીન હોવાના પુરાવાઓ પણ સાંપડે છે.

આણુના લૂણવસહી મંદિરના સં. ૧૨૮૭નાં વ્યવસ્થાલેખમાં લૂણવસહીના અઠ્ઠાઈ મહોત્સવનો છઠ્ઠો દિવસ (કાગણુ વદિ ૮) બિજવવાનું કામ આ ગામના શ્રીસંઘે માથે લીધું હતું. આ ઉપરથી આ ગામ એથીયે પ્રાચીન છે અને જૈનોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હોવાનું સ્પષ્ટ થાય છે; એટલું જ નહિ, અહીં એક કરતાં વધારે જિનમંદિરો હોવાની ખાતરી. સં. ૧૭૪૬માં શ્રીશીલવિજયજીએ રચેલી ‘તીર્થમાળા’ આપે છે:—

“ ગિરિ ભેટી પાજિ ઉતર્યા, ગામ હણાદ્રા માંહિ સંચર્યા; પુન્ય પેળી પારસનાથ, સુરનર જોડી સવિ હાથ. ”

૧. “ અર્ચાદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ ” લેખાંક : ૨૧૮.

૨. એજન : લેખાંક : ૨૧૯.

કવિતામાં ઉલ્લેખેલ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના મંદિરનો આજે પત્તો નથી, કેમકે અત્યારે અહીં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર છે.

એક સમયે આણુ ઉપર ચડ્યા-ઉતરવાનો રસ્તો અહીંથી જ હતો. મોટા સંધાના ઉતારાએ અને વણુગારાના પડાવો અહીં જ પડતા. રાત્રી-મહારાત્રીઓને રહેવાનાં મકાનો વગેરે અહીં જ બંધાયેલાં હતાં. એ સમયે આ ગામની આબાદી કેટલી દુરો એનું તો અનુમાન જ કાઢવાનું રહે છે. આજે પણ સિરોહી, બવાલ, કાલંદ્રી, કીસા, મહાર વગેરે ગામના યાત્રાળુઓ આ માર્ગે યત્રને બંધ છે, પરંતુ બ્યારથી ખરેડીથી આણુ સુધીના ૧૮ માઈલની પાકી સડક થઈ છે ત્યારથી આ ગામની આબાદી તૂટી ગઈ છે. આજે જોનાનાં ૩૦ ઘર હયાત છે. ધર્મશાળા છે પણ યાત્રાળુઓના ઉપયોગમાં આવતી નથી.

મૂળનાયક શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર પ્રાચીન અને વિશાળ છે. મૂળગભારો, ગુદમંડપ, નવચોકી, સભામંડપ, શુંગાર-ચોકી, બંને તરફની કુલ ૧૬ દેરીઓ, બે ગભારા અને ભમતીના કેન્ટ સાથે શિખરખંધી આની બાંધણી છે. મૂળ મંદિર ક્યારે બન્યું એ સંબંધી કોઈ લેખ મળતો નથી પરંતુ મંદિરની બાંધણી નિઃસંદેહ પ્રાચીન છે. આમાં છબ્બેદાર સમયે ચૂના વગેરેથી પ્લાતર કરેલું છે.

મૂળનાયકની મૂર્તિ આકર્ષક છે પણ તેના ઉપર લેખ નથી. તેની પાસે સં. ૧૫૩૨ના લેખવાળી શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની કાઉસંગિયા પ્રતિમા પાછળથી સ્થાપન કરેલી છે. ગુદમંડપ અને નવચોકીમાં ચક્રેશ્વરી દેવીની મૂર્તિઓ છે. ભમતીના એક ગભારામાં શ્રીગોરી પાર્શ્વનાથ ભગવાન અને બીજામાં શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિઓ પધરાવેલી છે. ગભારા બહાર ત્રણ ગદ્યુક્ત એક સમવસરણી દૃઢયહારિણી રચના છે. એક જ પથ્થરમાં મંદિર અને શિખરની આકૃતિયુક્ત ચાર જિનમૂર્તિઓ કોતરેલી છે. તેના ઉપરની પટ્ટીમાં લેખ છે પણ ખંડિત હોવાથી વંચાતો નથી.

સમવસરણ પાસેની ભીંતમાં એક પ્રાચીન જિનમાતૃપટ્ટ લાગેલો હતો. ભીંતમાંથી કાઢતાં એ ખંડિત થયેલો ઢુકડો એક દેરીમાં મૂકવામાં આવ્યો છે, તેમાં ઉપરની હારમાં શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનની મૂર્તિ કોતરેલી છે અને બાકીના પ્રત્યેક ખંડોમાં ભગવાનના પિતા, તેમના માથે છત્ર ધરી રાખનારા, અને માતા-એમ ચાર ચાર મૂર્તિઓ કોતરેલી છે, માતા-ઓમાં પાંચ ખંડો છે તે દરેક ખંડની નીચે નામો ઉત્કીર્ણ છે. આવા ચાર મૂર્તિવાળા પટ્ટ કવચિત્ જોવામાં આવે છે. ધોરજ અને નિષ્ઠાપૂર્વક ધરાયેલી આ લાક્ષણિક સિદ્ધપરચના એની પ્રાચીનતાનો ખ્યાલ પણ આપી રહી છે.

મંદિરની નજીક અમદાવાદવાળા શેઠ હડીભાઈએ બંધાવેલી ધર્મશાળા છે. આ સિવાય એક બીજી ધર્મશાળા અને અલગ ઉપાશ્રય પણ અહીં બનેલાં છે

પામેશ :

હજીરાથી ઉત્તરમાં ૫ માઈલ દૂર પામેશ નામનું ગામ છે. અહીં આવકોનાં ૬ ઘરો અને ૧ નાની ધર્મશાળા છે.

અહીં એક જૂનું પડી ગયેલું જૈન મંદિર છે; કોઈ કારણસર મહાજનો અહીંથી આવ્યા ગયા પણ પાછળથી આવકોએ વસવાટ કર્યો અને એ પડી ગયેલા મંદિરને સુધરાવી તોયાર કર્યું છે પણ હજી પ્રતિષ્ઠા થઈ નથી. સં. ૧૬૧૦ માં ૧ માતૃમૂર્તિ લાવીને અહીં પધરાવી છે.

માઈલોગોડ :

હજીરાથી ઉત્તર દિશામાં માઈલોગોડ નામનું ગામ છે. અહીં એક જૈન મંદિર ક્ષેત્ર અવસ્થામાં પડેલું છે. મંદિરનો કેન્ટ અને ગભારાની દીવાલો ત્રણ-ચાર ફીટ જેટલી વિદ્યમાન છે. મંદિરના પથ્થરે આસપાસના ગામવાળા ઉપાડીને લઈ ગયા છે. ઈંટોના દબા માત્ર પડ્યા છે. આ મંદિરની મૂર્તિઓ અજરી ગામે લઈ જવામાં આવી છે. અહીં જૈનનું એક ઘર નથી. ચામળાળનું મંદિર પણ તૂટેલું પડ્યું છે.

ઈસરી :

હજીરાથી ઈશાનપૂર્વમાં ૧૨મા માઈલ દૂર ઈસરી અથવા ઈસરા નામે ગામ છે. ગામના પશ્ચિમ તરફના ઝાંપામાં

આવેલી એક ટેકરીની ઓથમાં કંઈક ઊંચાણુ લાગ પર એક જૈન મંદિર ખાલી પડેલું છે. તેનો ઘંટો લાગ પડી ગયો છે. આરસપાષાણના બનેલા આ મંદિરનો મૂળભારો, છયોકી અને શિખરનો લાગ વિદ્યમાન છે. આરસપાસ કેટલાંક મકાનોનાં ખંડિયેરો પણ મોજુદ છે.

અગાઉ આ ગામ આળાદ હશે અને જૈનોની સારી વસ્તી હશે એમ જણાય છે. આજે જૈનનું એકે ઘર નથી. બીજી વર્ણનાં માત્ર ૪૦ ઘરો હયાત છે.

ડાકે :

હણાદ્રાથી નૈઋત્યપૂર્ણમાં ૩ માઈલ દૂર ડાક નામે ગામ છે. જૈનનું એક પણ ઘર નથી. બીજી વર્ણનાં ૫૦-૭૫ ઘરની વસ્તી છે.

અહીં એક જૈન મંદિર ખાલી પડેલું છે. મૂળભારો, ગૂઢમંડપ, નવચોકી, સલામંડપ, શૃંગારચોકી અને ભમતીના કોટયુક્ત કોરણીથી ભરેલું છે. માત્ર શંગારચોકી અને કોટ પડી ગયાં છે. ગર્ભગૃહમાં મૂળનાયકનું પરિકર હજી વિદ્યમાન છે. લગભગ ૫૦૦-૬૦૦ વર્ષ પૂર્વે આ મંદિર બન્યું હોય એમ જણાય છે.

આ ઉપરથી લાગે છે કે આ ગામ પુરાણું છે. અગાઉ જૈનોનાં ઘરો પણ સારી સંખ્યામાં વિદ્યમાન હશે.

ટોકરા :

હણાદ્રાથી ઈશાનપૂર્ણમાં ૫ માઈલ દૂર ટોકરા નામે ગામ છે. અહીં સોનાધારી મહાદેવનું મંદિર છે. તેમાંના એક સ્તંભ પર સં. ૧૩૩૩ ના ફાગણ વદિ ૬ નો લેખ છે; જેમાં આ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા રાવ વીજડે કરાવ્યાનું જણાવ્યું છે. સિરોહીના દેવડા ચૌહાણોના લેખોમાં આ લેખ પ્રાચીનતમ છે.^૧

આ ઉપરથી આ ગામ પ્રાચીન લાગે છે. અગાઉ અહીં સારી આળાદી હશે અને જૈનોની વસ્તી પણ સારા પ્રમાણમાં હોવાનાં ચિહ્નો જણાય છે. આજે અહીં શ્રાવકનું ઘર, ઉપાધ્યય કે મંદિર વિદ્યમાન નથી.

હા, એક જૈનમંદિરના પથ્થરો અને ઇંટોનો ઢગલો ખંડિયેરૂપે ઉપયુક્ત મહાદેવના મંદિરથી જરા ઊંચાણુવાળી જગા ઉપર પડ્યો છે. ભોંયતળિયાથી પીઠ સુધીનો લાગ, દરવાજા, ઉંખરા અને કોટની દીવાલોનો લાગ હજીયે ઊભો છે. દરવાજાના પથ્થરમાં તીર્થંકરની મંગળમૂર્તિ વિદ્યમાન છે. છયોકીનાં પગથિયાં વગેરે મોજુદ છે. તેમાંના એક પથ્થર ઉપર કોઈ જૈન યાત્રીનો સં. ૧૬૫૭ નો લેખ વંચાય છે. એટલે આ મંદિર પ્રાચીન તીર્થંકર હોય એમ માની શકાય. શોધ કરવામાં આવે તો બીજા પણ લેખો મળી આવે એમ છે.

સોનાધારી મહાદેવના મંદિરનો દરવાજો ઉપયુક્ત જૈન મંદિરમાંથી લાવીને લગાવેલો છે. દરવાજા પરના ઉત્તરંગામાં શ્રીજિનેશ્વરદેવની મંગળમૂર્તિ વિદ્યમાન છે. મંદિરના કોટના ગોખલામાં ગર્દભના ચિહ્નવાળી સરઘ છે. તેના પર સં. ૧૧૦૪ નો લેખ છે. તેના અક્ષરો ઘસાઈ ગયા છે. જેમાં વડલો, વાવ કે મંદિર સંબંધી ઉલ્લેખ જણાય છે. આ મંદિરની દેરીના એક સ્તંભ ઉપર સં. ૧૨૩૨ નો લેખ પણ છે. એક જૂની વાવ અને વડલો પણ મોજુદ છે.

★

૧૫૯. સેલવાડા

(કોઠા નંબર : ૩૦૫૬)

આખુરોડથી ૧૮ માઈલ દૂર અને હણાદ્રાથી પાશ્વિમમાં ૩૫ માઈલ દૂર સેલવાડા નામનું નાનું ગામ છે. આણના લણ્ણવસહી મંદિરના સં. ૧૨૮૭ ના વ્યવસ્થા લેખથી જણાય છે કે, 'સાહિલવાડા (સેલવાડા) ગામના શ્રાવકોએ શ્રીનેમિ-

નાથ ભગવાનના મંદિરના વર્ષગાંઠના અઠ્યાઈ મહોત્સવના દશમા દિવસે ઉત્સવ કરવો. આ ઉપરથી આ ગામ તેરમા સેકા પહેલાનું જણાય છે, એ સમયે જૈનોની સારી વસ્તી હોય એમ પણ સૂચિત થાય છે અને અહીં અગાઉ જૈન મંદિર પણ હતું એની સાબિતી ગામના મધ્યભાગમાં પડેલા જૈન મંદિરના ખંડિયેર ઉપરથી મળે છે. આ ખંડિયેરની આસપાસ મકરાણા પથ્થરના ઘડેલા પથ્થરોનો ઢગલો પડ્યો છે. પાસે આવેલું લક્ષ્મીનારાયણનું નવું વૈષ્ણવ મંદિર બંધાવવામાં આ પથ્થરોનો ઉપયોગ થયેલો જોવાય છે. એની દીવાલમાં ચણેલા એક પથ્થરમાં કંઠારેલી જૈન મૂર્તિઓ આજે પણ નજર ચડે છે; એથી પણ અસલના જૈન મંદિરની સાબિતી મળે છે. આ સિવાય ગામના ચોરાની દીવાલમાં પણ એ ખંડિયેરના પથ્થરો ચણેલા દેખાય છે.

અહીં શાવકોનાં ૧૨ ઘરો છે. ૧ નાનો ઉપાશય અને ૧ દેરાસર મોજુદ છે.

મૂળનાયક શ્રીઋષભદેવ ભગવાનના ધાળાબંધી આ મંદિરમાં ત્રણ જિનમૂર્તિઓ આરાસની છે અને એ બધી ઋષભદેવ પ્રભુની છે. મૂળનાયક ઉપર સં. ૧૭૪૫નો લેખ છે. આ દેરાસર નવું તૈયાર કરાવીને સં. ૧૯૩૫ના જેઠ સુદિ પના રોજ મૂળનાયકની સ્થાપના કરવામાં આવી છે.

ચેલવાડા અને ભામરા ગામના રસ્તા વચ્ચે એક જૈન મંદિરનું ખંડિયેર બિજું છે તેનો ઘણોખરો ભાગ પડી ગયો છે પણ બીજો કાયમ છે.

★

૧૬૦. જીરાવલા

(કેડા નંબર: ૩૦૬૦)

ખરાડીથી આશુ-દેલવાડાના રસ્તે ૨૦ માઈલ અને અણહરા ગામથી ૮-૯ માઈલ દૂર જીરાવલા નામનું ગામ છે. જૈન ગ્રંથોમાં આ પવિત્ર તીર્થનો ઉલ્લેખ જીરાવલી, જીરિકાવલી વગેરે નામોથી કરેલો જોવાય છે. આ તીર્થનો મહિમા એટલો પ્રસિદ્ધિ પામ્યો કે જોરિસામાં જગન્નાથપુરી, મારવાડમાં ઘણેરાવ, નાડલાઈ, નંદોલ, બલોલ, સિરોહી અને મુંગઈ પાસેના ધાટકાંપર વગેરે સ્થળે જીરાવલા પાર્થનાથ ભગવાનની સ્થાપના થયેલી છે.

આ પ્રાચીન તીર્થ વિશે વિવિધ કથાઓ અને ઉલ્લેખો મળી આવે છે. ‘ઉપદેશ સમિતિ’ નામના ગ્રંથમાં આ તીર્થ વિશે એક કથા નોંધાયેલી છે એનો સાર આ છે:—

“વિ. સં. ૧૧૦૬ (૯૦?) માં વરમાણના એક ધાંધલ નામના ચેઠને દેવીની ગિરિની શુકામાં રહેલી પાર્થનાથની પ્રાચીન પ્રતિમાની ભાજ લાગી અને તે જિંબ જીરાવલાના મંદિરમાં મૂળનાયક તરીકે સ્થાપેલા શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાનને સ્થાને સ્થાપન કરવામાં આવ્યું.”

આ હકીકત આપણને અહીં અગિયારમી સદી પહેલાં મંદિર હોવાનું પ્રમાણ આપે છે. જ્યારે ‘વીરવંશાવલી’ માં નોંધ્યું છે કે—

“નિવારં ધાંવલ્દ પ્રાસાદ નીપજાવો મહોત્સવ વિ. સં. ૧૧૧૧ વર્ષે શ્રીપાર્થનાથપ્રાસાદે સ્થાપ્યા શ્રીઅજિતદેવસૂરિ પ્રતિષ્ઠ્યા ॥”

આ ઉલ્લેખ સં. ૧૧૯૧ માં શ્રીપાર્થનાથનો નવો પ્રાસાદ ચેઠ ધાંધલે કરાવી શ્રીઅજિતદેવસૂરિના હાથે પ્રતિષ્ઠા કર્યાની રજૂઆત કરે છે. એટલે સં. ૧૧૯૧ માં આ મંદિર અસ્તિત્વમાં આવ્યાનો નિર્ણય તો સ્પષ્ટ છે.

એ પછી સં. ૧૩૬૮ માં આ મંદિર સુસલમાનોના ધાડાંથી ઘેરાયું અને મંદિર તેમજ મૂર્તિને બારે નુકસાન થયું. “જીરાવલીમંડળ પાર્થનાથવિનિ” નામના પ્રાચીન સ્તોત્રમાં આ હકીકતનો ઉલ્લેખ આ રીતે મળે છે:—

“તેહસદ્ અડમદ્રા (૧૩૬૮) વરિસિદ્ધિ, અમુરહ દલ્લ વીતત્ત જિજિ હરસિદ્ધિ મસમપ્રદ વિકરાલે ॥” (કડી : ૧)

‘કાન્હડદે પ્રબંધ’ મુસ્લિમોના આક્રમણની વાતને ટેકો આપતાં ખુલાસો કરે છે કે, સં. ૧૩૬૮ માં અલ્લાહીદીનના સૂન્ને કાન્હડદેવને મારીને બલોર સર ક્યું હતું. ત્યારે જ તેણે જીરાવલાના મંદિરની મૂર્તિને નુકસાન ક્યું. ખંડિત થયેલી પ્રતિમાના સ્થળે નવી મૂર્તિ સ્થાપન કરી મૂળનાયકની પાસે એ ખંડિત પ્રાચીન મૂર્તિને મૂકવામાં આવી, જેને આજે ‘દાદાપાર્શ્વનાથ’ ના નામે લોકો ઓળખે છે. આ મૂર્તિનાં અંગો ઉપર નવ ખડો આજે પણ વિદ્યમાન છે.

સંઘવી પેથડ અને ઝાંઝણે સં. ૧૩૨૧ માં અહીં એક મંદિર કરાવ્યાની નોંધ ‘ઉપદેશ તરંગિણી’ (પૃ. ૧૮)માંથી મળે છે પણ એ મંદિરનો આજે પત્તો નથી. સંભવ છે કે, મુસલમાનોના પંદ્રમાં એ સપડાઈ ગયું હોય અને ધરાશાયી થયું હોય.

પંદરમી શતાબ્દીમાં માંડવગઢના આલમશાહ પાતસાહના રાજકારભારી સોનગિરા શ્રીમાલવંશીય ઝાંઝણ શેઠના છ પુત્રો પૈકીના સંઘવી આલ્હુરાજે આ તીર્થમાં ઊંચાં તોરણો સહિત મોટા ધાંભલાવાળો ચંદરવાના વચ્ચેથી વિભૂષિત એક મંડપ બંધાવ્યાનો ઉલ્લેખ શ્રીમહેશ્વર કવિએ ‘કાવ્યમનોહર’માં આ રીતે નોંધ્યો છે:—

“જીરાપહ્લીમહાતીર્થે, મળડપં તુ ચકાર સઃ । ઉત્તોરણં મહાસ્તમ્ભં, વિતાનાંશુકમૂષણમ્ ॥ ” (સર્ગ : ૭, શ્લોક ૩૨)

આ તીર્થમાં અનેક યાત્રીઓ આવ્યાની નોંધ જૈન ગ્રંથોમાંથી સાંપડે છે. એ ઉપરથી આ તીર્થની મહત્તાનો ખ્યાલ આવે છે.

જૈન મંદિરની પાછળની ટેકરી ઉપર એક પ્રાચીન કિલ્લો ગિરમાર હાલતમાં ઊભો છે. મકાનોનાં બીજાં સેંકડો ખંડિયેરા વીખરાયેલાં પડ્યાં છે. આ ઉપરથી આ ગામ પ્રાચીનહોવા વિશે શંકા નથી. નવું ગામ પાછળથી નીચેની બાજુએ વસ્યું છે.

ત્યારે બાજુ આવેલી પહાડીઓથી આ ગામ ઘેરાયેલું છે. પહાડની ઓથમાં પણ જરા ઊંચા ભાગ પર મૂળનાયક શ્રીજીરાવલા પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું ભવ્ય અને વિશાળ મંદિર દેવવિમાન જેવું ચોલી રહ્યું છે. મૂળભારો, ગૃહમંડપ, નવચોક્કી, સભામંડપ, શૃંગારચોક્કી અને જાવન દેવકુલિકાઓ તેમ જ આસપાસ આવેલી બીજી મોટી છ દેરીઓ અને શિખરચુક્ર આ મંદિરની રચના છે.

આ સ્થળ શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના તીર્થ તરીકે પ્રસિદ્ધ છે. છતાં મૂળભારમાં મૂળનાયક તરીકે શ્રીનેમિનાથ ભગવાન છે. આ ફેરફાર ક્યારે થયો અને મૂળ મંદિર ક્યારે બન્યું એ સંબંધે જાણવામાં આવતું નથી. આ મંદિરમાંથી સં. ૧૪૨૧ અને તે પછીના શિલાલેખો મળી આવે છે.

અહીંની ધર્મશાળાનો પાયો ખોદતાં એક મૂર્તિ હાથ લાગી હતી, તેને ધર્મશાળાના એક ઓરડામાં પરાણાદાખલ પધરાવી હતી.

મંદિરની ભમતીની છેલ્લી બે દેરીઓમાંથી એકમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની કૃણાવાળી નાની લેખમય પ્રતિમા છે. એ જ પ્રાચીન મૂળનાયકની પ્રતિમા હોવાનું કહેવાય છે. કોઈના કથન મુજબ આ ગામ ભાંગ્યું ત્યારે જ એ પ્રાચીન મૂર્તિને જમીનમાં ભંડારી દીધી હશે, પણ જ્યારે આનો જીર્ણોદ્ધાર કરવાનો પ્રસંગ આવ્યો ત્યારે મૂળનાયક શ્રીનેમનાથ ભગવાનને પધરાવ્યા હાગે છે. બીજી દેરીમાં પણ જીરાવલા પાર્શ્વનાથની મૂર્તિ છે એમ કહે છે. એ મૂર્તિની ગાદીમાં મુંદર ધર્મચક્રની રચના કરેલી છે. ત્રીજી દેરીમાં શ્રીપદ્માવતી દેવીની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત છે.

મંદિરમાં મુંદર ચિત્રો દોરેલાં છે ને ભીંતોમાં કરેલા રંગરોગાન અને બીજા ફેરફારથી મૂળ મંદિરના પ્રાચીન લેખો હાથ લાગતા નથી. અહીંથી લગભગ ૧૦૦ જેટલા શિલાલેખો સ્વ. મુનિરાજ શ્રીજયંતવિજયજીએ કંઠણ પરિશ્રમપૂર્વક ઉતારી લીધા હતા. ભમતીની દેરીઓની બારશાખમાં મોટે ભાગે સં. ૧૪૨૧ ના લેખો જણાય છે. એટલે આ મંદિર આ સંવતથીયે પ્રાચીન હોવાનું નક્કો થાય છે, અને જૈન ગ્રંથોમાં નોંધાયેલી હકીકતને સમર્થન આપે છે.

આ મંદિરનો છેલ્લો ઉદ્ધાર સં. ૧૮૫૧ માં થયો છે.

ગામમાં શ્રાવકોનાં દશેક ઘરો છે. પંચાયતી મકાન છે અને મંદિરની બાજુની ધર્મશાળાને સમરાવવાની જરૂર છે.

૧૬૧. મહાર

(કોઠા નંબર : ૩૦૮૮-૩૦૮૯)

આનુરાદ સ્ટેશનથી ૨૪ માઈલ દૂર મહાર નામે ગામ છે. પ્રાચીન થયે અને શિલાલેખોમાં આ નામને મહાહૃત, મહાહડ વગેરે નામોથી ઉલ્લેખવામાં આવ્યું છે. અહીંના મહારદેવીના મંદિર પાસે આવેલા એક ચોતરાના ખૂણાના પથ્થર ઉપરના સં. ૧૨૮૭ ના લેખમાં આ ગામનું નામ 'મહાહડ' ઉલ્લેખ્યું છે.

અસલ આ ગામ ભાખરીની નીચે પૂર્વ દિશામાં સાતસેણના રસ્તા તરફ વસેલું હતું. ત્યાં પહેલાં ઘણાં જિનમંદિરો હોવાં ભેખે છે. કેમકે ચોતરામાં, ગામના ઓપે, ગામના ચોરામાં અને રસ્તાના ઢોળાવમાં ઘડાયેલા અને નહિ ઘડાયેલા ઘણા પથ્થરો છુટાછવાયા પડેલા ભોવામાં આવે છે. અહીંના મહાવીરસ્વામીના મંદિર પાસે પણ આરસના ઘડેલા સ્તંભો અને મંદિરોનાં કેટલાંયે અવશેષો પડેલાં મોજુદ છે.

આ ગામના નામથી 'મહાહૃતગચ્છ પ્રસિદ્ધિમાં આવ્યો હતો.

ગુજરાતના ઇતિહાસમાં વાઢી તરીકે પ્રસિદ્ધિ પામેલા શ્રીદેવસૂરિએ સં. ૧૧૪૩ માં અહીં જન્મ લઈ આ ગામને ઉન્નત્તમ બનાવ્યું હતું. સં. ૧૨૮૭ ના આણના લણવસહીના વ્યવસ્થાલેખમાં એ મંદિરના અઢાર મહોત્સવના નક્કી થયેલા દિવસોમાં ફગણ વદિ ૮ ના દિવસનો ઉત્સવ મહાહડ ગામના લોકોએ ઉજવવાનું સાથે લીધું હતું.

સં. ૧૪૯૯ની આસપાસ શ્રીમેદ નામના કવિએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં અહીંના ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મંદિરને ઉલ્લેખ કરેલો છે :—

“મહાહડી સાહી વડગામ, સાચરઉ શ્રીવીર પ્રણામ.”

આને અહીં બે મંદિરો વિદ્યમાન છે. તે 'પૈકી એક શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું' અને બીજું 'શ્રીમહાવીરસ્વામીનું' છે.

૧. શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું મંદિર પ્રાચીન જણાય છે. એ ક્યારે બન્યું હશે, એ બહુ શક્ય નથી. મૂળનાયક ઉપર સં. ૧૬૭૪ ના ફગણ સુદિ ૭ને શુક્રવારનો ખંડિત લેખ છે પણ એ છળેથી સમયનો જણાય છે. કેમકે આ મંદિરમાં મૂળનાયકની બાલુમાં રહેલી મૂર્તિ ઉપર સં. ૧૪૮૩ નો, ગભારા બહાર મંડપમાં શ્રીવિમલનાથ ભગવાનની કાઉસગિયા પ્રતિમા ઉપર સં. ૧૨૫૬ નો લેખ મળે છે. આથી આ મંદિર એકોપે પ્રાચીન હશે એમ માની શકાય.

મૂળગભારામાં ૩ જિનપ્રતિમાઓ ઉપરાંત અભિકારેવીની મૂર્તિ ૧ અને ગોખલામાં પાદુકાભેડી ૨ છે, જેના ઉપર સં. ૧૭૮૦ નો લેખ છે, તેની સાથે એક જિનમૂર્તિ પણ છે અને વીશ વિહરમાન જિનનો પટ્ટ જમણા હાથની બીંતમાં ચોડી દીધેલો જોવાય છે. ગભારા બહારના મંડપમાં શ્રીધર્મનાથ અને શ્રીવિમલનાથ ભગવાનના બે પ્રાચીન મોટા અને મનોહર કાઉસગિયા છે. શ્રીવિમલનાથ ભગવાન ઉપર સં. ૧૨૫૬ નો લેખ છે, બંને કાઉસગિયા બિન્ન સિત્ત આકૃતિના હોવાથી જુદી જુદી વ્યક્તિએ બનાવ્યા હશે. મૂળગભારામાં અને જુદાંમંડપમાં ધાતુની મૂર્તિઓ ખંડિત અને આખી લેખયુક્ત છે. તેમાંની એક ખંડિત ધાતુમૂર્તિ ઉપર સં. ૧૧૧૬ના મહા સુદિ ૧૦ નો તુટિત લેખ છે.

૨. ભગવાન મહાવીરસ્વામીના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા સં. ૧૬૨૦માં થયેલી છે. મૂળનાયકની પ્રતિમા મનોહર છે પણ તેના ઉપર લેખ નથી. આ મૂળનાયક અને ઉપયુક્ત શ્રીધર્મનાથ ભગવાનના મંદિરમાંના બે કાઉસગિયા-આ ત્રણ પ્રતિમાઓ ભંડાર પાસેની એક ટેકરીની જમીનમાંથી મળી આવી હતી. ન્યાંથો આ મૂર્તિઓ નીકળી આવી ત્યાં મકરાણાના છુટાછવાયા ઘડેલા કેટલાંયે પથ્થરો પડ્યા છે. સંભવ છે કે, આ રથે શ્રીમેદ કવિએ ઉલ્લેખેલ મહાવીરસ્વામીનું મંદિર હોય, અને નવું ગામ વસતાં સં. ૧૮૬૫માં આ મૂળનાયકનો મૂર્તિ નીકળ્યા પછી અહીં મહાવીરસ્વામી ભગવાનનું નવું મંદિર બાંધવાની શરૂઆત થઈ હોય.

આ મંદિર મૂળગભારે, જુદાંમંડપ, નવચોડી, મુંગરચોડી અને ભમતીના કેટલુકા બનેલું છે. મૂળનાયક સિવાયની ત્રણ મૂર્તિઓ મહારના સથે સં. ૧૬૨૧ માં પ્રતિષ્ઠિત કર્યાના તે પર લેખો મોજુદ છે.

શ્રીધર્મનાથ ભગવાનના મંદિર પાસે એક ઉપાશ્રય છે તેને પોષધશાળા કહે છે. તેમાં કેટલાંક વર્ષોથી મહાહરગચ્છીય શ્રીચક્રેશ્વરસૂરિસંતાનીય મેઘજી ભટ્ટારક નામના યતિ રહેતા હતા. તેઓ મંદિરનો વહીવટ કરતા હતા. અહીંના શ્રાવકો સાથે એ યતિને ઝગડો થતાં આ મંદિરને તાળાં લગાવી દીધાં તે લગભગ ૪૫ વર્ષો બાદ શા. ધરમચંદ તારાચંદ અને શા. જીવાનમલજી વકીલ વગેરે પંચોએ રાજની મદદથી એ મંદિર અને ઉપાશ્રયનો કળજો લઈ મંદિરને ખુલ્લું મૂક્યું. યતિએ આ મંદિરની મૂર્તિઓ વગેરે અસ્તવ્યસ્ત કરી નાખી હતી.

અહીં એક ઊંચી ટેકરી પર સદાશિવજી મહાદેવનું દેડું છે તેને લોકો ‘મહારદેવી’નું મંદિર કહે છે. વાસ્તવમાં દેરાની અંદરના અને બહારના ખંડમાં પથ્થરો ઉપર લાલ રંગથી લખેલા સં. ૧૬૭૪ અને સં. ૧૭૮૭ ના બે-ત્રણ લેખોથી સ્પષ્ટ જણાય છે કે, આ દેડું મણિભદ્ર ચક્ષ અને ચક્રેશ્વરસૂરિનાં પગલાં સ્થાપન કરવા માટે: બનાવેલું હતું.

આ દેરામાં ચક્રેશ્વરસૂરિસંતાનીય યતિમહાત્માઓનાં પગલાં જોડી ૯ નો એક પદ છે. તેના ઉપર સં. ૧૭૭૧ના બે અને સં. ૧૯૫૭નો એક-એમ ત્રણ લેખો છે. એક બાજુ સાદા પથ્થરમાં બનાવેલી આશરે ૪ ફીટ ઊંચી ગૃહસ્થ શ્રાવકની બે મૂર્તિઓ છે. તેમના શરીરે ધોતિયું, અંગરખુ અને દુપટ્ટાની નિશાનીઓ છે. હાથમાં પૂતળી સામગ્રી છે. આ મૂર્તિઓ મણિભદ્રની શ્રાવક અવસ્થાની હશે એમ સ્પષ્ટ જણાય છે. બંને મૂર્તિઓનું પેટ મોટું હોવાથી ગામના લોકો તેને મહારદેવી તરીકે પૂજે-માને છે. અહીં બીજાં દેવ-દેવીઓની ૧૪ મૂર્તિઓ પણ છે. ગૃહસ્થ શ્રાવકની મૂર્તિને જ દેવી માનવાની આ ભ્રમણા અહીંની જનતાનું અજ્ઞાન જ સૂચવે છે, દેરા બહારના ચોતરા પાસે એક ગૃહસ્થ શ્રાવકની મૂર્તિ જોવાય છે ને તેની પાસેના પથ્થર ઉપર સં. ૧૨૮૭ નો એક લેખ છે.

કંસારાવાસની બાજુએથી ટેકરી ઉપર થોડું ઊંચે જવાથી એક દેરી આવે છે. તેને લોકો ‘સકલેશ્વર’ના નામે ઓળખે છે. તેમાં મહાદેવનું લિંગ કે મૂર્તિ નથી પણ એક દેવીની મૂર્તિ મૂળનાયકના સ્થાને બિરાજે છે. હાથી ઉપર આરૂઢ થયેલી આ દેવીમૂર્તિના ચારે હાથમાં અંકુશ, નાગપાશ, માળા અને ક્ષણ વગેરે લાક્ષણિક સામગ્રી જોવાય છે. વાસ્તુશાસ્ત્રમાં ચક્રેશ્વરી મૂર્તિનું જે લક્ષણ આપવામાં આવે છે તેવી આ મૂર્તિ છે. ચક્રેશ્વરી દેવીને મારવાડના લોકો ‘સંખેસરી’ દેવી કહે છે. સંખેસરીને પણ વધુ અપભ્રંષ બનાવતાં લોકોએ ‘સકલેશ્વર’ તરીકે આ સ્થાનને ઓળખાવ્યું હોય એમ લાગે છે. જૈન વિધિ પ્રમાણે અહીં પૂજા થતી નથી.

આ દેવીમૂર્તિની બંને બાજુએ બીજી દેવદેવીઓની મૂર્તિ છે. બહાર આંખમાં સન્મુખ બે મૂર્તિઓ નાના હાથી ઉપર આરૂઢ થયેલી જોવાય છે.

આજે આ જાને સ્થાનો, શ્રાવકો સાથે મેઘજી ભટ્ટારકના અણબનાવને ભોગ થતાં જૈનોના હાથમાંથી ચાલ્યાં ગયાં છે.

સુરલીલેખ: આ ગામની બહાર પૂર્વ દિશામાં પાવડિયા ક્ષણની પાસે જેરાજના ચોતરા પાસે એક સરખ (સુરલી)નો લેખ છે. તેમાં આ પ્રકારે ઉલ્લેખ છે—“સં. ૧૩૫૨ વર્ષે ચૈત્ર સુદિર શુરુવારે મહારાજકુલ શ્રી. વિસલદેવ નિયુક્ત મહં મૂર્જિગ પ્રભૃતિ પંચકુલે માંડવી (દાણ)નો અમુક કર માફ કર્યો.”

તેની પાસેના ઘરમાં સં. ૧૩૬૭(૭૭)નો એક બીજો સરખ(સુરલી)નો લેખ છે. તેમાં સરતાળજી મહાહર વગેરે નામો કેાતરેલાં છે.

છત્રી: ડીસા કેંપના રસ્તે ગામના આંખમાં ‘છત્રી’ નામે પંચનું મકાન છે. તેમાં વચ્ચે ચોકમાં બે છત્રીઓમાં બે દેરીઓ છે. તેમાં પાછલી દેરીમાં શ્રીવિજયરાજસૂરિનાં પગલાં સ્થાપન કરેલાં છે. તેના ઉપર ક્ષત્ત નામ છે અને સં. ૧૮—નો લેખ છે. ચૂનામાં દબાઈ જવાથી પૂરો વંચાતો નથી. આગળની દેરીમાં ચાર જોડી પગલાંનો પદ છે. તેના ઉપર લેખો છે પણ વાંચી શકાતા નથી.

છત્રીથી જરા આગળ જતાં જૈન ધર્મશાળાનું ખંડિયેર જોવાય છે.

અહીં શ્રાવકોનાં ૨૦૦ ઘરની વસ્તી છે. ૪ ઉપાશ્રય, ૧ જૈનશાળા અને લાયબ્રેરી વગેરે પણ છે. તપગચ્છના ઉપાશ્રયમાં યતિજી રહે છે.

૧૬૨. સાતસેણ

(કોઠા નંબર : ૩૦૬૦)

ખરાડીથી ૨૮૫ માઈલ અને મહારથી નૈર્ઋત્યપૂર્ણમાં ૨૫ માઈલ દૂર સાતસેણ નામનું ગામ છે. અહીં ગામથી થોડે દૂર જૈનમંદિરના પહેલા એક ખંડિયેર પાસેના પાણિયા ઉપર સં. ૧૩૪૬ નો લેખ છે. એ જોતાં આ ગામ એથીયે પ્રાચીન હોવાનું ખાની શકાય છે.

અહીં મૂળનાયક શ્રોશંતિનાથ ભગવાનનું એક મંદિર છે. આ મંદિર મૂળભારો, ઝૂંઢમંડપ, છયોડી, શંગારચોકી, અને ભમતીના કાંટયુક્ત શિખરખંધો ધરાવે છે. મૂળનાયક ઉપર સં. ૧૭૨૧ નો લેખ છે. જીર્ણોદ્ધાર સમયે આ મૂર્તિ સિરાહીથી લાવવામાં આવી છે. છયોડીના ઘણાખરા સ્તંભો, દાસાઓ અને કુંભીઓ વગેરે સંભવતઃ અહીંથી થોડે દૂર પહેલા જૈન મંદિરના ખંડિયેરમાંથી લાવીને લગાવ્યા હોય એમ જણાય છે. કેમકે એની બાંધણીમાં એ ભાગો જુદા તરી આવે છે. એની શિલાલેખીય સાળિતી પણ સાંપડે છે. એક દાસા ઉપર સં. ૧૨૪૪ ના લેખમાં જેલ્લુ નામના શ્રાવકે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનની દેવકુલિકા કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે. અહીં દેવકુલિકા કરાવવા જેટલી જગા જ નથી એથી આ દાસા તે ખંડિયેરના હોવા ભેદજો જોવું અનુમાન છે.

આ મંદિરના મૂળભારો પાસે મહાદેવનું લિંગ સ્થાપન કરી દેવામાં આવ્યું છે એ એક વિચિત્ર ઘટના છે. ગામમાં એક પણ શ્રાવક ન રહેવાથી કોઈ ચેતનુયાયીએ આ રીતે ઠીક લાગ સાધ્યો હોય એમ જણાય છે.

એક મહારવાસી ધર્મગ્રેમી બાઈએ ધર્મશાળા બંધાવી છે, તેમાં સાધુ, સાધ્વી કે શ્રાવકો ભિતરી કરી શકે છે.

અહીં ગામના અંધિ દોષેલા એક ‘ગધેયા’ (સરઈ)ના લેખ ઉપરથી જાણવા મળે છે કે, લગભગ ૧૦૦-૧૫૦ વર્ષો પહેલાં અહીં મહાજનોનો ગામના કોંકર સાથે જગડો થવાથી મહાજનો ગામનું પાણી હરામ કરી, ઉચાળો ભરી બીજે સ્થળે રહેવા ત્યાજ્યા ગયા. એ ગધેયામાં ઉલ્લેખ છે કે-અમારામાંથી કોઈ પણ મહાજન અહીં રહેવા આવે તો એને મહાજનની આણ છે અને તેને અમુક પ્રકારના ચિત્રથી ગળા લાગે એવું પણ સૂચ્યું છે.

ગામથી દૂર બે-એક ક્લાંતિ પર એક જૈન મંદિરનું ખંડિયેર બે-ત્રણ ફીટ જાંચા ચોતરા સુધીનું કામ કરેલું મોજુદ છે. એ ઉપર્યુક્ત જગડાના કારણે અધૂરું પડ્યું હશે.

★

૧૬૩. સાચોર

(કોઠા નંબર : ૩૦૬૧-૩૦૬૫)

જોધપુર રેલ્વેના રાણીવાડા સ્ટેશનથી ૩૦ માઈલ દૂર સાચોર નામે ગામ છે. એનું પ્રાચીન નામ સત્યપુર કે સત્યપુરી હોવાનું જણાય છે. જૈનોના ‘જગ ચિંતામણિ’ નામના પ્રાચીન ચૈત્યવંદન સ્તોત્રમાં આ તીર્થનું ભાવપૂર્વક સ્મરણ કર્યું છે :—

“જયત વીર સચ્ચરીમંદગ ।”

—“સત્યપુરીના અદકારસમા શ્રી શ્રીવીર ભગવાનનો જય થયો.” આ સ્તોત્રના કર્તા કોણ હતા અથવા કયારે રચાયાં એ સંબંધી હજી ઐતિહાસિક નિષ્કર્ષ થયો નથી. ચોદમા સદ્કામાં રચાયેલા ‘વિવિધતીર્થકથપ’માં શ્રીજિન-પ્રભસૂરિ કહે છે :—

“તેણે ગુરુઆપણે સચ્ચરે વીસુક્તાગો ઝવ્વાસણે મહંતે કારિણે અમ્મંલિહસિહરં ચેદ્ધં । તત્ત્વ પટ્ટાવિના પિત્તલમ્ સિરિમહાચોરપડિના જાગિગસૂરિહ ॥”

—“ (નાહડરાયે) શુરુના આદેશથી સત્યપુરમાં વીરનિર્વાણથી ૬૦૦ વર્ષે મોટું ગગનચુંબી શિખરવાળું ચૈત્ય કરાવ્યું, તેમાં શ્રીજન્મિગસૂરિએ પિત્તલમયી શ્રીમહાવીરની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી.” અર્થાત્—વિં સં ૧૩૦ લગભગમાં અહીં શ્રીવીર ભગવાનનું સુંદર મંદિર બની ગયું. વિક્રમાદિત્યની ચોથી પેઢીએ નાહડ રાજા થયાનું પટ્ટાવડીઓ નોંધે છે, પરંતુ આ રાજા વિશે કશું જાણવા મળતું નથી.^૧

એ પછીનો સાચોરનો ઇતિહાસ અંધારામાં છે. વિક્રમની અગિયારમી શતાબ્દીમાં થયેલા કવીશ્વર ધનપાલ, માલવાના વિદ્યાવિલાસી રાજવી ભોજની વિચિત્ર મહત્ત્વાકાંક્ષાથી ખિન્ન થઈ સાચોરમાં આવી રહ્યા. એ સમય પહેલાં તેઓ પરમાર્કત બની ચૂક્યા હતા. તેમણે અહીંના શ્રીમહાવીરપ્રભુનાં મંદિરનાં દર્શન કરી જે અનુભવ થયો તે ‘સત્યપુરીયમંડન મહાવીરત્રાહ’ નામક ૧૫ ગાથાના અપભ્રંશ ભાષાના સ્તોત્ર દ્વારા પ્રદર્શિત કર્યો છે. અહીંની વીરપ્રભુની મૂર્તિ વિશે તેઓ કહે છે:—

“કોરિંટ સિરિમાલ ધાર આહાવહુ નરાણડ, અળહિલવાડડ વિજયકોટ્ટુ પુણ પાલિત્તણું ।

પિક્કિલ વિ તાવ વહુત્ત ઠામ મણિ ચોજ્જુ પર્ડસઈ, જં અજ્જવિ સચ્ચરરી વીરુ લોચણિ હિ ન દોસઈ ॥ ”

—“કોરંટ, શ્રીમાલ, ધાર, આઘાટ, નરાણા, અણહિલવાડ, વિજયકોટ કે પાલીતાણા વગેરે સ્થળોની મણિમય સદૃશ મૂર્તિઓ ભેઠ પણુ આજે સાચોરના વીર ભગવાનની મૂર્તિ ભેઠને કયાંઈ મન કરતું નથી.”

આમાં કવિકલ્પનાની અતિશયોક્તિ નથી. ખરેખર, આત્માને ઢંઢોળી મૂકે એવી આ મૂર્તિને ભેઠને કવિના હૃદયમાં જે ઉલ્લાસ ઊભરાયો એનો વાસ્તવિક ચિતાર આલેખ્યો છે. વસ્તુતઃ આ મૂર્તિના કારણે આ તીર્થની મહત્તા અસાધારણ હતી. એનો અનુભવ અહીં આવેલા મૂર્તિભંજકોને પણ થયો હતો. એ વિશે તેઓ જ એ સ્તોત્રમાં કહે છે:—

“સાચોરના આ મહાવીર પ્રભુની મૂર્તિને ભોગ નામના કેઈ રાજાએ ઘોડા અને હાથીઓ ભેડી દોરડાંઓ વતી ખેંચી કાઢવાનો પ્રયત્ન કર્યો, કુહાડા વતી મૂર્તિને તોડવાનો ઉપાય પણ અજમાવી ભેયો; છતાં દેવબળે આ મૂર્તિ સ્થિર રહી શકી છે. એ પછી તુર્કોએ શ્રીમાલ, અણહિલવાડ, અંદ્રાવતી, સોરઠ, દેલવાડા અને સોમેશ્વર વગેરે સ્થળોનાં મંદિરોનો નાશ કર્યો પરંતુ એક માત્ર સાચોરના તીર્થને તેઓ તોડી શક્યા નહિ.”^૨

આવો ચમત્કારભર્યો આ મૂર્તિનો ઇતિહાસ જાણ્યા પછી કવિ પોતાની અમાપ શ્રદ્ધાના સમર્પણ તરીકે એક પદ્યબુધ્ધ, જાણે એ મૂર્તિ ઉપર ભાવથી ચડાવતા હોય તેમ ઉલ્લાસભર ગાય છે:—

“જિમ મહંતુ ગિરિવરહ મેરુ ગહગણહ દિવાયરુ, જિમ મહંતુ સુ સયંભૂગમણુ ઉવહિર્હિં રયણાયરુ ।

જિમ મહંતુ સુરવરહ મજ્જિ સુરલોઈ મુરેસરુ, તિમ મહંતુ તિલોચતિલડ સચ્ચરિ જિણેસરુ ॥ ”

૧. એક બીજા નાહડરાયનો પત્તો ભેધપુરથી ઉત્તર દિશામાં ૩૦ માઈલ દૂર આવેલા ઘટિયાલા ગામના એક પ્રાકૃત ભાષાના પદ્યમય. સં ૯૧૮ ના લાંબા શિલાલેખથી મળે છે. મંડોરના પ્રતીહારવંશી આ નાહડરાય (નાગભટ્ટ)નો સત્તાસમય વિક્રમની સાતમી શતાબ્દી હોવાની ગણતરી છે. આ પ્રતીહારવંશી રાજાએ મોટું ભાગે જૈનધર્મી હતા એ હવે ઇતિહાસથી સિદ્ધ થઈ ચૂક્યું છે. નાહડરાયના વંશજ કક્કુકે એક જૈન મંદિર બંધાવ્યાનો ઉલ્લેખ આ શિલાલેખમાંથી જ મળી આવે છે : એ ઉલ્લેખ આ છે :—

“તેણ સિરિક્કુણ્ણં જિણસ્સ દેવસ્સ દુરિઅનિદલ્લણં । કારાવિઅં અચલમિમં મવળં મત્તીણ સુહજ્જણયં ॥ ”

સંભવ છે કે, કક્કુકે રાજાએ જૈન મંદિર બંધાવી પોતાના પૂર્વજોના ધર્મકૃત્યોની પરંપરા આ રીતે સાચવી રાખી હોય, પરંતુ આ નાહડરાય અને ‘વિવિધતીર્થકલ્પ’ માં ઉલ્લેખાયેલ નાહડરાય વચ્ચે ૪૭૦ વર્ષનું અંતર છે. વિક્રમની ચોથી પેઢીએ નાહડરાય થયો છે. તેમ આ પ્રતીહારવંશીય રાજા હરિશ્ચંદ્રની ચોથી પેઢીએ થયો છે. આથી ‘વિવિધતીર્થકલ્પ’ માં ઉલ્લેખેલ વીર નિર્વાણસંવત્ એ વિક્રમ સંવત્ હોય તો જ આ બંને નાહડરાય એક હોવાનું સુતરાં સિદ્ધ થાય અને સાચોર તીર્થના ક્રમસર ઇતિહાસનો અકાંડો જોડાઈ જાય. આ સ્થળે આટલો ઊહાપોહ કરી એ વિષે નિર્ણય કરવાનું કામ તો ઇતિહાસવિજ્ઞાને ભણાવું છું.

૨. મહાકવિ ધનપાલે પોતાની ‘તિલકમંજરી’ નામની સંસ્કૃત નવલકથાની રચના સં. ૧૦૭૦ માં પૂરી કરી અને સં. ૧૦૮૦ માં ગિજનીપતિ મ્લેચ્છ રાજાએ શુભરાતમાં જે વિનાશ વેર્યો ત્યાં સુધી તેઓ હવિત હશે એમ જણાય છે.

કવિએ ગાયેલો આ તીર્થનો મહિમા ખરેખર, આ તીર્થની અતુલ મહત્તાનું દર્શન કરાવે છે. આ પ્રભાવક તીર્થના કારણે જ વિધર્મીઓએ એના નાથ માટે ભારે પ્રયત્ન કર્યો પણ તેઓ ક્ષાંતી શક્યા નહિ. એ વિશે શ્રીજિનપ્રભસૂરિ 'વિવિધતીર્થકથ' ના 'સત્યપુરવીર્થકથ' માં (વિશદ વર્ણન આપે છે. ટૂંકમાં એના સાર એ છે કે—અગાઉ જણાવ્યા મુજબ તુર્કીના આત્મા પછી તીર્થના નાથ માટે અહીં માંડવદેશનો રાજા (અગિયારમી શતાબ્દીમાં), સં. ૧૩૪૮માં મોગલસેના અને સં. ૧૩૫૬માં અલ્લાઉદ્દીન ખિલજીનો ભાર્ગવિક્ષણના આખો પલ્લ સોને અહીંથી નાસવું પડ્યું. છેવટે અલ્લાઉદ્દીન ખિલજી સં. ૧૩૬૧માં સ્વયં આખો અને કોઈ ઉપાય દ્વારા આ મૂર્તિને ઉપાડી દિલ્હી લઈ ગયો અને તેની અશાંતતા કરી. ચોદમા સૈકાના આ બનાવો શ્રીજિનપ્રભસૂરિના સત્તાસમયમાં બનેલા છે, એટલે એમાં સદેહને એણે અવકાશ છે.

સાચારના જિનમંદિરનો ભંગ થતાં સં. ૧૧૩૪ માં શ્રીમહાવીર જિનની યુગલ પ્રતિમાઓ વાઘા આદિ શ્વેદીઓએ બનાવ્યાની હકીકત અમે 'આણ' ના વર્ણન (પૃ. ૨૬૪) માં આપી છે. એ ભંગ ઉપર્યુક્ત 'વિવિધતીર્થકથ' માં જે અગિયારમી શતાબ્દીમાં થયો નિર્દેશ છે તે જ હોવો જોઈએ, જેનું સ્થળ એ શિલાલેખમાંથી મળે છે.

વિક્રમના તેરમા શતકમાં કનોજના રાજાએ અહીં વીર ભગવાનનું પ્રતિમાયુક્ત મંદિર દેવદારનું (લાકડાનું) બનાવ્યું હતું. સં. ૧૨૨૫ ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના દિવસે ભંડારી યોષા યોધીએ મહાવીર ચૈત્યમાં જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે યોધી બનાવ્યાનો લેખ મળે છે.^૧ જુજરપતિ અજયપાલના હંડનાયક આલ્હાદને સાચારના વીર મંદિરમાં તેરમા સૈકામાં પાર્શ્વનાથ ભગવાનની મૂર્તિની સ્થાપના કરી હતી.^૨ ભગસગ એ જ સમય પછી સં. ૧૨૮૮ માં ગિરનાર પર વસ્તુપાલ તેજપાલે આ તીર્થના મહિમાસ્વરૂપ સત્યપુરીયાવતાર નામે મંદિરોની સ્થાપના કરી હતી.^૩

૫. ગોરીશંકર એરાજી કહે છે : “સાચારમાં એક પ્રાચીન મસ્જિદ છે જે જૂના જૈન મંદિરને તોડીને બનાવવામાં આવી છે. તેમાંના પાષાણના ત્રણ સ્તંભો ઉપર ચાર શિલાલેખો કોરેલા જોવાય છે; જેનો ભાવ એ છે કે—સં. ૧૨૬૭ માં સંઘપતિ હરિશ્ચંદ્રે આ મંદિરનો મંડપ બનાવ્યો. બીજામાં સં. ૧૩૨૨ ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના દિવસે સત્યપુરના આ મહાસ્થાનમાં ન્યારે ભીમદેવનું રાજ્ય હતું ત્યારે યોગેશ્વર ભંડારી છાકાએ મહાવીરમંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો.” આ ઉપરથી તેરમા-ચોદમા સૈકામાં આ તીર્થની મહત્તા કેટલી હશે એ જાણી શકાય છે. લોકમાં પ્રસિદ્ધિ પામેલા એના મહિમાથી જ વિધર્મીઓએ એના નાથ માટે પ્રયત્નો કર્યા હશે.

સત્તરમા સૈકામાં ઉપાધ્યાય શ્રીસમયસુંદર નામના કવિએ પોતાના જન્મથી સાચારને પવિત્ર બનાવ્યું હતું.

આને અહીં શ્રાવકોનાં ૫૦૦ ઘરો છે અને ૫ જૈન મંદિરો છે :—

[૧] અહીં જીવિતસ્વામીના નામે યોગેશ્વરનું મંદિર બન્યું અને વિશાળ છે. તેમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન પ્રતિષ્ઠિત છે. [૨] તપગચ્છના મંદિરમાં પણ મૂળનાયક શ્રીમહાવીરપ્રભુ છે. [૩] ખરતરગચ્છના મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીધર્મનાથ ભગવાન છે. [૪] ચોદસિયાગચ્છના મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીશીતળનાથ પ્રભુ વિરાજમાન છે.

આ બધાં મંદિરો ગામમાં આવેલાં છે ન્યારે [૫] મંદિર ગામ બહાર છે તે બાવન જિનાલયવાળું શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ ભગવાનનું છે.

આને આ તીર્થ મુખ્ય માર્ગથી એકાંતમાં આવેલું હોવાથી યાત્રીઓની અવરજવર એહી રહે છે.

૧. “જૈન લેખ સંગ્રહ” ભા. ૧ (બાણ પૂજ્યવંદ્ય નાદર) પૃ. ૨૪૮, લેખાંક : ૬૩૨

૨. “જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ” પૃ. ૩૪૨.

૩. “જુજરાનના ઐતિહાસિક લેખો” ભા. ૩ ના ગિરનારના લેખો.

૧૬૪. ભટાણા

(કોઠા નંબર : ૩૧૦૦)

ખરાડીથી પશ્ચિમ દિશામાં ૧૯ માઈલ દૂર ભટાણા નામનું ગામ છે. સં. ૧૫૦૦ની આસપાસ થયેલા મેહ કવિએ રચેલી 'તીર્થમાળા' માં ઉલ્લેખ છે કે—

“જઉં ભટાણે વીજૂએ પ્રાસાદે, પૂજઉં જૂજૂએ.”

આ ઉલ્લેખ આ મંદિર અને ગામ પંદરમા સૈકા કરતાંયે વધુ પ્રાચીન હોવાનું પ્રમાણ રજૂ કરે છે.

આ ગામમાં આજે જૈનોનાં ૪૦ ઘરોની વસ્તી છે. ૧ ઉપાશ્રય, ૧ ધર્મશાળા, ૧ પાઠશાળા અને ૧ જૈન મંદિર છે.

મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીશાંતિનાથ ભગવાન છે. ચારે બાજુએ ફરતા ડોટમાં ઘેરાયેલા આ મંદિરમાં મૂળગભારે ગૃહમંડપ અને આગળ છયોડીનો ભાગ ચોરડા જેવો છે. મૂળનાયક અને આજુબાજુની મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૮૮૦ના લેખો નજરે પડે છે; આથી આ મંદિર એ સમયમાં નવું બન્યું હશે એમ લાગે છે. ત્યારે ઉપર્યુક્ત 'તીર્થમાળા'માં ઉલ્લેખેલ પ્રાચીન મંદિર જમીનમાં ગરક થઈ ગયું હશે અથવા એ જ મંદિરના જીર્ણોદ્ધાર રૂપે આ મંદિર નવું બન્યું હશે.

૧૬૫. મારોલ

(કોઠા નંબર : ૩૧૦૧)

ખરાડીથી વાયવ્યજૂણામાં ૨૦ માઈલ દૂર મારોલ નામે ગામ છે. અહીં શાવકોનાં ૧૬ ઘર વિદ્યમાન છે એક નાનું સરખું ઘર દેરાસર અહીંની જૈન ધર્મશાળાના ચોરડામાં બનાવેલું છે. તેમાં ધાતુની ચોવીશી ૧ છે. તેના પર સંવત ૧૪૮૫નો લેખ છે.^૧ વળી સં. ૧૫૧૬ના લેખવાળી^૨ ધાતુની પંચતીર્થી ૧ છે. આરસની ચોવીશીના પટ્ટમાંથી પણ છૂટી પડેલી એક જિનમૂર્તિ છે.

આ ધર્મશાળા પાસે એક જૈન મંદિર હતું, જે લોકોના કથન મુજબ : મહમ્મુદ બેગડાં (ઈ. સ. ૧૪૫૬ થી ૧૫૧૩) અહીં આંચો ને ગામ તોડી નાખ્યું ત્યારે જૈન મંદિર પણ નષ્ટ કરી ચાલ્યો ગયો.

અહીં એક રઘુનાથજીનું મંદિર છે. મૂળે એ ઉપર્યુક્ત જૈન મંદિર હતું. એના અંદરની શિલ્પરચના જોતાં પણ એ હકીકત છત્તી થાય છે. મૂળગભારે અને બારશાખમાં કેરેલી મંગલમૂર્તિ તરીકે તીર્થંકર ભગવાનની મૂર્તિઓ આજે પણ જોવાય છે. અંદરની ભમતીના ત્રણ દિશાના ગોખલાઓમાં તીર્થંકરની મૂર્તિઓ કેરેલી હટ્ટ વિદ્યમાન છે. વચ્ચેના ગોખલાની મૂર્તિની પલાંડી નીચે 'શ્રીમાદિનાથ' એવા અક્ષરો ઉત્કીર્ણ છે. મંદિરના દરવાજાની ડેલીના ડાળા હાથ તરફની પોળમાં ગોખલાની ઉપર પરિકરની ગાદીનો પથ્થર લગાવેલો છે, તેના પર સં. ૧૨૩૪ નો લેખ આ પ્રકારે છે:—

“સં ૧૨૩૪ વૈશાખ સુદિ ૩ શ્રે ૦ દાહવ તદ્વાર્યા શોમિન તત્પુત્રકુલચંદ્રલ્લુપસહોદરેણ સાપ્તેન માતુલ કઝજોયનેસિરસિહિતેન નિજમાર્યા શિવાદેવિ તત્પુત્રશ્રીવચ્છ યશશ્ચંદ્ર વાસિગાદિસમસ્તકુટુંબસહિતે[ન શી]તલપ્રતિમા કારિતા । હરિમદ્રસૂરિ શિષ્યેણ પંદિ.....

ત મંગલં મહાશ્રી: ॥ ”

આ લેખ પરથી આ મંદિર લગભગ એ સમયમાં બનેલું હશે. મહમ્મુદ બેગડાએ તોડી પાડેલું મંદિર આ જ હતું એમ સ્પષ્ટ જણાય છે.

૧. “અર્ધદાયલ પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંદોહ ” લેખાંક : ૫૯

૨. જોળન : લેખાંક : ૬૦

૧૬૬. વરમાણુ

(કાંડા નંબર : ૩૧૦૨)

આણુદેહ સ્ત્રેશનથી ૨૮ માઈલ અને જીરાવલાથી દક્ષિણ-પશ્ચિમમાં ૪ માઈલ દૂર વરમાણુ નામનું ગામ છે. આનું આસીય નામ પ્રજ્ઞાણુ. અહીં આવેલા પ્રજ્ઞાણુસ્વામીના સૂર્યમંદિરના સ્તંભોમાં સં. ૧૦૭૬ અને તે પછીના ઉત્કીર્ણ દે લેખો ભેગાય છે પણ આ સૂર્યમંદિર તો કોથીયે પ્રાચીન એટલે સાતમી સદીમાં બંધાયેલું વિદ્યાનોતું માનવું છે. એ ઉપરથી આ ગામ તેરસો વર્ષ કરતાંયે પ્રાચીન હોવાનું નક્કી થાય છે. ગામની આસપાસ ફૂવા, વાવ અનેક મકાનોનાં અસંખ્ય ખંડિયેરાં પણ આ ગામની પ્રાચીનતા અને એક મોટી નગરી હોવાનો ખ્યાલ આપે છે. આજે તો માત્ર સો ચરના નાના ગામડા જેવો આનો દયનીય દેખાવ નજરે પડે છે.

આ ગામના નામ ઉપરથી જોઈને પ્રજ્ઞાણુગંધ ખ્યાતિ પામ્યો હતો. એક કાળે એ ગંધનું આ એક મોટું ધામ હતું. જોનોની સંખ્યા પણ એની પ્રસિદ્ધિને છાજતી હોવી એમ એ ગામી યંકાય. આણુના દેલવાડાના સં. ૧૨૮૭ ના બ્યવસ્થાલેખમાં લુણવસદી મંદિરના અહૂર્ધ મહાત્સવનો ફાગણ વદિ ૫ (ત્રીજા દિવસ)નો ઉત્સવ ઊજવવાનું કામ આ ગામના થીસરે માથે લીધું હતું. આ ઉપરથી તેરમા સદીમાં અહીં જોનોની વસ્તી ઠીક પ્રમાણમાં હતી એમ જણાય છે. એટલું જ નહિ, અહીં એક કરતાં વધારે જિનમંદિરો પણ હશે એમ લાગે છે. એ સંબંધે શ્રીજાનવિમલ-સૂરિએ સં. ૧૭૫૫ માં રચેલી ‘લીધંમાગા’માં નોંધ્યું છે કે, ‘અહીં જીરાવલા પાર્શ્વનાથનું મંદિર પણ છે.’ પણ અત્યારે તો એનો કશો પત્તો નથી. અહીં પહેલાં સેંકડો ખંડિયેરામાંથીયે જોનાં અવશેષો બલુવાનું સુરકેલ છે.

અહીં ભગવાન મહાવીરસ્વામીનું એક વિશાળ અને મનોહર મંદિર ગામના એક પૂણે ટેકરી ઉપર વિદ્યમાન છે. આ મંદિરની બાંધણી જીંબી છે. એના શિખરની જીંચાર્ધ પણ વળી છે. મૂળગભારે, ગૂદમંડપ, છયોકી, રંગમંડપ, શુંગાચોકીઓ અને બંને બાજુની દેરીઓ સાથે ગદ્યુક્ત આની રચના છે. છયોકી અને રંગમંડપના સ્તંભો તથા ઘૂમટોમાં સુંદર કારણી કરેલી છે. એક ઘૂમટમાં વચ્ચે લક્ષ્મીદેવી અને બીજા ઘૂમટમાં અંબિકાદેવીની કારેલી આકૃતિઓ શિલ્પકળાના અદ્ભુત નમૂના હોય એમ જણાય છે.

મૂળનાથકની મૂર્તિ ૪-૫ ફીટ જીંબી અને મનોહર બદામી રંગની છે. હાથ, કાનના ખંડિત થયેલા ભાગોને નવેસર ભેંટ્યા છે. એના ઉપર લેખ નથી પણ મૂર્તિ પ્રાચીન જણાય છે. મૂળનાથકની બાજુમાં શ્રીકૃષ્ણભદ્રે ભગવાનની સપરિકર મૂર્તિ પ્રાચીન છે. એના પ્રાચીન પરિકરની ગાદીમાં લમચકની બાજુમાં ગાદી ઉપર એક મૂર્તિ વચાલંકારભૂષિત બેઠેલી છે. હાથમાં પૂલ માટે ચંદનનો વાટકી અને કૂલમાળ એની ભક્તિની પ્રતીતિ કરાવી રહ્યાં છે. લોકો એને ચક્રેશ્વરી દેવી હોવાનું કહે છે. વાસ્તવમાં એ શ્રાવિકાની મૂર્તિ છે. તેના ઉપર લેખ ભેગાતો નથી.

મંદિરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ ભગવાનના સરખી આકૃતિના બે મોટા મનોહર કાઉસંગિયા છે. તેની બાજુએ અને ઉપર મળીને બાર-બાર મૂર્તિઓ ઉત્કીર્ણ છે. એ બંનેમાં બે ઈંદ્રો અને શ્રાવક-શ્રાવિકા છે. આ કાઉસંગિયા ઉપરના લેખથી જણાય છે કે, સં. ૧૩૫૧માં પ્રજ્ઞાણુગંધના આ મંદિરમાં મહાકુડગચ્છીય પાત્રવાડ શ્રાવક પુનસિંહે આ કાઉસંગિયા ભરાવ્યા છે.

મંદિરનો રંગમંડપ કરાવ્યા સંબંધે વિ. સં. ૧૪૪૬નો એક લેખ અને સં. ૧૨૪૨માં પુનિગ આદિ શ્રાવકોએ પ્રજ્ઞાણુગંધના આ મહાવીરસ્વામી મંદિરની ભક્તીમાંની શ્રીઅન્નિતનાથ ભગવાનની દેરીના શુંબચ્છી પદશિલા કરાવ્યા વગેરેના ચાર લેખો મળી આવે છે.

મંદિરની છતમાં ભગવાનનો જન્મોત્સવ, શ્રીનેમિનાથ ભગવાનની બન વગેરેના આકર્ષક ભાવો શિલામાં અંકિત થયાં છે. આ ભાવચિત્રો તત્કાલીન સમયનો ખ્યાલ આપે છે અને આપણને અલૌકિક વાતાવરણની અસર નિપજાયે છે.

ઉપર્યુક્ત શિલાલેખીય પુરાવાઓથી સ્પષ્ટ થાય છે કે, આ મહાવીરસ્વામી ભગવાનનું મંદિર પ્રજ્ઞાણુગચ્છીય શ્રાવકોએ સં. ૧૨૪૨ પહેલાં બંધાવ્યું હતું એનો તે પછી સમયે સમયે જીર્ણોદ્ધાર થતો રહ્યો છે.

અહીં માત્ર ચારેક શ્રાવકોનાં ઘરો વિદ્યમાન છે.

૧૬૭. ધવલી

(કોઠા નંબર : ૩૧૦૪)

આબુરોડથી વાયવ્યમુણામાં ૧૫ માઈલ દૂર ધવલી નામે ગામ છે. આબુના લૂણવસહી મંદિરના સં. ૧૨૮૭ના વ્યવસ્થા સંબંધી લેખમાં જણાવ્યું છે કે—‘ ધવલી ગામના શ્રાવકોએ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના વર્ષગાંઠના અઠ્ઠાઈ મહોત્સવનો ચોથનો દિવસ ઉજવેલો. ’^૧ આ ઉપરથી આ ગામ પ્રાચીન લાગે છે અને એ સમયે જૈનોની વસ્તી સારા પ્રમાણમાં હોય એમ જણાય છે. ગામમાં શ્રાવકનાં બે-એક ઘર છે. ૧ નાની જૈન ધર્મશાળા અને ૧ જૈન મંદિર છે.

મંદિરમાં મૂળનાયક શ્રીમહાવીરસ્વામી ભગવાન છે. આ મંદિર ક્યારે બન્યું તે જાણી શકાતું નથી. આ મંદિરની એક ખંડિત મૂર્તિ જે દત્તાત્રી ગામથી લાવવામાં આવી છે, તેના ઉપર સં. ૧૧૩૯નો લેખ આ પ્રકારે મળી આવે છે:—

“ હર્ષપુરગચ્છે શ્રી..... દિવા.....શ્રાવકધાહિલસુતચાહિલ.....જારિતા સં [૦] ૧૧૩૯ ॥ ”

મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોડી, સભામંડપ, શૃંગારચોડી અને શિખરબંધી આ મંદિર છે. સં. ૧૮૬૧માં થોડા ભાગનો જીર્ણોદ્ધાર કરાવી ધ્વજ-દંડ નવેસર ચડાવવામાં આવ્યો છે.

૧૬૮. ડબાણી

(કોઠા નંબર : ૩૧૦૬)

આબુરોડથી ૨૨ માઈલ દૂર ડબાણી નામે પ્રાચીન ગામ છે. આબુ-દેલવાડાના લૂણવસહી મંદિરના સં. ૧૨૮૭ના વ્યવસ્થા સંબંધી લેખમાં જણાવ્યું છે કે—‘ શ્રીનેમિનાથ ભગવાનના મંદિરની વર્ષગાંઠ નિમિત્તે અઠ્ઠાઈમહોત્સવના છઠ્ઠા દિવસનો ઉત્સવ ડબાણી અને હણાદ્રા ગામના શ્રીસંઘે કરવો. ’^૨ વળી, આ ગામ ચંદ્રાવતીના રાજા સોમદેવે લૂણવસહી મંદિરના અર્ચ માટે સદા માટે અર્પણ કર્યાનું એ જ લેખમાં જણાવ્યું છે.^૨ આ ઉપરથી આ ગામ તેરમા સૈકા કરતાં પ્રાચીન છે અને તેરમા સૈકામાં શ્રાવકોની વસ્તી સારી હશે એમ પણ સૂચિત થાય છે.

વસ્તુતઃ પ્રાચીન ગામ નદીની સામી બાજુએ હતું. પાછળથી કોઈ કારણસર અહીં વસ્યું છે. તેથી અહીં પ્રાચીનતાની કોઈ નિશાની જોવાતી નથી. જૂના ઉજ્જડ ગામમાં મકાનોના પાયા મૌજુદ છે. અહીં એ સમયનું જૈન મંદિર હોતું જોઈએ. ગામના ચોરામાં મંદિરના મોટા પ્રાચીન પથ્થરો લગાડેલા જોવાય છે, જે પ્રાચીન જૈન મંદિરનું સૂચન આપી રહ્યા છે.

આજે અહીં ૩૨ જૈનોની વસ્તી છે. ૧ ઉપાશ્રય અને ૧ જૈન મંદિર વિદ્યમાન છે.

શ્રીઆદીશ્વર ભગવાનનું મંદિર શિખરબંધી છે. મૂળનાયકની મૂર્તિ પર સં. ૧૮૨૩ અને બંને બાજુની મૂર્તિઓ ઉપર સં. ૧૮૫૯ના લેખો છે. આ બંધી મૂર્તિઓ ઉપાશ્રયમાં ઘર દેરાસર તરીકે પ્રતિષ્ઠિત હતી. સં. ૧૮૬૯માં આ મંદિરનો પાયો નાખી મંદિર બંધાવવામાં આવ્યું છે. મૂળગભારો, ગૂઢમંડપ, છચોડી, રંગમંડપ, શૃંગારચોડી અને શિખરબંધી રચનાવાળું છે.

૧. “ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ : ” ભા. ૨. લેખાંક : ૬૫.

૨. “ અર્જુન પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ : ” લેખાંક : ૨૫૧.

ભારવાડ

1

.

.

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પાટણ નિર્માણ	બાંધણી	મુજનાયક	પ્રતિમાનની સંખ્યા
૨૦૨૧	લેધપુર	મોતીચોક	લેધપુર	લેધપુર	શિખરબંધ	કેશરિનાયક	પાપાણ-ધાણ ૮—૯
૨૦૨૨	"	બેરોબાગ	"	"	"	પાર્શ્વનાયક	૧૨—૫
૨૦૨૩	"	ગુંદીના નાકે	"	"	"	શક્તિનાયક	૬—૯
૨૦૨૪	"	કોલરી	"	"	"	સદસ્રકૃષ્ણ પાર્શ્વનાયક	૮—૭
૨૦૨૫	"	સીધિયારો ચોક	"	"	"	"	૨—૩
૨૦૨૬	"	કોલરી	"	"	ધાખાબંધ	પાર્શ્વનાયક	૩—૧
૨૦૨૭	"	કોલરીકા મહોલ્લા લુંકડોરી ધાટી	"	"	"	નેમિનાયક	૧—
૨૦૨૮	"	સીધી ચોથ	"	"	"	સુભતિનાયક	૫—૧૩
૨૦૨૯	"	ખેતરપાલી ચોતરા	"	"	શિખરબંધ	મુનિશ્રવત સ્વામી	૧૨—૧૨
૨૦૩૦	"	તપગચ્છનો ઉપાશ્રય	"	"	ધાખાબંધ	પાર્શ્વનાયક	૪—૯
૨૦૩૧	"	જૂની મંડી	"	"	શિખરબંધ	સંભવનાયક	૬—૧૪
૨૦૩૨	"	ચાણોદવાલા ગુરાં સાહેબની હવેલી	"	"	ધાખાબંધ	મલ્લિનાયક	૨—૫
૨૦૩૩	"	સીધિયાકા મહોલ્લા	"	"	શિખરબંધ	આદિનાયક	૪—૩
૨૦૩૪	"	ગુરાંકા તથાવ	રા. મા. ફર	"	"	સદસ્રકૃષ્ણ પાર્શ્વનાયક	૫—૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વતીવટાણાનું નામ.	લેખનો સંવત.	રેકૌસ્ટની રિધિનિ.	કૌભાની વસ્તી.	દેખા- ઝૂલ.	કર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંત્ર ૧૬૦૦ સમજાય	ગાંધીમજાલ મુના		સારી	૧૦૦૦	૧	૧	એક પ્રવચનગર છે. મં. ૧૨૩૬ ની સાલની પામ્પ.
							નાથજીની મૂર્તિ પ્રાચીન છે.
શ્રીમંત્ર ૧૬૬૮	બલમજાલ વડીલ		"				
શ્રીમંત્ર	લાલમજાલ અમુલાલી	૧૭૧૫	"				એક મોતમસ્તાખીની મૂર્તિ છે.
"	કુમેરમજાલ પટવા		"		૧		આ મુશ્કિના પ્રતિમા છે.
"	શ્રીમંત્ર	૧૮૮૨	"				
"	મતિમી મર્મજાલ કન્યામજાલ	૧૯૯૭	"		૧		
"	"	૧૯૯૭	"		૧		
ફિરોઝિયા ઉવામવ	અમુલાલી કુટુંબ		"		૧		
શ્રીમંત્ર ૧૬૦૦	અમુલાલી મુખરામજાલ		"		૧		એક રતના પ્રતિમા છે. બીજા તથા કન્યામજાલ છે.
ત્રણમજાલ શ્રીમંત્ર	વસંત		"		૧		
શ્રીમંત્ર ૧૬૦૦	"		"				
મળાંત્ર પ્રદેશમજાલ ઉમારાજાલ ૧૬૧૨	મળાંત્ર ઉમારાજાલ	૧૪૮૭	"				એક સાલારાદેવની આરામ. ની મૂર્તિ છે.
અમુલાલી કુમિયાજાલ સ. ૧૬૮૫	અમુલાલી કુમિયાજાલ		"				આ રેખા કુમિયાજાલની રિધિનાનાનામજાલ પ્રતિમા છે.
શ્રીમંત્ર ૧૮૬૭	શ્રીમંત્ર	૧૮૬૭	"		૧		

નંબર	ભાગ્ય નામ	કેસલ	રેલ્વે સ્ટેશન	ધાર મોહિદ	પાંદણી	મુજનાયક	મતિમાટની સંખ્યા
૨૦૩૫	લેધપુર	જૂનીમંડી	લેધપુર	લેધપુર	શિખરબંધ	મદાવીરવામી	પાપાણ-પાટ ૧૪-૨૪
૨૦૩૬	"	ચુરકા તલાવ	રા. મા. દર	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧-૨
૨૦૩૭	"	નાગોરી દરવાગ બહાર મોતાજીરો મંદિર	"	"	શિખરબંધ	"	૯-૧૨
૨૦૩૮	મંડોર	દાદાવાડી	મંડોર	મંડોર	ધૂમટબંધ	"	૧-
૨૦૩૯	"	ધર્મશાળામાં	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૩-
૨૦૪૦	"	બગીચાની પાછળ	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૫-૧
૨૦૪૧	"	"	"	"	"	"	૫-
૨૦૪૨	ફોધી	જશવંતપુરા	ફોધી	ફોધી	"	મદાવીરવામી	૩-૪
૨૦૪૩	"	નિહાલ ધર્મશાળાની આલુમાં	"	"	"	સંભવનાથજી	- ૫
૨૦૪૪	"	બગરમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૨૩-૨૮
૨૦૪૫	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧૫-૩૭
૨૦૪૬	"	શીતલપુરા	"	"	"	શીતળનાથજી	૪-૧૦

બંધાવવાનું નામ તથા સંવત.	વટીવટાવનું નામ.	લેખન સંવત.	રજાસરની સ્થિતિ.	કેસની વરતી.	પિત્ર-મત્ર-સમ.	કર્મ-સાગ્રા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંથ ૧૮૦૦	શ્રીમંથ	૧૭૦૦	સારી				એક મંથનકાર છે. એક સાધુ મુનિ છે. એક ધાતુની
							વેશાલ્યા કેરીની તથા એક ધાતુની રાખની મુનિ
							પ્રાચીન છે.
શ્રીમંથ ૧૮૦૦	"	૧૭૭૭	"				
એકેશ્વરજી મુળા ૧૮૦૦	એકેશ્વરજી મુળા	૧૭૧૪	"				
શ્રીમંથ ૧૮૧૦ સમજન	.. શ્રીમંથ		"	નથી	૧	૧	
બંધારી ૧૮૦૦ સમજન	બંધારી	૧૮૧૦	"				એક સાધુ મુનિ છે.
શ્રીમંથ ૧૭૧૦ સમજન	"	૧૭૨૩	"				કિશ્કિયાર સમજન એક દળદાર વર પદેશના જૂના
							ભવન છે.
શ્રીમંથ ૧૭૧૦ સમજન	સાળમજી મુળા		"				
નેતરાજ પેલાવંદરી ૧૮૧૭	નેતરાજ પેલાવંદરી	૧૮૬૧	"	૧૦૦૦	૩		એક ભ.વંશી છે એક બોનધારામીની મુનિ છે.
શ્રીમંથ ૧૭૧૦ સમજન	શ્રીમંથ ૧૭૧૦ સમજન	૧૭૭૩	"				એક મળના મિત્રાદરી એક મિત્રાદરીની મુનિ છે.
શ્રી શંક	શ્રીમંથ ૧૭૧૦ સમજન	૧૮૧૧	"				બોનધાર નામ મીઠા મીઠાની છે.
"	નેતરાજ પેલાવંદરી	૧૮૬૩	"				કે.વંશી એક રોજાની મુનિ છે. એક મુનિ છે.
"	નેતરાજ પેલાવંદરી	૧૭૧૧	"				એક મળના મુનિ છે.

નંબર	ગામનું નામ	રેકાર્ડ	રેડી સ્ટેશન	પાલિકા સ્ટેશન	ખાતાનંબર	અન્ય નામ	પ્રતિબદ્ધતા મંજૂર
૨૦૪૭	ફોલો	નાગોરી ઉપાશ્રય લુખાવતરો વાસ	ફોલો	ફોલો	ધાજાજમ	મનિસુવન રવામી	પાલિકા-પાલિકા ૪-૩
૨૦૪૮	"	પાર્શ્વપુરા	"	"	શિખરજમ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૧૦-૧
૨૦૪૯	"	ગામ જવાર	"	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૭-૫
૨૦૫૦	પોદરજી	આસવાસેકા મટોલવા	પોદરજી	પોદરજી	"	આદિનાથજી	૫-૨૧
૨૦૫૧	"	"	"	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૩-૧
૨૦૫૨	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૮-૧૫
૨૦૫૩	ધનસર	બાજરમા	ત્રીસમર ૧૧ મા. ફર	ત્રીસમર	"	"	૨-૪
૨૦૫૪	દેવીકોટ	"	૨૪ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૨-૩
૨૦૫૫	ત્રીસમર	આચાર્યજીના ઉપાશ્રય	પોદરજી ૭ મા. ફર	"	"	વિમલનાથજી	૨-૩
૨૦૫૬	"	અરતરજીના ઉપાશ્રય	"	"	ધાજાજમ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૨-૨૪
૨૦૫૭	"	કોઠારીવાડી	"	"	શિખરજમ	સુપાર્શ્વનાથજી	૫-૧૨
૨૦૫૮	"	સુપાર્શ્વનાથજી દેરાસર નીચે	"	"	"	સીમધર સ્વામી	૧-૪

બાપનારતુ નામ તથા સંવત.	વહીવટદારતુ નામ.	લેખનો સંવત.	દરાશરની સ્થિતિ.	જૈનોની વસ્તી.	હિપા- મક.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ	લોકાગચ્છ		સારી				સં. ૧૨૩૬ નો લેખ ખનાવટી છે.
"	કવલાગચ્છ	૧૯૦૩	"				ધાતુનું એક નાનું સુંદર ચિખરખંધ દેરાસર છે.
"	બોલારામચ્છ મણિકલાલચ્છ ફેલોધીવાળા	૧૯૨૧	"				
"	"	૧૫૩૬	"	૫	૨	૧	
"	"	૧૮૫૬	"				આ દેરાસર ચાંતિનાથજીના દેરાસરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
"	"	૧૮૮૩	"				
વીરાલાલ ગિરધારીલાલ ૧૯૪૪	શ્રી મોહનલાલચ્છ વરાગિયા	૧૯૨૮	"	૪૦	૩		મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૬૦	ભગવાનલાલચ્છ જોન	૧૮૬૦	સાધારણ	૬૫	૧		મરામતની જરૂર છે.
તપાગચ્છ શ્રીસંધ ૧૬૬૬	ખારેલાલચ્છ જીભણી	૧૬૬૬	સારી	૭૫	૧૦	૧	૭ હસ્તલિખિત બંદારો છે.
ખરતરમચ્છ શ્રીસંધ ૧૬૨૦	ચંતિશ્રી વહિચંદ્રચ્છ	૧૬૭૦	"				જુદાખરતરમચ્છનો બંદાર અદિ છે. ૧૧૦૧ સાલની
							અભિગ્રાહિનીની ધાતુમયિ પ્રાચીન છે.
તપગચ્છ શ્રીસંધ ૧૮૬૯	કેસરમલચ્છ જુરા, સુરજ- મલચ્છ સામસુખા, જગન-		"				તપગચ્છનો હસ્તલિખિત બંદાર અદિ છે. મોટા
	લાલચ્છ પારેખ						પીળા પાણાણુપર કેતવેલી ૪૦ લોટીની એક પ્રચલિત છે.
							ચાંચલામાં કેતવેલાં પલિણુ- ઓનાં ૩૫ જોવા લાગે છે.
"	રાજમલચ્છ મોધો		"				

નંબર	ગાણનું નામ	કેમણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	જામિની	મુખનાયક	મતિનાથની જમ્યા
૨૦૫૯	જેસલમેર	સુપાર્શ્વનાથજીનું દેરાસર ઉપલીમાળ	પોકરણ ૭૦ મા. ફર	જેસલમેર	શિખરખંધ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	પાપાણ-ધાતુ ૨-૧૪
૨૦૬૦	"	"	"	"	"	સંકટહરણ પાર્શ્વનાથજી	૨-૧૭
૨૦૬૧	"	પટવોડી હવેલી	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	— ૫
૨૦૬૨	"	ચાફસાહની હવેલી	"	"	"	આદિનાથજી	— ૧૩ ૧
૨૦૬૩	"	અખમસિંહજીની હવેલી	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	— ૩
૨૦૬૪	"	લેયાપાડો ચાંદમલજીનું દેરાસર	"	"	"	મુખતિનાથજી	— ૫
૨૦૬૫	"	ધનરાજજીનું દેરાસર	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	— ૨
૨૦૬૬	"	રામસિંહજીનું દેરાસર	"	"	"	શ્રાંતિનાથજી	— ૨
૨૦૬૭	"	કિલ્લાપર	"	"	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૪૬૧-૧૩
૨૦૬૮	"	"	"	"	"	સંભવનાથજી	૧૪૫-૧
૨૦૬૯	"	"	"	"	"	શ્રાંતિનાથજી	૧૧૮-૬
૨૦૭૦	"	"	"	"	"	"	૧૮૦-૬

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ	કે નંબર સંવત.	દેરાસરની રિધિનિ	જેનાની વસ્તી	રૂપા- ભવ	ધર્મ- રક્ષણ	વિશેષ નોંધ
તપસ્વી શ્રીચંદ ૧૮૧૬	રાજમલ્લ મધી		સારી				
"	"		"				
શેઠ દિપ્તરામજી બાણુ ૧૯૦૧	શેઠ આર્ષદાનજી બાણુ	૧૯૦૧	"				આ હવેલી આખા નેસલ- નેર યજ્ઞેરમાં સોથી મુંદર
							કોતરકામવાળી છે.
શેઠ ચિટ્તાદજી બજુ- આલી ૧૬૭૦ લગભગ	જવાદરમલજી બજુઆલી		"				સોદાવા તીથ'નો જીજોદાર શેઠ ચિટ્તાદે કરાવેલ છે.
							બંકાર છે.
શેઠ જમખસિંહજી ૧૯૦૦	શેઠ વિજયસિંહજી બાણુ	૧૪૭૨	"				
શેઠ ચંદ્રમલજી રતલામવાળા	સીરેમલજી બાણુ		"				
શેઠ ધનરાજજી મુતા	બાઈ લાલુભાઈ		"				
શેઠ રામસિંહજી મુતા	શેઠ રામસિંહજી મુતા		"				
શેઠ જયસિંહજી રાંડા ૧૪૭૩	શેઠ રામસિંહજી મુતા વગેરે આર જમ્બુની કમીટી	મથસ્તિ ૧૪૭૩	"				૨ યુરુમિંઆ છે. જુદા જુદા પટો છે. સં. ૧૪૭૩
							નો સિધાલેખ છે.
શેઠ હેમરાજજી ચોપડા ૧૪૭૯	"	૧૪૭૩	"				૪ રફટિકની પ્રતિમાઓ છે. જુદા જુદા પટો છે.
કાશાગોત્રીય આસવાલ બાઈઆ ૧૪૭૯	"	મ. ના. ૧૪૭૯	"				આ દેરાસર સીતલનાથજીના દેરાસરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
ચંપડા મે. લાખજી સંખ- વાલ મે. આસરાજ ૧૪૩૬	"	૧૪૩૬	"				બે શેઠની તથા બે શેઠા- ણીની મૂર્તિઓ છે.

નંબર	ગાયત્રી નામ	દેશાનુ.	દેવે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	ગાંધી.	મૂળનાયક	મંત્રનાથના સંખ્યા
૨૦૭૧	જૈસલમેર	કિલ્લાપર	પોકરણ ૭૦ મા. દૂર	જૈસલમેર	શિખરખંધ	કુંથુનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૧૪૪— ૧
૨૦૭૨	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૨૯૫—૨૧૧
૨૦૭૩	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૧૪૭— ૨
૨૦૭૪	"	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૮૩—૨૬
૨૦૭૫	અમરસાગર	તલાવના કિનારે	પોકરણ ૭૫ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૭— ૪
૨૦૭૬	"	"	"	"	"	"	૧૫— ૪
૨૦૭૭	"	"	"	"	"	"	૧— ૩
૨૦૭૮	લોદ્રવાળ	તીર્થ	પોકરણ ૮૦ મા. દૂર	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૪—૨૦
૨૦૭૯	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૨— ૧
૨૦૮૦	"	"	"	"	"	અજીતનાથજી	૧—
૨૦૮૧	"	"	"	"	"	સંભવનાથજી	૧—
૨૦૮૨	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૧
૨૦૮૩	"	"	"	"	"	અષ્ટાપદજી	૨૪—
૨૦૮૪	ખીચંદ	ખજારમા	ફોધી ૩ મા. દૂર	ખીચંદ	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨— ૮

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ	સેબના સંવત.	રસમની રિયતિ.	ફોનોની વસ્તી.	કેપા મથા	ધર્મ શાળા	વિશેષ નોંધ
ચોપડા સી. લાખણસંખ- વાલચે, આસરાજ ૧૫૩૬	ચેડ રામસિંહજી મુતા વગેરે આર જણુની કમીટી	મ. ના. ૧૫૩૬	સારી				૪ શુદ્ધિમાં છે.
ભગુશાહી સં. વીદા ૧૫૧૮	"	૧૫૧૮	"				
સંધરી ધન્ના ૧૫૩૬	"	૧૫૩૬	"				
શ્રીસંધ ૧૫૩૬	"	૧૫૩૬	"				
શ્રીસંધ ૧૬૦૩	મતિ શુદ્ધિદંડજી		"	નથી			૨ શુદ્ધિમાં છે.
ચેડ દિમ્તરામજી બાફણા ૧૬૨૮	આધિદાનજી બાફણા		"				એક વીસવિદરમાનનો પટ છે.
ચેડ સવાધરામજી બાફણા ૧૮૬૩	"		"				
ચેડ ચિરુશાહ જી. ૧૬૭૫	ચેડ રામસિંહજી મુતા વગેરે આર જણુની કમીટી	૧૬૭૫ મ. ના.	"	નથી	૧		એક પાનાની મતિ છે. એક નિનકુલસરિની અને એક નિનકુલસરિની મતિ છે.
"	"	"	"				
"	"	"	"				
"	"	"	"				
"	"	"	"				૬૬૫૨સનું ઝાડ છે.
"	"	"	"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	સોભામયજી બાફણા	મ. ના. ૧૬૩૬	"	૧૫૦	૨	૨	૨ લાવણેરી છે. કાચનું જડાવકામ શુંદર છે.

નંબર	ગામનું નામ	પેનાલ્ટી	રેલવે સ્ટેશન	પારક નોંધણી	બાંધણી	મુખનાથજી	મતિઆરના જમ્યા
૨૦૮૫	લોહાવટ	બટાવાસ	લોહાવટ ૦૧ મા. દૂર	લોહાવટ	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૭—૨
૨૦૮૬	"	વીસનેવાસ	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૧૫—૨
૨૦૮૭	ફેણાક	બજારમાં	૧૪ મા. દૂર	"	ધર	"	૨—૧
૨૦૮૮	આઉ	"	૨૨ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨—૨
૨૦૮૯	ઓસિયાં	વર્ધમાન વિદ્યાલયની બાજુમાં	ઓસિયાં ૧ મા. દૂર	ઓસિયાં	શિખરખંધ	મહાવીરસ્વામી	
૨૦૯૦	તીવરી	ગામની બહાર	મથાનીઆ ૬ મા. દૂર	તીવરી	"	પદ્મપ્રભુજી	૪—૪
૨૦૯૧	"	ટાટીચોકાવાસ	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૫—૩
૨૦૯૨	બાલરવા	બજારમાં	૮ મા. દૂર	"	ધર	શાંતિનાથજી	૧—
૨૦૯૩	મારવાડ જંકશન	"	મારવાડ જંકશન	મારવાડ જંકશન	ધૂમટખંધ	આદિનાથજી	૫—૬
૨૦૯૪	ખારચી	"	૧૧ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૪—૧
૨૦૯૫	પાલી	નવલખા દરવાજો	પાલી	પાલી	શિખરખંધ	નવલખા પાર્શ્વનાથજી	૧૮૯—૧૭
૨૦૯૬	"	લોહાશેવાસ	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧૭—૨
૨૦૯૭	"	સેવકોનોવાસ	"	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૨૭—૭

અધિકારનારનું નામ તથા સંવત.	મહાવીરનારનું નામ.	લેખના સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જિનાની વસ્તી.	ઉપ-અવ	પરિ-શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૩૧	હનરીમલજી વિઠ્ઠલરાજજી પારેખ		સારી	૨૦૦૦	૨	૧	એક જિનદસપરીની મૂર્તિ છે. ૧ મધ બંધાર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	સતીદાનજી લુણિયા	૧૯૨૫	"				એક ગૌતમસ્વામીની આર-સની મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૦૦	ધુમલજી ભોજરાજ		"	૭૦	૨		
શ્રીસંધ ૧૯૮૯	સુરમલજી ડાંગેડ		સાધારણ	૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૦૧૩	ફોધીની કમીટી અગ્રુપ ફરચંદજી આગકે	૧૦૧૩	સારી	નથી		૧	એક લાવણેરી છે. પ્રાચીન તીર્થ છે. હસમા સેકા પહે.
							હાનાં અવશેષ અદિ. છે. જુદી જાતના ચિંત્પ પણ છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	સંખલેયા નેમિચંદજી કેસરીમલજી	૧૬૦૬	"	૧૦૦	૨	૧	૧ લાવણેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	"	૧૫૩૧	સાધારણ				પ્રાચીન દેરાસર છે.
શ્રીસંધ	શ્રીસંધ		સારી	નથી			
ચતિશ્રી હેમસાગરજી ૧૯૫૪	ચતિશ્રી લલિતસાગરજી	૧૯૯૮	"	"	૧	૧	એક પુસ્તક બંધાર છે. એક શ્રી હેમસાગરજીની આરસ.
							ની મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	બેનમલ હિરાચંદજી		"	૧૨૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૧૪૪	શેઠ નવલચંદ સરપચંદની પેટી	૧૬૮૬	"	૧૨૦૦	૧	૫	એક પુસ્તક બંધાર છે. એક સાધુમૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	ખરતરમજીજી શ્રીસંધ		"				એક ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ છે.
"	શેઠ નવલચંદ સરપચંદની પેટી		"				

નંબર	ગાયત્રી નામ	કેસાર્થ.	ફેલેવે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મૂળનાયક	પ્રતિભાજીની સંખ્યા
૨૦૯૮	પાલી	લોઢારોવાસ	પાલી	પાલી	શિખરબંધ	સુપાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૭-૧૭
૨૦૯૯	"	સ્ટેશનરોડ જાલોરી દરવાજા બહાર	"	"	"	આદિનાથજી	૫-૪
૨૧૦૦	"	"	"	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૫-૧૨
૨૧૦૧	"	કેરીઆ દરવાજાની બહાર	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧૪-૨૫
૨૧૦૨	"	ગુજરાતી કટલાખા	"	"	ધાખાબંધ	સુપાર્શ્વનાથજી	૧૯-૭૩
૨૧૦૩	"	કુંગરીપર	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૬-૧
૨૧૦૪	ચરપટિયા	બજારમાં	મારવાડ જંકશન ૬ મા. દૂર	મારવાડ જંકશન	ધૂમટબંધ	"	૩-૧
૨૧૦૫	ચેલાવાસ	"	૪ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	નેમનાથજી	૪-૭
૨૧૦૬	રૂપાવસ	"	કેરલા ૫ મા. દૂર	પાલી	"	કુંથુનાથજી	૪-૧
૨૧૦૭	ભાડખા	ઓસવાલના વાસમાં	બાડમેર ૧૮ મા. દૂર	બાડમેર	ધૂમટબંધ	નેમિનાથજી	૧-૨
૨૧૦૮	કોટડા	"	૨૮ મા. દૂર	શિવ	"	શાંતિનાથજી	૧-૧૬
૨૧૦૯	"	"	"	"	ધર	શીતળનાથજી	- ૨
૨૧૧૦	ગુદોળ	બજારમાં	પાલી ૧૨ મા. દૂર	બવાલી	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૧૧-૨૦
૨૧૧૧	કુરણા	"	ગુદોળ ૬ મા. દૂર	પાલી	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩-૨
૨૧૧૨	ડેંડા	"	પાલી ૮ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૩-૧

અવનવારતુ નામ તથા સંવત.	પહીવટદારતુ નામ.	સેબનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જેનાની વરતી.	ઉપા- ગ્રય	કર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	શેડ બચુલાલજી મુતા		સારો				
શેડ સીરિમલજી બચાઈ ૧૯૩૩	શેડ નવલચંદ સરૂપચંદની ચેદી		"				
જસરાજજી ધારીવાલ ૧૯૦૨	"		"				
શ્રીસંધ	"		સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	"		સારી				
"	"		સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૯૪૫	સાહેબજી ધારીરામજી		સારી	૬૮	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૫૨	સાહેબચંદજી જસરાજજી		સાધારણ	૧૧૫	૧		જ્યોતિદારની જરૂર છે.
શ્રીસંધ	શ્રીસંધ	૧૯૨૧	જીર્ણ	૨૦			જીર્ણ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૨૮	સા. જેબચંદજી રાજમલજી		સાધારણ	૧૦૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	જવાનમલજી હામરચંદજી		સારી	૬૦	૧		એક ચોવીસ બિનખાતાનો ૫૮ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૨૮	"		સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૯૯૮	શ્રીસંધ	૧૮૯૩	સારી	૩૦૦	૨	૨	
શ્રીસંધ	"		જીર્ણ	૩	૧		જીર્ણ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૮	"		સાધારણ	૧૨૫		૨	

નંબર	ગામનું નામ	ઠેકાણું	કેલે સ્ટેશન.	પેસેન્જર સ્ટેશન.	પાવણી.	મૂળનાયક	અભિમાણની સંખ્યા
૨૧૧૩	બીસાલા	ઝોસવાલના વાસમાં	બાડમેર ૧૪ મા. દૂર	બાડમેર	ધૂમટખંધ	વિમલનાથજી	પાવાણ-ધાતુ ૨—૩
૨૧૧૪	ગઢવાડા	બળરમાં	કેરલા ૮ મા. દૂર	પાલી	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૧—૧૮
૨૧૧૫	લિન્નમાલ	શેડનોવાસ	લિન્નમાલ	લિન્નમાલ	„	પાર્શ્વનાથજી	૨૧—૬
૨૧૧૬	„	ગાંધી મુતાનો વાસ	„	„	„	શાંતિનાથજી	૨૦—૧૯
૨૧૧૭	„	„	„	„	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૮—૩
૨૧૧૮	„	બળર ગણેશ ચોક	„	„	શિખરખંધ	શાંતિનાથજી	૭—૨૪
૨૧૧૯	„	તપગચ્છનો ઉપાશ્રય ગાંધી મુતાનો વાસ	„	„	ધર	મહાવીરસ્વામી	૧—
૨૧૨૦	„	વધુ વાસ	„	„	„	„	૧૧—૭
૨૧૨૧	બાડમેર	નોરેમે સ્ટેશન જતાં રસ્તામાં	બાડમેર	બાડમેર	„	ચંદ્રપ્રભુજી	૧—૬
૨૧૨૨	„	આગલમે	„	„	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૫—૧
૨૧૨૩	„	„	„	„	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૫—
૨૧૨૪	„	પાદમે	„	„	શિખરખંધ	„	૩—૧
૨૧૨૫	„	આગલમે	„	„	ધર	„	૧—૨
૨૧૨૬	„	„	„	„	„	શાંતિનાથજી	૧—૩

બંધાવનારનું નામ તથા મંત્ર.	ચહીવટદારનું નામ	લેખનો સંવત.	દેશસરની રિધિતિ.	તૈનોની વસ્તી.	કિંપા- મથ	ધર્મ- સાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૭૮	લાનીરામ ફોજમલ		સારી	૨૫૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૦૦	શ્રીસંધ		સાધારણ	૬૦	૧		ધ્વારસરની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	શ્રીસંધ		સારી	૨૦૦૦	૨	૨	પરિશ્કરણ સં. ૧૦૧૧ ની સાધનો લેખ છે.
"	"		"				એક ભાગી અને બે બેઠેલી લગભગ સાતમા સીકાની
"	"	૧૬૮૩	"				મૂર્તિ છે. ચાર આવકની મૂર્તિ છે.
"	"		"				
"	"		"				
"	"		"				
અરસરગમંડ શ્રીસંધ ૧૯૭૫	ભીમરાજ ભગવાનદાસ માણ		"	૨૦૦૦	૪	૩	એક પુસ્તક બંધાર છે. ચિત્રકામ નવીન છે.
શ્રીસંધ ૧૫૭૫	"		"				
શ્રીસંધ ૧૯૭૮	ભદુમલ બીજરાજ બોયરા		"				
અંચલમંડળ શ્રીસંધ ૧૬૦૦	ગોઝળમંદ કરમચંદ પદાધિપા		"				અરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૩	ચતિશ્રી નેમચંદ	૧૯૨૦	"				
અરસરગમંડી શ્રીસંધ ૧૯૭૫	ભીમરાજ ભગવાનદાસ માણ	૧૮૬૩	"				એક ત્રિવિધાસરની મૂર્તિ -

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	બાંધણી	મૂળનાયક	પ્રતિભાણની સંખ્યા
૨૧૨૭	બાડમેર	પાદરમે	બાડમેર	બાડમેર	ધર	પાર્શ્વનાથજી	પાષાણુ-ધાતુ ૧—
૨૧૨૮	સિયાણી	ઓસવાલના વાસમાં	ખડીન ૪ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૨— ૧
૨૧૨૯	ચોટન	"	ભાસખર ૧૮ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૭— ૧
૨૧૩૦	રાણીગામ	"	બાડમેર ૧૨ મા. દૂર	"	"	"	૧— ૨
૨૧૩૧	બાલોતરા	રાવળી ગલી	બાલોતરા	બાલોતરા	શિખરખંધ	શીતળનાથજી	૧૦— ૯
૨૧૩૨	"	"	"	"	ધર	શાંતિનાથજી	૩— ૮
૨૧૩૩	"	અરતરગચ્છનો ડિપાશ્રય	"	"	ધૂમટખંધ	કેસરિયાનાથજી	૪— ૮
૨૧૩૪	"	જૂના કોટ પાસે	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૧
૨૧૩૫	માલવાડા	બજારમાં	માલવાડા ૨ મા. દૂર	માલવાડા	શિખરખંધ	"	૭— ૫
૨૧૩૬	પૂરન (પડન)	જૈનમંદર	૪ મા. દૂર	"	"	ધર્મનાથજી	૮— ૬
૨૧૩૭	મેવાનગર	કુંગરની વચમાં	બાલોતરા ૬ મા. દૂર	બાલોતરા	"	પાર્શ્વનાથજી	૬૧—૧૧
૨૧૩૮	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૪૮—
૨૧૩૯	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩૨— ૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ	સેમનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જોનાની વસ્તી.	દેવા-ધર્મ અથ રાજા	વિશેષ નોંધ
અંબલમ-૭ શ્રીસંધ ૧૯૭૫	ગોકળચંદ કરમચંદ પદાધિવા		સારી			
શ્રીસંધ ૧૯૭૮	કુશળચંદ હમરીમલ	૧૯૧૦	"	૧૨૫	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૪	પુનમચંદ સમેલચંદાણી		"	૪૦૦	૧ ૨	જૂના જૈન અવશેષો મળી આવે છે.
શ્રીસંધ ૧૯૭૭	જોખરાજ હમરીમલ અુ નાડમેર		સાધારણ	૧૨૫	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૭	મૂળચંદ સરજમલ કંકુચોપાડા		સારી	૧૨૫	૨ ૧	કાચનું કામ સુંદર છે.
શ્રીજનસમુદ્ધરિ ૧૭૪૨	શ્રીજનસમુદ્ધરિ	૧૭૧૮	"			એક મંથનદાર છે. સં. ૧૦૬૬ ની સાલની પાથ-
શ્રીસંધ ૧૯૦૦	હીમતરામ જુરચંદ કંકુચોપાડા		"			નાથજીની મૂર્તિ આચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૯૮૨	મૂળચંદ સરજમલ કંકુચોપાડા	૧૮૬૦	"			આ દેરાસર માનમદજના દેરાસરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	શ્રીસંધ		"	૬૦૦	૨ ૧	બે જૈન રકુવો છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૬	"		"	૨૫૦	૧ ૧	
શ્રીસંધ ૧૪૦૦ લગભગ	શ્રી નાકોડા પાથનાથજીના કારખાના કંપીટી		"	નથી	૧	એક આચીન તીર્થ છે એક કોતિસરિની મૂર્તિ છે.
સ્વ. લાડીપાઈ ૧૫૬૮	"		"			આ દેરાસરમાં દેવદેવીઓનાં ૩૫ ભોવાલાયક છે.
શેઠ માલારા ૧૬૩૮	"	૧૬૧૦	"			એક જિનદત્તસરિની આર- સની મૂર્તિ છે. પટો છે.

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પાર્ટ નંબર	ખાંધણી	મુખનાયક	પ્રતિપાલના સંખ્યા
૨૧૪૦	સલુલી	ઉપલા વાસમાં	તિલવાડા ૬ મા. દૂર	ખાલોતરા	ધર	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૨—
૨૧૪૧	મોટા રાણીવાડા	બજારમાં	રાણીવાડા ૧ મા. દૂર	માલવાડા	શિખરબધ	આદિનાથજી	૪— ૨
૨૧૪૨	આનોદર	"	૧૧ મા. દૂર	વડગામ	"	"	૭— ૪
૨૧૪૩	વડગામ (વાંકડિયા)	"	૧૦ મા. દૂર	"	"	"	૭— ૨
૨૧૪૪	"	ગામ બહાર ટેકરીપર	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૯— ૩
૨૧૪૫	તિલવાડા	બજારમાં	તિલવાડા ૨ મા. દૂર	ખાલોતરા	ધૂમટબધ	શાંતિનાથજી	૫—
૨૧૪૬	મુગડા	ઝોસવાલના વાસમાં	ખાલોતરા ૩ મા. દૂર	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી (ધાતુના)	— ૧
૨૧૪૭	જસોલ	"	૨ મા. દૂર	જસોલ	શિખરબધ	સુપાર્શ્વનાથજી	૭— ૪
૨૧૪૮	"	"	"	"	ધર	આદિનાથજી	૧—
૨૧૪૯	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૨— ૧
૨૧૫૦	જલોર	સુવર્ણગિરિ પર્વત પર	જલોર	જલોર	શિખરબધ	મહાવીરસ્વામી	૧૯— ૧
૨૧૫૧	"	"	"	"	"	નેમિનાથજી	૩—
૨૧૫૨	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩—
૨૧૫૩	"	"	"	"	સામરણવાળું	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૧૫૪	"	"	"	"	ધૂમટબધ	આદિનાથજી	૯—

વ્યવસ્થાપકનું નામ તથા સંવત	વહીવટદારનું નામ	લેખનો સંવત	રેકૉર્ડની સ્થિતિ	જૈનનાની વસ્તી	દિવા અથ	પરિ- માણ	વિશેષ નોંધ
શ્રીકૃષ્ણ ૧૭૫૦	આશાનંદ મુનીશાલ કલ્યાણી	૧૬૧૦	અસલ	૪			
શ્રીકૃષ્ણ ૧૮૪૦	શ્રીકૃષ્ણ		સારી	૨૦૦	૧		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૮૩૦	"		"	૧૦૦	૧		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૭૦૦	"		"	૫૦૦	૧	૧	મદારીરક્તમાથી ભરવાન કાઢી વિચરેલ દવાં એવી માનવા છે.
શ્રીકૃષ્ણ ૧૧૦૦	"		"				
શ્રીકૃષ્ણ ૧૮૬૦	પન્નાલાલ મોક્ષમયંદ		અસલ	૨૦	૧		છુલ્લું રિપોર્ટ છે.
શ્રીકૃષ્ણ ૧૮૫૦	સા. મરણ વનાથ		સાધારણ	૧૦	૧		
તપાસેલ શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૦૮	સામેશા હીરમલ રામચંદ		સારી	૨૦	૧		પ્રતિમાથ ચમત્કારિક છે.
અરસરસેલ શ્રીકૃષ્ણ ૧૮૭૫	"		"				એક ચોવીસ જિનમાતાનો ૫૮ છે.
વહીવટી તારાચંદ ૧૮૪૮	વહીવટી મુનીશાલ		"				એક પુસ્તક બંધાર છે.
મંત્રી જમરાલ ૧૬૮૧ થી ૧૬૮૪	ફરનાલસિંહજી મોદી તથા કમીટી		સાધારણ	૧૮૦૦	૪		એક પુસ્તક બંધાર છે.
"	"		"				
"	"		"				
"	"		"				
"	"		"				
"	"		"				

નંબર	ગામનું નામ	ઠેકાણું	રેલવે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મૂળનાયક	પ્રતિગાલની સંખ્યા
૨૧૫૫	જલોર	તપાવાસ	જલોર	જલોર	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	પાપાણ-ધાતુ ૪૯— ૩
૨૧૫૬	"	"	"	"	ધૂમટબંધ	નેમિનાથજી	૨૪— ૮
૨૧૫૭	"	"	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૧૮—
૨૧૫૮	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૬— ૯
૨૧૫૯	"	સૂરજપોલની સામે	"	"	"	"	૫— ૪
૨૧૬૦	"	ખાનપુરા મહોદ્વજો	"	"	ધાખાબંધ	મુનિસુવત સ્વામી	૯— ૪
૨૧૬૧	"	ખરતરોંકા મહોદ્વજો	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨૯— ૬
૨૧૬૨	"	"	"	"	ધાખાબંધ	જીરાવલા પાર્શ્વનાથજી	૩— ૬
૨૧૬૩	"	કાંકણિયા વાસ	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૪— ૪
૨૧૬૪	"	ભંડારીયોંકા મહોદ્વજો	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૩— ૨
૨૧૬૫	"	બજારમાં	૧ મા. દૂર	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૧— ૧
૨૧૬૬	"	શ્રી વર્ધમાન વિદ્યાભવન	"	"	ઘર	મહાવીરસ્વામી	૩— ૧
૨૧૬૭	લેટા	બજારમાં	૨ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૪— ૨
૨૧૬૮	ટાપરા	ઓસવાલના વાસમાં	ખાલોતરા ૧૦ મા. દૂર	ખાલોતરા	ઘર	પાર્શ્વનાથજી	૧—

અધિકારવાળું નામ નામ અંગે.	સહી/સહાયક નામ.	કેબલો અંગે.	રજીસ્ટ્રેશન સ્થિતિ.	જેટાની પસંદગી.	રિપ-અર્ક- અથવા ચાલો	વિશેષ ટિપ્પણ
કોષ્ટક	મુલા મરેજાનકાંઈ	અર્જ				એક લાકડો જે અર્જ રેકાર્ડ છે.
"	જુલો લાકડો	"				બી. લી. વિલિયમ્સની મુ. ૧૧૫ ની સાદની મુ.
						ઉ. અર્જ રેકાર્ડ છે.
"	સામાન્ય મુલા	સામાન્ય				એ. મુ. અર્જ ઉ. અર્જ રેકાર્ડ છે.
"	રેજીસ્ટ્રેડ લાકડો પાસર્વ	"				અર્જ રેકાર્ડ છે.
"	રજીસ્ટ્રેડ મે. ડી	"				
"	કોષ્ટક	"				
"	રજીસ્ટ્રેડ મે. ડી	"				
"	પ્રમાણ	સાદી				
કોષ્ટક ૧૪૨૭	મરજાનકાંઈ મુલા	"				
કોષ્ટક ૧૪૧૬	સામાન્ય લાકડો	"				
કોષ્ટક	સામાન્ય મુલા	"				સામાન્યની મુ. ઉ.
રિજીસ્ટ્રેડ ૧૪૧૧	રિજીસ્ટ્રેડ ૧૪૧૧	૧૪૧૧	અર્જ			અર્જ રેકાર્ડ છે.
કોષ્ટક ૧૪૧૦	કોષ્ટક	અ. ડી	૧૪૧	૧		
કોષ્ટક ૧૪૧૦	સામાન્ય લાકડો	સામાન્ય	૧૪૦	૧		

નંબર	ગામનું નામ	કેઝાર્ડ	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મૂળનાયક	પ્રતિભાટની સંખ્યા
૨૧૬૯	સણુદરી	ઝોસવાઘના વાસમાં	બાલોતરા ૩૦ મા. દૂર	બાલોતરા	શિખરબંધ	આદિનાથજી	પાવાણુ-ધાતુ ૬—
૨૧૭૦	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૧
૨૧૭૧	આહોર	ગામ બહાર	બલોર ૧૦ મા. દૂર	આહોર	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૨૦૮—૨૪
૨૧૭૨	"	બજારમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૧૩— ૬
૨૧૭૩	"	શાંતિનાથનો વાસ	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬—
૨૧૭૪	"	ગામ બહાર પાર્શ્વનાથજીની ગલી	"	"	ધાબાબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૧૭૫	"	ધર્મશાળાના મેડા ઉપર	"	"	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	— ૪
૨૧૭૬	સમદડી	નવી વાસ	સમદડી ૧૧ મા. દૂર	સમદડી	શિખરબંધ	સુપાર્શ્વનાથજી	૫—૧૦
૨૧૭૭	"	"	"	"	ધાબાબંધ	શાંતિનાથજી	૧—
૨૧૭૮	"	જૂની વાસ	"	"	"	આદિનાથજી	— ૧
૨૧૭૯	બાગરા	બજારમાં	બાગરા ૧૧ મા. દૂર	બાગરા	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩૧— ૭
૨૧૮૦	"	ગામ બહાર	બાગરા ૧૧ મા. દૂર	"	"	મહાવીરસ્વામી	૩—
૨૧૮૧	નગર	ઝોસવાઘના વાસમાં	લિન્નમાલ ૪૦ મા. દૂર	બાલોતરા	ધર	આદિનાથજી	૬— ૫
૨૧૮૨	ગુડા	"	બાડમેર ૪૮ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૨— ૧

બંધાવનારનું નામ તથા જીવંત.	શ્રીચક્રદાસનું નામ.	લેખનો સંવત.	દરાસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	વિધા- શ્રવ.	ધર્મ- સ્થાન.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૪૦	હાલીમલ બેરાણ		સારી	૨૨૫	૨		
શ્રીસંધ ૧૮૫૪	વેલા રૂપાણ		"				રંચમડપમાં દેવેવીએના ૩૫ બેવાસાયક છે.
નિસ્તુતિક શ્રીસંધ ૧૯૫૫	ગોડી પાર્થનાથજીની પેઢી	૧૯૫૫	"	૨૦૦૦	૪	૧	એક પુસ્તક હાંડાર અને એક લાપજેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૫	શેઠ મુલતાનજી તથા શેઠ તારાચંદ્રજી	૧૯૫૫	"				
"	શ્રીસંધ		"				મૂળનાયક શ્રી આદિનાથજી છે પરંતુ સાતિનાથજીના
							નામથી ઓળખાય છે.
શ્રીસંધ	શેઠ મુલતાનજી તથા શેઠ તારાચંદ્રજી		"				
નિસ્તુતિક શ્રીસંધ ૧૯૫૬	ગોડી પાર્થનાથજીની પેઢી	૧૯૫૬	"				૧ ગુરુમર્તિઆ છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	શ્રીસંધ		"	૭૫૦	૨		તથા આરસની ગૌતમ- સ્વામીની મૂર્તિઆ છે.
"	"		"				
"	"		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	"		"	૧૦૦૦	૨	૧	એક ગૌતમસ્વામીની મૂર્તિ છે. જેન ગોડિંગ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૯૮	"		"				ધનચંદ્રસરિની એક આરસ- ની મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૪	પરતાપમલ નેમાજી	૧૭૪૮	સાધારણ	૬૦	૧		દરાસર અર્ધ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૭૫	શેઠ કૃષ્ણાથ હાલીમલ		ખરાબ	૨૦૦	૧		

નંબર	ઘાસનું નામ	ઠંડાણું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ કોડિય.	બાંધણી.	મૂળનાથક	પ્રતિમાનની સંખ્યા
૨૧૮૩	ગુડા	ઝોસવાલના વાસમાં	બાડમેર ૪૮ મા. દૂર	બાલોતરા	ધર	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૪— ૧
૨૧૮૪	ગાદેવી	"	લિત્તમાલ ૪૦ મા. દૂર	બામ	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૧—
૨૧૮૫	વાલી (સાચોરી)	"	૩૦ મા. દૂર	"	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૩—
૨૧૮૬	મોરસીમ	"	૨૮ મા. દૂર	લિત્તમાલ	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૨— ૧
૨૧૮૭	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૧૮૮	ધુમડિયા	"	૨૪ મા. દૂર	"	"	ધર્મનાથજી	— ૧
૨૧૮૯	વાગોડા	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—
૨૧૯૦	દેદાળ	"	૨૦ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૧૯૧	સુરાણા	"	"	"	ધર	"	૧—
૨૧૯૨	ઉનડી	"	મોદરા ૧૪ મા. દૂર	"	"	"	૩— ૧
૨૧૯૩	પોસાણા	"	"	"	"	આદિનાથજી	૩— ૨
૨૧૯૪	મેંગળવા	"	૧૮ મા. દૂર	બલોર	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	— ૩
૨૧૯૫	ભાડવપુર	તીર્થ છે	લિત્તમાલ ૨૦ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	૧૮— ૨
૨૧૯૬	જીવાણા	ઝોસવાલના વાસમાં	બાલોતરા ૩૪ મા. દૂર	બાલોતરા	ધર	આદિનાથજી	૧— ૧
૨૧૯૭	પાદર	"	૨૪ મા. દૂર	સીવાણા	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૪— ૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	દરજીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દશસરની સ્થિતિ.	કૌનાની વસ્તી.	દાખ- મય.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૭૨	મેઠ રૂપનાથ દત્તત્રિભવ:		ખરાબ	-			
શ્રીસંધ ૧૭૦૦.	રામચંદ કેસરાણી યુ. જાળ		સાધારણ	૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૪૫.	મુતા. દરત્રિભવ કેવળજી		"	૧૨૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૪૯	સંધવી સોના બીખા		સારી	૫૦૦	૨		એક પુસ્તક બંધાર છે.
"	મુતા હિંમતભવ અચલાજી.		"				
શ્રીસંધ ૧૯૦૮.	શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	"		"	૨૫૦.	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૬૩	"	૧૯૫૫	સારી	૧૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૬૨	સીદેભવ ગોલાજી બંધી મુતા	૧૯૫૫	"	૧૭૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૬૦.	સાંકળચંદ જવાનજી		"	૧૨૫.	૧.		
શ્રીસંધ ૧૯૭૬.	ગોલાજી કુસાજી	૧૯૫૫	"	૨૦૦	૧		
શ્રીસંધ. ૧૯૭૨.	શ્રીસંધ		સાધારણ	૩૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૦૬૫.	શ્રીમદાચીરસ્વામી તીર્થની કમીટી		સારી	નથી	૧	૧	એક તીર્થ છે. સગવડ ઠીક છે. આરસનું કામ સારું છે.
શ્રીસંધ ૧૯૪૭	મુતા દરજીવટ દેવજી		"	૨૭૫	૧.		
શ્રીસંધ ૧૯૬૭	ફોલગિયા દેવજી પસાજી		"	૧૦૦૦	૨		

નંબર	જાસણું નામ	કેસર્ન	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાર સાઈડ.	ખાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાજની સંખ્યા
૨૧૯૮	બકસા	ઓસવાલના વાસર્મા	ખાલોતરા ૧૨ મા. ફર	ખાલોતરા	ધર	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ. ૪—
૨૧૯૯	બુડીવાડા	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—
૨૨૦૦	આસોતરા	"	૬ મા. ફર	"	શિખરખંધ	નેમનાથજી	૩— ૨
૨૨૦૧	ખીટુળ	"	૪ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૨
૨૨૦૨	સિયાના	બજારમાં	ખાગરા ૯ મા. ફર	સિયાના	"	સુવિધિનાથજી	૧૦૦— ૩
૨૨૦૩	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૫— ૭
૨૨૦૪	પચપદરાસીટી	ઓસવાલના વાસર્મા	પચપદરા સીટી	પચપદરા સીટી	ધર	શાંતિનાથજી	૨— ૩
૨૨૦૫	"	બજારમાં	"	"	"	"	૧— ૪
૨૨૦૬	"	"	"	"	શિખરખંધ	સુમતિનાથજી	૪— ૧
૨૨૦૭	થોલ	ઓસવાલના વાસર્મા	૧૬ મા. ફર	"	ધર	સુપાર્શ્વનાથજી	૧— ૧
૨૨૦૮	પાટોદી	"	૧૨ મા. ફર	પાટોદી	"	વિમલનાથજી	— ૨
૨૨૦૯	કાંણાણા	"	પારણ ૧ મા. ફર	પારણ	શિખરખંધ	નેમિનાથજી	૧૦— ૪
૨૨૧૦	પારણ	"	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૨૧૧	કુડખી	બજારમાં	ખાગરા ૩ મા. ફર	ખાગરા	"	નેમનાથજી	૩— ૧
૨૨૧૨	આકોલી	"	૪ મા. ફર	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૭— ૨

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	મુદ્દીવટદારનું નામ.	લેખનો સંખ્યા.	દરાસરની શિયતિ.	લેખોની વસ્તી.	દિવસ	વર્ષ	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	બાલકચંદ અમરચંદ		સાધારણ	૭૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ગેબીરામ દયારામ છુરડ		"	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૪૦	શ્રીસંધ		"	૨૫	૧		ચિત્રકામ સુદર અને આકર્ષક છે.
શ્રીસંધ ૧૮૬૭	શ્રીસંધ C/O. કે. એમ. ખટવારી બાણોતરા	૧૨૫૫	"	૧૦			
શ્રીસંધ	શ્રીસંધ		સારી	૨૦૦૦	૨	૨	એક રાજેન્દ્રસરિની આરસ- ની મુતિ છે.
એપ્રિલ ૧૮૭૨ ૧૮૬૦	"		"				એક મનચંદ્રસરિની આરસ- ની મુતિ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૩૨	મતિ પુત્રમસાગરજી		"	૨૫	૩	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૫૫	ગોમચંદ રાણમલ છુડ	૧૮૫૫	"				
શ્રીસંધ ૧૮૬૫	મતિ માણેકચંદજી ચોપડા	૧૬૬૭	"				
શ્રીસંધ ૧૮૩૦	ચોલ શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ભગવાનદાસ ચોપડામલ વાધમાર	૧૫૨૪	"	૨૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૬૧	પ્રિમચંદજી આગલામલજી શ્રીશ્રીમલ	૧૬૬૧	સારી	૧૦૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૮૩૦	બાદરમલજી પેવરચંદજી મુલા		"	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીમલ		"	૧૦૦	૧		
"	"		"	૪૦૦	૧	૧	

નંબર	માલિક નામ	ઠેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પાસ્ટ ઇન્ડિક્ટ	બાંધણી	મૂળનાયક	પ્રતિચાલની રજૂઆત
૨૨૧૩	બનાડ	બખરમાં	બનાડ ૦૧ મા. ફર	બેધપુર	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૩—૨
૨૨૧૪	બેરીગંધા	"	દહીબરા ૧ મા. ફર	મડોર	ધૂમટબંધ	"	૨—૧
૨૨૧૫	આગોલાઈ	ઝાસવાલના વાસમાં	બેધપુર ૩૦ મા. ફર	બેધપુર	ધર	શીતળનાથજી	૪—
૨૨૧૬	"	"	"	"	"	મુનિસુવત સ્વામી	૧—૫
૨૨૧૭	બાલેસર	સતારા વાસમાં	૩૪ મા. ફર	શેરગઢ	"	શાંતિનાથજી	—૩
૨૨૧૮	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૫—
૨૨૧૯	શેરગઢ	ભાટોના વાસમાં	બાલોતરા ૩૨ મા. ફર	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—૧
૨૨૨૦	ગાંગાણી	બખરમાં	અસારાનાડા ૧૦ મા. ફર	ગાંગાણી	"	ધર્મનાથજી	૨—૧
૨૨૨૧	લવેરાવાવડી	"	મથાનીઆ ૧૪ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૨૨૨	કેર	ઝાસવાલના વાસમાં	બેધપુર ૧૪ મા. ફર	બેધપુર	"	"	૮—૨
૨૨૨૩	બેળવા	"	૩૨ મા. ફર	શેરગઢ	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	૧—૧
૨૨૨૪	શેત્રવા	"	લોહાવટ ૩૦ મા. ફર	"	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	૨—૧૦
૨૨૨૫	પીપાડસીટી	તળાવ ઉપર	પીપાડસીટી ૧ મા. ફર	પીપાડસીટી	"	શાંતિનાથજી	૧૩—૫

ખાવાનારનું નામ તથા સંવત.	બહીષ્કારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કેસચરની રિથિતિ.	જેનાની વરતી.	ઉપા- શ્યવ	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૬૮૯	જોધપુરવાલા જોડમલજી	૧૬૮૯	સાધારણ	નથી	૧	૧	દર વર્ષે વેશાખ સુદ ૭ તથા કાર્તિક સુદ ૭ નો
							મેળા બરાબ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	જલમચંદજી વજીસ જોધપુરવાળા		"	"			
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	ગુરસા તખતમલજી	૧૬૮૩	"	૭૫	૧		
ગુરસા વનેચંદજી ૧૬૦૦	"	૧૫૫૯	"				
ગુરસા જોડમલજી ૧૮૮૮	ગુરસા રીધમલજી	૧૯૯૧	સારી	૪૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૮૮	"		"				
શ્રીસંધ ૧૯૪૮	સોનાજી વીરમજી	૧૯૫૫	"	૩૦૦	૧		મરાઠમતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ જી. ૧૯૬૨	ધેવરચંદજી કૃષ્ણરમચંદજી ભાંજે	૧૬૬૪	"	નથી	૧	૧	જમીનથી ૭૨ ફુટ જી.સુ. છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ધેવરચંદજી ચૂનીલાલજી ભાંજી		સાધારણ	૨૦	૧		સભામંડપ ઘુટેસો છે.
શ્રીસંધ ૧૬૦૦	કેવળચંદ ૭ચનમલ સચેતી		સારી	૩૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	સમરચમલ મૂળચંદ નાદટા		ખરાબ	૭૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૩૦૦	અચલાસજી કુલજીચંદજી લોઘા	૧૭૫૮	સારી	૮૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૫૨	સનેરમલ રતનચંદ યુના	૧૯૫૧	"	૧૨૫	૨	૧	એક લાવજેરી છે. ઓ. ડી. શી ના સોનાના ચારે
							૫૩૧ છે.

નંબર	વાસના નામ	દેશ	રેલ્વે સ્ટેશન	પ્રાથમિક સ્થાન	નામની	મૂળનામ	અંતિમાલની સંખ્યા
૨૨૨૬	ખીપાડસીટી	બજારમાં	ખીપાડસીટી ૧ મા. દૂર	ખીપાડસીટી	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણ-ધાણ ૭—૮
૨૨૨૭	કાપરડાજી	ગામમાં	૮ મા. દૂર	"	"	સ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથજી	૨૧—૯
૨૨૨૮	વીસલપુર	બજારમાં	અસારનાડા ૧૦ મા. દૂર	વીસલપુર	"	અજીતનાથજી	૫—૩
૨૨૨૯	ચોપડા	"	સોજતરોડ ૨૨ મા. દૂર	સોજત	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૨૩૦	પાલાસણા	"	ખીપાડસીટી ૧૮ મા. દૂર	વીસલપુર	"	શાંતિનાથજી	૩—૧
૨૨૩૧	સાથીણ	"	૫ મા. દૂર	ખીપાડસીટી	શિખરબંધ	"	૧—૧
૨૨૩૨	કાસાણા	"	૬ મા. દૂર	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૩—૨
૨૨૩૩	ભાલી	"	ભાલી ૬ મા. દૂર	ભાલી	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૨—૧
૨૨૩૪	ભાવી	"	૧૧ મા. દૂર	"	"	"	૩—૩
૨૨૩૫	ખેડા	ઓસવાલના વાસમાં	ઉમેદ ૧૨ મા. દૂર	ખેડાસીટી	"	શાંતિનાથજી	૩—
૨૨૩૬	ભોપાલગઢ (બડલ)	"	ખીપાડરોડ ૧૪ મા. દૂર	ભોપાલગઢ	ધૂમટબંધ	નેમિનાથજી	૧—૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	લઘીક્રમનું નામ.	દોષનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપા- સથ.	પર્વ- રથાથ.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	સમેરમથ રતનચંદ્ર મુતા		સારી				
શ્રીસંધ છ. ૧૬૭૮	શેડ આણંદજી કસ્તાણુજીની પેટી	૧૬૭૮	"	૪	૧	૧	એક પુસ્તક બંડાર છે. દસમા સંક્રાન્તિ અવશેષો
							કાયમ છે. ૯૮ શીટ જીનું દેરાસર છે. સિખરમાંથી
							તથા ત્રણ બાણુના ધૂમટ- માંથી પાણી પડે છે. આર
							માળવું દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	અનરાજ રાજમથજી		સાધારણ	૬૦	૧		સભ્યમંડપ ગુટેમાં છે.
શ્રીસંધ ૧૭૫૦	વસ્તીમથજી		"	૬	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૬૨	શ્રીસંધ		સારી	૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	કેસરીમથજી નયમથજી ધોખા		"	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૭૬	પૂતમચંદ્ર ચૂનીલાલ	૧૫૪૫	સાધારણ	૧૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૫૮૫	ચૂનીલાલ મંગલચંદ	૧૫૪૬	સારી	૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ છ. ૧૬૭૭	શેડ સદસમથજી નાગશેડિયા	૧૬૦૭	"	૫	૪	૧	
શ્રીસંધ ૧૭૫૦	દરખચંદ સતોકચંદ કોઠારી	૧૬૦૦	"	૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	દોઝનરામ ભટ્ટરાજ કાંકરિયા	૧૬૮૪	સાધારણ	૫૦	૩		એક લાપચેરી છે. દેરાસર છે. પદ્મપુજીના નામથી
							મસિદ છે.

નંબર	ગામનું નામ	ઠેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	ખાંડણી.	મુખનાયક	પ્રતિસાહની સંખ્યા
૨૨૪૭	ભોપાલગઢ (બડલ)	નવાવાસ	ખીપાડરાડ ૧૪ મા. દૂર	ભોપાલગઢ	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૧—૩
૨૨૩૮	"	બટાવાસ	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—૧
૨૨૩૯	"	ઓસવાલના વાસમાં	"	"	ધર	મહાવીરસ્વામી	૨—૨
૨૨૪૦	ખીલાડા	દફતરિયાનો વાસ	ખીલાડા ૦૧ મા. દૂર	ખીલાડા	ધૂમટબંધ	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૬—૧૪
૨૨૪૧	"	ગામની બહાર	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧—
૨૨૪૨	"	બગર વચ્ચે	"	"	શિખરબંધ	સુમતિનાથજી	૫—૫
૨૨૪૩	"	કટારિયાનો વાસ	"	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૫—૨
૨૨૪૪	ખીચિયાક	બગરમાં	૨ મા. દૂર	"	"	"	૧—૧
૨૨૪૫	કાલાઉના	"	૬ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૨—૨
૨૨૪૬	આસોપ	સોનીના વાસમાં	ગોટન ૧૪ મા. દૂર	આસોપ	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧—૪
૨૨૪૭	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧—
૨૨૪૮	સાલાવાસ	ઓસવાલના વાસમાં	સાલાવાસ ૨ મા. દૂર	સાલાવાસ	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	— ૧
૨૨૪૯	ખારિયા	બગરમાં	ખીલાડા ૪ મા. દૂર	ખીલાડા	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૪—૭
૨૨૫૦	"	ઉપાશ્રયમાં	"	"	ધાખાબંધ	સંલવનાથજી	૧—
૨૨૫૧	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—

બંધાવનારનું નામ તથા સ્થાન	વહીવટીનામ	લેખનો સંખ્યા	રજીસ્ટ્રેશન તારીખ	જોડાણ વસ્તી	દિવા- મથ	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
ધાનવ્રતજી હુશિયા ૧૮૯૫	દોશરામ જસરાજ કોરિયા	૧૯૦૨	સારી				વિશાળ દેરાસર છે. ચારે પુજાની છતરીઓ મુંદર છે.
મધવસેન રામ	"		છજુ				છજુ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૪૦ લગભગ	"	૧૬૭૭	સારી				બીજો માળ છે.
શ્રીસંધ છ. ૧૯૬૦	ચન્નાસાલ મળવાજી સરાફ	૧૮૬૧	"	૩૦૦	૪	૨	એક પુસ્તક ભંડાર છે.
શ્રીશ્રી કેસરસાગરજી	"		"				
શ્રીસંધ	"	૧૪૬૫	"				
"	"	૧૬૪૩	"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીસંધ		"	૧૦			
"	"		સાધારણ	૧થી	૨		ધાખાખાંધી પાણી પડે છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	કૃષ્ણચંદ્ર સુમનચંદ્ર ભંડારી	૧૮૫૩	ખરાબ	૧૨૫	૨		
"	"	૧૭૭૬	"				
શ્રીસંધ ૧૯૧૭	સુરસા કેસરીચંદ્ર		સારી	૨૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૮૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	"		"				
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	"		"				

સંખ્યા	ધામનું નામ	ઠેકાણું	ફેલ્ડ રજીસ્ટ્રેશન.	પ્રાચીન તપાસિય.	બાંધણી.	મુળનાયક	અતિમાણની સંખ્યા
૨૨૫૨	ફલોધી (પાર્શ્વનાથ)	ગામની વચ્ચે	મેડતા રોડ	મેડતા રોડ	શિખરબંધ	ફલોધી પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૮—૪
૨૨૫૩	"	પાર્શ્વનાથજીના કંપાઉન્ડની સામે	"	"	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	૭—૨
૨૨૫૪	હરસોલાવ	કાકરિયાના વાસમાં	ગોટન ૫ મા. દૂર	ગોટન	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—૬
૨૨૫૫	ડેગાના	બજારમાં	ડેગાના ૪ મા. દૂર	ડેગાના	ધર	"	૧—
૨૨૫૬	મેડતાસીટી	સાવાનો મહોલ્લો	મેડતાસીટી	મેડતાસીટી	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	૮—૧૪
૨૨૫૭	"	પંચતીર્થિયામાં	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૭—
૨૨૫૮	"	"	"	"	"	કુંથુનાથજી	૫—
૨૨૫૯	"	"	"	"	"	અજીતનાથજી	૧૧—
૨૨૬૦	"	ચોપડાનો મહોલ્લો	"	"	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	૮—
૨૨૬૧	"	લોદાનો મહોલ્લો	"	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૬—૭
૨૨૬૨	"	સેવકનો મહોલ્લો	"	"	ધાયાબંધ	વાસુપૂજ્યજી	૮—૨
૨૨૬૩	"	ગામ બહાર પાર્શ્વનાથજીની વાડી	"	"	શિખરબંધ	વિજયચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૧—૧
૨૨૬૪	"	"	"	"	"	મુનિસુપ્રત સ્વામી	૧—
૨૨૬૫	"	બજારમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૫—૧૭
૨૨૬૬	"	કટલા બજાર	"	"	ધૂમટબંધ	ધર્મનાથજી	૬—૧૬

અધ્યાપનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દરાહરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપ- મથ	મધ્ય- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીમાલ મુનકરજી ૧૧૦૦	મેઘતા સંધની કમીટી મેમ્બર પનાથાલજી તાતેડ	૧૨૨૧	સાધારણ	નથી		૧	સ.. ૧૨૨૧ ની સાલના બે હોજો છે.
મતિજી	..	૧૮૯૬	સારી				પંચાલ્યાયુકના દેખાવો છે.
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ હમઅમ	ખૂબચંદ મુલતાનચંદ કકિરિયા		..	૨૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૫૦ હમઅમ	લાલચંદ ખીવરાજ કોઠારી		..	નથી	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૫૩	મેઘતા સંધની કમીટી		..	૬૦	૪		એક પુસ્તક લાંઘાર છે.
શ્રીસંધ ૧૬૬૧				
શ્રીસંધ ૧૬૮૪				
શ્રીસંધ ૧૬૭૭				દસમા સંક્રાંતિ એક પ્રાચીન મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૭૭				
શ્રીસંધ ૧૬૬૯				
શ્રીસંધ ૧૬૮૮				
શ્રીસંધ ૧૬૮૭				
શ્રીસંધ ૧૬૭૭				
..	..	૧૬૮૪	..				
..				

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાફું	રેલ્વે સ્ટેશન	પાસ્ટ એફિસ	બાંધણી	મુખનાથજી	પ્રતિભાષણની સંખ્યા
૨૨૬૭	મેડતાસીટી	દાણિયાનો મહોલ્લો	મેડતાસીટી	મેડતાસીટી	શિખરબંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૯-૨
૨૨૬૮	"	તપગચ્છનો ઉપાશ્રય	"	"	ધાયાબંધ	કુંથુનાથજી	૧-
૨૨૬૯	"	મુતાની પોળ	"	"	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	૧૮-૧૬
૨૨૭૦	જશનગર (કેકરીદ)	બળરમાં	૧૪ મા. દૂર	જશનગર	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩-૫
૨૨૭૧	પાકુબડી	ધડાકી પાસે	"	મેડતાસીટી	"	શાંતિનાથજી	૨-
૨૨૭૨	ઈડવા	ચોરડિયાના વાસમાં	ડેગાના ૮ મા. દૂર	ડેગાના	ધર	આદિનાથજી	- ૧
૨૨૭૩	રિયાં	બળરમાં	મેડતાસીટી ૧૪ મા. દૂર	મેડતાસીટી	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨-૧
૨૨૭૪	સાંબર	જોપટનો મહોલ્લો	સાંબરલેક	સાંબર	"	"	૫-૭
૨૨૭૫	બોરાવાડ	બોથરાના વાસમાં	બોરાવાડ ૧૧ મા. દૂર	બોરાવાડ	"	"	૨-૭
૨૨૭૬	આમેર	લાલ બળર	જયપુરસીટી ૬ મા. દૂર	જયપુરસીટી	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩-૧૨
૨૨૭૭	જયપુરસીટી	સ્ટેશનની સામે ધર્મશાળામાં	જયપુર	જયપુર	"	આદિનાથજી	૪-૭
૨૨૭૮	"	શ્રીપૂજ્યજીનો ઉપાશ્રય	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	- ૧
૨૨૭૯	"	૮૪ મચ્છની ધર્મશાળા કુંદીગર બેરોડા રસ્તા	"	"	ધૂમટબંધ	શાંતિનાથજી	- ૧ રફટિકની
૨૨૮૦	"	સામલાલજી ચતિનો ઉપાશ્રય	"	"	ધર	કુંથુનાથજી	- ૧

ખાવાનારનું નામ તથા સંવત.	જહીવટનારનું નામ.	લેખના સંવત.	દેરાધરની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	ઉપા- મય	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૬૭૭	એકતા સંધનો કમીડી	૧૬૭૭	સારી				ગૌતમજીદની એક પ્રાચીન મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૫૩	"	૧૬૫૩	"				એક શુરુમૂર્તિ હીરવિજય- સરિની સં. ૧૬૫૩ ની છે.
શ્રીસંધ	"		"				
શ્રીસંધ ૧૨૩૧	જોરાવરમલ ધેવરચંદ		"	૨૫૦	૨		કાચનું કામ સુંદર અને ખાદ્યક છે.
બીદેજી લોડા ૧૩૨૧	સંતોકચંદજી જાનેરાજજી સુરાણા	૧૬૫૩	ખરાબ	નથી			
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીસંધ		સારી	"	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	"		સાધારણ	"			
"	મતિથી રૂપચંદજી		સારી	૨૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૫૦	સવાલાલ દરખચંદ બોધરા		"	નથી	૧		
રૂપચંદજી કોઠારી ૧૮૭૭	દમીરમલજી શુલેજી (જયપુરવાળા)		"	નથી	૧	૧	એક પુરાતન કાંઠાર છે. જયપુરી ચિત્રકામ બહુ જ
							સુંદર છે.
મેરોલાલજી ગોકલચંદજી પુઝલિયા ૧૯૫૮	બીખરાજજી ધનરાજજી પુઝલિયા	૧૯૫૮	"	૧૨૦૦	૫	૬	૩ પુરાતન કાંઠારો છે. બીંતપર નવાં ચિત્રો છે.
શ્રીપૂજ્યજી ધરજીદમરી- શરજી ૧૯૭૫	શ્રીપૂજ્યજી ધરજીસૂરીધરજી		"				કાચનું જડાવકામ સુંદર છે.
શ્રીસંધ	દમીરમલજી શુલેજી		"				
ઉપાધ્યાય તિલોકચંદજી ૧૯૪૦	મતિથી સ્વામજીજી		"				પ્રાચીન ચિત્રો છે.

નંબર	ગામનું નામ	દેરાણું	ફેલ્ડે ફેરેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	ગાંધણી.	મૂળનાથ	પ્રતિમાણની ચુખ્ત
૨૨૮૧	જયપુરસીટી	ધીવાલોંકા રાસ્તા પંચાયતી મંદિર	જયપુર	જયપુર	શિખરબંધ	સુપાર્શ્વનાથજી	પાષાણ-ધાતુ ૨૬—૧૫
૨૨૮૨	"	તપગચ્છનું દેરાસર	"	"	"	સુમતિનાથજી	૯—૨૫
૨૨૮૩	"	શ્રીમાલોનું દેરાસર	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૨—૧૯
૨૨૮૪	"	લીલાધરજીની પાઠશાળા	"	"	ધર	"	૩—
૨૨૮૫	"	કુંદીગર બેરોડા રસ્તા	"	"	"	નેશ્વિનાથજી	૨—૧૬
૨૨૮૬	"	બરતાનીઓંકા રસ્તા	"	"	"	સુમતિનાથજી	— ૯
૨૨૮૭	"	ધીવાલોંકા રસ્તા માર્ગનો ચોક	"	"	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૧૦—૧૮
૨૨૮૮	"	કુંદીગર બેરોડા રસ્તા	"	"	"	"	૮—૨૦
૨૨૮૯	"	ગોપાલજીકા રસ્તા	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	— ૧
૨૨૯૦	"	ચુરુઓંકા રસ્તા	"	"	"	સાતિનાથજી	— ૧
૨૨૯૧	"	સાંગાનેર દરવાજા બહાર મેતી કુંગરોડા રસ્તા	૬ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧૫— ૮
૨૨૯૨	માલપુરા	બબરમાં	બડાનીરાણા ૩૬ મા. દૂર	બગેરા	"	આદિનાથજી	૧૦—૨૧

વંશાવતારનું નામ તથા સુવર્ણ	વહીવટદારનું નામ	તોજનો સંવત.	દેશસરની રિયતિ	જેતાની વસ્તી.	કિયા- ગવ	વસ્તી- શબ્દ	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	દમીરમલજી યુલેજી	૧૬૭૧	સારી				એક સ્ક્રીટિકની તથા એક પાનાની મૂર્તિ છે. એક
							સોનાના સિદ્ધાંત છે. દસમા તથા અગિયારમા સદીની.
							પ્રાચીન આરસની મૂર્તિઓ છે. જ્યપુર હાથનું સારું
							ચિત્રકામ છે.
શ્રીસંધ ૧૭૮૪	સાબરમલજી સરદારમલજી સચેત્રી	૧૭૮૪	"				કાચનું જાડાવકામ તથા ચિત્રકામ સુંદર છે.
શ્રીસંધ	સુરજમલજી ગોખીચંદજી ધણિયા		"				જ્યપુરી હાથનું ચિત્રકામ છે.
ચતિશ્રી લીલાધરજી	દમીરમલજી યુલેજી		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	કીશનચંદજી ધરમચંદજી ચતિ		"				
પ્રતાપચંદજી દડા	કીરાચંદજી દડા		"				
શેઠ ચાંદમલજી વીરચંદજી આપાવાલા	કામ્નાજીમલજી બેંગારી		"				જ્યપુરી ચિત્રકામ છે.
શ્રીસંધ	હજીરીમલજી બાળિયા		"				એક ગુરુમૂર્તિ છે. ચોવીસ તીર્થે કરના પ્રાચીન ચિત્રો છે.
યુનમચંદજી દોર ૧૬૮૭	સરદારમલજી યુનમચંદજી દોર		"				
યુલાખચંદજી દડા	યુલાખચંદજી દડા		"				એક મુખાના પ્રતિમાજી છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ગજરપીજી ટાક		"				જ્યપુરી ચિત્રકામ આકર્ષક છે.
શ્રીસંધ જી. ૧૬૬૧	ચાંદમલજી મીશીમલજી લોહા		"	૫૦	૧		૩ કાષ્ઠમૂર્તિઓ છે. મરા-મતની જરૂર છે.

નંબર	ગામનું નામ	હેડાફ	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	ખાંધણી.	મુખનાયક	પ્રતિગાહની સંખ્યા
૨૨૯૩	લપુરા	ચૌધરીના વાસમાં	બડાનીરાણા ૧૨ મા. દૂર	બગેરા	મટખંધ	મુનિસુવત સ્વામી	પાપાણુ-ધાવ ૩૩-૪૭
૨૨૯૪	સાંગાનેર	ત્રિપોલિયા પાસે	સાંગાનેર ૩ મા. દૂર	સાંગાનેર	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૫-૩
૨૨૯૫	"	ઝોસવાલકા મંદિર	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૬-
૨૨૯૬	મોહનવાડી	ગલતા દરવાજાની બહાર	ન્યપુરસીટી ૬ મા. દૂર	ન્યપુરસીટી	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૧
૨૨૯૭	પુરાણાધાટ	બળરમાં	૫ મા. દૂર	"	"	પદ્મપ્રભુજી	૬-૧૧
૨૨૯૮	ખો	"	૯ મા. દૂર	"	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૧-૩
૨૨૯૯	ચાઉમહાલા	"	ચાઉમહાલા	ચાઉમહાલા	ધર	આદિનાથજી	-૩
૨૩૦૦	ગંગધાર	માધપુરા	૨ મા. દૂર	ગંગધાર	શિખરખંધ	"	૫-૧
૨૩૦૧	"	ગણેશ ગલી	"	"	"	સુમતિનાથજી	૭-૬
૨૩૦૨	"	કિલ્લા ઉપર	"	"	ધૂમટખંધ	અણતનાથજી	૫-૧
૨૩૦૩	"	ગઢ ઉપર	"	"	ધાબાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૯-
૨૩૦૪	સગોરિયા	બળરમાં	શામગઢ ૧૧ મા. દૂર	શામગઢ	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૨-૨
૨૩૦૫	ગરોહ	"	ગરોહ ૫ મા. દૂર	ગરોહ	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૧-૪
૨૩૦૬	તીતરોહ	"	મંદેસોર ૨૬ મા. દૂર	સીતામઢિ	ધર	આદિનાથજી	૧-૪

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વધીવરદારનું નામ.	સંખ્યા સંવત.	દવાસરની રિધતિ.	કેનાની વસ્તી.	કેપા- અથ	ધર- રાખા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	શ્રીચંદ દત્તાત્રયજી શ્રીભાલ	૧૬૧૧	સારી				
શ્રીસંધ	દમોદરભલજી મુલેજી		"	નથી	૨	૨	
"	"		સાધારણ				રાજપુત સમયનું ચિત્રકામ સુંદર છે. કુમટમાંથી પાણી
							૫૩ છે.
જીવગજી સોધી ૧૭૦૦ લગભગ	"		સારી				નવપુરી ચિત્રકામ સુંદર છે.
મુલામચંદજી મહેતા દિલ્હીવાસી ૧૯૦૭	મુલામચંદજી મહેતા દિલ્હીવાસી		"	નથી			આ ત્યાં બહુજ વિશાળ અને રમણીય છે.
શ્રીસંધ ૧૪૦૦ લગભગ	દમોદરભલજી મુલેજી નવપુરવાળા	૧૬૧૭	"	નથી			
શ્રીસંધ ૧૯૨૬	ખુશચંદ કનવાલાલ		"	૪૦			
શ્રીસંધ ૧૬૪૦ લગભગ	વરધીચંદ ભવાનસલ		સાધારણ	૨૦૦	૨		મરાઠાતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ પોરવાડ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૪૦૦ લગભગ	"		અરામ				
"	"		સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૯૧૦ લગભગ	મયોર બહાદુર સરદારસાવ ચિત્રચંદજી કોઠારી		અરામ	૧૦			મરાઠાતની જરૂર છે.
૪૫૦મલજી સોધી ૧૬૩૫	કેસરીમલજી સોધી	૧૯૩૯	સારી	૨૫	૧		ચિત્રમાં તીરાડો ૫૩૯ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ભવાનજી નિદારીલાલજી		સાધારણ	૩૦	૨		મરાઠાતની જરૂર છે.

નંબર	ગામનું નામ	રેકર્ડ	રેલ્વે સ્ટેશન	પ્રાંતર વિધિ	બાંધણી	મુળનાયક	પતિશાહની સંખ્યા
૨૩૦૭	દીપાબેડા	બનરમાં	મંદસોર ૨૬ મા. દૂર	સીતામઠ	ધર	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૮—
૨૩૦૮	લકુના	"	૨૦ મા. દૂર	લકુના	શિખરખંધ	"	૫—૩
૨૩૦૯	કોટા	ખાર બનર	કોટા જંકશન ૨ મા. દૂર	કોટા સીટી	ધૂમટખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૯—૩૬
૨૩૧૦	"	રઘુનાથ મોઢ	"	"	"	"	૧૪—૫૧
૨૩૧૧	"	શ્રીપૂત્યજીનો ઉપાશ્રય	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૨—૨૪
૨૩૧૨	"	ખરતરગમ્જીનો ઉપાશ્રય	"	"	"	આદિનાથજી	૯—૨૯
૨૩૧૩	"	મોઢાપાડો શ્રીપુરા મહોલ્લો	"	"	ધાયાખંધ	"	૩—૫
૨૩૧૪	"	પાટણ પોળના દરવાજા બહાર	"	"	"	મુનિસુવ્રત સ્વામી	૨—૧૬
૨૩૧૫	"	પાટણ પોળની અંદર	"	"	ધૂમટખંધ	સુવિધિનાથજી	૬—૪
૨૩૧૬	"	ગઢની નીચે	"	"	ધાયાખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૧૦—૧
૨૩૧૭	"	સુલાખચંદ સોલાગમલજી મુતાની હવેલી રામપુરા	"	"	ધર	આદિનાથજી	—૪
૨૩૧૮	પ્રતાપગઢ	ગોપાલગંજ	મંદસોર ૨૦ મા. દૂર	પ્રતાપગઢ	ધૂમટખંધ	"	૩—૧૨
૨૩૧૯	"	"	"	"	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—૨૫
૨૩૨૦	"	ટંકશાળની ગલ્લોમાં	"	"	ધાયાખંધ	શાંતિનાથજી	૬—૨૨
૨૩૨૧	"	ટંકશાળની બાણુ	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	—૫

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	જુદીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દસાસની સ્થિતિ.	જેનોની વરતી.	ઉપા- મદ.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શેઠ મનભુજી વાસનંદ ૧૯૪૨	તખતમલજી ધુગજી	૧૯૪૬	સાધારણ	૧૦			
શ્રીત્રેવ ૧૯૫૬	હમનાજી હીરાલાલજી		સારી	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ	દીવાનગઢાદુર શેઠ કેસરીસિંગજી		"	૧૦૦	૪		૪ પુસ્તક બંધારો છે.
ચતિશ્રી માણિક્યસાગરજી	તખતમલજી શ્રીસંધ	૧૫૪૧	"				એક હાથોલેખના પ્રતિ- માજી છે.
શ્રીપૂન્યજી સુમતિસાગરજી	શ્રીપૂન્યજી સુમતિસાગરજી	૧૯૪૧	"				
શ્રીસંધ ૧૮૩૪	દીવાનગઢાદુર શેઠ કેસરીસિંગજી		"				
"	સિવચંદજી કોતેદાર સખજી	૧૮૩૪	સાધારણ				હતમથી પાણી પડે છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીપૂન્યજી સુમતિસાગર સરીખરજી		"				
ચતિશ્રી કુતેસોભાજી	સરકાર તરફથી નવજીવી કમીટી		"				
શ્રીપૂન્યજી રતનલાલજી	શ્રીપૂન્યજી સુમતિસાગર સરીખરજી		"				પાર્શ્વનાથ ભગવાનની પ્રાચીન મૂર્તિ છે.
શેઠ ગુલામચંદજી મોહામમદજી મુન્ના	શેઠ ગુલામચંદજી મોહામ- મદજી મુન્ના		સારી				આરસનું સમવસરણ મુદ્ર છે.
શ્રીસંધ પોરવાડ ૧૯૪૦	કસ્તુરચંદ ગજપાજી		ખરાબ	૧૦૦૦	૧૧		૩ પુસ્તક બંધારો છે.
ચતિશ્રી બીમજી ૧૮૩૭	જમકદાર ગજપચંદ		સાધારણ				
ચતિશ્રી વસ્તુપાળ ૧૮૭૫ ભગમગ	મહેતા કચ્છદામજી ધોલાજી	૧૮૭૨	"				
શેઠ હનુજી કોદરજી ૧૬૦૦ લગમગ	રતનલાલ પૃથ્વીરાજ	૧૫૫૨	સારી				

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાલું	દેવે દોશન.	પાસ્ટ દોશન.	ખાંદણી.	મૂળનાયક	પ્રતિમાલની લખ્યા
૨૩૨૨	પ્રતાપગઢ	હુહારની ગલીમાં	મંદસોર ૨૦ મા. દૂર	પ્રતાપગઢ	ધર	મહાવીરચામી	પાપાજી-ધાતુ ૧—૩
૨૩૨૩	"	દરવાજા બહાર વાડીમાં	"	"	શિખરબંધ	સુમતિનાથજી	૨૭—૭
૨૩૨૪	"	દરવાજા બહાર તળાવ ઉપર	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૦—
૨૩૨૫	"	નીચલા અન્નરમાં	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩૫—૯૧
૨૩૨૬	"	સદર અન્નરમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૫—૭
૨૩૨૭	"	લીઆવાલી ગલીમાં	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૭—૧૬
૨૩૨૮	"	સાક્ષમપુરા અન્નરમાં	"	"	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	૨—૩
૨૩૨૯	"	ભોયીની ગલીમાં	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૩—૧૦
૨૩૩૦	અમરાવદી	અન્નરમાં	૨૦ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૩—૧
૨૩૩૧	દેવગઢ	"	૧૬ મા. દૂર	દેવગઢ	"	વિઘ્નવરણ પાર્શ્વનાથજી	૧૫—૩૨
૨૩૩૨	સીતામઢિ	"	૨૦ મા. દૂર	સીતામઢિ	"	આદિનાથજી	૯—૬
૨૩૩૩	"	"	"	"	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૭—૧
૨૩૩૪	"	વાગડિયાનો મહોદયો	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૯—૬
૨૩૩૫	"	વ્યાસજીના દાળ પાસે	"	"	"	મંલવનાથજી	૬—૫
૨૩૩૬	પાવડી	અન્નરમાં	ગરોટ ૪ મા. દૂર	ગરોટ	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૫—૧

વચાવનારનું નામ તથા સંવત.	ગ્રંથીવચાવનારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કેશવરની સ્થિતિ.	કેનાની વસ્તી.	દયા- મય	ધર્મ- સાજા	વિશેષ નોંધ
બંધુમયંદ વાઘચંદ ૧૮૭૫ સરખમ	દિપચંદ અમુરચંદ	૧૧૧૫	સાગી				મેઢ શ્રીમદ્ગુણામીની મૂર્તિ ઉ.
બરવાનસાલ લખમચંદ ૧૮૭૧	મંધાસાલ લીંગાલાલ દેશી	૧૮૭૧	"				૧ મુદિના પ્રતિષ્ઠા ઉ.
વનિશી ભોમખંડિયા ૧૮૫૦ સરખમ	નંદરામ બરવાચંદ ભોમલાલ	૧૮૭૨	"				
મયાનંદ ૧૮૭૮	શીશી રામચંદ સાલંદ	૧૮૭૮	"				
શ્રીનંધ ૧૮૪૦	અમુરચંદ મળ્યાંદ	૧૮૪૦	"				
વનિશી ભીમંદ ૧૭૦૦	નંદરામ મંધાસાલ બંધારી		સાધારણ				
ધોમંધ ૧૮૦૦	મળામખંદ રતનસાલંદ	૧૮૦૦	"				ગીપેર કાચગાની ભાર ઉ.
વનિશી કુવળચંદ ૧૮૮૦	ભીમંધ	૧૪૮૭	"				
ધોમંધ ૧૮૬૫	મંધાસાલ લીંગાલાલ દેશી	૧૮૧૭	સાગી	૧૫			
રિંગા ટપાસાલ દુમડ ૧૭૭૪	નંદલાલ રિટનલાલ	૧૭૭૪	સાધારણ	૧૬	૧		
ધોમંધ ૧૧૦૦	રેશીમખંદ ૫૮૫૧	૧૮૬૦	સાગી	૨૫૦	૧		
ધોમંધ ૧૬૦૦	કેનશીમંદ રોમખંદંદ	૧૮૧૭	"				મળાચંદની ૭૪૬ ઉ.
ધોમંધ ૧૭૦૮	સાધારણ રોમખંદંદ રેશીમ	૧૭૦૮	"				
ધોમંધ ૧૧૮૪	રેશીમલાલ મંદીયા	૧૧૮૪	"				
ધોમંધ ૧૧૪૮	રેશીમલાલ મંદીયા		સાધારણ	૫૦			

નંબર	ગામનું નામ	ટેમ્પલ	રેલે રેકોર્ડ	ચાલુ આક્રિષ્ટ	વાવણી	સૂચનાપત્ર	પ્રતિપાલની રજીસ્ટ્રી
૨૩૩૭	પચપહાડ	બગરમાં	ભવાનીગંજ ૩ મા. દૂર	પચપહાડ	શિખરબંધ	આદિનાયજી	પાષાણ-ધાતુ ૨૦-૨૫
૨૩૩૮	"	"	"	"	"	"	૧૨-
૨૩૩૯	ભવાનીગંજ	રેલેશનની પાસે બગરમાં	"	ભવાનીગંજ	"	પાર્શ્વનાયજી	૨-૨
૨૩૪૦	મચરોલી	બગરમાં	ભવાનીગંજ ૮ મા. દૂર	પચપહાડ	ધૂમટબંધ	"	૨-
૨૩૪૧	ફેયુન	"	કોટા જંકશન ૧૩ મા. દૂર	કોટાસીટી	"	"	૪-૩
૨૩૪૨	ભાનપુરા	"	શ્રીછત્રપુરા ૧૨ મા. દૂર	ભાનપુરા	શિખરબંધ	"	૭-૪
૨૩૪૩	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩-૨
૨૩૪૪	"	"	"	"	ધર	આદિનાયજી	૩-
૨૩૪૫	"	"	"	"	"	"	૬-૪
૨૩૪૬	"	"	"	"	શિખરબંધ	"	૫-૬
૨૩૪૭	"	ગામના કિનારે	"	"	"	"	૪-
૨૩૪૮	પરાસરી	બગરમાં	શામગઢ ૫ મા. દૂર	શામગઢ	"	"	૬-૩
૨૩૪૯	મુળનપુરા	"	શ્રીછત્રપુરા ૨૪ મા. દૂર	ભાનપુરા	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	૧-૧
૨૩૫૦	બુંદીચહેર	બાલચંદ્રનો પાડો	બુંદીચેડ ૨૭ મા. દૂર	બુંદી	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાયજી	૮-૨૪

વંશવતારનું નામ તથા અવન.	વંશીવતારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કાસરની સ્થિતિ.	કેતાની વસ્તી.	કપા-કર્મ- કામ રાખા.	વિશેષ નોંધ
કોસંધ ૧૮૫૦ લગનમ	કપાનલાલજી સુરાજી	૧૮૩૬	સારી	૫૦	૧	એક પુત્રાઃ જન્મર છે. ધામામંધી પાત્રી ૫૨ છે.
કોસંધ ૧૮૦૦	"	૧૫૪૮	સાધારણ			
કોસંધ ૧૮૬૮ લગનમ	કેડ લખમીચંદ માણેકચંદ		સારી	૮૦	૨	૧ પુત્રાઃ જન્મર છે.
કોસંધ ૧૭૦૦	કેડ લખમીચંદ માણેકચંદ		"	નથી	૧	
કોસંધ ૧૮૦૦ લગનમ	જૂભરી લખાણજી		સાધારણ	"		સં. ૧૩૫૨ ની સાવની માલક આવિશની મેરેલી મનિયા
						છે. સમારકામની જગર છે.
કોસંધ ૧૭૫૦ લગનમ	કેમચંદ યુવાનચંદ	૧૭૪૮	સારી	૧૦૦	૨	એક પુત્રાઃ જન્મર છે.
"	"	૧૭૪૩	સાધારણ			
કોસંધી ૩૬૨૨ની લગનમ ૧૭૦૦	નનિધી લખમીચંદ	૧૭૪૮	જરામ			
"	"		"			
કોસંધ ૧૭૦૦	કીશલાલ કપોરચંદ	૧૭૩૫	સાધારણ			રિસે ૧૨૯ની જગર છે.
કોસંધ ૧૭૦૦	કપાનજી કીશલાલ		જરામ			"
કોસંધ ૮. ૧૮૧૫	કેશલાલ કુલ્લચંદ	૧૭૬૮	સારી	નથી	૧	
કોસંધ ૮. ૧૮૬૮	કોસંધ		"	૩૨		
કોસંધ ૮. ૧૮૭૭ □ ૧૮૮૧	"		"	૩૦		૧૧૩૩ની કમરેડે લેખક. જન્મ ૧૧ મિલ છે.

નંબર	ગામનું નામ	હેકાજી.	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાનની સંખ્યા
૨૩૫૧	ભુદીયહેર	ચોમુખા બજાર દાનમલજી ની હવેલી	ભુદીરોડ ૨૭ મા. દૂર	ભુદી	ઘૂમટખંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાગુ ૮—૩
૨૩૫૨	સકતપુર	જૈન શ્વેતાંબર મંદિર	કોટા જંકશન ૫ મા. દૂર	કોટાસીટી	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—૨
૨૩૫૩	કુનાડી	"	૬ મા. દૂર	"	ઘૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૧—૧
૨૩૫૪	રામગંજ	ત્રીજા નંબરના બજારમાં	રામગંજ	રામગંજ	ધર	આદિનાથજી	૧—૫
૨૩૫૫	બીજનગર	ધાન મંડી	શ્રીજનપુર ૧૮ મા. દૂર	બીજનગર	ઘૂમટખંધ	મહાવીરસ્વામી	૫—૪
૨૩૫૬	"	મેઇનરોડ	"	"	"	આદિનાથજી	૪—૨
૨૩૫૭	ઝાલરા પાટણ	બજારમાં	૨૨ મા. દૂર	પાટણ	"	પાર્શ્વનાથજી	૫—૨૬
૨૩૫૮	"	"	"	"	ધર	"	૭—૧૮
૨૩૫૯	"	આમલી દગવાળ પાસે	"	"	ઘૂમટખંધ	"	૩—૬
૨૩૬૦	"	વડદોના ચોતરા પાસે	"	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૭—૨૦
૨૩૬૧	સંધારા	બજારમાં	૩ મા. દૂર	સંધારા	ધર	પાર્શ્વનાથજી	— ૪
૨૩૬૨	રાયપુર	"	ભવાનીગંજ ૨૨ મા. દૂર	રાયપુર	ઘૂમટખંધ	આદિનાથજી	૧૩—૪
૨૩૬૩	નંદપુર	"	ચોમેલા ૩૦ મા. દૂર	ગંગધાર	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧—
૨૩૬૪	ઇકલેરા	"	કુવાઈ ૧૮ મા. દૂર	ઇકલેરા	ઘૂમટખંધ	આદિનાથજી	૩—૨
૨૩૬૫	ભાલતા	"	શ્રીજનપુર ૪૨ મા. દૂર	બઝાણી	શિખરખંધ	"	૧—૩

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કનુસરની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	કિપા- મથ.	કમ- શાખા.	વિશેષ નોંધ
દીવાન બદાદુર શેઠ દાનમલ ૧૯૨૦	દીવાન બદાદુર શેઠ કેસરીભાઈ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	મેવડ નાયુલાલ		"	નથી			
દીવાન બદાદુર શેઠ બદાદુરમલ ૧૮૦૦	દીવાન બદાદુર શેઠ કેસરીભાઈ		"	"			
શ્રીસંધ ૧૯૯૪	સુળનમલ દીપચંદ	૧૪૪૬	સાધારણ	૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૭૨	અખેરાજ ઇન્દરનલ		સારી	૮૦	૨		
શેઠ દરખચંદલ સાલચંદલ ૧૯૪૩	શેઠ કૃષ્ણરાજલ લક્ષ્મીચંદલ		"				
વતિશ્રી કૃપચંદલ લગભગ ૧૯૦૦	શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૬	૧	૧	
વતિશ્રી ગોપાલસામલ લગભગ ૧૯૦૦	"	૧૯૩૧	"				
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	"	૧૯૪૬	ખરાબ				જીવું ટેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	દબોરમલ કેસરીભાઈ	૧૪૪૮	સારી				
શેઠ કનુલાલાલ ચિંતામણી- દાસ ૧૯૭૪	શેઠ કનુલાલાલ ચિંતામણીદાસ		"	૧૬			
શ્રીસંધ ૧૨૫૦	નેનસખ બલાનલાલ મહેતા	૧૪૪૬	સાધારણ	૩૨			ધાખામધી પાણી પડે છે. મરામતની જરૂર છે.
સંધરી સવાધનમ રામસીંગ લગભગ ૧૯૦૦	વિજયસીંગ મોહનસીંગ		ખરાબ	નથી			સિખરમાં તોરાડો પડેલી છે. મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	નાયુલાલ દાનમલ		સાધારણ	"			
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	સોચનજી બાંદિયા		ખરાબ	૩૬			પાણી પડે છે.

નંબર	ગામનું નામ	કેશવું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પેસેજ સ્ટોફિય.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાલની સંખ્યા
૨૩૬૬	શિવપુરી	સમાધિમંદિર	શિવપુરી	શિવપુરી	ધાબાબંધ	મુમતિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ — ૯
૨૩૬૭	"	મોટર સ્ટેન્ડની સામે	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૫— ૮
૨૩૬૮	બારાં	ખેરાદિયા પાડા	બારાં ૧૧ મા. દૂર	બારાં	ઘૂમટબંધ	નેમિનાથજી	૪— ૧
૨૩૬૯	જબડા	બજારમાં	જબડા ૧૧ મા. દૂર		"	ચંદ્રપ્રભુજી	૭— ૯
૨૩૭૦	હીડોનસીટી	કેશવપુરા	હીડોનસીટી	હીડોનસીટી	ધાબાબંધ	ત્રિયાંસનાથજી	૧૬—૧૬
૨૩૭૧	સવાઇ માધવપુરા	રાજમહેલની પાસે	સવાઇ માધવપુરા	સવાઇ માધવપુરા	ધર	મુનિસુત્રત સ્વામી	૭—૪૭
			૪ મા. દૂર				
૨૩૭૨	"	સારોલિયા પાડામાં	"	"	ઘૂમટબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૨—
૨૩૭૩	"	જત્રી બજાર	"	"	"	પદ્મપ્રભુજી	૩—
૨૩૭૪	ચોથકા બરવાડા	બજારમાં	ચોથકા બરવાડા	ચોથકા બરવાડા	ધર	આદિનાથજી	૬— ૪
			૧ મા. દૂર				
૨૩૭૫	બગોદગઢ	કચેરીની પાસે	૮ મા. દૂર	સવાઇ માધવપુરા	ઘૂમટબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૫
૨૩૭૬	હણિયારા	તોપખાનાની પાસે	૧૦ મા. દૂર	હણિયારા	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૮— ૯

બાંધવનારનું નામ તથા સંવત.	વસીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દસાસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપ-સહ.	ખર્ચ-શાખા.	વિશેષ નોંધ
શ્રેઃ કુંદનમલજી લાલચંદજી ઠાણરી	શ્રી વીરવત્તવ પ્રકાશક મંડળ		સારી	૨૦ વિદ્યાર્થીઓ	૧	૧	એક લાલજેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૧	શ્રેઃ રામરમલજી		"	૧૦૦	૧		
શ્રેઃ હમીરમલજી ૧૮૭૫ લગભગ	દીવાન બદાફર શ્રેઃ કેસરીસોમજી		"	૧૫	૧		એક જૂના પથ્થરની એક દબાર વર્ષ પહેલાની પ્રાચીન
							મતિ છે. મળનાપકલની મતિ ચંદ્રપ્રભુજીના નામથી
							પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	પુનમચંદજી દીપચંદજી ઠાણવાળા		"	૬૮	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૬૨	શ્રીસંધ	૧૬૬૭	સાધારણ	૫૦	૧		ધાખામાંથી પાણી પડે છે.
મતિશ્રી ખેમદત્તજી ૧૭૩૩	મતિશ્રી કલ્યાણજીજી		"	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	"	ખરાબ					
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	"		"				જીર્ણોદ્ધાર કરે છે. તારાસિક રૂપિર કરાવવાની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	કુર્માલાલ ચોધરી		"	૮૮	૧		
મતિશ્રી ૧૭૦૦	મતિશ્રી મોતીલાલજી		સારી	૬૦			એક પુસ્તક લાંબાર છે.
શ્રીસંધ ૧૩૧૬	જેંદાલાલ		"	૩૨	૧		

નંબર	ગામનું નામ.	ઠેકાણું.	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાટણ સ્થાપિત.	બાંધણી.	મુજનાયક	પ્રતિમાનની રકમ.
૨૩૭૭	સોલ	બજારમાં	સવાઈમાધવપુરા ૧૦ મા. દૂર	અલીગઢ	ધાત્તાત્રય	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણ-ધાતુ ૩—
૨૩૭૮	ટોંક	પુરાની ટોંકમાં	નીવાહ ૨૦ મા. દૂર	ટોંક	ધર	આદિનાથજી	૧— ૬
૨૩૭૯	"	મેસરીના વાસમાં	"	"	શિખરત્રય	સંભવનાથજી	૭— ૧
૨૩૮૦	"	પાલેયાના વાસમાં	"	"	ધાત્તાત્રય	ચંદ્રપ્રભુજી	૮— ૧
૨૩૮૧	કરોલી	વજીરપુરા દરવાજા	હીડોનસીટી ૨૦ મા. દૂર	કરોલી	"	"	૨—૧૦
૨૩૮૨	"	સીતાવાડી	"	"	ધૂમટત્રય	આદિનાથજી	૪— ૮
૨૩૮૩	કેશવરાયજીનું પાટણ	બજાર જેડા શ્વે. મંદિર	બુઢીરોડ ૩ મા. દૂર	પાટણ કેશવરાયજીકા	"	મદાવીરસ્વામી	૩— ૧
૨૩૮૪	માંગરોલ	શ્વેતાંબર મંદિર	બારાં ૧૬ મા. દૂર	માંગરોલ	"	આદિનાથજી	૭—૧૨
૨૩૮૫	પનવાડ	બજારમાં	ટોંક ૩૬ મા. દૂર	દેવસીકેમ્પ	ધાત્તાત્રય	મદાવીરસ્વામી	૩— ૪
૨૩૮૬	"	"	"	"	ધૂમટત્રય	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૩૮૭	નાગૌર	બદારકા મંદિર	નાગૌર ૧ મા. દૂર	નાગૌર	"	સુમતિનાથજી	૫— ૭
૨૩૮૮	"	ધોડાવતાકી પોળ	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૮
૨૩૮૯	"	દક્ષતરિયાંકી ગલી	"	"	શિખરત્રય	આદિનાથજી	૫— ૫
૨૩૯૦	"	"	"	"	ધૂમટત્રય	"	૭— ૨

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કેસસરની સ્થિતિ.	જેનાની વરતી.	ઉપા-અથ	ધર્મ-શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંથ ૧૩૧૬	દમરીમલ રામકલ્યાણ		સાધારણ	૪૦			
યતિશ્રી મોશીલાલજી લગભગ ૧૮૭૫	શ્રી મંગનોરામ ભજનશીખ		સારી	૩૦	૧		નોંધ : બિનકુલ્યસરિની મુતિ છે.
શ્રીમંથ ૧૬૮૫	"		"				
શ્રીમંથ ૧૮૦૦	શ્રી મંગનોરામ ભજનશીખ	૧૩૫૩	"				
દીવાન શુદ્ધિચંદજી પદ્મસીંધ	યતિશ્રી બેમચંદજી		"	૧૭૫	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૬૦૦ લગભગ	શ્રીમંથ	મ. ના. ૧૬૬૭	"				
દીવાન બદાદુર શ્રી રાનજીમલજી ૧૬૦૦	દીવાન બદાદુર શ્રી કેસરીસિંહજી		"	૪			બાંધણી સુદર છે.
યતિશ્રી મુલપચંદજી ૧૬૨૧	શ્રીમંથ		સાધારણ	૫૦		૧	
શ્રીમંથ ૧૮૦૦	ભવિષ્યાલ જગનલાલ		"	૨૦			પ્રધારદની જરૂર છે.
શ્રીમંથ ૧૬૧૭	ખાનમલજી ખામેન	૧૮૨૧	ખરાન				
યતિશ્રી રૂપચંદજી ૧૬૩૨	શ્રીમંથ	મ. ના. ૧૬૭૪	સારી	૧૦૦૦	૫	૧	એક પુસ્તક લેવાર છે. વિવ્રધામ સાડું છે.
આસકરજી યોગાવન ૧૫૧૫	"		સાધારણ				સં. ૧૨૧૬ ની સાતની ધાતુ મુતિ આવીન છે. ૪૪ ઉચ
							બાંધુ ધાતુનુ સમવસરણ છે.
સુરખાન રાવચંદજી ૧૬૭૪	"	મ. ના. ૧૬૭૪	સારી				
"	"		"				

નંબર	ગામનું નામ	સ્થાન	દેવો સ્થાન	ગામ સ્થાન	નામની	મુખનાયક	મંત્રનાયક-મંત્ર
૨૩૯૧	નાગોર	દીરાવાડી	નાગોર ૧ મા. ફર	નાગોર	ધૂમટખે	આદિનાયક	પાખામ-પાક ૩૮—૩
૨૩૯૨	"	બડા મંદિર	"	"	શિખરખે	"	૩૪—૧૪૮
૨૩૯૩	"	સ્ટેશન પાસે જૈન ધર્મશાળા	"	"	"	મંદમનુજ	૩—૧
૨૩૯૪	કારેરા	પદ્મીવાવોદા મંદિર	દીડાનસીડી ૪ મા. ફર	દીડાનસીડી	ધાખાખે	નેમનાયક	૧—૧
૨૩૯૫	કડલુ	જૈન મેતાજર મંદિર	મારવાડ મુંડવા ૧૦ મા. ફર	નાગોર	ધૂમટખે	આદિનાયક	૨—૩
૨૩૯૬	કુચેરા	હયાઈદા મહોલસા	ખજુઆના ૮ મા. ફર	કુચેરા	ધાખાખે	"	૩—
૨૩૯૭	"	"	"	"	ધૂમટખે	પાર્શ્વનાયક	૩—૩
૨૩૯૮	ચાટમુ	બખરમાં	ચાટમુ ૩ મા. ફર	ચાટમુ	શિખરખે	આદિનાયક	૩—૩
૨૩૯૯	બરખેડા	"	સુરદાસપુરા ૨૦ મા. ફર	સુરદાસપુરા	ધૂમટખે	"	૨—૭
૨૪૦૦	નોખામંડી	મંડી	નોખા	નોખા	"	પાર્શ્વનાયક	૧—૧
૨૪૦૧	દેશનોક	આંચલિયા વાસ	દેશનોક	દેશનોક	"	"	૩—૧૦
૨૪૦૨	"	જીવલુજીદા ઉપાશ્રય	"	"	"	આદિનાયક	૧—૬
૨૪૦૩	"	હુરાનો વાસ	"	"	"	પાર્શ્વનાયક	૧—૧૧

બંધાવનારનું નામ તથા સ્થાન.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દસ્તાવેજની રિધતિ.	જેતાની વસ્તી.	દિવાન અથવા મર્મીશાખા.	વિશેષ નોંધ.
શ્રીસંધ ૧૫૯૬	શ્રીસંધ	મુ. ના. ૧૫૯૬	સારો			
"	"		"			આવસની તથા ધાતુની મુતિઓ પ્રાચીન છે. કાચનું.
						કામ સુદર છે.
કાનમલ સમતરિયા ૧૯૯૩	કાનમલ સમતરિયા	૧૯૯૩	"			
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ	મુ. ના. ૧૫૪૭	"	૨૫	૧	
શ્રીસંધ ૧૨૫૦	કલ્યાણમલ ભાંગિયા નાગૌર	મુ. ના. ૧૨૨૦	"	નથી		સંવત ૧૨૩૦ ની સાલની શ્રી આદિનાથની મુતિ
						પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ	શ્રીસંધ		સાધારણ	૩૦૦	૧ ૧	એક પુસ્તક બંધાર છે.
શ્રીસંધ ૧૬૨૫		૧૬૨૫	સારી			
મનમલ ૧૬૦૦ લગભગ	દમીરમલ મુનેઝા બેબુરવાગા		"	૮	૧	
મનમલ ૧૬૦૦	રૂપચંદ મલ બેબુરવાગા		"	૪	૧	એક નીલ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૯૭	હીરાચંદ ડોંગર	૧૮૩૧	"	નથી		
શ્રીસંધ ૧૮૬૧	શ્રીસંધ	૧૮૬૧	"	૧૦	૩	
મનમો સુવનુલ	મનમો સુવનુલ		"			
શ્રીસંધ ૧૮૬૧	જુલા	૧૮૬૧	"			

નંબર	ગામનું નામ	કેડાણું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિભાજની સંખ્યા
૨૪૦૪	ચોમુસામોદ	લક્ષ્મીનાથના મંદિર પાસે	ચોમુસામોદ	ચોમુસામોદ	ઘૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૫-૧૬
૨૪૦૫	ઝુંઝણ	શ્રીમાલોના વાસમાં	ઝુંઝણ ૨ મા. દૂર	ઝુંઝણ	શિખરખંધ	"	૧૮-૨૦
૨૪૦૬	ચીડાવા	"	ચીડાવા ૧ મા. દૂર	ચીડાવા	"	"	૩-૧
૨૪૦૭	દતવાસ	બળરમાં	ચાટમુ ૧૮ મા. દૂર	સવાઈજયપુર	"	"	૬-
૨૪૦૮	સુળનગઢ	છીપાના મહોલ્લાની પાસે	સુળનગઢ ૧ મા. દૂર	સુળનગઢ	"	"	૬-૧
૨૪૦૯	"	વૈઘના મહોલ્લામાં	"	"	ઘૂમટખંધ	આદિનાથજી	૧-૨
૨૪૧૦	"	સીંધીઓના મહોલ્લામાં	"	"	ધર	પદ્મપ્રભુજી	૩-૪
૨૪૧૧	રતનગઢ	વૈઘના મહોલ્લામાં	રતનગઢ ૨ મા. દૂર	રતનગઢ	ઘૂમટખંધ	આદિનાથજી	૩-
૨૪૧૨	રાજલદેસર	બળરમાં	રાજલદેસર ૦૧ મા. દૂર	રાજલદેસર	"	"	૩-૧૬
૨૪૧૩	શ્રીકુંગરગઢ	કણવાસમાં	શ્રીકુંગરગઢ ૩ મા. દૂર	શ્રીકુંગરગઢ	"	પાર્શ્વનાથજી	૨-
૨૪૧૪	બીકાનેર	પન્નીગાઈનો ઉપાગ્રથ	બીકાનેર	બીકાનેર	"	પદ્મપ્રભુજી	૧૪-૧૮
૨૪૧૫	"	આસાનિયોડા ચોક	"	"	"	શંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથજી	૩-૧૩

વિધાનસભાના નામ અથવા ક્રમ	વધીરાતના નામ	દેવતા કેન્દ્ર	કાનૂની નિયંત્રિત	દેવતાની વસ્તી	કુલ-કર્મ કર્મી	વિધાન સભા
વધીરાતના નામ ૧૮૦૧	વધીરાતના નામ		કર્મ	૧૧	૧	સા. પ્રતાપભાઈ ડે. ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૨	વધીરાતના નામ	૧૮૦૨	કર્મ	૨૦૦	૨	સા. મહારા. ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૩	"	"	"	૨૦		સા. ૧૧૦૧ની બી. મહારા. ડે. સા. ૧૧૦૨ની મહારા. ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૪	"	"	"	૨૦		વધીરાતના નામના નામના મહારા. મહારા. ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૫	વધીરાતના નામના નામ	૧૮૦૫	કર્મ	૧૦		મહારા. મહારા. ડે.
વધીરાતના નામના નામ ૧૮૦૬	વધીરાતના નામ		કર્મ	૧૨	૨	સા. મહારા. ડે. મહારા. નામના નામના નામના ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૭	વધીરાતના નામ		"			
વધીરાતના નામ ૧૮૦૮	વધીરાતના નામ		કર્મ			સા. પ્રતાપભાઈ ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૦૯	વધીરાતના નામના નામ		"	૪	૧	
વધીરાતના નામ ૧૮૧૦	વધીરાતના નામના નામ		કર્મ	૧૦	૨	
વધીરાતના નામ ૧૮૧૧	વધીરાતના નામ		કર્મ	"		
વધીરાતના નામ ૧૮૧૨	વધીરાતના નામ		"	૧૦૦૦	૨૫	સા. પ્રતાપભાઈ ડે. મહારા. નામના નામના નામના ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૧૩	વધીરાતના નામ		"			મહારા. મહારા. ડે.
વધીરાતના નામ ૧૮૧૪	વધીરાતના નામના નામ		કર્મ			સા. પ્રતાપભાઈ ડે.

નંબર	મામલું નામ	ઠેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પ્રાંત કોમિશન.	તાંબણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાણની સંખ્યા
૨૪૧૬	બીકાનેર	આસાનિયોંકા ચોક	બીકાનેર	બીકાનેર	ધૂમટખંધ	મહાવીરસ્વામી	પાપાણુ-ધાતુ ૩-૨૪
૨૪૧૭	"	સેદૃંછકા દેરાસર	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૫
૨૪૧૮	"	ગોગા દરવાજા બહાર	"	"	શિખરખંધ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૬-૪૭
૨૪૧૯	"	પાર્શ્વચંદ્ર ગચ્છનો બગીચો	"	"	"	આદિનાથજી	૩-૬
૨૪૨૦	"	ભાંડાસરજી	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧૬-૪
૨૪૨૧	"	લક્ષ્મીનારાયણના બગીચામાં	"	"	"	નેમિનાથજી	૧૭-૭
૨૪૨૨	"	ટેંચરીકા મંદિર	"	"	ધૂમટખંધ	અભિનંદનજી	૩-૨
૨૪૨૩	"	ભાંડાસરજીના ચોકમાં	"	"	"	સીમંધર સ્વામી	૬-૨
૨૪૨૪	"	શિવવાડી	સ્ટે. ૩ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૧
૨૪૨૫	"	બેગાનિયોંકા મહોલ્લા	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૭-૧૨
૨૪૨૬	"	મુશુનજીકા ઉપાશ્રય	"	"	ધાખાખંધ	અણતનાથજી	૧૧-૧૨
૨૪૨૭	"	રંગડી ચોક	"	"	ધૂમટખંધ	કુંથુનાથજી	૧૧-૨૧
૨૪૨૮	"	નાહટોંકીગવાડ	"	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૨૪-૨૮
૨૪૨૯	"	"	"	"	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧૨-૩૩
૨૪૩૦	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬-૫૨

બંધારનારનું નામ તથા સંવત.	બંધીવરનારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કેશકરની સ્થિતિ.	તૈમોની વસ્તી.	ઉપા- સથ.	ધર્મ- શાસ્ત્રી.	વિશેષ નોંધ
શ્રીકંથ	દેસનચંદ્ર રામપુરિયા		સારી				
શ્રીકંથ ૧૯૨૭	સિવમણ્ડ કોચર		"				
શ્રીકંથ ૧૮૮૬	"		"				સાત પુસ્તકમંડારો છે.
શ્રીકંથ	ચાંદમલ રામપુરિયા		"				બે ગુરુમંત્રિઓ છે. સ્વપ્રભેદ ભગવાનના ચિત્ર પ્રસંગો છે.
આંકસાદ ૧૫૨૧	ધનસુખદાસજી કુશિયા	૧૫૨૧	"				આંકસરનું રચાપત્ર બહુજ ઉચ્ચ પ્રકારનું છે.
શ્રીકંથ ૧૫૬૩	મેધરાજ નાદરા	૧૫૬૩	સાધારણ				લાલ પદ્યારનું રચાપત્ર કામ ધર્મનું છે.
શ્રીકંથ	ચંપાલાલ નાદરા	મ. ના. ૧૫૦૧	સારી				
શ્રીકંથ ૧૮૮૭	ધનસુખદાસજી કુશિયા	મ. ના. ૧૮૮૭	"				
વતિશ્રી સુતનચંદ્ર	ત્રેમચંદ્ર ખાનગી	મ. ના. ૧૬૩૧	સાધારણ				
શ્રીકંથ	શ્રીકંથ		સારી				
"	ત્રેમચંદ્ર ખાનગી		"				એક નિબંધસરિની મંત્રિ છે.
"	શ્રીકંથ		"				
શ્રીકંથ ૧૧૬૨	ધનમલ નાદરા	૧૧૬૨	"				૩ રત્નની પ્રતિમાઓ છે. ૪ ગુરુમંત્રિઓ છે.
શ્રીકંથ	"		"				
સુભાનચંદ્ર ગુમેલા ૧૮૬૦	પુનમચંદ્ર મેરિયા	મ. ના. ૧૮૬૦	"				

નંબર	ગામનું નામ	ઠેકાણું	રૂઝ હોમન.	શરત સાહેબ	ખાંડવી.	મુળનામ	પ્રતિભાવના સંખ્યા
૨૪૩૧	બીકાનેર	જતીબાઈનો ઉપાશ્રય	બીકાનેર	બીકાનેર	ધૂમટખંધ	સુપાર્શનાથજી	પાયાનુ-ધાતુ ૩૩-૪૫
૨૪૩૨	"	વોરાની શેરી	"	"	ધાખાખંધ	વાસુપૂજ્યજી	૫- ૧
૨૪૩૩	"	મથેનિયોદી પોસાલ	"	"	શિખરખંધ	મહાવીરસ્વામી	૩૩-૮૬
૨૪૩૪	"	કોચરોડીગવાડ	"	"	ધૂમટખંધ	અણ્ણનાથજી	૭-૧૪
૨૪૩૫	"	"	"	"	"	વિમલનાથજી	૮-૧૬
૨૪૩૬	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩- ૬
૨૪૩૭	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૨- ૧
૨૪૩૮	"	ઉપાશ્રયમાં	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩- ૩
૨૪૩૯	"	બજાવતોડા મહોલ્લા	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૭- ૯
૨૪૪૦	"	ડાંગોડા મહોલ્લા	"	"	શિખરખંધ	મહાવીરસ્વામી	૬-૧૨
૨૪૪૧	"	બગરમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૩૩-૧૩
૨૪૪૨	"	"	"	"	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૬૦- ૪
૨૪૪૩	ઉદાસર	ગિનમંદિર	૫ મા. દૂર	"	"	સુપાર્શનાથજી	૫- ૧
૨૪૪૪	ઉદરામસર	"	૬ મા. દૂર	બીનાસર	ધાખાખંધ	કુંથુનાથજી	- ૨

અધ્યાપનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દરાસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપા-અવ	ધર્મ-શાળા	વિશેષ નોંધ
૭તીઆઈ	ઉમરાવસિંદણ વેદ		સારી				
શ્રીસંધ	હાગીઆઈ		"				૨ યુગ્મતિઓ છે.
"	મુનમયંદણ દફતરી		"				મં. ૧૫૩૭ ની સાક્ષી મોટી ધાતુની મોટીથી છે.
"	નેમિયંદણ કોચર	લેખ ૧૮૭૪	"				૧ રત્નની પ્રતિમા છે.
આસફરજી અમીયંદણ કોચર ૧૮૬૪	"	મ. નં. ૧૬૨૧	"				૨:૨૨૨ની પ્રતિમા છે.
શ્રીસંધ	નેમિયંદણ કોચર		"				
"	"	મ. નં. ૧૮૬૩	"				બીજા ૫૨ જેન તીર્થોના ચિત્રે ચિતરાવેલા છે.
"	"		"				મેકા ૫૨ છે.
"	ગોવિંદલાલજી કોઠારી	મ. નં. ૧૫૭૨	સાધારણ				
"	જાગમલજી કાચા		"				સં. ૧૧૭૭ની સાક્ષી આર-સની પ્રાચીન મૂર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૫૬૨	ગોવિંદલાલજી કોઠારી	૧૫૬૨	"				આ દરાસરનું રચાપત્ર સર્વ-શ્રેષ્ઠ છે. ધાતુની ૧૦૦૦
							પ્રતિમાઓ બંધાવેલી છે.
"	"		સારી				
શ્રીસંધ ૧૬૧૧	લાલચંદણ પારેખ	૧૬૧૧	સાધારણ	નથી			દસન દરવા કોઈ આવનું નથી.
શ્રીસંધ ૧૬૮૭	ચાલુક્યંદણ બીરાલાલ જીવોચરા	મ. નં. ૧૬૮૫	સારી	૨૫	૧		આ ગામની દરતા આરેખાજી રેનીના દમલા છે.

નંબર	ગામનું નામ	દેશનું	દેલ્લે રહેવાનું	પાનક સંક્રિષ્ટ	વાંધણી	પૂજનાયક	પ્રતિભાજીની રૂબરૂ
૨૪૪૫	ભીનાસર	જિનમંદિર	ખીકાનેર ૩ મા. દૂર	ભીનાસર	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાણુ ૯—૨
૨૪૪૬	ગંગાશહર	"	૧૧ મા. દૂર	ગંગાશહર	"	આદિનાથજી	૩—૧
૨૪૪૭	"	રામનિવાસ બાગમાં	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—૧
૨૪૪૮	ઝંઝુ	સેઠિયોંકા વાસ	કોલાયતન ૬ મા. દૂર	શ્રીકોલાયત	ધાખાખંધ	નેમિનાથજી	૨—૨
૨૪૪૯	"	રૂપાણીઓંકા વાસ	"	"	ધૂમટખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૧—૩
૨૪૫૦	ઝાંગડુ	ભાટિયાકા વાસ	દેશનોક ૧૦ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—૧
૨૪૫૧	પાંચુ	ઝોસવાલોંકા વાસ	નોખા ૧૮ મા. દૂર	નોખા	"	"	૪—૪
૨૪૫૨	નાલ	સડકની પાસે	નાલ ૨ મા. દૂર	ખીકાનેર	"	પદ્મપ્રભુજી	૨—૨
૨૪૫૩	"	"	"	"	"	મુનિસુવ્રત સ્વામી	૧—૨
૨૪૫૪	નાપાસર	વાણિયાનો મહોલ્લો	નાપાસર ૨ મા. દૂર	નાપાસર	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—૨
૨૪૫૫	ખીદાસર	બજારમાં	તાલજાપર ૨૧ મા. દૂર	ખીદાસર	ધાખાખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૧—૨
૨૪૫૬	સરદારશહેર	ઝોપડાની પાસે	સરદારશહેર ૧૧ મા. દૂર	સરદારશહેર	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૭—૫
૨૪૫૭	"	ગદિયોંકા હવેલીની પાસે	"	"	શિખરખંધ	"	૬—૧૪
૨૪૫૮	રાજગઢ	ઝોસવાલોંકા મહોલ્લા	રાજગઢ ૧ મા. દૂર	રાજગઢ	ધૂમટખંધ	"	૩—૮
૨૪૫૯	સીણી (તારાનગર)	બજારમાં	૪૧ મા. દૂર	સીણી	શિખરખંધ	શીતળનાથજી	૧૦—૧૪

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	સુખનો ક્રમ.	રાસતની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	કિપા- મય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
સાવમલજ કોચર લગભગ ૧૮૭૫	મેમિયંદજ કોચર	૧૧૮૧૧	સરી	૧૨૫	૨	૧	
સદઅકરજી સાવનસુખા ૧૯૧૨	જમનાપાઈ	મ. ના. ૧૬૦૬	"	૧૫	૧		ચોમાસામાં પાણી પડે છે.
રામચંદજ બાંડિયા	ફોજમલજ બાંડિયા		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	ખેમચંદજ અમરચંદજ	૧૯૧૦	સાધારણ	૧૨	૨		
"	મારુટર કનિરામજ શર્મા		જીર્ણ	નથી			જીર્ણ કરાસર છે.
ત્રેમરાજજ ભોમજ પારેખ	સાલમચંદજ નથમલજ જીરા	૧૮૮૭	સાધારણ	૧૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૨૫	જીવરાજજ હરખચંદજ		"	નથી	૧		
"	અપદરામજ કોઠારી	૧૪૫૭	જીર્ણ	"	"		જીર્ણ કરાસર છે. મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૭૭૨	યતિશ્રી કેમચંદજ ચુનીલાલજ	૧૭૭૨	"	"			પાણી પડે છે. મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૬	બોકનેરવાળા ગોવનરામ		સાધારણ	"			
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	કાનમલજ ચોદનરામ કોઠારી	મ. ના. ૧૫૪૮	"	૮	૧		એક પુસ્તક બંધાર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૯૭	લામચંદજ બરડિયા		સરી	૧૬	૨		
વીરાલાલજ ગોવેલ	ગોતીલાલજ ગોવેલ તેરાપંચી ગોસવાલ		"				
શ્રીસંધ ૧૮૬૭	શ્રીસંધ		સાધારણ	નથી	૧		
શેઠ લખા ખેતા ૯૯૯૧?	યતિશ્રી પનાલાલજ	મ. ના. ૧૦૫૮	"	૪	૧		ચોમાસામાં પાણી પડે છે.

નંબર	નામનું નામ	ઠેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પાસે આવેલું	વાંકણી	મુળનાયક	પ્રતિમાણની સંખ્યા
૨૪૬૦	ચુર	બળરમાં	ચુર ૨૧ મા. દૂર	ચુર	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૫-૧૧
૨૪૬૧	લુણકરણસર	"	લુણકરણસર	બીકાનેર	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૧૦
૨૪૬૨	કાલુ	"	૧૨ મા. દૂર	કાલુ	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૧-૪
૨૪૬૩	ગારબદેસર	"	૧૮ મા. દૂર	"	ધર	પદ્મપ્રભુજી	— ૧
૨૪૬૪	મહાજન	"	મહાજન ૧ મા. દૂર	મહાજન	ધૂમટખંધ	આદિનાથજી	૧-૨
૨૪૬૫	સુરતગઢ	ઝોસવાલોંકા મહોદ્ધા	સુરતગઢ	સુરતગઢ	"	પાર્શ્વનાથજી	૧-૪
૨૪૬૬	હનુમાનમઢ	ગંઢમાં	હનુમાનગઢ ૩ મા. દૂર	હનુમાનગઢ	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૩-૧૦
૨૪૬૭	ભાદરા	પટાવલીકા મહોદ્ધા	તહસીલ ભાદરા	ભાદરા	"	"	૧-૨
			૧૧ મા. દૂર				
૨૪૬૮	નોહર	બળરમાં	નોહર ૧ મા. દૂર	નોહર	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૬-૧૫
૨૪૬૯	ઐલીનાખાદ	"	ઐલીનાખાદ ૧ મા. દૂર	ઐલીનાખાદ	"	આદિનાથજી	૧-૪
૨૪૭૦	ખેડલા	"	હીડોન ૧૪ મા. દૂર	હીડોનસીડી	ધાખાખંધ	સુમતિનાથજી	— ૧
૨૪૭૧	સીરસ	ગામની ભાગોળે	ખેડલા ૧૦ મા. દૂર	વૈર	"	આદિનાથજી	૩-

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	પદ્ધતિચક્રદારનું નામ.	કેબનો સંવત.	કેસરની સ્થિતિ.	કેસરની વસ્તી.	ઉપા- શ્રય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	શ્રીસંધ	શ્ર. ના. ૧૬૮૭	સારી	૪૦	૧		એક રત્નની મુર્તિ છે. એક અંધર્મગાર છે. ચિત્રકામ
							સાડુ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	સેવક રામરામ તનમુખલાલ		સાધારણ	નથી	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	મતિશી ગણેશલાલ		"	"	૧	૧	
શ્રીસંધ	દરબાર		"	"	૧		પ્રતિમા ઉપાડી લીધી છે.
"	દરબારના કમળમાં બંધ તાળામાં છે.		"	"			અપૂર્ણ છે (પાંચ વર્ષથી)
શ્રીસંધ ૧૬૦૦	જેઠાજી યુવેજા	શ્ર. ના. ૧૭૨૫	સારી	૩૨	૧	૧	એક પુસ્તક ભંડાર છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	કીરાદસ બીમસાદ બાલણ		સાધારણ	નથી	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૧૬	યુનમચંદ જોભાગચંદ નાઠલ		"	"	૧	૧	પૂળ થતી નથી.
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	સતોકચંદ સીધી		"	"	૧	૧	આદિનાથ ભગવાનની સં. ૧૦૮૫ ની સાલની સ્થાપ- પાષાણની મુર્તિ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૨૩	લક્ષ્મીરામજી ગોતમરામજી		"	૬			
શ્રીસંધ	દીપચંદ કીંકુરીલાલ પલ્લીલાલ		"	૧૫			
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		સારી	નથી			છેલ્લા મહાવીરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.

નંબર	આસનું નામ	કેસલું	ટેલે સ્ટેશન.	જાહેર તપશ્ચિર.	ખાંધણી.	મુખનાયક	પ્રતિભાલની મુખ્યા
૨૪૭૨	સાંથા	બળરમાં	મહુવારોડ મંડાવરથી	મહુવા	ધાત્રાબધ	નેમનાથજી	પાપાણુ-ધાણુ ૩-૧૩
			૧૪ મા. દૂર				
૨૪૭૩	વૈર	ચતિજીકા મહોલ્લા	બયાના ૧૦ મા. દૂર	વૈર	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૯-૨૦
૨૪૭૪	બયાના	ચતિજીનો ઉપાશ્રય	૧ મા. દૂર	બયાના	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૨-૮
૨૪૭૫	ફુણી	બળરમાં	ટોક ૨૪ મા. દૂર	ટોક	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૧૧
૨૪૭૬	ભરતપુર	પુરોહિત મહોલ્લા પલ્લી- વાલોકા મંદીર	ભરતપુર	ભરતપુર	શિખરબધ	મુનિમુવત સ્વામી	૧૧-૬
૨૪૭૭	"	ઓસવાલ જૈન મંદિર	"	"	"	આદિનાથજી	૬-૩
૨૪૭૮	"	શ્રીમાલોકા જૈન મંદિર	"	"	ધાત્રાબધ	પાર્શ્વનાથજી	૮-૩
૨૪૭૯	"	ગોપાલગઢ	"	"	"	આદિનાથજી	૪-૧૫
૨૪૮૦	ભાંવરી	બળરમાં	પાલી ૧૪ મા. દૂર	પાલી	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	૨-
૨૪૮૧	ડરી	"	૧૮ મા. દૂર	"	શિખરબધ	આદિનાથજી	૪-૨
૨૪૮૨	માલગઢ	"	રાણી ૨૪ મા. દૂર	છાણોદ	"	સંભવનાથજી	૩-૪
૨૪૮૩	ભાદરાજી	"	૨૮ મા. દૂર	આહોર	"	શાંતિનાથજી	૧૫-૬
૨૪૮૪	કુલથાણા	"	પાલી ૨૦ મા. દૂર	છાણોદ	"	પાર્શ્વનાથજી	૩-૪
૨૪૮૫	મોટાગોઈદલા	"	દુનાળા ૧૮ મા. દૂર	આહોર	"	વાસુપૂજ્યજી	૪-૨

વધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	સેખનો સંવત.	દેસદરની સ્થિતિ.	જેતોની વસ્તી.	દિવા મજ.	ધર્મ શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૭૦૮	શ્રીસંધ	૧૭૦૮	સાધારણ	૮૦	૧		એક પુસ્તકખંડાર છે.
શ્રીસંધ	"		"	૫૦	૧		એક પુસ્તકખંડાર છે.
અતિશ્રી ખુશાલચંદ ૧૯૦૦	અતિશ્રી ચંદનચંદછ		સારી	નથી	૧		પ્રતિમાનું શુદ્ધિર્જીવ છે.
શ્રીસંધ	ગુલામચંદ રાજમલ ગોખર	૧૭૬૭	"	૪૦			
"	મીનલાલછ કોઠારી		"	૪૦૦	૩		
"	કનૈયાલાલછ ગોડી		"				
"	બાણુ કેલાસચંદછ		સાધારણ				
"	શ્રીસંધ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	"	મુ. તા. ૧૫૪૨	"	૨૨૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૫૫	કોઠારી પરતાપમલછ પુનમચંદછ		"	૨૦			
શ્રીસંધ ૧૯૬૯	ગોધરીમલછ આપલાનછ	૧૯૬૯	"	૫૨	૧		
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૨૫૦	૧	૧	સં. ૧૧૯૨ ની સાલની એક આચીન ધાતુની ચોપીસી છે.
શ્રીસંધ ૧૯૯૪	કનૈયાલાલ હનરીમલ ગોસ્વાસ	૧૯૫૨	"	૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૨૫ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૨૫	૧		

નંબર	ગામનું નામ	દેશનું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાસ સાથે.	વાંદી.	ધર્મનાથ	પ્રતિભાજની ક્રમ.
૨૪૮૬	નીમલા	બજારમાં	ઝેરનપુરા ૨૧૭ ૨૮ મા. દૂર	આહોર	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૨— ૩
૨૪૮૭	નોસરા	"	૩૨ " મા. દૂર	"	શિખરખંધ	પદ્મપ્રભુજી	૩— ૧
૨૪૮૮	ખાંડપ	"	સમદડી ૧૨ મા. દૂર	સમદડી	"	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૫
૨૪૮૯	કરમાવસ	"	૪ મા. દૂર	"	"	"	૩— ૪
૨૪૯૦	કલ્યાણપર	"	૧૪ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૫—
૨૪૯૧	રાખી	"	રાખી ૨ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	"	૪— ૧
૨૪૯૨	ગઢ સીવાના	કિલ્લાના દરવાજાની અંદર	મોકલસર ૬ મા. દૂર	ગઢ સીવાના	શિખરખંધ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૧૮—
૨૪૯૩	મોકલસર	બજારમાં	૨ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૪— ૭
૨૪૯૪	રમણીઆ	"	૩ મા. દૂર	"	ધાખાખંધ	"	— ૨
૨૪૯૫	રાષ્ટ્રથલ	"	૬ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	"	૧— ૨
૨૪૯૬	ભવરાણી	"	૧૦ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	પદ્મપ્રભુજી	૭— ૧
૨૪૯૭	દેખાવસ	"	વીસનગર ૪ મા. દૂર	આહોર	"	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૪૯૮	માડવલા	"	બિશનગઢ ૪ મા. દૂર	બિશનગઢ	ધાખાખંધ	મહાવીરસ્વામી	૩— ૨
૨૪૯૯	નીમલાણા	"	૬ મા. દૂર	બલોર	ધૂમટખંધ	મુનિસુવત સ્વામી	૩— ૩

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દરાસરની વિધિત.	જોનાની વસ્તી.	દિવા- મય.	મર- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૨૫ લગભગ	લાલચંદ્ર દલાલ પોરવાડ	૪ ના. ૧૫૩૫	સાધારણ	૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૧૪	દેવરાજી ચંપણ મુતા	૪ ના. ૧૯૫૫	સારી	૫૦			
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	સરેમલજી પ્રેમચંદ્ર આસવાલ		"	૨૫	૧	૧	
"	શ્રીસંધ		"	૩૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ	"		"	૧૨૫		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૧૪ લગભગ	"	૧૯૫૫	સાધારણ	૧૨૫		૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		સારી	૩૦૦૦	૨	૩	એક પુસ્તક બંધાર છે. દરાસર પ્રાચીન છે. કાચનું
							કામ સારુ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૩૩ લગભગ	દીરાજી સરેમન ધ્રુવેજી	૧૫૪૦	"	૭૦૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૯૪	શ્રીસંધ		સાધારણ	૨૦૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૮૫	"		"	૧૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૮૧	"		સારી	૨૫૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૪૦ લગભગ	"		"	૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૧૭	"		"	૫૦૦		૩	૧ લાવજેરી છે.
નગરીજી પ્રેમીમજી ૧૯૬૦	"		"	૮૦	૧	૧	કાચનું કામ સારુ છે.

ક્રમિક	ગામનું નામ	કેસનું નામ	રેલિફ નેટવર્ક	પ્રકાર	પ્રાંત	અન્ય નામ	મતિનાંકની રકમ
૨૫૦૦	એલાણા	બજારમાં	બીશનગઢ ૮ મા. દૂર	બજાર	ધાખાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાણુ ૪—૩
૨૫૦૧	ગોલ	"	૧૦ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	"	૧૮—૩
૨૫૦૨	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૩—૧
૨૫૦૩	અણવર	બીરખ મહોલ્લો	અણવર ૨ મા. દૂર	અણવર	ધાખાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧૭—૧૩
૨૫૦૪	તીખી	બોડિંગમાં	બીશનગઢ ૨ મા. દૂર	બીશનગઢ	ધર	વાસુપૂત્યજી	૩—૩
૨૫૦૫	બાલવાડા	બજારમાં	બાલવાડા ૧ મા. દૂર	બાલવાડા	શિખરખંધ	મહાવીરસ્વામી	૫—૨
૨૫૦૬	વેકુ (બીશનગઢ)	"	બીશનગઢ ૦૧ મા. દૂર	બીશનગઢ	ધર	"	—૧
૨૫૦૭	બાલા	"	રાખી ૧૦ મા. દૂર	સમદડી	"	આદિનાથજી	૧—૫
૨૫૦૮	કુદાનાવાડા	"	અણત	અણત	શિખરખંધ	અણતનાથજી	૫—૧
૨૫૦૯	ભાંડારજી	ગઢની પાસે	દોસા ૬ મા. દૂર	દોસા	ધૂમટખંધ	તેમિનાથજી	૧—
૨૫૧૦	મંડાવર	પલ્લીવાલ જૈનમંદિર	મંડાવર મહુવા રોડ	મંડાવર	ધાખાખંધ	મહાવીરસ્વામી	૬—૩
૨૫૧૧	કોટડી	બજારમાં	અણત ૪ મા. દૂર	અણત	ધર	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	—૩
૨૫૧૨	મજલ	"	"	"	"	આદિનાથજી	૧—૩
૨૫૧૩	પાપડદા	"	દોસા ૧૨ મા. દૂર	દોસા	ધાખાખંધ	મહાવીરસ્વામી	૧૨—૩

પ્રધાનનારનું નામ તથા સ્થળ	પટ્ટીચરદારનું નામ	રોજગો સંવત	દરાસરની સ્થિતિ	કૌનાની વસ્તી	દિવા- સય	ધર- સાળ	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		સારી	૧૨૫	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૨૧	"	૧૯૯૧	"	૧૦૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૩૦૦ લગભગ	"		"				દેરાસર પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	સુભચંદ્ર		સાધારણ	૧૫	૧		અલવરથી ત્રણ માર્ગદ્વારા રાવણ પાર્શ્વનાથનું પ્રાચીન તીર્થ
							જંગલમાં ખડેર દાલનમાં છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૮	શ્રીસંધ	૧૯૬૮	સારી	૮૦			
શ્રીસંધ ૧૯૫૨	"		"	૩૫૦	૧		
દગરીમલ ખીમાઇ સુભચંદ્ર દેસર ૧૯૬૬	"		સાધારણ	૮૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	તેમજ જગાઇ પોરણ		"	૧૫૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૮	શ્રીસંધ		સારી	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	સદાસુખજી		કર્ણ	૧			દેરાસર કર્ણ દોવાથી કર્ણો- દારની જગર છે.
શ્રીસંધ	રામચંદ્ર		સાધારણ	૫૦			
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૭૨	ભીમરાજી મુરજમલ	૧૬૦૬	"	૨૫૦	૧		ઉપાશ્રમમાં પ્રતિષ્ઠા છે.
શ્રીમાલી શ્રીસંધ	શ્રીસંધ (શ્રીમાલી)		"	૧૦૦	૧		

નંબર	ગામનું નામ	જેડાઈ.	રેલ્વે સ્ટેશન.	પિરર રોડફર.	વાંબળી.	મુખનાયક	મનિમાણની સંખ્યા
૨૫૧૪	શેરપુર	અગરમાં	લીડાનસીટી ૬ મા. ફર	લીડાનસીટી	ધાખાખંધ	પાર્શ્વનાયક	પાયાબુ-ધાતુ ૪—
૨૫૧૫	ખંડીપ	"	૮ મા. ફર	"	"	"	૩— ૧
૨૫૧૬	કર્મપુરા	"	"	"	"	મદાવીરવામી	૩— ૧
૨૫૧૭	દીવાણી	"	ધુનાડા ૪ મા. ફર	ધુનાડા	ધર	અજીનાયક	૧—
૨૫૧૮	ધુનાડા	"	ધુનાડા	"	શિખરખંધ	મદાવીરવામી	૮— ૫
૨૫૧૯	"	ગુર્ગા ધનરાજના ઉપાધ્યક્ષ	"	"	ધર	પાર્શ્વનાયક	૨— ૧
૨૫૨૦	રોહટ	અગરમાં	રોહટ ૩ મા. ફર	રોહટ	ધાખાખંધ	આદિનાયક	૬—
૨૫૨૧	લાડનુ	સેવકનો મહોલો	લાડનુ ૨ મા. ફર	લાડનુ	શિખરખંધ	હાતિનાયક	૩— ૬
૨૫૨૨	ડીડવાણા	સુદાણાનો મહોલો	ડીડવાણા ૨ મા. ફર	ડીડવાણા	"	અંબવનાયક	૬— ૧૦
૨૫૨૩	બવલા	અગરમાં	ડેગાના ૧૨ મા. ફર	બવલા	ધૂમટખંધ	આદિનાયક	૪— ૨
૨૫૨૪	હરસોર	આમ બહાર	૧૬ મા. ફર	હરસોર	શિખરખંધ	"	૧— ૧
૨૫૨૫	બકુ	અગરમાં	બેસરોલી ૬ મા. ફર	બકુ	ધર	પાર્શ્વનાયક	— ૩
૨૫૨૬	કુચામનસીટી	"	નારાયણપુર ૭ મા. ફર	કુચામનસીટી	ધૂમટખંધ	મુનિસુવત સ્વામી	૧— ૯
૨૫૨૭	કીશનગઢ	"	કીશનગઢ ૨ મા. ફર	કીશનગઢ	શિખરખંધ	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાયક	૩૦— ૫૫

વંશાવનરત્ન નામ તથા સંવત.	વહીવટદારત્ન નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જોનાની વસ્તી.	ઉપા- શાય.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
પરશીવાલ શ્રીમંથ	પરશીવાલ શ્રીમંથ		સાધારણ	૧૦૦		૧	મરામતની જરૂર છે.
"	"		જીર્ણ	૧૫			જીર્ણ દેરાસર છે.
જોધરાજી દીવાન	"		"	૧૫			મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંઘ ૧૯૫૫	"	૧૯૫૫	ખરાબ	૮૦			
શ્રીસંઘ ૧૩૦૦ લગભગ	"		સારી	૬૦૦	૧	૧	મૂર્તિ બંધ્ય બ્યને અમલકારિક છે. મૂળનાયકના પરિકર પર
							સં- ૧૨૮૯ લેખ છે. એક સુખાની મૂર્તિ છે.
શ્રીસંઘ ૧૩૦૦ લગભગ	ગુરુસા ધનરાજી		"		૧		એક પુસ્તક બંડાર છે.
શ્રીસંઘ	શ્રીસંઘ		સાધારણ	૧૨	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૯૦૫	મનાપસિંહજી દુગડ		સારી	૧૫	૪	૧	
શ્રીસંઘ ૧૯૧૯ લગભગ	જસરાજી મૂલચંદ વોડાવત		ખરાબ	નથી	૧	૧	
સાક્ષિચંદ અમનાજી ૧૯૬૬	સાક્ષિચંદ અમનાજી		સારી	૮૦	૧	૧	એક પુસ્તક બંડાર છે.
શ્રીસંઘ	શ્રીસંઘ		બહુજીર્ણ	નથી			બહુ જીર્ણ છે.
ચતિ પરમાણુદજી ૧૯૨૯	"		સાધારણ	"			
ચતિશ્રી રૂપવિજયજી ૧૮૭૫	ચતિ શક્તિવિજયજી		સારી	૧૫	૧		એક મંથ બંડાર છે. ઉપા- શ્રયમાં દેરાસર છે.
મણીન કુટુંબ ૧૬૯૮	નારણદાસજી હમનસિંહજી મહેતા		"	૬૦	૩	૧	ચોવીયા જિનભાતાનો એક પટ છે.

નંબર	ઘાસણ નામ	કેસનું	ફેલો સ્ટેશન.	પોસ્ટ નામ.	ખાંડની.	મૂળનાથ	પ્રતિષ્ઠાની તારીખ
૨૫૨૮	કીશનગઢ	બોજકોની ગલી પાસે	કીશનગઢ ૨ મા. ફર	કીશનગઢ	ધાખાખંધ	શાંતિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૫—૬
૨૫૨૯	"	"	"	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૫—૨
૨૫૩૦	"	વોરાનો મહોલ્લા	"	"	ધર	"	૬—૭
૨૫૩૧	"	કાપડ બજાર	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—૧૬
૨૫૩૨	રૂપનગઢ	મણુતોકા મહોલ્લા	૧૬ મા. ફર	રૂપનગઢ	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૬—૮
૨૫૩૩	"	બજારમાં	"	"	"	આદિનાથજી	૪—૭
૨૫૩૪	અરાઈ	"	કીશનગઢ	કીશનગઢ	"	શાંતિનાથજી	૨—૪
૨૫૩૫	અજમેર	લાખણુ કોટડી	અજમેર	અજમેર	"	સંભવનાથજી	૨૧—૫૯
૨૫૩૬	"	"	"	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૧૯—૪૭
૨૫૩૭	"	"	"	"	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	— ૩
૨૫૩૮	"	દોલતયાગની સામે કોઠી મંદિર	"	"	ધાખાખંધ	આદિનાથજી	૧—૧
૨૫૩૯	"	કેસરગંજ બાણુ મહોલ્લા	"	"	ધર	વિમલનાથજી	૨—૨
૨૫૪૦	"	દાદાવાડી	"	"	"	શાંતિનાથજી	— ૧
૨૫૪૧	પી	બજારમાં	૧૪ મા. ફર	પુઠ્કર	"	પાર્શ્વનાથજી	— ૨
૨૫૪૨	સોજતસીટી	કચેરીના સામે	સોજતરોડ ૭ મા. ફર	સોજતસીટી	શિખરખંધ	મહાવીરસ્વામી	૫—૫

ગતિવતારનું નામ તથા સંધન.	સહીવતારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દેશાલંબી વિધિતિ.	જેનાની વસ્તી.	દેશ- અથ સાથ.	વર્ષ- સાથ.	વિશેષ નોંધ
મણેત કુટુંબ ૧૬૬૮	નારણદાસજી જગનસિંહજી મહેતા		સારી				
અંધારી કુટુંબ ૧૬૬૮	"		"				
મતિ સરખજી ૧૭૬૮	બાલચંદ્રજી મહેતા		સાધારણ				
બાફણ કુટુંબ ૧૭૫૦	મણપતિસિંહજી બાફણ		"				
શ્રીસંધ ૧૬૦૦	લાલુસીંઝ રામસીંઝ જરડિયા		સારી	૭૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૧૬	"		સાધારણ				બાદબંધીની પાંચ ફૂટ જીમી આરસની પ્રતિમા છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	મદનસીંઝ શ્રીચંદ્ર કોઠારી		"	૧૨	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	હીરાચંદ્ર સચેત્રી	શ્ર. ના. ૧૬૭૭	સારી	૪૦૦	૩	૨	એક લાખબેરી છે.
મહેતા કુટુંબ	શેઠ જોમલજી મહેતા		"				પાશ્વનાથજીના જીવન પ્રસંગોના ચિત્રો છે.
શેઠ સિદ્ધહરજી લુણરજી ૧૮૬૧	શેઠ દેવદરજી મહેતા	શ્ર. ના. ૧૬૯૭	"				એક સફેદિકની પ્રતિમાજી છે. ત્રીજો ભાગ છે.
દરુનરમલ જનવતમલજી ભગતયા ૧૮૫૦ લગભગ	હીરાચંદ્ર સચેત્રી		"				શમનું શામ તથા ચિત્રશામ ચિત્રશામ મુદ્ર છે.
શ્રીસંધ ૧૬૬૪	"	૧૬૦૪	સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	"	શ્ર. ના. ૧૫૩૫	"				ખિનદાસચરિત્ર લગતા જીવન પ્રસંગો નવા ચિત્રાવેશ છે.
મતિશ્રી ૧૮૫૦	શ્રીસંધ	૧૫૩૦	ખરાબ	નથી	૧		
શ્રીસંધ પોરવાડ ૧૬૦૦	શાંતિવર્ધમાનની પેઠી		સારી	૪૦૦	૪	૧	

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાદું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિભાણની મુદ્દા
૨૫૪૩	સોજતસીટી	દરવાજા બહાર	સોજતરોડ ૭ મા. દૂર	સોજતસીટી	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાયક	પાપાણુ-ધાતુ ૩— ૧
૨૫૪૪	"	મુતોત વાસ	"	"	"	શાંતિનાયક	૫— ૧
૨૫૪૫	"	નાખરિયાનો વાસ	"	"	"	ધર્મનાયક	૪— ૧
૨૫૪૬	"	સીપાઇનો વાસ	"	"	શિખરબંધ	આદિનાયક	૫— ૧
૨૫૪૭	"	મોદીનો વાસ	"	"	ધૂમટબંધ	"	૪— ૨.
૨૫૪૮	"	મુતાનો વાસ	"	"	"	વિમલનાયક	૬— ૧
૨૫૪૯	"	સદર બગર	"	"	ધાળાબંધ	ગોડી પાર્શ્વનાયક	૫—૨૨
૨૫૫૦	"	તલાવ ઉપર	"	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાયક	— ૧
૨૫૫૧	"	મુતાનો વાસ	"	"	"	"	— ૩
૨૫૫૨	શિયાટ	બગરમાં	૨૧ મા. દૂર	સોજતરોડ	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુ	૩— ૧.
૨૫૫૩	ધીનાવાસ	"	૧૦ મા. દૂર	સોજતસીટી	"	આદિનાયક	૨— ૨
૨૫૫૪	ધાકડો	"	૧૨ મા. દૂર	"	ધૂમટબંધ	પદ્મપ્રભુ	૨— ૨
૨૫૫૫	સુનાયતી	"	૧૭ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુ	૩— ૧
૨૫૫૬	ગાથુરડા	"	૧૪ મા. દૂર	"	"	આદિનાયક	૩— ૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દસાસરની સ્થિતિ.	જેનાની વરતી.	ઉપા- મધ	ધર્મ- થાળ	વિશેષ નોંધ
સીંધવીજ રથુનાથપત્રજી બેઠર	કરણરાજી વડીવ		સારી				એક શ્રીગિનકુચલચરિની મૂર્તિ છે.
મુનોત શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શાંતિવર્ધમાનની પેઢી	૧૮૯૨	સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	ભગવાનજી પરશોતમની પેઢી		"				
કરમચંદજી નાગજરિયા ૧૭૭૫	"	૧૭૭૫	ખરાળ				
ગોદીના વાસના રહેવાસીઓ ૧૮૦૦	"		સાધારણ				
બંધારી શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શાંતિવર્ધમાનની પેઢી	૧૬૭૪	સારી				
બંધારી શ્રીસંધ ૧૭૦૦	ભગવાનજી પરશોતમની પેઢી		"				
બંધારી શ્રીસંધ ૧૯૨૮	શાંતિવર્ધમાનની પેઢી		"				
ચતિશ્રી સુમતિસાગરજી ૧૯૨૦	ચતિશ્રી રીકુલાજી		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીસંધ		"	૧૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૨૯	"		સાધારણ	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૧૬	"		સારી	૧૨૦	૨	૧	જતમાં તથા ભીંતમાં તીરાડો પડેલી છે. મરામતની ખાસ
							જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગમગ	હમીરમજા શ્રીશ્રીમાજી	૧૮૫૨	સાધારણ	૧૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૫૭૫	રોક દસોચંદજી	૧૫૮૨	ખરાળ	૪			

નંબર	ગામનું નામ	કેશનું	રેલ્વે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	અંદોલી	રૂબનામક	પ્રતિપાલકની સંખ્યા
૨૫૫૭	રૂપાવસ	બખરમાં	સોજતરોડ ૧૨ મા. દૂર	સોજતસીટી	ધૂમટખંધ	ત્રેયાંસનાથજી	પાપાણુ-વાટુ ૨—
૨૫૫૮	બીલાવસ	"	૧૦ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	શાંતિનાથજી	૩— ૩.
૨૫૫૯	ખારિયાનીવડા	"	૧૨ મા. દૂર	"	"	ધર્મનાથજી	૧—
૨૫૬૦	સોજતરોડ	"	૧૧ મા. દૂર	"	ધાળાખંધ	આદિનાથજી	૧—
૨૫૬૧	વાસણા	"	૮ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૫૬૨	ખોખરા	"	૬ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	વાસુપૂજ્યજી	૧—
૨૫૬૩	ચાંવલા	"	અજમેર ૧૪ મા. દૂર	ચાંવલા જી. અજમેર	ધાળાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૨
૨૫૬૪	આલણિયાવાસ	ગઢની સામે	૨૦ મા. દૂર	પીસાંગન	ધૂમટખંધ	"	૨— ૨
૨૫૬૫	કેકડી	કટલાખખર	નસીરાખાદ ૩૬ મા. દૂર	કેકડી	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૪— ૮
૨૫૬૬	"	પુરાણી કેકડી ગુજરાતી મહોલ્લા	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૩— ૮
૨૫૬૭	ચંડાવલ	મોટા બખરમાં	ચંડાવલ ૪ મા. દૂર	ચંડાવલ	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૪— ૪
૨૫૬૮	ધટિયાળી	બખરમાં	બીજેનગર ૪૦ મા. દૂર	સાવર	ધૂમટખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૧— ૨
૨૫૬૯	સાવર	ગોળતાઈ મહોલ્લો	નસીરાખાદ ૫૦ મા. દૂર	"	"	વિમલનાથજી	૪—
૨૫૭૦	"	પઠાડીકી ગલી	"	"	ધાળાખંધ	આદિનાથજી	૧— ૨

બંધાવનારનું નામ તથા સ્થળ.	વહીવટકારનું નામ.	દેખના સંવત.	દેખાડની તિથિ.	કેનાની વસ્તી.	ઉપા- અવ.	કર્મ- રકાજ.	વિશેષ નોંધ
પેટરાડ શ્રીસંધ ૧૫૦૦	વીજવડાસ અચલદાસ		સાધારણ	૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીસંધ		સારી	૧૬૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૭૫ લગતન	મુના અનરાજી સિંધનરામજી		"	૨૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૭૪	શ્રીસંધ		"	૩૦			
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	"		ખરામ	૩૫			
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગતન	"		સારી	૨૫			
શ્રીસંધ ૧૮૭૫	"		સાધારણ	૧૫૦	૧		
બાલચંદ્ર આમડ ૧૮૫૬	અવરલાલ તથા મુલાખચંદ્ર		"	૨૦	૧		
હીનરામજી મેડનવાલ ૧૮૫૮	મુલાલાલ મેડનવાલ		સારી				બીજે માળ છે.
વનિ ૧૨૦૦ લગતન	વનિ મનરામજી		સાધારણ	૧૫૦			એક લાવચેરી છે. પતિજના ઉપાધ્યક્ષ આ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૩૦૦	શ્રીસંધ	૧૮૫૧	સારી	૧૦૦	૩	૧	સોનેરી ચિત્રકામ બદુ મુદ્ર છે. આમ બદાર એક ત્રણત્રણી છે.
શ્રીસંધ ૧૮૮૨	પદમચંદ્ર મનાલાલ દુર્લભાલ	૧૪૫૬	સાધારણ	૫૦			
હીરાચંદ્ર બાનેડ ૧૭૦૦ લગતન	મ.પુલાલ મોરારિયા		"	૫૦	૧		એક મથમદાર છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગતન	મ.પુલાલ દાંતી		"	૧૫૦	૧		એક રતની પ્રતિમા છે.

નંબર	ગામનું નામ	ટેકાફૂ.	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાસ્ટ મોદિય.	બાંધણી.	મૂળનાયક	પ્રતિભાણની સંખ્યા
૨૫૭૧	સદારા	બળરમાં	નસીરાબાદ ૪૬ મા. દૂર	સદારા	ઘૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૧—૧
૨૫૭૨	ગુળગામ	"	"	"	"	આદિનાથજી	૧—
૨૫૭૩	ખાદેડા	"	બીજેનગર ૨૬ મા. દૂર	ખાદેડા	ધર	"	૩—૫
૨૫૭૪	પ્રાન્હેડા	"	નસીરાબાદ ૩૬ મા. દૂર	પ્રાન્હેડા	ઘૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૬—
૨૫૭૫	દેવલી	"	ચંડાવલ ૮ મા. દૂર	ચંડાવલ	શિખરબંધ	અરનાથજી	૩—૩
૨૫૭૬	અટબડા	"	સોજતરોડ ૧૨ મા. દૂર	બીલાડા	ઘૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	—૪
૨૫૭૭	ચાંવડિયા	"	ગુડિયા ૮ મા. દૂર	ગુડિયા	"	"	૧—૧
૨૫૭૮	કુશાલપુર	"	"	"	શિખરબંધ	"	૫—૨
૨૫૭૯	ઝુંડા	"	હરિપુર ૩ મા. દૂર	હરિપુર	"	"	૪—૩
૨૫૮૦	રાયપુર	"	" ૨ મા. દૂર	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૪—૨
૨૫૮૧	બધેરા	"	નસીરાબાદ ૪૬ મા. દૂર	બધેરા		મહાવીરસ્વામી	૩—
૨૫૮૨	દેવગામ	"	૩૬ મા. દૂર	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૧૧—
૨૫૮૩	જુનિયા	"	"	જુનિયા	ઘૂમટબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—૮
૨૫૮૪	સરવાડ	ગોપીચોક	૨૪ મા. દૂર	સરવાડ	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૧૦—૨૩
૨૫૮૫	ફતેગઢ	બળરમાં	૨૦ મા. દૂર	ગોવલિયા	ઘૂમટબંધ	"	૫—૫

અધિકારનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	સેનાની વસ્તી.	દાખા અથ	ધર્મ સ્થળ	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	સોભાગ્યમલ્લ		સાધારણ	૨૦			
શ્રીસંધ ૧૮૨૮	શ્રીસંધ	૧૫૪૮	"				
શ્રીસંધ ૧૮૪૦	શ્રીસંધ	૧૫૪૮	"	૪૦	-		
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીસંધ		"	૪૦			
શ્રીસંધ ૧૮૬૦	શ્રીસંધ	૧૮૬૪	સારી	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૫	"		"	૧૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	"		સાધારણ	૮૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૬૩	"	૧૮૮૩	સારી	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	"		"	૧૬૦	૧	૧	સેનાની વિવરણ મુજબ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૫	"		"	૨૦૦	૧		
			"	૩૦			
જામરામ ડોંગાલાલ ૧૮૧૫	જામરામ ડોંગાલાલ		સાધારણ	૪			
શ્રીસંધ ૧૮૦૦	શ્રીસંધ		"	૧૨			
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીસંધ	૧૮૮૭	સારી	૧૨	૩		આ દેરાસર ૧૫૫૦ના પાટના દેરાસરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીસંધ	૧૮૫૦	"	૧૨	૨		

નંબર	મામલું નામ	હેડાલું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાસટ માર્કિંગ.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાણની મુજબ
૨૫૮૬	ખીરિયા	બજારમાં	નસીરાબાદ ૨૧ મા. ફર	સરવાડ	ધૂમટખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	પાપાણ-ધાતુ ૧—૩
૨૫૮૭	ગોવલિયા	"	૧૯ મા. ફર	ગોવલિયા	"	શાંતિનાથજી	૧—૩
૨૫૮૮	સરાણા	"	૧૨ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૭—૧
૨૫૮૯	સોડલિયા	"	૧૦ મા. ફર	"	ધાખાખંધ	આદિનાથજી	૨—
૨૫૯૦	રામસર	"	૧૧ મા. ફર	"	ધર	"	૧—૨
૨૫૯૧	બાંદનવાડા	"	બાંદનવાડા ૧ મા. ફર	બાંદનવાડા	શિખરખંધ	"	૧૨—૧૨
૨૫૯૨	ટાંટાડી	"	"	ટાંટા ૬	ધાખાખંધ	"	૫—૫
૨૫૯૩	બીનાય	બડોવાડીની પાસે	બાંદનવાડા ૮ મા. ફર	બીનાય	ધૂમટખંધ	"	૧—૧૮
૨૫૯૪	"	"	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૩—૫
૨૫૯૫	"	"	"	"	શિખરખંધ	શાંતિનાથજી	૪—
૨૫૯૬	"	"	"	"	ધૂમટખંધ	મહાવીર સ્વામી	૭—૧૦
૨૫૯૭	નાગોળા	બજારમાં	૧૪ મા. ફર	ચાંપાનેરી	"	આદિનાથજી	૧—
૨૫૯૮	ચાંપાનેરી	"	બીજો નગર ૧૨ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૨—૭
૨૫૯૯	જેતપુર	"	૧૮ મા. ફર	દેવલિયા	"	અણતનાથજી	૩—૧
૨૬૦૦	કુરોટ	"	"	"	"	આદિનાથજી	૧—

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	ગ્રાહીવરનારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દસાહરની સ્થિતિ.	કેતાની વસ્તી.	ઉપા- સન.	દર્શ- સાલ.	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંથ ૧૯૨૨	મંત્રીલાલજી સોની		સાધારણ	૧૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૦૦	છીનરમજી ગોખા		સારી	૪૦			
ચતિજી ૧૯૦૦	છીનરમજી હુણીવાલ		સાધારણ	૨૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૦૦ લગભગ	ચંદનમજી લોહા		સારી	૫૦			આ દસાહર પાર્શ્વનાથજીના દસાહરના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીમંથ ૧૯૫૦ લગભગ	મોહનલાલ કચ્છરમજી	૧૮૪૦	ખરાબ	૧૨			
શ્રીમંથ ૧૭૫૦ લગભગ	મંત્રીલાલજી કુંભરવાલ		સારી	૧૨૫	૧		
શ્રીમંથ ૧૮૫૦ લગભગ	શ્રીમંથ		સાધારણ	૧૧૦	૧		ઉપાસકમાં જોડે માગ છે.
શ્રીમંથ ૧૭૫૦ લગભગ	"		"		૩		એક પુસ્તક બંધાર છે.
શ્રીમંથ ૧૭૧૪	"		"				
શ્રીમંથ ૧૭૧૦	"		"				
આચાર્ય ગુણાનંદજી ૧૯૧૪	આચાર્ય વિજયચંદજી કેતકી		"				એક પુસ્તક બંધાર છે.
શ્રીમંથ ૧૯૪૪	શ્રીમંથ		"	૮	૧		
ચતિજી ૧૯૦૦	વગ્દાસજી ગોખા		"	૪	૧		
શ્રીમંથ ૧૭૫૦	મંત્રીલાલજી મોટી		સારી	૧૫			
શ્રીમંથ ૧૯૦૦	ઉત્તરચંદજી બાજી		સાધારણ	૨૦			

નંબર	ગામનું નામ	હેક્ટર	રેલ્વે સ્ટેશન.	પાસટ ઓફિસ.	ખાંધણી.	મુખનાયક	પ્રતિભાઈની રાખ્યા
૨૬૦૧	કુલિયા	ઝાસવાલના વાસમા	બીજેનગર ૨૦ મા. દૂર	શાકપુરા	શિખરખંધ	શાંતિનાયક	પાપાણુ-ધાણુ ૪—
૨૬૦૨	ધનોપ	બજારમાં	૧૪ મા. દૂર	દેવલિયા (બડી)	ધૂમટખંધ	પાર્શ્વનાયક	૪— ૬
૨૬૦૩	સાંગરિયા	"	"	"	"	આદિનાયક	૫— ૫
૨૬૦૪	ધટડિયા	"	૧૨ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાયક	૨— ૨
૨૬૦૫	કોહિયા	"	૧૦ મા. દૂર	"	"	"	૧— ૨
૨૬૦૬	અરવડ	"	૧૪ મા. દૂર	"	"	આદિનાયક	૧—
૨૬૦૭	દેવલિયાકલ્વા	"	૮ મા. દૂર	દેવલિયાકલ્વા	ધર	મુમતિનાયક	૪— ૪
૨૬૦૮	બડલી	"	૪ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	આદિનાયક	૪— ૨
૨૬૦૯	હુરડા	"	૪ મા. દૂર	ગુલાબપુરા (મેવાડ)	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાયક	૩— ૩
૨૬૧૦	"	"	"	"	ધૂમટખંધ	"	૩— ૪
૨૬૧૧	ગુલાબપુરા	"	૨ મા. દૂર	ગુલાબપુરા	"	વાસુપૂજ્યક	૩— ૧
૨૬૧૨	બીજેનગર	"	"	બીજેનગર	ધર	ચંદ્રપ્રભુક	૧— ૧
૨૬૧૩	કુડકી	"	મગધિયાવાસ ૧૮ મા. દૂર	ખોસાગન	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાયક	૪— ૩
૨૬૧૪	ખોસાગન	"	૧૨ મા. દૂર	"	"	મુપાર્શ્વનાયક	૫— ૫
૨૬૧૫	"	સોનીનો વાસ	"	"	ધર	શાંતિનાયક	૧— ૩

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	મદીવાલારનું નામ.	સેખના સંવત.	દશરતની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપા- મથ.	ધર્મ- શાળ.	વિશેષ નોંધ
બનુજી ઠાંગજી સંમેની ૧૫૪૫	કેશરીસોમજી ચૌધરી		ખરામ	નથી			વિચાગ દેરામર છે.
ચાલજી પારખ ૧૮૮૨	દમીરમજી સોલ		સાધારણ	૬૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૮૫૦ લગભગ	ભુરાવાલજી ચૌધરી		"	૫૦	૧	૧	એક પુત્રના બંધાર છે.
ઉદારમજી બીલવાડિયા ૧૯૫૦	ઉદારમજી બીલવાડિયા		"	૩૦			
શ્રીમંથ ૧૯૦૦ લગભગ	દમીરસોમજી		"	૫૦			
શ્રીમંથ ૧૯૨૫	ભુરાવાલજી નાગેશ		"	૫૦			
શ્રીમંથ ૧૮૦૦ લગભગ	મુનીલાલજી સુરાજી		"	નથી	૧		
શ્રીમંથ ૧૭૫૦ લગભગ	મુનમજીજી ભુરા		"	"	૨		
"	મેધરાજી ચૌધરી		ખરામ	"	૧	૧	બહુ જ સર્ખ દેરામર છે.
ચનિજી ૧૮૦૦ લગભગ	ચનિ ચંદ્રકુમરજી		સાધારણ	"			એક પુત્રના બંધાર છે.
શ્રીમંથ ૧૯૯૫	મુનીમ કેમુરમજી	૧૯૯૨	સારી	૨૦૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૮૩	દરગાજી જેતરાજી લોન		સાધારણ	૪૦૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૮૦૦ લગભગ	મિમરાજી		"	૪૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૦૦ લગભગ	મોહલાલજી મહેતા		સારી	૧૫૦			એક પુત્રના બંધાર છે.
ચનિજી ઠાંગજી સંમેની લગભગ ૧૯૦૦	-		સાધારણ				ચનિજીના ઉપ. ૫૫૫માં છે.

નંબર	ગામનું નામ	કેશનું	રહેલું જેટલાન.	પેશા કેશકરિ.	ધાંધણી	મુજતાયક	મતિનાયકની દાખલા
૨૬૧૬	ગોવિંદગઢ	આબિયાવાસ	મોંગડિયાવાસ ૧૪ મા. દૂર	ગોવિંદગઢ	ઘૂમટખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પારાણ-ધાતુ ૬—૬
૨૬૧૭	આગેવા	બજારમાં	ગુડિયા ૧૪ મા. દૂર	જેતારણુ	શિખરખંધ	"	૨—૪
૨૬૧૮	જેતારણુ	"	બર ૧૪ મા. દૂર	"	"	વિમલનાથજી	૬—૮
૨૬૧૯	"	"	"	"	ઘૂમટખંધ	મુનિસુવન સ્વામી	૩—૩
૨૬૨૦	"	આમળદાર	"	"	શિખરખંધ	ધર્મનાથજી	૧૧—૫
૨૬૨૧	નીઆજ	મોતીચોક	૯ મા. દૂર	નીઆજ	ધાબાખંધ	આદિનાથજી	૪—૬
૨૬૨૨	બહુંદા	બજારમાં	બીલાડા ૧૬ મા. દૂર	બહુંદા	શિખરખંધ	"	૨—
૨૬૨૩	અણુંદપુરકાણુ	"	૨૦ મા. દૂર	અણુંદપુર કાણુ	"	"	૩—૩
૨૬૨૪	નીબોળ	"	૧૦ મા. દૂર	બીલાડા	ધાબાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૬૨૫	લાંબિયા	"	મેડતાસીટી ૧૮ મા. દૂર	અણુંદપુર કાણુ	"	"	૧—૨
૨૬૨૬	રાસ	ગઢની પાસે	ખિયાવર ૧૮ મા. દૂર	ખીસાંગન	"	"	૮—૬
૨૬૨૭	ગીરી	"	બર ૮ મા. દૂર	સેંડરા	"	"	૮—૨
૨૬૨૮	ખીરાંટિયા (મેળાવાળા)	નીચલા વાસમાં	સેંડરા ૬ મા. દૂર	"	"	"	૧—૨
૨૬૨૯	ખિયાવર	ખીપલિયા બજાર	ખિયાવર ૧ મા. દૂર	ખિયાવર	ઘૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૪—૮

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વટીચક્રકારનું નામ.	યોજનો સંવત.	દેશસરની સ્થિતિ.	જેતોની વસ્તી.	દેખા- મવ.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીકંથ ૧૯૪૦	શ્રીકંથ		સાધારણ	નથી	૧		
શ્રીકંથ ૧૯૫૦ લગ્નમ	"		છર્જ	૫૦	૧	૧	છર્જ દેશસર છે.
બાનેશમ બંડારી લગ્નમ ૧૯૫૦	શ્રી સરદારમલજી	૧૯૫૪	સાધારણ	૧૬૦	૫	૧	શ્રીધાર્થનાથ ભગવાનની ષ. ૧૧૩૨ સાતી મુર્તિ
							પ્રાચીન છે.
શ્રીધી ભોળામી ૧૯૦૦	શ્રી: બંધારામજી		સારી				
મુખાયા શેઠાણી બાળમેર વાળા ૧૯૦૦	શ્રી સરદારમલજી	૧૩૫૩	"				
પતિજી ૧૭૦૦	શ્રીકંથ		સાધારણ	૧૨૦	૧	૧	
૧૨૨૧મવજી મુગમિયા ૧૯૫૦	"	૧૯૪૦	"	૨૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૦૦ લગ્નમ	"	૧૫૦૧	"	નથી		૧	
શ્રીમંથ ૧૯૦૦	"		"	૪૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૪૦૦ લગ્નમ	મુળા સોદનરામજી		છર્જ	૫	૧		છર્જ દેશસર છે.
શ્રીમંથ ૧૯૪૦ લગ્નમ	શ્રીમંથ		સાધારણ	નથી	૧		
શ્રીમંથ ૧૧૦૦ લગ્નમ	"		"	૧૦૦	૧	૨	
૫૧૧ શાનવાનજી બોરોદિવજી ૧૭૦૦	"		સારી	૨૦૦	૨	૨	
કુલપતિ શાનવાન શાનવાન ૧૯૮૮	કુલપતિ શાનવાન શાનવાન		"	૧૦૦	૨	૧	શ્રી મુળા બંધાર છે.

સંખ્યા	માસનું નામ	કેસનું	રેલ્વે સ્ટેશન.	પિયર સાક્ષિ.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિભાણની સંખ્યા
૨૬૩૦	બિયાવર	ડીગી મહોલ્લો	બિયાવર ૧ મા. દૂર	બિયાવર	ધાત્રાબંધ	આદિનાથજી	પાપાણ-ધાત્ર ૧—૬
૨૬૩૧	"	ધાનમંડી	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૧૬—૮
૨૬૩૨	બિયાવર (જૂનું)	બજારમાં	૪ મા. દૂર	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૪—૩
૨૬૩૩	દુધોડ	"	ધારેશ્વર ૧ મા. દૂર	ધારેશ્વર	"	મુમતિનાથજી	૩—૧
૨૬૩૪	આહિવા	"	આહિવા ૪ મા. દૂર	આહિવા	"	શાંતિનાથજી	૧૨—૨૯
૨૬૩૫	બડા વિઠોડા	"	મારવાડ જંકશન	મારવાડ જંકશન	"	"	૭—૯
			૪ મા. દૂર				
૨૬૩૬	"	ગામબહાર	"	"	ધૂમટબંધ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૬૩૭	મસૂદા	બજારમાં	બિયાવર ૫ મા. દૂર	મસૂદા	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૧—૯
૨૬૩૮	બમેલા	ઓસવાલોના વાસમાં	બાદનવાડા ૬ મા. દૂર	"	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૨—૨
૨૬૩૯	દાંતડા	બજારમાં	મંગલિયાવાસ ૪ મા. દૂર	મંગલિયાવાસ	"	સંભવનાથજી	૪—૧
૨૬૪૦	ખરવા	"	ખરવા ૨ મા. દૂર	ખરવા	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૫—૨
૨૬૪૧	સમેલ	"	" ૮ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૧—૨
૨૬૪૨	રાણવસ	"	રાણાવસ ૩ મા. દૂર	મારવાડ જંકશન	ધાત્રાબંધ	શાંતિનાથજી	૩—૧

અંકાવનારનું નામ તથા સ્થળ	વહીવટાદારનું નામ	લેખનો સંખ્યા	રેકૉર્ડની સ્થિતિ	રેકૉર્ડની વસ્તી	કિંદા અથ શાળા	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
અનિશી મણિરામજી ૧૯૦૦	અનિશી નંદલાલજી રૂપચંદ્રજી		સારી				
શ્રીમંત્ર ૧૯૦૦	શ્રીમંત્ર		"				સોનેરી ચિત્રામ બહુ નર મુંદર છે.
શ્રીમંત્ર ૧૮૭૫	જાનકમલ મુળનમલ અંકારી		"	૨૮	૧	૧	
શ્રીમંત્ર ૧૮૦૦	શ્રીમંત્ર	૧૯૧૩	"	૧૦૦	૧	૧	
શ્રીમંત્ર ૧૭૦૦ સગમજ	નમરજી જલસાજી		"	૩૧૦	૨	૧	એક મંથનગાર છે.
શ્રીમંત્ર ૧૭૫૦ સગમજ	શ્રીમંત્ર	૧૯૮૫	"	૧૨૦	૧	૨	
શ્રીમંત્ર ૧૯૫૦	"	૧૯૦૩	"				
શ્રીમંત્ર ૧૯૮૫	લાલચંદ્ર નાર		સાધારણ	૩૫૦	૧		
શ્રીમંત્ર ૧૯૦૦	શ્રીમંત્ર		"	૧૨૫	૧		
શ્રીમંત્ર ૧૯૫૦	પ્રસાદન રાજ	૧૧૭૭	ખરામ	૨૦	૧		
શ્રીમંત્ર ૧૧૪૪	જાલચંદ્ર જામનજી પાણન		સારી	૧૦	૧		
શ્રીમંત્ર ૧૭૦૦ સગમજ	શ્રીમંત્ર		સાધારણ	૨૦		૧	મુળનાથ અગવાનની મંદિર આશિનાથની છે તેમજ પાશ્વ- નાથના નામથી પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીમંત્ર ૧૮૦૦ સગમજ	"		"	૩૦	૧		

નંબર	મામલું નામ	કેસલું	ફેલ્ડે રેકૉર્ડ	ધારક નામ	બાંધણી	મુજતાયક	અભિયાનની સંખ્યા
૨૬૪૩	રાણાવસ	બગરમાં	રાણાવસ ૧ મા. ફર	રાણાવસ	શિખરખંધ	મદાવીરસ્વામી	પાપાણ-ધાતુ ૫—૧
૨૬૪૪	સીરીઆરી	"	૪ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૪—૧
૨૬૪૫	ગાણુંદા	"	બાંતા રૂધ- નાથગઢ	મારવાડ જંકણ	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૧—૨
			૬ મા. ફર				
૨૬૪૬	આઢિવાનીદેવલી	"	૫ મા. ફર	"	શિખરખંધ	"	૩—૧
૨૬૪૭	બાંતા	"	૨ મા. ફર	બાંતા રૂધનાથગઢ	"	પાર્શ્વનાથજી	૭—૨
૨૬૪૮	બીમાડા	"	બીનવાલિયા ૨ મા. ફર	બીનવાલિયા	"	શાંતિનાથજી	૩—૪
૨૬૪૯	પનોતા	"	૧૨ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૩—૭
૨૬૫૦	કોટસોલંકિયારો	"	૧૪ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૮૧—૨૨
૨૬૫૧	મગરતળાવ	"	સોમેસર ૧૪ મા. ફર	ધાણેરાવ	ધર	"	—૧
૨૬૫૨	વાગોળ	"	"	"	શિખરખંધ	"	૧—૪
૨૬૫૩	સુમેર	રસ્તા ડિપર	રાણી ૧૪ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૪—૧
૨૬૫૪	સીવાસ	કોટની પાસે	બીમાલિયા ૬ મા. ફર	બીમાલિયા	ધાખાખંધ	"	—૧
૨૬૫૫	ધેનડી	બગરમાં	સોમેસર ૬ મા. ફર	"	ધૂમટખંધ	"	—૧

બનાવનારનું નામ તથા સંવત.	વડીલશાસન નામ.	લેખનો સંવત.	દેશાચરની રિતિ.	કોનોની વસ્તી.	હિસા સવ.	ધર્મ શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીકૃષ્ણ ૧૯૦૦ લગ્ન	શ્રીકૃષ્ણ		સારી	૮૦	૧		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૭૦૦ લગ્ન	"	૧૯૫૧	ખગમ	૧૨			
શ્રીકૃષ્ણ ૧૯૫૨	"	૧૯૫૧	સાધારણ	૪૦	૨		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૯૮૪	"	૧૯૭૭	સારી	૧૬૦	૧	૨	
શ્રીકૃષ્ણ ૧૨૦૦	"		"	૨૪૦	૨	૧	
શ્રીકૃષ્ણ ૧૪૫૦	"		"	૨૦૦		૧	
શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૨૦	"		"	૧૦	૧	૧	
શ્રીકૃષ્ણ ૧૫૦૦	"		ખગમ	૧૨	૧	૧	હર્મદેશસર ડે. રંગમડપ નો કદમ હર્મ ડે. પુષ્પડે
							તથા શિખરના કામમાં નીમડે ડે.
શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૪૬	"		સાધારણ	૭૨	૧		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૦૦ લગ્ન	"		સારી	૧૧૦	૧		
શ્રીકૃષ્ણ ૧૪૦૦ લગ્ન	"		"	૫૫૦		૧	માન્ડોન ત્રીધ ડે. લખવા ડે. ડે.
શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૮૬	"		"		૨	૧	
શ્રીકૃષ્ણ ૧૬૧૮	"		"	૪૦	૧	૧	

નંબર	ગામનું નામ	કેટાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	વાંવડી	મુખનાયક	પ્રતિભાજીની રૂબરૂ
૨૬૫૬	ખીલોવણી	બબરમાં	સોમેસર ૫ મા. દૂર	ભીમાલિયા	દૂમટખંધ	પાર્શ્વનાયક	પાપાણુ-ધાટુ — ૨
૨૬૫૭	પાંચોટીઆ	"	ભીમાલિયા ૨ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુ	૫— ૨
૨૬૫૮	જેતસીંગજીકા ગુડા	"	સોમેસર ૨ મા. દૂર	સો.મેસર	દૂમટખંધ	આદિનાયક	૫—
૨૬૫૯	સાંવલતા	"	૪ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	શાંતિનાયક	૩— ૪
૨૬૬૦	રાણીરેશન	"	રાણી	રાણી	"	"	૩— ૪
૨૬૬૧	રાણી ઉર્ફ સરદારગઢ	"	૧૧ મા. દૂર	"	"	"	૬— ૨
૨૬૬૨	ખીચેલ	"	૩ મા. દૂર	"	"	"	૪— ૨
૨૬૬૩	"	ગામખદાર	"	"	"	આદિનાયક	૨૫— ૨
૨૬૬૪	ધણી	બબરમાં	ફાલના ૩ મા. દૂર	બાલી	"	શાંતિનાયક	૬— ૨
૨૬૬૫	ખુડાલા	જૂનાબબરમાં	૮ મા. દૂર	ફાલના	"	ધર્મનાયક	૧૨— ૩
૨૬૬૬	બાલી	બબરમાં	૪ મા. દૂર	બાલી	"	આદિનાયક	૧૫— ૪

અધિકારનારનું નામ તથા સંચાલ	વહીવટદારનું નામ	સેબનો સંવત	રેસાઇરની રિયનિ.	ફોનોની વસ્તી	ઉપ- મથ	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
બીજી ૧૮૫૦ સરખ	શોસંધ		સાચી	૫૬		૧	
બાવેશવરાળા લીશોએ ૧૧૫૦	..	૧૮૦૩	..	૧૧૨	૧	૧	
શોસંધ ૧૮૫૦ સરખ	..		ખરામ	૨૦	૧	૧	
શોસંધ ૧૮૦૦ સરખ	..		સાચી	૧૨૦		૧	
શોસંધ ૧૮૬૦	અલામચંદ અમુચંદ		..	૨૦૦		૩	
અમુચંદ ૧૮૫૧	શોસંધ		..	૧૦૦	૩	૨	એક પુસ્તકમાંથી છે. કાચનું જડાવકામ મુંદર છે. કો'ન
							પરચિતકામ પણ પ્રાચીન છે
શોસંધ ૧૧૫૪	શોસંધની પેલી		..	૮૦૦	૧૦	૧	એક મદારીર નીન લાવેલી તે પેલીના કાળા દાઘ તરફ
							કોમી કાઉમરિયા મુંદર પ્રાચીન છે. રંગમગ પ્રાચીન
							એ. મળનાવત્તા પરિશર પર મ. ૧૧૫૪ના સંખ છે.
નશીગાઈ ૧૬૨૦	મનકરણાઈ શોસંધ		..				
શોસંધ ૧૧૦૦	ગેશાઈ નવચાઈ		..	૧૨૫	૨	૧	આ રેસાઇરના પુખટમાં અંકગણનાના ગુણ ગુણ
							એક ગેરાઈ પણ છે.
શોસંધ ૧૧૫૫	શોસંધની પેલી		..	૧૦૦૦	૧	૧	૨ પુસ્તકમાંથી છે મળ નારાઈની મળિ પ્રાચીન છે.
શોસંધ ૧૧૦૦	શોસંધ (ગેરાઈ)		..	૨૦૦૦		૬	

નંબર	ગામનું નામ	સાલ	રેલ્વે સ્ટેશન	પાસ સીધા	વાંચણી	મુખનાયક	પ્રતિમાનની સંખ્યા
૨૬૬૭	બાલી	બગરમાં	ફાલના ૪ મા. દૂર	બાલી	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણ-ધાતુ ૨૮—૧૬
૨૬૬૮	"	"	"	"	"	ધર્મનાથજી	૩—
૨૬૬૯	બોયા	"	૬ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૪—૨
૨૬૭૦	હસ્તિકુંડી	પહાડની તળેટીમાં	ઐરનપુરાસ ૯ મા. દૂર	સેવાડી	"	મહાવીરસ્વામી	૩—
૨૬૭૧	ભાટુંદ	ગામની ભાગોળે	૮ મા. દૂર	ઐરનપુરાસ	ધાખાબંધ	પાર્શ્વનાથજી	— ૧
૨૬૭૨	વિજાપુર	બગરમાં	"	સેવાડી	શિખરબંધ	મંભવનાથજી	૯—૧૩
૨૬૭૩	સેવાડી	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૫૩—૪
૨૬૭૪	"	ગામબહાર	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૫—૭
૨૬૭૫	લુણાવા	"	ફાલના ૮ મા. દૂર	લુણાવા	"	આદિનાથજી	૧૨—૬
૨૬૭૬	"	બગરમાં	"	"	"	પદ્મપ્રભુજી	૩—૪
૨૬૭૭	લાહારા	"	૧૦ મા. દૂર	બાલી	"	આદિનાથજી	૧૧—૭

ગંધારનારનું નામ તથા સંવત.	મહાવિદ્યારણું નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	ઉપા- શય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
ગેમાજી ૧૯૦૦	શ્રીમનમોહનપાર્શ્વનાથજીની ચેડી		સાચી				૧ યોગસલાહ લાયકોરી અને ૧ પોરવાડ લાયકોરી છે.
							કાચનું જ્યાંવકામ ૧૬૦૪ ચુંદર છે. મૂળનાયકના પરિ-
							કર ૫૨ સં. ૧૧૬૨ નો લેખ છે
ધતિ ત્રિલોકશાસ્ત્રજી ૧૯૫૦	"		"				ધતિજીના ઉપાશ્રયમાં છે.
શ્રીમંથ ૧૭૦૦	"	૧૮૮૩	"	૪	૧	૧	સં. ૧૨૫૨ની સાલની એક ભેતી મૂર્તિ પ્રાપ્તીના છે.
વિદ્યમંથાળજી. ૬૬૬	વિજયપુર શ્રીમંથ		"	નથી		૧	રાતા મદાવીરના તીર્થના નામથી પ્રસીદ્ધ છે.
શ્રીમંથ ૧૯૮૧	શ્રીમંથ		સાધારણ	૪૦	૧	૧	સં. ૧૨૧૦ની સાલનું કાચું દેરાસર આ ગામમાં છે.
શ્રીમંથ ૧૬૦૦ લગભગ	"		સાચી	૪૦૦	૩	૧	એક આત્મવક્ત્રીના જેવો લાયકોરી છે. કાચનું જ્યાંવક
							કામ ચુંદર છે.
શ્રીમંથ ૧૨૫૧	"		"	૬૦૦	૨	૪	એક પુસ્તકમાં કાર છે. સં. ૧૨૪૪ની સાલની ચુંદર
							મૂર્તિ છે.
શ્રીમંથ ૧૬૪૧	"	૧૯૫૨	"				એક ગીતમસ્તકામીની મૂર્તિ છે.
શ્રીમંથ ૧૯૬૯	"		"	૧૦૦૦	૨	૨	
શ્રીમંથ ૧૭૨૫ લગભગ	"		"				
શ્રીમંથ ૧૯૭૦	"		"	૨૦૦	૧	૧	એક લાયકોરી છે.

નંબર	ગામનું નામ	કેસાઈ.	રેલ્વે સ્ટેશન.	થાણે નિર્દેશ.	બાંધણી.	મુળનાયક	અતિનાયકની મંજૂરી
૨૬૭૮	કોટ	બનરમાં	ફાલના ૬ મા. દૂર	બાલી	શિખરબંધ	આદિનાયક	પાપાબુ-ધાતુ ૭—૩
૨૬૭૯	સેસલી	"	"	"	"	પાર્શ્વનાયક	૭—૧
૨૬૮૦	વિનેવા	"	રાણી ૧૧ મા. દૂર	વિનેવા	"	"	૧૫—૨
૨૬૮૧	બાદરધાઉ	"	સોમેસર ૦૧ મા. દૂર	સોમેસર	ધૂમટબંધ	"	૧—
૨૬૮૨	હુઠારિયા	"	૨ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	આદિનાયક	૩—૧
૨૬૮૩	ધણુદરા	"	જવાહી ૨ મા. દૂર	જવાહી	"	ચંદ્રપ્રભુ	૨—૧
૨૬૮૪	જવાહી	"	૧ મા. દૂર	"	"	પદ્મપ્રભુ	૩—૧
૨૬૮૫	ભીમાલિયા	"	ભીમાલિયા ૦૧ મા. દૂર	ભીમાલિયા	"	ત્રિયાંસનાયક	૬—૨
૨૬૮૬	જોળવર	"	કુધાદ ૭ મા. દૂર	મારવાડ જંકશન	"	વિમલનાયક	૫—૪
૨૬૮૭	ધણુલા	"	ખાતા રૂઢ-નાયક ૮ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાયક	૬—૪
૨૬૮૮	ફાલના	ધર્મશાળામાં	ફાલના	ફાલના	"	પાર્શ્વનાયક	૫—૧
૨૬૮૯	મુંડારા	બનરમાં	૯ મા. દૂર	મુંડારા	ધૂમટબંધ	"	૩—૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટશાસ્ત્ર નામ.	લેખનો સંવત.	દરાશરની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	ઉપા-સચ.	ધર્મ-શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૫૧	શ્રીસંધ		સારી	૧૭૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૩૦૦ લગભગ	મનમોહન પાર્શ્વનાથજીની પેઢી યુ. બાલો		"	નથી		૧	ખરિફર પર સં. ૧૪૬૩ નો લેખ છે. મૂળનાથજીની
							શ્રીતે પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૧૨૩	શ્રીસંધની કમીડી	૧૬૮૮	"	૨૦૦૦	૧	૩	એક લાયબ્રેરી છે. એક ગ્રંથ બંધાર છે. મૂળનાથજીના પરિ-
							કર પર સં. ૧૧૨૩નો લેખ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૫૦	શ્રીસંધ		"	૨૦			
શ્રીસંધ ૧૬૩૬	"		સાધારણ	૧૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૫૦	"		સારી	૮૮	૧	૧	
શ્રીસંધ	"	૧૬૫૧	"	૮૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૫૦ લગભગ	"		"	૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	"	૧૮૬૨	છૂટું	૨૦૦	૧		દેરાસર છૂટું છે.
શ્રીસંધ ૧૫૬૭	"		સારી	૧૮૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	શ્રીસંધની પેઢી ખુલ્લા	૧૯૬૧	"	નથી		૧	
"	શ્રી ચંતિનાથ ભગવાનની પેઢી, મુંઝરા	૧૭૮૩	"	૮૦૦	૪	૩	એક લાયબ્રેરી છે.

ક્રમિકર	ગામનું નામ	હકાલુ.	ફલે સંકેત.	પોસ્ટ કોડ.	બંધારી.	મુખનાયક	પ્રતિબાધની સંખ્યા
૨૬૯૦	મુંડારા	ગામખંદાર	ફાલના ૯ મા. ફર	મુંડારા	શિખરખંધ	આદિનાયક	પાપાણુ-ધાતુ ૩—
૨૬૯૧	"	બખરમા	"	"	"	શાંતિનાયક	૪૫— ૨
૨૬૯૨	ધામલી	"	ખાંતા રૂધનાયક ૬ ૧ મા. ફર	ખાંતા રૂધનાયક ૬	"	અજીતનાયક	૮— ૧
૨૬૯૩	ખેરવા	"	આબ્વા ૫મા. ફર	ખેરવા	"	શાંતિનાયક	૨૬—૧૦
૨૬૯૪	ભુસી	"	સોમેશ્વર ૩ મા. ફર	સોમેશ્વર	"	મહાવીરસ્વામી	૪— ૩
૨૬૯૫	ભાંદા	"	ફાલના ૧૨ મા. ફર	સાદડી	"	પાર્શ્વનાયક	૫— ૩
૨૬૯૬	રાજપર	ગામખંદાર	૧૫ મા. ફર	"	"	શાંતિનાયક	૭— ૧
૨૬૯૭	આના	બખરમા	રાણી ૧૦ મા. ફર	ધાણેરાવ	"	"	૨— ૨
૨૬૯૮	દેમુરી	દેરોકાવાસ	૧૪ મા. ફર	દેમુરી	"	"	૭— ૨
૨૬૯૯	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાયક	૩— ૬
૨૭૦૦	"	બખરમા	"	"	"	આદિનાયક	૬— ૬
૨૭૦૧	"	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુ	૪— ૧
૨૭૦૨	હાળોપ	"	૮ મા. ફર	નાડોલ	"	આદિનાયક	૬— ૧
૨૭૦૩	દાદાવસી	"	૪ મા. ફર	ફાલના	"	શાંતિનાયક	૩— ૧

અધિકારનારનું નામ તથા સંવત.	રક્તિવટારણું નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની રિતિ.	જોનાની વસ્તી.	દિવા- મણ.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંઘ ૧૯૫૦	શ્રી સતિનાથ જાગવાનની પેઠી, યુઝારા		સારી				
શ્રીસંઘ ૬૦૫	"		"				આ દેરાસર બહુ જ ખાલીન છે.
શ્રીસંઘ ૧૫૫૦ લગભગ	શ્રીસંઘ	૧૬૭૧	"	૧૦૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૬૫૦ લગભગ	"		"	૨૪૦	૪		
શ્રીસંઘ ૧૮૫૦	"	૧૮૬૩	"	૫૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૦૦૦ વર્ષ પહેલાં લગભગ	શ્રી આ.કે.ની પેઠી સાદા		"	નથી			
શ્રીસંઘ ૧૪૭૮	"		"	૪		૧	
શ્રીસંઘ ૧૯૦૦	ખીમરાજી		"	૧૦૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૫૦૦ લગભગ	ચોરવાલ શ્રીસંઘની પેઠી		"	૮૦૦	૫	૬	
શ્રીસંઘ ૧૯૫૫ લગભગ	"		"				
શ્રીસંઘ ૧૯૦૧ લગભગ	"		"				
શ્રીસંઘ ૧૯૪૦ લગભગ	"		"				
શ્રીસંઘ ૧૯૮૪	શ્રીસંઘ		"	૧૨૫	૨	૧	
શ્રીસંઘ ૧૯૨૧ લગભગ	શ્રીસંઘની પેઠી		"	૨૦૦	૧	૧	શ્રીસંઘ ૧૯૨૧ જૂના ચિત્રો છે.

નંબર	ગામનું નામ	કેસ	ફેલ્ડ રજીસ્ટ્રેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	બાંધણી	મૂળનાયક	પ્રતિભાજીની કુખ્યા
૨૭૦૪	લાસરાગુડા	બજારમાં	ફાલના ૫ મા. ફર	ફાલના	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૪— ૧
૨૭૦૫	સાલગિયા	"	જવાલી ૨ મા. ફર	જવાલી	ધાખાબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૧—
૨૭૦૬	નાદણો બેધારો	"	ભગવાનપુરા ૨ મા. ફર	"	શિખરબંધ	સુવિધિનાથજી	૧— ૧
૨૭૦૭	મીડલ	"	રાણી ૬ મા. ફર	ચાણોદ	"	પાર્શ્વનાથજી	૪— ૧
૨૭૦૮	સાંચેરી	"	જવાલી ૪ મા. ફર	"	"	મનમોહન પાર્શ્વનાથજી	૩— ૧
૨૭૦૯	ખોડ	"	"	જવાલી	"	આદિનાથજી	૭— ૯
૨૭૧૦	"	મુચાનાવાસમાં	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૭
૨૭૧૧	વાલરાઈ	બજારમાં	રાણી ૧૦ મા. ફર	ચાણોદ	ધાખાબંધ	"	૧—
૨૭૧૨	એનલાસોગુડો	"	૧૦ મા. ફર	"	શિખરબંધ	"	૪— ૪
૨૭૧૩	વીહુડા	"	૧૨ મા. ફર	"	ધાખાબંધ	આદિનાથજી	— ૧
૨૭૧૪	ચાણોદ	રાવળાના ચોગાનમાં	૧૪ મા. ફર	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૨૩—૧૬
૨૭૧૫	પાવા	બજારમાં	૧૦ મા. ફર	તખતગઢ	"	"	૫— ૩
૨૭૧૬	કોશીલાવ	"	૧૦ મા. ફર	કોશીલાવ	"	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૪ ૨
૨૭૧૭	"	ભોમિયાના ચોરામાં	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬— ૫
૨૭૧૮	ખીમાડા	બજારમાં	ફાલના ૧૦ મા. ફર	"	"	ત્રેયાસનાથજી	૮— ૧

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખન સંવત.	દેશસરની સ્થિતિ.	જોનાની વસ્તી.	ઉપ- મત.	ધર્મ- શાસ્ત્ર.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૪૦	મણેશભાઈ મુલાગચંદ લાસાવત	૧૯૫૧	સાધારણ	૪		૧	
નમમલ ચેરાણ ૧૯૫૪	શ્રીસંધ		સારી	૩૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગમગ	રૂપચંદ મોતીચંદ	૧૮૫૨	"	૫			
શ્રીસંધ ૧૯૦૦	શ્રીસંધ	૧૮૬૩	"	૧૨૦		૨	
શ્રીસંધ ૧૯૩૭	"		"	૧૨૦	૧		એક લાપચેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૭૦૦	"		સાધારણ	૫૦૦	૨	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૫૧	"		સારી				
શ્રીસંધ ૧૯૮૯	"		"	૧૮	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૫૦ લગમગ	"		"	૪૦૦	૩		
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગમગ	"		સાધારણ	૬૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગમગ	લાલચંદ ચેનાણ	૧૭૯૮	સારી	૪૦૦	૧	૩	
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગમગ	શ્રીસંધ		"	૧૪૦	૧	૧	
વના દયા ૧૯૫૫	"	૧૯૪૮	"	૧૦૦૦	૧	૩	
શ્રીસંધ ૧૯૫૨	"		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગમગ	"		"	૧૨૦	૧		

નંબર	આશુની જાણ	કેસ	મેલે રેકૉર્ડ	પાસ એપ્રિલ	વાંકળી	મુજબનાય	પ્રતિમાણની જાણ
૨૭૧૯	બાબાગામ	બજારમાં	રાણી ૧૦ મા. ફર	સડિરાવ	શિખરબંધ	સંભવનાયજી	પાપાણુ-ધાણુ ૬— ૪
૨૭૨૦	ધણા	"	૮ મા. ફર	"	"	આદિનાયજી	૬— ૧
૨૭૨૧	પીસાવા	"	૧૦ મા. ફર	ચાણોદ	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૧
૨૭૨૨	લાપોદ	"	૧૦ મા. ફર	સડિરાવ	"	પાર્શ્વનાયજી	૭— ૨
૨૭૨૩	ઢોલારા	"	૬ મા. ફર	ચાણોદ	ધૂમટબંધ	આદિનાયજી	૩— ૨
૨૭૨૪	વીરામી	"	૫ મા. ફર	સડિરાવ	શિખરબંધ	શાંતિનાયજી	૧૨— ૨
૨૭૨૫	બસવના	"	ઐરનપુરાસ ૦૧ મા. ફર	ઐરનપુરાસ	"	ધર્મનાયજી	૩— ૩
૨૭૨૬	વીસલપુર	રાજસ્થાનની બાણુમાં	ઐરનપુરાસ ૧ મા. ફર	ઐરનપુરાસ	"	"	૧૫— ૮
૨૭૨૭	સડિરાવ	વાંકળીકુવાસમાં	ફાલના ૭ મા. ફર	સડિરાવ	"	આદિનાયજી	૩— ૨
૨૭૨૮	"	રાજસ્થાનની બાણુમાં બજારમાં	"	"	"	શાંતિનાયજી	૪૪— ૬
૨૭૨૯	સીંદરે	બજારમાં	૫ મા. ફર	"	ધર	પાર્શ્વનાયજી	૫— ૧
૨૭૩૦	કુળણા	"	૮ મા. ફર	"	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૩
૨૭૩૧	બલાણા	"	૧૦ મા. ફર	તખતગઢ	"	"	૩— ૪
૨૭૩૨	તખતગઢ	"	ઐરનપુરાસ ૧૮ મા. ફર	"	"	આદિનાયજી	૪— ૩

પ્રધાનમંત્રીનું નામ તથા સંવત.	વડીલવરદાનું નામ.	લેખનો સંવત.	રેસીડન્સની સ્થિતિ.	જોનાની વસ્તી.	ઉપા- ધ્ય.	ધર્મ- શાળા.	વિદેય મોંઘે
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		સારી	૧૪૦	૨	૧	સોનેરી દિવસમાં મુંદર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૧	"	૧૪૪૫	"	૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૦૮	"		"	૮૦		૩	કાચનું કામ મુંદર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	"		"	૨૪૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	"	૧૮૫૧	"	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૩૦	"	૧૮૫૧	"	૧૨૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૬૦	"		"	૫૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	"		"	૧૦૦૦	૪	૧	જાનપ્રકાશ જોવાપમેરી છે.
મોતીજ વરદાન ૧૮૮૮	મોતીજ વરદાન		"	૧૨૦૦	૫	૧	ખારસનું કામ મુંદર છે.
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"				સં. ૧૧૮૭ની સાલની એક શરૂઆત માંથી છે આ
							રેસીડન્સની પ્રતિબા વરદાન- સરિએ કરેલી છે, ૧૧૦૦માં
શ્રીસંધ ૧૮૭૫	"		"	૧૧૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૮૮૦	"		"	૧૭૫	૧	૧	કાચનું જગાવકામ મુંદર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૪૦	"		"	૫૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીક ધીરાજ વરદાન		"	૨૪૦૦	૫	૧	ખારસનું કામ મુંદર છે.

નંબર	ધારણ નામ	કેમળ	દેવે રેશન.	પાલ પરિત્ત	વાંકળી.	મળનાથ	મતિયાણી સંખ્યા
૨૭૩૩	તખતગઢ	તળાવની પાળ ઉપર	ઝેરનપુરા રોડ ૧૮ મા. દૂર	તખતગઢ	શિખરબંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૫— ૧
૨૭૩૪	"	બગરમાં	"	"	"	"	૭— ૨
૨૭૩૫	"	તળાવની પાળ ઉપર	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૭૩૬	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૩— ૧
૨૭૩૭	ખીવાણુદી	બગરમાં	ઝેરનપુરા રોડ ૧૦ મા. દૂર	ખીવાણુદી	"	મહાવીરસ્વામી	૧૩— ૪
૨૭૩૮	"	ગામખહાર	"	"	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૪— ૪
૨૭૩૯	વાંકળી	બગરમાં	૧૨ મા. દૂર	વાંકળી	"	સુનિસુવતસ્વામી	૧૪— ૪
૨૭૪૦	પોમાવા	"	૬ મા. દૂર	સુમેરપુર	"	કુંથુનાથજી	૭— ૩
૨૭૪૧	સુમેરપુર (જૂનું)	"	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	— ૩
૨૭૪૨	સુમેરપુર(નવું)	દેરાસરનો વાસ	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૩— ૪
૨૭૪૩	"	મોદીઓનો વાસ	"	"	"	કુંથુનાથજી	— ૩
૨૭૪૪	"	શ્રીવર્ધમાન જૈન મોડિંગમાં	"	"	"	શાંતિનાથજી	— ૧
૨૭૪૫	ઉદરી	ગામમાં	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૨— ૧
૨૭૪૬	બખોડાજી	શ્રીશાંતિનાથ ભગવાનની પેઢીના સામે	૪ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૭— ૨
૨૭૪૭	કાલીવાડા	બગરમાં	૨ મા. દૂર	સુમેરપુર	"	"	૬— ૨

વચાવનારનું નામ તથા સંવત.	મહીવાડકારનું નામ.	લેખનો સંવત.	કેસસની સ્થિતિ.	જેતોની વસ્તી.	દિન- સં.	સમ- શાતી	વિશેષ નોંધ
શ્રેઠ ધીરાજ પરમાજી ૧૯૭૬	શ્રીસંધ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૯૫૦	"		"				
જેરૂપજી ઉમાજી ૧૯૮૦	"	૧૯૧૨	"				જૂના ચિત્રો ચિતરેલાં છે.
કપુરજી પરમાજી ૧૯૮૦	શ્રેઠ કપુરજી પરમાજી		"				એક એવીજ નિલમાતાનો આરસનો પદ છે.
શ્રીસંધ ૧૮૫૨	સંધની કમીડી		"	૧૦૦૦	૩	૧	
કપુરચંદજી પરતાપજી સે.આવન ૧૯૮૯	રીખવદાસ ચમનાજી		"				આ કેસસર યુગુરવાવતાર તરીકે પ્રસિદ્ધ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૧૫	શ્રીસંધ		"	૪૦૦	૨	૨	આ કેસસર બહુ જ પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	"		"	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૨	રાવચંદ મોલીચંદ		સાધારણ	૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૭૫	શ્રીસંધ		"	૬૦૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૯૫	"		"				
શ્રીસંધ ૧૯૬૮	શ્રીચંદમાન જોન જોર્ડિમની કમીડી		"				૧૨૫ વિચાર્યાંઆ બજામાં કરે છે.
શ્રીસંધ ૧૯૧૨	શ્રીસંધ		"	૭૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૫૦૪ લગભગ	"		સારી	૫		૧	એક પ્રાચીન તીર્થ છે. પરિ- કરપર સં. ૧૫૦૪નો લેખ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	"		"	૩૫	૧	૧	

નંબર	વાસ્તુ નામ	કેશવ.	ફેલે રોશન.	પેસ્ટ ગ્રાફિસ.	બાંધણી.	મૂળનામ	પ્રતિમાની સંખ્યા
૨૭૪૮	પેરવા	રાવળાની પાસે	સાંઠરાવ ૧૧ મા. ફર	બાલી	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	પાપાણ-ધાતુ ૭— ૧
૨૭૪૯	ભેંસાણા	બજારમાં	સોજતરાડ ૩ મા. ફર	સોજતરાડ	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨—
૨૭૫૦	માંડા	"	૬ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૩—
૨૭૫૧	મુસાલિયા	"	૨ મા. ફર	"	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૩— ૧
૨૭૫૨	કંટાલિયા	"	૬ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૭— ૪
૨૭૫૩	ચતુરાજીકા ગુડા	"	૯ મા. ફર	"	ધાખાબંધ	આદિનાથજી	— ૨
૨૭૫૪	બગાગુડા	"	૧૦ મા. ફર	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૪—
૨૭૫૫	બગડી	"	સજજનપુર ૨ મા. ફર	સજજનપુર	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૮— ૩
૨૭૫૬	દેલવાસ	"	બગડી ૬ મા. ફર	"	ધૂમટબંધ	મહાવીરસ્વામી	૪— ૮
૨૭૫૭	મુરડાવા	"	ચંડાવલ ૨ મા. ફર	ચંડાવલ	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧૧— ૬
૨૭૫૮	કરમાવસ	"	૩ મા. ફર	"	"	"	૩— ૨
૨૭૫૯	પીપલિયા	"	ગુડિયા ૨ મા. ફર	ગુડિયા	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૩— ૧
૨૭૬૦	દાયલાણા	"	સોમેસર ૧૨ મા. ફર	ધાણેરાવ	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૭— ૩
૨૭૬૧	બડીજવત	"	૪ મા. ફર	સોમેસર	"	મલ્લિકનાથજી	૩— ૨
૨૭૬૨	ખારલા	"	જવાલી ૪ મા. ફર	જવાલી	ધાખાબંધ	કુંથુનાથજી	૪— ૨

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત	વહીવાદારનું નામ	લેખન સંવત	દસરાની રિવાજ	જેનાની વસ્તી	ઉપા- અથ	ધર્મ શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ	૧૦૧૦	સારી	૨૫	૧	૧	
મતિજી ૧૮૦૦ લગભગ	"		"	૪	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	"		સાધારણ	૩૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૧૦	"	૧૬૫૫	સારી	૨૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૭૫૭	"		"	નથી	૨		
શ્રીસંધ ૧૬૪૯	"		સાધારણ	૬૦			અતિમાજી એક મહાનમા છે.
શ્રીસંધ	"	૧૫૪૫	"	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		સારી	૨૦૦	૩	૫	એક લાખેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	"		"	૨૦			
કલિંગરાગા ૧૪૫૦ લગભગ	"		"	૮	૧	૧	આચીન તીર્થ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૧૯	"	૧૭૭૭	"	૫૦	૧		
મુના તારાચંદજી રોયરાજજી ૧૬૦૦	"	૧૨૨૬	"	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૩૦૦	"		"	૨૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૬૫૪	"	૧૬૫૧	જીવ	૨૦	૧		જીવદિસાર છે. મરામતની જરૂર છે.
શ્રીસંધ ૧૯૮૦	"		સારી	૧૨૦	૧		

નંબર	સાબલું નામ	રેકર્ડ	દેવે રેકર્ડ	સેરા રેકર્ડ	નમંદગી	મૂળનામ	પ્રતિપાલની સંખ્યા
૨૭૬૩	રાણાજીની દેવલી	બબરમા	સોમેસર ૪ મા. ફર	સોમેસર	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	વાપાણુ-ધાતુ ૨—૮
૨૭૬૪	નીપળ	"	૮ મા. ફર	ધાણેરાવ	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૭—૨
૨૭૬૫	માલા	"	ક્રીશનગઢ ૧૪ મા. ફર	ક્રીશનગઢ	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૩—
૨૭૬૬	સાદડી	ખરતરોનો ઉપાશ્રય	ફાલના ૧૬ મા. ફર	સાદડી	ધર	નેમિનાથજી	—૫
૨૭૬૭	"	મોટા દેરાસરની બેડે	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૪—
૨૭૬૮	"	મોટું દેરાસર રાવળાની પાછળ	"	"	શિખરખંધ	"	૧૪૪—૭૮
૨૭૬૯	"	રાણકપુરજીના રસ્તાપર	૧૭ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૯—૧
૨૭૭૦	"	આત્માનંદ જૈનવિદ્યાલયની પાછળ	૧૬ મા. ફર	"	"	"	૩—૧
૨૭૭૧	"	બહારની ધર્મશાળામાં	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩—૩
૨૭૭૨	રાણકપુરજી	જૈન ધર્મશાળા	૨૨ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૧૬૯—૨
૨૭૭૩	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૨૮—
૨૭૭૪	"	"	"	"	"	નેમિનાથજી	૧૧—
૨૭૭૫	ધાણેરાવ	નવી પાટી	રાણી ૧૫ મા. ફર	ધાણેરાવ	"	કુંથુનાથજી	૧૨—

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	ચૂંટીવાદારનું નામ.	દેખતો સંવત.	દેરાસરની રિયતિ.	ભેંટાની વસ્તી.	ઘણ- શય.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૨૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦	"		ઝૂંઘું	૬૦	૧		ઝૂંઘું દેરાસર છે. પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૭૫૦	બીજનસીંગજી મહેલા		ખરાબ	૪			
"	દીરાચંદજી મુતા	૧૨૨૮	સાધારણ	૩૦૦૦	૬	૧	
"	શ્રી આ. કે. ની પેટી	૧૨૨૮	સારી				
"	"	૧૨૨૯	"				ભોંયરામાં પ્રાચીન ધાતુની પ્રતિમાઓ છે.
"	"	"	"				
શ્રી મંદનમલ પુખરાજજી સં. ૧૯૬૬	શ્રી મંદનમલજી પુખરાજજી		"				
૧૯૬૯	શ્રી આ. કે. ની પેટી		"				
શ્રી ધરણાશાહ પોરવાડ ૧૪૬૬	"	૧૪૬૬	"	નથી		૩	એક શુદ્ધમૂર્તિ છે આ દેરા સરનું સ્થાપત્ય ભારતભરમાં અનન્ય છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	"		"				આ દેરાસરમાં જમણા હાથ તરફ એક બોધરૂં છે.
"	"		"				આ દેરાસરના પાછળના ભાગમાં મુંદર સિદ્ધમૂર્તિઓ
							છે. આ દેરાસરના ચોગા- નમાં ડાબા હાથ તરફ એક બોધરૂં છે.
રહેઠાં અમીચંદ નાથાભાઈ ૧૮૭૨	શ્રીમદ્દાવીરરામી ભગવા- નની પેટી	૧૮૭૨	"	૧૨૦૦	૫	૪	

નંબર	મામતું નામ	ટકાણું	ફેલ્ડ રેકૉર્ડન.	પાસ સાક્ષિયા.	બાંધણી.	મુળનાયક	પ્રતિમાણની સંખ્યા
૨૭૬૧	નાડલાઈ	જેખલપર્વતની ટેકરીના મૂળમાં	રાણી ૧૪ મા. ફર	ધાણેરાવ	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	પાપામ્-ધાણ ૩—
૨૭૬૨	"	જેખલપર્વતની તળેડીમાં	"	"	"	નેમિનાથજી	૩—
૨૭૬૩	"	"	"	"	"	સોગડિયા મુપાર્શ્વનાથજી	૧—
૨૭૬૪	"	"	"	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૬—
૨૭૬૫	"	"	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૩—
૨૭૬૬	"	જેખલપર્વતપર	"	"	"	આદિનાથજી	૧—
૨૭૬૭	"	ગિરનાર પર્વતપર	"	"	"	નેમિનાથજી	૧—
૨૭૬૮	નાડોલ	બગરમાં	રાણી ૮ મા. ફર	નાડોલ	"	"	૭—
૨૭૬૯	"	"	"	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૮૦૦	"	"	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૩—
૨૮૦૧	"	"	"	"	"	પદ્મપ્રભુજી	૨૯—૩૧
૨૮૦૨	વરકાણા	ધર્મશાળાની જોડે	૨ મા. ફર	વિઝેવા	"	વરકાણા પાર્શ્વનાથજી	૧૭૨—૩૦
૨૮૦૩	કોરટાતીથઈ	બગરમાં	ઝેરનપુરા રોડ ૧૨ મા. ફર	ઝેરનપુરા રોડ	"	આદિનાથજી	૭—૨૦

બંધાવનારનું નામ તથા સ્થળ.	વહીવટકારનું નામ.	સેવાનો સંવત.	દસસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	દેખા-અથ-રમણ.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ	શ્રીસંધ		સાધારણ			એક જિન પ્રતિમા લગભગ દસમા સદીની છે. કામ-
						શાલિના પ્રસંગે છે.
શ્રીસંધ	"		સારી			દસમા સદીના સ્થાપત્યો છે.
"	"		"			"
"	"		"			"
શ્રીસંધ ૧૯૩૪	"		"			
શ્રીસંધ	"	૧૬૭૬	"			સુવર્ણના નામે આ ટેકરી ઓળખાય છે.
"	"	૧૧૫૫	"			મિનાગના નામે આ ટેકરી ઓળખાય છે.
"	શ્રીવજ્રપ્રસુટની પેરી	જ. ના. ૧૮૬૩	સાધારણ	૧૦૦૦	૫ ૨	આ દેગસરમાં માનડેવ-સરિનું ભોવું છે.
"	"		સારી			
"	"	પરિકરનો ૧૧૮૧	"			ભીંતપર જૈનપામિક ચિત્રો છે.
"	"	કાશ્મિરિયા ના ૧૨૧૫	"			એક ધોડા પગ કમારપાળ રાખની મૂર્તિ છે.
"	વરદાસુતીયની પેરી છે.		"	૨૫૦ વિદ્યાર્થીઓ	૧	એક લાવમેરી છે. પંચનીચીં માનું રાણકપુરની નકલનું
						એક તીર્થ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૮	શ્રીસંધ	૧૯૫૮	"	૨૦૦	૧ ૩	તોરણ બદ્ધ જ સુંદર છે.

નંબર	ગામનું નામ	ઠેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	ધારૂ માહિતી	ગ્રાંથાલોકી	મુળનાયક	મતિનાથની સંખ્યા
૨૮૦૪	કારટાતીર્થ	ધોલાગઢની પહાડી નીચે	એરનપુરા રોડ ૧૨ મા. દૂર	એરનપુરા રોડ	શિખરખંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૩—
૨૮૦૫	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૪—
૨૮૦૬	"	ગામખહાર વા મા. દૂર	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૩— ૧
૨૮૦૭	કાનપુરા	બજારમાં	૭ મા. દૂર	સુમેરપુર	"	શાંતિનાથજી	૩— ૨
૨૮૦૮	પાલડી	મંદિરજીનોવાસ	૮ મા. દૂર	શિવગંજ	"	અભિનંદજી	૩— ૨
૨૮૦૯	વડગામ (શિવગંજ)	બજારમાં	૬ મા. દૂર	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૫— ૪
૨૮૧૦	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૫— ૧
૨૮૧૧	શિવગંજ	દાદાવાડી	૭ મા. દૂર	"	ધાખાખંધ	વાસુપૂજ્યજી	૩— ૧
૨૮૧૨	"	મુલચંદજીની બગીચી	"	"	ધૂમટખંધ	આદિનાથજી	૧— ૩
૨૮૧૩	"	કલાપરા	"	"	શિખરખંધ	"	૬— ૪
૨૮૧૪	"	મોટા મંદિરનોવાસ	"	"	"	"	૧૩— ૫
૨૮૧૫	"	પોરવાડોનો વાસ	"	"	"	"	૧૨— ૪
૨૮૧૬	"	"	"	"	ધાખાખંધ	અજીતનાથજી	૨૨— ૨
૨૮૧૭	"	"	"	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૯— ૨
૨૮૧૮	ખેડા	ટેકરીની નીચે	મોરીખેડા ૩ મા. દૂર	મોરીખેડા	"	દાદા પાર્શ્વનાથજી	૫—

નંબર	ગામનું નામ	કેસ	ફેલો સંસ્થાન.	પાસ્ટ સાક્ષિ.	બાંધણી.	સંભવનાયક	પ્રતિબાહી સંખ્યા
૨૮૧૯	બેડા	ચૌડામાં	મોરીબેડા ૩ મા. ફર	મોરીબેડા	શિખરબંધ	સંભવનાયક	પાપાણ-ધાતુ, ૭૬—૧૮
૨૮૨૦	"	જ્ઞાનમંદિરમાં	"	"	ધાખાબંધ	વિમલનાયક	૬—૩
૨૮૨૧	ભંદર	બગરમાં	નાના ૨ મા. ફર	નાના	"	આદિનાયક	૧૫—૧
૨૮૨૨	નાના	"	૧ મા. ફર	નાના	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	૯૧—૪
૨૮૨૩	પીંડવાડા	"	સંગમનરોડ	પીંડવાડા	"	ગોડી પાર્શ્વનાયક	૩—
૨૮૨૪	"	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૩૫—૪૦
૨૮૨૫	ભૂતી	"	રાણી ૧૮ મા. ફર	તખતગઢ	"	"	૫—૨
૨૮૨૬	"	"	"	"	"	આદિનાયક	૩—૧
૨૮૨૭	કવથા	રાવળાની પાસે	૧૬ મા. ફર	ચાણોદ	"	સંભવનાયક	૫—૨
૨૮૨૮	રોડલા	બગરમાં	"	તખતગઢ	ધાખાબંધ	આદિનાયક	૩—
૨૮૨૯	કવરાડા	"	ફાલના ૨૦ મા. ફર	"	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુ	૩—૩૩
૨૮૩૦	વરદરા	મોટા વાણમાં	રાણી ૨૪ મા. ફર	"	"	આદિનાયક	૩—૩

નંબર	માસલું નામ	કેસલું	રેલ્વે સ્ટેશન	માસ સ્થિતિ	પાંચતરી	મુખવાયક	મતિમાલુની રુબયા
૨૮૩૧	વરદરા	બજારમાં	રાણી ૨૪ મા. દૂર	તખતગઢ	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	પાપાયુ-ધાતુ ૬-૧૨
૨૮૩૨	સુંડા	બજારમાં	ઐરનપુરા રોડ ૩૨ મા. દૂર	આહોર	"	આદિનાથજી	૭-૨
૨૮૩૩	સંખવાલી	બગીચદારના વાસમાં	૩૦ મા. દૂર	"	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૪-૧
૨૮૩૪	ચાંદરાઈ	બજારમાં	૨૪ મા. દૂર	તખતગઢ	"	આદિનાથજી	૩-૮
૨૮૩૫	થુંભા	"	"	"	"	(ધાતુના)	૨-૨
૨૮૩૬	પાદરડી	"	૨૨ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૩-૮
૨૮૩૭	સરલી	"	૨૪ મા. દૂર	ગુડાખાલોતરા	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૦-૧
૨૮૩૮	ભેંસવાડા	"	બલોર ૮ મા. દૂર	આહોર	"	"	૩-
૨૮૩૯	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬-૨
૨૮૪૦	સકરાણા	"	૪ મા. દૂર	બલોર	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૧-
૨૮૪૧	ગોદણ	"	૬ મા. દૂર	આહોર	ધાખાબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૩-૧
૨૮૪૨	"	"	"	"	શિખરબંધ	"	-૨
૨૮૪૩	બોઝા	"	વેટુ ૬ મા. દૂર	"	ધાખાબંધ	વાસુપૂજ્યજી	૨-
૨૮૪૪	ગીટડી	"	બલોર ૮ મા. દૂર	"	ધૂમટબંધ	આદિનાથજી	૧-
૨૮૪૫	ખાદનવાડી	"	૬ મા. દૂર	બલોર	શિખરબંધ	ચંદ્રપ્રભુજી	૫-૨

નંબર	ગામનું નામ	જિલ્લો	રેલ્વે સ્ટેશન	પાલિકા ઓફિસ	વાંકડી	મુખનાથ	મતિચાલની સંખ્યા
૨૮૪૬	બાદનવાડી	અજરમાં	બલોર ૬ મા. દૂર	બલોર	ધાખાખંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણુ-ધાણુ — ૧
૨૮૪૭	કેસવણા	"	વીસનગર ૮ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૪— ૬
૨૮૪૮	આલાસણ	"	૧૦ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાથજી	૫—
૨૮૪૯	રેવતડા	"	બાકરારોડ ૮ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૫— ૨
૨૮૫૦	સાયલા	"	વીસનગર ૧૬ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧૩— ૩
૨૮૫૧	"	શાંતિપુરા	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૮૫૨	ચોરાહિ	અજરમાં	મોદરા ૧૨ મા. દૂર	"	ધાખાખંધ	ધર્મનાથજી	૩—
૨૮૫૩	પોણા	"	૧૬ મા. દૂર	ભીનમાલ	"	આદિનાથજી	૩— ૨
૨૮૫૪	કોરા	"	ભીમપુરા ૧૨ મા. દૂર	ભીનમાલ	શિખરખંધ	શાંતિનાથજી	૪— ૧
૨૮૫૫	દાપા (દાસપા)	"	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૮
૨૮૫૬	ચરવાડ	"	મોદરા ૬ મા. દૂર	રામસીણુ	"	હરાવડા પાર્શ્વનાથજી	૩—
૨૮૫૭	ધાણા	"	૩ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૬— ૧
૨૮૫૮	સેરણા	"	૨ મા. દૂર	"	"	મહાવીરસ્વામી	૫—
૨૮૫૯	મોદરા	"	૧૧ મા. દૂર	"	ધૂમટખંધ	સુમતિનાથજી	૬— ૧
૨૮૬૦	બાકરા	"	બાકરારોડ ૩ મા. દૂર	બાગરા (મારવાડ)	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૧— ૧

କ୍ର.ସଂ.	ଗାଆଁର ନାମ	ଝିଲ୍ଲା.	ଦେଶର ବିଶେଷ.	ପୋଷ୍ଟ ନାମ.	ପ୍ରାନ୍ତ.	ଧର୍ମ.	ପ୍ରତିଷ୍ଠାପତି ନାମ.
୨୮୧୧	ଧୁରା	ଅନ୍ଧାରମା	ଆକାରୀରୋଡ ୨ ମା. ଛର	ଆଗରା (ମାରବାଡ)	ଧାଆଁରା	ପାର୍ଶ୍ବନାଥ	ପାପୁ-ଧାତୁ ୨-୧
୨୮୧୨	ଧୁର	"	୪ " ଛର	"	ଶିଖରା	"	୩-୧
୨୮୧୩	ଧାତୁ	"	ଆଗରା ୪ ମା. ଛର	"	"	ଆଦିନାଥ	୫-୭
୨୮୧୪	ଧୁରତରା	"	ଜଳୋର ୧୨ ମା. ଛର	ଗୁଆଁରାବୋତରା	ଧର	ଅଜିତନାଥ	- ୨
୨୮୧୫	ସବରସା	"	ଝରନପୁରା ରୋଡ ୨୬ ମା. ଛର	"	ଶିଖରା	ପଦ୍ମପ୍ରଭା	୪-୧
୨୮୧୬	ଧର	"	୨୪ " ଛର	"	"	ଆଦିନାଥ	୮-୮
୨୮୧୭	"	"	"	"	ଧାଆଁରା	"	୩୨-୮
୨୮୧୮	ଧାବଳା	"	"	"	ଶିଖରା	ଶାନ୍ତିନାଥ	୪-୧
୨୮୧୯	ଧ୍ୟାବପୁରା	"	"	"	"	ମହାବୀରଦାସୀ	୬-୨
୨୮୨୦	ଗୁଆଁରାବୋତରା	"	"	"	"	ମୁକ୍ତନାଥ	୫-୬
୨୮୨୧	"	"	"	"	"	ଆଦିନାଥ	୯-୩
୨୮୨୨	"	"	"	"	"	ଧର୍ମନାଥ	୫-୩
୨୮୨୩	"	ଗାମଧାର	"	"	ଧର	ନେମିନାଥ	୬-୧
୨୮୨୪	ଅଗବୀ	ଅନ୍ଧାରମା	"	"	ଶିଖରା	ଆଦିନାଥ	୨୭-୧
୨୮୨୫	"	"	"	"	ଧାଆଁରା	ବାସୁଧେବ	୩-

નંબર	ગામનું નામ	સેક્ટર	રેલે સ્ટેશન	પાસે સ્થાન	ચાંદની	મુલનાયક	પ્રતિપાલની મંજૂરી
૨૮૭૬	અગવરી	બગરમાં	ઝેરનપુરા રોડ ૨૪ મા. દૂર	ગુડાબાસોતરા	ધાબાબંધ	મલિનનાથજી	પાપાણ-ધાગુ ૩— ૧
૨૮૭૭	મોર	"	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૮૭૮	ઉમેદપુર	"	૨૦ મા. દૂર	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	— ૨
૨૮૭૯	"	"	"	"	શિખરબંધ	"	૨૯— ૭
૨૮૮૦	વેદાણા	"	"	"	ધાબાબંધ	આદિનાથજી	૮— ૨
૨૮૮૧	સેદરિયા	"	૧૭ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	"	૫— ૧
૨૮૮૨	પાવટા	"	૧૮ મા. દૂર	"	"	"	૮— ૧
૨૮૮૩	આલવા	"	"	"	"	"	૫— ૨
૨૮૮૪	નાવી	"	૧૩ મા. દૂર	મુગેરપુર	"	મંદ્રપ્રભુજી	૪— ૨
૨૮૮૫	"	"	"	"	"	"	૪—
૨૮૮૬	"	"	"	"	"	મુનિમુનત રવાળી	૫—
૨૮૮૭	સલોદરિયા	"	ઝેરનપુરા રોડ ૮ મા. દૂર	શિવગંજ	ધર	સુપાર્શ્વનાથજી	૨— ૨
૨૮૮૮	ફતાપુરા	"	"	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૪— ૧
૨૮૮૯	આલવા	"	૧૪ મા. દૂર	"	"	"	૪— ૩
૨૮૯૦	જૂના જોગાપુરા	"	"	"	ધર	આદિનાથજી	૧— ૩

વંધાવનારનું નામ તથા સંવત્ર	વતીવટકારનું નામ	રોજનો સંવત્ર	રજાસરની સ્થિતિ	જેનાની વરતી	હિપા- મર	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
વનાથ કેશાજી ૧૯૫૨	શ્રીશ્રી સમવિગ્નજી	૧૯૫૫	સારી				
મનુરજી કંઆજી ૧૯૩૯	"	૧૯૬૫	સાધારણ	૧૬		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૪	"		સારી	૧૨૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૬૫	શુભાનથદેવજી દહી	૧૯૬૧	"				
શ્રીસંધ ૧૯૩૯	શ્રીસંધ	૧૯૫૫	"	૧૨૮		૨	
શ્રીસંધ ૧૯૯૮	"	૧૯૯૬	"	૧૮૦		૨	
શ્રીસંધ ૧૯૭૦	"		"	૧૬૦		૨	
શ્રીસંધ ૧૯૫૫	"	૧૯૫૧	સાધારણ	૧૬		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૫	"		સારી	૩૬૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૫૯	"		"				
શ્રીસંધ ૧૯૯૯	"	૧૯૯૧	"				
શ્રીસંધ ૧૯૦૦	"	૧૯૫૯	સાધારણ	૫૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૪૯	"		સારી	૧૬૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૮૮	"		"	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૫૦	"		સાધારણ	૧૬૦	૧	૧	

નંબર	ગામનું નામ	કેશભું.	ફેલ્ડ ફેરજ.	શિવ ગર્જિ.	બાંધણી.	મૂળનાથ	મતિપાલની સંખ્યા
૨૮૯૧	નવાળેગાપુરા	બળરમાં	એરનપુરા રોડ ૧૪ મા. ફર	શિવગંજ	ધાબાબંધ	નેમિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ — ૯
૨૮૯૨	જૂનાળેયલા	"	૧૦ મા. ફર	એરનપુરા રોડ	"	આદિનાથજી	૫— ૨
૨૮૯૩	પોસલિયા	શિરોહીકા વાસમાં	૧૨ મા. ફર	"	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૨૦— ૧
૨૮૯૪	ધનાપરા	બળરમાં	૧૦ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૨— ૪
૨૮૯૫	અઠવાડા	"	૧૩ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૬— ૨
૨૮૯૬	ચુલી	"	૧૨ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૧
૨૮૯૭	રાડબર	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૭—
૨૮૯૮	રોવાડા	"	૧૬ મા. ફર	શિવગંજ	"	આદિનાથજી	૫— ૧
૨૮૯૯	મોટા લખમાવા	"	૧૪ મા. ફર	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૧—
૨૯૦૦	કેરાલ	"	"	સુમેરપુર	શિખરબંધ	નેમિનાથજી	૧— ૧
૨૯૦૧	ભારુન્દા	"	૧૨ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૭— ૩
૨૯૦૨	ઉધમણ	"	૧૮ મા. ફર	એરનપુરા રોડ	"	પાર્શ્વનાથજી	૮— ૧
૨૯૦૩	ભેવ	"	૧૨ મા. ફર	"	"	નેમિનાથજી	૫— ૫
૨૯૦૪	વાગીણુ	રાજસ્થાનની બાજુમાં	૧૬ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૩—
૨૯૦૫	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૩—

પ્રધાનનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટનારનું નામ	લેખનો સંવત.	રેસીડન્સી સ્થિતિ.	જોડાણી વસ્તી.	ઉપા- અય	વર્ગ- શાખા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંઘ ૧૯૮૨	શ્રીસંઘ		સારો	૮૮			
શ્રીસંઘ ૧૯૩૦	"		"	૩૨૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૭૫૦	"	૧૭૪૫	"	૪૦૦	૧	૨	એક લાયસેરી છે.
શ્રીસંઘ ૧૯૮૮	"		"	૧૨૮			
સોલંકી નાગોતરાવાળાએ લગભગ ૧૩૦૦	"	૧૭૬૮	"	૨૦૦	૧	૨	
શ્રીસંઘ ૧૯૬૦	"		"	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૨૦૦	ચૂલી શ્રીસંઘ		ખરાબ	નથી			આ દેરાસર પ્રાચીન છે.
શ્રીસંઘ ૧૯૬૨	શ્રીસંઘ	૧૯૬૧	સારી	૮૦	૧	૨	
શ્રીસંઘ ૧૯૫૮	"		સાધારણ	૨૮	૧		
શ્રીસંઘ ૧૯૨૯	"		સારી	૧૨૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ ૧૯૭૧	"	૧૯૫૫	સાધારણ	૨૬૦	૨	૧	ધૂમટમાં તીરાડો પડેલ છે.
શ્રીસંઘ ૧૨૫૧	"		સારી	૮૮	૧		
શ્રીસંઘ ૧૮૦૦ લગભગ	"		"	૮૦	૧	૧	
શ્રીસંઘ	પાલડી શ્રીસંઘ	૧૯૫૧	સાધારણ	નથી			આ દેરાસર પ્રાચીન છે.
"	શ્રીસંઘ	૧૯૫૧	સારો				

વંચર	ગામનું નામ	જિલ્લો	રેલ્વે સ્ટેશન	પેકાઈંગ	પાંચતી	સ્થાનાયક	પ્રતિમાઈની સંખ્યા
૨૯૦૬	શુભાનસિંહજીની પાલડી	અમરમાં	એરનપુરાસ ૧૮ મા. દૂર	એરનપુરાસ	શિખરખંધ	મદાવીરસ્વામી	પાપાય-ધાતુ ૧૨—૩ ૧
૨૯૦૭	ભોરલી	"	૧૯ મા. દૂર	"	"	નેમિનાથજી	૬—
૨૯૦૮	અનંદોર	"	૨૪ મા. દૂર	સિયાળા	"	પાર્શ્વનાથજી	૪—૧
૨૯૦૯	કોલર	જંગલમાં	સલગનસોડ ૨૦ મા. દૂર	શિરોહી	"	આદિનાથજી	૭—૧
૨૯૧૦	ભરોલી	અમરમાં	૩ મા. દૂર	પીંડવાડા	"	શાંતિનાથજી	૬—૧
૨૯૧૧	અમરી	જૈનમંદિર	૨ મા. દૂર	"	"	મદાવીરસ્વામી	૧૧૭—૫૩
૨૯૧૨	જનાપુર	"	"	"	"	આદિનાથજી	૪—
૨૯૧૩	નાંદિયા	ગામઅંકાર	૬ મા. દૂર	"	"	મદાવીરસ્વામી	૭૭—
૨૯૧૪	"	ગામથી ૧ મા. દૂર	"	"	"	અરનાથજી	૪—
૨૯૧૫	"	ધર્મશાળાની જોડે	"	"	ધૂમટખંધ	શાંતિનાથજી	૭—૭
૨૯૧૬	લોટાણા	જૈનમંદિર	૧૦ મા. દૂર	"	શિખરખંધ	આદિનાથજી	૬—૧
૨૯૧૭	ગોધલી	જૈનમંદિરની ગલી	૧૬ મા. દૂર	શિરોહી	"	પાર્શ્વનાથજી	૬૮—૬

વધાવનારનું નામ તથા સંવત.	જાડીવાદારનું નામ.	રોખનો સંવત.	દેરાસરની રિતિ.	જોનાની વસ્તી.	વિ. સવ.	જો. સામ.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંઘ ૧૦૪૮	શ્રીસંઘ		સારી	૧૮૦	૨	૧	
શ્રીસંઘ ૧૪૦૦ લગભગ	પાલકી શ્રીસંઘ		"	નથી			
શ્રીસંઘ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંઘ		"	૧૬	૧		
શ્રીસંઘ ૧૫૦૦ લગભગ	પાલકી શ્રીસંઘ	૧૭૨૧	"	નથી		૧	દેરાસર પ્રાચીન છે.
શ્રીસંઘ ૧૨૫૫	શ્રીસંઘ	૧૨૫૫	છઠ્ઠી	૨૦૦	૨	૧	દેવવાકાને મળતી કોતરણી અભિપ્રાયોમાં છે. સભા- મંડપમાં શિલાલેખ છે.
શ્રીસંઘ	"		સાધારણ	૨૫	૧	૧	એક શુરુભૂતિ છે બારમા સંક્રાન્તિ લેખો છે.
"	"		છઠ્ઠી	૧૫		૧	દેરાસર છઠ્ઠી છે.
"	"		"	૨૫૦	૧	૧	પ્રભુ મહાવીરને અંકકોશિક આ લખ્યાએ કર્યો હતો એમ કહેવાય છે. મૂળનામ- કજની મૂર્તિ શુભકાલીન છે. એક પુસ્તક બંધાર છે.
"	"		સાધારણ				
"	"		સારી				
"	"		"	નથી			
શ્રીસંઘ ૧૨૨૫	કામળ		"	૧૨૦	૧	૧	૫૨ જિનાલયનું દેરાસર મુંદર છે.

નંબર	વાસનું નામ	ટેકણું.	ટેલે ગ્રેસન.	પોસ્ટ ઓફિસ.	બાંધણી.	મૂળનાયક	મતિમાણની સંખ્યા
૨૯૧૮	મંડવારા	લેનમંદિની ગલી	સળગન રોડ ૨૪ મા. ફર	શિરોહી	શિખરબંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાતુ ૩—
૨૯૧૯	ઉડ	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૭— ૩
૨૯૨૦	"	બોખાવતોનો વાસ	૧૫ મા. ફર	"	ધૂમટબંધ	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૧— ૫
૨૯૨૧	શિરોહી	"	"	"	શિખરબંધ	જીરાવલા પાર્શ્વનાથજી	૯—૧૭
૨૯૨૨	"	લેન મંદિરની ગલી	"	"	"	ચાંચલિયા આદિનાથજી	૩૩— ૪
૨૯૨૩	"	"	"	"	"	નેમિનાથજી	૧— ૧
૨૯૨૪	"	"	"	"	ધાખાબંધ	શાંતિનાથજી	૩—
૨૯૨૫	"	"	"	"	શિખરબંધ	સંભવનાથજી	૩—૧૩
૨૯૨૬	"	"	"	"	"	અજીતનાથજી	૭૮—૧૭૩
૨૯૨૭	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૯૭—૨૯૩
૨૯૨૮	"	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૨— ૧
૨૯૨૯	"	"	"	"	"	કુંથુનાથજી	૫— ૨
૨૯૩૦	"	"	"	"	"	સંખેશ્વર પાર્શ્વનાથજી	૬— ૩
૨૯૩૧	"	"	"	"	"	ગોરી પાર્શ્વનાથજી	૫— ૪

વધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	રસાયણની સ્થિતિ.	જેનાની વસ્તી.	ઉપા- અય.	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંઘ ૧૨૫૭	પાદોવ શ્રીસંઘ	૧૯૨૧	સારી	નથો			
શ્રીસંઘ ૧૭૫૦	શ્રીસંઘ	૧૯૫૧	"	૨૦૮	૨	૨	
શ્રીસંઘ	શેઠ કલ્યાણજી પરમાળદેવી પેઠી		"	૧૮૦૦	૯	૪	એક પુસ્તકસંગ્રહ છે.
"	"		"				
"	"		"				
"	"	૧૬૮૩	"				
"	"		"				
"	"		"				
"	"	૧૬૪૪	"				નથ યરુ મંત્રિજા છે, અમલીમાં ધાતુ મંત્રિજા.
							પ્રાચીન છે.
"	"		"				૭૨ લિનમાતાની પદ એક છે.
"	"	૧૭૨૬	"				
"	"		"				
"	"	૧૭૨૬	"				
"	"		"				

નંબર	વાણી નામ	કેશન	ફોન રેકૉર્ડ	પાસ મોફિસ	વર્ગીકૃત	મુજબનાથ	મતિનાથની સંખ્યા
૨૯૩૨	શિરોહી	લેન મંદિરની ગલી	સળંગનરોડ ૧૫ મા. દૂર	શિરોહી	શિખરબંધ	શીતળનાથજી	પાષાણ-ધાણ ૧—
૨૯૩૩	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૧૦૬— ૨
૨૯૩૪	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬૧—૩૨
૨૯૩૫	ભવાલ	ગામબહાર	૨૪ મા. દૂર	ભવાલ	"	આદિનાથજી	૩— ૪
૨૯૩૬	"	બગરમા	"	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૧૪— ૫
૨૯૩૭	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૫— ૮
૨૯૩૮	"	"	"	"	"	સુમતિનાથજી	૧૧— ૭
૨૯૩૯	"	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૬— ૩
૨૯૪૦	બરલુટ	"	૨૬ મા. દૂર	"	"	"	૧૧— ૨
૨૯૪૧	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૧૧— ૬
૨૯૪૨	કેલદર	"	૩૦ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૨૮—૧૪
૨૯૪૩	વરાડા	"	૩૨ મા. દૂર	"	"	શીતળનાથજી	૭— ૧
૨૯૪૪	મંડવારિયા	"	૩૦ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૧૯— ૪
૨૯૪૫	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૪— ૪
૨૯૪૬	"	"	"	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૩— ૧

વંશાવતારનું નામ તથા સંબંધ	જાતીવાદારનું નામ	દેખાવ હવે	દેશસરની રિવાજ	જેનાની વસ્તી	કાપ- રક	કર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ	એક કલ્યાણીય પરમાનંદની પેટી		સારી				
"	"	૧૭૨૧	"				ધરણવિદ્યારની નકલરૂપ દેશ- સર છે. તથા મળવાનું છે.
"	"		"				બે ગુરુ મુનિઓ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૮૯	શ્રીસંધ		"	૭૦૦	૩	૩	આ દેશસર અંજાળના દેશ- સરના નામથી ઓળખાય છે.
શ્રીસંધ ૧૬૪૯	"		"				
મોતીજી કપુરચંદજી પનાલાલ પ્રાચી ૧૯૮૦	મોતીજી કપુરચંદજી પનાલાલ પ્રાચી		"				
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ	૧૭૧૩	"				
જસાજી ઓઝારલાલજી ૧૯૫૩	જસાજી ઓઝારલાલજી	૧૯૫૧	"				
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૪૦૦	૨	૨	એક લાયબ્રેરી છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૩	"		"				
શ્રીસંધ ૧૩૦૦ લગભગ	"		"	૨૦૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૬૦	"		"	૩૦૦	૧	૨	
જોશીજી ડાયાજી ૧૯૬૯	દેવીચંદ ડાયાજી	૧૯૬૯	"	૨૪૦	૨	૧	એક પુસ્તકમંડાર છે.
શ્રીસંધ ૧૭૫૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"				
દેરાજીજી ચૂનીલાલ ૧૯૬૬	લદેચંદ ચૂનીલાલ		"				

નંબર	ધારકનું નામ	હેડક્વૉર્ટસ	ફેસ કોલેક્ટ	ફેસ રેકિડા	ખાખાજ	મરનાય	મરનાયની સંખ્યા
૨૯૪૭	અમોતરા	બબરમાં	સેન્ટ/નરોડ ૨૪ મા. ફર	નવાલ	ધાખાજ	આદિનાયક	પાખાજ-ધાજ ૧-૩
૨૯૪૮	ભૂતગામ	"	૨૮ મા. ફર	"	શિખરખંધ	ચંદ્રપ્રભુજ	૪-૨
૨૯૪૯	મણોરા	"	"	"		આદિનાયક	૮-૨
૨૯૫૦	સતાપરા	"	"	"	ધાખાજ	અણતનાયક	૩-૧
૨૯૫૧	ધનારી	"	સ્વરૂપગંજ ૧ મા. ફર	સ્વરૂપગંજ	શિખરખંધ	ચાંતિનાયક	૧૩-૬
૨૯૫૨	નીતોડા	"	૩ મા. ફર	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાયક	૨૫-૩ ૩
૨૯૫૩	(૩૨) માંડવાડા	"	૬ મા. ફર	"	"	ચંદ્રપ્રભુજ	૧-૩
૨૯૫૪	દિયાણા	જંગલમાં	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૨૨-૧
૨૯૫૫	નાનરવાડા	બબરમાં	૨ મા. ફર	"	"	અણતનાયક	૪-૧
૨૯૫૬	કાચોરી	"	૩ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાયક	૯-૨
૨૯૫૭	ભાવરી	"	૧ મા. ફર	"	"	વાસુપૂત્યજ	૪-૭
૨૯૫૮	વાસા	"	૫ મા. ફર	રોહીડા	ધાખાજ	આદિનાયક	૩-૩૨
૨૯૫૯	રોહીડા	"	"	"	શિખરખંધ	પાર્શ્વનાયક	૧૫-૫૪
૨૯૬૦	"	"	"	"	"	આદિનાયક	૧૦-૪

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત	વહીવટદારનું નામ	લેખનો સંવત	દેશધરની રિખત	લેખની વસ્તી	ઉપા- ધ્ય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૮૨	શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૨	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૮૯	"	૧૮૬૧	સારી	૫૬	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૫૬	"		"	૧૨૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	"	૧૯૬૯	સાધારણ	૧૨			
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		સારી	૧૨૫	૨	૧	એક પુસ્તકખંડાર છે. શિખર પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	"		"	૨૪૦	૧	૧	શિખરના પાછળના ભાગમાં કોતરણી સારી છે.
શ્રીસંધ ૧૫૫૦ લગભગ	શ્રી ૭૬નાથજી પરમાનંદની પેટી સિતારી		સાધારણ	નથી			
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ નીતોડા		સારી	"	૧	૧	કારતક વડ ૮ અને ચૈત્ર સુદ ૧૫ નો મેળો લગાય છે, તીર્થ
							ગણાય છે. પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	બગીચાર મામતો સંધ જનકાલ ખુસાલદાસ	૧૬૦૬	"	નથી			
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ	૫૫૫૬ ૧૨૦૩	"	૧૫૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	"		"	૪૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૬૦૦ લગભગ	"		છર્ચ	૧૪૦	૧	૧	છર્ચ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૮૪૯	"		સારી	૫૦૦	૪	૨	પાર્શ્વનાથ લેન લાયબેરી છે.
મુના રામચંદ્ર નયમલજી ૧૯૫૯	શ્રી રામચંદ્ર નયમલજી		"				

નંબર	ગામનું નામ	સ્થાન	ફેલિ રેકૅશન	રેકૅ શાફિ	તરિક્કી	મુજનાવક	પ્રતિમાનની સંખ્યા
૨૯૬૧	રોહીડા	બજારમાં	સ્વરૂપગંજ ૫ મા. ફર	રોહીડા	શિખરજંથ	મદાવીસ્વામી	પાપાણુ-ધાણુ ૧૩— ૪
૨૯૬૨	વાટેરા	"	૬ મા. ફર	"	"	શાંતિનાથજી	૬— ૨
૨૯૬૩	ભીમાણા	ગામની બહાર	૭ મા. ફર	"	"	મુનિચુત્તરવામી	૧૮—
૨૯૬૪	ભારગ	ગામના એક છેડે	કીંવરલી ૨ મા. ફર	કીંવરલી	"	આદિનાથજી	૫— ૨
૨૯૬૫	કાસીદ્રા	બજારમાં	૩ મા. ફર	"	"	ત્રિયાંસનાથજી	૧—
૨૯૬૬	આમતરા	"	૧ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૯—
૨૯૬૭	કીંવરલી	"	૧૧ મા. ફર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૯—
૨૯૬૮	ઝોડ	"	આણુરોડ ૩ મા. ફર	આણુરોડ	"	આદિનાથજી	૬— ૧
૨૯૬૯	ડેરણા	ગામના એક છેડે	કીંવરલી ૪ મા. ફર	કીંવરલી	"	સંભવનાથજી	૧—
૨૯૭૦	દેવદર	બજારમાં	૩ મા. ફર	"	"	ચંદ્રપ્રભજી	૬—
૨૯૭૧	વેલાર	"	નાના ૩ મા. ફર	નાના	"	આદિનાથજી	૧૧—
૨૯૭૨	ચાંવડેરી	"	૧ મા. ફર	"	"	"	૧૦— ૪

જાણનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દોષારની સ્થિતિ.	જેનાની વરતી.	દિવસ	કરના કાળ	લિધેર નોંધ
સુતા રામચંદ્ર નયમલ ૧૯૬૨	એ રામચંદ્ર નયમલ		સારી				
શ્રીમંથ ૧૪૦૦ લગભગ	શ્રીમંથ		"	૨૦	૧		પરિકર પ્રાચીન અને સુંદર છે.
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	"	પરિકર ૧૪૦૯	સાધારણ	૧૫	૧		"
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	"		સારી	૧૨૫	૧		
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	"	૧૨૨૪	સાધારણ	૧૦			
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	ચોટીયા શ્રીમંથ		"	૧૫			દેરાસર પ્રાચીન છે
શ્રીમંથ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીમંથ	૧૯૫૩	"	૧૫			
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	"		"	૩૫			
શ્રીમંથ ૧૧૦૦ લગભગ	ચોટીયા શ્રીમંથ		"	૧૫			ગજારામાં એક પ્રાચીન કોતરણીવાળું તોરણ છે.
શ્રીમંથ ૧૩૦૦ લગભગ	શ્રીમંથ	પરિકર ૧૩૫૨	સારી	૨૦			ગજારાની બહારના ભાગમાં સ. ૧૨૪૦ની સાલની જે કાલિશીલા મુર્તિ પ્રાચીન છે.
શ્રીમંથ ૧૨૦૦ લગભગ	ચંડેરી શ્રીમંથ		"	૭	૧	૧	નવ મંડપના ડાબી બાજુના સ્થંભપર સં. ૧૧૨૬ ની
							ચાવનો લેખ છે.
શ્રીમંથ ૧૯૫૨ લગભગ	શ્રીમંથ		"	૨૫૦	૧	૨	એક લાવણેરી છ સમામ ૩- ૫માં ડાબા હાથ તરફ એક
	"						ગૌતમસ્વામીની મુર્તિ છે.

સંવત્ર	વારના નામ	હેઠાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	બ્રાંચપુરી	મૂળનાથક	પ્રતિમાઈની સંખ્યા
૨૬૭૩	મ.લણું	અગરમાં	કીંવંલી ૩ મા. દૂર	નાના	શિખરચંદ	મહાવીરસ્વામી	પાપાણુ-ધાગુ ૧૪—
૨૬૭૪	સીવેરા	"	કેશવગંજ ૧ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૧૫— ૧
૨૬૭૫	વીરવાડા	"	સળજનરોડ ૫ મા. દૂર	પીંડવાડા	"	આદિનાથજી	૬૩— ૧
૨૬૭૬	"	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૧—
૨૬૭૭	ઉંદરા	ગામની બહાર	૪ મા. દૂર	"	"	"	૭—
૨૬૭૮	કોબરા	અગરમાં	બનાસ ૩ મા. દૂર	બનાસ	"	મંભવનાથજી	૮— ૧
૨૬૭૯	આહાણુવાડા	"	સળજનરોડ ૪ મા. દૂર	પીંડવાડા	"	મહાવીરસ્વામી	૧૦૪— ૮
૨૬૮૦	પેથુઆ	"	બનાસ ૧ મા. દૂર	બનાસ	"	કુંથુનાથજી	૭— ૪
૨૬૮૧	લાજ	"	૩ મા. દૂર	"	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૮—૨૦
૨૬૮૨	તેલપુર	"	સળજનરોડ ૧૦ મા. દૂર	પીંડવાડા	"	મહાવીરસ્વામી	૧—
૨૬૮૩	સાણુવાડા	"	૮ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૩— ૨
૨૬૮૪	બાલદા	"	૧૨ મા. દૂર	"	"	"	૪— ૧
૨૬૮૫	શિરોહી	રસ્તા પર થુંલ	૧૫ મા. દૂર	શિરોહી	"	મહાવીરસ્વામી	૩— ૩
૨૬૮૬	પાડીવ	નવા મંદિરનો મહોલ્લો	૨૦ મા. દૂર	પાડીવ	"	ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથજી	૧૫— ૩

અધ્યાવનારનું નામ દસા સંવત.	વહીવાદારનું નામ	લેખનો સંવત.	દરાસતી રિયતિ	જેમાની વસ્તી.	ઉપા- શય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	ચાવડેરી શ્રીસંધ		સારો	નથી		૧	
શ્રીસંધ ૧૨૮૯	ભાનુભલ કુલચંદ પીડવાડાવાળા	૧૧૯૮	"	"		૧	કાઉચીવા મુર્તિ પ્રાચીન છે. મૃગનાથની મુર્તિ પર
							સં. ૧૧૯૮ નો લેખ છે.
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૭૦	૧	૧	પર નિનાલય છે.
શ્રીસંધ ૧૫૧૦ લગભગ	"		"				પ્રાચીન દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	રોક કલ્યાણજી પરમાનંદની પેઢી-સિરોહી		"	નથી			
શ્રીસંધ ૧૨૨૮	શ્રીસંધ		"	૩૨	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	રોક કલ્યાણજી પરમાનંદની પેઢી-સિરોહી		"			૨	એક તીર્થ છે.
શ્રીસંધ ૧૬૫૦	શ્રીસંધ	૧૭૨૨	"	૧૨૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૬૨૦	"	૧૬૨૦	સાધારણ	નથી		૧	અન્યમંડપ તુરમેા છે.
શ્રીસંધ ૧૫૨૧	જરજી નંધુજી (વીરવાડા)		"	"			
શ્રીસંધ ૧૫૦૦	ચમનાજી (વીરવાડા)	૧૫૧૨	"	"			
"	"		"	"			મજારાની બહાર એક કિનાર યુગલ પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ	રોક કલ્યાણજી પરમાનંદની પેઢી		સારી				
શ્રીસંધ ૧૬૫૦	શ્રીસંધ		"	૭૦૦	૪	૧	એક મુસ્લિમ બંધાર છે એક ગુરુમંતિ છે.

ક્રમિક્ર	પાસણું નામ	કેળવું	રેલ્વે સ્ટેશન	પેશા નિર્ધારણ	પાસણી	સુખનાથ	મનિમાળની રાખ્યા
૨૯૮૭	પાડીવ	મેરીયાનો વાસ	સનળનરોડ ૨૦ મા. દૂર	પાડીવ	શિખરબધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપથુ-માહુ ૧૨-૧૪
૨૯૮૮	કાલંદ્રી	પોરવાડનો મહોલ્લો	૩૦ મા. દૂર	કાલંદ્રી	"	નેમિનાથજી	૧-૨
૨૯૮૯	"	રાન્યની કચેરી પાસે	"	"	"	શાંતિનાથજી	૬-૭
૨૯૯૦	"	બજારમાં	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૧૪-૭
૨૯૯૧	આવલી	"	૩૨ મા. દૂર	"	દૂમટબધ	સુનિધિનાથજી	૫-૨
૨૯૯૨	મડા	"	૨૮ મા. દૂર	"	ધર	શાંતિનાથજી	-૨
૨૯૯૩	મોટાગામ	"	૩૦ મા. દૂર	"	શિખરબધ	પાર્શ્વનાથજી	૭-૧૦
૨૯૯૪	"	ગામ બહાર	"	"	"	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૪-૨
૨૯૯૫	કુગણી	બજારમાં	૩૬ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૫-૪
૨૯૯૬	નત	"	૩૬ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧-૧
૨૯૯૭	મરીયા	"	૪૦ મા. દૂર	જસવંતપુરા	"	શાંતિનાથજી	૪-
૨૯૯૮	હાલીવાડા	"	૧૬૩૫ગંજ ૪૪ મા. દૂર	"	"	"	૩-૧
૨૯૯૯	કલાપરા	"	આબુરોડ ૪૦ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૬-૪
૨૦૦૦	શિરોડી	"	સનળનરોડ ૪૦ મા. દૂર	"	"	મહાવીરસ્વામી	૧-૨
૩૦૦૧	સીલદર	"	આબુરોડ ૪૦ મા. દૂર	સીલદર	"	અણતનાથજી	૩-૪

ગંધાવમારનું નામ તથા શ્રેણી.	વર્ણવકારણ નામ.	કેન્ડિડેટ સંવત.	રજાસની સ્થિતિ.	કેન્ડિડેટની વસ્તી.	કિલો- મીટર.	કેન્ડિ- ટના સમય.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	શ્રીસંધ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૯૯૫ લગભગ	"	૧૭૨૧	,	૧૦૦૦	૫	૨	એક પ્રમુખગાર છે. એક શ્રી મહાવીર જેન લાયકેરી છે.
સખાજી જુરાજી ગમનાજી ૧૯૭૫	"		"				
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		"				ભમતીમાં કિન્નર યુગ્મ આકર્ષક છે.
શ્રીસંધ ૧૯૭૪	"		"	૮૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૮૫	"		"	૮૦			
શ્રીસંધ ૧૨૧૧	"		"	૨૬૦	૨	૧	સં. ૧૨૧૩ની સાથની એ કાંકિસગીયા મતિ છે.
શ્રીસંધ ૧૭૫૦ લગભગ	"		"				
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	"		"	૧૧૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	કાશંકી શ્રીસંધ		સાધારણ	નથી			
શ્રીસંધ ૧૯૪૬ લગભગ	શ્રીસંધ	૧૫૪૫	સારી	૧૪૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૬૭	"	૧૯૪૯	"	૨૮		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૩૯	"		"	૪૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૪૫૦ લગભગ	શ્રીસંધ (માડવામાં)		"	નથી		૧	દર વર્ષે બાદરવા સુદ ૬ નો મેળો ભાગ્ય છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		"	૩૨૦	૧	૧	

ક્રમિક નંબર	પાસપોર્ટ નંબર	કેશનું	જન્મ તારીખ	વિદ્ય શિક્ષણ	વ્યવસાય	સંબંધિત	વિધિવિધી સંખ્યા
૩૦૦૨	સીલદર	બબરમાં	આશુરોડ ૪૦ મા. દર	સીલદર	ધાત્રાજી	મંદ્રપ્રભુજી	પાસપોર્ટ-ધાત્ર ૨—
૩૦૦૩	મીર (મોડવાડા)	"	સલ્જનરોડ ૪૦ મા. દર	જસવંતપુરા	શિખરજી	મુનિસુવત સ્વામી	૬— ૩
૩૦૦૪	આંગણવાડી	"	આશુરોડ ૪૦ મા. દર	સીલદર	"	પાર્શ્વનાથજી	૩—
૩૦૦૫	સનપટ	"	"	"	"	આદિનાથજી	૨— ૧
૩૦૦૬	સ્વાકર	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૨—
૩૦૦૭	જેઠા	"	સલ્જનરોડ ૩૬ મા. દર	કાલંદ્રી	"	અનંતનાથજી	— ૩
૩૦૦૮	તવરી	"	૩૨ મા. દર	"	"	આદિનાથજી	૧૨— ૩
૩૦૦૯	ચકુઆલ	"	૩૩ મા. દર	"	"	આદિનાથજી	૩— ૧
૩૦૧૦	કોકુઆ	"	૨૨ મા. દર	"	"	અનંતનાથજી	૧૪— ૧
૩૦૧૧	"	"	"	"	"	આદિનાથજી	૪—
૨૦૧૨	ખાંલજ	"	સલ્જનરોડ ૧૮ મા. દર	શિરોહી	"	"	૩— ૧
૩૦૧૩	સીધરથ	"	૨૨ મા. દર	"	"	"	૪— ૧
૩૦૧૪	મીરપુર	જંગલમાં ગામથી ૧૧ મા. દર	૨૫ મા. દર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૬—
૩૦૧૫	ધાંજીતા	બબરમાં	૨૪ મા. દર	"	"	આદિનાથજી	૪—

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ	લેખનો સંવત.	રજીસ્ટ્રીની તારીખ	લેખની જરૂરી	ઉપા- ધ્ય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
ત્રિભોજિવિજયજી ૧૯૮૫	શ્રીસંધ		સારી				
શ્રીસંધ ૧૭૫૦ લગભગ	"		"	૨૮૦	૧	૨	
શ્રીસંધ ૧૯૧૬	"		"	૧૦૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૦૮૮	"		"	૮૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ (સન૫૯)	૧૯૧૧	"	નથી		૧	દર વર્ષે એક વજ ૪ નો મેળો ભરાય છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૫	શ્રીસંધ		"	૨૮			એક નિલમના ઓમુખજી છે.
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		"	૧૪૦	૧		સં. ૧૩૫૧ ની સાલના બે શવિસગીયા છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	"	૧૧૪૪	"	૧૦૦	૧		
મંગાજી જમણવાજી ૧૯૬૦	કાલા નવાજી	૧૯૫૬	"	નથી	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૭૫૦ લગભગ	પાટીન શ્રીસંધ	૧૮૪૭	"	"			
શ્રીસંધ ૧૯૬૦	શ્રીસંધ		"	૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૦ લગભગ	"		સાધારણ	૫૨	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	શ્રેષ્ઠ કલ્યાણજી પરમાનંદની પેટી ચિત્રાદેવી		સારી	નથી			બાવન ગિનાલયવાણું સુદર કોતરણીવાળું દેરાસર છે.
							એક આરસની ચોવીથી છે.
"	મધાજી (સીધરમવાળા)		સાધારણ	"	૧		

નંબર	મામલું નામ	દેકાણું	રેલ્વે સ્ટેશન	રાસ્ટ ટોફિયા	બાંધણી	મુળનાથક	પ્રતિમાણની રાખ્યા
૩૦૧૬	મકરોડા	બળરમાં	સળંગનરોડ ૨૨ મા. દૂર	શીરોદી	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	પાપાણુ-પાણુ ૯—
૩૦૧૭	માનપુર	જૈન દેરાસર	આણુરોડ ૧ મા. દૂર	આણુરોડ	"	પાર્શ્વનાથજી	૧—
૩૦૧૮	ખેરડી	આણુની ધર્મશાળા	આણુરોડ	"	ધાળાબંધ	આદિનાથજી	૩— ૩
૩૦૧૯	શાંતપુર	જૈન દેરાસર	૧ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	મસ્તિનાથજી	૧—
૩૦૨૦	કુંભારીયાજી	"	૧૪ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૭—
૩૦૨૧	"	"	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૬—
૩૦૨૨	"	"	"	"	"	શાંતિનાથજી	૫—
૩૦૨૩	"	"	"	"	"	નેમિનાથજી	૧૮— ૨
૩૦૨૪	"	"	"	"	"	સંભવનાથજી	૨—
૩૦૨૫	દેલવાડા	વિમલવસહી	૧૮ મા. દૂર	દેલવાડા	"	આદિનાથજી	૨૮— ૭
૩૦૨૬	"	વિમલવસહીની બહાર	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૧૦—
૩૦૨૭	"	સુણવસહી	"	"	"	નેમિનાથજી	૧૧૨— ૫

અંગતનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	જેનોની વસ્તી.	ઉપ- મદ.	ધર્મ- શાસ્ત્ર.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	પરીસ શ્રીસંધ		સગરી	નથી			
શ્રીસંધ	રોહીડા શ્રીસંધ		"	"			
ઉત્તરમાર્ગ અમદાવાદ- વાળા ૧૯૪૨	રોહ લાલભાઈ દલપતભાઈ		"	૫૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૦૬	શ્રીસંધ	મુ. ના. ૧૮૯૦	"	૨૦		૧	દેરાસરનું સ્થાપત્ય લગભગ બારમા સૈકાનું લાગે છે.
નિમલમંત્રી ૧૦૮૭ લગભગ	રોહ આણંદજી કલ્યાણજીની પેટી	મુ. ના. ૧૬૦૫	"	નથી		૧	શિલ્પો બહુ જ ઉત્તમ પ્રકારના છે.
"	"	૫૨૩૨ ૧૧૨૮	"				"
"	"	૧૩૦૬	"				આ દેરાસર અગ્રીયારમા સૈકાનું છે.
"	"	મુ. ના. ૧૬૦૫	"				દેરાસર વિશાળ છે અને બારમા તેરમા સૈકાનું છે.
"	"	"	"				એક રોહ-રોહાણીની મૂર્તિ છે બારમા સૈકાનું ચિખર છે.
							શિલ્પ અગ્રીયારમા સૈકાનું છે.
શ્રીસંધ ૧૦૮૮ લગભગ	રોહ કલ્યાણજી પરમાનંદની પેટી		"	નથી	૧	૨	એક લાલજેરી છે. આ દેરા- સરના સ્થાપત્યો બારમા
							બારમા સર્વ એક છે. ૧૮મા સુધીને ઇર્જોદારની
							જરૂર છે.
"	"	"	"				
મંત્રી વસ્તુપાલ તેજપાલ ૧૨૮૮	"	૧૨૮૭	"				કેટલીક જગ્યાએ ઇર્જો- દારની જરૂર છે.

નંબર	ચામડું નામ	આવું.	ફેલે રહેવાનું.	પાસ એકિત.	બાંધણી.	મૂળનામ	મતિનાઇની તંબુ
૩૦૨૮	દેલવાડા	પિત્તલદર	આશુરોડ ૧૮ મા. દૂર	દેલવાડા	શિખરબંધ	આદિનાથજી	પાપાણુ-ધાગુ ૧૧૮—૫
૩૦૨૯	"	ખરતરવસહી	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૬૦—
૩૦૩૦	ઝોરીયા	જૈન દેરાસર	૨૨૧ મા. દૂર	"	સામરણવાળું	આદિનાથજી	૩ —
૩૦૩૧	અયલગઢ	"	૨૩ મા. દૂર	"	"	"	૮ — ૧૬
૩૦૩૨	"	"	"	"	"	"	૨૭—
૩૦૩૩	"	"	"	"	"	કુંથુનાથજી	૧—૧૭૨
૩૦૩૪	"	"	"	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૪—
૩૦૩૫	કાણદર	અગરગાં	ખાગરા ૧૨ મા. દૂર	સીયાણા	"	આદિનાથજી	૫— ૨
૩૦૩૬	રાયપરીઆ	"	"	"	"	સુમતિનાથજી	૪— ૧
૩૦૩૭	સવણા	"	"	"	"	વાસુપૂજ્યજી	૩—

જાણનારનું નામ તથા સંપત્તિ.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંખ્યા	દરાસરની તિથિ.	લેખાની વસ્તી.	ઉપા- શ્રય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રેષ્ઠ શ્રીમા શાહ	શ્રેષ્ઠ કલ્યાણજી પરમાનંદની પેટી		સારી				એક ગુરુમહારાજ છે. આ દરાસરનું મુજબનાયક સહિતનું
							પરિહર બદ્ધ જી સુંદર છે.
સંધવી મંડલીક ૧૫૧૫	"	મુ. ના. ૧૫૧૫	"				નીચે ચારે બાજુ ફરતા દેવ-દેવીઓના પ્રગલ્ભ છે.
							ત્રણ મળવાનું છે.
શ્રીસંધ	શ્રેષ્ઠ અમલચી અમરચીની પેટી		"	નથી			મહાવીરશાહીના દરાસરના નામથી આ દરાસર
							જોળખાય છે.
શ્રીસંધ ૧૫૬૬	"	મુ. ના. ૧૫૬૬	"	"	૧	૧	નવિન ચિત્રો કોત પર છે.
"	"	મુ. ના. ૧૭૨૨	"	"			
"	"	મુ. ના. ૧૫૭૧	"	"			
	"		"	"			ચિલ્પો પર મુનો લગાડીને ચિલ્પોનો ઇતિહાસ નક્કર
							કરી દીધા છે. દરાસરના મંદિરમાં સુંદર ચિલ્પો છે.
							કેટલાક કામચાખના પ્રસંગો છે.
શ્રીસંધ ૧૯૧૯	શ્રીસંધ	૧૯૨૬	"	૧૨	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૨૮	"		"	૧૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૭૫	શ્રીમાજી મોતિજી	૧૯૬૯	"	નથી	૧	૧	તીર્થ. છે.

નંબર	ગાયત્રી નામ	ટેકાનું	રેલે સ્ટેશન	પોસ્ટ ઓફિસ	લાંકાની	મૂળનાથજી	પ્રતિમાની સંખ્યા
૩૦૩૮	વલદરા	બગરમાં	સળગનરોડ ૩૨ મા. દૂર	કાલંદ્રી	શિખરબધ	અણતનાથજી	પાવાણુ-કાનુ ૪— ૧
૩૦૩૯	મંડોણી	"	૨૮ મા. દૂર	સીયાણા	"	પાર્શ્વનાથજી	૬— ૨
૩૦૪૦	લાસ	રાવળાશેરી	૩૪ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૨૦— ૬
૩૦૪૧	"	બગરમાં	"	"	"	મહાવીરસ્વામી	૭—
૩૦૪૨	વાણ	કુંગરની ટેકરીમાં	"	"	"	શાંતિનાથજી	૪—
૩૦૪૩	મંડોણી	બગરમાં	એગનપુરાંરોડ ૨૦ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૪— ૬
૩૦૪૪	મણાદર	"	૩૨ મા. દૂર	"	"	"	૪— ૩
૩૦૪૫	"	"	"	"	"	"	૩— ૨
૩૦૪૬	નારાદર	"	સળગનરોડ ૩૦ મા. દૂર	"	"	"	૩—
૩૦૪૭	મેઢા	"	સ્વરૂપગંજ ૧૬ મા. દૂર	અણાદરા	"	સુમતિનાથજી	૬— ૬
૩૦૪૮	વેલંગરી	ગામના છેડે કુંગરમાં	૧૮ મા. દૂર	કાલંદ્રી	"	મહાવીરસ્વામી	૬— ૫
૩૦૪૯	સણવાડા	બગરમાં	૧૬ મા. દૂર	અણાદરા	"	શાંતિનાથજી	૩— ૨
૩૦૫૦	શીરાડી	"	૧૨ મા. દૂર	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૨૦— ૨
૩૦૫૧	પામેર	"	આણરોડ ૧૮ મા. દૂર	"	"	સુવિધિનાથજી	— ૬
૩૦૫૨	મોલંગાવ	"	૨૪ મા. દૂર	"	"	સુમતિનાથજી	૬— ૬

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	જાતીવહારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ.	કેનાની વસ્તી.	ઉપા- સય	ધર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંથ ૧૩૦૦ સમયમ	શ્રીમંથ		સારી	૭૬		૧	
શ્રીમંથ ૧૯૧૪	" "		"	૧૪૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૪૦૦ સમયમ	"		"	૩૨૦	૧	૧	
"	"		"				
"	સાસ શ્રીમંથ		સાધારણ	નથી			
સંપ્રતિશાળ ૧૦૦૦ સમયમ	શ્રીમંથ		સારી	૨૮	૧		પ્રાચીન દેરાસર છે.
શ્રીમંથ ૧૪૦૦ સમયમ	" "		"	૭૨	૧	૧	
અમનલાલ દેરાસર ૧૯૬૪	" "	૧૯૪૪	"				
શ્રીમંથ ૧૭૪૦	"	૧૯૪૯	"	૩૬			
શ્રીમંથ ૧૧૦૦	"		"	૧૨૮	૧	૧	શીખરમાં તીથરો પડેલી છે.
શ્રીમંથ ૧૦૦૦ સમયમ	"		"	૧૧૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૬૪૦	"		સાધારણ	૪૨	૧		
શ્રીમંથ ૧૪૦૦	"		સારી	૨૪૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૮૨૧	"	૧૪૧૬	ખરામ	૪૦		૧	
શ્રીમંથ ૧૮૬૬	"		ગદી	૧૬૦	૧	૧	

નંબર	ગામનું નામ	ટકાવું.	રહેઠાણ.	રાસા સોપાન.	બાંધણી.	મુદતનાયક	મતિનાયકની સંખ્યા
૩૦૫૩	પોસીતરા	બજારમાં	આશુરોડ ૩૬ મા. દૂર	અણાદરા	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાવાણ-ધાતુ ૪—૧
૩૦૫૪	પાલડી (અણાદરા)	"	૨૬ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૩—૧
૩૦૫૫	અણાદરા	"	૨૪ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૧૪—૧૩
૩૦૫૬	સેલવાડા	"	૧૮ મા. દૂર	"	ધાખાબંધ	"	૩—૪
૩૦૫૭	ભામરા	"	૩૦ મા. દૂર	"	ધૂમટબંધ	શ્રીતળનાથજી	— ૩
૩૦૫૮	દાંતરાઈ	"	૩૧ મા. દૂર	જસવંતપુરા	શિખરબંધ	શામળિયા પાર્શ્વનાથજી	૧૨—૬
૩૦૫૯	નીબજ	દરબાર ગઢની બાજુમાં	૪૦ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૭—૫
૩૦૬૦	ભરાવલા	ગામબહાર	૩૦ મા. દૂર	રેવદર	"	નેમનાથજી	૪—૫
૩૦૬૧	આલરાડા	ગામમાં	ડીસા ૧૩ મા. દૂર	ખીમત	ધૂમટબંધ	સુમતિનાથજી	— ૧
૩૦૬૨	ખાંટ	"	૧૬ મા. દૂર	મડાર	ધર	અજીતનાથજી	૭—૭
૩૦૬૩	ખાનપુર	"	લેદમેર ૧ મા. દૂર	ભીનમાલ	"	અભિનંદનજી	૩—૧
૩૦૬૪	કોટ	"	"	"	"	આદિનાથજી	૪—૩
૩૦૬૫	ભરૂડી	"	૮ મા. દૂર	રામસેન	"	સુપાર્શ્વનાથજી	૨—૨
૩૦૬૬	બાપડા	ઢીનોના મહોલ્લામાં	ડીસા ૩૪ મા. દૂર	ખીમત	"	વાસુપૂજ્યજી	૪—૬

જામાનાનારનું નામ તથા સંવત.	ગાદીચરણનું નામ	લેખનો સંવત.	દેરાસરની સ્થિતિ	જેભાની વસ્તી.	ઉપા- અથ	કર્મ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૯૧૯	શ્રીસંધ		સારી	૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	"		સાધારણ	૨૦	૧	૧	
સંપ્રતિશાળના વખતનું ૧૨૦૦	"		સારી	૧૨૦	૧	૬	
શ્રીસંધ ૧૯૩૦	"		સાધારણ	૪૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૮૫	"		સારી	૨૪		૧	
શ્રીસંધ ૧૭૦૨	"		"	૪૬૦	૨	૧	મળાનાયકજી નાસિકા તથા કાનથી ખંડિત છે.
શ્રીસંધ ૧૮૬૦	"		"	૨૦૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	"		સાધારણ	૪૦	૧	૧	દર વર્ષે માગદર વદ ૧૦ ના રોજ મેળો ભરાય છે.
							પ્રાચીન દેરાસર છે.
શ્રી કુમચંદ દામોદર ધાનેગણા ૧૯૮૮	"		સારી	૫૦		૧	સંવત ૧૦૬૯ ની સાલની પાટુ મુદત પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૯૨૮ લગભગ	દાણી ચમનાજી ચાલીંગજી	૧૯૬૧	સાધારણ	૮૦	૧		દેરાસરની ઉપરનો ભાગ સુધરાવવા જેવો છે.
શ્રીસંધ ૧૯૫૩	શ્રીસંધ	શ્રુ. તા. ૧૬૯૫	"	૧૨૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	"	૧૯૬૯	"	૧૪૦			
શ્રીસંધ ૧૯૩૦ લગભગ	"	૧૯૫૮	"	૪૮	૧		ઉપરવર્ષમાં એક ઝારડોમાં પ્રતિમાજી નિરાશમાન છે.
શ્રીસંધ ૧૯૪૭	"		સારી	૧૧૦	૧	૨	

નંબર	આવૃત્તિ નામ	કેસનું	ફેલો સંખ્યા	પરિ સંખ્યા	આંધણી	મૂળનાયક	પ્રતિભાવની સંખ્યા
૩૦૬૭	નાના રાણીવાડા	ઉપાશ્રયમાં	રાણીવાડા ૧ મા. ફર	માલવાડા	ધર	પદ્મપ્રભુજી	પાધણ-ધાતુ ૩— ૧
૩૦૬૮	પુના	ગામની ભાગોળે	ભીનમાલ ૧૬ મા. ફર	ભીનમાલ	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૫—૧૪
૩૦૬૯	પુનંગ	બજારમાં	સજ્જનરોડ ૩૬ મા. ફર	રામસેન	શિખરબંધ	"	૩— ૧
૩૦૭૦	રામસેન (કાપાની)	"	બાગરા ૧૪ મા. ફર	"	"	મહાવીરસ્વામી	૧૮— ૧
૩૦૭૧	"	"	"	"	ધર	પાર્શ્વનાથજી	૫— ૫
૩૦૭૨	સુગામ	"	લેદરમેર ૧૦ મા. ફર	"	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૫— ૨
૩૦૭૩	થુર	"	૮ મા. ફર	"	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૫— ૧
૩૦૭૪	જુના સણ્ઠરા	નવા સણ્ઠરાથી ૦૧ મા. ફર પહાડની નીચે જંગલમાં	૧૦ મા. ફર	"	ધૂમટબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૧—
૩૦૭૫	ચાંદુર	બજારમાં	૧૨ મા. ફર	"	શિખરબંધ	આદિનાથજી	૪— ૨
૩૦૭૬	"	"	"	"	"	નેમિનાથજી	— ૨
૩૦૭૭	ફેદાણી	"	૧૪ મા. ફર	જસવંતપુરા	ધર	આદિનાથજી	૩—
૩૦૭૮	દોરડા	ગામની વચ્ચે	ભીનમાલ ૨૦ મા. ફર	"	"	"	૩— ૩
૩૦૭૯	જસવંતપુરા	ગામબહાર ૦૧ મા. ફર	આબુરોડ ૪૦ મા. ફર	"	શિખરબંધ	ગોડી પાર્શ્વનાથજી	૧૫— ૧
૩૦૮૦	"	વાણીયાવાસમાં	"	"	ધર	ચંદ્રપ્રભુજી	૩— ૪
૩૦૮૧	કરડા	બજારમાં	રાણીવાડા ૧૬ મા. ફર	ભીનમાલ	"	શોતળનાથજી	— ૧

વધાવનારનું નામ તથા સંવત.	ગૃહીવરદારનું નામ	લેખકો સંવત.	દેસસરની સ્થિતિ.	જમીનની વસ્તી.	ઉપા- અથ	વર્ગ- શાળા	વિશેષ નોંધ
શ્રીમંથ ૧૯૪૦ લગ્નમગ	શ્રીમંથ	૧૯૫૫	સાધારણ	૮૦	૧		ઉપાગ્રહની એક ઓરડીમાં પ્રતિમા બિરાજમાન છે.
શ્રીમંથ ૧૯૫૦ લગ્નમગ	"	"	"	૫૦			ધાતુ પ્રતિમાઓ પ્રાચીન છે.
શ્રીમંથ ૧૯૫૦ લગ્નમગ	"	૧૯૫૧	સારી	૮૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૯૦૦	"	"	સાધારણ	૧૦૦૦	૩	૧	એક ચોવીસજિન માતાનો પટ છે.
શ્રીમંથ ૧૯૭૦ લગ્નમગ	"	"	"	"			મૂળનાયકજીની મૂર્તિ પ્રાચીન છે.
શ્રીમંથ ૧૯૮૦	"	૧૯૨૪	"	૬૦	૧		
શ્રીમંથ ૧૯૧૧	"	૧૫૪૫	સારી	૩૨૫	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૭૦૦ લગ્નમગ	નવા સણ્ઠરા શ્રીમંથ	બુદ્ધ ખરીજ		૮			
શ્રીમંથ ૧૬૫૨	શ્રીમંથ	૧૬૫૧	સારી	૨૪૦	૧	૧	
શ્રીમંથ ૧૮૫૦ લગ્નમગ	"	શ્ર. ના. ૧૫૫૮	સાધારણ				
શ્રીમંથ ૧૬૬૦ લગ્નમગ	"	૧૬૫૫	"	૫૬	૧		
શ્રીમંથ ૧૬૧૦ લગ્નમગ	"	"	"	૧૬૦	૧		
શ્રી દેમાણ અરતાય ૧૮૮૧	"		સારી	૪૦૦	૨	૧	પ્રાચીન દેરાસર છે.
શ્રીમંથ ૧૬૪૦	"	૧૬૩૯	"				બીજા માળ છે.
શ્રીમંથ ૧૬૭૨	શ્રી વેણા સુભા	૧૫૪૮	સાધારણ	૧૪૦	૧		

ક્રમ	ગામનું નામ	કેશવું	જેલું દોડનું	શિક્ષક	સંવર્ગ	અભ્યાસ	મર્યાદાની સંખ્યા
૩૦૮૨	રાજરાવાસ	બળરમાં	બીનભાલ ૧૪ મા. ફર	જસવંતપુરા	૪૨	શાંતિનાથજી	પાયાબુ-ધાતુ ૧-૩
૩૦૮૩	કાગમાળા	"	કોરી (ભારવાડ) ૫ મા. ફર	માલવાડા	શિખરબધ	સંભવનાથજી	૫-૨
૩૦૮૪	આરખી	"	ડીસા ૨૪ મા. ફર	ખીમત	"	મહાવીરસ્વામી	૩-૬
૩૦૮૫	ધનીયાવાડા	"	૨૬ મા. ફર	"	૪૨	પાર્શ્વનાથજી	૧-૩
૩૦૮૬	ભાડોતરા	"	૩૦ મા. ફર	"	"	મુનિમુવત સ્વામી	- ૩
૩૦૮૭	જેતાવાડા	"	૩૨ મા. ફર	મહાર (છ. આણુ)	"	ચંદ્રપ્રભુજી	૨-૪
૩૦૮૮	મહાર (મંહાર)	"	આણુરોડ ૨૪ મા. ફર	મહાર	શિખરબધ	મહાવીરસ્વામી	૫-૪
૩૦૮૯	"	"	"	"	૪૨	ધર્મનાથજી	૫-૨૭
૩૦૯૦	સાથસેણ	"	ડીસા ૨૩ મા. ફર	"	શિખરબધ	શાંતિનાથજી	૪-
૩૦૯૧	સાંચોર	ચઉદશીયા ગમ્જી	રાણીવાડા ૩૦ મા. ફર	સાંચોર	"	વાસુપૂત્યજી	૪-
૩૦૯૨	"	તથા ગમ્જી	"	"	૪૨	મહાવીરસ્વામી	૧૦-૨૧
૩૦૯૩	"	ચાંપાણીનો વાસ	"	"	શિખરબધ	"	૧૦-૧
૩૦૯૪	"	ખરતર ગમ્જી	"	"	૪૨	"	૫-૧
૩૦૯૫	"	ગામ બહાર	"	"	શિખરબધ	પાર્શ્વનાથજી	૨-૨
૩૦૯૬	હાડેમ	બળરમાં	૪૦ મા. ફર	"	"	આદિનાથજી	૧-૮

ખાતાનારનું નામ તથા સંવત.	વહીવટદારનું નામ.	લેખનો સંવત.	દેખાડની સ્થિતિ.	કેનેલી વરલી.	દિવા- અથ	વર્ત- માના	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૨૮૩	શ્રીસંધ	૧૯૪૫	સાધારણ	૮૦	૧	૧	બીજો ભાગ છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૬	"		સારી	૨૪૦	૨	૧	
શ્રીસંધ ૧૯૩૦	અમલાજી કેવલાજી		સાધારણ	૯૦	૧	૧	મળનાવકકાળની મુતિ પ્રાપ્તિન છે.
શ્રીસંધ ૧૯૪૮ લગભગ	શ્રીસંધ	૧૯૫૫	"	૮૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૭૨ લગભગ	"	૧૫૧૩	"	૬૦		૧	
શ્રીસંધ ૧૯૫૦ લગભગ	"	૧૫૧૧	"	૧૦૦			
શ્રીસંધ ૧૮૮૦ લગભગ	"		સારી	૧૫૦૦	૬	૪	દેરાસર ભવ્યને પ્રાપ્તિન ઉમળ- નાવકકાળની મુતિ પ્રાપ્તિન છે.
શ્રીસંધ ૧૯૬૮ રે. સુ. ૫	"		સાધારણ				સં ૧૨૫૬ ની સાલની બેઠક કાઉસમીયા મુતિ પ્રાપ્તિન છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	મંદાર શ્રીસંધ	૧૭૨૧	"	નથો		૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		છૂં	૫૦૦	૩	૨	છૂં દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૫૦૦ લગભગ	"	૧૧૮૧	સાધારણ				મુતિ ખંડિત છે. ૧ પુરુષમુતિ છે.
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	"		"				આ ગામખર્ત સીયા મોડું આ દેરાસર છે.
શ્રીસંધ ૧૨૦૦ લગભગ	"		છૂં				આ દેરાસર છૂં છે. ચોખાસામાં પાણી ૫૩ છે.
શ્રીસંધ ૧૧૦૦ લગભગ	"		સાધારણ				
શ્રીસંધ ૧૯૪૨	જનવાનવાસ જાગુશાલી		સારી	૪૦૦	૧	૧	

નંબર	ગામનું નામ	જિલ્લો.	દેવે જોડાન.	પૌર અધિકારી.	બાંધણી	મૂળનાયક	પ્રતિભાણની માંજ્યા
૩૦૯૭	બાંધ	બખરમાં	રાણીવાડા ૩૨ મા. દૂર	સાંચોર	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	પાપાણ-ધાતુ. ૩-૮
૩૦૯૮	ચીતલવાડા	"	૪૮ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૧-૧૫
૩૦૯૯	રાયપુર	"	૧૪ મા. દૂર	મંડાર	ધર	આદિનાથજી	૨-૨
૩૧૦૦	ભટ્ટાણા	"	આશુરોડ ૨૪ મા. દૂર	રેવદર	શિખરબંધ	શાંતિનાથજી	૪-૫
૩૧૦૧	ભારોલ	"	"	"	ધર	આદિનાથજી	— ૨
૩૧૦૨	વરમાણુ	"	૨૮ મા. દૂર	"	શિખરબંધ	મહાવીરસ્વામી	૪-
૩૧૦૩	રેવદર	"	૧૮ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૪-૫
૩૧૦૪	ધવડી	"	૧૬ મા. દૂર	અણાદરા	"	મહાવીરસ્વામી	૨-૧
૩૧૦૫	લુણાલ	"	૨૦ મા. દૂર	"	"	શાંતિનાથજી	૩-૪
૩૧૦૬	ડાણી	"	૨૨ મા. દૂર	"	"	આદિનાથજી	૩-૨
૩૧૦૭	નારોલી	"	ડીસા ૫૦ મા. દૂર	થરાદ	ધર	શાંતિનાથજી	— ૩
૩૧૦૮	પીલુડા	"	"	"	"	પાર્શ્વનાથજી	૧-૧
૩૧૦૯	નેનાલ	"	૪૪ મા. દૂર	સાંચોર	"	નમિનાથજી	— ૧
૩૧૧૦	હડાદ	"	ખેડખડા ૧૫ મા. દૂર	અંબાજી	શિખરબંધ	પાર્શ્વનાથજી	૭-૩
૩૧૧૧	દાંતા	ઈસ્પીતાલ સામે	તારંગાલીલ ૨૨ મા. દૂર	દાંતા	"	આદિનાથજી	૭-૨

બંધાવનારનું નામ તથા સંવત.	ચૂંટીવશાસ્ત્ર નામ.	લેખનો સંવત.	દેરાસરની વિધિત.	ફેરોની વરદી.	ઉપા- મય	ધર્મ- શાળા.	વિશેષ નોંધ
શ્રીસંધ ૧૮૦૦ લગભગ	શ્રીસંધ		ખસગ	૮૦	૧		ગોમાસામાં પાણી પડે છે.
"	"		સાધારણ	૮૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૫૦	"		સારી	૩૨	૧		
શ્રીસંધ ૧૯૦૦ લગભગ	"		"	૧૨૫	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૮૭૭	"		"	૫૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૦૦૦ લગભગ	મહાર શ્રીસંધ		સાધારણ	૧૫			આ દેરાસર પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૮૦૫	શ્રીસંધ		સારી	૧૬૦	૧	૧	
શ્રીસંધ ૧૨૦૦	હુણેલ શ્રીસંધ		સાધારણ	૫			
શ્રીસંધ ૧૮૨૭	શ્રીસંધ		સારી	૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૬૬	"		"	૩૨	૧		
શ્રીસંધ ૧૮૩૨	"		સાધારણ	૪૦			
શ્રીસંધ ૧૮૪૫	"		"	૪૦			ધાતુ પ્રતિમા પ્રાચીન છે.
શ્રીસંધ ૧૮૪૪	"		"	૧૬૦	૧		
શ્રીસંધ ૧૨૬૮	મહારી તલચંદ ગુલામચંદ	૨૫/૫/૧૨ ૧૨૬૮	છજી	૧૫	૨		પરિકાન્ત સિંધ સારુ છે.
શ્રીસંધ ૭. ૧૮૮૧	શેઠ રવચંદ તાગચંદ		સારી	૫૦	૧		

પરિશિષ્ટ

વર્ગ ૧: ઘટનાઓની સાલવાર સૂચી

વિક્રમસંવત્ ૧૯૦૬

ઘટના

વિ. સં.

ઘટના

૫-૬ (ઈ. સ. ૫. ૬)ના સેકામાં ગિરનાર પર શ્રીનેત્રિનાથ ભંડુ મંદિર હોવાનું એક તામ્રપત્રથી સિદ્ધ થાય છે.
જુદ: ૧૧૬

—ના સેકામાં નેત્રસદનેત્ર રાજ્ય થયો: ૧૧૬

—ના સેકામાં નેત્રસદનેત્ર રાજ્યને દારકામાં શ્રીનેત્રિનાથ ભંડુ મંદિર બંધાવ્યું: ૧૩૦

૫-૩ (ઈ. સ. ૫. ૫-૩)ના સેકા સુવીના ૩ મંદાન શિલા-લેખો ગિરનારની તળેટીમાં મોજુદ છે: ૧૨૦

૪૪૭ (વીર નિર્વાણ સં. ૨૩)માં દેવચંદ નામના આવકે બંધારમાં જૈન મંદિર બંધાવ્યું: ૧૩૬

૪૦૦ (વી. નિ. સં. ૭૦)માં રાજકુમાર મુંદર અને ઉદ્ધતે ઝોશિયા વસાવ્યું: ૧૭૭

—માં ઝોશિયા અને કોરદામાં જૈન મંદિરોની પ્રતિજ્ઞા શ્રીરામપ્રભુરિયે કરી: ૧૫૪, ૧૭૩, ૧૭૯

—માં કોરદાના શ્રીમદાવીર ગિરનારની પ્રતિજ્ઞા શ્રીરામપ્રભુરિયે કરાવેલી ઉત્તેષ ૧૪મા સેકાના મંથમાં છે: ૨૨૮

—શ્રીરામપ્રભુરિયે ઝોશિયાના રાજ્ય અને કાનિયોને જૈન બનાવ્યા: ૧૭૩

૩૮૬ (વી. નિ. સં. ૮૪)નો શિલાલેખ જે બસોથી મળી આવ્યો છે, તેનાથી રાજકુમાર (અન્ન)ર) મેકામાં જૈનપત્રો સામે પ્રસાર હોવાનું પ્રમાણિત થાય છે. ૨૦૪

૩ ના સેકામાં રચાયેલ 'આચાર્ય નિર્ણયિત'માં ગિરનારને વંદન કરાવેલા પાંદ છે: ૧૧૬

—ના સેકામાં વીરનેત્ર અને નકીરસેન નામના જે તામ્રલેખો ૧૦ માંડના અન્નર ચોખાના તામ્રથી વીરમંદુર અને નકીર-નર વસાવ્યા: ૧૮૩

૨૪૩ (ઈ. સ. ૫. ૩૦૦)ના મેગેસિયનિસે આજુનો ઉત્તેષ કર્યો છે: ૨૮૮

૧૯૭ (વી. નિ. સં. ૨૭૩)ના લેખવાળો સપ્તાદ ચંદ્રગુપ્ત મોર્ચે બરાવેલી જિનપ્રતિજ્ઞા ધંધાજીના ભોવરામથી મળી હતી: ૧૯૬

૧૮૫ (વી. નિ. સં. ૨૮૫)માં સુપ્રેતે ગળ થયો, જેણે કીર પર્વત ઉપર શ્રીદેવિનાથ જિનાત્વ બંધાવ્યું: ૮૪

૧ ના સેકાની અને બીજી અને ૨-૩ સેકાની મહુડીની જિનપ્રતિજ્ઞા માનવામાં આવે છે: ૮૦

—ના સેકામાં કાંક મોટું નગર હતો જેમ શ્રીકાકપુરિયે પસંદ કરેલા જે રથાનના કારણે જાણાય છે: ૧૩૨

—ના સેકામાં આર્વ 'અપુટાચાર્ય' વેણી વત્સરાજને જૈનપત્રો જનાવ્યો; તેણે તારંગમાં સિદ્ધાધિકાનું મંદિર બંધાવ્યું: ૧૪૬

—ના સેકામાં શ્રીવજ્રનાથોએ શ્રીમાલ તરફ વિદાર કર્યો હતો; જે સમયે શ્રીમાલમાં જૈનોનું પવિત્ર યાત્રારથગ હતો: ૧૭૬

—ના સેકામાં બાવીનું જૈનમંદિર મંથર્વસેન રાજ્યને બંધાવવાનું કહેવાય છે: ૨૦૬

૧૩ (ઈ. સ. ૭૦)ના બીની બાવીએ આજુની નોંધ લીધી છે: ૨૮૮

૧૪ (વીર નિ. સં. ૪૮૪)માં ભક્ત્યના રાજ્ય બલમિત્ર-ભાલુમિત્રના સાલનકાળમાં આર્વ 'અપુટાચાર્ય' જૈનો પાસેથી (ભદ્રગુ) અધ્યાત્મોપ દીર્ઘ ઇલાવ્યું: ૨૬

૨૬ માં શ્રીવજ્રનાથોનો જન્મ થયો હતો: ૧૫૪

૧૦૧ માં ચિરપાલ ધરુએ થરાદ વસાવ્યું: ૪૦, ૪૨

૧૦૮ માં મહુડનીના જનવરિસાંકે સુવૃજ્યગિરિના આદિનાથ મંદિરોને જ્યોત્સના કરાવેલા: ૧૦૦, ૧૦૪, ૧૧૧

૧૨૫ (વીર નિ. સં. ૫૬૫)માં શ્રીદેવેવશ્વરિયે કોરદામાં નાહર મંત્રીએ કરાવેલા જિનપ્રાસાદમાં પ્રતિજ્ઞા કરી: ૧૫૪, ૨૨૮

૧૨૬ થી ૧૩૫ માં નાહર રાજ્ય થયો, જે સમયે સુવશ્વગિરિ ઉપર વજ્રસત્તિપ્રાસાદ બંધાવવામાં આવ્યો: ૧૮૭

૧૩૦ (વીર નિ. સં. ૬૦૦)માં નાહરણે સામેરામાં એક મોટું જૈન બનાવી શ્રીમદાવીરનાથની પિત્રમયી પ્રતિમાની શ્રીજનિવજ્રસર પાસે પ્રતિજ્ઞા કરાવી: ૩૦૪

૧૩૬ ની શ્રાવણી અમરાવત્યના જુલકારે ચિત્રપુરના મંદિરની મૂર્તિની પ્રતિજ્ઞા કર્યો: ૪૦, ૪૨

૧૫૦-૩૫૦ (ઈ. સ. ૧૦૦ થી ૩૦૦)ના સમયનાં કાંકનાં શિરો હોવાનું છે. હસપ્રજાલ સાંકળિયા જન્મ્યા છે: ૧૩૨

- ૧૧૧ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૫૪
 ૧૧૨ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૩૧
 ૧૧૩ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૪ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૫ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૬ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૭ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૮ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૧૯ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૦ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૧ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૨ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૩ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૪ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૫ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૬ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૭ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૮ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૨૯ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૦ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૧ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૨ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૩ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૪ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૫ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૬ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૭ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૮ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૩૯ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૦ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૧ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૨ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૩ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૪ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૫ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૬ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૭ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૮ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૪૯ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦
 ૧૫૦ માં શ્રીમદ્વાલમ્ભિઃ સ્વર્ણવાસ ધર્મ : ૧૦૦

- ૫૧૨-૧૩ (ઈ. સ. ૪૫૫-૫૬)માં સમુદ્રગુપ્તના સ્થાપક-
 પાલિતે ગિરનારના સુદર્શન તળાવનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૧૮
 ૫૨૩ (વી. નિ. સં. ૯૯૩)માં આનંદપુરના જિનચલ્યમાં કુવસેન
 રાજા સમક્ષ 'કલ્પસૂત્ર'ની પહેલી વાચના થઈ : ૬૩
 ૫૭૫ પહેલાં શ્રીહરિગુપ્તાચાર્ય વિદ્યમાન હતા : ૧૫૫
 ૫૭૬ થી ૬૦૬ (વલ્લભી સં. ૨૦૦ થી ૨૩૦)માં વલ્લભીમાં
 કુવસેનનું રાજ્ય હતું : ૧૧૪
 ૫૮૪ (વલ્લભી સં. ૨૦૮)માં કુવસેનના યુવરાજ યુવનું
 આનંદપુરમાં મૃત્યુ થયું : ૧૧૪
 ૬ દ્વી શતાબ્દી જોટલું પ્રાચીન સંકેતનું એક ખાલી મંદિર
 જણાય છે : ૭૧
 ૬૦૯ માં કાશ્મીર દેશના નિવાસી અગ્નિત અને રત્ન નામના
 શ્રેષ્ઠીઓએ ગિરનારનો ઉદ્ધાર કર્યો : ૧૧૭, ૧૨૧
 ૬૧૧ થી ૬૨૬ (વલ્લભી સં. ૨૩૫ થી ૨૫૦)માં વલ્લભીપુરમાં
 કુવસેન નામે પ્રતાપી રાજા થયો : ૧૧૫
 ૬૬૭ (વલ્લભી સં. ૨૯૧)માં વલ્લભીમાં રાજા શિલાદિત્યના
 સમયે શ્રીજિનભદ્રગણિ ક્ષમાશ્રમણે 'વિશેષાવસ્થક-
 ભાષ્ય'ની રચના કરી : ૧૧૫
 ૬૮૨ નો શિલાલેખ વસંતગદથી મળી આવ્યો છે : તેનાથી
 જણાય છે કે ભિત્તમાલના વર્મલાતરાગના સમયે વસંતગદમાં
 ક્ષેમાર્થ-ખીમેજ દેવીનું મંદિર સત્યદેવે બંધાવ્યું : ૨૩૫
 ૬૮૫ માં જલગુપ્ત જ્યોતિર્થીએ 'સ્કુટઆર્થ' સિદ્ધાંતની રચના
 શ્રીમાલમાં કરી : ૧૭૭
 ૬૯૭ (ઈ. સ. ૬૪૦)ની આસપાસ ચીનીયાની હુએનત્સાંગ
 ભારતની યાત્રાએ આવ્યો ત્યારે તેણે વલ્લભીને ક્ષા-લા-
 પીના નામે નોંધી છે : ૧૧૫
 ૭ મી સદી સુધી ચિરપાલધરુના વંશજોએ ઘરાદમાં રાજ્ય
 કર્યું : ૭૪૦
 -મી સદીમાં વલ્લભીપુર ગૌડ વિદ્યાનું મોટું કેન્દ્ર હતું : ૧૧૫
 -મી સદીમાં શ્રીશિવચંદ્ર ગણિ શ્રીમાલમાં જિનવંદન નિમિત્તે
 આવ્યા ત્યારે શ્રીમાલમાં જિનમંદિર વિદ્યમાન હતું : ૧૫૫
 -મી સદીમાં પ્રતિદારવંશી નાદરાય-નાગભટ્ટ થયો : ૧૬૨
 -મી સદીમાં 'શિશુપાલવંશ' ગદાકાવ્યના કર્તા માધનો
 શ્રીમાલમાં જન્મ થયો : ૧૭૭
 -મી સદીની કેટલીક જિનપ્રતિમાઓ ભિત્તમાલના શ્રીશાંતિ-
 વિનાયકમાં જણાય છે : ૧૭૯
 -મી સદીમાં દમોદર દવિષે રચેલા 'કુટિલીગતમ' નામના
 કાવ્યકથામાં આશુનું વર્ણન કર્યું છે : ૨૮૮
 -મી સદીમાં વરમાણનું ચર્ચામંદિર બંધાવાનું વિદ્યાનંતનું
 મંતવ્ય છે : ૩૦૭
 ૭-૮ માં સદીમાં જલગદ પહેલાં રાજા હતા : ૨૬
 -મી સદીમાં વલ્લભીમાં જોનાર્થી અંબેલા વરતી અને ધર્મ
 જિનમંદિર વિદ્યમાન હતા : ૧૫૫

—મી સદીના વચગાળાના સમયમાં શ્રીમાલગું જિનમદિર પ્રસિદ્ધિ પામેયું હોયું જોઈએ; જેના વડે નિમિત્ત સિવચંદ્ર ગણિ શ્રીમાલમાં આવ્યા : ૧૭૭

૭ મી સદીના અંતમાં કે ૮મી સદીના આરંભમાં માલ કવિ થયાનો નિર્ણય સં. ૬૮૨ના લેખથી થાય છે : ૨૩૫

૭-૧૦ માં સદી સુધી થયેલા પ્રજાવચાળી જૈનાચાર્યોએ શ્રીમાલમાં આવીને એ પ્રદેશને જિનમદિરોથી રમણીય બનાવી દીધેલ : ૧૭૭

૭૦૦ (વીર નિ. સં. ૧૧૭૦) માં શ્રીરવિપ્રમશ્વરિએ નાડેશના જિનમદિરની પ્રતિજ્ઞા કરી : ૧૫૫

—માં જિનમાલ નગર દર્શી વસ્તુ : ૧૭૬

—માં શ્રીરવિપ્રમશ્વરિએ નાડેશમાં શ્રીનેમિનાથ બની પ્રતિજ્ઞા કરી : ૨૨૫

૭૩૩ માં શ્રીજિનદાસગણિએ 'નિધીયશ્ચિંતી' રચના કરી તેમાં શ્રીમાલના રૂપા નાણાના અલગની દફતર નોંધી છે : ૧૭૭

૭૪૪ ને પ્રાચીન વિપિને લેખ પીઠવાચના શ્રીમદ્વારિ જિનાત્મયમાં વસંતરાથી લાવેલા જે કાંડસમિયા પ્રતિમાઓ પૈકી એક ઉપર છે : ૧૫૫, ૨૩૪, ૨૩૬

૭૭૦ (ચિત્ર. સં. ૩૬૪)નું વિજયપુરનું નામપત્ર મળે છે : ૯૧

૭૬૧ માં શ્રીરવિપ્રમશ્વરિએ જિનમાલમાં શ્રીમાલ બાલ્યો અને પ્રાચીન બાલ્યોને જૈન બનાવ્યા : ૧૭૭

૮ માં સદી પહેલાંનું વિજયપુર હોવાનું અનુમાન નીકળે છે : ૯૧

૮ મી સદીની એક પ્રતિમા યશદાના ધર દેરાચરમાં ઓચ્છર છે : ૪૧

—મી સદીમાં બંધારણ રાજા વિજયાન હયા : ૧૫૫

—મી સદીમાં કિશોરમાં બંધારણ રાજાએ શ્રીરવિપ્રમશ્વરિ જિનમદિર બંધાવ્યું, તેની પ્રતિજ્ઞા જીવગણિએ કરી : ૧૫૫

—મી સદીમાં જિનમાલમાં કુલશ્રુઓની સ્થાપના થવાના ઉદ્દેશો મળે છે : ૧૭૭

૮-૯ મી સદીમાં પ્રાચીન વિપિને લેખ વસંતરાજના ખડિન જિનાલયના એક પથ્થર પર છે : ૨૩૬

૮૦૨ પૂર્વ વિજયપુર આવડાઓની સગા હેંગલ હતું, તેથી વિજયપુર એ પૂર્વેનું હોયું જોઈએ : ૯૦

—ના વંશાખ સુદિ ૩ ને સોમવારે શ્રીશીવશ્વરજીએ જૈન મતોથી પાઠવ્ય નગરની સ્થાપના કરી : ૫૬

૮૦૨ થી સં. ૧૩૫૩ સુધીમાં વતરાજ આવડાથી લઈને વાવેલા સારંગદેવ સુત્રી રાવકલશરીઓનું મંડળ ખાસ કરીને જૈનધર્મી હતું : ૫૬

૮૦૩ થી ૮૬૩ (સને ૭૪૬ થી ૮૦૬) સુધી વતરાજ સુવરાજનો રાજા હતો : ૬૯

૮૦૭ માં શ્રીસિદ્ધસેનસુરિએ આમ રાજાને બાલ અવસ્થામાં રામસંવત્સરમાં ભેળો હતો : ૩૯

—ના વંશાખ સુદિ ૩ ના દિવસે બંધારણસુરિને મોદેરામાં દીક્ષા આપવામાં આવી : ૭૦

૮૦૮ માં દેવરા હમીરે હમીરપુર વસાવ્યું : ૨૭૬

૮૨૧ ના વંશાખ સુદિ ૩ ને સોમવારે વતરાજ સુવરાજ (પાઠવ્ય)ની માદાએ મોત : ૫૬

—પ્રજાપદ મંત્રી સામતે હમીરપુરમાં સમ્રાટરાજે બંધાવેલા જિનાલયને જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૨૭૬

—જનમજામાં શ્રીજીવાનંદસુરિના ઉપદેશથી પોરવાડ મંત્રી સામતે ૯૦૦ જિનમદિરાના જીર્ણોદ્ધાર કરાવ્યા તેમાં બાલસુવાસના પશુ નિર્દેશ છે : ૨૭૬

૮૨૬ માં આરણે વલ્લભીપુર પર ચડી આવ્યા : ૧૧૫

૮૨૬-૮૨૭ (સને ૭૬૯-૭૭૦)માં હાસમિન અમદ તથાબી : નીકા વાટે મધાર આવ્યા : ૨૪

૮૨૬ થી ૮૫૬ માં જલેશ્વરમાં વલ્લભરાજ રાજ કરેલા હતા : ૧૮૮

૮૩૦ (સને ૭૮૩) જગમજ માં પડિદાર રાજા વલ્લભરાજના સમયમાં ઓશિયાનું મહિ બંધિવામાં આવ્યું; એમ શ્રીમાલગું મંતવ છે : ૧૭૪

૮૩૫ માં દાક્ષિણ્યસિદ્ધ શીરોચોનસુરિએ જગમજપુરમાં વીરજન નામના આચાર્યે જનાવરાલેલા અપમદેવ પ્રસાદમાં 'કુવચપમાલા' રચની રચના પૂર્ણ કરી : ૧૫૫, ૧૮૮

—શ્રીરોચોનસુરિએ 'કુવચપમાલા' નામનો કથામય પ્રાકૃતમાં રચ્યો; તેની પ્રશસ્તિમાં તેમના યુગમાં શ્રીમાલમાં આવ્યા વિશે હમીકા નોંધી છે : ૧૭૭

૮૪૫ માં જુરંગપતિ હમીર વલ્લભીપુરને ભેળવેલું કરી નાખ્યું : ૧૧૫, ૧૩૪

૮૬૯ (સં. સં. ૭૩૮)માં કર્કરાજે એક બાલ્યોને વડોદરાનું ઘનપત્ર આપ્યું : ૧૮, ૧૯

૮૬૫ ને શિલાલેખ મુજબજાના સુરજસેધર મદિરમાં છે જેનાથી એ માલ એથીયે પ્રાચીન જણાય છે : ૨૭૬

૯ મી સદીમાં હાલેશ્વર સુવર્ણવર્ત કર્કરાજના રાજ્ય સમયમાં વડોદરાની આસપાસ ૯૪ ગામોમાં આકાદક મુખ્ય નગર હતું : ૧૯

—મી સદીમાં વડેશ્વરપ્રચારે શિરાપદમજની સ્થાપના કરી : ૪૧

—મી સદીમાં વજ્રમદત્તે ખાદ્યમાં જિનમદિર બંધાવ્યું : ૧૫૫

—મી સદીમાં પૂર્ણ નામના વિષ્ણુ (૬૭૬) યુનિ જેન નરિતે ખાનિ પામ્યા : ૧૫૬

—મી સદીમાં શીરોચોનસુરિના સમયમાં નાગરામાં અનેક જિનમદિરો હતા : ૧૯૮

- મા સદામાં શ્રીમાલમાંથી ૧૮૦૦ શ્રીમાલોએ આપ્યા ગયા : ૧૭૮
- ૧૦૦૦ લગભગમાં દમીરપુરનું શ્રીશાંતિનાથ જિનાલય બંધાવું હશે એમ જાણાય છે : ૨૭૬
- જેટલું પ્રાચીન મેઝનું જિનાલય લાગે છે : ૨૯૫
- ૧૦૦૬ ના લેખવાળી મર્તિ અંકાશમાંથી મળી આવી છે : ૧૮
- ૧૦૦૭ માં શ્રીસ્વપ્રભશ્રિએ બિલગાલમાં પરમારવંશના રાડેન સોમકરણ અને તેના વંશજોને જોન બનાવ્યા : ૧૮૧
- ૧૦૧૦ થીયે પ્રાચીન રામસેનનું જિનમંદિર દોવાનું સચિત થાય છે : ૩૯
- ૧૦૧૦ માં શ્રીસ્વદેવશ્રિએ રામસેનપુરમાં શ્રીસ્વપ્રભેન લાં ના ચૈત્યમાં શ્રીસ્વદેવ લાં ની પ્રતિષ્ઠા કરી અને ચંદાવનીમાં મંદિર બંધાવનાર કુંકણ મંત્રીને દક્ષિણ આપી : ૩૯, ૧૫૬
- માં શ્રીવશીષ્ઠશ્રિએ મેરાસી વાદો કર્યા : ૨૨૩
- લગભગમાં કુંકણ મંત્રીએ ચંદાવનીમાં જિનમંદિર બંધાવ્યું હતું. ૨૭૮
- ૧૦૧૧ માં ઓસિયા માના મુખપ્રજા ધર્મ અને ઓસવંશની આપના ધર્મ : ૧૭૩
- ના લેખવાળી ધાતુપ્રતિમા ઓસિયાની ધર્મશાળોના પાંચ પોદાનાં મળી આવેલી તે કલકત્તાના નં. ૪૮ ઇલિયન મીસર ટ્રીટ ધર્મજાના જોન મંદિરમાં બિલગાલ માન છે : ૧૭૪
- નો એક શિલાલેખ બિલગાલના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના મુ. નાં ના પરિકરે ઉપર છે : ૧૭૮
- ની સાલના પરિકર જેટલી પ્રાચીન પ્રતિમા બિલગાલના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના મુળનામકની જગ્યાની નથી : ૧૭૯
- ૧૦૧૩ નો એક શિલાલેખ ઓસિયાના શ્રીમદ્વાવીર જિનાલયમાં છે તેમાં જણાવ્યું છે કે, જિનલક અથવા તેના પુત્ર બુવનેશ્વર શ્રાવકે કરીને મંદપ કરાવ્યો : ૧૭૪
- ૧૦૧૭ ના મદા વરિ ૮ ના દિવસે સંપ્રતિએ વેળીની બનાવેલી મર્તિ ૧૧૬૪ વર્ષ સુધી જગીરમાં રહ્યા બાદ નીકળી આવી તેની પ્રતિજ કરવામાં આવી : ૧૭૩
- માં ઓસિયામાં આદ્યકાએ વીરપ્રાસાદ બનાવ્યો : ૧૭૩
- માં ઓસિયાના મદાવીર જિનાલયનો સંભવક ઓસિયાદાર મયો દેવ એમ એ મંદિરમાંથી મળી આવના શિલાલેખમાં જણાય છે : ૧૭૪
- નો એક મર્તિ લેખ નાના જોન મંદિરના બારબુ ઉપર છે : ૨૩૧
- ૧૦૧૭ થી સં. ૧૧૫૬ સુધીના કિણલેખો નાખ્યાના જિનમંદિરમાંથી મળે જ છે : ૨૩૦

- ૧૦૨૪ ના અગ્રા મુદિ ૬ ના દિવસે વિદિનકુલના મેદીઓએ કરના કાળા મંદિરમાં શ્રીમદ્વાવીરનું ચિત્ર બનાવ્યું, તે અભારે દોવાણાના જિનાલયમાં છે : ૨૫૬
- માં ચંદાવતીમાં કુંકણ નામે રાગ દત્તો; જેનો કર-દોવાણા વગેરે પર અધિકાર દત્તો : ૨૫૬
- ૧૦૩૩ માં વામુન્દરાજ (સોલંકી)એ વરુણમાં-વાસમાના એક લેવનું જોન મંદિરને દાન કર્યું : ૫૭
- ૧૦૩૪ ના લેખવાળો ૩૫ રત્તનો ઘંટ અગરાના જોનમંદિરમાં છે : ૧૩૮
- ૧૦૩૫, ૧૦૮૮, ૧૨૩૪, ૧૨૫૬, ૧૩૩૮, ૧૪૬૨, ૧૫૧૨, ૧૫૩૪, ૧૫૩૯, ૧૬૧૨, ૧૬૮૩, ૧૭૫૮ ના લેખો ઓસિયાના શ્રીમદ્વાવીર મંદિરની મર્તિઓ અને સ્તંભો ઉપરથી મળી આવે છે : ૧૭૪
- ૧૦૪૩ માં મુળરાજે વરિયાર પ્રદેશના મંડલીના મુળનાથ મદા-દેવને મેદિરા પાસેનું કબોઈ ગામ દાનમાં આપ્યું એવું દાનપત્ર મળે છે : ટિ. ૫૦
- માં મુળરાજે શ્રીસ્વલ (સિકપુર) જાનમાં આપ્યાનું એક નામપત્રમાં જણાવેલું છે : ૬ :
- ૧૦૮૫ (સક સ. ૯૧૦) માં ભગ્યના મુલવસાનિમાં તમ્બુ જિનપ્રતિમાઓ ભરાવી એ વિશેનો લેખ : ૨૭
- ૧૦૮૯ માં બંદારીઓના મુળ પુરુષ નાંડોલના રાગ લાખજુ-સીના પુત્ર દાદરાવને શ્રીવશીષ્ઠશ્રિએ જોનધર્મની દક્ષિણ આપી : ૨૨૫
- ૧૦૫૩ ના આપ મુદિ ૧૩ ને રવિવારના લેખમાં વિદ્ય રાજાએ હનુડીમાં બંધાવેલા જિનોલયના ઓસિયા કરાવ્યાની દક્ષિણ છે : ૧૫૬, ૨૦૭, ૨૦૮
- ૧૦૬૦ ની સાલના ઉલ્લેખવાળો પાળિયો સીકરામાં છે : ૧૪૬
- ૧૦૬૪ ના લેખવાળી પુરૂષીકજીની મર્તિ રાજુજળના શ્રીઆદી-શ્વર મંદિરના પેશનાં કાળા દાથ તરફ બીજે માટે જગ્યાના માર્ગની પાસેની ઉત્તરવિમુખ દેરીમાં છે : ૧૦૫
- ૧૦૭૦ (વીર નિ. સં. ૬૦૦) માં નાદરાયે નાંડોલ અને સામોગ આદિમાં જોન મંદિર બંધાવી પ્રતિજા કરાવી એમ વિવિધવીધકર્મ ઉલ્લેખે છે, તે સંવત્ર વિષ્ણુવ દેવ તો જ શિલાલેખમાં નિદિદ નાદરાય એક દોવાનું સંબંધિત અને : ટિ. ૧૧૨
- માં દલીશ્વર ધનપાલે 'નિલકમંજરી' નામની સંસ્કૃત નવવક્રમા સ્ત્રી : ટિ. ૩૦૪
- ૧૦૭૩ માં પાંડુમાં પાર્શ્વનાથ ચિત્ર વિષ્ણુમાં હતું : ૫૭
- ૧૦૭૪ ના લેખવાળી મુદિ ૪ ના લેખવાળી એક ધાતુમર્તિ મેઝાના જિનમંદિરમાં મેસુદ છે : ૨૬૫
- ૧૦૭૬ અને તે પછીની સાલના કુલ ૬ લેખો વરરાજાના મુર્તિ-મંદિરમાંથી મળે છે એ ઉપરથી એ ગામ એથીયે પ્રાચીન મનાય : ૨૦૭

- ૧૧૦૦ ના લેખવાળી એક પાટુકાની યોગી ઓઝિયાના મંદિરનો છત્તીસદાર કરી વેશ મળી આવી હતી : ૧૭૪
- ૧૧૦૧ ની સાલની અગ્રિકા-દેવીની મૂર્તિ જેમ્સસેરના આચાર્ય-મન્ડળના ઉપાચાર્યમાં છે : ૧૧૫
—ની સાલનો ધસાયેલા સિલાલેખ દેવદત્તના જિનાલયના એક સ્તંભ ઉપર છે : ૨૫૨
- ૧૧૦૪ નો એક જૈન લેખ ટાકરના સોનાધારી મહાદેવના મંદિરના કોટના ગોખસમાં ગર્દભના ચિત્રવાળી સ્તંભ ઉપર છે : ૨૬૮
- ૧૧૦૭ ના સિલાલેખવાળી સપરિકર પચતીર્થી મૂર્તિ એવવાણી જમીનમાંથી નીકળી આવી હતી : ૫૩
- ૧૧૦૯ ના વૈશાખ સુદ ૮ના ગૌજ સીવેરાના ગોરીઓએ શ્રીધર્મિનાથની મૂર્તિ ભરાવી અને તેની શ્રીધર્માચાર્ય પ્રતિષ્ઠા કરી એવો સિલાલેખ સીવેરાના જિનાલયના મં. ના. ની ગાદી ઉપર છે : ૨૬૭
- ૧૧૦૯ (૯૦) માં વરમાણુના ધાંલસ શેઠને દેવીત્રિમુર્તિની મુકામાંથી શ્રીધર્મનાથની પ્રાચીન મૂર્તિ મળી આવી : ૨૯૯
- ૧૧૧૦ ની સાલના લેખવાળી ધાતુમૂર્તિ અમદાવાદના જવેરીવાડના શ્રીઅગ્નિનાથ મંદિરમાં છે : ૪૦
- ૧૧૧૧ પહેલાં બાદામેર નગર વસી સ્વર્ણ ૯નું : ૧૮૧
- ૧૧૧૧ માં શ્રીઅમલદેવમુરતિ (નવત્રીગિરિધાર) માંભણા ગાયમાં મેદી નદીના કાંઠેથી દિવ્ય મૂર્તિ પ્રગટ કરી : ૧૪
—માં મેગલેએ જિલ્લામલ્લો નાથ ક્યોં ત્યારે ગય ગાંયા જિલ્લામાંથી નાથોને બાદામેર ગયા; એ સમયે ત્યાં પરમાવરને દેવ રાજ હતો : ૧૮૧
- ૧૧૧૨ નો સિલાલેખ અમદાવાદના જવેરીવાડની વાઘજીપોળમાં આવેલા શ્રીઅગ્નિનાથના મંદિરના શ્રીઅગ્નિનાથની કાઉસચિયા ધાતુમૂર્તિ ઉપર છે : ૧૧
—ના વૈશાખ સુદ ૫ તે સુવરે શ્રીગુણસમરમુરતિએ પાવાગડ ઉપર શ્રીઅગ્નિદેવજિત અને છત્રાવસા પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૬, ૨૦
- ૧૧૧૩ ના જેઠ માસની ૧૪ના દિવસનો લેખ ગિરનારના મુખ્ય પ્રતિમિનાથ મંદિરના યાંત્રા પર છે : ૧૨૧
- ૧૧૧૫ ના વૈવ્ર સુદ ૮ ને રવિવારે (ગિરનાર પર) દેવોનાં જૂનાં દેરાં કાદી નવાં જનાયાં એવો લેખ ટાક સાહેબને મળ્યો હતો : ૧૨૧
- ૧૧૧૬ ની ધાતુની પ્રત્યોત મૂર્તિ અમદાવાદના જવેરીવાડની સોલ-ગતી પોળમાં આવેલા શ્રીધર્મિનાથના મંદિરમાં છે : ૧૧
—ના મહા સુદ ૧૦નો પર્વિન લેખ મગરના શ્રીધર્મનાથ જિનાલયમાં રહેલી એક ધાતુમૂર્તિ ઉપર છે : ૩૦૧
- ૧૧૧૮ ના ધસર્ધ મેલા લેખો કુંભારિયાના શ્રીમદ્વાવીર મંદિરના મુકામમાં આવેલા એ કાઉસચિયા પ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૨૮૪

- ૧૧૨૦ નો લેખ કુંભારિયાના શ્રીમદ્વાવીર જિનાલયના મુ. ના. ના પરિકર ઉપર છે; જેમાં આરાલણુ ગામનું નામ આવેલું છે : ૨૮૪
- ૧૧૨૦ થી ૧૧૨૮ સુધીમાં શ્રીઅમલદેવમુરતિ 'નવ ચંદ્ર ત્રયી' પર ટીકા રચી હતી : ૬૪
- ૧૧૨૧ નો સિલાલેખ રૂપરના જૈનમંદિરના મુ. ના. ના પગસનમાં છે : ૫૫
—ના સિલાલેખવાળી સદૃશ આલિપ્તિ ભરાવેલી મૂર્તિ અમદાવાદના દોસીવાડની પોળમાં ગેંસાઈછત્રી પોળમાં આવેલા શ્રીધર્મધરનાથીના મંદિરમાં છે : ૧૨
- ૧૧૨૩ માં સાધારણ અપરનામ શ્રીસિદ્ધેનમુરતિ 'વિલાસવર્ધ' નામનો પ્રાપ્ત મંથ ધણકમાં રચ્યો : ૬૬
- ૧૧૨૪ ના બે લેખો રતિજના જિનમંદિરમાં રહેલા પરિકરની ગાદીઓ ઉપર છે : ૭૬
- ૧૧૨૬ (સક. સં. ૯૯૧) નો સૌપ રાજ્ય ગોવિંદરાજનો સિલાલેખ ખાતેદાના વાઘડી ગામમાંથી મળ્યો છે : ૧૧૪
—ના વૈશાખ વદિ ૧૧ને સનિવારનો લેખ જમલપુરના જૈન મંદિરના મુ. ના. ની ગાદી ઉપર છે : ૪૬, ૫૧
- ૧૧૨૯ ના સિલાલેખવાળી સુમનિવરની પુત્રીએ ભરાવેલી મૂર્તિ દોસીવાડની પોળમાં ગેંસાઈછત્રી પોળમાં આવેલા શ્રીધર્મધરનાથીના મંદિરમાં છે : ૧૨
- ૧૧૩૦ ના વૈશાખ સુદ ૧૩ના દિવસે સિયળે નાંદિયાના જિન-ચલ પાસે તાવ કરાવી : ૨૪૩
—ના જેઠ સુદ ૫ના રાજ્ય ક્રેદી કુર્ધને એકસરખા સિલાલેખવાળી બે કાઉસચિયા પ્રતિમાઓ લોટાબાના જિનાલયમાં ભરાવી : ૨૪૫
- ૧૧૩૦ થી ૧૨૧૦ સુધીના સિલાલેખો નાંદિયાના શ્રીમદ્વાવીર જિનાલયની ભૂત અને સ્તંભો ઉપરથી મળી આવે છે : ૨૪૩
- ૧૧૩૧ માં સોમકી કબુદેવ સાદને કમળે કબુ : ૨૬
—ના...વદિ ૨ ને સોમવારનો સિલાલેખ એક આચાર્ય પ્રતિમા ઉપર છે : ૫૧
—ના લેખવાળી મુરતિમૂર્તિ શ્વેતજ્યમાં શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરની ભગનીમાં છે : ૧૦૫
- ૧૧૩૨ માં ખરતમસ્તીય શ્રીગિરદત્તમંદિરના જમ્મથી ધોળકા પવિત્ર બન્ધુ : ૬૪
—ના કામજી સુદ ૧૦ ને જુલવારનો લેખ કાવરડોના જિનાલયના મુ. ના. ની ગાદી ઉપર છે આથી મંદિર અને ગામ એવીયે પ્રાચીન ગણાય : ૨૬૨
- ૧૧૩૪ પહેલાં આયોરના જિનાલયનો અંત થયો એમ સિલાલેખથી જણાય છે : ૨૬૪

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૫ના રોજ ભદ્રેશ્વરના મંદિરનો શ્રીમાલીએએ ઉદ્ધાર કરાવ્યાનો લેખ મંદિરના થાંભલા પર છે : ૧૩૯

—ના ફાગણ સુદિ ૭ને ગુરુવારે સાયોરના મહાવીર જિન-મંદિરનો ભંગ થયા પછી તેમાં જ એથી વામ્બા વગેરેએ શ્રીમહાવીરની કાઉસગિયા મૂર્તિઓ સ્થાપન કરી : ૨૯૪

—માં ખીમેલના શ્રીશાંતિનાથ જિનાલયના મૂં નાં ની મૂર્તિની અંજનશલાકા શ્રીહેમસૂરિએ કરી, એવો લેખ પરિકર પર છે : ૨૦૫

—માં શ્રીમહાવીર જિનની મૂર્તિ સાયોરના મંદિરનો નાશ થયા પછી સ્થાપન કરવામાં આવી : ૩૦૫

—ના લેખોવાળી ધાતુની એ કાઉસગિયા મૂર્તિઓ અચલ-ગઢના ચૌમુખ મંદિરમાં છે : ૨૯૪

૧૧૩૪ ૧૩૨૩, ૧૩૫૮ ના લેખો ભદ્રેશ્વરના જૈન મંદિરના થાંભલા ઉપર વિદ્યમાન છે : ૧૪૦

૧૧૩૫ માં ગિરનારમાં પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાનો લેખ ગિરનારના મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ જિનાલયના થાંભલા પર છે : ૧૨૧

૧૧૩૮ ના લેખો કુંભારિયાના શ્રીશાંતિનાથ જિનાલયમાંથી મળી આવે છે : ૨૮૩

૧૧૩૮ થી ૧૧૪૬ સુધીના શિલાલેખો કુંભારિયાના શ્રીશાંતિ-જિનાલયના ચાર ગોખલાઓ ઉપર છે : ૨૮૪

૧૧૩૯ ના લેખવાળી એક મૂર્તિ દત્તાણીના ખંડિત જિનાલય-માંથી ધવલીના જિનાલયમાં લઈ જવામાં આવી : ૨૮૩, ૩૦૮

૧૧૩૯ (૧૧૪૧) માં પાટણમાં દોહટ્ટી શેઠની વસતિ-મંદિર વિદ્યમાન હતું : ૫૭

૧૧૪૦ ના પોષ વદિ ૧૪ને સોમવારના ઉત્તરાયણ પર્વને દિવસે કણુદેવ મહારાજે ટાકવવી ગામના શ્રી પ્રહુમ્ન મહામાત્યે બંધાવેલ વસતિકાના શ્રીસુમતિનાથને આપેલું દાનપત્ર : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯

૧૧૪૧ માં શ્રીજિનદત્તસૂરિને શ્રીધર્મદેવ ઉપાધ્યાયે દીક્ષા આપી : ૯૪

—ના અષાઢ સુદિ ૯નો શિલાલેખ ચોરના જિનાલયમાં રહેલી અંબિકાદેવીની મૂર્તિ ઉપર છે : ૨૬૩

—માં અંચલગચ્છીય શ્રીજયસિંહસૂરિ દત્તાણીમાં પધાર્યા હતા : ૨૮૨

૧૧૪૩ માં શ્રીવાદી દેવસૂરિનો જન્મ મહારમાં થયો : ૩૦૧

૧૧૪૩ થી ૧૨૨૬ સુધી શ્રીવાદી દેવસૂરિ વિદ્યમાન હતા : ૯૪

૧૧૪૪ પહેલાં લોટાણા ગામ અને તેમાં જિનમંદિર હોવું જોઈએ એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૪૪

—પહેલાં પાલીમાં શ્રીમહાવીર ચૈત્ય બન્યું હશે એમ શિલાલેખોથી જણાય છે : ૧૭૫

૧૧૪૪ ના મહા સુદિ ૧૧ના રોજ પાલીના શ્રીમહાવીર જિના-લયમાં એથી દુર્લભ અને અનિતે એક મૂર્તિ ભરાવી ખિરાજમાન કરી એવો લેખ છે : ૧૭૫

—જેદ વદિ ૪ના રોજ પોરનાં એથી પાંચની સાથે એથી આદિલે ભરાવેલી મૂર્તિને આસદેવે મૃત્યુથી ખરીદી એવો લેખ લોટાણાના જૈન મંદિરના કાઉસગિયા ઉપર છે : ૨૪૪

૧૧૪૫ ના સમયે ધંધુકામાં મોહ-મોદેગચ્છનું જૈન મંદિર મૌલુદ હતું : ૯૬

—કાર્તિકી ૧૫ના દિને ચંગદેવ (શ્રાહેમચંદ્રસૂરિ) નો જન્મ ધંધુકામાં થયો : ૬૬

—ના અરસામાં શ્રીપ્રહુમ્નસૂરિશિષ્ય શ્રીદેવચંદ્રસૂરિ ધંધુકામાં પધાર્યા હતા : ૯૬

૧૧૪૫, ૧૪૭૫, ૧૬૭૨ ના લેખોવાળી મૂર્તિઓ જાડોલીના જિનાલયના બોયરામાં છે : ૨૪૧

૧૧૪૬ માં પાટણમાં મદામાત્ય મુંજલની વસતિ-મંદિર વિદ્યમાન હતું : ૫૭

૧૧૪૭ ની સાલના કૃત્તિમ લેખવાળી ધાતુમૂર્તિ જેસલમેરના કિલ્લા ઉપરના શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વજિનાલયમાં છે : ૧૬૬

૧૧૪૮ માં મોહકંઠી કણુદેવે સુશુક ગામનું તળાવ ચાલુ રાખવા માટે ગામી ગામની કેટલીક જમીન દાનમાં આપી હતી, તેમાં સંડેરનો ઉલ્લેખ છે : ૭૧

૧૧૪૯ માં શેઠ લીલાદાદા ઝોડાવાલે ખીમેલમાં શ્રીશાંતિનાથનું મંદિર બંધાવ્યું : ૨૦૪

૧૧૫૦ માં શ્રીહેમચંદ્રાચાર્યે સગાળવસહિકા (ખંભાત)માં દીક્ષા લીધી : ૧૪

૧૧૫૫ માં સનજન શાહે શંખેશ્વરમાં મંદિર બંધાવ્યું : ૪૭, ૪૯

૧૧૫૬ ના અષાઢ સુદિ ૧૫ ને સોમવારે જયસિંહદેવે પલ્લવકના પુત્ર વેલ્લલે કરાવેલી વ્રાપીને કાંતા વાણીને અને ટાકવી ગામના મહામાત્ય શ્રીયશોરાજે સ્થાપેલા શ્રીસુમતિનાથ દેવને આપેલું દાનપત્ર : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯

૧૧૫૭ ની સાલના શિલાલેખોવાળાં પ્રાચીન એ પરિકરે રાંતેજના જિનમંદિરમાં છે : ૭૬

૧૧૫૮ નો એક લેખ ભદ્રેશ્વરના આશાપુરા માતાના મંદિરના એક થાંભલા પર છે : ૧૩૯

૧૧૬૧ નો લેખ કુંભારિયાના શ્રીપાર્શ્વ જિનાલયના એક ગોખલામાં આવેલી પથ્થાસનની ગાદી ઉપર છે : ૨૮૪

૧૧૬૨ નો લેખ બાલીના શ્રીપાર્શ્વનાથના મંદિરના મૂ. ના. ના પરિકર ઉપર છે : ૨૦૬

૧૧૬૫ માં મોહવંશીય બેલા એજીની ધર્મપત્ની બાઈ બીલાએ ખંભાતમાં સ્તંભન પાર્શ્વનાથનું ભવ્ય મંદિર બંધાવ્યું : ૧૪

—માં ભરૂચની આશ્રદત્તવસહીમાં રહીને દેવભદ્રસૂરિ..... (કાઈ આચાર્યે) 'સિરિપાસનાહચરિય' રચ્યું : ૨૮

—માં પાટણમાં શ્રીવીરજિન મંદિર વિઘ્નમાન હતું: ૫૭
—તો લેખ કુંભારિયાના શ્રીપાર્શ્વ જિનાલયના એક
સ્તંભ ઉપર છે : ૨૮૪

૧૧૬૭ ના ચૈત્ર સુદ ૧ નો લેખ સેવાદીના જિનાલયના
અભ્યાસગતી બીજી દેરી ઉપર છે : ૨૧૧

૧૧૬૮ માં પાટણમાં સોલાકવસનિ વિઘ્નમાન હતી : ૫૭

૧૧૭૦ માં મહાદારી શ્રીઅસદેવસુરિએ મેળામાં અને છગા-
પટ્ટીમાં ર્વનિ 'લયભાવના' નામક સ્વાપ્ત શ્રીતવાળો
મોરો ગ્રંથ બનાવ્યો અને મેળામાં વિક્રયેત્ય અધાવાસ્યું
: ૧૯૭

૧૧૭૧ થી પહેલાંનું વાર્તા ગામ અને ત્યાંનું જિનમંદિર
દોષ એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૫૬

૧૧૭૧ ના જ્ઞે સુદ ૪ ના રાત્રે એટી સંધિરણના પુત્રે
વારંદામાં મૂ. ના. શ્રીવીરનાથની પ્રતિમા બગાડી : ૨૫૬

૧૧૭૨ પહેલાં સેવાદીનું શ્રીમદ્વાવીર જિનાલય બાંધવામાં આવેલું
એમ શિલાલેખથી સાબિત થાય છે : ૨૧૦

—ઓપે પહેલાંનું દેરણા ગામ અને ત્યાંનું જિનાલય હોય
એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૬૪

૧૧૭૨ માં કટુકરાજે સેવાદીના શ્રીમદ્વાવોદ જિનાલય માટે
પ્રતિનર્ત માટે કટુક દાન આપ્યું, તેનો શિલાલેખ એ
મંદિરમાં વિઘ્નમાન છે : ૧૫૮, ૨૧૦

—નાં ફાળણ સુદ ૩ ને રાત્રિવારનો લેખ દેરણાના જિન-
મંદિરમાં એક પરિકરની ગાદી ઉપર છે. તેમાં દેવદાસ્યુ-
દેરણાનો ઉલ્લેખ છે : ૨૬૪

૧૧૭૪ કરનાયે પ્રાચીન વડવાણ હોતું જોઈએ : ૬૬
—ની એક પ્રતિમાના પરિકરનેખમાં વર્ષમાનપુર-
વડવાણનો ઉલ્લેખ છે : ૬૬

—ના તપોભાસ શુક્લા દસમીએ મંત્રી આશ્રમે વાદી
શ્રીદેવસુરિને નાગોરમાં સુરિપદ આપ્યું : ૧૯૮

૧૧૭૪, ૧૧૭૮, ૧૨૦૧ ના પ્રતિમારંભો જે પાસીના નવલખા
પાર્શ્વ જિનાલયમાંથી મળી આવે ■ તેમાં આ મંદિરના
મુળનામક શ્રીમદ્વાવીરનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૧૭૫

૧૧૭૪ થી ૧૨૨૬ માં વાદી શ્રીદેવસુરિના સત્તાકાળમાં
કુંભારિયાના શ્રીનેમિનાથ જિનાલયની પ્રતિમા ઘર્ષ : ૨૮૫

૧૧૭૫ માં શ્રીમાલમાં કુદાળ ૫:૫૦ : ૫૭
—ના વૃશાખ વદિ ૧ ને રાત્રિવારે જ્યોતરના શ્રીસુવિધિ-
નાથ ચેતના ગોખવાના નાણાં કરાવ્યાં : ૧૯૦

૧૧૭૬ ના લેખો કુંભારિયાના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના મુદ્ધમંડપમાં
રહેલી એ કાકુસજિયા પ્રતિમાએ ઉપર છે : ૨૮૪

૧૧૭૭ નો એક લેખ વાવના જૈન મંદિરમાંની એક પ્રતિમાના
પરિકર ઉપર છે : ૪૨

૧૧૭૮ ની સાવળો એક લેખ પાસીના નવલખાના જૈન મંદિરમાં
છે તેમાં પલ્લિકા નામ નોધેલું છે; જેથી પાસી ગામ
એ પહેલાંનું મનાય : ૧૭૫

—ના ફાળણ વદિ ૧૧ ને રાત્રિવારે પાસીના મહાવીર
મંદિરમાં એટી દેવચંદ્ર અને હેમચંદ્રે શ્રીઅપભદેવની
મૂર્તિ બરાતી જિનાલયમાન કરી, એવો લેખ છે : ૧૭૫

૧૧૮૦ નો લેખ કાતરવીના જિનાલયના મુદ્ધમંડપના થાંમસાની
કુંભી ઉપર છે : ૨૬૨

૧૧૮૧ માં શ્રીધર્મચોપસુરિએ કૃતેલધિમાં શ્રીપાર્શ્વજિનમંદિરની
પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૫૬

—માં શ્રીધર્મચોપસુરિએ દિગ્ગજર મહાવાદી શુણ્યચંદ્રને દરારી
વિજ્ઞપપદ્મક મેળવી : ૧૯૬

—માં કૃતેલધિમાં શ્રીસત્કરસુરિશિષ્ય શ્રીધર્મચોપસુરિએ
તીર્થ-જિન મંદિરની સ્થાપના કરી : ૧૯૬

—ના અષાઢ સુદ ૧૦ ને શુક્રવારે શ્રીશાસિકસુરિએ
નાટકના જિનમંદિરમાં પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૨૫

—ના જ્ઞે સુદ ૪ નો લેખ વારંદાના જિનાલયમાં મૂ.
ના ના પરિકરની ગાદી ઉપર છે : ૨૫૬

૧૧૮૧ અને ૧૩૪૩ ના બે ઐતિહાસિક શિલાલેખો મિરવરમાં
આવેલા પાટનવાલના મંદિરમાં છે, એ ઉપરથી એ
ગામ એ સાલ કરતેપે પ્રાચીન હોતું જોઈએ : ૨૮૨

૧૧૮૫ માં મહામાત્ર સત્તજન એટીએ મિરવર ઉપરના અસ-
લના કાળના મંદિરના રથાને પથ્થરનું મંદિર બંધાવ્યું :
૫૮, ૧૧૭, ૧૨૧

—માં સત્તજન શેઠે મિરવરમાં જ્યોત્કાર કરાવ્યો અને
તેમજેજ સંધિયરનું મંદિર જણું થનાં નવેસર બંધાવ્યું : ૪૯

૧૧૮૭ પહેલાંનું નાસાઈના પશ્ચિમ દરવાજા બહાર આવેલું
આદીશ્વર મંદિર છે : ૨૨૩

—ના અષાઢ સુદ ૭ ને રાત્રિવારે સેસલીમાં હાદ પાર્શ્વનાથ
બ. નું મંદિર સંધ્યે મીઝે બંધાવેલું છે : ૨૧૧

—ના ફાળણ સુદ ૧૪ ને શુક્રવારનો લેખ નાસાઈના
પશ્ચિમ દરવાજા બહાર આવેલા શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરમાં
છે : ૨૨૩

૧૧૮૮ માં લખાવેલી એક હસ્તલેખિન તાડપત્રીય પોથીની
પ્રસ્થાનમાં દારીજ ગામનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૫૧

૧૧૮૯ ના નાનદેવના ગામના મંદિરની મૂર્તિના લેખમાં વડપાસી
મંડળનો ઉલ્લેખ છે : ૮૭, ૮૮

૧૧૮૯, ૧૨૦૦, ૧૨૦૨ ના લેખો નાસાઈના પશ્ચિમ દરવાજા
બહાર આવેલા શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરમાં છે; તેમાં રાવ-
પાલ રામના સમયમાં મંદિરને અપાયેલા દાનોની
લિખત : ૨૨૩

૧૧૯૦ માં પદ્મચંદ્રના શ્રીનિવસસુરિએ વસેનામની વસનિમાં
ર્વનિ આરંભેલી દેવ-મંત્રિ અપરનામ નેમિયંદ્રસુરિ

‘આખ્યાનમણિકાશની વૃત્તિ’ ધોળકાની અચ્છુપ્તની વસ-
તિમાં રહીને. પૂર્ણ કરી : ૯૪

૧૧૯૧ માં શેઠ ધાંધલે છરાવલામાં શ્રીપાર્થનાથ ભ. નું મંદિર
બંધાવી શ્રીઅનિતસુરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૨૯૯

૧૧૯૩ ના દિવાળીના દિવસે શ્રીચંદ્રસુરિએ ‘શ્રીમુનિસુવ્રતચરિત’ પૂર્ણ
કયું : ૧૪, ૨૬, ૯૪

૧૧૯૪ પહેલાં જલોરમાં શ્રીમહાવીર ચૈત્ય બાંધવામાં આવ્યું : ૧૮૯

૧૧૯૪ માં શ્રેષ્ઠી વિગ્નકે જલોરના શ્રીમહાવીર ચૈત્યમાં કંઈક
કરાવ્યું : ૧૮૯

૧૧૯૪, ૧૨૩૯, ૧૨૬૮, ૧૩૨૦, ૧૩૨૩ ની સાલના જૈન
શિલાલેખો જલોરના જૂના તોપખાનામાંથી મળી આવે
છે : ૧૮૯

૧૧૯૫ નો એક લેખ ભદ્રેશ્વરના ચોખંડા મહાદેવના મંદિરની
હાલની આટલા પર છે : ૧૩૯

—ના શિલાલેખથી જણાય છે કે, ગુહિલવંશીય રાણા બિદ-
રણના પુત્ર રાજદેવ પોઠિયાઓના મળતા કરમાંથી $\frac{1}{100}$ મો
ભાગ અહીંના જિનમંદિરને આપતો હતો : ૧૫૮

—ના આસો વદિ ૧૫ ને મંગળવારનો લેખ નાડલાઈમાં
આવેલી જાદવાની ટેકરી પરના મંદિરમાં છે : ૨૨૪

૧૧૯૭ ના વૈશાખ વદિ ૩ ના દિવસના લેખવાળી એક આચાર્ય-
પ્રતિમા સંકેરાવના શ્રીશાંતિજિનાલયમાં છે : ૨૧૨

૧૧૯૮ નો લેખ સીવેરાના જિનાલયમાંથી મળ્યો છે, તેમાં
સીવેરક-સીવેરાનો ઉલ્લેખ હોવાથી એ ગામ અને
જિનાલય એથીયે પ્રાચીન હોય એમ જણાય છે : ૨૬૬

૧૧૯૮ અને ૧૨૨૫ ના લેખોવાળી એ પ્રતિમાઓ સીવેરાના
જિનાલયમાં છે : ૨૬૭

૧૧૯૯ માં શ્રીલક્ષ્મણસુરિએ ‘સુપાસનાહચરિય’ પ્રાકૃતમાં રચ્યું.
ટિં ૯૪

૧૧૯૯ (૧૧૮૮?)ના ફાગણ સુદિ ૧૦ ના રોજ ફલોધિના
જિનાલયમાં શ્રીવાદી દેવસુરિએ જિનમૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરી
: ૧૯૬

૧૨-મા સૈકાથીયે પ્રાચીન ધંધુકા હોય એમ જૈન ગ્રંથોની
નોંધ પર થી જણાય છે : ૯૬

—મા સૈકા કરતાં ફલોધિ ગામ પ્રાચીન છે : ૧૯૬

—મા સૈકા કરતાં મેડતા પ્રાચીન છે : ૧૯૫

—મા સૈકાથીયે પ્રાચીન ખીમેલ ગામ હોય એમ જણાય
છે : ૨૦૪

—મી શતાબ્દી પહેલાંનું નીતોડાનું જિનાલય હોય એમ
જણાય છે : ૨૫૩

—મા સૈકાથીયે પ્રાચીન શહિડા હોવાનું શિલાલેખોથી
જણાય છે : ૨૫૮

૧૨ મા સૈકામાં શ્રીવીરગણિનો જન્મ સંભવત : આ (વડોદરા)
નગરમાં થયો હતો : ૧૮

—મા સૈકામાં ભચ્ચના એક ખીબ જૈન દેવપ્રસાદનો
ઉલ્લેખ મળે છે : ૨૭

—મા સૈકાની જણાતી મહાવીરસ્વામીની મૂર્તિ દાંતી-
વાડાના ઉપાશ્રયના એક ગોખલામાં છે : ૩૬

—મા સૈકામાં ભોરાલનું જિનમંદિર બંધાયેલું કહેવાય
છે : ૪૪

—મી શતાબ્દીમાં ઉઝાનું શ્રીકૃષ્ણનાથ ભંતું મંદિર
બંધાયું હોય એમ જણાય છે : ૬૬

—મા સૈકા લગભગમાં ધોળકા વચ્ચું હોવું જોઈએ : ૯૪

—મી (ઈ. સ. ૧૧મી) શતાબ્દીની શરૂઆતમાં
પુરણ (નહિ પણ કરણ) નામના ગુજરાતના રાજાએ
ગિરનાર પર શ્રીતેમનાથનું જિનાલય બંધાવ્યું એમ
ડો. કાઉએ પોતાના લેખમાં નોંધે છે : ૧૨૧

—મા સૈકા સુધી ભદ્રેશ્વરનો ઇતિહાસ અંધારામાં છે : ૧૩૯

—મી સદી જેટલું પ્રાચીન તારંગાના મુખ્ય મંદિરનું
શિખર જણાતું નથી : ૧૪૮

—મા સૈકામાં મલધારી શ્રીઅભયદેવસુરિએ હનરા બ્રાહ્મણો
અને કુમ્ભ યજ્ઞને પ્રતિબોધી મેડતામાં વીરપ્રભુનું ચૈત્ય
કરાવ્યું : ૧૫૬

—મી સદીમાં જૂનું ગાંધમેર સમૃદ્ધ અને આબાદ નગર
હતું : ૧૮૧

—મી સદીમાં ભાંડવપુરનું જિનાલય બનેલું હોવું જોઈએ
એમ એક ધસાર્ધ ગયેલા શિલાલેખથી જણાય છે : ૧૯૩

—મા સૈકામાં શ્રીવાદી દેવસુરિના ઉપદેશથી ફલોધિમાં
જિનમંદિર બંધાવ્યાના ઉલ્લેખો મળે છે : ૧૯૬

—મા સૈકામાં વાદી શ્રીદેવસુરિ નાગોરમાં આવ્યા ત્યારે
અર્જુનરાજે સ્વયં તેમનું ભવ્ય સ્વાગત કયું હતું : ૧૯૯

—મી શતાબ્દીમાં પલ્લીવાલ જૈનો ખાસ કરીને જૈન
સ્વેતાંબર મૂર્તિપૂજક જૈનધર્મ પાળતા હતા : ૨૦૧

—મી સદીમાં અજમેરમાં અજયદેવે દુર્ગ બંધાવી પોતાના
નામે નગર વસાવ્યું : ૨૦૩

—મી શતાબ્દીના લેખો કરથી ૧ માઈલ દૂર આવેલા
કાળા મંદિર નામના ખડિત જિનાલયના ચાર સ્થંભો
ઉપર છે : ૨૫૬

—મા સૈકાની સ્થાપત્યરચના આમથરાના જિનમંદિરની
જણાય છે : ૨૬૨

—મી સદીના નાણાકીયગચ્છના પ્રતિભાલેખો મળે છે :
૨૩૦

—મા સૈકાના અંતમાં પલ્લીવાલ વરદેવ શાહ નામે
શ્રદ્ધાળુ આવકનો વિશાળ પરિવાર નાગોરમાં વસતો
હતો : ૨૦૦

૧૨-૧૩ મા સૈકાથી પ્રાચીન વીરવાડા ગામ હોવું જોઈએ : ૨૬૭

- મા સૈકામાં ઝોર ગામમાં જૈન વસ્તી સારી હશે એમ લાગે છે : ૨૬૩
- મા સૈકાનું પ્રાચીન ચિત્રનાર પરનું અગ્રિકાદેવીનું મંદિર છે : ૧૨૮
- મી સનાબ્દીનો લેખ સેસ્તિના અગ્રિયેર મંદિરમાંથી મળી આવેલા એક કાકિત્તિયા ઉપર લેખ એમ જણાય છે : ૭૯
- મી સદીનાં પ્રાચીન પરિક્ષે અને ગાદિઓ રતિજના જિનમંદિરના મળ ગજારામાં છે : ૭૬
- મા સૈકા પછી મારવાડના રાજકારણમાં મુસ્લિમોના કારણે પક્ષો આવ્યો : ૧૫૯
- ૧૨ થી ૧૪ મી સદીની પ્રતિષ્ઠિત ચપેલી મુર્તિઓ ઉત્કામાં બં કુચુનાથના મંદિરમાં છે : ૬૬
- મી સનાબ્દીના લેખોવાળી ધાતુમુર્તિઓ સિરોહીના ખીન શ્રીકૃષ્ણજિનાલયના એક ભોંયરામાં છે : ૨૪૮
- ૧૨ થી ૧૫ માં સૈકા સુધી ધોળકામાં બનેલી ઐતિહાસિક ઘટનાઓથી અર્ધી જૈનોની બારે જાહેરાતોથી હોવાનું જણાય છે : ૯૪
- ૧૨ થી ૧૭ માં સૈકાના લેખો નાના પોશીનાના જિનમંદિરની મુર્તિઓ ઉપરથી મળે છે : ૯૦
- મા સૈકાની જિનપ્રતિમાઓ નાકોડના જિનાલયના ભોંયરામાં છે : ૧૮૪
- ૧૨ થી ૧૮ મી સદી સુધીના શિલાલેખો ઘરાદનાં મંદિરામાં મુર્તિઓ ઉપરથી મળી આવે છે : ૪૧
- મી સદીના લેખો કિલભાલમાં શ્રીપાર્શ્વજિનાલયમાં આવેલી ધાતુપ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૧૭૮
- મી સદી સુધીમાં કોટરામાં જૈનેશ્વર સ્થાનો બનેલાં પથ્થુ ઘણાં છે : ૨૩૦
- ૧૨૦૦ પહેલાંનું નીતેડાનું જિનમંદિર હોડું જોઈએ ૬ ૨૫૪
- ૧૨૦૦ નો શિલાલેખ નીતેડાના જિનાલયના મ. ના. ના પરિકરની ગાદી પર છે : ૨૫૩
- માં પૃથ્વીપાલે (મંત્રીએ) ચક્રેશ્વરી દેવોની મુર્તિ બરાવી એવો લેખ છે : ૨૯
- સગભર મુંધીમાં શ્રીમાલની ઘણી વસ્તી પાટણ અને સુલતાનના ગામેમાં આવી વસી ગઈ : ૫૭
- પછી દારકા વૈષ્ણવ તીર્થ તરિક પ્રસિદ્ધિ પામ્યું : ૧૩૦
- ૧૨૦૧ ના લેખવાળો ચતુર્દશતિપદ ધોળકાના શ્રીસુમતિનાથ મંદિરમાં છે : ૯૫
- ના જોઈ વદિ ૩ ને રવિવારે પાલીના મહારીસર્યમાં મંત્રી પૃથ્વીપાલ શ્રીઅનંતનાથ સંનું જિનસુગલ કરાવ્યું એવો લેખ છે : ૧૭૫
- માં આણુના વિમલવસંતીની દરબી દેરીને ઉદ્ધાર એકી હેમરય અને દશરથે કરાવ્યો : ૨૯૦

- ના બાદવા સુદિ ૧૦ને સોમવારે એકી નીખા અને ભોપાએ નાંદિયાના શ્રીમહાવીર જિનાલયમાં સ્તંભ કરાવ્યો એવો લેખ એ મંદિરમાં છે : ૨૪૪
- ૧૨૦૨ નો રાજ્ય યજ્ઞોત્સવનો શિલાલેખ અજનીની એક વાવમાં છે : ૨૪૧
- ૧૨૦૩ ના વૈશાખ સુદિ ૧૨ ને સોમવારના લેખવાળી એ કાયોત્સર્ગરથ જિનપ્રતિમાઓ નાણાના જૈન મંદિરમાં છે : ૨૩૨
- ૧૨૦૪ માં શ્રીવાદી દેવગરિએ ક્ષોધિમાં શ્રીપાર્શ્વ જિનમંદિર અને આરસણમાં શ્રીગંગે જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠાઓ કરી : ૧૫૬
- ના મહાસુદિ ૧૩ ને શુક્રવારે ક્ષોધિના જિનમંદિરના કળસ-ખજનું આરોપણ કરવામાં આવ્યું : ૧૯૬
- ના લેખવાળું એક તોરણ કુંભારિયાના શ્રીનેમિ જિનાલયની ભગતીમાં પડેલા અવશેષોમાં છે : ૨૮૭
- ૧૨૦૪ થી ૧૨૦૬ સુધીમાં મંત્રી પૃથ્વીપાલે આણુના વિમલ-વસંતી મંદિરની ઘણીખરી દેરીઓને જ્યોત્સ્ના કરાવ્યો : ૨૯૦
- ૧૨૦૮ માં કુમારપાલે વડનગરમાં બન્ય કિલ્લો બધાઓ : ૬૩
- ની સાસનો લેખ વડવાણુના શ્રીઆદિનાથ મંદિરના મ. ના. ના પરિકર ઉપર છે : ૯૬
- ના કોટરા ગામના અગ્રિત જિનાલયના શિલાલેખમાં વીરપદ્મી-વીરવાડાના એક એકીએ કોટરામાં જિનાલય કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૨૬૭
- માં ટીરિલા ગામના મ. ના. શ્રીમહાવીરની પિંખસ-ગચ્છીય શ્રીવિજયસિંહસરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૬૯
- ૧૨૦૯ ના મહા વદિ ૧૪ને સનિવારનો કુમારપાલ રાજનો શાસનલેખ કિરાફના મહાદેવ મંદિરમાં છે : ૧૮૩
- ૧૨૧૦ ના ફાગણ સુદિ ૧૧ ના દિવસે એકી વેસિરિ અને સોપિયીએ પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી મુર્તિ નાંદિયાના ઉપા-અપમાં આવેલા જિનમંદિરમાં છે : ૨૪૪
- ના શાવણ વદિ ૭ ના દિવસે શ્રીવિજયસિંહે એકના જિનાલય આદે વાલિજનું શાસન લખી આવ્યું : ૧૮૭
- ના શાવણ વદિ ૭ નો એક લેખ જસોલના શ્રીસુપાર્શ્વનાથ મંદિરમાં આવેલા સમર્પકેડના એક પાટા પર છે : ૧૮૬
- ૧૨૧૦ થી ૧૨૭૭ ના ગાગામાં શ્રીજિનપતિસરિ વિદ્યમાન હતા; જેઓ 'તીર્થમાળા' બનાવી છે : ૮૪
- ૧૨૧૧ નો ઘસાઈ ગયેલા લેખ વરકાણાના જિનાલયના એક સ્તંભ ઉપર છે : ૨૨૭
- ૧૨૧૨ ના વૈશાખ સુદિ ૩ ને શુક્રવારનો લેખ ભિગભાલના ગણેશ ચોકમાં આવેલા શ્રીશાંતિજિનાલયના મંડપની ભીંત પર છે : ૧૮૦

—માં રાવણ જૈનવાલે પોતાના નામ પરથી જૈનલમેર વસાવી દિલ્લો અંધાવ્યો : ૧૬૩

૧૨૧૩ ના ચૈત્ર વદિ ૮ ને સોમવારનો લેખ સેવાડીના મહાવીર જિનાલયના અગ્રભાગની એક દેરી ઉપર છે : ૨૧૧

—ના વૈશાખ સુદિ ૯ ના દિવસે શ્રેષ્ઠી પાલ્હણુ અને તેજપાલે ગોહલીના જિનમંદિરમાં કંઈક દાન આપ્યું : ૨૪૬

—નો શિલાલેખ ગોહલીના જિનમંદિરની ભીંતમાં છે : ૨૪૫

—નો જૂનામાં જૂનો લેખ શંખેશ્વરના જૈન મંદિરમાંથી મળી આવે છે : ૪૮

—માં બાહડે શત્રુંજય તીર્થનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૦૦, ૧૦૪

૧૨૧૪ ની સાલના લેખો કુંભારિયાના શ્રીનેમિજિનાલયની બીજી કાઉસગિયા પ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૨૮૬

૧૨૧૪-૧૫ ના શિલાલેખો ગિરનાર પરના સંપ્રતિના મંદિર-માંથી મળે છે : ૧૨૭

૧૨૧૫ ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને મંગળવારનો લેખ શ્રીપદ્મચંદ્ર-ગણિએ પ્રતિષ્ઠિત કરેલા નાડોલના શ્રીપદ્મપ્રભ જિનાલયની મૂર્તિઓ ઉપર છે : ૨૨૫

—માં પાટણમાં શ્રીશાંતિનાથ મંદિર વિદ્યમાન હતું : ૫૭

૧૨૧૬ માં કુમારપાલે શ્રીહૈમ્યદ્રસરિ પાસે આવકનાં બાર વ્રત અંગીકાર કર્યાં : ૫૮

—ની એક પ્રશસ્તિમાં કુમારપાલના મંત્રી પૃથ્વીપાલે પોતાની માતામહી પદ્માવતીના કલ્યાણ માટે પંચાસરા પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં વિશાળ મંડપની રચના કર્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૬૦

—ની સાલની ધાતુની પ્રતિમા નાગોરના શ્રીશાંતિજિના-લયમાં છે : ૧૯૯

—ના ચાર શિલાલેખો મુંગથલાના ખંડિત જિનાલયમાં છે : ૨૮૧

—નો એક સ્તંભલેખ દતાણીના ખંડિત જિનાલયમાંથી મળે છે : ૨૮૨

૧૨૧૮ પહેલાં ભીલગિયામાં શ્રીવીર જિનમંદિર બની ચૂક્યું હતું : ૩૮

૧૨૬૮ ના ફાગણવદિ ૧૦ના દિવસે શ્રીજિનચંદ્રસરિએ જિન-પતિસરિને દીક્ષા આપી, નંદિમહોત્સવ કર્યો. ૩૭

૧૨૧૯, ૧૩૪૬ ના લેખો હમીરપુરમાં રસ્તા ઉપર આવેલા જૈન મંદિરમાંથી મળી આવે છે : ૨૭૭

૧૨૨૦ પછી સોરઠના દંડનાયક શ્રીમાલ આખડ મંત્રીએ ગિરનારની પાજ અને ધવલ શ્રેષ્ઠીએ વાવ બંધાવી એમ ચિંતંગિરિ-રાસમાં ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૧૨૦

૧૨૨૧ ના સંડેરાવના લેખથી જણાય છે કે, નાડોલના કેલ્હણ દેવની માતૃરાત્રી આનલદેવીએ ત્યાંના મંદિરને કેટલાક દાનનું શાસન લખી આપ્યું હતું : ૧૫૮

—માં શ્રીકુમારપાદ નરેશે સુવર્ણગિરિ ઉપર શ્રીપાર્શ્વનાથનો કુમારવિહારપ્રાસાદ બંધાવી શ્રીવાદી દેવસરિ પદ્મને અર્પણ કર્યો : ૧૮૯

—ના માગશર સુદિ ૬ ના દિવસે દ્વિજોધિના શ્રીપાર્શ્વ જિનાલયમાં રોપીમુણિ અને દસાદાએ ચિતોડના શિલાપદ સાથે ચંદ્રવો કરાવી આપ્યો : ૧૯૭

—ના મહાવદિ ૨ ને શુક્રવારનો એક પ્રાચીન લિપિનો શિલાલેખ સંડેરાવના જિનાલયના પ્રવેશદ્વારની બાર-સાખમાં છે : ૨૧૨

—માં સંડેરાવના શ્રીશાંતિજિનાલયમાં મ. ના. શ્રીમહાવીર-સ્વામી હતા એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૧૩

૧૨૨૧-૨૨માં આખડે ભણ્યના કાકના ચક્રુનિકાવિહારને પાપાણમય બનાવ્યો ૪, ૨૭

૧૨૨૨ માં ધવલ શ્રેષ્ઠીએ ગિરનાર પર વાવ બંધાવી : ૧૨૦

—માં મંત્રી આખડે ગિરનાર પર્વતની પાજ બંધાવ્યાનો લેખ એક પથ્થરમાં ઉત્કૃષ્ટ છે : ૧૨૦

૧૨૨૩ માં મંત્રી ઉધરણના પુત્ર કુલધરે બાહડમેરમાં ઉત્તુંગ-તોરણપ્રાસાદ બંધાવ્યો : ૧૮૧

—માં નાડોડના જૈન મંદિરમાં શ્રીમહાવીર જિનની ફરીથી સ્થાપના કરવામાં આવી : ૧૮૪

—ના લેખોવાળીએ ખંડિત જિનમૂર્તિઓ પેશુવાના જિના-લયમાં છે : ૨૭૩

—નો લેખ કુંભારિયાના શ્રીમહાવીર મંદિરના એક તોરણ ઉપર છે : ૨૮૫

૧૨૨૩ થી ૧૫૪૫ સુધીના લેખો કોદરલાના ખંડિત જિના-લયની મૂર્તિઓ જે પેશુવામાં લાવવામાં આવી, તેના પર છે : ૨૭૩

૧૨૨૪ ના કોજરાના શિલાલેખથી જણાય છે કે, પરમાર રાયસી (ધારાદેવ)ની રાણી શૃંગારદેવીએ કોજરાના જિનમંદિરનો થાંભલો કરાવી આપ્યો : ૧૫૮, ૨૭૧

—ના ધસાયેલા લેખો કોજરાના જિનાલયની મૂર્તિઓ ઉપર છે : ૨૭૧

૧૨૨૫ માં પ્રભાસપાટણના સોમનાથ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કુમાર-પાલ રાજાએ કરાવ્યો : ૧૩૪

—ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના દિવસે ભંડારી ધોધા શ્રેષ્ઠીએ સાચોરના શ્રીમહાવીરચૈત્યમાં જીર્ણોદ્ધાર પ્રસંગે ચોટી બનાવી : ૩૦૫

૧૨૨૬ થી ૧૯૦૯ સુધીના લેખો રોહિડાના ત્રણે જિનાલયોમાં રહેલી ધાતુપ્રતિમાઓ ઉપરથી મળી આવે છે : ૨૫૯

૧૨૨૮ માં શ્રાવકપ્રતિકમણસૂત્રની વૃત્તિ પાર્શ્વનાગે તાડપત્ર પર લખી : ૭૦

—ના દાનપત્રથી જણાય છે કે, ચૌહાણવંશી રાજાઓમાં ૧૪ મી પેઢીએ થયેલા આનલદેવે જૈનધર્મ અંગીકાર

- કરી નોડાયમાં જળવાન મકાનથી મંદિર ખંધારી તેને માટે દુનિ નિર્ધારિત કરી : ૧૫૮, ૨૨૫
- ૧૨૨૯ તે વસાઈ ગયેલા લેખ પીડવાના શ્રીમદ્વાતીર જિનાલયમાં એક દેરીમાં આવેલા શ્રીચિત્રાયણ પાર્શ્વજિનાના પરિચર પર છે : ૨૩૪
- ૧૨૩૦ ના ફાળયુ વહિ ૩ ના દિવસનો લેખ તારંગ ઉપર આવતા મુખ્ય મંદિરની સામેની દેરીના કીર્તિસ્તંભ ઉપર છે : ૧૪૭
- ૧૨૩૦ નો શિલાલેખ નાખાના મહાદેવના મંદિરમાંથી મળી આવે છે : ૨૩૧
- ૧૨૩૧ થી ૧૨૬૩ (અને ૧૧૭૪ થી ૧૨૦૬)માં મહમ્મદ સાદ-શુદ્ધીન ઘેરી અને કુતુબુદ્દીન ઈબરે ઘરાદમાં ભારે આક્રમણ કર્યું : ૪૦
- ૧૨૩૨ ના લેખવાળી બે મંદિરોએ જલદેવના જૈનમંદિરમાં છે : ૧૪૦
- તો એક લેખ વેશારના જિનમંદિરમાં હતો પશુ તે ચૂનાના પ્લાન્કમાં દબાઈ ગયા લાગે છે : ૨૬૫
- તો એક જૈન લેખ ટાકશના સોનાધારી મહાદેવ મંદિરના એક સ્તંભ ઉપર છે : ૨૯૮
- ૧૨૩૩ ની સાલના બે શિલાલેખો લારવાઈ ગામના ખંડિત જિનાલયમાંથી મળી આવ્યા છે : ૨૧૨
- ૧૨૩૩, ૧૨૪૧ ના ધારાવર્ષના બે શિલાલેખો પીડવાના લક્ષ્મીનારાયણ મંદિરમાં છે; આથી પીડવાના તરખી સનામ્દી પહેલાં વસ્યું હતો એમ મનાય : ૨૨૨
- ૧૨૩૪ માં કાસોડાના જિનમંદિરનો છલોદાર થયો હોય એમ મ. ના. ના શિલાલેખથી લાગે છે : ૨૧૧
- ના વંશાખ સુદિ ૧૩ ને મેઘવારનો લેખ કાસોડાના જિનાલયના મ. ના. ની મંદિરની માદી પર છે : ૨૬૧
- ના વંશાખ સુદિ ૪ નો એક લેખ માંડેશમાં આવેલા ચુનાધના મંદિરના દરવાજાની ડેલીના ડાયા દાથ તરફની પોળના મેખલા ઉપર રહેલી પરિકરની માદીના પથ્થરમાં છે; જે આ મંદિરને જૈન મંદિર હોવાનું સ્પષ્ટ કરે છે : ૩૦૬
- ૧૨૩૪, ૧૨૩૬ ના જાડોલીના જિનાલયમાંથી મળી આવતા શિલાલેખો જાડોલીની એથીયે વધુ પ્રાચીનતા સૂચવે છે : ૨૩૬
- ૧૨૩૪, ૧૨૩૬, ૧૨૪૫ ના લેખો જાડોલીના સ્તંભાધ્યામાં આવતા મંદિરમાંથી મળી આવે છે; જે જૈનો મંથથી છે : ૧૭૪
- ૧૨૩૪ થી ૧૨૯૮ સુધી બીમદેવ બીજાનો મુલવાતમાં અમલ હતો : ૫૮
- ૧૨૩૫ ના વંશાખ પ્રાચીની ૩ ના લેખવાળું પંક્તિર તારંગ પર મોક્ષભારીની દૃઢમાં છે : ૧૫૨

- ૧૨૩૬ નો શિલાલેખ નંતીવલાના શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરના મ. ના. ઉપર છે : ૩૫
- ના લેખથી જણાય છે કે, કેટલેકવરેની રાખી મલ્લ-જુ-દેવીના આશ્રયથી રાજકારે નાડેલના જૈન મંદિર માટે કેટલુંક દાન કર્યું : ૧૫૮
- ના કાર્તિક વહિ ૨ ને જુલવારનો શિલાલેખ સડિ-રાવના શ્રીચાંદિ જિનાલયના મંડપમાં આવેલા સ્તંભ ઉપર છે : ૨૧૨, ૨૧૩
- ના જ્ઞે સુદિ ૧૩ ને શનિવારે સડિરાવના શ્રીચાંદિ-જિનાલયમાં એક સ્તંભ કસાપાનો ઉલ્લેખ મ. ૧૨૩૬ ના કાર્તિક વહિ ૨ ને જુલવારના શિલાલેખમાં છે : ૨૧૩
- માં સડિરાવના શ્રીચાંદિજિનાલયમાં મ. ના. શ્રીપાર્શ્વ-નાથ જળવાન હતો એમ બીજા લેખથી જણાય છે : ૨૧૩
- ના જાડોલીના જિનાલયના લેખમાં જાડોલીનું આશ્રયથી નામ આપ્યું છે : ૨૩૬
- ના મહા સુદિ ૧૦ ને જુલવારે જ્ઞનાયુગચ્છના કેટલાક મેન્દીઓએ સાચોરમાં મકારીર જિનપુગત્રી મંદિરોએ ભરાવી પ્રતિષ્ઠિત કરાવી : ૨૯૪
- ૧૨૩૭ ના ફાળયુ સુદિ ૨ ને મંગલવારે શ્રીમુખનિશ્ચરિએ નાડે-લના જિનાલયમાં પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૨૫
- માં મંત્રી પૃથ્વીપાલના પુત્ર મંત્રી ધનપાલે વિમલ-વસન્તીની દસ્તિયાગાના બે દાથીઓ બનાવ્યા : ૨૯૦
- ૧૨૩૮ માં શ્રીજિનપતિશ્ચરે અગ્રેરે પધાર્યા ત્યારે રાજસભામાં લેખવાસી લેખવાસી પ. પદ્મપત સાથે ચાલ્યાઈ થયો : ૨૦૩
- ના વંશાખ સુદિ ૫ ને જુલવારે મેરો પશોવીરે જલોરના આદિનાથ મંદિરનો રમણીય મંડપ કરાવ્યો : ૧૬૦
- ૧૨૪૦ નો એક ૧૮ જિનમાનાનો ખંડિત પદ્ ઉઝાના થીડુંબનાથના મંદિરમાં છે : ૬૬
- ના અપાઠ વહિ ૧ ને રવિવારના બે લેખો દેવજીના જિનાલયમાં બે કાકિસગિયા જિનપ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૨૫૨
- ૧૨૪૦-૪૨ માં વરુણાલતેજપાલનો જન્મ થયાનું મનાય છે : ૪૬
- ૧૨૪૧ માં પાટણમાં સિદ્ધપાલ વસનિ વિદ્યામાન હતો : ૫૭
- માં શ્રીમેઘપ્રભાચાર્યે રચેલા 'કુમારપાલપ્રતિજ્ઞે'માં પણ આજ્ઞ મંત્રીએ જિરનાર પર પાળ ખધાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૫૮, ૧૨૦, ૧૪૬
- ના વંશાખ સુદિ ૭ના જોળ થીડકપ્પેદેવના રાજ્યમાં તેમનો પુત્ર મોદસદેવ પધાજીક-ધારાવળીના કારમાર કરતો હતો ત્યારે ત્યાંના શ્રીમદ્વાતીર જિનાલયના નિભાય માટે મોદસપુત્રી મંડપિકામાંથી જાં. વફીર ગુગપરે દાન-સાગન લખી આપ્યું : ૧૫૮, ૧૬૪

- ૧૨૪૨ માં રાજ સમરસિંહના આદેશથી લાંબા યશોવીરે સુવર્ણ-ગિરિ પરના કુમારવિહારનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૮૯
- તો લેખ ઝાડોલીની એક વાવમાં છે; તેમાં ધારાવર્ષની રાણી ગીગાદેવીએ એ બધાન્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૨૩૯
- માં પુનિગ આદિ શ્રીવક્રાએ બ્રહ્માણુગચ્છના શ્રીમહાવીર મંદિરની ભમતીની દેરીના શુભજની પદ્મશિલા કરાવ્યા વગેરેના ચાર લેખો વરમાણુના જિનાલયમાંથી મળે છે : ૩૦૭
- માં વરમાણુમાં શ્રીમહાવીરસ્વામીનું મંદિર બધાન્યું હશે એમ શિલાલેખો ઉપરથી જણાય છે : ૩૦૭
- ના જોડે સુદિ ૧૧ ને શુક્રવારના એ લેખોમાં ઝોર ગામના જિનાલયમાં શ્રેષ્ઠી યશોધવલે એ કાઉસગિયા ભરાવ્યા, તેમાં ઝોડ ગામનો ઉલ્લેખ હોવાથી ગામ એથીયે પ્રાચીન છે : ૨૬૩
- ૧૧૪૩ માં કોરટાના શ્રીઋષભ જિનાલયની પ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજયસિંહસૂરિએ કરી : ૨૨૯
- ના મહા સુદિ ૧૦ ને શુક્રવારનો લેખ ઉચ્છમણના જિનાલયની દિવાલ પર છે તેમાં ઉચ્છમણ ગામનું નામ આપેલું હોવાથી એ સાલ કરતાંયે ગામ અને મંદિર પ્રાચીન છે : ૨૩૭, ૨૩૮
- ના મહા વદિ પને સોમવારે ખુડાવાનું જિનાલય બન્યું એવી સાબિતી શિલાલેખ આપે છે : ૨૦૫
- માં શ્રેષ્ઠી ધણેસરે તેની ભાર્યા ધરમતી અને દેવધર આદિએ માતાના સ્મારક નિમિત્તે કૃપો કરાવ્યો : ૨૩૮
- નો લેખ અગ્રનીના જિનાલયની એક પ્રતિમા ઉપર છે : ૨૪૧
- ૧૨૪૪ પહેલાં લાજમાં જૈન મંદિર અવશ્ય હતું : ૨૭૪
- ૧૨૪૪ ના મહા સુદિ ૬ નો લેખ લાજના જિનાલયના એક સ્તંભ ઉપર છે, જે એ મંદિરના છજોદારનું સ્તંભ કહે છે : ૨૭૪
- ના માધ સુદિ ૧ ને રવિવારનો લેખ સેવાડીના મહાવીર જિનાલયમાં રહેલી સડેગચ્છીય શ્રીગુણરત્ન-સૂરિની મૂર્તિ ઉપર છે : ૨૧૧
- ના લેખવાળો એક દસો જે સાતસેણની પાસે આવેલા જૈન મંદિરના ખંડિયરમાંથી લાવીને નવીન શ્રીશાંતિજિનાલયમાં ગોઠવ્યો છે, તેમાં દેવલણ નામના આવકે પાર્શ્વનાથની દેવકુલિકા કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૩૦૩
- ૧૨૪૫ નો શિલાલેખ ગોહલીના જિનમંદિરની સ્તંભમાં છે. તેમાં ગોહવલી—ગોહલી ગામનો નિર્દેશ હોવાથી આ ગામ અને મંદિર પ્રાચીન છે. ૨૪૫
- માં મંત્રી ધનપાલે આણુના વિમલવસહી મંદિરની દેરીઓનો છજોદાર કરાવ્યો : ૨૯૦

- ના વૈશાખ સુદિ ૧ ને સોમવારે ગોહલીના રહેવાસી રા. રણધવલ અને મુંજલદેવીએ ગોહલીના જિનાલય માટે દીપડા (૧) આપ્યા : ૨૪૬
- ૧૨૪૬ ના કાર્તિક વદિ ૨ નો લેખ જસોલના શ્રીસુપાર્શ્વનાથ મંદિરમાં આવેલા સમામંડપના એક પાટડા પર છે : ૧૮૬
- ના કાર્તિક વદિ ૨ ના દિવસે ખેડીય ગામના શ્રીમહાવીર જિનાલયમાં શ્રેષ્ઠી સહદેવ અને તેના પુત્ર સોનિંગે એ સ્તંભો કરાવ્યા : ૧૮૬
- ૧૨૪૯, ૧૨૫૨ માં મંત્રી વસ્તુપાલે પિતા આશદાજ સાથે શત્રુજય અને ગિરનારની યાત્રાઓ કરી : ૧૨૮
- ૧૨૫૧ માં શ્રીજિનપતિસૂરિ અજમેર પધાર્યા ત્યારે મુસલમાનોના ઉપદ્રવથી એ મહિના કષ્ટમાં વ્યતીત કર્યા : ૨૦૩
- ના વાગીણના એક શિલાલેખમાં રક્ષણે વાગીણના શાંતિ જિનાલયમાં ઉત્તરંગ કરાવી આપ્યો : ૨૩૯
- ના અપાઠ વદિ ૫ ને ગુરુવારનો લેખ ઉચ્છમણના જિનાલયના મંડપની દિવાલના સ્તંભ પર છે : ૨૩૭
- ૧૨૫૨ માં સેસલીના જિનાલયના મ. ના. શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે : ૨૧૨
- માં વૃદ્ધદેવસૂરિ કોરટામાં ચાતુર્માસ રહ્યા ત્યારે મંત્રી નાગડ અને તેમના ભાઈ સાલિંગને પ્રતિષેધ કર્યો; એમ ‘ઉપદેશતરંગિણી’કાર કહે છે : ૨૨૯
- માં ઝાડોલીના મંદિરનો છજોદાર કરાવી જ્યોષ્ઠી અને ત્રિગણની રચના કરવામાં આવી : ૨૪૦
- ના વૈશાખ સુદિ ૯ ને ગુરુવારે વાગીણના શ્રીશાંતિ જિનાલયનો ઉદ્ધાર પં. ધણુદેવે કરાવ્યો : ૨૩૯
- ૧૨૫૩ માં ગુજરાત ઉપર શાહુદીન ગોરીએ ચડાઈ કરી ત્યારે તે કાસીદ્રામાં પરાસ્ત થઈ પાછો વળ્યો હતો : ૨૬૧
- માં કુતબુદીન એબક ગુજરાત પર ચડી આવ્યો ત્યારે ધારાવર્ષની સેના છેવટ સુધી તેની સામે ટક્કર ઝીલી શકી નહિ : ૨૧૬
- ૧૨૫૫ ના આસો સુદિ ૭ ને શુક્રવારના ઝાડોલીના જિનાલય-માંથી મળી આવતા શિલાલેખમાં પરમાર રાજા ધારાવર્ષની રાણી શૃંગારદેવીએ એ મંદિરને અગ્ર અને વાડી ભેટ કર્યાનું દાનશાસન છે : ૧૫૮, ૨૪૦
- ના ઝાડોલીના જિનાલયના લેખમાં દુર્લભ સ્થળનો નિર્દેશ છે : ૨૩૯
- ના કાર્તિક વદિ ૧૧ ને શુક્રવારનો શિલાલેખ પાટણના અષ્ટપદ મંદિરમાં છે : ૬૨
- ૧૨૫૬ કરતાં પ્રાચીન ખેડબ્રહ્મા હોવું જોઈએ : ૮૬
- ૧૨૫૬ નો શિલાલેખ ખેડબ્રહ્માની અદિતિવાવમાં છે : ૮૬
- ની આસપાસ વિજયપુરમાં શ્રેષ્ઠી પેયટે મહાવીર જિનનું મંદિર બધાન્યું : ૯૦

- માં ખાદ્યેવ પોતાના પિતા વીજ્ઞાનદેવના નામે વિગ્નપુર
વસાવું : ૬૦
- માં વિગ્નપુર વસ્યાની દક્ષીણ સુભાં છર્જોદારની સિદ્ધિ
થાય છે : ૯૧
- ૧૨૫૭ ના લેખવાળી આગમનસ્ત્રીય શ્રીદેવમંદ્રસુરિની મૂર્તિ
મહેસાણાના મુક્તવાણમાં આવેલા શ્રીકુમારનાથના
દ્વારમાં છે : ૧૮
- ના આપાદ વદિ ૬ ના ગેળની જાળકુન મહાં.
શ્રીશાંતિચરણની મૂર્તિ મહેસાણાના અનબોદન પાર્શ્વનાથ
ભંભા મંદિરમાં છે : ૧૭
- ૧૨૫૬ નો લેખ મહારના જિનાલયમાં રહેલી એક મૂર્તિ ઉપર
છે : ૩૦૧
- ૧૨૬૧ પહેલાં ભોરાશમાં કાષ્ઠ ખીતું જિનમંદિર બંધાયેલું હોયું
તેમજ છે : ૪૩
- ૧૨૬૧ ના જેઠ સુદિ ૨ ને રવિવારનો શિલાલેખ ભોગેલના
મંદિરમાંના એક ખડિન પરિષ્કર ઉપર છે : ૪૩
- નો લેખ વાસાના અર્ધનારાયણ મંદિરમાંથી મળી
આવ્યો છે; તેવી વાસા ગામ આ સાલથી પ્રાચીન
જાણાય છે : ૨૫૭
- ૧૨૬૪ ના શિલાલેખો વાગીણના શાંતિજિનાલયમાંથી મળી
આવે છે : ૨૩૬
- ૧૨૬૫ પહેલાં વેધાર ગામ અને ત્યાંનું જૈન મંદિર બનેયું હોય
એમ શિલાલેખથી જાણાય છે : ૨૬૫
- નો શિલાલેખ વેધારના જિનાલયની નવચોટીના
અંબ ઉપર છે; તેમાં વધિવાટ-વેધારનો ઉલ્લેખ
છે : ૨૬૪
- ના સાનેક લેખો વેધારના જિનાલયમાંથી મળે છે : ૨૬૫
- ના કામજી વદિ ૭ ને શુક્રવાર કેટી ગોળ્યાક અને રત્તે
વેધારના જિનમંદિરનો રંગમંડપ દર્શાવ્યો : ૨૧૫
- ના જેઠ સુદિ ૧૧ ના દિવસે સુવર્ણગિરિના કુમાર-
વિદાર ઉપર ૫૪૪-૬૦૦ની પ્રતિષ્ઠા કર્ત : ૧૮૮
- ૧૨૬૮ ના દિવાળીના દિવસે સુવર્ણગિરિ પરના કુમારવિદારના
ત્રેસામંડપમાં સુવર્ણકલય આદિની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં
આવી : ૧૮૬
- ના આપાદ વદિ ૨ ના ગેળનો એક લેખ દીવાળીના
જિનમંદિરની નવચોટીમાં રહેલી જિનમજા પોથીથીના
આરતપદ ઉપર છે : ૨૫૫
- ૧૨૬૬ ના મહા વદિ ૩ ને સનિવારે એટી સીદાએ અગવીની
જિનાલયમાં રહેલી સરસ્વતી હેતીનું જિંબ બસાવું એવો
તેના ઉપર લેખ છે : ૨૪૨
- ૧૨૭૦ માં મેઠ જાગરાદના પિતા મોહા દંધેકાટી બદ્ધેશ્વરમાં
રહેવા ગયા : ૧૪૬

- ૧૨૭૦ કે ૧૨૧૬ લગભગમાં મંડીકી રામએ ગિરનાર પરના
શ્રીનેમિનાથ ભંભા પ્રાસાદ સુવર્ણના પનડાથી મદાગ્યો એવો
શિલાલેખમાં ઉલ્લેખ છે : ૧૨૧
- ૧૨૭૪ ના કામજી સુદિ ૫ ને શુક્રવારના રોજ શ્રીકલ્પસુરિએ
પાવનપુરમાં પ્રદાન પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી, એવો લેખ
મ. નાની પ્રતિમા ઉપર છે : ૩૩
- ના જેઠ વદિ ને મંગલવારના લેખવાળો નંદીશ્વર
પદ નાગના જિનાલયમાં છે : ૨૩૧
- ૧૨૭૫ માં શ્રીસોમસુરિએ વચ્ચીમાં શ્રીશાંતિનાથ પ્રભુની મૂર્તિ
પ્રતિષ્ઠા કરી એવો લેખ છે, એથી એ સંવત કરનાર
વચ્ચી પ્રાચીન હોયું તેમજ છે : ૮૭, ૮૮
- માં બનાવેલી કુંભારપરીવરજના શ્રીશાંતિસુરિની
મૂર્તિ ગિરનારના મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ મંદિરના મંડપમાં
છે : ૧૨૨
- ૧૨૭૬ માં ધોળકાના વીરવજ્ર સમયે વસ્તુપાલ-તેજપાલને
મંચીપદે નિયુક્ત કર્યા : ૯૪
- ૧૨૭૭ માં મહામાલ્ય વસ્તુપાલ અર્ધી (ખભા)નો દંડનાયક
નિભાયે : ૧૫
- માં વસ્તુપાલે સંધ્યતિ બનીને પોતાના પરિવાર સાથે
ચલુજ અને ગિરનારની યાત્રાએ કરી : ૧૨૮
- ૧૨૭૮ માં ગિરનારનાં દેવાલય સમયમાં એવો લેખ ગિરનારના
મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ જિનાલયના યાત્રાવા પર છે : ૧૨૧
- ૧૨૮૦ માં પાટકુમાં શ્રીનેમિસદ પોતધણા વિગ્નમન હતી : ૫૭
- માં વસ્તુપાલ-તેજપાલે વિગ્નપુરના ચિનામણિ પાર્શ્વ-
નાથના મંદિરનો છર્જોદાર દર્શાવ્યો : ૯૧
- માં આવશ્યકદે નાકામ ઉપર ચત્રાર્ધ કરી નગરને
ભાંગી નાખ્યું : ૧૮૩
- ૧૨૮૧ નો લેખ મોટા પોથીનાના શાંતિજિનાલયના મુળનાયક
ઉપર છે : ૮૯
- ૧૨૮૩ માં અંબેશ્વરસ્ત્રીય મહિંદ્રમંદ્રસુરિ વિગ્નપુરમાં જન્મ્યા
હતા : ૯૧
- ૧૨૮૩, ૧૨૮૪, ૧૨૮૬, ૧૨૮૭, ૧૨૮૮, ૧૨૮૯ માં મળીને
સાત યાત્રાએ મંચી વસ્તુપાલે પરિવાર સંદિન
કરી : ૧૨૮
- ૧૨૮૪ ના વસ્તુપાલ-તેજપાલના દાદાના લેખવાળી એક આરત
ખુબી પાટળમાં યો. પંડ્યાના અમ્બાસરુદમાં છે : ૬૨
- ના જે શિલાલેખો પાટળના જૂના કાલિકાના મંદિરમાં
છે : ૬૨
- ના કામજી સુદિ ૨ ને રવિવારનો લેખ નારવાના મુખ્ય
મંદિરના મવાપ્રોમાં છે : ૧૪૮
- ૧૨૮૫ પહેલાંનું જન્મજુપર ગામ જાણાય છે : ૪૬
- ૧૨૮૫ નો જૈન શિલાલેખ પાવનપુરની એક મંદિરના યાત્રાવા
ઉપર છે : ૩૪

—તો લેખ લીચ ગામના દેરાસરની ધાતુપ્રતિમા ઉપર છે, તેમાં જમણાકીયગચ્છનો ઉલ્લેખ જમણપુરનો નિર્દેશ કરે છે : ૪૬

—તો એક લેખ સેરિસાના પરિકરના ગાદીના એ દુકડાઓ પૈકી એક દુકડા ઉપર છે : ૭૯

—માં વિજયપુરમાં શ્રીજગદ્ગચ્છસૂરિ અને શ્રીદેવહરસૂરિએ ચૈત્રવાલગચ્છના શ્રીભુવનચંદ્રસૂરિ સાથે ક્રિયાદ્ધાર કર્યો : ૯૧

૧૨૮૬ ની આસપાસ શ્રીવસ્તુપાલ-તેજપાલે રાંખેશ્વરના મંદિરનો ખીન્ને છૂર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો હશે : ૪૯

૧૨૮૭ માં વામનાચાર્યનું 'લિંગાનુશાસન' વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખાયું : ૯૧

—તો એક લેખ મહારમાં મહારદેવીના મંદિરની પાસે આવેલા એક પથ્થર ઉપર છે : ૩૦૨

—ના મહારગામના શિલાલેખમાં મહાહડ ગામનો ઉલ્લેખ કરેલો છે તેથી એ ગામ એથીયે પ્રાચીન છે : ૩૦૧

—ના ચૈત્ર વદિ ૩ (ગુજરાતી ફાગણ વદિ ૩)ને રવિવારે આશુ ઉપર આવેલા લૂણવસડીની પ્રતિષ્ઠા નાગેન્દ્રગચ્છીય શ્રીવિજયસેનસૂરિએ કરી : ૨૯૧

—ના આશુના લૂણવસડી મંદિરના શિલાલેખથી જણાય છે કે, ચંદ્રાવતીના પરમાર રાજા સોમદેવ અને તેના પાટવીકુંવર કાન્હડદેવે લૂણવસડી મંદિરના નિભાવ માટે ડાહ્યાણી ગામ સદા માટે ભેટ ક્યું હતું : ૧૫૮

—ના આશુના લૂણવસડીના વ્યવસ્થાલેખમાં ઉંચરણીના આવકાએ વર્ષગાંઠનો મહોત્સવ ઉજવવાનો નિર્દેશ છે; આથી કેટલેક તરફના સંક્રામાં ઉંચરણીમાં જૈનોની વસ્તી હોવાનું જણાય છે : ૨૭૮

—ના આશુના લૂણવસડીના વ્યવસ્થાલેખમાં ચંદ્રાવતીના આવકસમુદાયે વર્ષગાંઠનો પ્રથમ દિવસ ઉજવવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૭૯

—ના આશુના લૂણવસડી મંદિરના વ્યવસ્થાલેખમાં મુંગ-થલાના આવકાએ એ મંદિરના અઢાઈ મહોત્સવનો એક દિવસ ઉજવવો એવો ઉલ્લેખ હોવાથી એ સમયે અહીં જૈન વસ્તી સારી હોવી જોઈએ : ૨૭૯

—ના આશુના લૂણવસડીના વ્યવસ્થાલેખમાં ત્યાંના અઢાઈ મહોત્સવનો જૂઠો દિવસ હણાદાના ત્રીસથે ઉજવવો, આથી એ સમયે ત્યાં જૈનોની વસ્તી સારી હશે એમ લાગે છે : ૨૯૬

—ના આશુના લૂણવસડીના વ્યવસ્થાલેખમાં સાહિલવાડા-સેલવાડાના આવકાએ એ મંદિરનો ઉત્સવ ઉજવવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૯૮

—ના આશુના લૂણવસડી મંદિરના વ્યવસ્થાલેખમાં એ મંદિરના અઢાઈ મહોત્સવનો એક દિવસ મહારના આવકાએ ઉજવવો એવો ઉલ્લેખ છે, આથી એ સમયે મહારમાં જૈન વસ્તી સારી હોવી જોઈએ : ૩૦૧

—ના આશુના લૂણવસડીના વ્યવસ્થાલેખમાં વરમાણના આવકાએ એ મંદિરનો ઉત્સવ ઉજવવાનો ઉલ્લેખ છે; આથી એ સમયે આ ગામમાં જૈનોની વસ્તી ક્રીક હશે એમ જણાય છે : ૩૦૭

—ના આશુના લૂણવસડી મંદિરના વ્યવસ્થાલેખમાં ડાહ્યાણીના આવકાએ એ મંદિરના અઢાઈ મહોત્સવનો એક દિવસ ઉજવવો એવો ઉલ્લેખ છે, તેથી એ સમયે ડાહ્યાણીમાં જૈનોની સારી વસ્તી હશે એમ જણાય છે : ૩૦૮

—ના આશુના લૂણવસડી મંદિરના વ્યવસ્થાલેખમાં ધવ-લીના આવકાએ એ મંદિરના અઢાઈ મહોત્સવનો એક દિવસ ઉજવવો એવો ઉલ્લેખ છે; આથી એ સમયે ધવલીમાં આવકાની સારી વસ્તી હશે એમ જણાય છે : ૩૦૮

૧૨૮૭-૧૨૮૮ માં વસ્તુપાલ-તેજપાલે આશુ અને ગિરનાર વગેરે સ્થળોમાં કળામય મંદિરો બંધાવ્યાં : ૬

૧૨૮૭ (૫૭) નો લેખ વાજનવાળામાં આવેલા ખડિત જૈન મંદિરના દરવાજાની બહારના એક સુરહીના પથ્થર પર છે : ૨૮૨

૧૨૮૭ થી ૧૨૯૩ સુધીમાં આશુ ઉપરના લૂણવસડીની બંધી દેરીઓની પ્રતિષ્ઠા થયેલી છે : ૨૯૨

૧૨૮૮ ના ફલ ૬ શિલાલેખો ગિરનાર પર વસ્તુપાલ-તેજપાલની દૂંધામાં આવેલાં મંદિરોમાં છે : ૧૨૫

—માં વસ્તુપાલે ગિરનાર પરનાં મંદિરો બંધાવ્યાં : ૧૨૭

—માં મહામાત્ય શ્રીવસ્તુપાલ-તેજપાલે લુણિગવસડી પ્રાસાદ આશુમાં બંધાવ્યો : ૨૮૮

—માં મંત્રી વસ્તુપાલ-તેજપાલે ગિરનારમાં સત્યપુરીયાવતાર નામક મંદિરની સ્થાપના કરી : ૩૦૫

૧૨૮૯ ના વૈશાખ વદિ ૧ ને ગુરુવારના લેખવાળી પ્રતિમા રામસેનના મંદિરમાં છે : ૪૦

૧૨૯૦, ૧૨૯૧, ૧૨૯૩ માં વસ્તુપાલે શત્રુંજય અને ગિરનારની યાત્રાઓ વિસ્તારથી કરી : ૧૨૮

૧૨૯૨ માં શ્રીમદ્વયગિરિકૃત 'નંદીકીકા' વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખાઈ : ૯૧

—માં આશુ ઉપર થયેલા પ્રતિષ્ઠામહોત્સવમાં ૮૪ રાણાઓ, ૧૨ મંડલિકા, ૪ મહાધર, અને ૮૪ મોટી જ્ઞાતિઓની સલામાં મંત્રી યશોવીરે લુણિગવસડીની ૧૪ ભૂલો બતાવી : ૧૯૦

૧૨૯૪ ની સાલની એક ગ્રહસ્થભૂતિ સિદ્ધપુરના શ્રીમહાવીર-સ્વામીના મંદિરમાં છે : ૬૭

૧૨૯૫ માં 'ત્રિપષ્ટિશલાકાપુરુષચરિત'-તૃતીય પર્વ વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખાયું : ૯૧

—માં શ્રીઅન્નિતપ્રભગણિએ 'ધર્મરત્ન-આવકાચાર' વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખ્યો : ૯૧

૧૨૯૬ માં નાગોરનિવાસી ક્રેડી દેવચંદ્રે ચાણપ્રમાણે શ્રીઆદીશ્વરના ગૃહમાં ગૃહમંડપ અને ચોટીઓ સાથેના જિનાપ્રાચાર બધાઓ : ૪૫

—માં મંત્રી વરતુપાલનું મરણ થયું : ૧૨૭

—ના આણના લગ્નવસતી ચૈલના શિલાલેખમાં સુવર્ણ-ગિરિ ઉપર અષ્ટાપદના ચંપનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૧૮૮

—ના એક શિલાલેખમાં નાગપુરીય લાઠી સુવર્ણગિરિના કુમારવિહારની ભગનીમાં એક દેરી કરાવી અને લાઠીના વંશજ ક્રેડી દેવચંદ્રે સુવર્ણગિરિના અષ્ટાપદ ચૈલમાં બે ગોખના કરાવ્યા : ૧૮૯

—માં ભગેરના સુવર્ણગિરિ પરના કુમારવિહાર નામક શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના ગોખલામાં બે મૂર્તિઓ સ્થાપન કરવામાં આવી : ૧૯૨

—ના વૈશાખ સુદિ ૩ ના દિવસે શેઠ નેમડના કુટુંબના મણસેએ તારંગના જુખ મંદિરના એક ગોખલામાં શ્રીઅગ્નિનાથની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરાવી : ૧૫૦

—પછીના કોઈ સમયે લગભગ ૧૪મી સદીમાં મંદિરો દેવચંદ્રે ચાણપ્રમાણે ગૃહમંડપ, ચોટીઓ તેમજ શ્રીઆદિ-નાથના ગિરિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૦૧

—પછી એટલે વિ. ૧૪મી સદીમાં પહેલા પાઠમાં ક્રેડી દેવચંદ્રે ચાણપ્રમાણે જિનાલયનો ઇર્ણાલય કરાવ્યો : ૨૦૧

૧૨૯૭ માં આણ ઉપરના લગ્નવસતી મંદિરમાં આવેલા દેરાણી-જેઠાણીના ગોખલાથી પ્રતિષ્ઠિત પાંગેલા ગોખલાઓની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૯૨

—માં સંધ્યપતિ દરિયદે સાચોરના મંદિરોના મંડપ બનાવ્યા; એવા શિલાલેખ સાચોરની એક મસ્જિદમાં મોજુદ છે : ૩૦૫

૧૨૯૮ ના વૈશાખ વદિ ૩ ને સનિવારોના પાટણના પંચસક્ત પાર્શ્વનાથ મંદિરમાંની આચાર્યપ્રતિમા પરનો શિલાલેખ : ૬૦

—માં 'દેવચાણકમ્-ત્વિદિતપ્રકરણ' વિગતપૂર્વક તાડપત્ર પર લખાયું : ૯૧

—ના ભાદરવા સુદિ ૫ ને શુક્રવારોના શિલાલેખ દર્શાવેલીના અગ્નિજિનાલયના એક સ્તંભ પર છે; તેથી એ ગાય અને મંદિર એ સાચ કરનાર પ્રાચીન જગ્યા છે : ૨૮૨

૧૨૯૯ ના ચૈત્ર સુદિ ૧૧ ને શુક્રવારના રોજ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર ઉપાધ્યાયે દંડુડીના જિનાલયમાં બે ગોખના અને બધાં ચિખરો કરાવ્યા : ૨૦૯

૧૩ —નો શિલાલેખ અગ્નિની જિનાલયમાંની એક આચાર્ય-પ્રતિમા ઉપર છે : ૨૪૭

૧૩ માં સૈકા પહેલાંનું ભગેરના સુવર્ણગિરિ પરના શ્રીમદા-વીર જિનાલયનું ચિખર જણાય છે : ૧૯૨

—માં સૈકા પહેલાંનું કાળજા ગામ હોય એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૭૧

—માં સૈકાથી પ્રાચીન ગોદલીનું જિનમંદિર હોયું એમ છે : ૨૪૬

—માં સૈકા પહેલાંનું સેવગામ હોય એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૯૯

—માં સૈકા કરતાં ડાહ્યાણી ગામ પ્રાચીન હોવા વિશે શંકા નથી : ૩૦૮

૧૩ મી સદીમાં રાજધારાવર્ગ થયો એટલે તેના ભાઈ પ્રહલા-દનનો સમય પણ એ જ મનાય : ૩૨

—મી સદીમાં દાંતીવાડાના શ્રીઆદીશ્વર મંદિરમાં શ્રીપદપ્રમ-સ્વામીની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત થવાનાં ચિત્રો પ્રતિત થાય છે : ૩૫

—માં સૈકામાં થયેલા ક્રેડી આદલાદના દંડનાથકે ચાદના વચ્ચેવે ચૈલમાં કેટલીક મૂર્તિઓની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૪૧

—માં સૈકાના શિલાલેખો દાર્જિલિંગમાં મળે છે : ૫૧

—માં સૈકાનું મહેસાણા પુરવાર થાય, એ સં. ૧૨૫૭નો શિલાલેખ અહીંનો હોય તે : ૬૭

—માં સૈકામાં મોટા પોશીનામાં જૈન મંદિર બધાયું હતો : ૮૯

—માં સૈકાના છેલ્લા ચરણમાં ધાંગકા વસુ હોય એમ શ્રીકૃષ્ણચંદ્ર શાસ્ત્રીની નોંધથી જણાય છે : ૯૪

—માં સૈકામાં વરતુપાલ મંત્રીએ પાલીનાણના શ્રીપાર્શ્વ-નાથ મંદિરની યાત્રા કરી : ૯૮

—માં સૈકામાં ચતુર્જ્ય ઉપર અનુપમા સગેવરની રચના થઈ : ૧૦૦

—માં સૈકામાં મંત્રી તેજપાલે ચતુર્જ્યની પાજ બધા-વ્યાનો તૃપ્તિ શિલાલેખ મળે છે : ૧૦૧

—માં સૈકામાં તેજપાલ મંત્રીએ ગિરનારની તળેડીમાં પોતાના નામથી કિશો, વાવડી, મંદિર અને બગીચાથી યુક્ત તેજસપુર ગામ વસાવ્યું : ૧૧૯

—માં સૈકામાં ગિરનાર પર કુમારપાલ ગગનચંદ્ર કુમાર-પાલ દેવનું મંદિર બધાવ્યું : ૧૨૪

—માં સૈકામાં શ્રીકુમારપાલે પ્રભાસપાટણમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બધાવ્યું : ૧૩૪

—માં સૈકામાં ધાંગકાના રાજ્ય વીરધવજ અને ભદ્રેશ્વરના રાજ્ય ભીમસિંહ વચ્ચે યુદ્ધ થવાનો પ્રશ્ન સં. ૧૪૦૫ માં સ્થાપેલા પ્રભાસકાંઠામાં આવેલો છે : ૧૩૯

—માં સૈકા મુખીનો તારંગનો દરિયાસ એકાદમાં છે : ૧૮૮

—માં સૈકામાં આવેલો પુત્ર અજયદ આનંદ (સંતતતઃ અજેતજી) મી મંત્રી દત્તો : ૧૧૦

—માં સૈકામાં અજયદનો પુત્ર આનંદ મનદોરનો મુખ્ય અધિકારી દત્તો : ૧૧૦

—મા સૈકામાં આંબડનો પુત્ર સહણપાલ મોજદીન આદ-
શાહના પ્રધાનોમાં મુખ્ય મંત્રી હતો : ૧૬૦

—મા સૈકામાં સહણપાલનો પુત્ર નૈણા સુલતાન જલા-
લુદ્દીન આદશાહના રાજ્યનો સમગ્ર કારભારી હતો : ૧૬૦

—મા સૈકાના મધ્યકાળ સુધી નાકોરનગર આબાદ હતું :
૧૮૩

—મી શતાબ્દીમાં શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરી-
તીર્થમાળા’માં સુવર્ણગિરિ પર કોટિધ્વજ ધનાઢ્યોના
નિવાસનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૧૮૭

—મા સૈકામાં પલ્લીવાલ શ્રેષ્ઠી નેમડના કુટુંબીઓએ
શત્રુંજય, ગિરનાર, આણુ, જલોર, તારંગા, પાટણ,
લાડોલ, પાલનપુર, અને ચાણ આદિ સ્થાનોનાં જિન-
મંદિરોમાં ધર્મસ્થાનો અને મૂર્તિઓ વગેરે સ્થાપન
કરાવી : ૨૦૦

—મા સૈકાની શરૂઆતમાં શ્રીજિનદત્તસૂરિ અજમેર પધાર્યા
ત્યારે રાજ અણોરાજ તેમના દર્શનાર્થે આવ્યો : ૨૦૩

—મી સદીમાં પ્રતિષ્ઠિત થયેલી મૂર્તિઓ સેવાડીના શ્રીમહા-
વીર જિનાલયની ૫૬ દેવકુલિકાઓમાં છે : ૨૧૧

—મા સૈકાથી અર્વાચીન નહિ એવું કારણનું શ્રીઆદિ-
જિનાલય છે : ૨૨૯

—મા સૈકામાં સંકેરકગચ્છીય આચાર્ય પ્રતિષ્ઠિત ત્રણ
મૂર્તિઓ ચરલીના જિનાલયમાં છે : ૨૩૬

—મી (ઈ. સ. ની ૧૨ મી) સદીમાં નીતોડાનું સૂર્યમંદિર
બનેલું હોવાનું શ્રીઓઝાણનું મંતવ્ય છે : ૨૪

—મી શતાબ્દીના શ્રીમહેન્દ્રસૂરિ પોતાની ‘અષ્ટોત્તરીતીર્થ-
માળા’માં પણ જ. વીરના જન્મથી ૩૭મા વર્ષે પૂર્ણરાજ
નામના રાજ્યએ મૂંઝવણમાં જિનચૈત્ય બનાવી ભ. મહા-
વીરની મૂર્તિ સ્થાપન કરી, એવો ઉલ્લેખ કરે છે : ૨૮૧

—મી સદીમાં કનોજના રાજ્યએ સાચોરમાં વીર લગવા-
નનું દેવદાર (લાડકા)નું મંદિર બનાવ્યું : ૩૦૫

—મા સૈકામાં દંડનાયક આહ્વાદને સાચોરના શ્રીવીર
જિનાલયમાં શ્રીપાર્શ્વજિનની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૩૦૫

૧૩-૧૪ મા સૈકામાં સાચોરના તીર્થની મહત્તા કેટલી હશે
એનું અનુમાન શિલાલેખોથી થાય છે : ૩૦૫

—મા સૈકામાં વિજયપુરમાં જૈનોની આબાદી સારી
હતી : ૯૨

૧૩ અને ૧૫ મા સૈકામાં મૂંઝવણના જિનાલયનો છણોદ્ધાર
થયો એમ શિલાલેખથી જણાય છે : ૨૮૧

૧૩૦૦ ની આસપાસમાં દાવડમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાયું
હોય એમ જણાય છે : ૮૩

—ની આસપાસ શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરીતીર્થ-
માળા’માં ભ. મહાવીર અર્જુનમિત્રમાં વિચાર્યા હતા એવો
ઉલ્લેખ મળે છે : ૧૫૪

—ની આસપાસ શ્રીમહેન્દ્રસૂરિએ રચેલી ‘અષ્ટોત્તરીતીર્થ-
માળા’માં આહમચુવાડાના મહાવીર જિનાલયનો ઉલ્લેખ
છે : ૨૭૧

—ની આસપાસમાં રચાયેલી ‘અષ્ટોત્તરીતીર્થમાળા’માં
અને સં. ૧૭૫૦ માં પં. સૌભાગ્યવિજયજીએ રચેલી
‘તીર્થમાળા’માં આહમચુવાડામાં વીરભગવાનનાં ચરણો
હોવાનું જણાવ્યું છે : ૨૭૨

૧૩૦૧ માં મુંજ રાજ્યએ મુંજપુર વસાવ્યું : ૫૨

—(સને ૧૨૪૪)માં ઠાકોર બજાજીએ એક વાવ બંધાવી
વાવ નામે કસબો વસાવ્યો : ૪૨

—સુધી પાટણમાં વનરાજવિહાર વિદ્યમાન હતો : ૫૭

—માં ખરતરગચ્છીય શ્રીજિનેશ્વરસૂરિએ વિજયપુરમાં પ્રવેશ
કર્યો : ૯૧

—ના વૈશાખ સુદિ ૯ ને શુક્રવારનો શિલાલેખ આસાકતી
મૂર્તિ ઉપર છે તે મૂર્તિ પાટણના પંચાસરા પાર્શ્વનાથના
મંદિરમાં મૌજુદ છે : ૫૭

૧૩૦૨ માં શ્રીપુણ્યતિલકસૂરિના ઉપદેશથી મુંજશાહે ભોજલમાં
જિનમંદિર અને વાવ બંધાવ્યાં : ૪૩

—માં શ્રીવિદ્યાનંદસૂરિએ દીક્ષા લીધી : ૯૧

—ના શિલાલેખો અચલગઢમાં આવેલા શ્રીશાંતિનાથ ભ.
ના મંદિરમાંના કાઉસગિયા ઉપર છે : ૨૯૫

—ની આસપાસ ઝીંઝુવાડાના રાજ દુર્જનશયે શંખેશ્વરના
મંદિરનો ત્રીજો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૪૯

૧૩૦૪ ના જૈન શિલાલેખો પાલનપુરની એક મસ્જિદના
થાંભલા ઉપર છે : ૩૪

—માં મંત્રી તેજપાલનું મરણ થયું : ૧૨૭

—ના ખીજા જેઠ સુદિ ૯ ને સોમવારના લેખવાળી મૂર્તિ
તારંગાના મુખ્ય મંદિરમાં છે : ૧૪૯

૧૩૦૫ માં ‘ઉપાંગ-પંચક’ની વૃત્તિઓ ગાંધુમાં લખાઈ : ૭૦

—ના વૈશાખ સુદિ ૩ ને શનિવારનો લેખ ગિરનાર પર
વસ્તુપાલ-તેજપાલની દૂંડમાં આવેલાં ત્રણ મંદિરો પૈકી
વચ્ચેના મંદિરના મૂ. ના. નીચે છે : ૧૨૬

—ના અષાઢ વદિ ૭ને શુક્રવારના લેખવાળી મૂર્તિ
તારંગાના મુખ્ય મંદિરમાં છે : ૧૪૯

૧૩૦૬ ની સાલની એક ગ્રંથપ્રશસ્તિમાં મહુવાનું મધુમતી નામ
નોંધેલું મળે છે : ૧૧૦

૧૩૦૯ ના લેખો રતિજના જિનમંદિરની દેરીમાં રહેલાં આવક-
આવિકાનાં યુગલના એ મૂર્તિપદો ઉપર છે : ૭૬

૧૩૧૦ ના વૈશાખ સુદિ ૧૩ ને શનિવારે જલોરના શ્રીમહાવીર
વિધિચૈત્યમાં મહામંત્રી જૈનસિંહના તત્ત્વાવધાનમાં ચોવીશ
જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા, દીક્ષા આદિ મહોત્સવો થયા : ૧૯૦

—ની સાક્ષ્યતા એક આરંભિક ગ્રામિક કુલારિયાના શ્રીમંત્રિ ગ્રામિકમાં છે : ૨૮૬

—ના વૈશાખ વદિ ૫ ને શુક્રવારે આરંભિકના પેદાશ આપક આરંભિક આરંભિકના શ્રીમંત્રિએ માટે રાંધેલા કાચાના લેખ કુલારિયાના શ્રીમંત્રિગ્રામિકમાં વિષયને છે : ૨૮૬

૧૩૧૨ માં શ્રીમંત્રિગ્રામિક ઉપાધ્યક્ષે 'અભયદેવચરિત્ર' રચ્યું : ૯૨

—માં ભદ્રેશ્વરના જૈન મંદિરનો છત્તીશ્વર શેઠ જગદીશદેવે કાચો હતો : ૧૪૧

૧૩૧૨ અને ૧૩૩૨ ના બે સુદહી લેખો કુલારિયાના શ્રીશાંતિ-ગ્રામિકમાં નજીક આવેલા બે પથ્થરો ઉપર છે : ૨૮૪

૧૩૧૩ ની સાક્ષ્યતા શ્રીપાર્શ્વનાથની ધાતુપ્રતિમા મંદુવાના શ્રીમંદાવીર મંદિરમાં છે : ૧૧૧

૧૩૧૪ માં અંબજગદીય શ્રીઅગ્નિસંકસરિને આચાર્ય પદની મળી : ૫૪

—નો લેખ કુલારિયાના શ્રીમંત્રિગ્રામિકમાં મુદ્દમંદુપમાં આવેલા કાઉસગિયા ઉપર છે : ૨૮૬

—ના જ્ઞે સુદિ ૬ (૩)ને મંગલવારનો લેખ દેવદરના ગ્રામિકમાં એક દેરીમાં પરિકરની માદી ઉપર છે : ૨૫૨

૧૩૧૫ માં શુક્રવારમાં ભારે કુદાગ પડ્યો : ૧૩૬

—ના ફાગળ સુદિ ૪ ને શુક્રવારનો શિવાલેખ : ૩૩

૧૩૧૬ ના મહાસુદિ ૬ના દિવસે રાત્રે આગલેવના સ્થળમાં સુવર્ણચિરિના ચાંચિનાથ મંદિરમાં સુવર્ણકાચ, ધન-દંડ આદિ આપવામાં આવ્યા : ૧૬૦

૧૩૧૭ માં 'શ્યામકર્મપ્રકરણ' રચાયું : ૩૭

—જ્યોત્સ્નામાં રાત્રે આગલેવ રાત્રે કરતો હતો : ૩૭

—માં વિગપુરમાં શ્રીવાસુપુત્રના મંદિર ઉપર સુવર્ણદંડ અને સુવર્ણકાચ આપ્યા : ૩૭

—માં જ્યોત્સ્નામાં વીરચંદ્રે જન્યું : ૩૭

—માં શ્રીઅભયનિક્ક ગંજીએ 'મહાવીરરાસ'ની રચના કરી : ૩૭

—માં શ્રીજિનેશ્વરચરિત્રે વિગપુરના શ્રીવાસુપુત્ર મંદિર ઉપર સુવર્ણદંડ અને સુવર્ણકાચ આપ્યા : ૯૨

—ના મહાસુદિ ૧૪ ના દિવસે જ્યોત્સ્નામાં વીરચંદ્રના વિધિયમ ઉપર શ્રીજિનેશ્વરચરિત્રે જ્યોત્સ્ના અને સુવર્ણકાચની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૩૭

—ના મહા સુદિ ૧૪ની ત્રીજે પ્રામાણિક જગદીશ છે : ૧૬૦

૧૩૨૦ ના બીજીથી મળી આવેલા એક શિવાલેખમાં મિરનાર પર મંત્રી સામંતસંકે અને સ્વયંજગદીશ નાથના ભાઈએ મંદિર બંધાવ્યાને ઉલ્લેખ મળે છે : ૧૨૬

—નો રાત્રે અર્જુનદેવનો શિવાલેખ અગ્નિનીના ગોપાલજીના મંદિરમાં છે : ૨૪૬

—ના અગ્નિનીના શિવાલેખમાં રાત્રે અર્જુનદેવનું નામ છે : ૨૫૪

—ના જ્ઞે સુદિ ૧૦ ને સોમવારે મંદાવીના મહારાજ-ધિરાજ આદ્યલુસિદના મંત્રી બેનાએ કાળાગરાના ગિરમંદિરે માટે કંઈક દાનશાસન લખી આપ્યું : ૧૫૬, ૨૫૪

—જગદીશમાં પેથ મંત્રીએ શ્રીઅભયચરિત્રના ઉપદેશથી દેર દેર મળીને ૮૪ ગિરમંદિરો બંધાવ્યા : ૧૫૬

—જગદીશમાં મંદવજીના કંઈક પેથશાહે અદ્ધો (એ-ધિમાં) શ્રીઅભયચરિત્ર મંદિર બંધાવ્યું : ૨૧

૧૩૨૧ માં સં. પેથ અને જાંતરે જગદીશમાં એક જૈન મંદિર બંધાવ્યાની ત્રીજે 'ઉપદેશનરશિષીથી' જાણવા મળે છે : ૩૦૦

૧૩૨૨ ના વૈશાખ વદિ ૧૩ ના દિવસે સાચોરના મહારાજનામાં ભ્યારે જીમદેવનું રાત્રે હતું ત્યારે જોડાવાળા બંધારી છાએ સાચોરના મહારાજ ગ્રામિકમાં જ્યોત્સ્ના કરાવ્યો, એવો શિવાલેખ સાચોરની મંત્રિકામાં મોજુદ છે : ૩૦૫

૧૩૨૩ ના જ્ઞે સુદિ ૮ ને શુક્રવારનો શિવાલેખ અગ્નિમાંથી મળી આવેલી કાઉસગિયા મંદિરમાં પર છે : ૧૩૮

—ના લેખવાળો ન્દીપર પદ કુલારિયાના શ્રીમંત્રિ-ગ્રામિકમાં છે : ૨૮૬

—ના આસો સુદિ ૫ ના રાત્રે એક ક્રોડેએ સિરોહીની જમિયા શીઆદીપરના મંદિરને શિવારાષ્ટ્ર કપ્પું : ૨૪૬

૧૩૨૪ નો લેખ વિગપુરના ચિંતામણી પાર્શ્વમંદિરમાં રહેલી ચોતીથીના પદ ઉપર છે : ૬૩

—ના લેખો નાસાઈના જોષ્ઠ પર્વતની ટેકરીના મુળમાં આવેલા શ્રીમોદીપાર્શ્વમંદિરના મુ. ના. ની આસપાસની બે પ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૨૨૪

—માં 'અમરેલપ્રકરણ' અર્જુનદેવના રાત્રેના મં. સામની પ્રતિષ્ઠામાં વિગપુરના નાસાઈ પર લખાયું : ૯૧

—ના ફાગળ સુદિ ૪ ને શુક્રવારે પાત્રનપુરના ગ્રામિકમાં શિવાલેખ છે : ૩૪

—ના ફાગળ સુદિ ૮ ને શુક્રવારે દસિકુંડીમંડળના શ્રીવાસુદેવાચાર્યે શ્રીજગદેશ્વરની પ્રતિષ્ઠા કરેલી, તે મંત્રિ ઉપરપુરના બાબેજાના ગ્રામિકમાં છે : ૨૦૭

૧૩૨૬ માં વિગપુરના વાગુજી મંદિરમાં કુલદેવી પત્ની બેટ્ટેએ વીરચંદ્રના મંદાવીના મંત્રી સામંત નીચે કરેલી આગળેની પ્રતિષ્ઠા શ્રીજિનેશ્વરચરિત્ર પાન કરાવી : ૯૨

૧૩૨૮ માં કવિ કુમારચરિત્રે 'અભયદેવચરિત્ર'ની પ્રથમ ૪૬ મંદાઈમાં રચી : ૬૨

- માં લખાયેલી 'શતપદિકા' નામની હસ્તલિખિત તાડ-પત્રીય પોથીમાં હમ્મીરપત્તનના પલ્લીવાલજ્ઞાતીય શ્રેણીની હકીકત નોંધેલી છે : ૨૭૬
- ના માધ્યમ સુદિ ૯ ના દિવસે વિજયપુરના વાસુપૂજ્ય મંદિરમાં શ્રેણી કુંભવદ્રે ઋષભાદિતી દેરીઓ કરાવી : ૯૨
- ૧૩૨૯(૧) નો એક લેખ કંથકોટના ખંડિત જૈન મંદિરમાંથી મળી આવ્યો છે : ૧૪૬
- ૧૩૩૦, ૧૪૭૧, ૧૫૧૩, ૧૫૨૭, ૧૬૭૬ ની સાલના લેખો વિજયપુરના ભાટવાડાના શ્રીઆદીશ્વર મંદિરની ધાતુપ્રતિમાઓ ઉપર છે : ૬૩
- ૧૩૩૧ માં શ્રીમલ્લયગિરિકૃત 'કર્મપ્રકૃતિવૃત્તિ' વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખાઈ : ૯૧
- ના વૈશાખ સુદિ ૪ નો પાલનપુરના જિનાલયમાં શિલાલેખ છે : ૩૪
- ના વૈશાખ માસનો લેખ દેવદરના ગૃહમંડપમાં એક ખાલી પડેલી ગાદી પર છે : ૨૫૧
- ૧૩૩૨ ના મહા સુદિ ૧૫ ના લેખવાળી શ્રીમહાવીરની મૂર્તિ સંડેરના જિનમંદિરમાં વિદ્યમાન છે : ૭૨
- ૧૩૩૩ નો એક શિલાલેખ ગિરનારના મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ મંદિરના સ્તંભ ઉપર છે, તેમાં શ્રેણી હરિપાલે મંદિરને કંઈક ભેટ આપ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૧૨૨
- નો એક શિલાલેખ ભિન્નમાલના જૈન મંદિરમાંથી મળી આવ્યો છે, તેમાં ભ. મહાવીર શ્રીમાલમાં પધાર્યા હતા, એવો ઉલ્લેખ એક નવી સમસ્યા ઊભી કરે છે : ૧૫૪, ૧૭૬
- ના આસો સુદિ ૧૪ ના ભિન્નમાલમાં યાત્રામહોત્સવ પ્રસંગે રાજ્ય આચિગદેવે શ્રીમહાવીર જિનાલયને પ્રતિવર્ષ કેટલાક દ્રમ્ભનું દાન કર્યું; એવો શિલાલેખ ભિન્નમાલમાં જૈન મંદિરના ખંડિયેર પાસે આવેલી ઝાકળ તળાવની ભીંત ઉપર છે : ૧૫૬, ૧૭૮
- ના ફાગણ વદિ ૬ નો લેખ ટાકરાના સોનાધારી મહાદેવના મંદિરમાં છે, જેમાં રાવ વીજડે એ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરાવ્યાનું જણાવ્યું છે : ૨૯૮
- ૧૩૩૪ (૨૪૧)ના વૈશાખ સુદિ ૫ ને બુધવારનો શિલાલેખ ભીલડિયાના જૈન મંદિરમાં છે : ૩૬
- ૧૩૩૫ માં અંબલગચ્છના શ્રીઅન્નિતસિંહસૂરિના ઉપદેશથી શ્રેણી જ્યોતિષે ચાણક્યમાં શ્રીભટ્ટેવા પાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું : ૫૩, ૫૪
- નો એક ખંડિત શિલાલેખ ગિરનારના મંદિરના મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ મંદિરના સ્તંભ ઉપર છે, તેમાં વીઠ્ઠલ શ્રેણી સંબંધે ઉલ્લેખ છે : ૧૨૨
- નો લેખ હથુંડીના સભામંડપના થાંભલામાં છે, તેમાં મ૦ ના૦ રાતાલિધાન મહાવીરદેવનો ઉલ્લેખ છે : ૨૦૯
- ૧૩૩૫, ૧૩૩૬, ૧૩૪૫ ના લેખો હથુંડીના જિનાલયના થાંભલાઓ ઉપર છે : ૨૦૭
- ૧૩૩૭ ના જેઠ વદિ ૪ ને શુક્રવારે શ્રીજિનપ્રબોધસૂરિએ વિજયપુરમાં પ્રવેશ કર્યો : ૯૨
- ૧૩૩૮ ના જેઠ સુદિ ૧૪ ને શુક્રવારે કુંભારિયાના શ્રીનેમિ જિનાલયમાં આરાસણના રહેવાસી ગોનાના વંશમાં થયેલા શ્રેણી આસપાલે શ્રીમુનિસુવ્રતસ્વામી ખિંબ અને અશ્વાવબોધ-સમલિકાવિહારનો પટ્ટ કરાવ્યાનો લેખ એ મંદિરના એક પટ્ટમાં છે : ૨૮૭
- ૧૩૩૯ નો એક શિલાલેખ ગિરનારના મુખ્ય શ્રીનેમિનાથ જિનાલયના સ્તંભ પર છે, તેમાં શ્રેણી પૂનમસિંહે મંદિરને કંઈક ભેટ આપ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૧૨૨
- ના અષાઢ સુદિ ૩ ને મંગળવારે સિરોહીમાં શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૪૬
- ૧૩૪૦ માં મંત્રી પેઢાના પુત્ર ઝાંઝણે માંડવગઢથી શત્રુજ્યનો સંઘ કાઢ્યો : ૪૧
- ના એક લેખમાં કંથકોટમાં જૈન મંદિર બંધાવનાર આમ્રદેવના પુત્રો નામે લાખા અને સોલ્હાનાં નામો વંચાય છે : ૧૪૬
- ના પોષ સુદિ ૯ ના દિવસે ભાંડવપુરના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૧૯૩
- ૧૩૪૨ ના જેઠ વદિ ૯ ના રોજ સામંતસિંહના સાંનિધ્યથી જલોરમાં જિનપ્રતિમાઓની પ્રતિષ્ઠા અને દંદ્રમહોત્સવ થયો : ૧૯૦
- ૧૩૪૩ નો એક લેખ કાછોલીના જિનાલયના મ૦ ના૦ ના પરિકરની ગાદીમાં છે, તેમાં કણ્ઠલિકા-કાછોલીનો ઉલ્લેખ છે, એથી ગામ અને મંદિર એ સાલથી પ્રાચીન છે : ૨૫૭
- માં શાન્ત્યાચાર્યકૃત 'ઉત્તરાધ્યયનસૂત્રવૃત્તિ' વિજયપુરમાં તાડપત્ર પર લખાઈ : ૯૧
- નો લેખ વિજયપુરના ચિંતામણિ પાર્શ્વમંદિરની એક મૂર્તિ પર છે : ૯૩
- ના મહા સુદિ ૨ ને શનિવારનો લેખ અગ્રનારના મંદિરમાં રહેલી યક્ષ-યક્ષિણીની મૂર્તિઓ ઉપર છે : ૧૩૮
- ના અષાઢ સુદિ ૨ ને સોમવારના દિવસે મેત્રાણામાં દેવ સમ્મુખ ધાડુ પડ્યું એવો લેખ મેત્રાણામાં પાળિયા ઉપર છે, તે દેવ મેત્રાણાના જિનમંદિરના જ હોઈ શકે : ૪૫
- ૧૩૪૪ ના મહા સુદિ ૧૧ ના લેખવાળી એક આચાર્યપ્રતિમા હથુંડીના જિનાલયમાં છે : ૨૦૭
- ના જેઠ સુદિ ૧૦ નો શિલાલેખ ભીલડિયાના મંદિરમાં રહેલી અખિકાદેવીની મૂર્તિ ઉપર છે : ૩૭
- ૧૩૪૫ ના દત્તાણીના જિનાલયના શિલાલેખથી જણાય છે કે, આ ગામના દાકોર પરમાર દેવડા પ્રતાપસી અને હેમદેવે

- અહીંના મંદિર માટે બે ખેતરો આપ્યાં અને ૨૫ મઠી-
પાવના પુત્ર સુદાસિદે મંદિરના તીર્થદર દેવની યાત્રા
કરી ૪૦૦ દ્રમની ભેટ કરી : ૧૫૯, ૨૮૩
- ના હમ્પીનીના જૈનમંદિરનો શિલાલેખ દાણિહંદી
ગામમાં શ્રીમદાવીરનો ૨૫૪ ઉલ્લેખ કરે છે : ૨૦૯
- ૧૩૪૬ માં ‘ધનાગમ્પદીકા’ વિજયપુરમાં તાલપત્ર પર લખાઈ : ૯૧
- નો લેખ જ્ઞાનેશ્વરી થોરે દૂર પડેલા જૈન મંદિરના
ખંભિર પાસેના એક પાળિયા ઉપર છે; આથી આ ગામ
એથીયે પ્રાચીન હોવાનું કહી શકાય : ૩૦૩
- ૧૩૪૭ નો જૈન શિલાલેખ ખાલનપુરની એક મસ્જિદના પ્રવેશ
દ્વાર ઉપર છે : ૩૪
- ૧૩૪૮ ના અપાલ સુદિ ૯ ને મંગળવારનો લેખ ધનારીના
શ્રીશાંતિજિનાલયના પાટલા પર છે તેમાં ધનારી ગામનો
ઉલ્લેખ છે આથી આ ગામ એ સાવથી પ્રાચીન છે :
૨૫૨, ૨૫૩
- માં મેળવસેનાએ સાચોર ઉપર ચક્રાઈ કરી : ૩૦૫
- ૧૩૪૯ નો એક લેખ બ્રાહ્મચર્યાશ્રી એક જિનમર્મિ ઉપર છે :
૨૭૨
- ના ચેત્ર વદિ ૬ ને સુવિવારનો શિલાલેખ પાટલુના
પચાસરા પાઈનાથ મંદિરમાં છે : ૬૦
- ૧૩૫૦ થી ૧૩૭૩ સુધીના વિજયવસંતીમાંના મહારાજાઓના
આગાધપત્રના ચાર લેખોમાં આપુ ઉપર બે મંદિરો હોવાનો
ઉલ્લેખ છે : ૨૯૨
- ૧૩૫૧ નો શિલાલેખ ગેરાજાના મંદિરના ૫૦ નાં ની માદી
ઉપર છે : ૪૫
- ના લેખવાળી બે કાઉસમિયા પ્રતિમાઓ વરમાણુના
જિનમંદિરમાં છે, તેમાં લક્ષ્મણમંજુના મંદિરમાં મગ્ર-
દાસમંજીય ક્રેદી પુનઃસિદે એ કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ
છે : ૩૦૭
- ૧૩૫૨ ના ૨૨ સુદિ ૨ ને શુક્રવારનો સુભીલેખ મગ્રદમાં
જેરાજના ચોતરા પાસે છે, તેમાં વિસવદેવ રાજાએ
નિપુત્ર કરેલા મુંજિત મંત્રીએ દાણુ માફ કર્યાનો ઉલ્લેખ
છે : ૩૦૨
- ના વૈશાખ સુદિ ૪ ના દિવસે મંત્રી વીરા અને જાંઘરી
જિનન વચ્ચેએ બાહરેના શ્રીઆદિ જિનાલયને માટે
કેટલાક લાગાઓ નાખ્યા : ૧૮૨
- ૧૩૫૨, ૧૩૫૬, ૧૩૫૬, ૧૬૯૩ ના લેખો જૂના બાહરેના
ખંભિર જિનાલયમાંથી મળી આવે છે : ૧૮૨
- ૧૩૫૩ માં અલ્લાહદીને પાટલો પાકર ક્યું, એજ સભ્યે
જોમપલ્લીનો ૫૫૫ નાથ લેખો : ૩૮
- માં ‘ભગવતીમંજી’ વિજયપુરમાં તાલપત્ર પર લખાયું : ૯૧

- માં પેથડે ક્રેદીએ વિજયપુરમાં લખાવેલી ‘ભગવતી-
મંજી’ પ્રતિની પ્રશસ્તિમાં સરેરાના વીર જિનમંદિરનો
ઉલ્લેખ કરેલો છે : ૭૧
- ૧૩૫૩ થી સં. ૧૩૫૬ સુધી ક્યું વાયેલો મુંજરાની માદીએ
દતો : ૫૯
- ૧૩૫૪ ના પોષ વદિ ૫ના લેખવાળી સંભવન : શીદેમયદ્મરિની
મર્તિ ઘોવાના થીનેમિનાથ જિનાલયમાં છે : ૧૧૩
- ના વૈશાખ સુદિ ૨ ને સોમવારના લેખવાળી કાઉ-
સમિયા પ્રતિમાઓ તારાના મુખ્ય મંદિરમાં છે : ૧૫૦
- (ઈ. સ. ૧૨૯૭)માં અલ્લાહદીને ખિતજીએ મુંજરાત
સર ક્યું : ૨૮
- ૧૩૫૪-૫૫-૫૬ ના પાળિયાઓ ભીલગિયામાં ગોમા છે : ૩૮
- ૧૩૫૫ લખખતમાં બોરોલમાં રેવનાચલાવનારની પ્રતિમા થઇ
હશે : ૪૩
- ના વૈશાખ વદિ ૭નો શિલાલેખ બોરોલના મંદિરમાં
અમિકાની ખરિન મર્તિ ઉપર છે : ૪૩
- સુધી બોરોલનું નામ પીપલપ્રામ પ્રસિદ્ધ હતું : ૪૩
- ૧૩૫૬ ના કાર્તિક માસમાં બાહરેના શ્રીઆદિજિનાલયમાં
પાપેની ચોટીઓ સ્વલ્પભૂયે થોડીએ કરાવી : ૧૦૨
- ઉલ્લેખપાન સાચોરનો નાશ કરવા આવ્યો : ૩૦૫
- કાર્તિક માસમાં બાહરેના શ્રીઆદિજિનાલયમાં મધ્યની
ચોટી નાથપાલ શ્રાવકે બનાવી : ૧૮૨
- ૧૩૫૭ ના લેખવાળી આચાર્ય મહારાજની જન્મ મર્તિ ઘોવાના
શ્રીચરાવલા પાઈજિનમંદિરમાં છે : ૧૧૩
- ૧૩૫૮ નો એક લેખ ગિરનારના મુખ્ય થીનેમિનાથ જિનાલયના
બોરોલમાં રહેલી થીનેમિનાથની પ્રતિમા ઉપર છે : ૧૨૨
- ૧૩૫૯ માં અચલમંજીય શ્રીઅજિતસિદ્ધમરિનો સ્વર્ગવાસ
થયો : ૫૪
- ના ફાગણ વદિ ૫ને શુક્રવારનો એક તુલક લેખ
દેવગના જિનાલયના મળનાવકના પરિકર પર છે : ૨૫૨
- ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ને ચાનવારે વાળીમુના શ્રીશાંતિ-
જિનાલયના નિશાવ માટે મોલકા-અમુદારે મળીને પ્રત્યેક
અટ દીઠ અમુક લાગાનું મનશાસન કરી આપ્યું એવો
લેખ વાળીમુના શ્રીશાંતિજિનાલયમાં છે : ૧૫૯, ૨૩૮
- ૧૩૬૦ પેથડાં સરેરામાં જિનમંદિર દોવાનો સાખીની એક પ્રશ-
સ્તિના ઉલ્લેખથી મળી આવે છે : ૭૨
- ૧૩૬૦ માં એ (અંબન પાઈનાથની) મર્તિ ખબાનમાં
લાવવામાં આવી : ૧૪
- માં ફરબેયે પાટલમાં રાજ્ય કરતો દતો, ત્યારે પેથડે
એ મર્તિઓને ગ્રાપન કર્યા પછી શત્રુજય અને ગિર-
નારની યાત્રાનો સંધ દાવ્યો : ૭૨

- માં એછી પેથડે એક જિનમૂર્તિનો છર્ણોદ્ધાર કરાવી પોતાના ઘર-દેરાસરમાં સ્થાપન કરી : ૭૨
- ના અષાઢ સુદિ હતે સોમવારનો લેખ પાવઠાની જમીનમાંથી મળી આવેલી મૂર્તિ ઉપર છે : ૨૩૭
- ૧૩૬૧ માં શ્રીમેરુતંગસૂરિએ રચેલા ‘અધ્યયિતામણિ’માં પ્રભાસ પાટણમાં શ્રીચંદ્રપ્રભુ અને કુમારપાલે અંધાવેલા અષ્ટાપદના મંદિરનો પણ ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૧૩૪
- માં અલ્લાઉદ્દીન ખિલજી સ્વયં સાચોર ઉપર ચડી આવ્યો : ૩૦૫
- ૧૩૬૫ માં ઉકેશવંશીય એછી જેસલે ખંભાતમાં એક પૌષ્વશાળા સહિત શ્રીઅજિતનાથ ભગવાનનું વિશાળ મંદિર અંધાવ્યું એવો શિલાલેખ ચિંતામણિ પાર્શ્વનાથના મંદિરમાં છે : ૧૫
- ૧૩૬૭ (૭૭)નો એક સુરભીલેખ મઝરમાં આવેલા સુરભી-લેખની પાસેના મકાનમાં છે, તેમાં સરતાણુજી મણહર વગેરે નામો કોતરેલાં છે : ૩૦૨
- ૧૩૬૮ માં માંડવ્યપુરના રહીશ ગોસલના પુત્ર ધનસિંહ અને તેના પુત્રો વીજય આદિ છ ભાઈઓ અને ગોસલના ભાઈ ભીમાના પુત્ર મહાસુસિંહ, તેના પુત્ર લાલિંગ વગેરે ત્રણ ભાઈઓએ મળીને આણના વિમલવસહી મંદિરનો છર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૬૩
- માં અલ્લાઉદ્દીન ખિલજી આણ ઉપર આવ્યો ત્યારે તેણે વિમલવસહી અને લૂણવસહી મંદિરના અસલના કળામય ભાગોને તોડી પાડ્યા : ૨૮૯, ૨૯૦, ૨૯૨
- માં અલ્લાઉદ્દીનના સૈન્યે કાહનજદેવને મારી જલોર સર કર્યું : ૩૦૦
- માં જીરાવલનું શ્રીપાર્શ્વજિનાલય મુસલમાનોનાં ધાડાંથી ઘેરાયું અને મંદિરને નુકસાન પહોંચ્યું : ૨૯૯
- ૧૩૬૯ માં શત્રુંજય ઉપર જાવડિશાહે સ્થાપન કરેલા બિંબનો મ્લેચ્છોએ નાશ કર્યો : ૧૦૧
- ૧૩૭૦ ની આસપાસ નવું પાટણ વચ્ચું હોવું નોંધાયે; એવું પં. કલ્યાણવિજયજીનું પ્રામાણિક સંશોધન છે : ૫૯
- ૧૩૭૧ માં શત્રુંજય તીર્થના ઉદ્ધારક સંઘપતિ દેસલશાહના પુત્ર સમરાશાહ પાટણમાં વસતા હતા : ૫૯
- માં પાટણના ઓશવાલ એછી સમરસિંહે શત્રુંજયનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૦૪, ૧૮૩
- માં રચાયેલા ‘ઉપકેશગચ્છચરિત’માં શ્રીરત્નપ્રભસૂરિએ વી. નિ. સં. ૭૦માં કોરટામાં પ્રતિષ્ઠા કર્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૨૨૮
- ના જેઠ વદિ ૧૦ના દિવસે જલોરમાં શ્રીજિનચંદ્રની વિદ્યમાનતામાં દીક્ષા અને માલાશોપણાદિ ઉત્સવો થયા : ૧૯૦
- પછી જલોરમાં જુદા જુદા અમલ સમયે જૈનોની ધાર્મિક પ્રવૃત્તિઓ બંધ પડી હોય અને વસ્તી ઓછી થઈ હોય એમ લાગે છે : ૧૯૧
- ૧૩૭૩ અને સં. ૧૪૮૯ વચ્ચેની કોઈ સાલમાં આણ ઉપરનું પિત્તલકર મંદિર અંધાયું હોવું નોંધાયે : ૨૯૨
- ૧૩૭૬ માં રાણા માલદેવની વિનાંતથી શ્રીજિનચંદ્રસૂરિ મેષ્ટામાં પધાર્યા : ૧૯૭
- ૧૩૭૭ માં પાટણમાં ભીપણ દુષ્કાળ પડ્યો : ૫૯
- ૧૩૭૭ થી ૧૩૮૨ (ઈ. સ. ૧૩૨૦ થી ૧૩૨૫) ગયામુદીનો રાજકાળ હતો : ૨૮
- ૧૩૭૮ (સને ૧૩૨૧ ઈ. સ. ૭૨૧) નો શિલાલેખ ભરૂચની જુમ્મા મસ્જિદમાં છે : ૨૮
- માં આણ ઉપરના વિમલવસહી પ્રાસાદનો છર્ણોદ્ધાર કરવામાં આવ્યો : ૨૮૯
- માં એછી પેથડે આણ ઉપર આવેલા લૂણવસહી મંદિરનો છર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૨૯૨
- ના જેઠ વદિ હતે સોમવારે મંડોરવાસી વીજય અને લાલિંગ વગેરે નવ ભાઈઓએ આણના વિમલવસહી મંદિરનો છર્ણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૨૦૦
- ૧૩૭૯ ના વર્ષ પહેલાંના કોઈ વર્ષમાં આધુનિક પાટણ વસી ગયું હોવું નોંધાયે : ૫૯
- ૧૩૭૯ અને ૧૩૮૧ ની સાલમાં પાટણના ખરતરગચ્છ સંબંધી વિધિચૈત્યમાં જિનચિંત્રો અને આચાર્યમૂર્તિની પ્રતિષ્ઠાઓ થયેલી છે : ૫૯
- ૧૩૮૧ માં તળાવમાં જૈન મંદિર હતું એના પુરાવા સાંપડે છે : ૧૧૦
- માં પાટણના એક મંદિરના પ્રતિષ્ઠામહોત્સવમાં મહુવાના એછીઓ હાજર હતા : ૧૧૧
- ૧૩૮૨ (સને ૧૩૨૫)માં મહમદ અલખુતમારીએ ખંભાતમાં જમી મસ્જિદ અંધાવી : ૧૭
- ૧૩૮૫ મુઘીમાં રચાયેલા પ્રાચીન કલ્પોમાંથી ઉદ્ધાર કરીને શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ ‘શત્રુંજયકલ્પ’માં તે સમય સુધીની વિગતો નોંધી છે : ૧૦૧
- ૧૩૮૬ થી ૧૭૬૮ સુધીના લેખો વાસાના જિનમંદિરમાં રહેલી ધાતુપ્રતિમાઓ ઉપરથી મળી આવે છે : ૨૫૮
- ૧૩૮૭ માં શ્રીરત્નશેખરસૂરિએ પ્રાકૃત ‘દ્વાચત્રયવૃત્તિ-પ્રશસ્તિ’ બનાવી : ૧૯૭
- ૧૩૮૯ માં શ્રીજિનપ્રભસૂરિએ ‘વિવિધતીર્થકલ્પ’ની રચના પૂર્ણ કરી : ૧૭
- માં રચાયેલા ‘વિવિધતીર્થકલ્પ’માં સેરિસાના જિન મંદિરની મૂર્તિઓ વિશે આખ્યાયિકા નોંધેલી છે : ૭૮
- ના ફાગણ સુદિ ૮ના રોજના લેખવાળા મુંડસ્થાનના મહાવીર મંદિર માટે બનાવેલ એક જ જોડીના બે મનોહર કાઉસગિયા આણના લૂણવસહીના ગૃહમંડપમાં છે : ૨૮૦

- ૧૩-૦ નો લેખ કુંભારિયાના ધીમાનિનાથ જિનાવણના ૫૦ નાં ની આદી નીચે છે : ૨૮૩
- ૧૩૬૧ નો લેખ શત્રુજય ઉપર રાવજીવજીવની ગાજીની ઝોરડીમાં જરનાર અને પાટુજીવનાં જે મુંદર સિલ્પો ઉપર છે : ૧૦૬
- માં શીજિનપદ્યરિ આમરે પધામાં ત્યારે ચૌદાલુ-વંશીય શિખરસિદ્ધ વગેરે રાજપુરનો સાથે નામરિકાએ તેમનું સ્વાગત કર્યું : ૧૮૧
- ના અપાદ વર્દિ ૧૦ ને રવિવારે રાજથી તેજસિદ્ધ અને મંત્રી કૃપાએ દીવાલુમાં એક વાવ, જૈન મંદિર માટે દાનમાં આપી એવો લેખ દીવાલુના મંદિર અને વાવના સ્તંભ વચ્ચે આવેલા ગ્રંથના પર છે : ૧૫૬, ૨૫૫
- ૧૩૬૩ માં શીકપ્રતિજ્ઞા 'નામિનિવિજિતોદારમણ' રચ્યો, તેમાં શત્રુજયોદારક સમરસિદ્ધના આદમાં પૂર્વજ વેસર કિરોડમાં રહેવા, એવો ઉલેખ છે : ૬૦, ૧૭૩, ૧૮૩
- ૧૩૬૬ ના લેખવાળી એક આચાર્યપ્રતિજ્ઞા આજીના વિમલ-વસંતી જમનીમાં આવેલી શ્રીજિનપુત્રજીવની દેરીમાં છે : ૨૬૦
- ૧૩૬૬ અને ૧૪૬૦ ના લેખો વાટકાના જિનાવણમાં રહેલી ધાતુપ્રતિજ્ઞા પરથી મળે છે : ૨૫૬
- ૧૪ માં સૈકા પદેમાં વિગપુરમાં ચિનામણિ પાર્શ્વનાથ, શ્રીવાલુપુત્રનું વિધિયત્વ અને વીરજિન મંદિર દર્શાવે છે : ૬૧
- મી યનાન્દીના એક સિવાલેખમાં ચારપને મહાનીર્થ તરીકે ગણાવ્યું છે : ૪૪
- મા સૈકામાં પેથઃ મંત્રીએ જુદા જુદા ગ્રામ-નગરોમાં મળીને ૮૪ જિનમંદિરો બંધાવ્યાં : ૭૩
- મા સૈકામાં ધરેલા પેથઃ મંત્રીએ ચારપમાં શીમાનિનાથ બનું મંદિર બંધાવ્યું : ૪૪
- મા સૈકામાં પેથઃ મંત્રીએ ધોગકામાં જિનમંદિર બંધાવ્યું : ૬૫
- મા સૈકામાં માંડવડના મંત્રી પેથઃ ચંદાવનીમાં એક જિનમંદિર બંધાવ્યું : ૨૭૮
- મી યનાન્દીમાં અગ્રાઉદીના ધાંડાંધીયા સંખેશ્વર તીર્થના સંપૂર્ણ નાથ થયો : ૪૮
- મા સૈકાના ચાપ્તમા વિગેના ઉલેખો જૈન ગ્રંથોમાંથી મળે છે : ૫૩
- મી યનાન્દી પૂર્વે 'અમલકુમારચરિત્ર' પુનઃપ્રકાશક લખાવ્યું : ૬૦, ૬૨
- મા સૈકામાં વિગપુરમાં શ્રીવોરજિન મંદિર હતું : ૬૨
- મા સૈકામાં ધોગકાનું ઉદાવર્તન-જૈનમંદિર, જેની શીવાદી દેવમુરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી તે દર્શાવે હતું : ૬૪

- મા સૈકામાં પાટીનાજીમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ, શ્રીમહાવીર-સ્વામી અને શ્રીનેમિનાથ પ્રત્યુનાં મંદિરો દર્શાવે છે : ૬૮
- મા સૈકાના લેખવાળી મુર્તિ ધોધાના શ્રીનવખંડ પાર્શ્વજિનાવણના ભોંવસમાં છે : ૧૧૨
- મા સૈકાના લેખવાળી ઘણીપરી મુર્તિઓ ધોધામાં પીરજોતેમરેથી મળી આવી હતી : ૧૧૨
- મા સૈકા સુધી નાચાટુને જનાગડના કોઈ મંદિરમાં દશાદ્મકાંડપ, ઉચ્ચેનનો મહેલ, વિવાદમકાંડપ, ચોરી આદિ દરેકો જો મંદિરમાં દર્શાવ્યાં હતાં તે વિગતમાં દર્શાવે : ૧૧૬
- મા સૈકામાં સોની સમરસિદ્ધે ગિરનાર પરનાં મંદિરોનો જીર્ણોદ્યાર કર્યો : ૧૨૧
- મા સૈકાના આરંભમાં દાનવીર જગજીવ દર્શાવે : ૧૩૬
- મા સૈકા સુધી જગજીવના કાકાઓ કંકજોદમાં રહેવા એમ સિવાલેખથી પુરવાર થાય છે : ૧૪૬
- મા સૈકામાં નેવાનો પુત્ર કુસાજી ચંદરાઉવના વિસ્તૃત રાજ્યને શુભ પ્રધાન હતો : ૧૬૦
- મા સૈકામાં કુસાજીનો પુત્ર વીકા માંડવડના ગુપ્તજીન ખાદ્યાદનો મંત્રી હતો, જેણે સપાદસજીના રાજ્ય ચક્રિયાદ (સંભવન : અઘમદયાદ) ને અને બીજા મળીને સાન રાજ્યોને કેદ કરી લીધા હતા : ૧૬૦
- મા સૈકામાં મંડરમાં જૈનોની વસ્તી સારી હતી : ૧૬૩
- મા સૈકા સુધી જિનમાલની જાહેરાતથી જગવાઈ રહી તે પછી જિનમાલ પર નગના પંડારોનો સૂચ આચળી ચૂક્યો : ૧૭૬, ૧૭૮
- મી સદીમાં સામંતસિદ્ધ ચૌદાલુના અધિકારમાં વાગીયુ હતું : ૨૩૮
- મા સૈકામાં દીવાલાનું જૈન તીર્થધામ નોકમાં ખૂબ ખ્યાલિ પામી ચૂક્યું હતું : ૨૫૫
- મા સૈકામાં ધરેલા શ્રીજીવજીવરિએ 'પાર્શ્વનાથજીવન' માં ચારપનો મદિમા ગણે છે : ૪૪
- મા સૈકામાં શ્રીજિનવિજિતરિએ 'તીર્થમાળા' રચી : ૬૨
- મા સૈકામાં શ્રીજિનવિજિતરિએ રચેલી 'તીર્થમાળા' માં પચ્ચ મેરિસાના શ્રીપાર્શ્વનાથની દર્શાવે નોંધે છે : ૭૮
- મા સૈકામાં જોડેરામાં શ્રીવોરજિનેશ્વરનું મંદિર હતું એમ શ્રીજિનવિજિતરિ નોંધે છે : ૭૦
- મા સૈકાના શ્રીજિનવિજિતરિ 'વિવિધતીર્થક્રમ'માં ગિરનાર પરના શ્રીનેમિનાથ મંદિર વિશે નોંધ આપે છે : ૧૨૧
- મા સૈકામાં ચાપેલા 'વિવિધતીર્થક્રમ'માં દારકાને તીર્થ તરીકે નોંધે છે : ૧૩૦
- મા સૈકાના 'વિવિધતીર્થક્રમ'માં નોંધે છે કે, વગતીપુરના ભંજ પછી ત્યાંની જિનપ્રતિજ્ઞાઓ દેવપતનમાં લાવવામાં આવી : ૧૩૪

- મા સૈકામાં રચાયેલા 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં ક્ષોધિના જિનાલય વિશે હકીકત જણાવી છે : ૧૯૬
- મા સૈકાના શ્રીજિનપ્રભસૂરિ 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં ચંદ્રાવતીને લક્ષ્મીનો ભંડાર કહીને ઉલ્લેખે છે : ૨૭૯
- મા સૈકામાં થયેલા શ્રીજિનપ્રભસૂરિ 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં આશુ તીર્થની વિશિષ્ટ માહિતી આપી છે : ૨૮૮
- મી સદીના 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં શ્રીજિનપ્રભસૂરિ આશુ પરના ઓરિયા ગામના જિનાલયનો ઉલ્લેખ આપ્યો નથી : ૨૯૩
- મા સૈકાના શ્રીજિનપ્રભસૂરિ પોતાના 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં અને વિં ૧૫ મા સૈકાના શ્રીસોમસુંદરસૂરિ પોતાના 'અર્ધુદકલ્પ'માં કુમારપાલે આશુ ઉપર શ્રીમહાવીર-સ્વામીનું મંદિર કરાવ્યું એમ જણાવ્યું છે : ૨૯૫
- મા સૈકામાં રચાયેલા 'વિવિધતીર્થકલ્પ'માં શ્રીજિનપ્રભસૂરિ સાચોર વિશે નોંધ આપી છે : ૩૦૩
- મા સૈકામાં સાચોરમાં બનેલા બનાવે શ્રીજિનપ્રભસૂરિના સત્તા સમયમાં થયેલા હોવાથી તેમની નોંધમાં સંદેહને ઓછો અવકાશ છે : ૩૦૫
- મા સૈકામાં શ્રીવિનયપ્રભ ઉપાધ્યાયે 'તીર્થમાળા' રચી, તેમાં તળાજમાં એ મંદિર હોવાનું જણાવ્યું છે : ૧૧૦
- મા સૈકામાં શ્રીવિનયપ્રભ ઉપાધ્યાયે રચેલી 'તીર્થમાળા'માં મહુવાના શ્રીમહાવીર મંદિરનો ઉલ્લેખ કરેલો છે : ૧૧૧
- મા સૈકામાં શ્રીવિનયપ્રભસૂરિ 'તીર્થમાળા'ની રચના કરી : ૭૩
- મા સૈકાના વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાયે રચેલી 'તીર્થમાળા'માં ઉનામાં વીરપ્રભુના મંદિરનો ઉલ્લેખ છે : ૧૩૬
- મા સૈકાના વિનયપ્રભ ઉપાધ્યાયે અગ્નરાના પાર્શ્વનાથ મંદિરની નોંધ 'તીર્થમાળા'માં આપી છે : ૧૩૮
- મા સૈકાના શ્રીસર્વાનંદસૂરિ 'જગદ્ગચરિત' રચ્યું તેમાંથી જગદ્ગણના પૂર્વજોની પાંચ પેઢીઓ કંથકોટમાં રહેતી હતી જણાય છે : ૧૪૬
- મી સદીના અંતે અને ૧૫ મી સદીની શરૂઆતમાં આશુ પરના ઓરિયા ગામનું જિનાલય બંધાયું હોવું જોઈએ : ૨૯૩
- ૧૪-૧૫ મા સૈકામાં દાનીશ્વર કોચર એકીએ કોરટામાં ઉત્તુંગ-તોરણ જૈનપ્રાસાદ બંધાવ્યો : ૨૩૦
- ૧૪ થી ૧૬ મા સૈકા સુધી શંખલપુરમાં શ્રાવકોની સારી વસ્તી હોવાનું અવાન્તર પ્રમાણથી જણાય છે : ૭૨
- સૈકામાં વાવનું જિનમંદિર બંધાયું જણાય છે : ૪૨
- ૧૪૦૪ ના લેખવાળી શ્રીઅગ્નિકાની ધાતુમૂર્તિ ધનારીના શ્રીશાંતિ જિનાલયમાં છે : ૨૫૩

- ૧૪૦૫ માં શ્રીરાજશેખરસૂરિએ રચેલા 'ત્ર્યંબકાશ'માં તેમના સૈકાના ધોળકાના રાજા વીરધવલ અને ભદ્રેશ્વરના ભીમ-સિંહ રાજા વચ્ચે યુદ્ધ થયાનો પ્રસંગ આપેલો છે : ૧૩૯
- ૧૪૦૬ માં જિનલલિતસૂરિએ સ્વર્ગવાસ નાગોદમાં થયો : ૧૯૯
- ૧૪૦૮ ના વૈશાખ સુદિ ૫ ને ગુરુવારે મંત્રી ધાંધલે કરાવેલા એ કાઉસગિયા આણના ધીઆદીશ્વર મંદિરના ગૃહ-મંડપમાં છે : ૨૮૦
- ૧૪૧૦ ના શિવાલેખમાં વીરવાહના જિનાલયના સ્તંભ ઉપરના લેખમાં એ ગામનો અને મંદિરના હજોદારનો ઉલ્લેખ છે, જેથી એ ગામ અને મંદિર એથીયે પ્રાચીન હોવાનું નક્કી થાય છે : ૨૬૭ થી ૨૬૯
- ૧૪૧૪ માં રામજી ચૌહાણે સૂંચર રાજપૂતોને મારી નસાડી ભોરોલ ઉપર કબજો મેળવ્યો : ૪૩
- ૧૪૧૭, ૧૪૨૦ અને ૧૪૨૨ ના વર્ષમાં પાટણમાં પ્રતિષ્ઠાઓ થયાના લેખો મળી આવે છે : ૫૯
- ૧૪૨૦ ના લેખવાળી પદ્માવતીની મૂર્તિ નરોડાના જૈન મંદિરમાં છે : ૭૯, ૮૨
- ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ નો શિવાલેખ પાટણના અષ્ટાપદ મંદિરમાં છે : ૬૨
- ૧૪૨૧ ના અને તે પછીના લેખો શ્રાવકાના જૈન મંદિરમાંની ભમતીની દેરીઓ ઉપર છે; આથી એ મંદિર એ કરતાં પ્રાચીન હોવામાં શંકા નથી : ૩૦૦
- ૧૪૨૨ નો કાવીના મંદિરનો શિવાલેખ : ૨૩
- ૧૪૨૪ ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ ના રોજ શેઠ રતનચંદ દેવચંદે સિરોહી વચ્ચે પહેલાં બીજું શ્રીઋષભદેવનું મંદિર સિરોહીમાં બંધાવ્યું : ૨૪૮
- ૧૪૨૫ માં નવું પાટણ વચ્ચે એવી એક નોંધ છે : ૫૯
- ૧૪૨૬ ના મૂંગથલાના ખંડિત જિનાલયમાંથી મળેલા લેખમાં વીર જન્મથી ૩૭મા વર્ષે (વિ. સં. પૂર્વે ૫૦૫ માં) પૂર્ણરાજ નામના રાજાએ ભંમહાવીરની પાસાણ મૂર્તિ ભરાવી તે જ મૂર્તિ મૂંગથલામાં છે : ૨૮૧
- માં એથી મહીપાલના પુત્ર સિરિપાલે મૂંગથલાના મંદિરનો હજોદાર કરાવ્યો; એવો લેખ મૂંગથલાના ખંડિત જિનાલયમાં છે; જેથી એ મંદિર એ પહેલાનું સાબિત થાય છે : ૨૮૧
- ૧૪૨૯ માં નાકોડાના જિનાલયમાં મૂંનાં તરીકે શ્રીપાર્શ્વનાથ ભંની સ્થાપના કરવામાં આવી : ૧૮૪
- ના મહા વદિ ૭ ને સોમવારનો શિવાલેખ પાટણના અષ્ટાપદ મંદિરમાં છે : ૬૨
- ૧૪૩૦ માં શ્રીસોમસુંદરસૂરિનો જન્મ પાલનપુરમાં થયો : ૩૩
- માં ખરતરગચ્છાચાર્ય શ્રીજિનેન્દ્રસૂરિની અધ્યક્ષતામાં મહુવાના એકી વીરા અને પૂર્ણે શત્રુજય તેમજ ગિરનારનો સંઘ કાઢ્યો : ૧૧૧

વર્ષ ૧ : ઘટનાઓની સાક્ષર સચી

૧૪૩૧ માં શ્રીગિતોદયપ્રતિએ મોકલેલા પિતૃપિતૃનાં યોધાના નવમંડા પાર્શ્વનાથ ભગવાનને વંદન કથાનો ઉલ્લેખ છે : ૧૧૧

૧૪૩૪ ની સાથેનાં સિંચાલેખ પાટણના અષ્ટાષ્ટ મંદિરમાં છે : ૬૨
—માં રાણકપુરના ધરજીવિદારનો પાયો નાખવામાં આવ્યો, એવો એક મન છે : ૨૧૪
—ના લેખનાળી શ્રીઅંબિકાની બીજી મર્તિ ધનારીના શ્રીશ્યામિનિનાથપમાં છે : ૨૫૩

૧૪૩૬ માં લખાવેલા 'શ્રીપાર્શ્વનાથચરિત્ર'ની પ્રથમપ્રકરણમાં નાદિવાની પ્રસિદ્ધિનું કીર્તન છે : ૨૪૩
—ના પોષ સુદિ ૬ ને ગુરુવારે દીપાવળીમાં 'પાર્શ્વનાથ-ચરિત્ર' લખાવાની એક નોંધ મળે છે : ૨૫૫

૧૪૩૭ ના લેખનાળી મર્તિ તળાજી બુધિમતી મળી આવી : ૧૧૦

૧૪૩૮ સૂધી પ્રદિવસથી રાજ્યોએ મારવાડમાં રાજ્ય ક્યું : ૧૬૨
૧૪૪૨ નો એક સિંચાલેખ મુંગધવાના ખડિન જિનાલપમાં છે તેમાં રાજા કાન્દારેવના પુત્ર વીરસદેવે મુંગધવાના મંદિરને કંઈક ભેટ આપ્યાનો ઉલ્લેખ છે : ૧૪૬, ૨૮૧

૧૪૪૩ માં નાલ્લાઈના પશ્ચિમ દરવાજા બહાર આવેલા શ્રીઆદી-મર મંદિરનો ઉદ્ધાર થયો : ૨૨૩

૧૪૪૪ ના લેખો રાણકપુરના શ્રીત્રિભાનાથ જાના મંદિરની મર્તિઓ પરથી મળે છે : ૨૧૬

૧૪૪૬ નો શિંચાલેખ મુંગધવાના મંદિરમાંથી મળી આવ્યો છે, તેમાં જાન્ન મદાવીર અર્ચકશ્રમિમાં વિચાર્યા હતા એવો ઉલ્લેખ કરેલો છે : ૧૫૪

—માં શ્રીસામસ્ત્રમરિના ઉપરેથી ધરજીવાલ મંચીનું ઇશન ધાર્મિકના તરફ વળ્યું : ૨૧૪

—માં રાણકપુરમાં ધરજીવિદારનો પાયો નાખવામાં આવ્યો એમ પં. શીશવિજયજી કહે છે : ૨૧૪

—નો એક લેખ વરમાજીના જિનામંદિરમાં રંગમંડપ કાઢવા મંચાયે છે : ૩૦૭

૧૪૪૯ ની સાથેનાં લખાવેલો 'કલ્પવૃક્ષ'ની રૂપેરી અક્ષરની પ્રથમપ્રકરણથી રાજગુનીમં (અવવર) એ સાથ પદેશથી ગોવાનો પુરાનો મળે છે : ૨૦૨

૧૪૫૧ માં મંચામ જોતીએ 'કલ્પવૃક્ષ' અને 'કાલકચરિત્રી મુલજી' અને રોપાસરી પ્રતિઓ લખાવી : ટિ. ૧૨૩

૧૪૫૪ નો લેખ અમરીના જિનાલપમાં શ્રીમુખનિપ્રભજીની મર્તિ ઉપર છે : ૨૪૧

૧૪૫૯ માં ખરતરજીવ શ્રીજિનારાજજીના ઉપરેથી શ્રીસામસ્ત્રમરિએ જ્ઞેસવેરના કિલ્લા ઉપર આવેલા ચિત્તામળિ પાર્શ્વ જિનાલપની સિવાગેજી કાઠ્યું એવો લેખ છે : ૧૧૬

—ના ફાળજી સુદિ ૧ જોમ' એવા અક્ષરે ખંભાતની જાળી મંદિરમાં લખેલા છે : ૧૭

૧૪૬૨ માં મહારાજ રિવજાણે સિવપુરી-સિરાહી વસાવ્યું : ૨૪૬

૧૪૬૩, ૧૪૮૩, ૧૪૮૭ ના સિંચાલેખો સિરાહીના શ્રીઆદીમર મંદિરમાંથી મળી આવે છે : ૨૪૭

૧૪૬૫ ના સિંચાલેખમાં પીંડવાણું પિંડર વાટક નામ આવેલું છે; તેથી પીંડવાણ એ સાચ કહતાં પ્રાચીન છે : ૨૩૨

—માં વીરપત્નીના શેડ સદેવે કરાવેલા કોટરાના જિના-મંદિરમાં પિંધવજગજીવ શ્રીવીરપ્રભજીએ શ્રીમહાવીરની સ્થાપના કરી : ૨૬૬

—માં રીડિયા ગામનું જિનામંદિર પડી ગયું હોય કે કોઈ આનંદના કારણે ત્યાંથી મૂળનાથકને કોટરાના જિનાલપમાં લાવી સ્થાપના કર્યા હોય છે : ૨૭૦

—ના ફાળજી સુદિ ૧નો વિસ્તૃત પ્રશસ્તિલેખ પીંડ-વાણના શ્રીમહાવીર જિનાલપની નવચેડીની બીંતમાં જરેલો છે; તેમાં એ સમવના મંદિરના શ્રેણીકારક વિશે કહીને છે : ૨૩૩

૧૪૬૮ માં અમદાવાદ વચ્ચુ : ૭

—માં ગુજરાતમાં લખકર કુષ્માજ પડ્યો : ૧૫

—માં મુસલમાન સુલતાનોએ પાટણમાંથી રાજવાડી ખમ્બેડી તે જર્મીમાં સ્થપાવેલા અમદાવાદમાં લાવ્યા : ૫૬

૧૪૬૯ ના મહા સુદિ ૬ ના રવિસે એણે રત્નાશાહ અને ધરજીવાણે પીંડવાણના શ્રીમહાવીર જિનાલપના મૂ-૦ ની પ્રતિજ્ઞા કરાવી; એવો લેખ છે : ૨૩૩

૧૪૭૦ નો સિંચાલેખ જ્ઞેસવેરના કિલ્લામાં આવેલા શ્રીમદા-વીરવત્નીના મંદિરમાં છે; તેથી જણાય છે કે, વરડિયા ગોવના શેડ દીપાએ એ મંદિરે એ સમયે બંધાયું હતું : ૧૭૦

૧૪૭૨ માં શ્રીસામસ્ત્રમરિના ઉપરેથી પર્વત કોટીએ અર્ધી (ખંભાતમાં) અભિષાર કર્યો લખાવ્યા : ૧૫

૧૪૭૩ ના લેખો જ્ઞેસવેરના કિલ્લા ઉપર આવેલા શ્રીચિના-મળિ પાર્શ્વ જિનાલપની ભગવીની બધી દરકુસિદાઓ ઉપર છે : ૧૬૬

—માં રાઉત જગમજીસિદના સમયે મોરારથના રાંકા મેત્રીય કેડી જ્યોસિદ, નરસિંદ વગેરેએ શ્રીજિનાવર્દન-ચરિત્રા હાથે જ્ઞેસવેરના કિલ્લા ઉપર આવેલા ચિત્તા-મળિ પાર્શ્વજિનાલપની પ્રતિકા કરી, એવો લેખ છે : ૧૬૬

૧૪૭૫ ની સાથેના લેખ સિરાહીમાં આવેલાં મૂળની વાડીમાં છે, જેમાં સદ્ગત્રમજી મહારાને શ્રીઆદિનાથની પૂજન નિમિત્તે એ વાડી અર્ધજી કર્યા ઉલ્લેખ છે : ૨૫૦

—માં વીરવાણમાં આવેલું શ્રીઆદીપરનું મંદિર રીડિયા ગામના પેદવણ કેડી પાટકાએ બંધાયું અને તેની પ્રતિકા શ્રીવીરપ્રભજીએ કરી એવો સિંચાલેખ છે : ૨૬૮

8

9

10

—ના વંશાખ સુદિ ૪ ને શનિવાર અચલગદના યૌમુખ-
છના મંદિરમાં પૂર્વ અને દક્ષિણ દિશાના મૂં નાં ની
પ્રતિષ્ઠા કુંભવચક્રમાં શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિએ કરી : ૨૯૪
—ના જેઠ વદિના લેખવાળી મૂં નાં પ્રતિષ્ઠા જેઠવ-
મેરના કિલ્લામાં આવેલા શ્રીચંદ્રગરુડનામી જિનાલયમાં
છે : ૧૭૦

૧૫૧૯ લગભગમાં બ્રાહ્મણવાદના જિનાલયનો જ્યોત્સીદાર થયો : ૨૭૨

૧૫૧૯, ૧૫૨૧ ના શિલાલેખો બ્રાહ્મણવાદના જિનાલયની
દેરીએ ઉપર છે : ૨૭૨

૧૫૨૦ માં સિરાહીમાં શ્રીઅંજિતનાથ જિનાલયમાંની મૂર્તિની
પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૮

૧૫૨૦, ૧૫૨૧, ૧૫૨૭ ના લેખો સિરાહીના શ્રીઅંજિતનાથ
જિનાલયની દેવકુંડિકાએ ઉપર છે : ૨૪૮

૧૫૨૧ નો લેખ પ્રતાપપાટણમાં આવેલા શ્રીસુવિધિનાથના
મંદિરના મૂં નાં ઉપર છે : ૧૩૫

—પછીના સમયના, લેખવાળી ધાતુપ્રતિમાએ નાંદિયાના
જ્વાલમયમાં આવેલા જિનમંદિરમાં છે : ૨૪૪

—ના મહા સુદિ ૧૩ને શુક્રવારનો લેખ તેલપુરના જિના-
લયમાં પરિકરના બે કાલિકાના નીચે છે, જેમાં તેલ-
પુરનો ઉલ્લેખ છે, આથી એ ગામ એ સમય પહેલાં
હોવાનું નિશ્ચિત છે : ૨૭૫

૧૫૨૧ અને ૧૫૨૨ ના લેખવાળી વાસાના જિનાલયની મૂર્તિ-
ઓમાં વાસા ગામનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૨૫૮

૧૫૨૩ નો શિલાલેખ માતરના મંદિરમાંના મૂળનાથક ઉપર છે.
—ના લેખવાળી એક મૂર્તિ પુત્રધાના જિનાલયમાં શ્રેષ્ઠી
વચ્છરાજે ભરાયી : ૨૦૫

—નો લેખ વામજની જમીનમાંથી નીકળેલી એક ખંડિત
પ્રતિમા ઉપર હતો : ૧૫

—નો શ્રેષ્ઠી શાણા અને જુગલે ગિરનારમાં બંધાવેલા
વિમલનાથ પ્રાસાદનો શિલાલેખ પ્રાચીન તીર્થમાળા-
મંદિરમાં મળેલો છે : ૧૧૮

૧૫૨૪ માં શ્રીપ્રતિષ્ઠાસેમી સ્થાપત્યશાસ્ત્રમાંની રચના કરી : ૧૩

—ની એક પ્રશસ્તિથી જણાય છે કે ગિરનાર પરનું
અંબિકાદેવીનું જ્યોત્સીયે મંદિર શ્રેષ્ઠી સામયે નવેસર
બંધાયું : ૧૨૯

૧૫૨૫ નો લેખ આમથરાના જિનાલયની એક મૂર્તિ ઉપર
છે : ૨૬૨

—ની સાલના એક મૂર્તિલેખમાં ઉપલિખ્યાર-ઉપરિ-
યાળા ગામનો ઉલ્લેખ છે : ૭૫

—નો લેખ આણ ઉપર આવેલા પિતલદર મંદિરના
મૂં નાં ઉપર છે : ૨૯૨

૧૫૨૬ માં શાણા બેધાજીએ દીવાન મહારાજજીની કામગીરીથી
પ્રસન્ન થઈ બેધપુરમાં ફતેહપોળીની નજીક તેમને રહેવાની
હવેલી બનાવી આપી : ૧૬૧

૧૫૨૭ માં ગોધા શ્રેષ્ઠીએ અર્ધા (અંબાતમાં) વિશાળ મંદિર
બંધાવવાની એક પ્રશસ્તિમાં તેંધ મળે છે : ૧૫

—નો લેખ અચલગદમાં આવેલા શ્રીકુંથુનાથના મંદિરના
મૂં નાં ઉપર છે : ૨૯૫

—ના પોષ વદિ છના રૈય સંઘતી ખીમસિંહ અને સદસાએ
પાવાગ ઉપર જિનમંદિર બનાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૯

૧૫૨૭, ૧૭૨૫, ૧૭૬૩ ની સાલના લેખો ચામુડેરીના
જિનાલયની ધાતુપ્રતિમાએ ઉપર છે : ૨૬૬

૧૫૨૭ થી ૧૮૨૪ સુધીના લેખો જમખરાના ખંડિત મંદિરની
મૂર્તિઓ ઉપરથી મળી આવે છે : ૫૦

૧૫૨૯ લગભગમાં કવિ લાવળ્યસમયે બ્રાહ્મણવાદ તીર્થનો
સ્તોત્ર દ્વારા મંદિરમાં ગાયો : ૨૭૨

—માં અચલગદના યૌમુખ મંદિરના પશ્ચિમ દિશાના
મૂં નાં ની પ્રતિષ્ઠા કુંભપુરમાં શ્રીલક્ષ્મીસાગરસૂરિએ
કરી : ૨૯૪

૧૫૩૦ માં શ્રેષ્ઠી ઈશ્વર સોનીએ ઈર પર્વતના કુમારવિહારની પાસે
એક જૈન મંદિર બંધાવ્યું : ૮૬

૧૫૩૨ ના લેખવાળી શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા હલ્દવાદના
જિનાલયમાં છે : ૨૯૭

૧૫૩૩ નો શિલાલેખ રૂપપરના જૈન મંદિરના નૂં નાં ની
ગાદી ઉપર છે : ૫૫

—માં શ્રેષ્ઠી ઈશ્વર સોનીએ ઈર પર્વતના કુમારવિહારની
પાસે કરાવેલા જૈન મંદિરની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૮૬

૧૫૩૪ ના લેખવાળા એક પ્રતિમા ગોડીના જૈન મંદિરમાં
છે : ૧૪૫

—ના વંશાખ સુદિ ૧૧ ના રૈય સિરાહીમાં શ્રીસંભવ-
નાથ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૮

૧૫૩૫ ની અખાશ્રીજે આણસમાં શેઠ રવિયદે એક મંદિર બંધાવી
(જ્યોત્સીદાર કરાવી) મૂર્તિની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૫૪

૧૫૩૬ માં પાટણનિવાસી સંઘ ધાતુપ્રતિમે ભરાવેલી શ્રીસુમનિ-
નાથની મુદ્ર મૂર્તિ જેઠવમેરના કિલ્લા ઉપરના
શ્રીચિંતામણિ પાર્શ્વ જિનાલયમાં છે : ૧૬૬

—માં જેઠવમેરના કિલ્લા ઉપર આવેલાં શ્રીશંતિનાથ
અને શ્રીઅષ્ટાષ્ટના મંદિરો મંજવાલેયાગોનાના ગોશ-
વાલ શેઠ ખેના અને ચોપડાગોનીય શેઠ પાંચાએ બંધાવ્યાં,
તેની શ્રીજિન્યંત્રસૂરિએ પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૬૮

—ના લેખવાળી ધાતુની પંચતીર્થો જેઠવમેરના કિલ્લા
ઉપર આવેલા શ્રીશંતિનાથ જિનાલયમાં છે : ૧૬૮

- ૧૫૮૨ ની આસપાસ મંત્રી નગરાવલ્લભે પોતાના નામથી નગર નામે ગાય વસાવ્યું : ૧૬૦
- મારવાડમાં પહેલા કુષ્માગ્રમાં લોકોને જ્યાવન માટે મંત્રી નગરાવલ્લભે સહાનુ બોધ્યાં : ૧૬૦
- ના લેખવાળી ચોરીયાની એક મર્તિ જેસલમેરમાં આવેલા શ્રીઅટ્ટાપદ જિનાલયમાં છે : ૧૬૯
- ૧૫૮૩ માં શ્રીદીસવિગ્નયચરિત્રો બન્ન પાવનપુરમાં થયો : ૩૩
- માં શ્રીદેવનિસકચરિત્રે રમેશી જેસલમેરના ‘શાંતિજિનાલય’ની પ્રશસ્તિમાં કારણમાં કાયર જેન્દીએ મહિર બંધાવ્યાનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૨૩૦
- ૧૫૮૫ ના લેખવાળા શીસુવંજ્યાવતાર અને ગિરનારાવતારના બે સુંદર પદો જેસલમેરના કિલ્લામાં આવેલા શીશાંતિ-જિનાલયમાં છે : ૧૬૮
- ૧૫૮૭ માં મંત્રી કરમાણાદે શત્રુજ્ય ઉપર શ્રીમકેશરી માનાની મુર્તિવાળી દેરી કરાવી : ૧૦૩
- માં મંત્રી કરમાણાદે શત્રુજ્યનો ઉદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૦૪
- માં મંત્રી કરમાણાદે શત્રુજ્યના રાજ્યપ્રજાના દેરાસરમાં જે પગલાં સ્થાપન કર્યાં તે જ વિષમાન છે, અને પુન્ડરીકચતુર્ મહિર પણ તેમણે બંધાવેલું છે : ૧૦૬
- ૧૫૯૦ ના લેખવાળી એક શ્રાવકમુર્તિ જેસલમેરના કિલ્લામાં આવેલા શીશાંતિનાથ જિનાલયમાં છે : ૧૬૮
- ૧૫૯૨ માં નાકોડાના શ્રીમદ્વજ્રિનાલયમાં મગજૂત ભોવડું બનેલું છે : ૧૮૫
- ૧૫૯૬ માં નાગોરની દોરાવાડીમાં આવેલું શ્રીઆદિનાથ જિનાલય શ્રીસથે બંધાવ્યું : ૧૯૯
- માં શ્રાવણ મુદિ ઉના દિવસે જામ શીરાવળે જામનગરની સ્થાપના કરી : ૯૭
- ૧૫૯૭ ના યૈશાખ સુદિ ૬ ને મુકવારનો લેખ નાડલાઈના પશ્ચિમ દારની બહાર આવેલા શ્રીઆદીશ્વર મહિરના રમમંડળના યાંત્રણ પર છે : ૨૨૨
- ૧૬ શ્રી સદી પહેલાં રાણકપુરમાં ખરદરવસકીથી ઝોળખાતું શ્રીપાર્શ્વ જિનાલય હતું : ૨૧૯
- ૧૬ માં સૈકામાં શ્રીકંઠર કવિએ “અંજાન ચૈત્યપરિપાટી” રચી : ૧૭
- શ્રી સનાગ્દીમાં બીમપલ્લીગચ્છના આચાર્યોના સ્થાન નરકિ બીજાંબા નીચંબુમે ઉત્તર હોવાની જોઈએ : ૩૬
- ના સૈકામાં શ્રીમાલદેવચરિત્રે મરાઠામાં ગોરચ્છનું વર દેરાસર બંધાવ્યું : ૪૧
- શ્રી સદીનું પંચાસરાતું સ્થાપત્ય જલ્પાય છે તે છત્તોઈ-દારનું પરિણામ છે : ૬૦
- ના સૈકામાં વામજનાં જામ આદીશ્વરનું મહિર હતું એવા ઉલ્લેખ કવિ લાવણસરખ કૃત છે : ૬૫

- શ્રી સનાગ્દીમાં ઉપરિવાળામાં શ્રીઆદીશ્વરનું મહિર હતું : ૭૫
- ના સૈકાના થીસુધાનંદચરિત્રના કોઈ સિંચે ‘ઈરગલ-ચૈત્યપરિપાટી’ રચી : ૮૩
- ના સૈકા પછી નવું ઈર વસ્યું હતું : ૮૪
- શ્રી સનાગ્દી (સં. ૧૫૦૯)માં ક્રેલી શાણરાજ અને જુલેવે ગિરનારમાં પાવન જિનાલયવાળો ઈંદ્રનીલતિલક પ્રાસાદ રચાવ્યો : ૧૧૭
- ના સૈકામાં ગિરનાર પરના અગ્નિદાદેવીના મહિરનો છત્તોઈદાર થયો : ૧૨૮
- ના સૈકામાં રાધવ ક્રેલીએ પ્રભાસપાટણમાં તપા-ગચ્છીય ધર્મરાણા બંધાવી : ૧૩૫
- ના સૈકાનું નાગોરના બધા મહિરના રથને આવેલું શ્રીઆદિનાથનું જિનાલય છે : ૧૬૯
- ના સૈકામાં કુંભા રાણાએ વસંતગદના કિલ્લે બંધાવ્યો : ૨૩૫
- ના સૈકાથી આજસુધી સુરનો ઉત્તરેતર વિકાસ થતો રહ્યો : ૩૦
- ના સૈકા પછીનાં મહિરા શત્રુજ્ય ઉપર વાપળપોળમાં છે, માન થીનેમનાથનું ચોરીવાળું અને કુમારપાલનું મહિર પ્રાચીન છે : ૧૦૩
- ૧૬-૧૭મા સૈકા મુધી સિદ્ધપુરમાં જૈનોની સારી આબાદી હતી : ૬૭
- ૧૬૦૦ લગભગમાં શ્રીસથે અમદાવાદના ઝવેરીવાડી નીશચોળનું જગવલ્લભ પાર્શ્વનાથ મહિર બંધાવ્યું : ૧૧
- લગભગમાં ઉંઝામાં શ્રીકુંથુનાથ જામ ના મહિરનો છત્તોઈદાર થયો : ૬૬
- માં નવા બાગેરમાં શ્રીપાર્શ્વનાથ જામ નું સિખરબંધી મહિર બંધવામાં આવ્યું : ૧૮૧
- ૧૬૦૨ માં ફિરંગીઓએ ગંધાર મહેર પર હાપો માર્યો : ૨૪
- ૧૬૦૭, ૧૬૦૮માં નાડલાઈમાં શ્રીદીસવિગ્નયચરિત્રે પંચાસ તથા ઉપાધ્યાય પદ્ધતિઓ આપવામાં આવી : ૨૨૪
- ૧૬૧૦ માં ક્રેલી બારમલ રથચંબોરના કિલ્લેદાર હતા : ૧૬૦
- નો લેખ ચેતુવાની એક ટેકરી પર આવેલા ચામુંડા દેવીના મહિરમાં છે : ૨૭૪
- ના માગસર સુદિ ૧૦ના રોજ શ્રીદીસવિગ્નયચરિત્રે સિંગોદીમાં આવાવંપદ આપવામાં આવ્યું : ૨૪૭
- ૧૬૧૪ ના માગસર માસની પહેલી બીજના દિવસનો સિસાલેખ નાકોડાના શીશાંતિ જિનાલયના મંડપના બારસાખ ઉપર છે : ૧૮૫
- ૧૬૨૦ માં શત્રુજ્ય ઉપર ‘મધાચિયાનું’ ચીસુખમહિર બંધવામાં આવ્યું : ૧૦૬

—ના કાચુ સુદિ ૧૦નો લેખ ડાંગના જિનાલયના મળનાયક ઉપર છે, તેમાં શંખેશ્વરા પાર્શ્વનાથ હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૭૪

—પછીના સમયમાં શેઠ તેજસીયાહે જામનગરમાં શ્રીશાંતિનાથ જિનાલય અંધાવાની શરૂઆત કરી : ૯૭

૧૬૨૨ નો લેખ જાદેશ્વરના જૈન મંદિરમાં રહેલી ભૃગુ મહાવીર-સ્વામીની મૂર્તિ પર છે : ૧૪૦

—માં જૈનોએ જાદેશ્વરના જૈન મંદિરનો કળને મેળવ્યો : ૧૪૦

—ના લેખ નાડાકમાં જોખણ પર્વતની ટેકરીના મળમાં આવેલા શ્રીશાંતિ જિનાલયના મૂં નાં ઉપર છે : ૨૨૪

૧૬૨૮ થી ૧૬૭૨ સુધીના કોઈ સમયે શંખેશ્વરનું વિદ્યમાન ખંડિત મંદિર અંધાવાયું હશે : ૪૯

૧૬૩૧ ના મહા વદિ ૧૩ના રોજ સિરોહીમાં શ્રીછરાવલા પાર્શ્વજિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૫૦

૧૬૩૨ માં શ્રીવિજયસેનસુરિ પાવાગઢમાં આવ્યા ત્યારે શ્રીજયવંત શેઠ માટે પ્રતિષ્ઠામણેલસવ કર્યો હતો : ૧૯

—માં નાડાકના શ્રીઋષભ જિનાલયમાં બહારની ચોટીઓ બનાવવામાં આવી : ૧૮૫

—માં જાડાડીના જિનાલયમાં મૂં નાં શ્રીઆદીશ્વરની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૪૦

—નો લેખ જાડાડીના જિનાલયના મૂં નાં ની ગાદીમાં છે : ૨૪૦

૧૬૩૩ માં જામનગરમાં શેઠના મંદિરનું ખાતમુહૂર્ત આણુંદ શેઠ જામ રતનાજીના સમયમાં કર્યું : ૯૭

૧૬૩૮ માં જિનાલયમાં શ્રીશાંતિનાથ જિનાલયની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા શ્રીવીરવિજયસુરિએ કરી : ૧૭૮

—માં મહારાવ સુરનાએ કોલરા ગામ તેમના પુરાહિતોને જાનમાં આણું : ૨૭૧

—ના મારસદ સુદિ ૫ ના રોજ શેઠ માયાગજીએ સિરોહીમાં આવેલું ચૈત્યપરિપાટી જિનાલય અંધાવ્યું એવો કોલરા કે મંદિરમાં મોજુદ છે : ૨૪૯

૧૬૪૮ માં મૂં ઉદયકરને ખંભાતમાં ત્રણ ચંદ્રમુની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજયસુરિએ કરાવી : ૧૫

—ના લેખપટ્ટા પાનુમર્તિમાં કળાઈનો ઉલ્લેખ છે : ૫૦

૧૬૪૯ માં શ્રીવીરવિજયસુરિ અકબર સંભારને પ્રતિષ્ઠા કરવા જતાં મોદીના જિનાલયમાં સિરોહી મંદિર મળ્યું : ૨૪૫

—માં જાડાડીના જિનાલયમાં પ્રતિષ્ઠા કરવા જતાં મોદીના જિનાલયમાં સિરોહી મંદિર મળ્યું : ૨૪૫

—માં રચાયેલા ‘શ્રીહીરસૌભાગ્યકાવ્ય’માં આણના વિમલ-વસહી પાસે અનેલા શ્રીમહાવીર જિનાલયનો ઉલ્લેખ મળતો નથી : ૨૯૧

૧૬૭૯, ૧૬૮૮ ના સરઘલેખો કુલેરામાંથી મળી આવે છે તેથી એ પછી કોઈ સમયે આ ગામ ભાંચું હશે એમ લાગે છે : ૨૭૫

૧૬૪૧ માં શ્રીકુશલવર્ધનગણેએ ‘સિદ્ધપુર ચૈત્યપરિપાટી’ રચી : ૬૭

૧૬૪૨ ના અષાઢ સુદિ ૧૦નો લેખ તારંગાના મુખ્ય મંદિરના દક્ષિણ દ્વારની બીંત ઉપર છે : ૧૪૯

—ના મહા સુદિ ૫ ના દિવસે મહાસિંહ શેઠ શ્રીનેમનાથ ભગવાનનું મંદિર અંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૯૮

૧૬૭૪ નો શિલાલેખ (પ્રા. જૈન લે. સં. ભા. ૨. ૩૨૧-૨૭,) : ૮૦ ૧૬

—ના લેખવાળી શ્રીઆદીશ્વરની મૂર્તિ સિરોહીના ખીબા શ્રીઋષભ જિનાલયમાં છે : ૨૪૮

—ના કાગણુ સુદિ ૨ના પ્રતિષ્ઠાલેખવાળી મૂં નાં ની સપરિકર મૂર્તિ સિરોહીના શ્રીઅનિતનાથ મંદિરમાં છે : ૨૪૮

૧૬૪૫ નો લેખ નયાખેડાના શ્રીસંભવનાથ જિનાલયના મૂં નાં ઉપર છે : ૨૩૦

—ના મહા વદિ ૧૩ને શનિવારના રોજનો અલવરના રાવણ પાર્શ્વનાથની પ્રતિમા ઉપર લેખ છે : ૨૦૧, ૨૦૨

૧૬૪૬ માં સોની તેજપાલે ખંભાતમાં સુરિજી (હીરવિજયસુરિ) પાસે શ્રીઅનંતનાથ ભૃગુ ની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૫

૧૬૪૬-૪૭ માં જામનગરમાં મોગલોની ચડાઈથી શ્રીશાંતિજિનાલયને નુકશાન પહોંચ્યું : ૯૭

૧૬૪૭ માં જામનગરમાં શ્રીશાંતિજિનાલયનો ઉદ્ધાર કરવામાં આવ્યો : ૯૭

૧૬૪૭ થી ૧૮૫૬ સુધીમાં મંડારની પાસે આવેલી નાગાદરી નદીના કડિ કેટલાક રાજાઓનાં સમાધિમંદિરો અંધાવેલાં છે : ૧૬૩

૧૬૪૮ માં શ્રીવલિતપ્રભસુરિએ પાટણ ચૈત્યપરિપાટીરચી : ૫૯, ૬૧

—માં રચાયેલી ‘પાટણચૈત્યપરિપાટી’માં મુંજપુરમાં ત્રણ મંદિરો હોવાનું જણાવ્યું છે : ૫૨

—માં શ્રીવલિતપ્રભસુરિએ રચેલી ‘પાટણ ચૈત્ય પરિપાટી’માં આણગાના ભેટવા પાર્શ્વનાથનો અને મૂર્તિઓની સંખ્યાનો ઉલ્લેખ કરેલો છે : ૫૪

—માં શ્રીવલિતપ્રભસુરિએ રચેલી ‘પાટણ ચૈત્ય પરિપાટી’માં રૂપપરમાં ૧૦ જૈન મંદિરોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૫૫

—માં શ્રીજિનચંદ્રસુરિએ ખંભાતના સમુદ્રના છવરણજી માટે અમારિપટ્ટનું કરમાન મેળવ્યું : ૬૧

૧૬૪૯ માં (કાચીના) સર્વજિતપ્રસાદની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિજય-સેનસુરિએ કરી : ૨૨

૧૬૪૮, ૧૬૫૦ માં શ્રીદીર્ગવિગ્નપુરિના ઉપદેશથી ખંભાતનિવાસી શેઠ તેજપાલ ચૌનીએ ચતુર્વળ્યનો ઇચ્છાદાર કરાવ્યાનો લેખ ચતુર્વળ્યના શ્રીઆદીપરના મંદિરમાં છે : ૧૦૪

૧૬૫૦ માં (કાલીના) રત્નતિલકપ્રાસાદનું ખાનસુદ્દાઈ કરવામાં આવ્યું : ૨૨

—માં શેઠ વર્ધમાન અને પશ્ચિમ નામના બેઝુઓએ શ્રીકમ્પાલસાગરપુરિના ઉપદેશથી ભેંશરથી ચતુર્વળ્યનો સંધ કાઢ્યો : ૯૭

—માં દીર્ગવિગ્નપુરિ ઉનામાં ચતુર્થાસ નિમિત્તે પધાર્યા : ૧૩૭

૧૬૫૧ માં જામનગરના શેઠના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા શ્રીવિગ્નપદેવપુરિએ કરી : ૯૭

—જિલ્લાસની જમીનમાંથી કેટલીક જિનપ્રતિમાઓ મળી આવી : ૧૭૬

—માં તર્કિય ગણિએ ‘જામનગર-પચ્ચિનાસય-ચકલ પરીપાટી’ રચી : ૧૯૧

૧૬૫૨ નો સિદ્ધાલેખ પાટણના અવેરીવાદના વાઘી-પાર્શ્વનાથ મંદિરમાં છે : ૬૦

—(સં. અવસર્ગ ૪૧)ના વંશાખ વહિ ૧૨ને શુરવારે શેઠ કુંવરજીએ પાટણમાં વાડીપાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૬૧

—ના કાર્તિક સુદિ ૫ ને છુપવારનો લેખ ઉનામાં આવેલા શાહીભાગમાં દોરવિગ્નપુરિની દિવાલ-ઝોળમાં છે : ૧૩૬

—ના ભદ્રવા સુદિ ૧૧ના સ્વસે શ્રીદીર્ગવિગ્નપુરિ ઉનામાં કાળધર્મ પામ્યા : ૧૩૬

૧૬૫૩ માં સંઘવી સામંત અને તેના ભાઈ શિવાએ અમદાવાદમાં સામગાની પોળમાં સામગાના ખત્યામાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું : ૧૭

—માં ફોલધિના શ્રીપાર્શ્વ જિનાસયમાં શ્રીવિનયમુંદર ગણિએ કેટલીક મંત્રિઓની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૯૬

—ની સાસની શ્રીદીર્ગવિગ્નપુરિની મૂર્તિ મેઘનાના શ્રીશાંતિજિનાસયમાં છે : ૧૯૮

—ના મહા સુદિ ૫ના રોજ સિદ્ધાદીમાં શ્રીકૃષ્ણનાથ જિનાસયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૬

—ના વંશાખ સુદિ ૧૧નો લેખ ખીખેવના શ્રીશાંતિનાથ જિનાસયની એક મૂર્તિ પર છે : ૨૦૫

૧૬૫૪ માં શ્રીવિગ્નપુરિએ (કાલીના) રત્નતિલકપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી એમ સિવાલેખમાં જણાવ્યું છે : ૨૩

૧૬૫૫ માં શ્રીવિગ્નપુરિએ (કાલીના) રત્નતિલકપ્રાસાદની પ્રતિષ્ઠા કરી એમ ‘તીર્થભાગ’માં જણાવ્યું છે : ૨૨

—ના મારાદર સુદિ ૫ ને ચતુર્વારના રોજ અમદાવાદના રાજકુલમાં શેઠ સદુઆએ શ્રીશાંતિનાથ પ્રત્યુની અંજન-ચલાકા શ્રીવિગ્નપુરિએ દરજ્જા કરાવી : ૨૩

૧૬૫૬ માં શ્રીવિગ્નપુરિએ કાલીમાં શ્રીઆદિનાથની પ્રતિષ્ઠા કરી તે સંબંધી સિદ્ધાલેખ : ૨૩

—માં (કાલીમાં) શ્રીશાંતિનાથની પંચતીર્થોની અંજન-ચલાકા થઈ : ૨૩

—માં શ્રીવિગ્નપુરિએ ખંભાત પધાર્યા : ૨૩

—માં શ્રીવિગ્નપદેવપુરિના જન્મ હપ્તમાં થયો : ૮૩

—માં પ્રતિષ્ઠિત કરેલી શ્રીદીર્ગવિગ્નપુરિની મૂર્તિ જામનગરના શ્રીતેજનાથ જિનાસયમાં છે : ૧૯૧

—નો એક લેખ પાટણના જિનાસયમાં આવેલા નવચોટીના સ્તંભ ઉપર છે : ૨૬૬

૧૬૫૭ માં શેઠ હમીદાસે પાટીનાણામાં સતીવાવ બંધાવી : ૯૯

—નો લેખ સિદ્ધાદીના શ્રીશાંતિજિનાસયના મૂં નાં ઉપર છે : ૨૫૦

—નો વાચીલેખ ટાકરાના ખડિન જિનાસયના એક પથ્થર ઉપર વંચવામાં આવ્યો છે : ૨૯૮

—જયજયમાં પં. શ્રીમંતકુસલે બાલકુસલા તીર્થનો સ્તોત્ર-દારા મંદિરમાં ગાયો છે : ૨૭૨

૧૬૫૮ માં મહારાજાનું કૃષ્ણજીએ કૃષ્ણમહા વસાવ્યું અને મહેના રાખ્યું અને મંત્રી બનાવ્યા : ૧૬૧

૧૬૫૯ નો સિદ્ધાલેખ અમદાવાદના અવેરીવાદની સંલવનાથની ખાડીમાં આવેલા શ્રીસંલવનાથના મંદિરના મૂળનાયક ઉપર છે : ૧૧

—ના નાણા ગામના સિદ્ધાલેખથી જણાય છે કે, રાજા અમરસિંહે નારાયણ નામના મંત્રીને નાણા ગામ અર્પણ કર્યું, તેમાંથી સાધારણને અરદ એ મંત્રીએ નાણાના જૈન મંદિરને અર્પણ કર્યો : ૧૫૬

—ના લેખવાળી શ્રીદીર્ગવિગ્નપુરિની મૂર્તિ સિદ્ધાદીના શ્રીઅગ્નિનાથ જિનાસયમાં છે : ૨૮૮

—ના ભાદરવા સુદિ ૭ ને ચતુર્વારનો લેખ નાણાના જિનાસયની નવચોટીના પાટા ઉપર છે : ૨૩૨

૧૬૬૦ માં મુસ્લિમો સાંકળવંદ શેઠે સિદ્ધપુરાનું ભંડો શ્રીચંદ્રપ્રભુ જિનાસય બંધાવ્યું : ૩૨

—ના લેખવાળો પિત્તળનો તીર્થપટ સિદ્ધાદીના શ્રીઅગ્નિનાથ જિનાસયમાં છે : ૨૪૮

—ના પોષ વંદિ ૧૩ના સ્વસે ચીનવકુશ અને વસ્ત્રકુશ નામના મુનિઓએ વસ્ત્રપદની યાત્રા કરી; એવા લેખો ચતુર્વલીના ખડિન જિનાસયની નવચોટીના ખીન્-જીન્ પાટ પર છે : ૨૩૫, ૨૩૬

૧૬૬૧ નો સિદ્ધાલેખ ખંભાતના વિગ્ન ચિનામણ પાર્શ્વનાથ મંદિરમાં છે : ૧૫

—માં ચતુર્વારમાં કુશળ પડ્યો : ૧૬

—નો લેખ સિદ્ધાદીમાં આવેલા શ્રીશાંતિ જિનાસયમાંની શ્રીજિનકુશપુરિની મૂર્તિ ઉપર છે : ૨૫૦

- ૧૬૧૨ ના લેખવાળા ખીન્ને ઘંટ અન્નરાના જૈન મંદિરમાં
છે : ૧૩૮
- માં શ્રીપુષ્પકમલમુનિએ 'ક્ષિત્તમાલ સ્તવન' રચ્યું : ૧૭૮
- માં સંઘવી વરતંગે શ્રેણીએ ક્ષિત્તમાલનું શ્રીપાર્શ્વજિના-
લય અંધાવ્યું : ૧૭૬
- ના મેદા સુદિ ૧૨ના દિવસે ઘાંધારીમાં દૂધેલા તળાવ
વાસેના શાખર દેરાની પાછળ ખોદકામ કરતાં એક
બોયરું મળી આવ્યું, જેમાંથી ૬૫ જિનપ્રતિમાઓ
પ્રાપ્ત થઈ : ૧૬૬
- ૧૬૧૪ ની સાલનો લેખ મેલાણાના મંદિરમાં મૂં નાં નીચે
સ્થાપન કરેલી મુર્તિ ઉપર છે : ૪૫
- ના મેદા સુદિ ૧૦ ને શનિવારનો શિક્ષાલેખ ગંધારમાં
શ્રીમદ્વાર્ધનવામી લં ના પરિકર ઉપર છે : ૨૫
- ૧૬૧૬ માં નાકોગના શ્રીશાંતિ જિનાલયની ખાતુમાં બોયરું
અનાવવામાં આવ્યું છે : ૧૮૬
- ૧૬૧૭ ના ભાદરવા સુદમાં શુક્રવારે નાકોગના શ્રીપાર્શ્વ જિના-
લયમાં શ્રીસંઘે એ બોયરું કરાવ્યાં : ૧૮૫
- ૧૬૧૮ (ઈ. સ. ૧૬૧૧) માં નિકોલસ ઉલેટ નામનો અંગ્રેજ
વેપારી જિનમાલમાં આવ્યો : ૧૭૮
- ના આયત્ત સુદિ ૫ ના રોજ જમનગરમાં શેઠ પદ્મસિંહ
અને વર્ધમાન શેઠના મંદિરનું શિક્ષાલેખ કરવામાં
આવ્યું : ૬૭
- ૧૬૧૭ માં મેદેના રાવચંદ્રએ કૃષ્ણગદમાં એક જૈન મંદિર
અંધાવ્યું : ૧૬૧
- ૧૬૧૭ (સા. ૧૫૩૬) ના ચૈત્ર સુદિ ૧૫ ને સોમવારનો
એક લેખ ક્ષિત્તમાલના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના પ્રવેશદ્વારના
પાટા ઉપર છે : ૧૭૬
- માં ક્ષિત્તમાલમાં શ્રીચંદ્રપ્રભ લં નું મંદિર પાણ
શ્રીપાર્શ્વજિનાલયમાં અંધાવવામાં આવ્યું : ૧૭૬
- ૧૬૧૨ માં શ્રીજિજ્ઞાસેનચરિ અક્ષરપુરમાં કાળધર્મ પામ્યા : ૧૬
- માં મોંના રાવચંદ્રએ કૃષ્ણગદમાં અંધાવેલા જૈન
મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૧૬૧
- ૧૬૧૪ માં સુરજી રાયસિંહએ નાગોરમાં દક્ષિણીમાં ગણીમાં
આવેલું શ્રીઆદિનાથ લં નું મંદિર અંધાવ્યું : ૧૬૬
- ના મેદા સુદિ ૧૨ના રોજ મેરણી ખગર મુલ્યા
કાપરગની વસ્તીનમાંથી શેઠ આબુલ મંદારીએ જિન-
મર્તિ ખગર કરાવી : ૧૬૫
- ના મેદા સુદિ ૧૦ ને લેખ નાકોગના પશ્ચિમ દારની
ખગર અંધાવવા શ્રીઆદિનાથ મંદિરના મૂં નાં ઉપર
છે : ૩૩૫
- ના મેદા સુદિ ૭ ને સનવારનો અંધિલ લેખ મારના
ગણેશનાથ જિનાલયના મૂં નાં ઉપર છે : ૩૦૧

- ૧૬૭૪ અને ૧૭૮૭ ના લેખો મગરમાં આવેલા મગરદેવીના
મંદિરમાં છે, તેનાથી સ્પષ્ટ થાય છે કે એ મંદિર મણિ-
લદ યક્ષ અને ચંદ્રેશ્વરસુરિનાં પગલાં સ્થાપન કરવા માટે
અનાવેલું હતું : ૩૦૨
- ૧૬૭૫ માં જમનગરમાં શેઠ તેજસિંહના પુત્ર રાયસિંહ શેઠે
શ્રીશાંતિ જિનાલયને ફરતી દેરીઓ અંધાવી અને પાછલા
ભાગમાં ચૌમુખ જિનાલય કરાવી મંદિરને લગ્ય
અનાવ્યું : ૬૭
- માં શેઠ સવા સોમલગ્યે શત્રુજય ઉપર ચૌમુખલગ્યું
મોહું મંદિર અંધાવ્યું : ૧૦૬
- માં જેસલમેરનિવાસી શેઠ થીરુશાહ લણુશાહીએ લોદ્રવાનું
જિનમંદિર નવેસર અંધાવ્યું : ૧૭૧, ૧૭૨
- ના લેખો લોદ્રવાના મુખ્ય મંદિર સિવાયના ચાર
જિનમંદિરના મૂં નાં ઉપરથી મળે છે : ૧૭૨
- નો શિક્ષાલેખ વસંતગદના ખડિયેર જિનાલયની ૭
ચોટીમાં છે, તેમાં ચવરલીનું નામ ચવરડિયા આવ્યું
છે : ૨૩૫
- ના માગશર માસની અમાવાસ્યાના દિને શેઠ ભાણુલ
લંડારીએ કાપરગના જિનમંદિરનું ખાતમુહૂર્ત કર્યું : ૧૬૫
- નો લેખ કુંભારિયાના શ્રીમહાવીર જિનાલયના મૂં નાં
ઉપર છે : ૨૮૪
- નો લેખ કુંભારિયાના શ્રીપાર્શ્વનાથ જિનાલયના મૂં
નાં ઉપર છે : ૨૮૪
- માં કુંભારિયાના શ્રીનેમિજિનાલયમાં શ્રીઆદિનાથ લંની
પ્રતિમા શ્રીવિજયદેવસુરિએ પ્રતિષ્ઠિત કરી એવો લેખ
છે : ૨૮૭
- મદા સુદિ ૪ ને શનિવારનો લેખ કુંભારિયાના
શ્રીનેમિજિનાલયના મૂં નાં ઉપર છે; તેમાં વેરા રાજ-
પાલ શ્રેણીએ એ મુર્તિ છર્જોદ્ધાર સમયે કરાવી એમ
જણાવ્યું છે : ૨૮૬
- ૧૬૭૬ માં જમનગરમાં શ્રેણી રાયસિંહના ભાઈ તેજસિંહ શેઠે
સૌથી ગ્રંથા શિખરવાળું ચોરીવાળું મંદિર કરાવી પ્રતિષ્ઠા
કરાવી : ૬૭
- માં શેઠ ભાણુલ લંડારીએ કાપરગના જિનમંદિરમાં
પદ્મશિકા મુદ્રવાનો આરંભ કર્યો : ૧૬૫
- ના પ્રતિષ્ઠા લેખોવાળી મુર્તિઓ ધનારીના શ્રીશાંતિ-
જિનાલયમાં છે : ૨૫૩
- ૧૬૭૮ માં જૈનારણ્યવાસી એશવાલ શેઠ ભાણુલ લંડારીએ
કાપરગનું જિનમંદિર અંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૬૪
- ના વર્ધાખ સુદિ ૫ના રોજ જમનગરમાં શેઠ પદ્મસિંહ
અને વર્ધમાનના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં
આવી : ૬૭

—મા સેકાના કવિ ઝગમઝાસે ચર્ચા (ખંભાનમાં) ૮૫
મંદિર દનાં, મેલી તોષ આપી છે : ૧૭

—મા સેકાની 'પાટવુ' વૈવિધ્યપરિપાટીમાં કળોર્ધ તીર્થનું
સ્તવન છે : ૫૦

—મા સેકા સુધી રૂપરમાં ૧૦ જૈન મંદિર દનાં : ૫૫

—મા સેકામાં પચ્ચ દંડર પર્વત પરના શ્રીશાંતિ નિના-
લયનો ઉદાર થયો : ૮૫

—મા સેકામાં શ્રીવિજયદેવમુરિની મોટા પોરીનાના મંદિરનો
છલોદાર કરાવ્યો : ૮૯

—મા સેકામાં શેઠ વર્ધમાન અને પદ્મસિંહ નામના બે
બ્રાહ્મણોએ ગિરનારનાં મંદિરનો છલોદાર કર્યો : ૧૨૧

—મા સેકાના કવિ ઝગમઝાસે 'કુમારપાલ રાસ' રચ્યો : ૧૪૮

—મા સેકામાં વીરમપુરના જૈનો મોટા ભાગે પક્ષીવાલ-
મચ્છીય દના, તેમજે જ નાકોડાના પાર્શ્વનિનાલયના
છલોદારનું કામ કરાવ્યું : ૧૮૫

—મી સનાબ્દી સુધી નાકોડાની જાહોગડાલી રહી હોય
એમ જાણાય છે : ૧૮૬

—મા સેકા સુધી જૂનું આરબેર આગાદ હતું : ૧૮૦, ૧૮૧

—મા સેકામાં ખંતલાં મોટા ભાગનાં મંદિર મેડતામાં
છે : ૧૯૮

—મી સનાબ્દીમાં રચાયેલી 'તીર્થભાગા' સાથે નાગોરમાંનાં
વિવિધ મંદિરોનો મેળ ખાતો નથી : ૧૯૯

—મા સેકામાં શ્રીવિદ્યાલયમુદરમુરિના શિષ્યે 'નાગોરચત્ય-
પરિપાટી' રચી છે, તેમાં નાગોરનાં ૭ જૈન મંદિરોનો
ઉલ્લેખ છે : ૧૯૯

—મા સેકાના વાપી સગવડમુદર ઉપાધ્યાયે 'તીર્થભાગા'માં
નાગોરનાં ચતુર્ભિનાથ મંદિરોનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૨૧

—મી સર્વમાં કારકાના શ્રીપાર્શ્વ નિનાલયનો ઉદાર
કારકાના નાગોરનાગોરીય ક્રેડીએ કરાવ્યો : ૨૨૯

—મી સર્વોના લેખો નવાબેડાના શ્રીસંભવનાથ નિનાલયની
રૂઢિપતી પ્રતિભાગે ઉપર છે : ૨૩૦

—મા સેકામાં ઉપાન શ્રીસમયમુદર નામના કવિએ
સાતેસને પોતાના જન્મથી પવિત્ર બનાવ્યું : ૩૦૫

—મા સેકામાં અમદાવાદના સરકારમાં આવેલા (શેઠ શાંતિદાસના)
મંદિરો મંજિરમાં ફરતી નાખવામાં આવ્યું : ૬

—મા સર્વોના ચોથા પાટીમાં શ્રીસપાર્શ્વનાથનું મંદિર
જોવાયું : ૧૦૫

—મા સર્વો પામે આવેલી પુનાગિરિની ટેકરી પર
પાર્શ્વ નિનાલય બાંધવામાં આવ્યું : ૧૭૧

—મા સર્વોના લેખો જાહોગડાના નિનાલયમાં મેડેલી
રૂઢિપતી પદ્મપ્રતિભા ઉપર છે : ૨૭૨

૧૭૦૨ થી ૧૮૫૧ સુધીના પ્રતિષ્ઠાલેખો સિરોહીમાં આવેલી
ચૂડની વાડીના શ્રીમહાવીર નિનાલયની દેરીઓની ચરણ-
પાદુકાઓ પર છે : ૨૫૧

૧૭૦૩ ની સાલનો એક જૈન સ્તૂપ સિરોહીમાં આવેલી
દેરાશેરીમાં છે : ૨૪૮

૧૭૦૭ નો લેખ વરકાણામાં આવેલા નિનાલયના મૂં નાં
ના પરિકર ઉપર છે : ૨૨૭

૧૭૦૮ માં શ્રીવીરવિજયજીએ બ્રાહ્મણવાડા તીર્થના સ્તોત્રરૂપે
મહિમા ગાયો છે : ૨૭૨

૧૭૧૨ માં શ્રીનયમુદરે 'આસિયા વીરસ્તવન' રચ્યું, જે અપ્રસિદ્ધ
છે : ૧૭૩

૧૭૧૩-૧૭૧૪ (ઈ. સ. ૧૬૫૬-૫૭)માં શાહજહાં બાદશાહે
રાંખેશ્વર ગામનો ઈન્નશે અમદાવાદના નગરશેઠ શાંતિ-
દાસને રૂ. ૧૦૫૦) થી આપ્યાનાં બે શાહી ફરમાનો
પ્રસિદ્ધ થયાં છે : ૪૯

૧૭૧૫ માં શ્રીસમયમુદર ઉપાધ્યાયે 'રાણકપુર સ્તવન' રચ્યું : ૨૧૫
—નો શિકાલેખ ઝીંજુવાડાના મંદિરમાં રહેલાં પંગલાં-
જોડી ઉપર છે : ૭૪

૧૭૧૫ થી ૧૭૬૪ માં ઔરંગઝેબનો રાજકાળ હતો ત્યારે
અમદાવાદના સરકારે મુંજપુરનો કિલ્લો તોડ્યો : ૫૨

૧૭૧૬ ના કાર્તિક સુદિ ૧૩ ને સોમવારના લેખવાળી
શ્રીવિજયદેવમુરિની પાદુકા ઘોઘાના શ્રીચંદ્રભજનિના-
લયમાં છે : ૧૧૩

૧૭૧૭ માં અમદાવાદમાં દુકાળ પડ્યો : ૮

૧૭૧૯ ના બ્રાહ્મણવાડાના શિકાલેખમાં વીરવાડાનો ઉલ્લેખ
છે : ૨૬૯

૧૭૨૦ ના આસો સુદિ ૧૩ નો લેખ ઘોઘાના શ્રીનયમુદર
પાર્શ્વ નિનાલયમાં મુંદર ધાતુપદ ઉપર છે : ૧૧૨

૧૭૨૧ માં શેઠ દલીયંદ કીકાભાઈએ શત્રુંજય પર પાંડેવોના
પ્રાચીન મંદિરો નવેસર છલોદાર કરાવ્યો : ૧૦૭

—ના પ્રતિષ્ઠાલેખોવાળી ચૌમુખ નિનપ્રતિભાઓ
સિરોહીના ચૌમુખ નિનાલયના ખીજા માળે છે : ૨૫૦

—ના લેખોવાળી લગભગ ૬૮ નિનમૂર્તિઓ સિરોહીના
શ્રીચૌમુખ નિનાલયની ભગતીમાં છે : ૨૫૦

—નો લેખ પેશુવાના નિનાલયના મૂં નાં ઉપર
છે : ૨૭૩

—નો લેખ અવધનમાં આવેલા શ્રીઆદીશ્વરના મંદિ-
રના મૂં નાં ઉપર છે : ૨૭૪

—ના જોડ સુદિ ૩ ના દિવસે સિરોહીમાં શ્રીશાંતનાથ
નિનાલયના મૂં નાં ની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૪૯

—નો લેખ સાતસેવના શ્રીશાંતનાથ નિનાલયના મૂં
નાં ઉપર છે : ૩૦૩

વગ '૧' : ઘટનાઓની સાલવાર સ્થિતિ

- ૧૭૨૨ માં ૫૦ મહિમાએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં મૂળયજ્ઞના જિનાશયોમાં ૧૪૫ જિનમંદિરો હોવાનો ઉલ્લેખ આપ્યો છે : ૨૮૦
- માં 'તીર્થમાળા'ની રચના કરનાર પં. અહિમાએ સિરો-દીમાં ૧૧ જિનમંદિરોનું વર્ણન કર્યું છે : ૨૪૭
- મુધી મૂળયજ્ઞમાં જૈનોની વસ્તી બહોળી હતી એમ સિવાલેખ અને ગ્રંથોના અપ્રમાણીની જણાવે છે : ૨૮૦
- માં ભંડારી લાણુના પુત્ર નારાયણના પુત્ર તારાચંદે મંડારના મોટા મંદિરમાં મૂ. ના. શ્રીપાર્શ્વનાથની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરી, એ સંબંધી લેખ : ૧૬૩
- ૧૭૨૩ માં મંત્રી રામચંદ્ર રવગંધેષ થયા : ૧૬૧
- ૧૭૨૪ માં શ્રી ભાવહર્ષના શિષ્ય રમેશ્વરે લખેલી 'ગિરનારગિરિ-કૈવલ્ય-પરિપાટી' (અપ્રસિદ્ધ) લખે છે : ૧૨૪
- નો લેખ રાણકપુરના ધરજીવિહારમાં મૂ. ના. ની સમગ્રખ જાહેસા હાથી પર છે : ૨૧૧
- ૧૭૨૫ માં મુસલમાનોની ફોજ હાલારમાં આવી ત્યારે જમનપુરના શાવકએ બધાં મંદિરોની મંત્રિઓ ઉત્થાપી ભેંધરામાં બંધારી દીધી : ૯૮
- ૧૭૨૮ માં શ્રીજયવિજય ગમ્બીના ઉપદેશથી કોરટામાં બ. મહાવીરની સ્થાપના કરાવેલો લેખ કોરટાના શ્રીમહાવીર જિનાલયના સમાચારમાં ધામસા ઉપર છે : ૨૨૮
- ૧૭૨૯ માં શ્રીહરવિજયે 'પાઠ્ય કૈવલ્યપરિપાટી' રચી : ૫૯
- ૧૭૩૩ ના લેખવાળાં શ્રીધર્મસરિનાં પગલાં ધનારીના શ્રીશક્તિ-જિનાલયમાં છે : ૨૫૩
- ૧૭૩૪-૩૫ ના લેખો ઝીજુવાડાના મંદિરમાં રહેલાં પગલાં-નેરી ઉપર છે : ૭૪
- ૧૭૩૬ ના માસકર સુદ ૩ ના રોજનો પ્રતિદલેખ સિરોહીના શ્રીભાગ્યુવાડ જિનાલયના મૂ. ના. શ્રીમહાવીર બ. ની મંત્રિ ઉપર છે : ૨૪૯
- ના માસકર સુદ ૬ ના રોજ સિરોહીમાં શ્રીશંખેશ્વર પાર્શ્વજિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૯
- ૧૭૪૧ માં રમેશ્વરના મહારાજ જયવંતસિદ્ધે (પહેલાંએ) ત્રેશી નેલુસોને પોળોનો દીવાલ બનાવ્યો : ૧૯૧
- ૧૭૪૨ (ઈ. સ. ૧૭૨૫) માં મગડાઓએ (અમલાવાદ) સરકે-ને લૂંટ્યું : ૮
- ૧૭૪૩ માં શ્રીયશોવિનયજ્ઞનો તર્કાવાસ શ્લોકમાં થયો : ૨૦
- ૧૭૪૫ ના લેખવાળાં ઉપા. શ્રીયશોવિનયજ્ઞ મ. ની પાંદડા (શ્લોકમાં) ૨૪૫માં પ્રતિષ્ઠિત છે : ૨૧
- નો લેખસેવકાલાના જિનાલયમાં મૂ. ના. ઉપર છે : ૨૯૯
- ૧૭૪૬ માં પં. શીલવિનયજ્ઞએ 'તીર્થમાળા' રચી : ૯
- માં પં. શીલવિનયજ્ઞએ ભર્યાં (પાવાગદ) ના નેમિ-જિનનો ઉલ્લેખ કર્યો છે. ૧૯

- માં પં. શીલવિનયજ્ઞએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં સિરોહીનાં પાંચ મંદિરોનું વર્ણન કર્યું છે : ૨૪૬
- માં રચાયેલી 'તીર્થમાળા'માં દેવગાડા(રાજસ્થાન)માં અનેક જિનમંદિરો હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૬૪
- માં પં. શીલવિનયજ્ઞે રચેલી 'તીર્થમાળા'માં સંનપુરનો ઉલ્લેખ મળે છે : ૨૭૭
- માં પં. શીલવિનયજ્ઞએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં વંદા-વતીમાં ૧૮૦૦ દેવગાડા હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૭૯
- માં પં. શીલવિનયજ્ઞએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં હણા-દામાં શ્રીપાર્શ્વજિનાલયનો ઉલ્લેખ છે : ૨૯૬
- ૧૭૪૭ માં પાટનપુરમાં નવામસ્વીય ઉપાશ્રય પાસેના શ્રીશક્તિ નાથ જિનાલયનો છળોદાર થયો અને શ્રીમહાનવિજય ગમ્બીએ પ્રતિષ્ઠા કરી : ૩૪
- ૧૭૪૯ નો લેખ નાડવાઈમાં જોખલ પર્વતની ટેકરીના મૂળમાં આવેલા શ્રીવાસુકૃષ્ણ બ. ના મંદિરમાં મૂ. ના. ઉપર છે : ૨૨૪
- ના મહા સુદિ-ના દિવસે રાણા રાજસિંહે કરમાન બહાર પાઠ્યું કે રાજનગર (રાજસ્થાન)માં મંત્રી દયાસદાસે બંધા-વેલ મંદિરની દરમાં કાંઈએ છવવધ કરેલો નહિ : ૧૬૧
- ૧૭૫૦ માં શ્રીસદે મંડેરમાં બીજું 'શ્રીપાર્શ્વનાથનું જિનાલય બંધાવ્યું' : ૧૬૩
- ૧૭૫૫ માં 'તીર્થમાળા'ની રચના કરનાર શ્રીજાનવિમલસુરિએ સિરોહીનાં ૧૧ જિનમંદિરોનું વર્ણન આપ્યું છે : ૨૪૭
- માં શ્રીજાનવિમલસુરિએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં નાડાગમાં ત્રણ જિનાલય હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૨૬
- માં શ્રીજાનવિમલસુરિએ 'તીર્થમાળા'માં વીરવાડામાં શ્રીમહાવીર જિનાલય હોવાનો ઉલ્લેખ કર્યો છે : ૨૬૮
- માં શ્રીજાનવિમલસુરિએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં વરમાળમાં છટાવસા પાર્શ્વનાથનું મંદિર હોવાનો ઉલ્લેખ આપ્યો છે : ૩૦૭
- ૧૭૬૦ માં શ્રીવિજયસુરિએ શંખેશ્વરમાં મૂ. ના. શ્રીપાર્શ્વ-નાથની પ્રતિષ્ઠા કરી હોય એમ જણાય છે : ૪૮
- ૧૭૬૭ નો લેખ નાડવાઈમાં જોખલ પર્વતની ટેકરીના મૂળમાં આવેલા શ્રીગાદી પાર્શ્વ મંદિરના મૂ. ના. ઉપર છે : ૨૨૪
- ૧૭૭૦ માં શ્રીજાનવિમલસુરિએ 'જાદેલા પાર્શ્વનાથ ઉપતિરતનન' રચ્યું : ૫૩
- ૧૭૭૧ ના ને લેખો અને ૧૯૫૭ નો એક લેખ, એમ ત્રણ લેખો અગરમાં આવેલા મગડાદેરીના મંદિરમાં શ્રીવે-શ્વરસિંહનાથિ વનિપદસાઓનાં પગલાંનેરી ૯ ના પદ ઉપર છે : ૩૦૨
- ૧૭૭૩ માં સીકરામાં જૈન મંદિર બંધવામાં આવ્યું હતું, જે આજે અડિત છે : ૧૪૬

૧૭૭૮ માં રૂપરત્ન મંદિર અંધારું એક એક શિલાલેખ
રૂપરત્ના મંદિરના અડીનામાં છે : ૫૧

૧૭૭૯ ના રૂપરત્ન મંદિરના લેખમાં ધોવાના પ્રતિમિનાથ
જિનાલયમાં શ્રીમુનિમિનાથ બા. મૂળનાથક હતા એવો
એકાદશમાં વિવાદ પર લેખ છે : ૧૧૩

૧૭૮૦ ના લેખ મહારના શ્રીમુનિનાથ જિનાલયના એક ગોખલામાં
રહેલી પાદશબ્દેડી ઉપર છે : ૩૦૧

૧૭૮૧ ના રૂપરત્ન મંદિર ૧૩ ના દિવસે ધોવાના પ્રતિમિનાથના
એકાદશમાં શ્રીમુનિમિનાથને પ્રતિષ્ઠિત કર્યા : ૧૧૩

૧૭૮૭ સુધી ગમનગરનાં જિનમંદિરો ઉત્તર નેવાં અતી
રહ્યાં : ૯૮

૧૭૮૮ ના શ્રાવણ સુદિ ૭ ને શુક્રવારના રોજ શેઠ તલકશી શાહે
ગમનગરનાં અંધારું જિનમંદિરને સમરાવી પ્રતિષ્ઠા
કરાવી : ૯૮

૧૭૮૧ માં સત્સંગવંશી છીપાવસત્રી છીપા-આવસાર લાઠાઓએ
અંધારી : ૧૦૭

૧૭૮૨ માં પાટણનો કિલ્લો ઘણું કરીને અંધારો હતો : ૫૯

૧૮ મી સદીમાં શ્રીવદ્યોદયન કવિએ પાવાગઢ વિશે લખીને
કહ્યું છે : ૧૯

-મા સંકાની સદ્ગુણમાં અંજાનના આંચિયાઓએ
અંધાર નેરેર હર્યું : ૨૪

-મા સંકમાં અંધારેણુ એક જૈન મંદિર સરોવામાં
છે : ૩૪

-મા સંકાના મંથવિજયદશમે રચેલી 'તીર્થમાળા'માં પણ
પાવાગઢના મહેવા પાર્શ્વનાથનો ઉલ્લેખ કરેલો છે : ૫૪

-મો સદીનો લેખ જિનમહાત્મમાં ગાંધી મૂળના વાસમાં
અનેકા નપમંચના ઉપાશ્રયના ગોખલામાં શ્રીમહાવીર
બા. ની પ્રતિમા ઉપર છે : ૧૭૬

-મો સદીમાં નારાયણ પ્રાચીન પ્રતિમિનાથ જિનાલયના
છેડાદરે સમયે ના. ના. ની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં
આયા : ૨૨૧

-મા સંકમાં શ્રીમુનિમિનાથએ 'તીર્થમાળા' રચી : ૧૭

-મા સંકાના શ્રીમુનિમિનાથએ દીવનું વર્ણન આપ્યું
છે : ૫૩૩

-મો સદીના ૫. મંદિરમાં 'તીર્થમાળા' બનાવી : ૧૬૩

-મો સદીના ૫. મંદિરમાં 'તીર્થમાળા'માં સદાવામાં એ
મંદિર, રોડનો, હરિજન આપ્યો છે : ૩૫

-મા સંકાના ૫. મંદિરમાં 'તીર્થમાળા'માં ખીમે-
પાટ મંદિરની મેડી લીધી છે : ૨૦૫

-મા સંકાના ૫. મંદિરમાં 'તીર્થમાળા'માં અને ૫. મંદિરમાં
પાવાગઢના જિનમંદિરો, રોડની મેડી આપી છે :
૨૧૫

-મા સંકાના શ્રીમુનિમિનાથએ રચેલી 'તીર્થમાળા'માં
કારણમાં ઉવિતસ્વામી વીરનો ઉલ્લેખ આપ્યો છે : ૨૨૮

-મા સંકાના શ્રીમુનિમિનાથએ 'શાલુપુરતીર્થસ્તવન'
રચ્યું : ૨૧૫

૧૮ મીથી ૨૦ મી સદી સુધીમાં ધરાદમાંનાં ૧૧ જિનમંદિરો
અંધારામાં છે : ૪૧

૧૮૦૦ માં અંચલગચ્છીય શ્રીસદે અમદાવાદના શેખના પાણનું
શ્રીપાર્શ્વનાથ મંદિર અંધારું : ૧૧

૧૮૦૬ ના ત્રણ લેખો વરકાણાના જિનાલયના ચોટમાં છે :
૨૨૭

૧૮૧૦ માં ગંધારના છર્ણુ મંદિરનો ઉદ્ધાર શેઠ હડીસિહ
કેસરીસિંહે કરાવ્યો : ૨૪

૧૮૧૭ માં પાલીતાણામાં શેઠ આણંદજી કલ્યાણજીની પેટી પાસે
આવેલું શ્રીઆદીશ્વરનું મંદિર દીવનિવાસી શેઠ રૂપચંદ
ભીમસિંહે અંધારું : ૯૯

૧૮૨૦ માં ઓશવાલ શેઠ ગોલાજી ઓટાજીએ બાલીમાં
શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર અંધારું : ૨૦૬

-(સને ૧૭૬૩)માં ભદ્રેશ્વરનો જૂનો કિલ્લો પાડી
નાખવામાં આવ્યો : ૧૪૧

૧૮૨૧ ની સાલના શરીંગરોના લેખો આણના વિમલવસહી
મંદિર પાસે આવેલા શ્રીમહાવીર જિનાલયમાં છે તેથી
એ સમયે આ મંદિર અંધારું હતો : ૨૯૧

૧૮૨૨ ના જોડ સુદિ ૧૧ ને શુક્રવારના લેખવાળાં વીશ વિહ-
રમાન જિનનાં પગલાં તારંગા ઉપર છે : ૧૫૨

૧૮૨૬ થી ૧૮૩૩ સુધીમાં બાલીમાં પશ્ચિમ નરેશનો કિલ્લો
અંધારાવો : ૨૦૬

૧૮૩૩ ના શ્રાવણ માસમાં સત્સંગમાંથી નીકળેલી મુર્તિઓનો
માનરમાં પ્રવેશ થયો : ૧૩

૧૮૩૪ ના રંગથી લખેલા લેખો કરના ખડિત ટાળા જિનમંદિરના
સમામંડપમાં છે, તેનાથી જણાય છે કે, શુદ્ધતા અને
મારવાદના શ્રાવણ અર્ધી યાત્રાએ આવતા : ૨૫૭

૧૮૩૬ ના લેખવાળાં શ્રીઅનિતનાથનાં પગલાં તારંગાની
સિદ્ધિસિદ્ધા દ્વંદ્વ પર છે : ૧૫૨

-માં મહુના મહોદયમંદિરએ ખીમેલમાં મોટી પાટી
વાવ અને ધર્મશાળા પણ અંધારી : ૨૦૫

૧૮૪૨ માં માળિયાના ગિયાણાઓ સીકરામાં ઉપર
અચાચો : ૧૪૬

૧૮૪૨-૪૩ માં અમદાવાદના નરેશ જુલાલચંદ લક્ષ્મીચંદ
સત્સંગનો સંઘ લઈ માતર આવ્યા : ૧૩

૧૮૪૩ માં શેઠ પ્રમચંદ તલક શેઠાએ સત્સંગ ઉપર પ્રેમવસદી
અંધારી : ૧૦૭

—માં એ: પ્રેમાચાર્ય દેવભાઈએ વિરનાથમાં સંપ્રાપ્ત
મેલીના નામે જાણખાની દેવેના છઠ્ઠાંદાર કરાવ્યો : ૧૨૪
૧૮૪૪ થી ૧૮૮૪ (અને ૧૭૮૭ થી ૧૮૨૮)માં શવ મુજબ
સિંદવા મંત્રી અચર્યદેવ દરજ્જા દવા : ૧૬૦

૧૮૪૮ માં કાંઈ કોટી ગિરનારી એ મુનિઆ મારિયા શંખચપુરમાં
જાયો : ૭૩
—માં વનિ ધીનગર્યદે વલોગમાં ધીયંદ્રપ્રભુચામીનું
મરિય બંધાવ્યું : ૧૮૭
—ના વંશાચ સુદિ ૧ને શુભરો ધારિતેદ્રશ્વરિએ વિર-
નાથના ધીયંદ્રમાલના મરિયા મૃં નાંની પ્રતિષ્ઠા
કરી : ૧૨૨
—માં શંખચપુરમાં કાંઈ જુના ખરેને ખોદીને હોય કાલં
તેમણી ભોવર નીકળી આવ્યું એ ભોવરામણી ૧૪૦-૨૦૦
રેલવી ગિરનારિમાઓ વચે મંત્રી આવ્યાં : ૭૩

૧૮૪૦ માં વિનપુરના મિનામણિ પાર્શ્વનાથના મુજાવણની
પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવો, એ પ્રતીત મર્નિ ખામોદના
વરમાં મુજબ રીતે રાખવામાં આવ્યો : ૬૩
—માં પાલીનાજીમાં ધીમોટી પાર્શ્વનાથનું મરિય સુગ-
નિયતી કોટ વંશાચ મધ્યમંદનાં પર્મચળી દેવમંકુલ
કેડાળીએ ધર દોરાર તરિકે બંધાવ્યું : ૬૬

૧૮૪૧ માં જ્ઞાપયાના જૈન મરિયો હંમે છઠ્ઠાંદાર કરવામાં
આવ્યો : ૩૦૦

૧૮૪૨ ના જાણ સુદ ૧૧ ના રિતમે ખીચજીની પર્મચાગ
પામંતી જમીનમણી મોટી પાર્શ્વનાથ જાની મર્નિ અને
તે પછી બીજા ૧૨ ગિરનારિયા મંત્રી આવ્યાં : ૨૧૩
—ના જાણ સુદ ૨ના રિતમે ખીચજીના મીખદારિ
ગિરનારવનું ગિરનારજીયુ થયું : ૨૧૩

૧૮૪૮ ના જાણ સુદ ૨ના રિતમે ખોવજીના ધીમદારિ
ગિરનારવની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવો : ૨૧૩

૧૮૪૬ માં પાંચપૂર્ણાં કરીના ૮૦ થો દવા, ને વધીને
એ ૧૬૦૦માં ૧૦૦ રેલવાં થોદાં, એ પછી ૧૦૫
કરજુમ્મ એ પછી જૈનનું થો રેલ ૮ ન પાવ્યું : ૧૬૩

૧૮૪૭ ના ભેંજ વિનાર થના નેપાવણી મરિયજીની ધીમુખી
પ્રતિષ્ઠાએ ૬૫૦ અને મૃં નાં અગ્રેમના પાર્શ્વ-
નાથની પ્રતિષ્ઠા ઉદર છે : ૧૨૩

—માં વિનાર થના મંદામમેલીના કોટવા મરિયામાં
મૃં નાં મંદામમેલના પાર્શ્વનાથની પ્રતિષ્ઠા મરિયેદ-
રિતમે પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૨૪

૧૮૫૦ માં મુજબ ૪૦ અગ્રેમનું મરિય કોટ મંદામમેલના
મંદામમેલના મરિય : ૧૦૪

૧૮૫૩ માં કોટવા મંદામમેલના મંદામમેલના મરિયા
કોટી ૧૪૦૫૫ જાને ૪૫૫૫૫ : ૧૧

૧૮૫૩ માં ધીયંદ્રપ્રભુ મદામમેલના અગ્રેમમેલની
ગિરના થી પાર્શ્વનાથ મરિયની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૧

૧૮૫૪ માં વિનપુરના જ્ઞાપયાના ધીમોટી મરિયા મૃં
નાંની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૬૩

—માં નાકોવાના ધીયંદ્રપ્રભુ ગિરનારવના થયેલા ઉદાર
પ્રત્યે કરીને ધીયંદ્રપ્રભુ જાં નિરામમાન થ્યાં : ૧૮૪

—માં મદાર પામંતી એક રેલવીમાં ધીમદારિયામીની
પ્રતિષ્ઠા વચેરે નીકળી આવ્યાં તે પછી મદારમાં ધીમદારિ
ગિરનારવ મરિયાની સુખાન થઈ : ૩૦૧

—ના કાજુ વદિ ૧૩ને રીતવારે નાકોવાના ધીયંદ્રપ્રભુ
મરિયામાં નવો નાકમંદર કરાવ્યો નેખ છે : ૧૮૪

૧૮૫૧ માં વિનપુરના સુપારયાના ધીયંદ્રપ્રભુ મરિયની
પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૬૩

—ના મંખવાગ પદમાં નારમાની મંદામમેલની ઉપર છે : ૧૪૨

૧૮૫૭ (અને ૧૮૧૦)માં મુજબ ગામ વસ્યુ ત્યારે જોડેશરના
જૈનમરિયા પથરોના ઉપયોગ ત્યાંના કિલ્લામાં કરવામાં
આવ્યો : ૧૪૧

૧૮૬૬ માં નેપાવર અને તેની આસપાસનાં કોટમાં ગામ જાંબી
અને એ પ્રદેશ વળી વિનાયો બની ગયો : ૨૭૪

—માં સોનપુરના નાથ થયો : ૨૭૭

—ના વંશાચ સુદિ ૩ના રિતમે રેલવેરના પાલીપાયાના
ધીમપાર્શ્વનાથ ગિરનારવની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૧૧૪

૧૮૭૨ માં બીરિયા ગામ નવંજી વસ્યુ : ૨૮

—માં ચાજુમ્મમાં જોડા પાર્શ્વનાથ મરિયો છઠ્ઠાંદાર
થયો : ૪૪

—માં વિનપુરમાં ધીયંદ્રપ્રભુનાથ નાંધવામાં આવ્યું : ૬૨

—માં જાણ પદવરિમદાએ નવાબમાં પર્મચાગ
બંધાવી : ૧૦૬

૧૮૭૩ માં વિનપુરમાં ધીમપનાથ મુજબ તેની બંધવામાં
આવ્યું : ૬૩

—માં નાકોવામાં અગ્રેમનું મરિય ખોદવામાં આવ્યું
તેના એ મુખથી નેખ છે : ૧૧૧

—માં નેખ મિનારના જુવરમમાં આવેલા ધીમદારિ
ગિરનારવના મૃં નાં ઉપર છે : ૧૮૦

૧૮૭૪ (મં. ૧૮૧૮) થી અમેરિકે બર્ડ (અમાવાર)
મેલ અગ્રેમ દો દો કો : ૮

—ના મેલવર નવાબના ધીમજિનન ગિરનારી પ્રતિષ્ઠા
ગિરનામાં કુશાવન દેવાના મુજબ મરિયા છે : ૧૨૪

—માં જોડેશરના ધીમદારિપ્રભુ મેલના મંદામમેલના
આવ્યું : ૧૮૭

—मी हदीमां ह्युद्वेगती भवदपराणां महिषा जया-
येतां मे : १०६

- ૧૯૨૨, ૧૯૪૦, ૧૯૯૯ માં સિરોહીમાં આવેલી થૂલની વાડીના શ્રીમહાવીર જિનાલયની દેરીઓનો છજોદ્ધાર થયો : ૨૫૧
- ૧૯૨૩ અને ૧૯૫૯ ના લેખવાળી જિનપ્રતિમાઓ ડખાણીના જૈન મંદિરોમાં છે : ૩૦૮
- ૧૯૨૫ માં ગંધારના મંદિરની ભીતોમાં ફોટો પડી ગઈ : ૨૪
- ના લેખવાળી મૂર્તિ ગેડીના જૈન મંદિરમાં છે : ૧૪૫
- ૧૯૨૭ માં વિજયપુરમાં શ્રીકૃષ્ણ જિનમંદિરબાંધવામાં આવ્યું : ૯૨
- ૧૯૨૮ માં પાલીતાણામાં નરશી નાથાની ધર્મશાળાના મંદિરમાં શ્રીચંદ્રપ્રભ લં ની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે : ૯૯
- માં શેઠ હિંમતરામજી બાફળાએ અમરસાગરમાં શ્રીઋષભદેવનું મોટું મંદિર બંધાવી શ્રીજિનમહેદ્રસૂરિ પાસે પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૭૧
- માં ખીમેલના શ્રીઆદિનાથ મંદિરના મૂં નાં ની અંજનશલાકા થઈ : ૨૦૫
- ૧૯૩૦ માં રાંતેજમાં એક પટેલના ઘરના પાયામાંથી લં શ્રીમહાવીરની મૂર્તિ મળી આવી : ૭૬
- ની આસપાસ પાટણના શ્રીસંઘનું ધ્યાન ચારૂપના મંદિર તરફ દોરાયું : ૪૪
- (ઈ. સ. ૧૮૭૩)માં ડૉ. બર્નેસે ઢાંકનાં શિલ્પોની શોધ કરી : ૧૩૧
- ના વૈશાખ વદિ ૧૫ ના રોજ ભોયણીમાં એક કૂવો ખોદતાં શ્રીમલ્લિનાથ અને એ કાઠિયાણિયા મૂર્તિઓ મળી આવી : ૭૬
- ૧૯૩૦-૧૯૩૨ માં વિજયપુરમાં શ્રીવાસુપૂજ્ય મંદિર બંધાવાયું : ૯૩
- ૧૯૩૨ માં યતિ શ્રીરૂપચંદ્રજીએ નાગોરમાં શ્રીસુમતિનાથ લં નું મંદિર બંધાવ્યું : ૧૯૯
- માં શેઠ નરશી કેશવજીએ ગિરનારના મંદિરનો છજોદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૨૨
- માં જલોરના સુવર્ણગિરિ પર આવેલા અષ્ટાપદ મંદિરમાં સરકારી તોપખાનું રાખવામાં આવેલું : ૧૯૨
- માં અજરીના જિનાલયની ફરી પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૨
- ૧૯૩૩ માં શેઠ સીરેમલજી બલાઈએ પાલીમાં શ્રીઋષભદેવ લં નું મંદિર બંધાવ્યું : ૧૭૫
- ૧૯૩૫ માં મકાના એક ખેતરમાંથી ૭૫ જૈન મૂર્તિઓ અને પરિકરો મળી આવ્યાં : ૮૦ ૫૫
- માં સિરોહીમાં આવેલા શ્રીચૈત્યુ જિનાલયની સામે એક બગીચો અને કૂવો કરાવવામાં આવ્યો : ૨૫૦
- ૧૯૩૬ માં પાટણના રહીશ પરીખ વીરચંદ્રભાઈએ ભીલડિયા તીર્થનો વહીવટ સંભાળ્યો : ૩૮
- ૧૯૩૮ પહેલાં ચારૂપનું જૈન મંદિર નાના ગભરાવાળું હતું તેનું સમારકામ થયું : ૪૪

- ૧૯૩૯ માં શત્રુંજયના વિશાળ કિલ્લામાં બારી મુકવામાં આવી, જેને રામપોળ કહે છે : ૧૦૨
- માં પાવકામાં માટીનો દગલો ખોદતાં ૮ પ્રાચીન જિનપ્રતિમાઓ મળી આવી : ૨૩૬
- ના મહા સુદિ ૧૦ના દિવસે માંડવીના શેઠ મોણશી તેજશીનાં ધર્મપત્ની મીઠાંબાઈએ ભદ્રેશ્વરના જૈનમંદિરનો છજોદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૪૦
- આવણ સુદિ ૪ ના રોજ માતરના મંદિરનું શિખર અચાનક તૂટી પડ્યું : ૧૩
- ૧૯૪૧ ના કાર્તિક સુદિ ૧૫ના રોજ સિરોહીમાં આવેલી થૂલની વાડીમાં મૂં નાં શ્રીમહાવીરનું મંદિર બાંધવામાં આવ્યું : ૨૫૧
- ૧૯૪૩ ના મહા સુદિ ૧૦ ના રોજ ભોયણીના દેરાસરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૭૭
- ૧૯૪૪ ના રોજ ઉપરિયાલામાં જિનમંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૭૫
- ૧૯૪૫ માં દાવડમાં મેવાડા બ્રાહ્મણ દુર્ગાશંકરના મકાનનો પાયો ખોદતાં ૨૦૦ ખડિત જિનપ્રતિમાઓ નીકળી આવી : ૮૩
- માં વિજયપુરમાં શ્રીગોડી પાર્શ્વનાથ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૯૩
- ના જેઠ સુદિ ૧૩ને મંગળવારે સિરોહીના શ્રીતપાગ-ચીય ઉપાશ્રયમાં આવેલા ૧૦ પાદુકાઓના પટ્ટની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૫૦
- ના જેઠ વદિ ૧૦ના દિવસે માતરના મંદિરનું શિખર ફરીથી ચણાવવામાં આવ્યું : ૧૩
- ૧૯૪૭ ના અષાઠીને મેત્રાણામાં બંધાવેલા વિશાળ મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૪૫
- માં જલોરના કોઠણિયાવાસમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું શિખર-બંધી મંદિર બાંધવામાં આવ્યું : ૧૯૧
- માં ઊધમણના જિનાલયમાં શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસૂરિની મૂર્તિ પ્રતિષ્ઠિત થઈ : ૨૩૮
- ના માગશર સુદિ ૩ ના રોજ સુરતમાં વડાયૌટાના ગોડીપાર્શ્વનાથના મંદિરમાં પિતલના સુંદર સમવસરણની પ્રતિષ્ઠા શ્રીમોહનલાલજી મહારાજે કરી : ૩૧
- ના વૈશાખ સુદિ ૬ના રોજ સિરોહીમાં શ્રીસંલવનાથ જિનાલય ઉપર છેલ્લો દગ્ગ-દંડ ચડાવવામાં આવ્યો : ૨૪૮
- ૧૯૪૮ માં પાલીતાણામાં મોતીસુખિયાની ધર્મશાળાના મંદિરમાં શ્રીઆદીશ્વર લંની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી છે : ૯૯
- ૧૯૪૯ માં પાલીતાણામાં સુરતનિવાસી શેઠાણી જસકુંવરે ધર્મ-શાળા બંધાવી, તેમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું : ૯૯
- ૧૯૫૦ માં શ્રીસંઘે મડોરની દાદાવાડીમાં શ્રીપાર્શ્વનાથનું મંદિર બંધાવ્યું : ૧૬૩

—માં ગેદિયાના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયનો પાપો નાખવામાં આવ્યો : ૨૫૮

—માં બાલોમાં શ્રીધર્મનાથ ભગવાનનું મંદિર શ્રીત્રિલોક-સાગરછ પનિએ બંધાયું : ૨૦૬

—માં પાલીનાજીમાં વનિ કરમચંદ્રના ડેરામાં શ્રીશાંતિ-નાથ બંનું મંદિર બંધાયું : ૯૯

—ના મદા સુદિ ૧૦ના રોજ રા. બા. ધનપાસિંહજીએ માના મહેાનકુંવરના નામથી સુવંભ ઉપર ધનવસત્રી ટુંક બંધારી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૧૦૧

૧૯૫૧ માં પ્રતિષ્ઠિત થયેલી શ્રીઆદીશ્વરની ચરણપાદુકાઓ નારાણના શ્રીપદ્મપ્રજિનાલય પાસે આવેલા બગીચામાં છે : ૨૨૬

૧૯૫૨ (સને ૧૮૯૫)માં વિદેશી વિદ્વાન બર્જેસ પાવાગઢ આવ્યો ત્યારે અહીંના મંદિરોની જે સ્થિતિ હતી તે વિશે જણાવ્યું છે : ૨૦

૧૯૫૪ માં પાલીનાજીમાં વીરમાઈ પાટણાળાના મંદિરમાં વીરમાઈએ શ્રીમદ્વાલોર જિનની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૯૯

—માં દેવવાસનાં જિનાલયોના છઠ્ઠોદાર કરવામાં આવ્યો : ૨૬૪

૧૯૫૫ માં અમદાવાદવાળા શેઠ મનસુખમાઈ ભટ્ટસાહેબે વડમામના મંદિરમાં આરણું કામ કરાવ્યું : ૭૪

—માં જોનોનું પ્લાન સેરિસામાં ખાંડિન પડેલા જિન-મંદિર તરફ મથું : ૭૯

—ના વૈશાખ સુદ ૧૩ ના રોજ દત્તાર મામના જિન-મંદિરની પુનઃ પ્રતિષ્ઠા શ્રીમોદનલાલજી મદારાજે કરી : ૩૨

૧૯૫૬ માં ચાણપમાં જૈન ધર્મશાળા ખંધવામાં આવી : ૪૪

—પછી જૂના સાબુવાડામાં કેટલાક લોકો રહેવા માટે આવ્યા : ૨૫૧

૧૯૫૮ માં પાલીનાજીમાં શેઠ માધવલાલ કુશ બાણીએ ધર્મશાળા બંધારી, તેમાં શ્રીમુખનિનાથ બંનું મંદિર બંધાવ્યું : ૯૯

—માં બાલજીવાસના જિનાલય ઉપર દંડ-કળસ ચલાવવામાં આવ્યો : ૨૭૨

—ના મદા સુદિ ૧૩ ના દિવસે ગેદિયાના શ્રીપાર્શ્વ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૫૮

૧૯૫૮, ૧૯૧૪ ના લેખવાળી જિનમર્તિઓ ધારણીના જિનાલયમાં ઉપર-નીચેના માળમાં પ્રતિષ્ઠિ છે : ૧૯૩

૧૯૫૯ માં કેરટાના શ્રીપાર્શ્વજિનાલયના ચૌ નાં ની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૨૬

—ના મદા સુદિ ૫ ના રોજ ગેદિયાનું શ્રીઆદીશ્વર મંદિર મદા મધ્યદે નયમજીએ બંધારી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૨૫૮

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૫ ને શરવારે કેરટાના શ્રીમદ્વા જિનાલયનો શ્રીવિજયરાજેન્દ્રસુરિએ છઠ્ઠોદાર : ૨૦ નાં ની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૨૯

૧૯૬૦ ને લેખ સુરના સૈયદપુરાના શ્રીચંદ્રપ્રજિનાલયના ઉપર છે : ૩૨

—માં પામેરાના જિનાલયમાં ધાતુમર્તિ લાવીને પિત્તા માન કરી છે; પણ પ્રતિષ્ઠા થઈ નથી : ૨૯૭

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ને સોમવારે અઢવા લાઈ શ્રીઆદીશ્વરના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા શેઠ કૃષ્ણદે દત્ત કરાવી : ૩૨

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ના રોજ સુરના સૈયદે, ચંદ્રપ્રજિનાલયનો છઠ્ઠોદાર શેઠ ધરમચંદ ઉદયચ પુત્રોએ કરાવ્યો : ૩૨

૧૯૬૧ ને લેખ ધનારીના શ્રીશાંતિ જિનાલયમાં શ્રીમદ્વા વરેરનાં પચમાં-મેડીવાળા પદ ઉપર છે : ૨૫૩

—માં ધનારીના સાંતિજિનાલય ઉપર ધનદંડ-ક ચણવામાં આવ્યા : ૨૫૩

—માં ધવસીના જિનાલયના કેટલાક ભાગનો છલો કરવામાં આવ્યો : ૩૦૮

—ના મદા સુદિ ૧૫ ને સુધવારે ખમિસના શ્રીનાથ મંદિરની દેવકીસિકાઓની મુનિઓની '૧' થઈ : ૨૦૫

૧૯૬૨ માં પીડવાસના શ્રીમદ્વાલોર જિનાલયની કેટલીક યાઓની પ્રતિષ્ઠા અને છેલ્લો બગદંડ ચણાવ આવ્યો : ૨૩૪

—માં વેસારમાં આવેલાં ૧૫-૧૬ ધરો હત્યા : ૨૬

—ના જોડે સુદિ ૨ ના દિવસે શેઠ મહુમાઈ તપા, પુત્રોએ સુરના ઓસવાસ મહેાલામાં શ્રીસંભવન મંદિર બંધારી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૩૦

—ના આવ્યુ સુદિ ૧ ના રોજ પચાસગના મંદિર પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૫૨

૧૯૬૩ ના વૈશાખ સુદિ ૬ ને મેામવારના દિવસે શ્રીનામજીવાડનું મંદિર મદા મધ્યદે નયમ બંધારી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૨૫૬

૧૯૬૩-૬૮ માં શેઠ બીખચંદ માણેકચંદે સિંગદામાં જ શ્રીશાંતિનાથ જિનમંદિર બંધાવ્યું : ૨૪૯

૧૯૬૮ ના વૈશાખ સુદિ ૬ ને જુધવારે સુરનાં ગોપીવગ મળી સિંગવાના મંદિરમાં શેઠ દીપચંદ મુદમદે નાચકને આદીનયોન કર્યા : ૩૧

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ના દિવસે જમખપુરના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૪૬

૧૯૬૬ માં નાકોડમાં જૈન ધર્મશાળા ખંધવામાં આવી : ૧

—ના આવણુ સુદિ ૯ ને રવિવારે પાનસરમાં રાવણ જલા તેજના ઘરના કરામાંથી શ્રીમહાવીર ભ૦ ની મૂર્તિ પ્રગટ થઈ : ૬૪

૧૯૬૭ માં પાટણમાં નાનાં—મોટાં ૧૨૯ જૈન મંદિરો વિદ્યમાન હતાં : ૫૯

—ના મહા સુદિ ૫ ને શનિવારના રોજ શંખેશ્વરના મંદિરની મૂર્તિઓની ફરી પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૪૮

૧૯૬૮ માં કંબોઈના મંદિરમાં એક નાની દેરીમાંથી મૂળ મંદિરમાં મૂ૦ ના૦ ની પ્રતિમા પધરાવવામાં આવી : ૫૦

૧૯૬૯ માં જલોરના ભંડારીઓના મહોલ્લામાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામીનું શિખરબંધી મંદિર બાંધવામાં આવ્યું : ૧૯૧

—(સને ૧૯૧૨)માં પં. ગૌરીશંકર ઓઝાજીને બડલીથી ઈ. સ. પૂર્વ પાંચમી શતાબ્દીનો જૈન શિલાલેખ મળી આવ્યો; જે ભારતીય બધા શિલાલેખોમાં સૌથી પ્રાચીન છે : ૨૦૪

—માં ડાહણીના જૈન મંદિરનો પાયો નાખવામાં આવ્યો : ૩૦૮

૧૯૭૦ માં જૂનાગઢમાં દવાખાના માટે ખોદકામ થતાં શ્રીનેમિનાથની પ્રાચીન સુંદર મૂર્તિ મળી આવી : ૧૧૯

—માં પાવડાના જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૩૭

૧૯૭૨ ના માગશર સુદિ ૩ ના દિવસે સુરતમાં વડાયૌટાના ગોડીપાર્શ્વનાથ ભ૦ ને ફરીથી ગાદીનશીન કરવામાં આવ્યા : ૩૧

—માં શ્રીજ્યંતવિજયજીએ વડાલી તરફના પ્રદેશમાં વિહાર કર્યો હતો, એ સંબંધી ‘વિહારવર્ણનની’ નોંધમાં વડાલીમાં ૩ મંદિરો હોવાનું જણાવ્યું છે : ૮૮

૧૯૭૩ માં શંખેશ્વરના જિનાલયમાં મનોહર ચિત્રકામ થયું : ૪૮

૧૯૭૪ ના વૈશાખ સુદિ ૬ ના દિવસે પાનસરના મંદિરમાં ભ૦ મહાવીરની પ્રતિમા પ્રતિષ્ઠિત કરવામાં આવી : ૬૫

૧૯૭૫ માં નવા આડમેરમાં શ્રીચંદ્રપ્રભસ્વામીનું મંદિર બાંધવામાં આવ્યું : ૧૮૧

—માં કાપરડાના જિનાલયનો છેલ્લો ઉદ્ધાર શ્રીવિજયનેમિસૂરિએ કરાવ્યો : ૧૯૫

૧૯૭૬ માં શ્રીવિજયનેમિસૂરિએ નાના પોશીનાના જૈન મંદિરનો છૂણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૯૦

૧૯૭૭ માં ખંભાતના શ્રીદીપચંદ્ર આવકે કાવીના રત્નતિલક-પ્રાસાદનો છૂણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૨૩

—થી અબરીના જિનાલયના ભોંયરાની મૂર્તિઓની પૂજા કરવાનું શરૂ થયું : ૨૪૨

—ધનારીના શ્રીપૂજ્ય મહેન્દ્રસૂરિએ લાજના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૭૪

૧૯૭૮ માં શેઠ વર્ધમાન આણંદજીએ કટારિયાના જિનમંદિરનો છૂણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૪૪

૧૯૭૯ માં થરાદના જેઠ નામના ઓડ જાતિના માણસને મકાનનો પાયો ખોદતાં શ્રીવાસુપૂજ્યસ્વામી આદિની મૂર્તિઓ મળી આવી : ૪૨

—માં વાટેડાના જિનાલય ઉપર છેલ્લો ધનદંડ ચડાવવામાં આવ્યો : ૨૫૯

—ના માગશર વદિ ૫ ના રોજ વામજમાં એક ઘર પાસે ખોદતાં જૈનપ્રતિમા નીકળી આવી : ૬૫

૧૯૮૦ ની આસપાસમાં મંડા ગામના ખેતરમાંથી પ્રાચીન પરિકરની ગાદીઓ અને પરિકરનો ઉપરનો ભાગ મળી આવ્યો હતો : ૫૧

—માં શેઠ દલપતભાઈ મગનભાઈ હસ્તે શેઠાણી લક્ષ્મી-બાઈએ તળાબ પાર્શ્વનાથ જિનાલયનો આમૂલચૂલ છૂણોદ્ધાર કરાવ્યો : ૧૧૦

૧૯૮૨ માં ભિલડિયાના મંદિરનો છૂણોદ્ધાર થયો : ૩૬

—ના જેઠ સુદિ ૧૨ ના દિવસે સેવાડીના મહાવીર જિનાલયના દરવાજાની આબુઆબુની ૬ દેરીઓ યતિ શ્રીપ્રતાપરતનજીએ કરાવી : ૨૧૧

—ના જેઠ સુદિ ૧૨ના રોજ સેવાડીમાં શ્રીવાસુપૂજ્ય ભ૦ના મંદિરની પ્રતિષ્ઠા યતિ શ્રીપ્રતાપરતનજીએ કરી : ૨૧૧

૧૯૮૪ માં પ્રતિષ્ઠિત કરાવેલી અંબિકાદેવી અને શ્રીગૌતમસ્વામીની મૂર્તિઓ સિરોહીના બીજા શ્રીશીતલનાથ જિનાલયમાં છે : ૨૪૯

—ના જેઠ સુદિ ૨ના દિવસે બોથરા સમરથમજ રતનજીએ સિરોહીમાં બીજા શ્રીશીતલનાથ જિનાલયમાં મૂ૦ ના૦ની પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૨૪૯

—ના જેઠ સુદિ ૫ના રોજ ચાંપમાં બંધાવેલા મોટા જૈન મંદિરમાં મૂ૦ ના૦ શ્રીશીતલનાથ ભ૦ની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૪૪

૧૯૮૫ માં શ્રીયશોવિજયજી મ૦ની મૂર્તિની (ડભોધમાં) પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૨૧

—માં ધનારીના શ્રીપૂજ્ય મહેન્દ્રસૂરિએ ચામુડેરીમાં મંદિર બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરી : ૨૬૬

—ના કાગણ વદિ ૫ના રોજ સિરોહીના બીજા શ્રીઋષભ જિનાલયનો, શ્રીશીતલનાથ જિનાલયનો અને શ્રીઆમણ-વાડ જિનાલયનો છેલ્લો ધન-દંડ ચડાવવામાં આવ્યો : ૨૪૯

—ના જેઠ સુદિ ૩ને ગુરુવારે (અમદાવાદના) નગરશેઠે માતરનો પ્રતિષ્ઠામહોત્સવ કર્યો : ૧૩

—(તા. ૨-૧-૨૯)ના રોજ શ્રીમતીન્દ્રસૂરિના ઉપદેશથી ભોરોલના ઠાકોર પીરદાનજીએ તેમના તાલુકામાં થતી જીવહિંસાને અટકાવવાનું જાહેરનામું બહાર પાડ્યું : ૪૪

૧૯૮૭ થી ૧૯૯૬ સુધીમાં સિરોહીના યૌચુખ જિનાલયના ગર્ભદાર અને બાનનજિનાલયનું કાર્ય પૂરું કરવામાં આવ્યું : ૨૫૦

૧૯૮૮ ના મહા સુદિ ૬ના દિવસે સેરિસામાં મૃતિઓને પરાણુદાનપલ પ્રવેશ કરાવવામાં આવ્યા : ૭૯

—માં કટારિયાના જિનાલયના મૂં નાં શ્રીમદાવીરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૧૪૪

૧૯૮૯ માં ખીવાણુદીના શ્રીઆદીશ્વર જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૧૩

—માં શીરાનિશ્ચરિએ બ્લાલુવાણમાં શ્રીમદાવીર જૈન શુકલ સ્થાપન કર્યું : ૨૭૩

૧૯૯૦ માં વડોદરાના લોગણ પાર્શ્વનાથના મંદિરનો જ્યોત્સ્નાકાર થયો : ૨૧

—ના મહા સુદિ ૧૩ ના રોજ મેનાણુના ઘર દેરા-સરની પ્રતિષ્ઠા થઈ : ૪૫

—ના જેઠ સુદિ ૧૧ ના પાલીનાણુમાં શ્રીગોડીપાર્શ્વનાથનું ધર દેરાસર શેડ આણુંદણ કલ્યાણજીની પેઠીએ નવેસર બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૯૯

૧૯૯૧ માં અમદાવાદમાં દેશીવાણી પોળનું અપાપદ મંદિર શેડ મગનસાલ કરમચંદ બંધાવ્યું : ૧૧

—માં પાનસરમાં ટેકરા ખોદર્તા પાંચ જિનમર્તિઓ પ્રગટ થઈ : ૬૫

૧૯૯૨ માં (ઈ. સ. ૧૯૩૫)માં ડો. હસમુખસાલ સાંકળિયાએ ટાંકનાં શિળા તપાસ્યાં ત્યારે તેમને તે બૌદ્ધ નાદિ પથ જૈન મોહમ પડ્યાં : ૧૩૬

૧૯૯૩ માં શેડ કાનમગજ સમર્પણાએ નાગોર સ્ટેશન પાસેની ધર્મશાળામાં શ્રીચંદ્રમલ્લાની જિનાલય બંધાવ્યું : ૧૯૯

૧૯૯૫ માં જોડોદરા શ્રીવર્ધમાન વિદ્યાલયમાં શ્રીમદાવીર જિનાલય બંધાવવામાં આવ્યું : ૧૯૧

૧૯૯૬ માં વડોદરામાં માયાની પોળના મંદિરનો છાપ્પડી ઉત્સવ ગોળવણો : ૧૯

૧૯૯૮ (સને ૧૯૪૧) ની વસ્તી ગણતરી મુજબ ચંબેશ્વરમાં કુલ ૩૮૦ ઘર અને લગભગ ૧૨૫૦ માણસોની વસ્તી હતી : ૨૭

—ના આરો સુદિ ૧૩ને રવિવારનો લેખ સેવાડીના શ્રીમદાવીર જિનાલયની એક કોટડીની બાંંત ઉપર છે : ૨૧૧

૧૯૯૯ ના મહા વદિ ૧૦ના રોજ શેડ પોપટલાલ ધારશીએ પાલીનાણુમાં દેવરાજ સાશ્વત જિનપ્રાસાદ શ્રીવર્ધમાન જૈન આગમમંદિર બંધાવી પ્રતિષ્ઠા કરાવી : ૯૯

૨૦ શ્રીસદામાં નાગોરમાં બે-એક જિનાલય બન્યાં : ૧૯૯

૨૦૦૧ માં સિરોહીમાં શીરાનિ જિનાલયની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૨૪૮

—ના વૈશાખ સુદિ ૬ના રોજ સિરોહીના થીઆદીશ્વરના મંદિરનો છેડો સુવર્ણ કળશ-દંડ ચડાવવામાં આવ્યા : ૨૪૭

—ના વૈશાખ સુદિ ૬ના રોજના પ્રતિષ્ઠાસેખા સિરોહીના થીઆદીશ્વર મંદિરની ભમતીમાં રહેલી મર્તિઓ ઉપર છે : ૨૪૭

—ના આવણુ વદિ ૫ને સોમવારે (ના. ૨૭-૮-૪૫)ના રોજ નગાચશિર ઉપરની છેડલી યૌમખજીની ટૂંકની ચારે પ્રતિષ્ઠાઓને કોઈધર્માન્ધ વ્યક્તિએ ખડિન કરી : ૧૧૦

૨૦૦૨ ના વૈશાખ સુદિ ૧૦ ના રોજ સેરિસાના નવા જિન-મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૮૦

—ના વૈશાખ સુદિ ૧૩ ના દિવસે શ્રીવિજયોદાયશ્ચરિએ વામજના જૈન મંદિરની પ્રતિષ્ઠા કરી : ૬૫

—ના જેઠ સુદિ ૮ ના રોજ સિરોહીના શીરાનિ જિનાલયના મંદિર પર સુવર્ણ દંડ-કળશ ચડાવવામાં આવ્યા : ૨૫૦

૨૦૦૩ ના મહા સુદિ ૧૫ ના દિવસે કંબોધમાં મૂં નાં ને માદી ઉપર ફરીથી પ્રતિષ્ઠિન કરવામાં આવ્યા : ૫૦

૨૦૦૭ માં પ્રભાસપાટણના સોમનાથ મંદિરનો જ્યોત્સ્નાકાર શ્રી કંબાસાલ મુનશીએ કરાવ્યો : ૧૩૪

—ના વૈશાખ સુદિ ૫ ના રોજ આ વિજયસિદ્ધિશ્ચરિએ માનરના મંદિરની છેડલી પ્રતિષ્ઠા કરી : ૧૩

૨૦૦૮ ના (ના. ૨૪-૯-૫૧)ના રોજ સિરોહીના કોઈ જિન-મંદિરની મર્તિઓને કોઈ મર્તિભવકે ઉપેડી નાખી : ૨૫૧

—ના મહા સુદિ ૬ ના દિવસે પ્રભાસપાટણમાં આવેલા શ્રીચંદ્રમલ જિનાલયનો જ્યોત્સ્નાકાર કરાવી પ્રતિષ્ઠા કરવામાં આવી : ૧૩૫

વર્ગ ૨ : ગ્રંથોની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અખંડ આનંદ : ટિં ૧૩૫
અગરચંદ્રનાહરતો સંગ્રહ : ૧૨૪, ૨૦૨
અન્યપાલપ્રબંધ : ટિં ૧૪૭
અનંગભદ્રા : ટિં ૧૧૫
અભયદેવચરિત : ૯૨
અમદાવાદનો ઇતિહાસ : ૯
અરબ ઓર ભારત કે સંગ્રહ : ટિં ૨૪
અર્જુનગિરિકંપ (શ્રીશામસુંદરસચિત) :
૨૯૩, ૨૯૫
અર્જુન પ્રાચીન જૈન લેખસંહિત : ટિં
૧, ટિં ૪૫, ટિં ૧૬૩, ટિં
૧૮૮, ટિં ૧૮૯, ટિં ૨૭૮,
ટિં ૨૯૦, ટિં ૨૯૪, ટિં ૨૯૬,
ટિં ૩૦૮
અર્જુનચત્ર પ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંહિત :
ટિં ૧૫૩ થી ટિં ૧૫૫, ટિં
૧૫૮, ટિં ૧૫૯, ટિં ૨૩૦ થી
ટિં ૨૩૨, ટિં ૨૩૫, ટિં ૨૩૬
ટિં ૨૩૯, ટિં ૨૪૧, ટિં ૨૪૬,
ટિં ૨૫૩, ટિં ૨૫૮, ટિં ૨૫૯,
ટિં ૨૬૧, ટિં ૨૬૫, ટિં ૨૬૬,
ટિં ૨૬૮, ટિં ૨૬૯, ટિં ૨૭૩,
ટિં ૨૭૬, ટિં ૨૭૭, ટિં ૨૭૯
થી ૨૮૧, ટિં ૩૦૬
અર્જુનદ્રિકંપ (શ્રીજિનપ્રસન્નસચિત) : ટિં
૨૭૯, ૨૯૨, ૨૯૫
અશોકનો શાસનલેખ : ૧૧૬
અશ્વાવબોધ તીર્થકંપ : ટિં ૪
અષ્ટકસંગ્રહ : ટિં ૧૮૮
અષ્ટોતર પાર્શ્વનામ સ્તવન : ૧૧૧
અષ્ટોતરી તીર્થમાળા (શ્રીમહેન્દ્રસચિત) :
૧૮૭, ૨૭૧, ૨૮૧
અચંલગચ્છીય પંચપ્રતિકમણુસૂત્ર : ટિં
૨૮૧
અચંલગચ્છીય મોટી પદાવલી : ૪૩, ૨૮૨
આખ્યાન મણિકાશ-તેની પ્રતિ : ૯૪
આચારંગ નિર્મુક્તિ : ટિં ૧, ૧૧૬
આચારંગસૂત્ર-ટીકા : ૬૯
આત્માનંદપ્રકાશ : ટિં ૭૨
આદિનાથ સ્તવન (શ્રીસમયસુંદરકૃત) : ૧૬૯
આનંદકાવ્યમહોદધિ : મૌક્તિકપ : ટિં ૨૪
આશુના વર્મલવસહીનો શિલાલેખ : ૧૬૩
આર્કિયોલોજિકલ રિસર્ચ એ જૈન ઇયટી
-લેખ : ટિં ૧૫૪

આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ નોર્થન
ગુજરાત : ૬૦, ૭૧
આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ વેસ્ટન
ઇન્ડિયા : ટિં ૧૩૧; ૧૪૪, ૧૪૬
આર્કિયોલોજી ઓફ ગુજરાત : ટિં ૪
આર્યખપુરાચાર્ય-કથા : ટિં ૧૪૬, ટિં
૧૪૭
આલોચનગુવિનતિ : ૬૫
આવસ્યકચૂર્ણિ : ૪
હરગઢ ચૈત્યપરિપાટી : ૮૩, ૮૪, ૮૬
ઇરનું કાયમદેવસ્તવન : ૮૫
ઇમ્પીરિયલ મગલ ફરમાનસ ઇન ગુજરાત
-નં. ૧૩-૧૪ : ૪૯
ઇલા-પ્રાકાર-ચૈત્યપરિપાટી (શ્રીઅનંત-
દસકૃત) : ૮૫
ઇસોરાનું તામ્રપત્ર : ટિં ૨૫
ઇંગ્લિશ એન્ટિક્વેરી : ટિં ૧૧૪
ઇન્ડિયન કલ્ચર : ટિં ૧૧૬
ઉત્તરાખ્યપન-પ્રતિ : ૬૧
ઉપકેશગચ્છચરિત : ૨૨૮
ઉપકેશગચ્છપદાવલી : ૧૭૩, ૧૭૪
ઉપકેશકંદલીની લેખનપ્રકાશન : ૪૧
ઉપકેશનરગિણી : ૧૯૬, ૨૨૬, ૨૮૦,
૩૦૦
ઉપકેશપદ : ૧૭
ઉપકેશમાત્રાપ્રતિ : ૨૭૮
ઉપકેશસ્તનાકર : ૧૭૫
ઉપકેશસત્તિકા : ટિં ૧૫૬, ૨૭૯,
૨૮૫, ૨૯૯
ઉપકેશસાર-ટીકા : ટિં ૧૬૦
ઉપમિતિભવપ્રપંચાકથા : ૧૭૭
ઉપાંગ પંચક : ૭૦
એન્ટીકવીટીઝ ઓફ ક્વેન્ચ એન્ડ કાલિયા-
વા : ટિં ૧૩૧
એન્ટીકવીટીઝ ઓફ કાલિયાવા : ટિં ૪,
ટિં ૧૨૧
ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ : ૧૧૮
ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ : ટિં ૧૫,
ટિં ૭૩, ૧૯૫, ૨૨૩
ઐતિહાસિક સંશોધન : ટિં ૧૨૮
ઝોસવાલ ઉત્પત્તિ-(હસ્તલિખિત પત્ર) :
૧૭૩

કર્મપ્રકૃતિ-પ્રતિ : ૯૧
કંપપ્રાવૃત્ત : ૧૦૧
કંપચત્ર : ૪, ૬૩, ૮૧, ૨૦૨, ૨૦૪
કંપચત્રની સુવર્ણ અને રૌપ્યાકૃતી સચિત
પ્રતિભા : ટિં ૧૨૩
કંપચત્રની સુવર્ણકૃતી પ્રતિ : ૧૨૮
કંપચત્રસાગરચરિત : ટિં ૯૭, ૧૪૦
કાલિયાવાડનો ઇતિહાસ : ૧૩૦
કાલિયાવાડમાં પ્રાચીન જૈન શિલ્પોની
ઉપસમ્પ્રિ-લેખ : ટિં ૧૩૧
કાન્દકેપ્રબંધ : ૩૦૦
કાલકચરિકાની સુવર્ણ અને રૌપ્યાકૃતી
સચિત પ્રતિભા : ટિં ૧૨૩
કાલિકાચાર્ય કથાસંગ્રહ : ટિં ૧૩૧
કાપી તીર્થમાળા : ૨૨, ૨૩
કાવ્યમનોદર : ૧૫૬, ૩૦૦
કિનાણુ નગ્નીદ વચ્ચે અચરક : ૧૪
કુદિનીમન : ૨૮૮
કુમારપાલચરિત : ટિં ૧૬
કુમારપાલપ્રતિભોધ : ૫૮, ૧૨૦, ૧૪૬,
ટિં ૧૪૭
કુમારપાલપ્રબંધ : ૨૬
કુમારપાલમદાકાવ્ય-પ્રકાશન : ૧૬૮
કુમારપાલ રાસ : ૧૪૮
કુમારવિદારકાવ્ય : ટિં ૫૭
કુલધ્વજરાસ : ટિં ૯૪
કુલધ્વજમાતા-પ્રકાશન : ૫, ૧૮૮, ૧૯૨
કુલધ્વજમાળા : ૧૪, ૧૫૫, ૧૭૭
કેટલીક ઘટનાઓનો સમયનિર્દેશ : ૨૧૬
કેશરિયાઈ તીર્થની યાત્રા : ૮૬
કેચર અવધારીકાસ : ટિં ૧૫
ક્ષત્રપકાલીન લેખ : ૧૧૬, ૧૧૭
ક્ષેત્રસમાસ : ટિં ૯૪
ખરતરગચ્છગુર્વાવલી : ૫૯, ૯૨, ૧૯૦,
૧૯૭, ૨૦૩
ખરતરગચ્છપદાવલી : ૧૮૧, ૧૯૩
ખંભાસન ચૈત્યપરિપાટી : ટિં-૧૪, ૧૭
ખંભાતનો ઇતિહાસ અને ચૈત્યપરિપાટી :
૧૭
ખેડાનું તામ્રપત્ર : ૯૧
ગણધર-સાધારણ-જ્ઞદ્વચિત : ૧૯૯
ગાયકવાડ ઓરિયન્ટલ સિરિઝ-વડોદરા :
ટિં ૫૮, ૧૬૪

વર્ગ ૨ : ધર્માની અસરપદિ અનુક્રમણિકા

ગિરનારગિરિ ચૈત્યપરિપાટી (શ્રી રત્નસાર-
કૃત) : ૧૨૪
ગિરનાર ચૈત્યપરિપાટી (શ્રી હેમદંત ગણિ-
કૃત) : ૧૨૩
ગિરનાર માહાત્મ્ય : ૧૨૧
ગુરુના કાશિવાતી મારી તીર્થયાત્રા-લેખ
દિઃ : ૧૨૧
ગુરુનાનાં ઐતિહાસિક ઉદાહરણ લેખો :
૧૧૫, દિઃ ૧૨૨, દિઃ ૧૨૫, દિઃ
૧૨૬, દિઃ ૩૦૫
ગુરુનાનાં ઐતિહાસિક સાધનો : ૭,
દિઃ ૪૯, ૨૭૬
ગુરુનાનાં જૈન મંદિરો-લેખ : ૧૩૦
ગુરુનાનો ઇતિહાસ : ૧૨૪
ગુરુનાનો પ્રાચીન ઇતિહાસ : દિઃ ૯૧
ગુરુનાનો મધ્યકાલીન ગુરુપૂર્ણ ઇતિહાસ :
દિઃ ૯૪
ગુરુના સર્વસંગ્રહ : ૩૧
ગુરુના સાહિત્યપરિવર્ત-રિપોર્ટ : દિઃ ૧૩૦
ગુરુચરિતનાકરનામ્ય : ૧૯, દિઃ ૨૮૦,
૨૯૨, ૨૯૪
ગુરુવંશી ૩૯, ૪૪, દિઃ ૪૫, ૭૩, દિઃ
૧૫૬, ૨૨૯, દિઃ ૨૭૮, દિઃ ૨૭૯
ગોદાપાર્થનાથમંત્રન (શ્રીશાંતિકૃષ્ણ-
ચંચિત) : ૨૦૨
ગોદાપી પદ્યમંત્રન (શ્રીસમયમુંદર-
કૃત) : ૧૯૩
ચતુર્થશીતિ પ્રમુદસંગ્રહ (હરનાથિયન)
દિઃ ૧૨૦
ચતુર્થશીતિ મહાતીર્થનામસંગ્રહકથ :
દિઃ ૧૩૦
ચંદ્રશેષા પ્રકરણ-નાટક : દિઃ ૫૭
ચૈત્યપરિપાટી (શ્રી સાધુચંદ્રચંચિત) : ૨૬૩
જ્યોતિર્નામણિ (સ્તોત્ર) : ૩૦૩
જ્યોત્સ્વરિત : દિઃ ૧૩૯, ૧૪૬
જ્યોતિર્કથા સ્તોત્ર : ૧૪
જ્યોત્સ્વરિત-પ્રસંગ : ૧૧૮
જ્યોત્સ્વરિત ઓફ ધિ રોયલ એસિયાટિક
સોસાયટી : દિઃ ૧૧૪
ગુરુનામર પંચ જિનાલય ચર્ચા પરિપાટી
(શ્રીનાથચંચિત ચંચિત) : ૧૯૧
જિનપતિવલ્લ મીન : ૩૭
જિનાવર્ણન પાર્થનાથ ચિત્રાનિ : ૨૯૯
જિનાવર્ણનપ્રમુદ : ૨

જેસલમેર ચૈત્યપરિપાટી (શ્રીજિન-
ચંચિત) : ૧૭૦
જેસલમેર ચૈત્યપરિપાટી (શ્રી મદિમાસમુદ-
કૃત) : દિઃ ૧૬૭
જેસલમેર જ્ઞાપારીય પ્રથમચી : દિઃ
૧૬૫, ૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૮
જેસલમેરના તાલપતિ : દિઃ ૫, ૧૬૪
જૈન (સંપાદિત) : દિઃ ૧૭, દિઃ
૫૫, દિઃ ૫૬
જૈન-રોયલસોસાયટી : દિઃ ૧૨૧, દિઃ
૧૮૧, દિઃ ૧૮૯
જૈન કોન્ફેરન્સ હેરલ્ડ : દિઃ ૯૧
જૈન ગુરુ કવિઓ : દિઃ ૭, ૨૯૪
જૈન તીર્થ સર્વસંગ્રહ : ૩
જૈન તીર્થ સુચકચિત્ર-લેખ : દિઃ ૧૮૯
જૈન તીર્થોના ઇતિહાસ : ૧૭
જૈન પરંપરાના ઇતિહાસ : દિઃ ૧૧૪,
દિઃ ૧૫૫
જૈન પુસ્તક પ્રસંગસંગ્રહ : દિઃ ૧૫,
દિઃ ૭૦, દિઃ ૭૧, ૮૮, દિઃ
૯૧, દિઃ ૯૨, ૨૭૬
જૈન પ્રતિમા લેખસંગ્રહ : દિઃ ૭૫
જૈન લેખસંગ્રહ : દિઃ ૧૬૫, દિઃ ૧૬૬,
દિઃ ૧૬૮, દિઃ ૧૭૦, દિઃ ૧૭૧,
દિઃ ૧૭૪, દિઃ ૧૯૩, દિઃ ૨૬૭,
૨૬૯, દિઃ ૩૦૫
જૈન યુગ : દિઃ ૩૭, દિઃ ૧૨૮
જૈન સ્વપ્રકાશ : ૪, ૧૮, દિઃ ૧૯,
દિઃ ૨૧, દિઃ ૨૭, દિઃ ૩૪,
દિઃ ૫૧, દિઃ ૫૩, દિઃ ૭૩,
દિઃ ૭૬, દિઃ ૯૬, દિઃ ૧૦૫,
દિઃ ૧૧૦, ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૨૯,
દિઃ ૧૩૧, દિઃ ૧૩૩, દિઃ ૧૩૫,
દિઃ ૧૩૬, દિઃ ૧૪૮, દિઃ ૧૭૯,
દિઃ ૧૯૧, દિઃ ૧૯૯, દિઃ ૨૩૯
જૈન સાહિત્યના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ :
દિઃ ૭, દિઃ ૫૩, દિઃ ૬૩, દિઃ
૬૪, દિઃ ૭૦, દિઃ ૧૨૧, દિઃ
૩૦૫
જૈન સાહિત્યપ્રદર્શન-શ્રીમદ્સંસ્કૃતસંગ્રહ :
દિઃ ૭૧
જૈન સાહિત્યપ્રદર્શન-અંગ : દિઃ ૧૫૪,
દિઃ ૧૫૬, દિઃ ૧૬૨
જૈન સાહિત્યસંપ્રદાય : દિઃ ૨૭૮
જૈન સ્તોત્રસંગ્રહ : દિઃ ૬, દિઃ ૧૯૦
જૈનાચાર્ય શ્રીઆત્માનંદ યાત્રીસમારક-
પ્રથમ : દિઃ ૫૩

જાનાધર્મકથા (સ્તોત્ર) : ૯૮, ૧૦૦
જાનોત્સવ : દિઃ ૧૦૫
જાસાવંશવારિય : ૭૩
ટાઇમ્સ ટ્રેન્ડ ઈન્ડિયા : દિઃ ૧૧૬
ટૂવેન્સ ઈન વેરલ્ડ ઈન્ડિયા : ૨૭૯
ટોડ ગવર્નમેન્ટ : દિઃ ૧૫૮, દિઃ ૨૨૫
ટ્યોઈર્ના પુરાતન કામો : દિઃ ૨૧
તપાગચ્છપદ્માવલી (ધર્મસાગર) : ૧૫૪
૧૯૬, ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૭૧, ૨૮૫
તપાગચ્છા કુર્ષ્ણના-લેખ : દિઃ ૧૧૦
નારણકુર્ષ્ણના કાર્યાચરિતનામસ્તોત્ર : દિઃ ૬
નિસંકલ્પ : દિઃ ૩૦૪
નિર્યોગાત્મી પદ્યો : દિઃ ૧૧૪
તીર્થભાસ-૭તીસી : દિઃ ૭
તીર્થભાગા (શ્રીમાનવિમલચંચિત) : ૨૧૫,
૨૭૭, ૩૦૭
તીર્થભાગા (શ્રીજિનનિસંકલ્પ) : ૨૦૭
તીર્થભાગા (શ્રીજિનપતિચંચિત) : ૮૪
તીર્થભાગા (શ્રીમદિમાકૃત) : ૧૬૩, ૨૦૫,
૨૦૫, ૨૪૭, ૨૮૦
તીર્થભાગા (શ્રીમેદ કવિવૃત્ત) : ૨૧૪, ૨૨૮,
૨૪૦, ૨૪૬, ૨૬૮, ૨૭૮, ૨૭૯
તીર્થભાગા (શ્રીરત્નસંકલ્પ-ચંચિત) :
૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૯
તીર્થભાગા (શ્રીલાવણ્યસમવૃત્ત) : ૨૨૩
તીર્થભાગા (શ્રીજિનપ્રથમ ઉપાઠ કૃત) : ૪૧,
૭૩, ૯૫, ૯૬, ૧૩૬, ૧૩૮
તીર્થભાગા (શ્રીદીક્ષિતચંચિત) : ૯, ૧૬,
૪૦, ૧૭૯, ૨૦૨, ૨૦૭, ૨૨૧,
૨૪૬, ૨૬૪, ૨૬૮, ૨૭૯, ૨૯૪,
૨૯૬
તીર્થભાગા (શ્રીસમયમુંદર ઉપાઠ કૃત) :
૨૨૧
તીર્થભાગા (શ્રીસંભાષણચંચિત) : ૨૦૨
તીર્થયાત્રાસ્તોત્ર : ૭૮
તીર્થગ્રંથ આણુ : દિઃ ૨૯૦, દિઃ
૨૯૩, ૨૯૫
ત્રિચંદ્રિકાપુરુષચરિત : દિઃ ૪, ૯૧
ચંકળા પાર્થનાથ જલપ્રવહન : દિઃ ૧૪
જલકામચંચિત : દિઃ ૧૧૪
ચિત્રવિજય મહાકાવ્ય : ૨૪૯

દ્વાવિંશિકા (સંસ્કૃત) : ૧૮૯

દ્વાદશારનયચક્રવાલ : ૧૧૪

દ્વાત્રય મહાકાવ્ય : ૧૧૯, ટિં ૧૩૪,
ટિં ૧૫૬, ટિં ૧૯૭

ધર્મસ્તવપ્રકરણ : ૯૧

ધર્મસ્તવશ્રાવકાચાર : ૯૧

ધર્મસાગરીયપદ્માવલી-વૃત્તિ : ટિં ૧૫૫

ધર્મોપદેશમાલા-વિવરણ : ૧૫૫, ૧૯૮

ધર્મોપદેશમાલા-પ્રસ્તાવના : ટિં ૧૫૬

ધાતુ પ્રતિમા લેખસંગ્રહ : ટિં ૬૪

ધી આકિચેલોળ ઓફ ગુજરાત :
ટિં ૧૧૬

ધી ઇમ્પીરિયલ મૂલ્ય ફરમાન્સ ઇન
ગુજરાત : ટિં ૯

ધી જર્નલ ઓફ ધી યુનિવર્સિટી ઓફ
બોમ્બે : ટિં ૯

ધી ન્યોઝ્લેન્ડ ઇન્ફોર્મેશન ઓફ એન્સ્યુર
એન્ડ મિડિયાલ ઇન્ડિયા : ટિં ૧૧૪

નંલવિલાસ-નાટક : ટિં ૫૮

નાગોર ચૈત્યપરિપાટી (શ્રીવિશાલસુંદરસુરિ-
શિષ્યરચિત) : ૧૯૯

નાટ્યશાસ્ત્ર : ૧૨, ૨૮૮

નાભિનંદનબિનોદારપ્રગંધ : ટિં ૧૭૩

નિર્વાણકલિકા : ૨, ૧૦૫

નિશીથચુર્ણિ : ૧૭૭, ટિં ૨૩૫

નેણુસીરી ખ્યાત : ૧૬૧, ૧૭૩, ૧૯૧

નંદીટીકા : ૯૧

પદ્માવલી : ૯૯, ૯૧

પદ્માવલી (જૂની ગુજરાતીમાં) : ૮૪

પદ્માવલી સમુચ્ચય : ટિં ૫૩

પત્તનસ્થ પ્રાચ્ય જૈનભાગાગારીય ગ્રન્થ-
સૂચી : ટિં ૫૧, ટિં ૫૭

પદ્મપુરાણ : ૮૬

પાટણચૈત્યપરિપાટી : ૫૪, ૫૫, ૫૯, ૬૧

પાદલિપ્તસુરિપ્રગંધ (પ્રભાવક-ચરિત) :
ટિં ૧૧૯, ટિં ૧૩૧

પાર્શ્વપરાક્રમ વ્યાયોગ : ૩૩

પાર્શ્વ અષ્ટોત્તર નામસ્તવન (શ્રીશ્લેષભાગ-
ચરિત) : ૨૦૨

પાર્શ્વનાથચરિત : ૨૪૩, ૨૫૫

પાર્શ્વનાથ ચૈત્યપરિપાટી (શ્રીકદયાણુ-
સાગર ચરિત) : ૨૦૨

પાર્શ્વનાથ નામમાલા (શ્રીમેલવિજય
કૃત) : ૨૦૨

પાર્શ્વનાથ સંખ્યાસ્તવન (શ્રીસ્તવકુશલ-
ચરિત) : ૨૦૨

પાર્શ્વસ્થાનક કલ્પ : ટિં ૧૭

પિટર્સન રિપોર્ટ : ટિં ૫૭, ૭૦

પુરાણોમાં ગુજરાત : ૧૨૯

પુરાતત્ત્વ : ટિં ૧૫, ૧૨૩

પુરાતન પ્રગંધસંગ્રહ : ટિં ૭, ૫૧,
૧૪૭, ૧૯૬

પુરાતન ધર્મસંગ્રહ : ટિં ૮૬, ૮૭

પ્રગટ પ્રભાવી પાર્શ્વનાથ : ટિં ૫૪, ૨૦૧

પ્રતિગ્રાસાર : ટિં ૧

પ્રગંધકાશ : ૧૩૯

પ્રગંધચિંતામણિ : ૨૬, ૧૩૪

પ્રભાવકચરિત : ટિં ૫, ૭, ટિં ૨૦,
૨૬, ૩૯, ૪૫, ૭૦, ટિં ૬૪,
૯૬, ટિં ૧૧૪, ૧૧૯, ટિં ૧૩૧,
ટિં ૧૪૬, ૧૪૭, ૨૭૮

પ્રશસ્તિસંગ્રહ : ટિં ૯૦

પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ : ટિં ૬,
ટિં ૧૨, ટિં ૧૪ થી ટિં ૧૬,
ટિં ૭૬, ટિં ૯૭, ટિં ૧૦૪,
ટિં ૧૦૬, ટિં ૧૫૪, ટિં ૧૫૬
થી ટિં ૧૫૮, ટિં ૧૭૫, ટિં
૧૮૩, ટિં ૧૮૯, ટિં ૧૯૦, ટિં
૨૦૫, ટિં ૨૦૭, ટિં ૨૧૨, ટિં
૨૧૮, ટિં ૨૨૩ થી ટિં ૨૨૫,
ટિં ૩૦૮

પ્રાચીન તીર્થ દર્શાવતી (ડબોઈ)-લેખ :
ટિં ૨૧

પ્રાચીન તીર્થમાળાસંગ્રહ : ટિં ૯,
ટિં ૧૭, ટિં ૫૪, ટિં ૧૧૭,
ટિં ૧૧૯, ટિં ૧૬૩, ૨૦૨, ટિં
૨૩૯, ટિં ૨૬૮, ટિં ૨૮૦

પ્રાચીન લેખસંગ્રહ : ટિં ૪૬, ટિં ૬૪,
ટિં ૬૭, ૯૬, ટિં ૧૮૬

ફલવર્ધિકા તીર્થપ્રગંધ : ૧૯૬

ફાર્ગસ ગુજરાતી સભાના હસ્તલિખિત
પુસ્તકસંગ્રહની નામાવલી : ટિં
૧૪૯

ગાડવીનો શિક્ષાલેખ : ૧૫૩

બરોડા-એન્સ્યુઅલ-રિપોર્ટ : ૮૦

બુદ્ધિપ્રકાશ : ટિં ૬૮

બુદ્ધિસાગર વ્યાકરણ : ટિં ૧૮૮

બુદ્ધિસાગર : ટિં ૧૨૩

બુલેટીન ઓફ ધી ઇન્ડિયન કોલેજ ઓફ
ઈન્ડિયોલોજી : ટિં ૪

બુદ્ધચક્રચક્ર : ૨, ટિં ૨૫, ૧૩૪,
૧૩૬, ૨૮૮

બોમ્બે ગેઝેટિયર : ૧૭૬

ભગવતીસૂત્ર : ૭૧, ૯૧, ટિં ૧૨૩

ભંડેવા પાર્શ્વનાથ ઉત્પત્તિસ્તવન : ૫૩

ભારતનું પ્રાચીન જૈનતીર્થ : ૧૩૦,
ટિં ૧૫૪

ભારતીય પ્રાચીન લિપિમાળા : ટિં ૧૫૩

ભારતીય વિદ્યા : ટિં ૫૭

મહાવાદિચરિત : ટિં ૫

મહિનાથ ચરિત-પ્રશસ્તિ : ટિં ૫૭

મદાભારત : ૬૪, ૧૨૯, ૧૩૯, ૨૮૮

મદાભાગ્ય : ૨૦૪

મહેવા નગર સ્તવન (શ્રીમદિમાસસુદૃઢ) :
૧૮૪

મારવાડે સખસે પ્રાચીન લેખ : ટિં
૧૫૬, ટિં ૧૬૨

મારવાડ રાજ્યકા ઇતિહાસ : ૨૧૯

મિત્રિતે અદમ્બરી : ૧૦૭

મુનિચંદ્રન જિનચરિત : ૧૪, ૨૬, ૯૪

મેડના ચૈત્યપરિપાટી (શ્રીદયાવર્ધન ગણિ-
કૃત) : ૧૯૮

મેડના ચૈત્યપરિપાટી (ધીધર્મકીર્તિ કૃત) :
૧૯૮

મેડાણા જિનસ્તવન ફૂલમાલા : ૪૬

મેડાણા તીર્થમંડન જિનેશ્વર : ૪૫

મોહરાજ પરાજય-નાટક : ૪૧

મંદાનગરી અને તેના લેખો : ટિં ૫૫

યુગપ્રધાનાચાર્ય પદ્માવલી : ૧૧૧

યજ્ઞોક્તસુરિસ : ૨૨૩

રાજકોટ વોટ્સન મ્યુઝિયમ : ટિં ૧૨૮

રાજપુતાનાકી શોધખોળ : ટિં ૧૫૭

રાજપુતાનાકી જૈનતીર્થ : ટિં ૨૨૫

રાણકપુર તીર્થસ્તવન : ૨૧૫

રાણિકપુર ચતુર્થપ્રાસાદ સ્તવન :
૨૧૪, ૨૧૫

રાયપસેણુચક્ર : ૨

રાસમાળા : ૯૧

રાયલ એશિયાટિક સોસાયટી જર્નલ : ટિં
૧૩૧

રીપોર્ટ ઓન ધી એન્ડીકવીટીઝ ઓફ
કુચ એન્ડ કાશિયાવાડ : ટિં ૧૪૦

દિવાળીઃ સિદ્ધ એક એન્ડીકરિયન
રિમેઇન્સ ઇન ધી મોએ પ્રેસિડન્સી :
ટિં ૮૫

રુદામા મહાકાવ્યનો શિલાલેખ : ૧૧૬
રેવલેન્સિયરિયુઃ ટિં ૧૧૭, ૧૨૦
રેવલેન્સિયરિયુઃ (વિવિધનીર્ધકરણ) : ટિં
૪, ટિં ૧૧૬

લઘુશાન્તિતન : ૨૨૫, ૨૩૬
લગિનવિતન : ટિં ૧૫૩
લોહપુરી ચિત્રાચલિ પાર્શ્વસ્તન (શ્રીવિ-
જેદી કવિફન) : ૧૭૧
શિંગુનાશાસ્ત્રન : ૬૧

વરોદામાં પ્રગટ થયેલી એક હજાર વર્ષ
પહેલાંની સ્વેનાંતર જૈન પ્રતિમાઓ
-લેખ : ટિં ૪

વસ્તુદેવદીપ્તિ : ટિં ૪
વસ્તુપાલ ચરિત : ૧૬, ૧૨૫, ૧૫૪
વસ્તુપાલ-તોળપાલ-પ્રશસ્તિકાવ્ય : ૨૭
વસ્તુપાલનું વિદ્યામંડળ અને બીજા
લેખો : ટિં ૬૧, ટિં ૭૧

વાસ્તુશાસ્ત્ર : ૨
વિચારશ્રેણિ : ૧૮૭
વિન્યાસપ્રતિમાકાવ્ય : ટિં ૮૫, ૨૨૧
વિન્યાસિકપ્રતિમાલેખ : ટિં ૧૧૪, ટિં
૧૪૬

વિન્યાસનાદાબ્ધકાવ્ય : ટિં ૬૭
વિનપુર વૃદ્ધશાળા : ટિં ૬૦, ટિં
૬૨, ટિં ૬૩

વિન્યાસપત્ર (શ્રીનિતોદયપ્રકરિત) : ૧૧૧
વિદ્યાનંદકાવ્યકરણ : ૬૧
વિધિપત્ર (અંચલગ્રંથીય) મોટી પ્રકાવલી :
૧૮૧

વિદ્યાસપત્ર કલા : ૬૬
વિવિધનીર્ધકરણ : ટિં ૪, ૧૭, ૨૬,
૭૮, ૯૮, ૧૦૦, ટિં ૧૧૫, ૧૧૬
૧૨૧, ૧૩૦, ટિં ૧૩૬, ૧૩૪,
ટિં ૧૪૫, ટિં ૧૪૬, ટિં ૧૬૨,
૧૬૬, ૨૭૬, ૨૮૧, ૨૮૮, ૨૯૩,
૨૯૫, ૩૦૩, ટિં ૩૦૪, ૩૦૫

વિશેષાવસ્થક-આખ્ય : ટિં ૫, ૧૧૫
વિષ્ણુપુરાણ : ૨૮૮
વિદ્યારવર્ણન (શ્રીવ્યાનવિષ્ણુજન) : ૮૮
વીરચરિત (પ્રભાવકચરિત) : ૨૭૮
વીરરાસ : ટિં ૩૭
વીરવંશાવલી : ૧૬૩, ૨૭૬, ૨૯૬
વીરા શ્રીમાવીતાનિના એક પ્રાચીન કુસની
વંશાવલી : ૫૩

વૃદ્ધતેજપ્રાસાદ : ૧૬૭, ૧૭૦
વૈષ્ણવધર્મનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ : ૬૪

ચંપકાદિ : ૨૭૬
ચતુર્ણ્ય નીર્ધકરણ : ટિં ૧૦૦, ટિં ૧૩૧
ચતુર્ણ્ય માહાત્મ્ય : ટિં ૩, ૧૦૦, ૧૧૪
ચિત્રપાલવંશ મહાકાવ્ય : ૧૭૭, ટિં ૨૩૫

આવકગ્રંથિકમજાન : ૭૦
આવકધર્મપ્રકરણ : ૯૨, ૧૬૦

સકલનીર્ધકરણ : ૧૮૦, ૨૨૭
સકલકાલકરણ : ૧૮૮

સાવપુરીનીર્ધકરણ : ટિં ૧૧૫, ટિં
ટિં ૧૩૪, ટિં ૧૬૨, ૩૦૫
સાવપુરીવંશન મહાવીરકાવ્ય (સ્તોત્ર) :
૨૨૮, ૨૭૮, ૩૦૪

સમરાણ્ય (શ્રીવિજયસેનપ્રકરિત) : ટિં ૧૨૬
સમવાચાનક : ટિં ૧૫૩

★

વર્ગ ૩ : ગામ, નગર, નદીઓ, ભંડાર, મૂર્તિવિશેષ આદિની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અકાશપુર : ૧૫, ૧૬
અકોટા : ૪, ૧૮, ૧૯
અગ્રિપેટ-પેટા : ૮૬
અપવન : ૨૭૮, ૨૮૮, ૨૯૩, ૨૯૪,
૨૯૫
અચલેપર : ૩૩, ૨૮૮, ૨૯૫
અચુતની વસ્ત્રિ : ૬૪, ૬૫
અજમેર : ૧૬૬, ૧૯૭, ૨૦૩, ૨૦૪,
૨૧૮
અજમેર મુસ્લિમ : ૨૦૭

અજવનગર : 'અજરા' જુઓ
અજવમેર : 'અજમેર' જુઓ
અજંતા : ૨૫
અજરા-અજરા : ૧૩૬, ૧૩૭
અજરાની પંચનીર્ધકરણ : ૧૩૬, ૧૩૭,
૧૩૮
અજરી-અજરી-અજરી : ૩૧, ૨૧૮,
૨૩૫, ૨૪૧, ૨૪૨, ૨૪૪, ૨૬૮
અજિતનિપ્રાસાદ (નારંગ) : ૬
અજિતનિપ્રાસાદ : ૧૦૬

અચુતપુત્રો શિલાલેખ : ૧૨૦

અદિપુર ચંપકાદિ : ૬૭
અદિપાસનાદચરિત : ૮૨
અદોલી રાત્રીકા ઇતિહાસ : ટિં ૨૩૫
ટિં ૨૫૪, ટિં ૨૫૮, ટિં ૨૬૮,
ટિં ૨૬૩

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૬૧
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૬૪
મુસ્લિમનીર્ધકરણ : ૨૭૮
મુસ્લિમ : ૬૬

મુસ્લિમનીર્ધકરણ : ૪
મુસ્લિમનીર્ધકરણ : ૭૮
મુસ્લિમનીર્ધકરણ : ૫૨, ટિં ૮૪,
૧૧૧, ૧૧૭, ૧૪૬, ૨૧૨, ૨૬૪

મોહમકુલપદાવલી : ૨૨૩
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૬૧

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૬૪
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૬૧

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૧૧૬
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૪, ૨૪૬

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૬૧
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૧૭

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૧૪
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૧૪

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૧૪, ટિં ૧૫,
૨૧૭

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૨૬૧

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ટિં ૧૭
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૬૧

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૧૫૭
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૩૨

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૨૪૭
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૨૪૭

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૨૬૨
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૮૬, ૮૭

મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૧૦૦, ૧૦૧
મુખ્યમંત્રીપદાવલી : ૧૪૬

અખડાસા : ૧૪૧
 અમદાવાદ : ૭ થી ૧૦, ૧૩, ૪૦,
 ૫૨, ૬૫, ૭૪, ૭૭, ૭૯, ૮૨,
 ૯૯, ૧૦૭, ૧૧૨, ૧૧૯, ૧૯૫,
 ૨૨૧, ૨૫૬, ૨૬૦, ૨૯૨, ૨૯૪,
 ૨૯૭
 અમદાવાદ-કરની પોળ : ૨૫૬
 અમરકોટ : ૬૪, ૧૬૫
 અમરસાગર : ૧૬૪, ૧૭૦
 અયોધ્યા : ૭૮
 અયોધ્યાનું દશ્ય : ૨૦૪
 અબુખય, અરબદ, અબુદ, અબુદાયલ :
 'આબુ' જુઓ
 અરિષ્ટનેમિપ્રાસાદ : ૭
 અર્ગલપુર : 'આગરા' જુઓ
 અર્બુદાયલ-વસતિ : ૬૦
 અક્ષવર-દુર્ગા (મેવાત દેશ) : ૧૫૩, ૨૦૧,
 ૨૦૧
 અશ્વાવમોઘ : ૪, ૨૬, ૨૮
 અશ્વાવમોઘ-શકુનિકાવિહાર (ભરૂચ) : ૯૪,
 ૯૫
 અષ્ટાદશશતમંડલ : ૨૪૦
 અષ્ટાપદ : ટિં ૧, ૧૧, ૨૧, ૧૦૯,
 ૧૧૬, ૧૨૩, ૧૮૮
 અષ્ટાપદ-દશ્ય : ૧૦૧
 અષ્ટાપદ-પટ્ટ : ૧૯૬
 અષ્ટાપદ-શિખર : ૨૧૫
 અષ્ટાપદાવતાર : ૧૦૦, ૧૧૨, ૧૨૫, ૧૯૨
 અસારાનાડા : ૧૯૩
 અહિરજીવપુર-નાગોર : ૧૫૩
 અંકલેશ્વર : ૨૬
 અંકાદિની ગુફાઓ : ૧૩૨
 અંકોટકપુર : 'અકોટા' જુઓ
 અંબાર : ટિં ૩૬, ૧૩૮, ૧૪૫
 અંતરીકપાસ : ૨૨૭
 અંધાહિ : ૪
 આકાશવમ્ર : ૫, ૬૪
 આગરા : ૨૦૧, ૨૦૨
 આઘાટપુર : ૯૧, ૧૮૦, ૨૮૮, ૩૦૪
 આચાર્યગચ્છીય ભંડાર (જેસલમેર) : ૧૬૪
 આદપુર : ૧૦૮
 આનર્ત : ૩, ૧૨૯
 આનર્તપુર : 'વડનગર' જુઓ
 આણંદપુર : 'વડનગર' જુઓ
 આણુ : ૩, ૫, ૬, ૧૦, ૨૮, ૩૨, ૪૫,
 ૫૧, ૫૮, ૧૨૫, ૧૩૪, ૧૫૩,

૧૫૭, ૧૫૮, ૧૮૮, ૧૯૦, ૨૦૦,
 ૨૧૭, ૨૪૩, ૨૫૫, ૨૫૬, ૨૭૬ થી
 ૨૭૯, ૨૮૧, ૨૮૨, ૨૮૮, ૨૯૦,
 ૨૯૧, ૨૯૬, ૨૯૭, ૩૦૫
 આણુ-દેલવાડાનાં મંદિરો : ૬, ૨૦, ૩૩,
 ૧૦૩, ૧૦૬, ૧૨૩, ૧૪૦, ૧૪૮,
 ૧૫૦, ૧૬૭, ૨૪૧, ૨૭૬, ૨૮૩,
 ૨૮૬, ૨૮૭, ૨૯૨, ૨૯૩, ૨૯૯
 આણુરોડ : 'ખરેડી' જુઓ
 આણુ-લુણવસહી : ૧૫૦, ૨૦૭ ૨૭૮ થી
 ૨૮૦, ૨૯૬, ૨૯૮, ૩૦૧, ૩૦૮
 આણુ-વિમલવસહી : ૧૦૫, ૨૮૦
 આણુની કારીગરી : ૧૦૭
 આણુની રચના : ૧૧૨
 આણુની શિલ્પકળા : ૨૧૭
 આણુનો બીજો અવતાર : ૨૧૫
 આમથરા : ૨૬૨
 આમોદ : ૨૫
 આમ્રદત્તની વસહી : ૨૮
 આરાસણા : 'કુંભારિયા' જુઓ
 આર્યાવર્ત : ૩
 આલમ (સૈયદ)ની મસ્જિદ : ૮
 આશાવલ-આશાપદ્મી : ૭, ૯૪
 આસરાજવિહાર : ૧૧૯
 આહાડ-આહડુ : 'આઘાટ' જુઓ
 આંખથડ-આમથરા : ૨૭૭
 આંધ્રદેશ : ૨૬
 ઇકબાલગઢ : ૩૪
 ઇડર : ૬, ૫૩, ૮૩ થી ૮૫, ૮૯, ૯૦
 ઇંદ્ર (ઉત્સવ) : ૨૫
 ઇંદ્રનીલ તિલકપ્રાસાદ : ૧૧૭
 ઇંદ્રનો ઉદ્ધાર : ૧૦૩
 ઇંદ્રાણી શ્રાવિકાની મૂર્તિ : ૨૪
 ઇંદ્રવર, ઇલાદુર્ગા, ઇલાપદ્ર : 'ઈંદ્ર' જુઓ
 ઇલોરા : ૨૫
 ઇલોરાની ગુફાઓ : ૧૩૨
 ઇરાક : ૧૩૯
 ઇરાન : ૧૩૯
 ઇશાનેંદ્રનો ઉદ્ધાર : ૧૦૩
 ઇશ્વરકુંડ : ૧૦૩
 ઇસરા-ઈસરી : ૨૫૬, ૨૯૭
 ઉએસપુર, ઉકેશપુર : 'ઓસિયા' જુઓ
 ઉત્તરેનગઢ : ૧૧૯
 ઉત્તમવસહી : ૧૦૭

ઉચ્ચાપુરી : ૧૨૨
 ઉજ્જયંત : 'ગિરનાર' જુઓ
 ઉજ્જયંત-અવતાર : 'ગિરનાર અવતાર'
 જુઓ.
 ઉજ્જૈની : ૨૫, ૧૩૧
 ઉકોટ : 'અકોટા' જુઓ
 ઉત્તરાપથ : ૧૩૬
 ઉત્તંગતોરણપ્રાસાદ : ૧૮૧, ૨૩૦
 ઉત્તમણુ-ઉત્તમણુ : ૨૩૭
 ઉદયનવસહી (ખંભાત) : ૧૪
 ઉદયનવિહાર : ૭
 ઉદયપુર, ઉદેપુર : ૨૦૭, ૨૬૪
 ઉદાવસતિ : ૯૪
 ઉત્તપુર-ઉના : ૧૩૬
 ઉમરલી : 'ઉંબરણી' જુઓ
 ઉપકેશચૈત્ય : ૧૭૪
 ઉપકેશપુર : 'ઓશિયા' જુઓ
 ઉપરકોટ : ૧૧૯
 ઉપરિયાળા : ૭૫
 ઉર્જિતતીર્થ-નાડલાઈની ગદવાની
 પહાડી પરનું મંદિર : ૨૨૪
 ઉલકાજલ : ૧૦૮
 ઉંજા : ૬૬, ટિં ૬૮
 ઉંદરા : ૨૫૧, ૨૭૦, ૨૭૧
 ઉંદરા-સરોરી વાવ નામક અરટ : ૨૭૩
 ઉંદરા : 'ઉંદરા' જુઓ
 ઉંબરણી : ૨૭૭, ૨૭૮, ૨૯૨
 ઋષભકૂટ : ૧૦૦
 ઐરણપુરારોડ : ૧૮૭, ૨૦૬, ૨૧૦,
 ૨૧૩, ૨૧૪, ૨૨૮, ૨૩૬ થી ૨૩૮
 ઐરવાડા : ૫૩
 ઐડ-ઐર : ૨૬૩
 ઐરિયાસકપુર, ઐરીસાગ્રામ, ઐરાસાગ્રામ-
 ઐરિયા : ૨૯૩
 ઐરિસા : ૨૯૯
 ઐશિયા : ૧૫૪, ૧૭૩, ૧૭૪, ૧૭૭,
 ૨૨૮
 ઐસમ પહાડ : ૧૩૩
 ઐરંગાબાદ : ૧૦૨
 કાકાસણા-કાકાવાસણુ : ટિં ૬૮
 કચ્છ : ૩, ટિં ૩૬, ૯૭, ૧૩૮, ૧૩૯,
 ૧૪૧, ૧૪૩, ૧૪૫, ૧૪૬
 કચ્છનું રણ : ૪૨
 કચ્છપત્રક દેશ : ૧૬૦
 કટારિયા : ૧૪૪, ૧૪૫

હી ૨૭, ૭૮
 હંખિર-પુર : ૭૩, ૧૦૦, ૧૦૯, ટિં
 ૧૩૧
 હનાર ગામ : ૩૨
 હનકામલ : 'મુલચુલિરિ' ભુમો
 હનોલ : ૩૦૫
 હનોલા-કાણોલા : ટિં ૬૮
 હપાવજીવ : ૨૮
 હપદીગિરિ : ૧૦૦, ટિં ૧૩૧
 હપીલપુરા (હાપી) : ૨૮
 હપાવજીવ-હપાવિહાર : ટિં ૧૧૭
 હરહેલા-હરેલા : ૧૬, ૨૦૨
 હપાવિહાર : ૫૮, ૧૨૧, ૧૨૩, ૧૩૨
 હપાવિહાર : ૭
 હપદીગિરિ : 'હાપરમ' ભુમો
 હપકામ : ૯૯, ૧૭૪
 હપકુંડ પાર્શ્વનાથ : ૯૫
 હપલા : ૭૭
 હપાવજીવિમલની દેરી : ૯૯
 હપાવજીવ-હપી : ૨૧
 હપાવજીવની ધર્મશાળા (પાલીનાથ) : ૯૯
 હપકોટ : ૧૪૫, ૧૪૬
 હપોલ : ૫૦
 હપાવજીવ : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
 હપોલી-પેનાથાણા : ૭૫
 હપાવજીવ-હપોલી : ૨૫૭
 હપોલા : ૭
 હપોલા : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
 હપોલી : ૧૩૦
 હપોલીની મુર્તિ : ૨૭૪
 હપોલા-હપોલા : ૧૯૪, ૧૯૫
 હપોલાનું સ્વયંભૂ પાર્શ્વનાથનું મંદિર :
 ૧૬૩
 હપોલી : ટિં ૬૮
 હપોલી-હપોલી : ટિં ૬૮
 હપોલી : ૭૭
 હપોલી-નાથ : ૧૮૩, ૧૮૪
 હપોલી : ૨૯૭
 હપોલી : ૨૧
 હપોલી : ટિં ૧૦૫, ૨૦૨
 હપોલી : ૧૧૭, ૧૨૧
 હપોલા-હપોલા-હપોલા : ૨૬૬, ૨૬૨
 હપોલા : ૧૫૬, ૨૫૪
 હપોલા મંદિર : ૨૫૬
 હપોલી-હપોલી (પરવત)ની મુર્તિ : ૩૧
 હપોલી-હપોલી : ૨૫૧, ૨૬૦, ૨૬૧, ૨૬૨, ૨૭૮, ૨૬૨

હિન્દુ-હિન્દુ : ૧૭૩, ૧૮૩
 હિન્દુ : ૧૧૯
 હિન્દુપાલ : ૧૦૨
 હિન્દુપાલની દુકા : ૧૨૩, ૧૨૪
 હિન્દુપાલ ગાંધીની મુર્તિ : ૧૧૦, ૧૨૨
 હિન્દુપાલ-હિન્દુપાલ, હિન્દુપાલ :
 ૪૧, ૫૭, ૮૬, ૧૩૬, ૧૮૯, ૧૯૨,
 ૨૦૦
 હિન્દુ : ૧૫૩
 હિન્દુપાલ-હિન્દુપાલ ભુમો
 હિન્દુ : ૧૨૯
 હિન્દુપાલ : ૧૯૦
 હિન્દુપાલ-હિન્દુપાલ (અંતર-હિન્દુ) :
 ૨૫, ૧૩૪
 હિન્દુપાલ-હિન્દુપાલ : ૧૬૧, ૨૬૪
 હિન્દુપાલ : ૮૯, ટિં ૧૨૬, ૧૨૮,
 ૧૫૬, ૨૮૩, ૨૮૫ થી ૨૮૭
 હિન્દુપાલ (પાટણ) : ૬૨
 હિન્દુપાલ : ૧૬૧
 હિન્દુ : ૨૫૬
 હિન્દુપાલ (હારી) : ૫૧
 હિન્દુપાલ નાથની દુકા : ૧૪૪
 હિન્દુપાલની મુર્તિ : ૮
 હિન્દુ : ૧૨૪
 હિન્દુ : ૧૫૮, ૨૭૧
 હિન્દુ : ૨૬૭, ૨૬૯, ૨૭૦
 હિન્દુ : ૧૫૭
 હિન્દુ : ૮૦
 હિન્દુ : ૧૪૧, ૧૪૩
 હિન્દુ : ૨૭૩, ૨૭૪
 હિન્દુ હિન્દુ-હિન્દુ : ૧૫૪ થી ૧૫૭,
 ૧૭૩, ૧૮૦, ૨૨૮ થી ૨૩૦, ૩૦૪
 હિન્દુપાલ : ૩૪
 હિન્દુપાલની અંતરનાથી મુર્તિ : ટિં ૧
 હિન્દુ : ૨૮
 હિન્દુપાલ : 'મીનાથ' ભુમો
 હિન્દુપાલ : ૧૧૨
 હિન્દુપાલ-હિન્દુપાલ : ૮૦
 હિન્દુ : ૧૮૩
 હિન્દુપાલ : ૨૬૯, ૨૬૨, ૨૬૩
 હિન્દુપાલ : ૨૬૩, ૨૬૪, ૨૭૭ થી
 ૨૭૯, ૨૮૨, ૨૮૩, ૨૮૮, ૨૯૬
 થી ૨૯૯, ૩૦૧, ૩૦૩, ૩૦૬ થી
 ૩૦૮

મંભાલ-મંભાલ : ૧૪ થી ૧૭, ૨૬
 થી ૨૪, ૪૫, ૭૨, ૭૩, ૯૩, ૧૦૪
 મંભાલની ખાડી : ૧૧૧
 મંભાલ ગાંધીનાથ : ટિં ૧૨૩
 મંભાલ : ૧૫૫, ૨૮૮
 મંભાલ : ૧૧૪
 મંભાલ : ૭૫
 મંભાલ : ૨૦૪, ૨૦૫, ૨૧૧, ૨૧૩
 મંભાલ : ૨૧૩
 મંભાલ : ૨૦૫
 મંભાલ : ૧૮૬
 મંભાલ : ૧૮૭
 મંભાલ : ૮૬, ૮૯
 મંભાલ : ૨૨૩
 મંભાલ : ૧૩
 મંભાલ : ટિં ૧૨૩
 મંભાલ : ૧૫૦
 મંભાલ : ૩૫
 મંભાલ-મંભાલ : ટિં ૧, ૧૧૬, ૧૮૮
 મંભાલ : ૯૯
 મંભાલ : ૧૬૯
 મંભાલ : 'મંભાલ' ભુમો
 મંભાલ : ટિં ૧, ૪, ૬, ૨૧, ૪૬,
 ૫૮, ૬૪, ૭૨, ૧૦૬, ૧૧૬ થી
 ૧૨૨, ૧૨૫, ૧૨૬ થી ૧૨૯,
 ૧૩૦, ૧૩૨, ૧૮૮, ૨૦૦, ૩૦૫
 મંભાલ-મંભાલ-મંભાલ-મંભાલ :
 ૪૩, ૭૫, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૬,
 ૧૧૨, ૧૧૬, ૧૧૮, ૨૧૧, ૨૧૬,
 ૨૨૬
 મંભાલની દુકા : ૧૨૬
 મંભાલની મુર્તિ : ૧૧૧
 મંભાલ : 'મંભાલ' ભુમો
 મંભાલ (હિન્દુ) : ૨૫
 મંભાલ : ૨૮૨
 મંભાલ, મંભાલ, મંભાલ, મંભાલ,
 મંભાલ : ૩ થી ૯, ૧૪, ૧૮ થી
 ૨૦, ૨૬, ૨૭, ૩૨, ૪૫, ૫૬,
 ૫૮, ૫૯, ૬૨ થી ૬૪, ૬૯, ૭૦,
 ૭૪, ૭૭, ૮૧, ૧૧૬, ૧૨૦, ૧૨૩,
 ૧૨૬, ૧૩૦, ૧૩૫, ૧૩૯, ૧૪૬,
 ૧૫૩, ૧૫૬, ૧૬૧, ૧૭૬ થી
 ૧૭૮, ૧૮૦, ૧૮૩, ૧૮૯, ૧૯૮,
 ૨૧૮, ૨૨૫, ૨૫૭, ૨૬૧, ૨૬૯,
 ૨૭૫, ૨૮૮, ૨૯૬, ૩૦૧

ગુણુત્તમસૂરિની મૂર્તિ : ૨૧૧
 ગુહિલવિહાર : ૧૫૫
 ગેડી : ૧૪૫
 ગોડ(લ)વાઃ : ૧૬૦, ૧૨૦, ૨૨૭, ૨૩૦
 ગોપાચલ : ૨૦૨
 ગોપીપુરા (સુરત) : ૩૦
 ગોહલી-ગોહવલી : ૨૪૫, ૨૪૬
 ગૌડ દેશ : ૪૫
 ગંધાર : ૧૬, ૨૪, ૨૫, ૪૯, ૧૧૩,
 ૧૧૭
 ગંધારમંદિર : ૧૧૨
 ગંધારવાળાનું મંદિર (ડભોઈ) : ૨૧
 ગંધારિયાનું ચૌમુખ મંદિર : ૧૦૬
 ગાંધુ-ગંધુતા : ૫૮, ૬૮, ૬૯, ૭૦
 ગુંદીયાળીવાળા : ૧૪૦
 ગોંડલ : ૧૩૧

વટિયાળા : ૧૫૬, ૧૫૮, ૧૬૨, ૨૧૦
 ૩૦૪
 ઘાટ : ૧૩૯
 ઘાટકોપર : ૨૯૯
 ઘાણેરાવ : ૨૨૦, ૨૯૯
 ધીમટા (પાટણ) : ૬૨
 ઘૂમલી : ૪
 ઘેડીપાગ : ૧૦૮
 ઘોઘલા : ૧૩૬
 ઘોઘા : ૧૧૧, ૧૧૨, ૧૧૩
 ઘંઘાણકપદ-ઘંઘાણી : ૧૫૬, ૧૫૮,
 ૧૯૩, ૧૯૪
 ઘાંટુ ગામ : ૯૦

ચક્રાયુક્તો ઉદ્ધાર : ૧૦૩
 ચગઉલિ, ચગવલી : 'ચંદ્રાવતી' જુઓ
 ચતુર્મુખયુગાદીશ્વરવિહાર-ધરણવિહાર :
 ૨૧૮
 ચતુર્મુખવિહાર : ૧૭૦
 ચમત્કારપુર : 'વડનગર' જુઓ
 ચદિયા ગામ : ૨૩૨
 ચમરેંદ્રનો ઉદ્ધાર : ૧૦૩
 ચમરુખ્યાય-ચમરોતપાદ : ૨૧૦ ૧, ૧૧૬
 ચરલી : ૨૩૬
 ચવરડિયા-ચવરલી : ૨૩૫, ૨૪૪
 ચાટ : ૨૧૮
 ચાણુરમા : ૫૩, ૫૪, ૫૫, ૩૦ ૬૮, ૭૬
 ચામુંડેરી : ૨૬૬
 ચારિત્રવિનયજીની મૂર્તિ : ૯૯

ચારપ : ૪૪, ૪૫, ૪૭, ૫૩, ૨૦૧
 ચિતોડ-ચિત્રકૂટ : ૫૮, ૧૫૩, ૧૫૬,
 ૧૫૭, ૧૬૦, ૧૮૮, ૧૯૭, ૨૦૨
 ચિદ્ધણ તળાવડી : ૧૦૮, ૧૦૯
 ચીન : ૧૩૯
 ચૂલી : ૨૩૭
 ચોક : ૧૦૯
 ચોકી : ૨૧૦
 ચોરીવાળા મંદિર : ૯૭
 ચૌમુખજીની દૂંક : ૧૦૬
 ચૌલકચક્રાલીન સ્થાપત્ય : ૨૯૫
 ચંડપતી મૂર્તિ : ૧૨૮
 ચંડેલા : 'ચંદ્રાવતી' જુઓ
 ચંદનવિહાર : ૧૮૯
 ચંદ્ર : ૪૯
 ચંદ્રગિરિ-ખાવાખારાની ગુફા : ૧૧૬
 ચંદ્રગુફા ૨૧૦ : ૧૧૭
 ચંદ્રપ્રભાસ-પ્રભાસપાટણ : ૧૩૪
 ચંદ્રપશાનો ઉદ્ધાર : ૧૦૩
 ચંદ્રસૂરિની મૂર્તિ : ૨૪૮
 ચંદ્રાવતી : ૨૧૦ ૩૯, ૫૮, ૨૧૦ ૧૨૩,
 ૧૫૬ થી ૧૫૯, ૨૪૦, ૨૪૬,
 ૨૫૪, ૨૭૭ થી ૨૭૯, ૨૮૨, ૨૮૩,
 ૨૮૮, ૨૯૨, ૩૦૪, ૩૦૮
 ચંદ્રાવતી : 'ચાણુરમા' જુઓ
 ચંપાપુરી : ૫૦, ૧૦૯
 ચાંપાનેર : ૨૦
 ચુંવાલ : ૭૬
 જાપાલી : ૧૯૭
 જામીજી : ૭૩
 જાપાવસહી : ૧૦૭
 જાખો : ૯૮, ૧૪૧, ૧૪૨
 જાગતાથપુરી : ૨૯૯
 જાનાપર-હીરાજીવાળો અરટ : ૨૭૩
 જામણપુર : ૪૬, ૨૧૦ ૫૫
 જાન્યતળેડી : ૧૦૧
 જાન્યસિંહપુર : ૧૫૬
 જાસકુંવરની ધર્મશાળા (પાલીતાણા) : ૯૯
 જાસાઈ : ૧૮૧
 જાસોલ : ૧૮૬
 જાકાડા : ૨૧૪
 જાદર : ૮૩
 જાખાલિપુર : 'જાલોર' જુઓ
 જામનગર : ૬૭, ૯૭ થી ૯૯

જામપરા : ૫૦
 જામી આદીના મસ્જિદ (પાટણ) : ૬૩
 જામી મસ્જિદ : ૧૭
 જાલીમુનિની મૂર્તિ ૧૦૨
 જાલોર : ૩૭, ૧૫૫, ૧૫૭, ૧૬૦,
 ૧૭૯, ૧૮૭ થી ૧૯૧, ૨૦૦, ૨૩૦
 જાવા : ૧૩૯
 જાવાલ : ૨૯૭
 જાળિયા : ૧૦૯
 જાનકુશનસૂરિની મૂર્તિ : ૨૫૦
 જાનકુશનસૂરિની પાદુકા : ૯૯, ૨૫૦
 જાનકુશનસૂરિની મૂર્તિ : ૨૫૦
 જાનેન્દ્ર દૂંક : ૧૦૨
 જાણહાવસહી : ૯૫
 જાણહાલી-જાણપાલી-જાણલા-જાણ-
 ઓસિ : ૨૦૨, ૨૯૯, ૩૦૦, ૩૦૭
 જાણદુર્ગ : 'જૂનાગઢ' જુઓ
 જાવિતસ્વામીનું તીર્થ : ૨૭૧
 જાવિતસ્વામીનું મંદિર : ૨૫૫
 જામ્મા મસ્જિદ (અમદાવાદ) : ૮
 જામ્મા મસ્જિદ (પાવાગઢ) : ૨૦
 જામ્મા મસ્જિદ (ભરૂચ) : ૨૮
 જૂના-જૂનું બાંસમેર : ૧૮૧
 જૂનાગઢ : ૧૧૪, ૧૧૬, ૨૧૦ ૧૧૭,
 ૧૧૮ થી ૧૨૦, ૧૩૧, ૧૩૩
 જૂના તોપખાના મસ્જિદ : ૧૮૮, ૧૮૯
 જૂના બેડા : ૨૩૦
 જામલ પહાડી-શત્રુજયની ટેકરી-શત્રુ-
 જાવાતાર : ૨૨૪
 જામલ પર્વત : ૨૨૧
 જાતલ વાવ : ૨૧૦, ૨૧૧
 જાતલસર (ટિં) ૧૨૦
 જાજાનો ચોતરો : ૩૦૨
 જાસલમેર : ૪૯, ૫૩, ૧૫૩, ૧૬૩ થી
 ૧૬૫, ૧૭૦, ૧૭૧, ૧૮૪, ૨૩૦
 જાતારણ : ૧૯૪
 જાનનગર : ૯૯
 જાનપુરી-અમદાવાદ : ૧૦
 જાનખાલાશ્રમ (પાલીતાણા) : ૯૯
 જાનવિદ્યાશાલા : ૯
 જાધપુર : ૧૫૬, ૧૬૧ થી ૧૬૩, ૧૮૦,
 ૧૮૩, ૧૮૫, ૧૮૬, ૧૮૭, ૧૯૧,
 ૧૯૩, ૧૯૪, ૨૭૭, ૩૦૩, ૨૧૦
 ૩૦૪
 જાખદીપ : ૧૦૧, ૧૫૧
 જાખસર : ૨૪, ૨૫, ૯૧

જન્મસ્થાનની મૂર્તિ : ૧૧૦
 જનમઘ : ૧૫૩
 જાનસાથા (અમદાવાદ) : ૯
 જાડિયા : ૨૬
 જાલોડી-જામડેલી-જાણવી-જાણવી :
 ૧૫૮, ૨૩૯
 જોતવા-જોતપુર-જંઝપુર : ૪૯, ૭૩,
 ૭૪
 કાકોલી-કાકોલી-કાકોલી : ૫૮, ટિં
 ૬૮, ટિં ૬૯
 કુવટ-કુવટ : ૭૩
 દેવોગામ : ટિં ૩૯
 ડોકરા : ૨૬૮
 દોકરા : ૨૫
 દીના : ૧૪૭, ૧૫૨
 દ્યોઈ : ૨૦, ટિં ૨૧, ૨૫
 દ્યાણી : ૧૫૮, ૨૬૨, ૩૦૮
 દાક : ૨૬૮
 ડાબી : ૭૧
 ડાબરા (પાનપુર) : ૩૪
 ડો. પંડ્યા-અભ્યાસગ્રંથ (પાટણ) : ૬૨
 ડીસા : ૩૮, ૪૨, ૨૬૭, ૩૦૨
 ડેસાની ઉપાશ્રય (અમદાવાદ) : ૯
 ડીડિયા : ૨૬૮ થી ૨૭૦
 દુગરપુર : ૨૬૪
 દુગરથીમાનમંદાર (જેસલમેર) : ૧૬૩
 દુગરથીનું મંદિર : ૧૭૧
 દામ : ૧૩૯
 દિલ્લી : 'દિલ્લી' જુઓ
 દંકગિરિ-દાક : ૪, ૧૦૦, ૧૩૧, ૧૩૨
 તપાનજીવ ભંડાર (જેસલમેર) : ૧૬૪
 તપાન-તપાનજીવ-તપાનજીવ : ૬, ૧૦૦,
 ૧૦૯, ૧૧૦, ૧૩૧
 તાપી નદી : ૨૯
 તામ્રસિંહ : ૯૪
 તારંગા-તારંગર-તારાવરનગર-તારણમિરિ
 -તારણમ-તારણ - તારાપુર : ૬,
 ૧૪૬ થી ૧૪૯, ૧૬૪, ૨૦૦, ૨૮૬
 તારંગાની કુંક : ૨૧
 તારંગાનો ઉદાર : ૮૪
 તિરુતિપદન : 'કાક' જુઓ
 તુકરના : ૧૩૯

તુરંગી : ૨૬૦
 તુલખેડ-ખેડખા : ૮૬
 તેન્કપુર : ૧૧૭, ૧૧૯
 તેરા : ૧૪૧, ૧૪૩
 તેવપુર : ૨૭૫
 તોડાનો દરવાજો-ચંદ્રાવતીનો દરવાજો :
 ૨૮૨
 ત્રવણી : ૧૫૩
 ત્રિજુવનવિહાર (પાટણ) : ૫૭
 ત્રેલોકચક્રપાક-ત્રિજુવનવિહાર-ત્રિલોકીચક્ર-
 ચિંતાન-ધરણવિહાર : ૨૧૫, ૨૧૬,
 ૨૧૮
 ત્રંબાવતી-ખડાવત : ૮૦
 ત્રંબાવતી-ખંભાત : ૧૪
 ત્રંબાવતી-ખીલિયા : ૩૮
 ચરાદ-ચિરપુર-ચિરાદી-ચરાપદ-ચિરાપદ :
 ૪૦ થી ૪૨, ૪૦
 ચાવડ્યા મુનિની મૂર્તિ : ૧૦૨
 ચિરોડ : ૯૨
 ચીરુશાદ માનમંદાર (જેસલમેર) : ૧૬૪
 ચાંચણ : ૧૪
 દાણી-દંભણી : ૧૫૯, ૨૮૨, ૨૮૩, ૩૦૮
 દમયુ : ૧૦૩
 દર્ભાવનિકા-દર્ભાવતી : 'દ્યોઈ' જુઓ
 દ્યાવણ ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
 દસાડા : ૭૪
 દાદાઈ : ૨૨૬
 દાખાથ નદી : ૮૩
 દાવડ : ૮૩
 દિવર-દિવાણા : 'દિવાણા' જુઓ
 દિલી : ૮ થી ૧૦, ૧૬૦, ૨૦૨ ૨૧૮
 દીખા યુદ્ધ : ૪૨
 દીખાણા : ૧૫૪, ૧૫૬, ૨૩૦, ૨૪૩,
 ૨૫૫, ૨૫૬
 દીવ : ૯૯, ૧૨૦, ૧૩૬, ૧૩૭
 દુકુલિ : ૨૩૯, ૨૪૦
 દુષ્ટિયા નગાવ : ૧૯૩
 દેનલાલ : ૭૩
 દેવર : ૨૫૧, ૨૭૩
 દેવવાડ : 'આણુ' જુઓ
 દેવવાડા : ૧૩૬, ૧૩૭, ૨૬૪, ૩૦૪
 દેવવાડુ : ૭૩
 દેવકલપાકટ : 'દેવવાડા' જુઓ
 દેવગટ : ૧૭૧
 દેવપતન : 'અમાસપાટણ' જુઓ

દેવપતન-દાવડપુર : 'દાવડ' જુઓ
 દેવરાજ શાશ્વત જિનપ્રાસાદ શીવધર્માન
 જૈન આમમમંદિર : ૯૯
 દેવીનીગિરિ : ૨૯૬
 દેવેન્દ્રો ઉદાર : ૧૦૩
 દેહલાણુ : 'દેરણુ' જુઓ
 દેરણુ : ૨૬૪
 દોલાખાડી : ૧૦૨
 દંડીવનો ઉદાર : ૧૦૩
 દાંતીવાળ-દાંતાપાટક : ૩૫
 દાવિધની મૂર્તિ : ૧૦૨
 દારકા-દારવતી : ૪, ૯૮, ૧૧૪, ૧૧૬,
 ૧૨૯, ૧૩૦, ૧૩૧
 ધઉલી 'ધવલી' જુઓ
 ધનવજીરી કુંક : ૧૦૧
 ધનારી : ૨૫૨, ૨૫૩, ૨૬૬, ૨૭૪
 ધમ્મચક્ર-ધર્મચક્ર-નક્ષત્રિયા : ટિં ૧,
 ૧૧૬
 ધરણવિહાર પ્રાસાદ : ૨૧૪, ૨૧૬, ૨૩૩
 ધરમથી હેમચંદની કુંક : ૧૨૮
 ધર્મચોરસરિની મૂર્તિ : ૧૧૩
 ધર્મચરિત્રની પગલાં : ૨૫૩
 ધવલક 'ધોળકા' જુઓ :
 ધવલી : ૨૮૩, ૨૯૨, ૩૦૮
 ધાનેરા : ૨૪૪
 ધારુ(રા)-ધારાસેનક : ૪૧, ૭૮, ટિં ૧૨૩,
 ૨૨૮, ૩૦૪
 ધોણોળ : ૬૮
 ધોરાજી : ૧૩૩
 ધોલાગટ (કોરટા) : ૨૨૮
 ધોલેરા : ૬૯, ૧૧૨
 ધોળકા : ૬, ૯૪, ૯૫, ૧૩૯, ૧૨૨
 ધોળા : ૧૧૪
 ધુળિવાગામ : ૨૩૮
 ધધુકા : ૯૬
 ધાંધારનો યાટ : ૯૯
 નગર : ટિં ૧૨૩
 નગાસર : ૧૬૦
 નડિયાદ : ૧૩
 નડિ (કુંક) : 'નાડેશ' જુઓ
 નડ્યાગિધા-નાડ્યાઈ' જુઓ
 નરવર : ૧૯૭
 નરસી કેચવળની ધર્મશાળા (પાલીનાણુ)
 : ૯૯

નરસી કેશવજીની ટૂંક : ૧૦૨
 નરસી નાથાની ધર્મશાળા (પાલીતાણા)
 : ૯૯
 નરાણા-નરાણક-નરાણક : ૨૧૮, ૨૨૮,
 ૩૦૪
 નરાયન : ૨૦૩
 નરેલી : ૫૩
 નરોડા : ૮૨
 નરુલપુર : 'નાડોલ' જીઓ
 નર્મદા નદી : ૨૫, ટિં ૧૨૬
 નલિનીચુલ્ભવિમાન : 'ધરણવિહાર' જીઓ
 નવતારણિયું મંદિર : ૧૬૬, ૧૮૨
 નવાનગર : 'ઝમનગર' જીઓ
 નળિયા : ૧૪૧, થી ૧૪૩
 નાકાડા-નાકાર : ૧૮૩ થી ૧૮૬, ટિં ૧૮૭
 નાગ જંદર : ૯૭
 નાગકિ(પુ)ર : 'નાગોર' જીઓ
 નાગાદરી નદી : ૧૬૩
 નાગિલના પુત્રોની વસતિ : ૯૪
 નાગોર : ૪૫, ૧૫૩, ૧૫૫, ૧૯૬,
 ૧૯૮ થી ૨૦૦, ૨૧૮
 નાડ(ફ)વાઈ : ટિં ૧૮૭, ૨૨૧ થી
 ૨૨૩ ૨૯૯
 નાડોડ : ટિં ૧૪૫, ૧૫૮, ટિં ૧૬૨,
 ૨૧૩, ૨૨૧, ૨૨૫, ૨૨૬, ૨૩૮
 નાંણા : ૧૫૪, ૧૫૯, ૧૮૦, ૨૩૦ થી
 ૨૩૨, ૨૪૩, ૨૫૫, ૨૬૪, ૨૬૬
 નાણાવટ : ૩૦
 નાનકલાગર : 'કાળાગરા' જીઓ
 નાનરાણા : ૮૭
 નારદ ઋષિની મૂર્તિ : ૧૦૨
 નારદીપુરી : 'નાડવાઈ' જીઓ
 નારાયણની મૂર્તિ : ૧૦૫
 નારાયણવસહી : ૧૯૯
 નાવિઆણી : ૭૩
 નાહડવસહી : ૨૨૯
 નાહણુ ગિરદીંગ(પાલીતાણા) : ૯૯
 નિવધનગરી : 'નરોડા' જીઓ
 નીતોડા : ૨૫૩, ૨૫૬
 નેમા વાવ : ૨૧૧
 નેમા શ્રેણીની મૂર્તિ : ૨૭૪
 નંદકુલવતી : 'નાડવાઈ' જીઓ
 નંદપુર : 'નાડોલ' જીઓ
 નંદિયામ : 'નાંદિયા' જીઓ
 નંદિપુર : 'નાંદિયા' જીઓ

નાંદિયક ચૈત્ય : ૨૪૩
 નંદિવર્ધન : 'આણું' જીઓ
 નંદિવર્ધનપુર : 'નાંદિયા' જીઓ
 નંદિવર્ધન-(આદીશ્વરમંદિર-શંત્રુંજય) :
 ૧૦૪
 નંદીશ્વરદીપ-અવતાર-ચૈત્ય-પટ્ટ-મંદિર-
 રચના : ૧૧, ૨૧, ૩૨, ૧૦૦,
 ૧૦૭, ૧૨૨, ૧૫૧, ૧૬૬, ૧૬૭,
 ૧૯૬, ૨૦૦, ૨૧૫, ૨૧૬, ૨૪૪,
 ૨૮૬
 નંદીશ્વરની ટૂંક : ૧૦૭
 નાંદિયા(ય) : ૧૫૪, ૨૧૪, ૨૩૦, ૨૪૨
 થી ૨૪૪, ૨૫૫, ૨૭૫
 નાંદોલ-નાંદ્રીય : ૪૦, ૧૬૦
 નોંધણ કુંડ : ૧૦૨
 પખાજણ : ૨૪
 પટના : ૧૩૦
 પત્તન : 'પાટણ' જીઓ
 પદ્માવતી : 'ભોયણી' જીઓ
 પલ્લિકા-પલ્લી : 'પાલી' જીઓ
 પાકીસ્તાન : ૧૬૩
 પાટડી : ૭૪
 પાટણ : ૧૮, ૧૯, ૪૪, ૪૫, ૫૨, ૫૩,
 ૫૬ થી ૬૩, ૬૮ થી ૭૨, ૭૪,
 ૭૯, ૯૪, ૧૦૧, ૧૦૪, ૧૧૧,
 ૧૧૮, ૧૨૩, ૧૨૬, ૧૪૫, ૧૪૮,
 ૧૬૪, ૧૬૬, ટિં ૧૭૨, ૧૭૮,
 ૨૦૦, ૨૦૧, ૨૧૫, ૨૭૮, ૩૦૪
 પાટણુ ગાનભંડાર : ટિં ૧૪, ટિં ૧૨૩
 પાતાલલિંગ શ્રીનેમિનાથ : ૧૩૦
 પાદલિપ્તપુર : 'પાલીતાણા' જીઓ
 પાનસર : ૪૬, ૬૪, ૬૫
 પાનેલી : ૧૩૧
 પામેરા : ૨૯૭
 પારસકુંડલ : ૧૩૧
 પાર્શ્વનાથ મહાતીર્થ-સેરિસા : ૭૯
 પાલી નગર : ૫૪, ૧૭૫, ૧૮૦, ૧૮૬
 પાલીતાણા : ૯૮, ૧૦૯, ૧૧૧, ૧૪૨,
 ૩૦૪
 પાલડી : ૧૬૧, ૨૩૮, ૨૬૫, ૨૯૬
 પાલનપુર : ૩૨, ૩૪ થી ૩૬, ૩૮,
 ૧૫૦, ૧૯૦, ૨૦૦
 પાવદા : ૨૩૬
 પાવાગઢ : ૬, ૧૯, ૨૦
 પાવાપુરી : ૫૦, ૧૦૧, ૧૦૯

પાદલણવિહાર : ૨૦૦
 પિત્તલહર મંદિર : ૨૯૨
 પીપલપુર, પીપલગ્રામ : 'ભોરોલ' જીઓ
 પીપાડીટી : ૧૯૪
 પીરમખેટ : ૧૧૧, ૧૧૨
 પીપલગ્રામ : 'ભોરોલ' જીઓ
 પીલવાઈ રોડ : ૮૦
 પુનાગિરિ : ૧૭૬
 પુષ્કર તીર્થ : ૨૦૪
 પુષ્પમાલ : 'લિતમાલ' જીઓ
 પૂના : ૬૭
 પૂર્વ મંડલી : ૫૭
 પેશુવા : ૨૭૩, ૨૭૪
 પોશીના (નાના) : ૯૦
 પોશીના (મોટા) : ૮૯
 પોકરણ : ૧૬૪
 પંચાસર : ૫, ૪૭, ૫૨, ૫૩, ૫૬, ૬૦
 પંચાસર તીર્થ : ૫૨, ૫૭, ૬૦
 પાંડવોની મૂર્તિ : ૧૦૨
 પિંડરવાટક-પીંડવાડા : ૧૫૫, ૨૧૮,
 ૨૩૨, ૨૩૩, ૨૬૭
 પીંડવાડાનો દરવાજો : ૨૭૨, ૨૭૩
 પીંડવાડામાં પાટલાવો અરટ : ૨૭૩
 પીંડવાડા-સન્નનરોડ : ૨૭૧
 પુંડરીકગિરિ : 'શંત્રુંજય' જીઓ
 પ્રભાસપાટણ : ૪, ૧૧૪ થી ૧૧૬,
 ૧૩૪, ૧૩૫
 પ્રાચીન-મેવાડ : ૧૫૩
 પ્રેમચંદ્ર યોગીનાં પંગડાં : ૧૨૦
 પ્રેમવસહી : ૧૦૭
 પ્રેમાભાઈની ધર્મશાળા : ૧૧૯
 પ્રહલાદન-પહલવિયા પાર્શ્વનાથનું મંદિર :
 ૩૩
 પ્રહલાદનપુર : 'પાલનપુર' જીઓ
 રૂતેપુરસિકી : ૨૪
 રૂલવર્ધિ-રૂલોધિ : ૧૫૬, ૧૫૭, ૧૯૬,
 ૧૯૭, ૨૦૩
 રાતના : ૨૦૫, ૨૦૬, ૨૧૧, ૨૧૨,
 ૨૧૪
 રુલેરા : ૨૭૫
 રૂનરુસા ચૈત્ય : ૨૫૫
 અચ્છસાર : ૧૬૦
 અનાસ : ૨૪૪, ૨૫૨, ૨૫૫, ૨૫૬,
 ૨૭૧, ૨૭૩ થી ૨૭૫

અનાસ નદી : ૩૫, ૫૦, ૨૩૫, ૨૫૨
 બોરા : ૧૩
 બોલાલ : ૨૬૬
 બામ્બેર જૂનું-જૂના : ૧૬૩, ૧૮૦ થી ૧૮૩
 બામ્બેર-નવું : ૧૮૦, ૧૮૧
 બાપાઉ-બામ્બેર : ૧૮૦
 બાલાવસકી : ૧૦૮
 બાલી : ૨૦૬, ૨૦૭, ૨૧૧, ૨૧૨
 બાસોતરા : ૧૮૩, ૧૮૬
 બાહાપુર : ૧૦૪
 બાહામેર(૨) : 'બામ્બેર' જુઓ
 બાહુમલીની ચરણપાકુકા : ૧૧૦
 બાહુમલીની મૂર્તિ : ૧૬૬
 બિકાનેર : ૧૫૩, ૧૬૦
 ભુહાર : ૧૬૧
 બહતખતરજમ્બીય ભંડાર (જેસલમેર) : ૧૬૪
 બહરખંડાર (જેસલમેર) : ૧૬૪
 બીભવા : ૨૨૬
 બીદ્ય : ૧૪
 બેરા-નવાબે : ૨૩૦
 બેમિસોનિયા : ૧૧૬
 બદિચર, બદુચરાણ, બેચરાણ : ૫, ૭૨, ૭૩
 બેદાનો નેસ : ૧૦૬
 'બંકચુવાલ : 'બાહમચુવાલ' જુઓ
 બાંદિયા : ૧૪૪, ૧૪૫
 બંદી : ૨૧૮
 બાહમચુવાલ(૬ક) : ૧૫૬, ૨૫૧, ૨૬૮ થી ૨૭૩
 બંસકુંડ : ૧૦૩
 બંસપુર : 'બેલકાના' જુઓ
 બંસમંડા : ૨૧૩
 બંસાણ : 'વરમાણ' જુઓ
 બંસાઉ : ૧૪૪
 બંસાણા : ૩૦૬
 બંસેવર : ૧૫૫
 બંસેલા : ૫૪
 બંસાવી-બંસેવર : ૬૭, ૧૩૮ થી ૧૪૦, ૧૪૬
 બંસની મૂર્તિ : ૧૦૨, ૧૬૬
 બંસરાજ રાગર્ગીની ચરણપાકુકા : ૧૧૦
 બંસ્ય : ૪, ૨૫ થી ૨૮
 બંસ્ય નાનમંડાર : ૨૧૦

બાહુઆર : ૫૩, ૫૪
 બાદી વીરકા પાગ : ૧૦૮
 બાદાનો કુમર : ૧૦૬
 બાના નોટી (પાલીયાણા) : ૬૬
 બાસાપાર્થનાથનું મંદિર (અમદાવાદ) : ૭
 બામરા : ૨૬૬
 બારગ : ૨૬૦
 બારનવર્ત : ૧ થી ૩, ૧૧, ૩૦, ૧૫૩, ૧૫૪, ૧૬૩, ૧૬૪, ૨૦૩
 બારનની યાત્રા : ૧૧૫
 બાવનગર : ૪૮, ૧૦૬, ૧૧૧, ૧૩૮
 બિભાલ-બીમાલ : ૩, ૫, ૩૬, ૪૭, ૫૫ થી ૫૭, ૧૧૫, ૧૨૦, ૧૨૮, ૧૫૩ થી ૧૫૫, ૧૫૭, ૧૫૯, ૧૭૩ થી ૧૮૧, ૧૮૩, ૧૯૨, ૨૨૭, ૨૬૧, ૩૦૪
 બાંદિયા : ૧૩૪
 બીમકુંડ : ૧૦૩
 બીમપત્રી : 'બીમડિયા' જુઓ
 બીમપત્રીનું વીરમંદિર : ૨૧૦ ૩૭
 બીમડિયા વીરપત્ર (નાથુ) : ૧૮૨, ૧૮૩
 બીમાણા : ૨૬૦, ૨૬૧
 બીમડિયા-બીમડી : ૩૬ થી ૩૮, ૨૧૦
 બીમડિયાપાર્થનાથ મંદિર (અંબર) : ૨૧૦ ૩૬
 બીમચેરા ઉત્સવ : ૧૫
 બીર : ૧૪૪
 બીરનગ : ૨૫
 બીરચુવાસનો કુંડ : ૧૦૨
 બીરકંઠ બુધપુર : 'બંસ' જુઓ
 બીર : ૨૧૦ ૧૨૩
 બોધણી : ૪૬, ૭૬, ૭૭
 બોરાલ : ૪૨ થી ૪૪
 બાંદિયા : ૧૦૬
 બાંસપુર-બાંસા : ૧૬૨
 બંસવાણા : ૭૩
 મગધ : ૩, ૧૫૩
 મગધી : ૨૧૦ ૧૨૩
 માર-માલ-માલ-માલ : ૩૬, ૨૬૨, ૨૬૭, ૩૦૧ થી ૩૦૩
 મલુદોલ : ૭૧
 મલુદા : ૧૨૬-૧૫૩
 મલુદાનાં જોનિયો : ૮૧, ૧૩૧
 મલુદાનો (દિનિયો) જોનિય : ૨૧૦ ૧૧૭, ૧૨૨

મંદનપુર : 'મંદનગર' જુઓ
 મંદુમતી : 'મંદુવા' જુઓ
 મંદુમતી : 'મંદુદી' જુઓ
 મંદુકપુર : ૧૫૬
 મંદુલી મુનિની મૂર્તિ : ૧૦૨
 મંદુલેવની મૂર્તિ : ૧૨૮
 મંદુલી દેવ : ૧૨૮
 મંદુલી : ૨૨૩
 મંદુલી : ૧૮૭
 મંદુલી, મંદુલી, મંદુલી : 'મારવાલ' જુઓ
 મંદુલી પદાની : ૨૧૨
 મંદુલી(૬) નદી : ૩, ૨૧
 મંદુલી : ૪, ૮૦
 મંદુલીની મૂર્તિ પરનો શિલાલેખ : ૨૧૦ ૪
 મંદુલી : ૧૩
 મંદુલી : ૪, ૧૦૦, ૧૦૪, ૧૧૦ થી ૧૧૨
 મંદુલી : 'મંદુલી' જુઓ
 મંદુલી(૬) : ૪૫, ૪૦, ૬૭, ૧૪૭
 મંદુલી(૬)નો નોરો : ૨૫૩
 માહસોલ : ૨૬૬, ૨૬૭
 માહ : ૪૭, ૫૧, ૫૫
 માહ-જેસલમેર : ૧૫૩
 માન : ૧૩
 માનગા : ૬૬
 માનવવાલ કુમર બાણીની ધર્મચાળા (પાલીયાણા) : ૬૬
 માનિક-માનિકા : ૨૦૪
 માનિકા-દર્જપુર : ૨૦૪
 માનિકા : ૧૫૩
 માનપુર : ૨૭૭
 માનવાલ : ૫૪, ૮૭, ૧૧૫, ૧૩૬, ૧૫૩, ૧૫૪, ૧૭૧, ૧૭૩, ૧૭૬, ૧૮૧, ૨૦૬, ૨૧૩, ૨૨૦, ૨૨૩, ૨૩૫, ૨૪૪, ૨૫૭, ૨૮૧, ૨૬૬, ૩૦૨
 માસલ : ૩૦૬
 માલ : ૨૬૬
 માલ વાવ : ૧૪૫
 માલસર તળાવ : ૧૪૫
 માલવા : ૨૧૦ ૨૫, ૪૫, ૫૮, ૭૮, ૧૨૧, ૧૩૬, ૧૫૩, ૨૬૪, ૩૦૪, ૩૦૫
 માલવર : ૨૧૦ ૬૬
 માલવાદ્ય મંદિર : ૧૮૫
 માલિયા : ૧૪૬
 માલપુર : ૨૭૬

મુર્શીદાબાદ : ૧૦૧
 મૂળાળા મહાવીર તીર્થ : ૨૨૦
 મૂલવસતિ : ૨૭
 મૂળરાજવસહિકા (પાટણ) : ૫૭
 મેઘમુનિનો સ્તૂપ : ૯૯
 મેઘનાદ મંડપ : ૧૭૦, ૨૧૮, ૨૮૬
 મેડા : ૨૭૪, ૨૯૫
 મેડતપુર : 'મેડતા' જુઓ
 મેડતા : ૧૫૬, ૧૯૬, ૧૯૭
 મેડતા-ફોલોધિ : ૧૯૬
 મેડતા શેડ : ૧૯૬
 મેડતા સીટી : ૧૯૭
 મેત્રાણા : ૪૫
 મેઘપાટ : 'મેવાડ' જુઓ
 મેદિનીપુર : 'મેડતા' જુઓ
 મેરુતમાન દેશ : ૧૬૦
 મેલકવસહી : ૧૨૩
 મેલપુરપટ્ટન-ગોશિયા : ૧૭૪
 મેવાડ : ૯૧, ૧૩૯, ૧૫૩, ૧૬૧, ૧૮૦, ૧૯૧, ૨૦૧, ૨૦૨, ૨૨૧, ૨૨૨, ૨૯૩, ૨૯૪
 મેવાનગર : 'નાકોડા' જુઓ
 મોખરતી ટેકરી : ૧૦૮
 મોઢેરા(રુ) : ૪, ટિં ૫૦, ટિં ૬૮, ૭૦, ૭૧, ૭૩, ૯૨
 મોઢેરાનું સ્થંભદિર : ૨૧૯
 મોણાવાડ : ૯૨
 મોરીગેડા : ૨૩૦
 મોતીશાહની ટૂંક : ૧૦૨, ૧૦૮
 મોતીસુખિયાની ધર્મશાળા (પાલીતાણા) : ૯૯
 મંકા : 'માકા' જુઓ
 મંગલપુર : ૧૫૬
 મંડપ : 'માંડવગઢ' જુઓ
 મંડલિકવિહાર : ૩૭
 મંડલી : ટિં ૫૦
 મંડોર : ૧૫૬, ૧૫૮, ૧૬૦, ૧૬૨, ૧૬૩, ૧૯૪, ૨૧૮, ૨૯૦, ટિં ૩૦૪
 મંડોવર : 'મંડોર' જુઓ
 મંદસોર : ટિં ૧૨૩
 મંદાકિની કુંડ : ૨૮૮
 માંડણ ગામ : ૨૦૨
 માંડવગઢ : ૧૯, ૨૧, ૪૧, ૪૪, ૭૩, ૯૨, ૯૫, ટિં ૧૨૩, ૧૬૦, ૧૮૮, ૨૭૯, ૨૯૪, ૩૦૦

માંડવપુર : 'મંડોર' જુઓ
 માંડ : 'માંડવગઢ' જુઓ
 માંડવપુર : 'માંડવપુર' જુઓ
 માંડવાડા : ૨૫૬, ૨૫૭
 માંડવી : ૧૨૫, ૧૨૭, ૧૪૦, ૧૪૧
 મુંજપુર : ૫૧, ૫૨, મુંડારા : ૨૧૪
 મુંગધ : ૧૩૮, ૨૯૯
 મુંડચત્ર-મુંગચત્રા : ૧૫૪, ૧૫૯, ૨૭૯ થી ૨૮૧, ૨૯૨
 મુંજિગ નગર : ૫૨

યક્ષપુર : ૨૧૪
 યક્ષવસતિ : ૧૮૭, ૧૯૨
 યશોનાગની વસતિ : ૯૪
 યશોવિજય જૈન ગુરુકુલ (પાલીતાણા) : ૯૯
 યશોવિજય સંસ્કૃત પાઠશાળા (મહેસાણા) : ૬૮
 યશોવિજય ઉપાં ૦ ની મૂર્તિ : ૯૯
 યોગિનીપુર-દિલ્હી : ૨૦૧

રથાવર્તનગ : ટિં ૧, ૧૧૬
 રણથંબોર : ૨૦૨
 રણમણની મોષ્ટી (ધર) ૮૫, ૮૬
 રણસિંહ દેવસી કચ્છીની ધર્મશાળા (પાલીતાણા) : ૯૯
 રતનટૂંક : ૧૪૨
 રતનત્રિલકપ્રાસાદ (કાવી) : ૨૧ થી ૨૩
 રતનપુર : ૧૮૦
 રતનપ્રભસરિની મૂર્તિ : ૨૪૮
 રતનમાલ : 'સિત્તમાલ' જુઓ
 રતનાવલી : 'રતેજ' જુઓ
 રહાવતાણ્ય : 'રથાવર્તનગ' જુઓ
 રાક્ષસ દ્વીપ : ૨૦૧
 રાજગૃહી : ૫૦
 રાજચંદ્રવિહાર : ૮૪
 રાજનગર : ૧૬૧
 રાજનગર જ્ઞાનભંડાર : ટિં ૧૨૩
 રાજપીપળા : ૨૯
 રાજપુર (અમદાવાદ) : ૮૨
 રાજપૂતાના : ટિં ૨૫, ૧૫૪, ૧૬૩, ૧૯૧
 રાજવિહાર પ્રાસાદ : ૨૮૫
 રાજસ્થાન : ૧૫૩, ૧૬૧, ૨૦૧
 રાણકપુર : ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૭ થી ૨૧૯, ૨૩૩

રાણા વાવ (પાણીતાણા) : ૯૯
 રાણી : ૨૦૪, ૨૧૪, ૨૨૦, ૨૨૨, ૨૨૫, ૨૨૬
 રાણીપુરા : ૨૯
 રાણીનાડા : ૩૦૩
 રાણી વાવ : ૫૯
 રાના મહાવીર-દયુગ્રી : ૨૦૬
 રાધનપુર : ૩૮, ૪૭, ૫૨
 રામપોળ : ૧૦૨
 રામસેન-રામસેનપુર : ૩૬, ૩૮ થી ૪૧, ૪૫, ૧૫૬
 રાયપાલ વિહાર : ૮૫
 રાયવિહાર (પાટણ) : ૫૭
 રાયલુતીર્થ (અલવર) : ૨૦૧, ૨૦૨
 રિપુંકસરીવિહાર : ૧૧૯
 રુદ્રમહાસય (મિદપુર) : ૬૬, ૬૭
 રૂણ : ૧૫૬
 રૂપપર : ૫૪ થી ૫૬
 રૂપેણ નદી : ૫૨
 રેવાકાંઠા : ૧૩૯
 રેવાનગર : ૧૧૬, ૧૩૦
 રેવતાગલ-રેવન(ક) : 'ગિરનાર' જુઓ
 રેવનકનગર : 'લુનાગઢ' જુઓ
 રેવતાચક્રાવતાર : 'ગિરનારાવતાર' જુઓ
 રોહિણી : ૨૫૮ થી ૨૬૧
 રોહિણીશેડ : 'સરપગંજ' જુઓ
 રોહિણીશાળાની પાગ : ૧૦૮
 રોક મંદિર : ૩૮
 રાંતકન-રાંતેજ : ૪૬, ૭૬
 લક્ષ્મણવિહાર-ચિંતામણિપાર્શ્વ જિનમંદિર (જેસલમેર) : ૧૬૬
 લક્ષ્મીત્રિલક પ્રાસાદ : ૧૧૮
 લઘુ કારમીર (ગિર) : ૪૧
 લચ્છીબાઇ મંદિર : ૧૮૫
 લલિતાસાગર : ૯૯
 લાખખારામ : ૫૬
 લાજ : ૨૭૪, ૨૭૫
 લાટ : ૩, ૧૮, ૨૫, ૨૬, ટિં ૯૪, ટિં ૧૨૬
 લાટપલ્લી-લાડોડા : ૨૦૦
 લાડલિલ-લાડોડા : ૬૦
 લાડુસર : ૧૫૧
 લારસાઈ : ૨૧૨
 લાલયાગ (જામનગર) : ૯૮
 લાહોર : ૨૩

લુણવસડી-લુણિગવસડી, હાણિગવસડી

૧૫૮, ૧૮૮, ૧૯૦, ૨૮૮, ૨૯૧

લુણી નદી : ૧૮૬

લુણી-દૈદાપાદ રેલ્વે : ૧૬૩

લોટાણા, લોટાણુક-લોટીપુરપતન : ૨૪૪

લોટણ પાર્શ્વનાથનું મંદિર (ભોઇ) ૨૧

લોદરી : ૨૫૨

લોહવા : ૧૬૪, ૧૭૧, ૧૭૨

લોલાણા : ટિં ૧૨૩

લોહિત્ય : ૧૦૦, ટિં ૧૩૧

લંકા : ૧૩૯ ૨૦૧

લોખ : ૪૬

લોખિદરા : ૨૯

લોકાગમણીય ભંડાર (જેસલમેર) : ૧૬૪

વસંતગઢ-વસંતપુર : ૧૫૫, ૨૩૩ થી

૨૩૬

વરુપાલ વિહાર : ૧૨૫

વઝા : 'વઝળીપુર' જુઓ

વાગઢ : ૧૭, ૬૦, ૧૪૫, ૧૯૦

વાગીચુ : ૧૫૯, ૨૩૮

વાઝખેરુ || 'બાઝેર' જુઓ

વાધસી ગામ : ૧૧૪

વાધસીચુ : 'વાગીચુ' જુઓ

વાઝનવાળા : ૨૮૨

વાટાપદલી : 'વડાસી' જુઓ

વાટેઝ : ૨૫૯

વાડીપુર ગામ : ૬૧

વાડીપુર(પાર્શ્વનાથ)મંદિર : ૧૦, ૬૦,

૬૧

વાઝક નદી : ૬૩

વામજ : ૬૫

વામનસ્થલી : 'વંધલી' જુઓ

વાલોરિયા ગામ : ૨૫૮

વાવ . ૪૦, ૪૨,

વાસા : ૨૫૭, ૨૫૮, ૨૭૩

વાસીયુ : ૯૫, ૨૦૫, ૨૬૭, ૨૬૯

વિક્રમપુર : ૧૫૬, ૧૯૯

વિજયકમલસુરિની મૂર્તિ : ૩૧

વિજયકોટ : ૩૦૪

વિજયચિનામણી પાર્શ્વનાથ ભં ૧૦ નો

દેવપ્રાસાદ . ૧૫

વિજયદેવ નામમૂર્તિ : ૨૧૨

વિજયદેવસુરિની પ્રાકૃષ્ઠ : ૧૧૩

વિજયદેવસુરિની છત્રી : ૧૩૬

વિજયપુર-વિભપુર : ૯૧

વિજયમહેન્દ્રસુરિની મૂર્તિ : ૨૭૪

વિજયરાજેન્દ્રસુરિ (આણસર ગમેલ) : ૩૭

વિજયરાજેન્દ્રસુરિની મૂર્તિ : ૨૩૮

વિજયરાજેન્દ્રસુરિનું સમાધિમંદિર : ૨૦૫

વિજયસેનસુરિની છત્રી : ૧૩૬

વિજયાનાંદસુરિની મૂર્તિ : ૩૧

વિ(વી)જપુર : ૩૩, ૬૦, ૭૧, ૮૦,

૯૦ થી ૯૩, ૨૦૦

વિમલવસડી(તિ) : ૭૮, ૧૦૩, ૧૩૦,

૧૬૩, ૨૮૮ થી ૨૯૧

વિમલાદિ-શતુબ્ય : ૧૨૮

વિરાટનગર : 'ધોળા' જુઓ

વિરાટનગરી : ૧૪૫

વિરૂચી-વિરોચી : ૨૭૦

વિસલનગર, વિસલપુર : 'વાસીયુ' જુઓ

વિહાર : ૧૫૩

વિભપુર (રાજસ્થાન) : ૨૦૬

વીરપદ્મી : 'વીરવાડા' જુઓ

વીરપદ્મી પાટણાળી (પાલોતાણા) : ૯૯

વીરમગામ : ૭૫

વીરમપુર : 'નાકોડા' જુઓ

વીરવાડા : ૨૬૭ થી ૨૬૯, ૨૭૩, ૨૭૫

વીરવાડાનો દરવાજો : ૨૭૨

વીરવિજયજીની મૂર્તિ : ૧૬

વીરલ્લી : ૨૭૦

વીસલરાયવિહાર : ૩૩

વીસાણ : ૨૨૫, ૨૨૬

વૃદ્ધિચંદ્ર મહારાજની મૂર્તિ • ૧૧૦

વેળસપુર : ટિં ૨૮

વેરાવળ : ૧૩૪

વેસાર : ૨૬૪, ૨૬૫

વેસારનો વાસ : ૨૬૫

વેઘનાથ મહાદેવ : ૨૦

વેશાર : ૧૮૮

વેરાટનગર : ૧૫૩

વંધલી : ૫૬, ૫૮, ૧૨૩, ૧૩૨, ૧૩૩

વંશવાસ : ૨૯૪

વાનપરાગઢ : 'વસંતગઢ' જુઓ

શકરપરા-જિનાલય : ૧૫

શકુનિકાવિહાર : ૪, ૨૬ થી ૨૮

શતુબ્ય-શેતુબ્ય : ૩, ૬, ૭, ૧૫, ૧૯,

૨૨, ૨૬, ૪૧, ૫૩, ૫૯, ૬૪,

૭૨, ૯૮, ૧૦૧, ૧૦૩, ૧૦૫,

૧૦૮, ૧૦૯, ૧૧૧, ૧૨૧, ૧૨૫,

૧૩૦, ૧૩૭, ૧૭૧, ૧૮૮, ૨૦૦,

૨૧૫, ૨૧૬, ૨૧૮, ૨૪૫

શતુબ્ય તીર્થનો ઉદ્ધાર • ૧૧૪

શતુબ્યની દૂક : ૨૧, ૯૭, ૧૩૧,

૧૪૨, ૧૪૪, ૧૬૫

શતુબ્યની પંચતીર્થો : ૧૦૯, ૧૧૧

શતુબ્યની વાત્રા-સપ્ત : ૯૭, ૧૧૬, ૧૬૦

શતુબ્યની રચના-અવતાર : ૩૨, ૮૫,

૧૧૨, ૧૨૫, ૧૨૬, ૨૧૧, ૨૧૩,

૨૨૬, ૨૫૦, ૨૬૪

શતુબ્યનો આરસપટ : ૧૬૬, ૧૬૮,

૨૧૬, ૨૪૮

શતુબ્યા-શેતુબ્ય નદી : ૯૮, ૧૦૮, ૧૦૯

શમીપારી : 'સેવાડી' જુઓ

શાકભરી-સાંભર : ૧૯૬, ૨૨૫

શાહપુર (સુરત) : ૩૧

વટપદ : 'વડોદરા' જુઓ

વઝગામ : ૭૪, ૩૦૧

વઝનગર : ૪, ૨૨, ૨૩, ૬૩, ૬૪, ૧૧૪

વઝવા (ભાવનગરનું પ્રાચીન સ્થળ) : ૧૧૨

વડોદરા ૧૦ થી ૧૯, ટિં ૨૧, ૮૦

વડોદરા-વિશ્વવિદ્યાલય-પુરાતત્ત્વવિભાગ : ૧૮

વઝાલ : ટિં ૧૨૦

વઝાલવી : ટિં ૧૬

વઝાલી : ૮૭, ૮૮

વઝાવસી : ટિં ૧૮

વઝાવસી : ૭૩

વઢવાણ : ૬૬

વઢિવાર : ૪૭, ટિં ૫૦, ટિં ૧૨૩

વણારસી : ૨૦૨

વધિલાટ : 'વેસાર' જુઓ

વનરાજવિહાર (પાટણ) : ૫૭

વિમલપુર-વલ્લભીપુર : ૧૧૪

વરકનકપુર, વરકનકનગર-વરકાણા : ૨૦૨,

૨૨૬, ૨૨૭

વરખડી (ધરાદ) : ૪૨

વરકોણા : ૧૬

વરમાણુ : ૯૨, ૨૯૨, ૨૯૯, ૩૦૭

વરુણચર્મા (વસતમા) : ૫૭

વર્ધમાનપુર : 'વટવાણ' જુઓ

વર્ધિપથક : શકિદાર-વર્ધિયર જુઓ

વલ્લભીપુર : ૫, ૫૬, ૧૧૪, ૧૧૫, ૧૩૪,

૨૨૨

વલ્લ : ૧૫૩

વશિષ્ઠાગ્રમ : ૨૮૮

વસઈ : ૧૩૦, ૧૩૮

શિવગંજ : ૨૩૭
શિવપુરી-જૂનું સિરોહી : ૨૪૬
શિખિ-ચિતોડ : ૧૫૩
શિહોર : ૬
શુકરાજની મૂર્તિ : ૧૦૨
શુષ્કરાષ્ટ્ર : ૧૨૯
શક્તપાણિ યક્ષની સ્થાપના : ૯૬
શેખ જોધની મસ્જિદ (પાટણ) : ૬૩
શેખ ફરીદની દરગાહ (પાટણ) : ૬૩
શેખુપીર : ૯૨
શેલકાચાર્યની મૂર્તિ : ૧૦૨
શંખલપુર-શૃંખલપુર : 'સલખણપુર' જુઓ
શંખેશ્વર-શંખપુર : ૪૫, ૪૭, ૪૯, ૫૨, ૭૪
શંખેશ્વર મહાતીર્થ : ટિં ૪૬, ટિં ૪૭, ટિં ૪૯

શૃંખલા પદા-સાંકલિયા પદા : ૧૨૦

શ્રવવાણા ગામ : ૧૨૨
શ્રીમાલ : 'ભિન્નમાલ' જુઓ
શ્રીસ્થાન : 'સિદ્ધપુર' જુઓ
શ્વેતપાટી : 'સેવાડી' જુઓ

સખલાસર ગામ : ૧૦૯
સગાળપોળ : ૧૦૨
સગાળવસાહિબ : ૧૪
સજ્જનનરોડ : ૨૩૨, ૨૩૫, ૨૩૯, ૨૪૧, ૨૪૨, ૨૪૪ થી ૨૪૬, ૨૬૭, ૨૭૦, ૨૭૫, ૨૭૬
સતીવાવ (પાલીતાણા) : ૯૯
સત્યપુર : 'સાચોર' જુઓ
સત્યપુરીયા(રા)વતાર : ૧૦૦, ટિં ૧૨૬, ૩૦૫

સપાદલક્ષ : ૧૫૩, ૧૬૦, ૧૯૬
સમશિક્ષાવિહાર : 'શકુનિકાવિહાર' જુઓ
સમણીવિહાર પટ્ટ : ૨૮૭
સમેતશિખર-શૈલ : ૩૦, ૧૦૯, ૧૮૮
સમેતશિખરનો પટ્ટ : ૭૫
સમેતશિખરનો ભાવ-દસ્ય-રચના અવતાર : ૧૦૧, ૧૦૬, ૧૧૨, ૧૨૩, ૧૨૫, ૧૫૧, ૨૧૬, ૨૨૬
સમેલા (તળાવ) : ૬૩
સરસપુર : ૯, ૧૨
સરલીનું જંગલ : ૨૧૧
સરસ્વતી નદી : ૫૬, ૬૬
સરપગંજ : ૨૫૩, ૨૫૭, ૨૫૮, ૨૯૫

સરોત્રા-સીડોત્તરિ : ૩૪, ૩૫
સર્વજિતપ્રાસાદ : ૨૧ થી ૨૩
સર્વતોલક મંદિર : ૧૯, ૨૦
સર્વદેવસૂરિ-મૂર્તિ : ૩૩
સલખણપુર : ૧૫, ૭૨, ૭૩
સલમકોટ : ૧૫૦
સવાલક્ષ : 'સપાદલક્ષ' જુઓ
સહસાવન : ટિં ૧૨૦
સહસક્રૂટની રચના : ૨૧૬
સહસલિંગ-તળાવ : ૫૯
સહુજ : ૧૩
સાધરાવ : ૧૫૯
સાધરાવ અરટ : ૨૩૨
સાકરવસહી : ૧૦૭
સાચોર-સાચકર : ૪૨, ૯૨, ૧૫૫, ટિં ૧૬૨, ૨૦૦, ૨૯૪, ૩૦૧, ૩૦૩ થી ૩૦૫
સાહી : ૩૦૧
સાણવાડા-જૂનું : ૨૫૧
સાણવાડા-નવું : ૨૫૧, ૨૭૫
સાતસેણ : ૩૦૧, ૩૦૩
સાદડી : ૮, ૨૦૭, ૨૧૪
સાગરમતી નદી : ૭
સામલિયા : ટિં ૧૨૩
સારંગપુર : ૨૧૮
સાયર જિનવસહી : ૨૨૨
સાલાકુંડ : ૧૦૨
સાલેર : ૨૧૮
સાહિલવાડા : 'સેલવાડા' જુઓ
સિદ્ધપાત્રની વસતિ : ૫૮
સિદ્ધપુર : ૬૬, ટિં ૬૮
સિદ્ધપુરનો અગ્રુખપ્રાસાદ 'રાજવિહાર' : ૨૧૪
સિદ્ધવડ (જૂની તળેટી) : ૧૦૯
સિદ્ધવિહાર : ૬૬
સિદ્ધશિલા : ૧૦૯
સિરણુવા પર્વત : ૨૪૬
સિરિમાલ-શ્રીમાલ : 'ભિન્નમાલ' જુઓ
સિરોહી : ૩૧, ૧૫૯, ૨૪૫ થી ૨૪૭, ૨૪૯, ૨૫૦, ૨૬૭, ૨૭૧, ૨૭૩, ૨૭૫, ૨૭૬, ૨૯૭ થી ૨૯૯, ૩૦૩
સીકરા : ૧૪૬
સીતાપુર : ૭૩
સીટરક : 'સીતેરા' જુઓ
સીવાણા : ૨૩૨
સીવેરા : ૨૬૬

સુકડી નદી : ૧૮૭
સુદર્શન તળાવ : ૧૧૮
સુથરી : ૧૪૧, ૧૪૨
સુધર્મસ્વામીની મૂર્તિ : ૧૧૦
સુમતિનાથ વસતિકા : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
સુમાત્રા : ૧૩૯
સુરક : 'સોરક' જુઓ
સુરત : ૨૯, ૩૦, ૩૨, ૬૪, ૯૩, ૯૯, ૧૦૨, ૧૦૭
સુવર્ણગિરિ : 'જલોર' જુઓ
સુબ્રહ્મા : ૪૨
સુશુક : ૭૧
સુરજકુંડ : ૧૦૩
સુરા સાલાનો પાણિયો : ૩૮
સુર્યપુર : 'સુરત' જુઓ
સેદી નદી : ૧૪
સેરિસા : ૬૫, ૭૭ થી ૭૯, ૮૨
સેલવાડા : ૨૯૨, ૨૯૮, ૨૯૯
સેલા ગામ : ૨૦૬
સેવાડી : ૧૫૮, ૨૧૦, ૨૧૧, ૨૧૬
સેસત્રી : ૨૧૧
સંબદ્ધપુરા (સુરત) : ૩૨
સોનપુર : 'સેરિસા' જુઓ
સોનાણા : ૨૧૬
સોપારક : ૭૮
સોમેશ્વર પાટણ-પ્રભાસપાટણ : ૧૩૪
સોમેશ્વર : ૩૦૪
સોરક : ૪, ૨૬, ૧૨૦, ૧૨૩, ૧૩૨, ૧૩૯, ૩૦૪
સૌરાષ્ટ્ર : ૩, ૪, ૫૮, ૯૮, ૧૧૨, ૧૧૪, ૧૧૬, ૧૧૮, ૧૨૦, ૧૨૩, ટિં ૧૨૬, ૧૨૯, ૧૩૧
સંખપુર : 'સલખણપુર' જુઓ
સંખવાલી ગામ : ૨૩૦
સંગ્રામ સોનીની ટૂંક : ૧૨૩
સંધપુર : ૯૦
સંડેર : ૭૧, ૯૦
સંડેર્ય : 'સાંડેરાવ' જુઓ
સંડેલાવ તળાવ : ૧૯૦
સંપ્રતિ મહારાજની ટૂંક : ૧૨૭
સાંકળી ગામ : ૧૨૦
સાંડેરાવ : ૧૫૮, ૧૮૦, ૨૦૭, ૨૧૨, ૨૧૩
સાંતપુર : ૨૭૭
સાંવલેરી-ચાસુડેરી : ૨૬૬
સિંધ : ૨૪, ૬૪, ૭૩

સિદ્ધલ્લીપ : ૨૮

મુંદરેત્ર તપર : ૧૧૭

મુંદાની પદાંતી : ૨૧૦

સ્તંભનકાવ્યાર : ૧૦૦, ટિં ૧૨૬

સ્તંભન પાર્થનાથ : ૧૪, ૬૦

સ્તંભપુર : 'ખંભાન' જુઓ

પરેરક : 'સરિશવ' જુઓ

હાથકંપ : 'હાથવ' જુઓ

હનુમાન દાર : ૧૦૨

હાસિહિંદુ દેરું : ૯, ૧૨

હણા : ૨૬૬ થી ૨૯૯

હયુદી-હાથિંડી : ૧૫૬, ૧૫૮, ૨૦૮ થી ૨૦૯

હમીરગઢ-હમીરપતન-હમીરપુર : ૨૭૬

હરજી ખાંડ મરિજાદ : ૧૯૧

હર્ષપુર-હસિટિયા : ૨૦૪

હસ્તગિરિ : ૧૦૬

હસ્તકુંડી : 'હયુદી' જુઓ

હાથમા : ૧૮૩

હાથવ : ૪

હારીજ : ટિં ૪૬, ૫૦, ૫૧, ટિં ૫૫

હાથાર : ૯૮

હિરપથપુર : 'ખેડખા' જુઓ

હીમવસડી : ૧૦૭

હીરવિજયપુરની મૂર્તિ : ૧૯૧, ૨૪૮

હીરાખાઈનો કુંડ : ૧૦૨

હીરા ભાગોળ (સોર્ષ) : ૨૦

હેમવંશપુરની મૂર્તિ : ૧૧૦, ૧૨૨, ૧૫૧

હંડઉદા : 'હણા' જુઓ

હર્ષવિજયપુરની મૂર્તિ : ૩૧

હર્ષવિજયપુર મ. નો શાસ્ત્રમંદાર : ૧૯

હર્ષવપુર : ૭૩

હર્ષવેશ્વર તળાવ : ૮૩

હસિટિયા : ૨૦૪

હિંદ-હિંદુતાન : ૩૦, ૨૦૩, ૨૧૭

હીંગલાજ માતાનો દરો : ૧૦૨

★

વર્ગ ૩ : જૈન આચાર્યોદિ મુનિવરોની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અર્ધમુલા : ૧૦૨

અર્જુનલેવશ્વરિ : ૨૯૯

અર્જુનપ્રભશ્વરિ : ૯૧

અર્જુનસિંહશ્વરિ : ૬૦

અર્જુનદેવ : ૮૫

અર્જુનપદ્મશ્વરિ (નવગીરિદેવ) : ૧૪, ૨૭, ૬૦, ૯૪

અર્જુનપદ્મશ્વરિ (મધ્યધારી) : ૧૫૬, ૧૯૭

અર્જુનપદ્મશ્વરિ : ૨૫૨

અર્જુનપદ્મશ્વરિ : ટિં ૮૪

અર્જુનપદ્મશ્વરિ (વિદ્યુક્રમાણ) : ૯૫

અર્જુનપદ્મશ્વરિ : ૩૩

અર્જુનપદ્મશ્વરિ : ૨૬૧

આર્જુનવિભવશ્વરિ : ૮૩, ૧૩૮

આનંદશ્વરિ : ૩૩

આનંદશ્વરિ ભદ્રાશક : ૨૧૧, ૨૬૧

આર્ધ કાલક : ૨૫

આર્ધગુપ્તશ્વરિ (અંચ) : ૨૮૨

અર્ધશ્વરિ : ૨૧૨, ૨૨૨

ઉત્તમનાભ ગણિ : ૧૬૭

ઉત્તમપ્રભશ્વરિ : ૧૩૮, ૧૭૭

ઉત્તમપ્રભશ્વરિ : ૨૦૫

ઉદ્યોતનપ્રશ્વરિ (દાસિવપત્રિક) : ૫, ટિં ૩૯, ૬૦, ૬૧, ૬૪, ૧૫૫, ૧૭૭, ૧૮૮, ૧૯૩

ઉવપાલી મુનિ : ૧૦૨

કાશ્યપશ્વરિ : ૧૭૪, ૨૮૧

કક્રશ્વરિ (કાર્તિકમંચીવ) : ૩૩

કક્રશ્વરિ ટિં ૧૭૩, ૧૮૩

કક્રશ્વરિ : ૨૮૦

કનકશેખર ઉપાં : ૧૮૪, થી ૧૮૬

કનક મુનિ : ૧૫૬, ૧૯૮

કનક (ગણ) : ૧૦૯

કમલકીર્તિ (દિગં) : ૪૫

કમલપ્રભશ્વરિ : ૮૮

કમલપ્રભશ્વરિ (વાં) : ૧૬૭

કમલપદ્મશ્વરિ યતિવર્ધ : ૯૬

કમ્પાણવિજયશ્વરિ : ૫૮, ૬૪, ટિં ૧૮૯

કમ્પાણસામ્રાજ્યશ્વરિ : ૯૭, ૨૦૨

કાલકાચાર્ય (ગાથા) : ૧૧૪

કાલકશ્વરિ : ૧૩૧, ૧૩૨

કીર્તિરત્નશ્વરિ : ૧૬૭, ૧૮૫

કુમારગણિ કવિ : ૯૨

કુમ્ભવંશ (દિગં) : ૫૮

કુલવંશ : ટિં ૧૪

કુલવંશનગણિ : ૬૭

કુલ મુનિ : 'કુલ મુનિ' જુઓ

કેસરેશ્વરિ : 'વામુદેવાચાર્ય' જુઓ

ક્રમી (ગણ) : ૨૮૧

કેસરવિજય : ૨૨૯

દામાકાચાર્ય : ૧૮૧

દામાચાર્ય : ૧૮૬

પદ્મચાર્ય : ૨૫, ૨૬, ૧૪૬

જલુનદન ગણિ : ૧૮૩

ગિરનાજ મુનિ : ૧૮૩

ગુણવંશ (દિગં) : ટિં ૧૫૬, ૧૯૬

ગુણવંશશ્વરિ : ૭૨

ગુણવિજય : ૭૨

ગુણવંશશ્વરિ : ૪૩

ગુણસિરિ-ગુણથી : ૧૨૨

ગોપાલ કવિ : ૧૯૬

ગદ્યશ્વરિ : ૩૦૨

ગુણવિજયશ્વરિ : ૪૬

ગિદ્ધાનદેવ : ૧૨૦

ગિરજા મુનિ : ૧૦૮

ગંધર્વક (ઉપાં) : ૯૨

ગંધર્વશ્વરિ (પૌર્ણ) : ૨૭૯

ગંધર્વશ્વરિ : ૧૪, ૨૬, ૯૪

ગાંધર્વશ્વરિ : ૧૫, ૯૧, ૨૧૮

ગાંધર્વશ્વરિ : ૬૦, ૬૨, ૧૫૫, ૩૦૨, ૩૦૪

ગાંધર્વશ્વરિ : ૨૯૪

ગાંધર્વશ્વરિ : ૨૦૫

ગાંધર્વશ્વરિ (વાં) : ૮૪

ગાંધર્વશ્વરિ : ૨૧૪

ગાંધર્વશ્વરિ : ૪૩, ૧૮૧

ગાંધર્વશ્વરિ : ૭૪

ગાંધર્વશ્વરિ ગણિ : ૨૨૮

ગાંધર્વશ્વરિ ગણિ : ૧૬૨

ગાંધર્વશ્વરિ : ૧૫, ટિં ૧૯, ૨૭, ૧૫૫, ૧૫૬, ૧૬૮, ૧૯૮, ૨૨૮

જ્ઞાનદંડસૂત્રિ : ૧૨૬, ૨૨૬, ૨૭૧, ૨૭૨
 જયંતવિજયપદ્ય : ૬૦ ૫૫, ૪૬, ૬૦
 ૪૭, ૬૦ ૭૫, ૮૮, ૧૪૮, ૧૮૧,
 ૬૦ ૨૬૦, ૨૬૩, ૨૬૫
 જસકુશલ : ૨૩૫, ૨૩૬
 જસિયા-યશોભદ્રસૂત્રિ : ૨૨૩
 જિતસાગરપદ્ય : ૧૫૨
 જિનકીર્તિસૂત્રિ : ૧૧૭
 જિનકુશળસૂત્રિ : ૫૯, ૬૦
 જિનચંદ્રસૂત્રિ (જૈન ગા) : ૯૪
 જિનચંદ્રસૂત્રિ (ખર૦) : ૩૭, ૬૦, ૭૨,
 ૧૨૨, ૧૪૯, ૧૮૨, ૧૯૦, ૧૯૭,
 ૨૦૪
 જિનચંદ્રસૂત્રિ (ખર૦) : ૬૦
 જિનચંદ્રસૂત્રિ (ખર૦) : ૬૧, ૧૬૩, ૧૬૭,
 ૧૬૯, ૧૮૫, ૧૯૫, ૨૦૧, ૨૦૨,
 ૨૫૦
 જિનચંદ્રસૂત્રિ (ખર૦) : ૧૮૫
 જિનતિલકસૂત્રિ : ૧૭, ૭૮, ૯૨, ૨૦૭
 જિનદત્તસૂત્રિ : ૬૦, ૯૪, ૧૮૬, ૨૦૩
 જિનદાસ ગણિ : ૧૭૭
 જિનદેવસૂત્રિ : ૧૬૩
 જિનપતિસૂત્રિ : ૩૭, ૬૦, ૮૪, ૨૦૩
 જિનપદ્મસૂત્રિ : ૬૦, ૧૮૧, ૧૮૬
 જિનપ્રભાસૂત્રિ : ૩૬, ૬૦, ૯૨, ૧૨૨,
 ૧૮૨
 જિનપ્રભસૂત્રિ : ૧૭, ૨૬, ૭૦, ૭૮,
 ૯૪, ૯૮, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૨૧,
 ૧૩૦, ૧૩૪, ૧૯૬, ૨૮૮, ૨૯૩,
 ૨૯૫, ૩૦૩, ૩૦૫
 જિનભદ્ર ગણિ ક્ષમાશ્રમણ : ૫, ૧૧૫
 જિનભદ્રસૂત્રિ : ૬૧, ૧૧૧, ૧૧૮, ૧૬૭,
 ૧૬૯, ૧૯૪
 જિનમહેન્દ્રસૂત્રિ : ૧૭૧
 જિનમાણિક્યસૂત્રિ : ૬૧
 જિનરાજસૂત્રિ (રાજસમુદ્ર વા) : ૬૧,
 ૧૧૮, ૧૬૬, ૧૭૧, ૧૭૨, ૧૯૩
 જિનસમિધસૂત્રિ : ૬૧
 જિનવર્દનસૂત્રિ : ૧૬૬
 જિનવલ્લભસૂત્રિ : ૬૦, ૧૯૯
 જિનસમુદ્રસૂત્રિ : ૬૧, ૧૬૯
 જિનસિંહ (ધ) સૂત્રિ : ૬૧, ૧૬૩, ૧૭૨,
 ૨૦૨
 જિનસુખસૂત્રિ : ૧૭૦
 જિનહર્ષગણિ : ૧૨૫, ૧૨૮
 જિનહર્ષસૂત્રિ : ૧૫૪, ૧૬૩

જિનહંસસૂત્રિ : ૬૧
 જિનેન્દ્રસૂત્રિ : ૧૧૧, ૧૨૨, ૧૮૦
 જિનેશ્વરસૂત્રિ : ૩૬, ૩૭, ૬૦, ૯૬, ૯૩
 જિનેશ્વરસૂત્રિ ૫૭, ૬૦, ૬૦ ૧૮૮
 જિનેશ્વરાચાર્ય : ૯૬
 જિનોદયસૂત્રિ : ૬૧, ૧૧૧
 જૈનન દેવપદ્ય યતિ : ૧૧૯
 જ્ઞાનકુશળ : ૨૩૫
 જ્ઞાનચંદ્રસૂત્રિ : ૨૯૦
 જ્ઞાનવિમલસૂત્રિ : ૨૧૫, ૨૧૭, ૨૨૬,
 ૨૨૮, ૨૪૭, ૨૭૩, ૩૦૭
 કુંગરસી યતિ : ૧૬૪
 કંક મદાત્મા : ૧૩૧
 નત્તકુશલ મુનિ : ૧૩૮
 નત્તવાચાર્ય : ૧૫૫
 નિલકપ્રભસૂત્રિ : ૨૪૦
 ત્રિલોકસાગરપદ્ય યતિ : ૨૦૬
 દયારત્ન મુનિ : ૧૯૫
 દયાવર્ધન ગણિ : ૧૯૮
 દર્શયિજ્ઞપદ્ય-ત્રિપુટી : ૬૦ ૧૧૪
 દીપવિજયપદ્ય કવિ : ૨૨
 દેમાનિ ગણિગ્રી : ૬૨
 દેવમુખાચાર્ય : ૧૫૫, ૧૫૬
 દેવચંદ્રસૂત્રિ : ૪૪, ૫૨, ૫૭, ૬૦
 દેવચંદ્રસૂત્રિ : ૪૯, ૬૨, ૯૬
 દેવચંદ્રસૂત્રિ ૬૦ ૫૭
 દેવનિલકસૂત્રિ : ૨૩૦
 દેવદત્તપુત્ર : ૧૭૪
 દેવપ્રભસૂત્રિ : ૧૧૩
 દેવગદ્ધસૂત્રિ : ૨૮, ૯૧
 દેવધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ : ૫, ૧૧૪, ૧૧૫
 દેવવિજય : ૧૧૩
 દેવગોખરસૂત્રિ : ૧૮૪, ૧૮૫
 દેવસુંદર-ધર્મચરસૂત્રિ : ૨૨૨
 દેવસુંદરસૂત્રિ : ૨૧૮
 દેવસૂત્રિ-દેવાચાર્ય વાદી : ૭, ૨૦, ૫૮,
 ૮૮, ૯૪, ૧૫૬, ૧૭૫, ૧૮૯, ૧૯૬,
 ૧૯૯, ૨૨૫, ૨૮૫, ૨૮૬, ૩૦૧
 દેવાનંદસૂત્રિ : ૧૫૫
 દેવેન્દ્રગણિ-તેમિચંદ્રસૂત્રિ : ૯૪
 દેવેન્દ્રસૂત્રિ : ૧૫, ૭૮, ૧૪૯, ૧૫૦,
 ૨૧૮

દ્રાવિડ : ૧૦૦
 ધનુદેવ : ૧૭૫
 ધનુદેવ પં. ૨૩૯
 ધનુદેવ મદનદ : ૧૭
 ધનુદેવ કુપાઠ : ૧૮૬
 ધનુદેવસૂત્રિ : ૬૩, ૧૦૦, ૨૭૮
 ધર્મકીર્તિ મુનિ : ૧૯૮
 ધર્મશિલ્પસૂત્રિ : ૬૧, ૧૧૪, ૧૪૯, ૧૫૦,
 ૧૫૬, ૧૯૬, ૨૮૮
 ધર્મદેવ (કુપાઠ) : ૯૪
 ધર્મનિધાન મુનિ : ૧૯૮
 ધર્મરાજસૂત્રિ ૧૪૨૬ : ૧૭૩
 ધર્મસાગર કુપાઠ : ૧૫૪, ૧૯૬,
 ૨૨૮, ૨૨૯, ૨૮૫
 ધર્મચરિત્રપદ્ય : ૧૧૨, ૧૧૩, ૧૨૬
 નગર્ણિ ગણિ : ૧૬૧
 નગસૂત્રિ : ૨૩૬, ૨૩૭, ૨૮૦
 નમિ : ૧૦૦
 નપદ્મચ : ૨૩૫, ૨૩૬
 નપદ્મગોદ : ૧૭૧
 નાગાર્જુન : ૬૮, ૧૧૬, ૧૩૧
 નાગાર્જુનસૂત્રિ : ૨૭૧
 નેમિચંદ્રસૂત્રિ : ૯૪
 નેમિચંદ્ર ભંડારી : ૬૦
 ન્યાયવિજયપદ્ય (ત્રિપુટી) : ૧૭, ૮૦
 પદ્મશંખર કુપાઠ : ૧૮૫
 પદ્મચંદ્ર ગણિ : ૨૨૫
 પદ્મપ્રભ યતિ : ૨૦૩
 પાદકેતનસૂત્રિ : ૨૬, ૯૮, ૧૦૦, ૧૦૧,
 ૧૧૬, ૧૩૧, ૨૭૧
 પાર્શ્વચંદ્રસૂત્રિ : ૧૯૯
 પાર્શ્વદેવ મુનિ : ૨૬૬
 પાર્શ્વલગણિ : ૨૭
 પુષ્પનિલકસૂત્રિ : ૪૩
 પુષ્પવિજયપદ્ય : ૧૬૪
 પૂર્ણકેશસૂત્રિ : ૪૦
 પૂર્ણચંદ્ર કુપાઠ : ૨૦૯
 પૂર્ણચંદ્રસૂત્રિ : ૧૭૮
 પૂર્ણદેવાચાર્ય : ૧૮૯
 પૂર્ણભદ્રસૂત્રિ : ૪૦
 પુંડરીક તપસ્વી : ૧૦૦
 પ્રતાપરત્નપદ્ય યતિ : ૨૧૧
 પ્રતિજ્ઞાસોમ : ૧૪૯

પ્રભુભક્તિ : ૯૬, ૧૩૬
પ્રસ્તાવકાશ : ૨૮
પ્રેમસાગર ગણિ : ૨૩૫

અપ્યમહિમ્નિ : ૩૯, ૭૦
અલિપ્તકાશ : 'વાસ્તવવાચ્ય' જુઓ
આશ્વમેધ પં : ૨૩૯
આદ્યપદ : ૧૦૦
ભુગણિ : ૧૫૫
ભુદિસાગર : ૫૭, ટિં ૧૮૮
ભુદિસાગર : ટિં ૧૪, ૯૩

અર્ચક આચાર્ય : ૯૧

ભટ્ટકાર્તિક : 'અપ્યમહિમ્નિ' જુઓ
ભટ્ટાદ્યુરવાસી : ૧૦૨, ૨૮૮
ભટ્ટેશ્વરવાચ્ય : ૧૮
ભાવતલકાશ : ૫૩, ૭૪
ભાવદર્શ : ૧૨૪, ૧૮૬
બીમ પં ૧૧૩
બુદ્ધવચનકાશ : ૧૪૯, ૧૫૦
બુદ્ધવચનકાશ : ૧૯, ૬૧
બુદ્ધ્યુ ભટ્ટરક દિગંધર : ૮૪

મણિવિનયગણિ : ૨૨૯
મણિવિનય : ૯૧
મણિવિનયકાશ : ૫, ૨૫, ૨૬, ૧૧૪
મણિવિનય પં : ૧૬૩, ૨૦૫, ૨૧૫, ૨૪૭, ૨૮૦
મણિવિનયકાશ : ટિં ૧૬૭, ૧૮૪
મણિવિનય (નાગેશ્વર) : ૨૯૬
મણિવિનય : (અર્ચક) ૧૫૪, ૧૮૭, ૨૭૧, ૨૭૨, ૨૮૧
મણિવિનય : ૧૩૮, ૨૨૨, ૨૪૧, ૨૫૨
મણિવિનય (પ્રાપ્ત) : ૨૬૬, ૨૭૪
માનવદેવકાશ : ૯૨, ૧૨૬, ૧૫૫, ૨૨૫, ૨૨૬

મુનિવચનકાશ : ૨૦, ૮૮, ૧૫૬, ૨૨૫,
મુનિવચન ઉપાં : ૩૪
મુનિવચનકાશ : ૧૯, ૩૯, ૬૪, ૭૩,
૮૫, ટિં ૧૫૬, ૨૨૯, ૨૮૦

મેયોપ : ૧૦૦
મેયોપ ભટ્ટરક પદિ : ૩૦૨
મેયોવિનય ઉપાં : ૨૦૨, ૨૪૯
મેયોવિનય : ટિં ૧૪, ૧૩૪, ૧૮૭
મેયોવિનય પં : ૧૮૬

મેદ કવિ : ૨૧૪ થી ૨૧૬, ૨૨૮,
૨૩૯, ૨૪૦, ૨૪૬, ૨૪૭, ૨૬૯,
૨૭૮, ૨૭૯, ૩૦૧, ૩૦૬

મોહન મુનિ : ૧૩૮
મોહનકાશવર મહારાજ : ૨૫૧
મહાદેવ સેકાંતિક : ૭૦
મહા મહાર : ૧૫૫, ૧૫૬
મનીન્દ્રકાશ : ૪૪, ટિં ૧૮૬
મહાશ્વર : ૮૮
મહાશ્વર : ભટ્ટા : ૧૮૪, ૧૮૫
મહાશ્વર : ૧૭૫, ટિં ૧૮૭, ૨૦૬,
૨૧૧, ૨૧૨, ૨૨૨, ૨૨૩, ૨૨૫
મહાવિનય ઉપાં : ૨૦

રાજકવિ મુનિ : ૨૦૨
રાજકવિ : ૧૩૯
રાજકવિ વચન : ૧૬૩
રાજકવિ મુનિ : ૨૭૪
રાજકવિ મુનિ : ૬૦
રાજકવિ : ૨૦૨
રાજકવિ ઉપાં : ૨૦૯
રાજકવિ (અર્ચક) ૨૮૭
રાજકવિ : (ઉપકેશ) ૧૫૪, ૧૭૩,
૧૭૭, ૨૨૮

રાજકવિવાચ્ય : ૧૭૪
રાજકવિ ગણિ : ૨૮૦
રાજકવિ : ટિં ૧૯૭, ૨૭૭
રાજકવિ : ૩૦
રાજકવિ : ૫૬, ૧૧૭, ૧૧૯
રાજકવિ : ટિં ૫૭, ૫૮
રાજકવિવાચ્ય : ૧૮૯
રાજકવિ : ૧૫૫, ૨૨૫, ૨૨૬
રાજકવિ પદિ : ૧૯૯
રાજકવિ પં : ૧૧૩
રાજકવિ વચન : ૨૦૧, ૨૦૨
રાજકવિ : ૧૨૪

રાજકવિ (નાગેશ્વર) : ૨૭, ટિં ૦૬૪
રાજકવિ : ૧૬૩
રાજકવિ પદિ : ૯૯
રાજકવિ ઉપાં : ૩૭, ૯૨
રાજકવિ ઉપાં : ૨૮૦
રાજકવિ : ૮૪, ૮૬, ૨૬૨,
૨૬૫, ૨૬૪
રાજકવિ : ૬૭

રાજકવિ : ૫૪, ૫૫, ૫૯, ૬૧
રાજકવિ : ૬૫, ૭૮, ૭૯, ૨૨૩

રાજકવિ : ૨૫
રાજકવિ : ૮૧, ૧૦૧, ૧૫૪
રાજકવિ : ૫, ૩૯, ૪૧, ૬૪
રાજકવિ (સપ્ત) : ૨૮૭
રાજકવિ : ૪૯, ૬૦, ૮૮
રાજકવિ : ૧૦૦
રાજકવિ : ૧૦૨
રાજકવિ : ૧૫૬, ૧૭૪, ૨૦૭ થી
૨૦૯, ૨૨૩,

રાજકવિ : ૪૩
રાજકવિ : ૧૧૩
રાજકવિ : ૧૫, ૧૭૯
રાજકવિ : ૧૨૩, ૧૨૪
રાજકવિ : ૧૩૮
રાજકવિ : ૩૫, ૮૩, ૮૫, ૯૭, ૧૭૯,
૧૯૨, ૨૨૫, ૨૨૭, ૨૪૮, ૨૬૪
૨૮૬, ૨૮૭

રાજકવિ : ૮૯, ૧૦૨
રાજકવિ : ટિં ૬૪, ટિં ૬૭,
૯૬, ૧૧૮, ૧૫૧
રાજકવિ : ૬૫, ૮૦, ૯૦, ૧૦૯,
૧૬૫

રાજકવિ : ૧૧૧
રાજકવિ : ૪૮, ૨૨૮, ૨૫૩
રાજકવિ : ૧૧૩, ૨૨૪
રાજકવિ : ૩૦૨
રાજકવિ : ૧૯૨, ૨૨૯
રાજકવિ : ૨૨૭
રાજકવિ : ૨૨૭
રાજકવિ : ૧૩
રાજકવિ : ૨૭૮
રાજકવિ : ૨૬, ૩૫, ૧૪૪, ૧૫૧,
૧૮૭, ૨૨૯, ૨૬૯

રાજકવિ : ૨૦૦, ૨૬૧
રાજકવિ : ૧૬, ૧૯, ૨૨, ૨૩,
૪૯, ૫૩, ૭૯, ૧૨૦, ટિં ૧૨૧
ટિં ૧૨૬, ૧૩૮, ૧૪૮, ૧૪૯,
૨૦૫, ૨૨૧, ૨૪૭, ૨૪૯, ૨૫૦

રાજકવિ : ૧૩૯
રાજકવિ : ટિં ૧૧૮
રાજકવિ : ૬૫
રાજકવિ : ૬૧
રાજકવિ : ૧૩૮

વિનયપ્રભ ઉપા૦ : ૪૧, ૯૫, ૯૬,

૧૩૬, ૧૩૮

વિનયપ્રભસૂરિ : ૭૩

વિનયસિંહસૂરિ : ૬૨

વિનયમુંદર ગણિ : ૧૯૬

વિશાલમુંદરસૂરિ : ૧૯૯

વીરગણિ : ૧૭, ૫૭, ૧૭૮, ૨૭૮

વીરપ્રભસૂરિ : ૨૬૮, ૨૬૯

વીરભદ્ર આચાર્ય : ૧૫૫, ૧૮૮

વીરાચાર્ય : ૪૫

વૃદ્ધદેવસૂરિ : ૧૫૪, ૨૨૮, ૨૨૯

વૈરસ્વામી : ૧૦૦

શાલિભદ્રસૂરિ : ૧૭, ૩૩, ૩૬, ૭૬,

૨૨૨, ૨૨૫

શિવચંદ્રગણિ : ૧૫૫, ૧૭૭

શીલગુણસૂરિ : ૫, ૬૦, ૫૨, ૫૬, ૫૭, ૬૨

શીલદેવસૂરિ : ૬૨

શીલભદ્રગણિ : ૨૭

શીલભદ્રસૂરિ : ૧૫૬, ૧૯૬

શીલવિનયજી પં૦ : ૬, ૧૬, ૨૭, ૩૯,

૪૦, ૧૩૭, ૧૭૯, ૨૦૨, ૨૦૭,

૨૧૪, ૨૨૬, ૨૨૮, ૨૪૬, ૨૭૯,

૨૬૪, ૨૬૬

શીલાંકાચાર્ય : ૬૯

શુભચંદ્રગણિ : ૧૭

શાંતિકુશલ : ૨૦૨

શાંતિચંદ્ર ઉપા૦ : ૮૪

શાંતિભદ્રસૂરિ : ૩૯, ૪૦, ૨૦૮

શાંતિસાગરસૂરિ : ૧૧, ૨૨૧

શાંતિસૂરિ વાદિવેતાજી : ૪૧, ૨૨૧

શાંતિસૂરિ : (નાગે૦) ૨૯૧

શાંતિસૂરિ (કુંજ૦) : ૧૨૨

શાંતિસૂરિ : (સંડેર૦) ૨૧૨, ૨૨૨

શાંતિસૂરિ : (સંડેર૦) બીજા ૨૨૨, ૨૪૨

શ્રીશાંતિસૂરિ (નાણ૦) : ૨૬૫

શાંતિસૂરિ : ૫૬, ૨૩૧

શાંતિસૂરિ : ૨૭૩

શાન્ત્યાચાર્ય : ૯૧, ૨૦૮, ૨૬૭

સચ્ચૂ ગણધર : ૧૬૯

સત્યાવિનય પં૦ : ૧૫૧

સમયમુંદર ઉપા૦ : ૭, ૧૬૫, ૧૬૬,

૧૮૪, ૧૯૩, ૨૬૫

સર્વાનંદસૂરિ : ૧૪૬

સર્વદેવસૂરિ : ૩૪, ૩૯, ૧૫૬, ૨૭૮,

૨૮૧

સાગરચંદ્રસૂરિ : ૧૬૬

સાગરનંદસૂરિ-આગમોદ્ધારક : ૬૯

સાધારણ-સિદ્ધસેનસૂરિ : ૬૬

સાધુચંદ્ર મુનિ : ૨૬૩

સિદ્ધસેન દિવાકર : ૨૬

સિદ્ધસેનસૂરિ : ૬૬

સિદ્ધસેનસૂરિ : ૧૮૦, ૨૫૫

સિદ્ધસેનાચાર્ય : ૪, ૩૯, ૭૩,

સિદ્ધિવિનયજી : ૩૦

સિદ્ધિ આચાર્ય : ૧૭૭

સુધાનંદસૂરિ : ૮૩

સુમનિભાસૂરિ : ૨૪૧

સુમનિશેખર : ૧૮૪, ૧૮૫

સુમનિસાધુસૂરિ : ૭૨, ૮૪

સુમનિસૂરિ : ૫૩, ૨૨૨

સુમતિમુંદરસૂરિ : ૨૬૪

સિદ્ધરાજ મુનિ : ૧૮૩

સુદક્ષિણસૂરિ : ૧૯૩

સુર્યાચાર્ય : ૨૦૮

સોમદેવ વાચક : ૨૧૭

સોમધર્મ : ૨૭૯

સોમપ્રસૂરિ-આચાર્ય : ૫૮, ૧૨૦, ૧૪૬

સોમમુંદરસૂરિ : ૧૫, ૩૩, ૫૨, ૬૪, ૮૪,

૧૧૭, ૧૨૩, ૧૪૯, ૨૧૪,

૨૧૭, ૨૧૮, ૨૬૦, ૨૬૪, ૨૭૧,

૨૯૩, ૨૯૫

સોમસૂરિ : ૮૮

સૌઆચાર્યવિનય : ૨૦૨, ૨૭૨

સંગમગિદ્ધ મુનિ : ૬૦૫

સિદ્ધ ઉપા૦ : ૧૮૪

સિદ્ધદત્તસૂરિ : ૫૧

સિદ્ધમયસૂરિ : ૯૧

સિદ્ધવિભાસગણિ : ૧૯૪

સ્કન્ધિયસૂરિ : ૨૭૧

સ્મૃતિસંહ્યામી : ૧૮૩

દરશેખર ઉપા૦ : ૧૮૫

દરિદ્રપાચાર્ય : ૧૫૫

દરિદ્રસૂરિ (નાગે૦) : ૨૦૦, ૨૯૧

દરિદ્રસૂરિ ૫, ૧૭, ૧૭૭, ૧૮૮

દરિદ્રસૂરિ : ૧૮૦ ૫૭, ૩૦૬

દરિદ્રસૂરિ બ્રહ્મા૦ : ૨૪૮

દર્પવિનય : ૫૯

દાનકેદર : ૧૭૩

દીપસ્તનસૂરિ : ૭૪

દીપવિનયસૂરિ : ૧૧, ૧૫, ૧૮૦ ૧૬,

૨૨ ૫૧ ૨૫, ૩૩, ૩૪, ૬૭,

૧૦૪, ૧૧૧, ૧૩૬, ૧૩૮, ૧૭૩,

૧૯૭, ૧૯૮, ૨૦૬, ૨૧૮, ૨૨૧,

૨૪૭, ૨૫૦

દેશાનુદ મુનિ : ૧૮૩

દેશચંદ્રસૂરિ : (ક્ષત્રિયસર્વજન) ૭, ૧૪,

૧૮, ૨૭, ૨૯, ૩૧, ૪૯, ૧૮૦

૫૭, ૫૮, ૭૦, ૮૮, ૯૬, ૧૦૩,

૧૧૩, ૧૧૯, ૧૨૪, ૧૩૪, ૧૪૬,

૧૭૪, ૧૮૯, ૧૯૯, ૨૩૯, ૨૪૨

દેશચંદ્રસૂરિ (રત્નાકરમંચીય) : ૯૨

દેશખજ : ૧૬૭, ૧૬૮, ૧૭૦

દેશવિભાસસૂરિ : ૫૩, ૮૫, ૧૮૫

દેશસૂરિ : ૨૦૪

દેશકેસરગણિ : ૧૨૩, ૧૨૪

દંસવિનયજી : ૧૮૦ ૧૭

વર્ગ ૫ : રાજ, રાણી, મુખા આદિની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અકબર સમ્રાટ : ૩૩, ૩૪, ૬૦, ૧૩૬,

૧૬૦, ૧૯૧, ૧૯૭, ૨૦૨

અબયદેવ : ૨૦૩

અબયપાલ : ૪૬, ૫૮, ૩૦૫

અબયપાલ (રઘુકેલના) : ૧૩૭, ૧૩૮

અબયપાલ : ૧૪૭

અબયસિંહ : ૨૧૮

અબિતસિંહ : ૫૬

અબિતસિંહ રાણા : ૧૬૧, ૧૬૩

અણહિલ : ૨૧૦

અનંતરામ સાંકલા : ૨૨૮

અનોપસિંહજી દેવડા : ૨૧૩

અમરસિંહ : ૧૫૯, ૨૩૨

અમરસિંહ રાણા : ૧૬૧

અરણ્યરાજ : ૨૫૬

અરિસિંહ : ૨૧૮

અર્જુનદેવ : ૯૬, ૨૪૧

અણોરાજ : ૧૪૭, ૧૯૯, ૨૦૩

દિલ્હીનો સુલતાન : ૧૪૦
 દુર્લભરાજ : ૫૭, ૬૦, ટિં ૬૮, ટિં
 ૬૯, ૨૦૮, ૨૦૯
 દુર્જનશત્રુ : ૪૯, ૭૪
 દેવડ : ૧૮૧
 દેવરાજ ભાટી : ૧૭૧
 દેવ રાણુગ : ૪૩
 દેવીદાસ રાહલ : ૧૬૫
 દેશલ : ૧૭૭
 ધરણીવહાર : ૨૫૬
 ધર્માદિત્ય : ૧૧૪
 ધવલ : ૧૫૬, ૧૫૮
 ધારાના રાજ : ૨૭૮
 ધારાવર્ષદેવ : ૩૨, ૧૫૮, ૨૩૯, ૨૪૦
 ૨૫૮, ૨૬૧
 ધવલરાજ : ૨૦૮
 ધ્રુવસેન : ૬૩, ૧૧૪
 ધંધુક પટ, ૨૭૮, ૨૮૮, ૨૮૯
 ધાંધલદેવ : ૨૬૫
 નયણસીંહ સોલંકી : ૨૩૮
 નરવાહન : ૨૧૮
 નવધણુ (સુંવર) : ૨૬
 નળ : ૮૨
 નાગભટ્ટ-નાગાવલોક : 'આમરાગ' ભુઓ
 નાડોલના ચૌહાણુ : ૨૩૯, ૨૪૦
 નારાયણુ : ૮૪
 નાહડરાય-નાગભટ : ૧૬૨
 નાહડરાય : ૧૮૭, ૩૦૪
 નેણુસદ્ગેઝર : ૧૧૬, ૧૩૦
 નંદિવર્ધન : ૨૪૨
 નંદ નૃપતિઓ : ૨૬
 પદ્મસિંહ : ૨૧૮
 પરમાર દેવડા : ૧૫૯
 પરમાર રાજ્યો : ૨૫૬
 પાલ્લ(પરમાર) : ૧૭૯
 પીરદાનજી હાકાર : ૪૪
 પુષ્યમિત્ર : ૧૫૩
 પૂર્ણરાજ : ૨૮૧
 પૃથ્વીરાજ : ૧૬૦
 પૃથ્વીરાજ : ૨૦૩
 પૃથ્વીરાજ : ૨૨૨
 પૃથ્વીસિંહ : ૧૬૩
 પાંડવ : ૧૦૦
 પાંડવોનો ઉદ્ધાર : ૧૦૩

પુંજ : ૧૭૩
 પુંજરાજ : ૨૦૯
 પૂંજનજી (ચૌહાણુ) : ૪૦, ૪૨
 પ્રતાપશ્રી હાકાર : ૨૮૩
 પ્રતાપસિંહ (રાણુ) : ૧૬૦, ૧૬૧
 પ્રતાપસિંહ : ૨૫૪
 પ્રતાપસી : ૧૫૯
 પ્રણમનકુમાર : ૧૦૦, ૨૨૧
 પ્રહલાદનદેવ : ૩૨, ૩૩, ૨૦૦
 ફિરંગી : ૧૩૭
 ફતેસિંહજી જગીરદાર : ૩૫
 બંધેલ (સોલંકી) : ૨૪૧
 બપ્પ-ગપ્પાક : 'આપા રાવળ' ભુઓ
 બલમિત્ર-ભાનુમિત્ર : ૨૬
 બાપા રાવલ : ૧૫૫, ૨૧૮, ૨૨૨
 બાલપ્રસાદ : ૨૦૮
 બાલીકુંવરી : ૨૦૬
 બાલી ચોધરાણી : ૨૦૬
 બાહડદેવ : ૯૦
 બીકાજી : ૧૬૦, ૨૨૮
 ભરત (ચકવર્તી-રાજર્ષિ) : ૩, ૧૦, ૧૦૦,
 ૧૦૨, ૧૦૩, ૧૦૫, ૧૦૬, ૧૦૯
 ભર્તૃભટ : ૧૫૫, ૨૧૮
 ભીમદેવ (પહેલો) : ૬, ૫૭, ૫૮, ટિં
 ૬૮, ટિં ૬૯, ૧૪૫, ૨૨૫,
 ૨૭૮, ૨૮૮
 ભીમદેવ (બીજો) : ૪૯, ૫૮, ૧૮૩,
 ૨૯૧, ૩૦૫
 ભીમસિંહ : ૧૩૯
 ભુવનસિંહ : ૨૧૮
 ભોજ (ગુહિલ) : ૨૧૮
 ભોજદેવ (પરમાર) : ૪૧, ૫૮, ૨૭૮,
 ૩૦૪
 ભોજદેવ (પ્રતિહાર) : ૧૫૫, ૧૯૮
 મમ્મટ : ૨૦૮, ૨૦૯
 મલિક કાકુર : ૫૯
 મલિકકાર્ણન : ૨૭
 મહણુસિંહ : ૧૬૩
 મહમ્મુદ શહાણુદીન ગોરી : ૪૦, ૧૩૪,
 ૧૭૧
 મહમુદ ખેગડો : ૨૦, ૩૦૬
 મહાપદ : ૨૧૮

મહારાજજી : ૧૬૧
 મહારાવસિંહ : ૨૨૮
 મહિપાલદેવ હાકાર : ૨૮૩
 મહેન્દ્ર : ૨૦૮, ૨૦૯
 માનસિંહ : ૧૬૧
 માલદેવ રાવ : ૧૬૩, ૧૯૭
 માલવાના રાગ (માલવનદેશ-માલવેશ) :
 ૨૬, ૧૪૦, ૨૧૮, ૨૭૮
 મળરાજ (સોલંકી) : ૨૭, ટિં ૫૦, ૫૭,
 ૬૬, ટિં ૬૮, ટિં ૬૯, ૧૧૯,
 ૧૪૫, ૨૦૯
 મેઘરાજ : ૧૬૩
 મેઘપાટ રાગધિરાજ (મેવાડના રાણાઓ) :
 ૧૪૦, ૨૦૬, ૨૧૮, ૨૨૭,
 મોહકસિંહ : ૧૮૨, ૨૧૮, ૨૨૨
 મોજદીન : ૧૬૦
 મોહલદેવ : ૧૫૮, ૧૯૪
 મંડલિક : ટિં ૩૭, ૧૨૧
 મુંજ : ૫૨, ૨૭૮
 યદુરાજ-કૃષ્ણ : ૧૧૬
 યશોધવલ : ૨૪૧
 યોગરાજ : ૨૧૮
 યૌવનાશ્વ : ૧૩૮
 યદુસેન : ૪૦
 રણુધવલ રાણા : ૨૪૬
 રણુમલ્લ : ૮૬
 રણુમલ્લ મહારાવ : ૨૪૬
 રણુસિંહ : ૨૧૮
 રતનપાલદેવ : ૧૮૦
 રત્નાદિત્ય (ચાવડા) : ૯૦
 રાજદે રાજદેવડા : ૨૮૩
 રાજદેવ રાણા : ૧૫૮, ૨૨૪
 રાજધર દેવડા યુગ : ૨૯૨
 રાજધર : ૧૭૧
 રાજસિંહ મહારાવ : ૨૪૯
 રાજસિંહ રાણા : ૧૬૧
 રામ, રામચંદ્ર : ૧૦૨, ૧૦૩
 રાયપાલ : ૨૨૩, ૨૨૪
 રાયપાલદેવ : ૧૮૦
 રાયમલ્લ : ૨૨૨
 રાયસિંહ : ૧૬૦
 રાયસી (ધારાવર્ષ) : ૧૫૮
 રાયસી રાણા : ૨૭૧
 રુચી રાણી : ૨૦૮
 રુદ્રદામા મહાક્ષત્રપ : ૧૧૮, ૧૩૦

સખમણુ : ૭૨.
સખમસિદ્ધ : ૩૭
સખમસિદ્ધ : ૩૨૨
સખ : ૨૧૮
સખમણુસિદ્ધ શકિય : ૧૧૧
સાખમ શકિય : ૨૨૨
સાખમુદય : ૧૬૫
સાખમુદી : ૨૨૫
સાખા મુદય જનમ : ૧૪૫
સાખા શખા : ૧૧૧
વન્નામ : ૧૩૦
વનરાજ (સાવ્યા) : ૫, ૨૦, ૪૭, ૫૨,
૫૬, ૫૭, ૬૦, ૬૨, ૬૬
વન્દરાજ (પ્રકાશ) : ૧૭૪, ૧૮૮
વપરજદેવસિદ્ધ : ૨૫૨
વર્મસાન : ૨૩૫
વજ્રજાલ : ૧૪
વજ્રબીના જ્યોત્ષ્ઠી : ૧૧૮
વામન મધવીના મૂલકમા : ૧૧૮
વિદ્યસિદ્ધ : ૨૧૮
વિદ્યારાવિ : ૨૧, ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૮૭,
૩૦૮
વિદ્યાદિવ્ય શાળા : ૧૧૧
વિદ્યેશ : ૧૬૦
વિજયરાજ : ૬૧
વિજયન : ૨૪૬
વિજયરાજ (ગોપી) : ૧૫૬, ૧૫૮,
૨૦૭ થી ૨૦૯
વિજયવાદન : ૧૦૦
વિજયદેવ : ૩૦૨
વિજયવિજય : ૨૮૩
વીરજાલ : ૨૬૮

વીરજદેવ : ૬૦
વીરજવન : ૬, ૨૦, ૬૪, ૧૩૬
વીરદેવ ૨૬૪
વીરજદેવ : ૬૦ ૧૨૬, ૧૪૦, ૧૫૬,
૨૮૧
વેન્દી વન્દરાજ : ૧૪૬
વેન્દસિદ્ધ શકિય : ૬૦ ૧૬૭, ૨૧૮
વેન્દસિદ્ધ : ૨૪૬
વ્યાધાનુષ : ૬૦ ૨૩૫
શકિતશાલ-અદમજ્ઞાન : ૧૧૦
શાલજ્ઞાન : ૬
શાલજ્ઞાન શેરી : ૧૬૬, ૨૬૧
શિવસિદ્ધિ : ૫, ૧૧૪, ૧૧૫
શિવભાજ મહારાવ : ૨૮૬
શિવસિદ્ધ અદારાવ : ૧૫૬, ૨૭૩
શિવજ : ૩૦
શીવ : ૨૧૮
શૃંગારદેવી : ૧૫૮, ૨૩૬, ૨૪૦
ક્રિજ્ઞ : ૩૮
સજર : ૧૦૦, ૧૬૦, ૧૭૧
સજરો ઉદાર : ૧૦૩
સખસિદ્ધ : ૧૮૬, ૨૧૮
સખમુદય : ૧૧૮
સખમજ્ઞ મહારાવ : ૨૫૦
સખા જનમ : ૧૪૫
સખાવદન : ૧૪, ૨૬, ૧૦૦
સખાસિદ્ધ : ૧૮૨, ૧૬૦, ૨૧૮,
૨૩૮
સારદેવ (વાધ્યા) : ૫૦, ૨૮૩
સાયા : ૨૫૩

સિદ્ધરાજ : 'જ્યોત્સિદ્ધ' જુઓ
સુરસિદ્ધ : ૧૧૦
સુરસાધુસિદ્ધ : ૨૪૬, ૨૭૧
સુરસિદ્ધ શેરી : ૧૫૬, ૨૮૩
મસિદ્ધ અવાદિત : ૧૬૩
અર્થશા : ૧૦૦
સોરી શખી : ૪૨
સોમજ્ઞ શકિત : ૧૮૧
સોમજ્ઞ : ૨૬૪
સોમદેવ : ૧૫૮, ૨૬૧, ૩૦૮
સોમસિદ્ધ : ૨૬૨
સોમિષર : ૧૬૦
સપ્રતિજ્ઞા મિષર્જી : ૨૬, ૩૬, ૫૦,
૭૬, ૮૪, ૮૫, ૧૦૦, ૧૧૬,
૧૨૦, ૧૨૨, ૧૨૮, ૧૩૦, ૧૭૩,
૧૬૩, ૨૭૧, ૨૭૬
સામજ્ઞાવ : ૨૧૨
સિધેનો દમીર : ૧૮૦
સિદ્ધ : ૨૧૮
સિદ્ધ : ૭૬
સુદર : ૧૭૧
સિંધમય ચોદાજી : ૨૮૧
દમીરસિદ્ધ : ૫૨
દમીર દેવ : ૨૭૧
દમીર મુદ્ગધનિ : ૧૧૫
દમીર શખા : ૧૧૧, ૨૧૮, ૨૨૨
દમીરસિદ્ધ : ૫૨
દમીર : ૬૦ ૩૦૮
દમીરમન્દિરવર્ધન : ૨૦૮
દેશદેવ શેરી : ૨૮૩
દાંસદેવી ૮૩

*

વર્ગ ૬ : શ્રાવક, શ્રાવિકા, મંત્રી આદિની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૧૧
અનુવાદજ : ૧૧૫
અનુવાદજ નાદા : ૬૦ ૬૪, ૬૦
૧૬૭, ૧૬૮
અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૧૧
અનુવાદ : ૧૧૭, ૧૨૧, ૧૭૫
અનુવાદ (મંત્રી) : ૨૫૩
અનુવાદ : ૩૩
અનુવાદ : ૨૧૩
અનુવાદ : ૨૫૩

અનુવાદેરી ૨૭૮
અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૧૧
અનુવાદજ નાદા : ૬૦
અનુવાદ જનમ : ૬૦
અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૦૭
અનુવાદ : ૧૦૭
અનુવાદ : ૭૬
અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૧૦
અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૬૮, ૧૬૫
અનુવાદ : ૨૧૧

અનુવાદ (મંત્રી) : ૧૧૦
અનુવાદ : ૧૧
અનુવાદ : ૧૧
અનુવાદ : ૨૦૧
અનુવાદ : ૨૧૩
અનુવાદ શેરી : ૬૬
અનુવાદ : ૮૬
અનુવાદ : ૧૦૫
અનુવાદ : ૫૩
અનુવાદ : ૨૨

અંબ : ૧૨૦
 અંબસી : ૨૦૧
 આણુંદણ કલ્યાણુણ : ૮૦, ૯૯, ૨૧૯
 આણુંદ ભણુશાલી : ૯૭
 આણું(નં)દ (મહામાત્ય) : ૮૦ : ૨૯,
 ૫૭, ૧૭૬, ૨૯૦
 આનાક : ૯૪
 આપલ : ૧૬૭
 આભટ : ૨૦૦
 આભડ : ૧૪૭
 આભૂ (મંત્રી) : ૪૧, ૯૦, ૧૬૦, ૧૯૯
 આમદેવ : ૨૩૯
 આમદેવ : ૨૫૩
 આમદેવ : ૧૪૬
 આમ્રભટ : 'આંખડ મંત્રી' જુઓ
 આલિંગ (મંત્રી) : ૧૪, ૫૭
 આલહણુ : ૧૮૨
 આલહરાજ (મંત્રી) : ૩૦૦
 આલહા : ૨૩૭, ૨૩૮
 આલહાદન (દંડનાયક) : ૩૦૫
 આલહ : ૧૬૦
 આવટિ : ૨૯૪
 આરાકરણુ : ૯૮
 આરાશાજ : ૬૨, ૭૯, ૧૦૧, ૮૦
 ૧૨૬, ૧૨૮, ૧૪૮
 આશાદેવ : ૨૬૫
 આશાશાહ : ૧૬૧
 આશુક (મંત્રી) : ૫૭
 આપાઠી : ૪૫, ૪૭
 આસકરણુ (મંત્રી) : ૧૬૧
 આસકરણુ ધોડાવત ૧૯૯
 આસદેવ : ૨૪૪
 આસધર : ૩૩, ૧૪૯, ૨૦૦
 આસપાલ : ૧૨૨, ૨૫૦, ૨૮૬, ૨૮૭
 આસરાજ : ૧૬૭
 આસલ : ૨૧૨, ૨૭૪
 આસા : ૧૯૪
 આસાક ૫૭
 આસિંગ : ૨૩૯
 આસિણી : ૨૮૭
 આહલ : ૨૧૨
 આહલણુદેવી : ૬૨
 આહિલ : ૨૪૪
 આંખડ (મંત્રી) : ૪, ૨૬, ૨૭, ૮૦, ૨૮,
 ૨૯, ૩૩, ૫૭, ૧૨૦, ૧૬૦
 આંખડ : ૨૬૧

આંખસિંહ : ૨૯૨
 આંખા : ૨૩૦, ૨૫૦
 આખો : ૧૧૭
 ધધિર સોની : ૮૪
 ઉજમદ્ધ : ૧૦૭
 ઉતલ : ૨૦૫
 ઉદયન, ઉદલ (મંત્રી) : ૪, ૭, ૧૪,
 ૫૭, ૭૪, ૧૦૪
 ઉદલ : ૨૯૨
 ઉદેશી : ૧૪૧
 ઉત્તમસીંહ : ૨૧૨
 ઉદરણુ (મંત્રી) : ૧૮૧, ૧૮૨
 ઉધરણુ : ૨૨૪
 ઉધરણુ : ૨૨૮
 ઉમલ : ૨૬૫
 ઉવાચન : ૧૯૦
 ગિહડ (મંત્રી) : ૧૭૩, ૧૭૭
 ઝપભદાસ (કવિ) : ૧૫, ૧૬, ૧૪૮,
 ૨૧૭, ૨૯૧
 ઝપભદાસ : ૨૪૯
 ઝહમલણ : ૧૬૦
 કહિજોય : ૩૦૬
 કચરા : ૨૨૯
 કદુક : ૧૮
 કડૂયા : ૨૬૦
 કડૂયા : ૧૬૦
 કનકાદે : ૧૭૨
 કર્પદિ (મંત્રી) ૫૭, ૫૮
 કર્પદિ : ૧૦૫
 કર્પૂરચંદ પ્રતાપણ સોભાવત : ૨૧૩
 કમહા : ૨૫૦
 કરમસી (મંત્રી) : ૧૬૧
 કરમાશાહ (મંત્રી) : 'કર્મચંદ્ર' જુઓ
 કર્ણરામ જયરામ : ૧૨૮
 કર્મચંદ્ર (મંત્રી) : ૧૦૩, ૧૦૪, ૧૬૦
 કર્મસિંહ મંત્રી : ૧૬૦
 કર્મસી (મંત્રી) : ૨૨૨
 કર્મસીંહ : ૧૭૮
 કર્મા : ૨૫૭
 કાણુ : ૨૬૦
 કાનમલણ સમદ્ધિયા : ૧૯૯
 કાનણ : ૨૩
 કાનખાઈ મોહ : ૨૩

કાનહડ : ૨૦૧
 કાનહા : ૧૮, ૭૧, ૯૦
 કામણુ : ૨૭૧
 કામવદે : ૨૧૪, ૨૧૫, ૨૧૮, ૨૩૩
 કાલા : ૨૩
 કાળા મીઠા : ૧૧૩
 કિશનમલ ભાંડારી : ૧૬૧
 કીકા : ૧૫
 કીકા દુકર : ૨૩
 કુમર : ૧૧૧
 કુમારપાલ : ૯૨
 કુમારદેવી : ૮૦ ૧૨૫, ૮૦ ૧૨૬, ૧૪૮
 કુમારસિંહ (મંત્રી) : ૫૭
 કુલધર : ૧૮૧, ૧૮૨
 કુલચંદ્ર : ૬૨, ૩૦૬
 દૂપા (મંત્રી) : ૧૫૯, ૨૫૫
 દુષ્યુદાસ (મંત્રી) : ૧૬૧
 દેલહણુ : ૪૦
 દેલહા : ૨૫૪
 દેશવણ નાયક : ૯૯, ૧૪૩, ૧૪૪
 દેસરીમલણ ચોધરી : ૨૪૮
 દોચર : ૧૫, ૭૨, ૭૩
 દોચર : ૨૩૦
 દોરેશ્વર : ૨૪૫
 કુંચરણ ગાંધી : ૧૫
 કુંચરણ : ૨૨, ૨૩, ૫૫, ૬૧
 કુંચરસીંહ : ૨૭૪
 કુંકુણ (મંત્રી) : ૮૦ ૩૯, ૧૫૬, ૨૭૮
 કુંતી : ૧૦૦
 કુમારપાલ : ૨૧૪, ૨૧૮, ૨૩૩
 કુંરી : ૨૬૨
 ક્ષેમરાજ : ૨૦૨
 ક્ષેમસિંહ : ૨૧૮
 ખીદા : ૨૫૭
 ખીમચંદ રાગણ : ૨૪૮
 ખીમડ : ૧૧૧
 ખીમસિંહ ભાંડારી : ૧૬૧
 ખીમસિંહ : ૧૯
 ખીમસિંહ : ૨૯૨
 ખીમસી : ૧૭૧
 ખીમા : ૨૨૯
 ખીમા : ૨૭૦
 ખુશાલચંદ લક્ષ્મીચંદ (નગરશેઠ) : ૮, ૧૩
 ખૂમા : ૨૬૫
 ખેતસિંહ : ૨૧૮

ખેના : ૧૬૮
ખેના (મંત્રી) : ૧૫૬, ૨૫૪
ખેર : ૯૨
ખેમા : ૧૭૬
ખેલા : ૧૪
ખેમાર : ૧૬૫
ખેલા : ૨૫૧, ૨૭૦
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૭૮
ખેલાઈ : ૫૫
ખેલા (મંત્રી) : ૨૬૨
ખેલા : ૨૫૭
ખેલા : ૨૬૪
ખેલા : ૧૮૨
ખેલાઈ : ૨૧૮
ખેલાઈ : ૧૮૨
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૮૨
ખેલાઈ : ૨૩૬
ખેલાઈ : ૪૩
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૬૪
ખેલાઈ : ૨૦૦
ખેલાઈ : ૨૫૫
ખેલાઈ (મંત્રી, સંધી) : ૭, ૧૧૧, ૧૭૦, ૨૧૮
ખેલાઈ : ૫૫
ખેલાઈ બદલાઈ : ૪૬, ૫૩
ખેલાઈ : ૧૨૭
ખેલાઈ : ૨૨૪
ખેલાઈ : ૧૧૭
ખેલાઈ : ૨૮૦
ખેલાઈ : ૧૧૭
ખેલાઈ નાન : ૧૩૦
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૨૮૫
ખેલાઈ : ૨૮૭
ખેલાઈ : ૨૬૨
ખેલાઈ : ૩૦
ખેલાઈ ખેલાઈ : ૨૦૬
ખેલાઈ : ૧૩૦
ખેલાઈ : ૨૮
ખેલાઈ : ૨૭૦
ખેલાઈ : ૨૬૧
ખેલાઈ (સંધી) : ૮૪ થી ૮૬, ૧૪૬
ખેલાઈ : ૧૬૩, ૨૬૦
ખેલાઈ : ૨૬૫
ખેલાઈ : ૨૨
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૬૧

ખેલાઈ : ૨૨૮
ખેલાઈ : ૧૩
ખેલાઈ : ૧૧૦
ખેલાઈ : ૧૧૭, ૧૧૬
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૩૦૫
ખેલાઈ : ૨૭૧
ખેલાઈ : ૭
ખેલાઈ : ૧૧૦
ખેલાઈ : ૨૦૧
ખેલાઈ : ૩૦૮
ખેલાઈ : ૧૧૭
ખેલાઈ ખેલાઈ : ૮૦
ખેલાઈ દલાઈ : ૧૬૪
ખેલાઈ ઉદાઈ : ૨૧૧
ખેલાઈ મંત્રી : ૧૬૧
ખેલાઈ : ૨૧૮
ખેલાઈ : ૧૨, ૧૦૧, ૧૧૦, ૧૨૫, ૧૧૦, ૧૨૬
ખેલાઈ : ૧૨, ૧૦૧, ૧૧૦, ૧૨૬, ૧૪૮
ખેલાઈ : ૮૦, ૨૬૨
ખેલાઈ : ૧૧૮
ખેલાઈ ખેલાઈ : ૨૬૭
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૫૭, ૮૫
ખેલાઈ : ૧૬૫
ખેલાઈ : ૧૭૨
ખેલાઈ : ૫, ૨૦, ૫૬, ૬૧, ૨૫૦
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૩૦૫
ખેલાઈ નાન બદલાઈ : ૪૮
ખેલાઈ : ૨૨૬
ખેલાઈ : ૨૫૦
ખેલાઈ : ૨૭૭
ખેલાઈ : ૧૩૦, ૧૧૪
ખેલાઈ : ૧૦૫
ખેલાઈ : ૨૬૧
ખેલાઈ : ૮, ૧૩૬, ૧૪૧, ૧૪૪, ૧૪૬
ખેલાઈ : ૨૦૦, ૨૬૦
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૩૦
ખેલાઈ : ૩૪
ખેલાઈ ખેલાઈ : ૧૨૨
ખેલાઈ કાંઈ : ૨૪૬
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૫૦, ૨૫૭, ૨૬૨

ખેલાઈ : ૫૫
ખેલાઈ : ૨૪૬
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૩, ૭૬
ખેલાઈ : ૪૬
ખેલાઈ : ૧૭૭
ખેલાઈ : ૨૩૮
ખેલાઈ : ૫૩, ૫૪, ૨૮૨
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૬૧, ૧૬૧, ૧૬૨
ખેલાઈ : ૨૪૬
ખેલાઈ : ૧૦૬
ખેલાઈ : ૧૬, ૧૬૬
ખેલાઈ : ૧૬૬
ખેલાઈ : ૪૫, ૨૩૬
ખેલાઈ : ૨૦૮
ખેલાઈ : ૧૫
ખેલાઈ : ૨૨૫
ખેલાઈ : ૨૬૪
ખેલાઈ : ૨૮, ૨૨૫
ખેલાઈ : ૨૨૫
ખેલાઈ : ૪૪
ખેલાઈ ખેલાઈ : ૧૭૫
ખેલાઈ : ૨૫૦
ખેલાઈ : ૨૩૬
ખેલાઈ : ૨૩૬
ખેલાઈ : ૨૬૧
ખેલાઈ : ૧૮૦
ખેલાઈ : ૨૧૮
ખેલાઈ : ૨૩૬
ખેલાઈ : ૨૫૧, ૨૭૦
ખેલાઈ : ૧૪૬
ખેલાઈ : ૨૮૧
ખેલાઈ : ૨૫૫
ખેલાઈ (મંત્રી) : ૧૬૧
ખેલાઈ : ૨૫૩
ખેલાઈ : ૫૭
ખેલાઈ : ૧૫૮
ખેલાઈ : ૨૧૮
ખેલાઈ : ૧૦૦, ૧૦૧, ૧૦૪, ૧૧૧
ખેલાઈ : ૨૦૧
ખેલાઈ પાંચ : ૮૮, ૨૧૨
ખેલાઈ : ૧૬૬
ખેલાઈ : ૧૬૦
ખેલાઈ : ૧૪, ૧૬૪

નિસર્ગ : ૨૩૭
 નિસમતી : ૩૪
 નિસધર : ૧૨૨
 નિસહર : ૨૧૨
 નિંદ : ૨૦૮
 નિંદક : ૧૭૪
 જીવણી : ૬૧
 જીવરાજ ધનજી : ૧૨૪
 જીવરાજ રતનશી : ૯૮, ૧૪૨
 જીવાદિ : ૧૬૭, ૨૦૧
 જીવાશાહ (મંત્રી) : ૧૬૧
 જીવંદ : ૧૬૭
 જીવાનમલજી : ૩૦૨
 જૂઠિલ : ૧૮૪
 જૂપા : ૧૮૦
 જોઠા : ૧૮૫
 જોઠાલાલ દીપચંદ : ૬૫
 જોતાપુરાસિંહ : ૨૨૮
 જોતુ : ૨૭૪
 જોત્સવ : ૧૫
 જોત્સંગ : ૨૨૮
 જોત્રસિંહ (મહામંત્રી) : ૧૫, ૪૬, ૧૯૦
 જોગડ : ૨૨૫
 જોપાલ : ૨૧૨
 જોરાવરમલજી (ખજાનચી) : ૨૫૦
 જોડા : ૧૫૦
 જળક : ૫૫, ૬૭
 જળુ : ૭૦
 જળ્ય (મંત્રી) : ૫૭
 જાનમલજી (મંત્રી) : ૧૬૧
 આંજણુ (મંત્રી) : ૪૧
 આંજણુ (મંત્રી) : ૧૬૦, ૩૦
 આંજણુ : ૨૫૭
 અવેરચંદ : ૯૮
 ટિકમચંદ કેસરીસિંહ ભણુશાળી : ૨૫૦
 ઘાહા : ૨૭૧
 ઘાહા પંડિત : ૨૩૫
 ઘણાભાઈ લાલભાઈ નવલખા : ૩૧
 ફૂગર : ૧૧૭
 ફૂગરજી : ૧૪૦
 ફૂગર (દવિ) : ૮૦ ૧૪, ૧૭

ફૂગર મહેતા : ૫૫
 દાહલજી : ૨૨૯
 તલકશી શાહ : ૯૮
 તાનસી : ૨૦૧
 તારાચંદ (ભંડારી) : ૧૬૩, ૧૯૫
 તારાચંદ (મંત્રી) ૧૬૦
 તિહણસિંહ : ૧૮૨
 તુલ : ૧૮૨
 તેજપાલ : ૧૬૦
 તેજપાલ : ૨૪૬
 તેજપાલ (મંત્રી) : ૧૯, ૨૦, ૨૭, ૧૦૧, ૧૧૭, ૧૧૯, ૮૦ ૧૨૫, ૮૦ ૧૨૬, ૧૨૭, ૧૪૮, ૨૦૦, ૨૭૮, ૨૯૧, ૨૯૨
 તેજપાલ (મંત્રી) : ૬૧
 તેજપાલ સોની : ૧૫, ૧૦૪
 તેજલદે : ૨૩
 તેજસી શાહ : ૯૭
 તેજસિંહ : ૧૫૯
 ત્રિભુવન (મંત્રી) : ૨૩૩
 ત્રિભોવન : ૨૬૨
 ત્રિભોવનદાસ મોતીચંદ : ૧૨૦
 થણક : ૨૧૦
 થાહરુ : ૧૭૨
 થિરદેવ : ૨૦૦
 થિરપાલ : ૨૧૨
 થીરુશાહ : ૧૬૪, ૧૬૫, ૧૭૧, ૧૭૨
 થેહડ : ૧૪૯
 થાંથા : ૨૧૩
 દહિવ : ૨૫૪
 દત્ત : ૧૦૦
 દમચંતી : ૮૨
 દમિણી : ૨૫૩
 દયાલદાસ (મંત્રી) : ૧૬૧
 દલપતભાઈ મગનલાલ : ૧૧૦
 દલીચંદ કીકાભાઈ : ૧૦૭
 દશરથ : ૨૯૦
 દસના : ૨૫૦
 દસાહા : ૧૯૭
 દાહવ : ૩૦૬
 દીપચંદ સુરચંદ : ૩૧
 દીપા : ૧૭૦
 દુર્લભ : ૧૭૫

દુર્લભ : ૨૪૫
 દુસાણુ (મંત્રી) : ૧૬૦
 દુલા (મંત્રી) : ૨૨૨
 દુધા : ૨૨૪
 દેપમા : ૨૯૪
 દેપસા : ૨૨૪
 દેપાલ : ૨૨, ૨૩
 દેપાલ : ૧૧૧
 દેપાલ (મંત્રી) : ૮૦ ૧૨૬
 દેમ્દાજ : ૨૨૫
 દેલ્હણુ : ૨૧૨
 દેલ્હણુ : ૩૦૩
 દેલ્હા : ૧૮૯
 દેલ્હા : ૧૯૪
 દેવચંદ કલ્યાણચંદ : ૧૦૨
 દેવચંદ : ૪૫
 દેવચંદ : ૧૩૯
 દેવચંદ : ૧૭૫
 દેવચંદ : ૨૦૧
 દેવજી કોકારી : ૨૪૯
 દેવજી રણજી : ૨૪૭
 દેવડ : ૧૮૯
 દેવધર : ૧૯૦
 દેવધર : ૧૯૯
 દેવધર : ૨૩૭, ૨૩૮
 દેવનાગ : ૨૨૫
 દેવરાજ : ૬૩, ૬૪
 દેવસિંહ : ૧૫૦
 દેવસી : ૧૬૯
 દેવસીહ (મંત્રી) : ૨૫૭
 દેવસેન પંડિત : ૧૨૧
 દેવહત્ત (મંત્રી) : ૧૮૦
 દેવા : ૨૮૧
 દેવીચંદ તારાચંદ : ૨૩૨
 દેવીચંદજી (મંત્રી) : ૧૬૧
 દેવંગ : ૧૯૦, ૨૬૨
 દેસલ : ૧૭૬
 દેસલશાહ : ૫૯
 દેહડ : ૧૬૦
 દોલતચંદ પુ. અગેરિયા : ૮૦ ૧૨૧
 દોહદી : ૫૭
 ધણુચંદ : ૧૪૯
 ધણુદેવ : ૨૬૧
 ધણુપતિ : ૧૬૭
 ધણુપાલ : ૨૧૨

ધનસિંહ : ૨૯૦
 ધનરાજી : ૨૫૭
 ધનસર : ૨૩૭
 ધનસિંહ : ૨૦૧
 ધન : ૧૧૭
 ધનદ : ૧૯૬
 ધનપત્રસિંહ : ૧૦૧, ૧૦૬
 ધનપાત્ર (મંત્રી) : ૨૯૦
 ધનપાત્ર (કાંપિર) : ૨૧૦, ૨૨૮, ૨૭૮, ૩૦૪
 ધનરાજ : ૮૬
 ધનરાજી મુખ : ૧૬૫
 ધનસિંહ : ૧૬૩
 ધનસર : ૨૩૭, ૨૩૮
 ધન ધનરાજ : ૧૭૭
 ધનસુ : ૨૨૫
 ધનસુ-(ક), ધનસુગાદ (મંત્રી) : ૧૬૧, ૨૧૪ થી ૨૧૬, ૨૩૩
 ધનસુખ : ૧૧૭, ૧૧૯
 ધનમંદ : ૧૬૭
 ધનમંદ કામદાર : ૩૮
 ધનમંદ તારામંદ : ૩૦૨
 ધનમંત્રી : ૨૩૭, ૨૩૮
 ધનમંદાસ : ૧૦૮
 ધનમા સંધવી : ૧૬૯
 ધનમંદાસ : ૨૨, ૨૩
 ધનમંદી : ૧૧૩
 ધનસ : ૨૬, ૬૪
 ધનસ : ૧૨૦
 ધનસ (મંત્રી) : ૨૧૦, ૨૬, ૫૭, ૧૨૦
 ધનસુ : ૨૧૩
 ધનમંત્રી : ૨૧૩
 ધનસર : ૧૬૬, ૨૧૮
 ધન (મંત્રી) : ૨૨૨
 ધાદિસ : ૩૦૮
 ધાપ : ૨૫૭
 ધધસ : ૧૯૬
 ધધસ (મંત્રી) : ૨૮૦
 ધધસ : ૨૯૬
 ધાપા : ૨૬૫
 કમસી : ૧૬૯
 નગરાજ (મંત્રી) : ૧૬૦
 નગીનદાસ : ૩૦
 નગીનમંદ કમમંદ : ૨૪
 નગીનમંદ કમમંદ : ૩૨
 નગીનદાસ કમમંદ : ૩૦

નગીનાથ : ૨૦૫
 નમમલ (મંત્રી) : ૧૬૧
 નમ : ૨૬૧
 નમુ : ૨૭૭
 નમદેવ : ૨૩૭
 નમદેવ : ૨૫૫
 નમદેવ પદા : ૨૫૭
 નમપાત્ર : ૧૧૮
 નમસી કમમલ : ૧૦૬, ૧૨૨
 નમસી નાથ : ૧૪૨, ૧૪૩
 નમસિંહ : ૧૬૬
 નમસિંહ : ૧૬૫
 નમસર : ૨૦૫
 નામ : ૨૦૮
 નામ : ૨૨૫
 નામ (મંત્રી) : ૨૮૦
 નામદેવ : ૧૮૬
 નામદેવ : ૨૬૨
 નામપાત્ર : ૬૨
 નામપાત્ર : ૧૮૨
 નામસ : ૧૪, ૬૪
 નામસી કમમલ : ૧૪૩
 નામસી : ૬૨
 નામસુખ : ૨૬૪
 નામકલ : ૧૮૪
 નામનિદાસ : ૧૭૪
 નામનદે : ૨૭૦
 નામપાત્ર : ૧૫૬, ૧૬૮
 નામપાત્ર : ૨૨૬
 નામપાત્ર (મંત્રી) : ૧૬૩, ૧૬૫
 નામપાત્ર મુખ (મંત્રી) : ૧૫૮, ૨૩૨
 નામપાત્ર : ૨૩૫
 નામપાત્ર (મુખપાત્ર) : ૧૬૧
 નામક : ૨૦૮
 નામ (મંત્રી) : ૧૫૮, ૧૫૫, ૨૨૮, ૨૨૯
 નિમન-મીના : ૫૭, ૬૬, ૭૦
 નેદ (મંત્રી) : ૨૧૦, ૨૬, ૫૭, ૨૮૮
 નેમ : ૧૬
 નેમુસિંહ : ૬૭
 નેમસી મુખ (મંત્રી) : ૧૬૧, ૧૭૩, ૧૯૧
 નેમ : ૧૪૦, ૨૦૦, ૨૦૧
 નેમસિંહ : ૫૭
 નેમિદાસ : ૧૬૫
 નેમિદિ : ૩૦૬

નેદાવાસ : ૭૧
 નેદા (મંત્રી) : ૧૬૦
 નેદમિદી : ૧૮૨
 નેદમક : ૨૧૮, ૨૧૯
 નેદમ : ૮૬
 નેમિદી : ૧૨૬
 નેમસી : ૧૪૦
 નેમ : ૨૨૯
 નેમ : ૨૦૧
 નેમસિંહ : ૧૪૬, ૧૫૦
 નેમસિંહ : ૬૭, ૧૨૧
 નેમસિંહ : ૧૨૬
 નેમસિંહ : ૧૬૦
 નેમસિંહ : ૨૪૨
 નેમસી : ૨૫૩
 નેમસી : ૧૦
 નેમસી : ૧૫, ૭૧, ૬૦
 નેમ : ૬૨
 નેમક : ૬૨
 નેમક : ૧૬૭
 નેમ : ૧૮૦
 નેમસ : ૧૭૫
 નેમસ : ૧૬૬
 નેમસીનાથ : ૧૩
 નેમનાથ : ૭૦
 નેમસુ : ૨૪૬
 નેમસુ : ૨૫૩
 નેમ : ૨૧૩
 નેમ : ૨૩૭, ૨૩૮
 નેમ : ૨૬૮
 નેમ : ૨૧૮
 નેમ : ૧૬૭
 નેમસી : ૧૪૩
 નેમસ : ૧૪૬
 નેમસ : ૨૮૫, ૨૮૬
 નેમ (મંત્રી) : ૧૮૬
 નેમસી : ૬૧
 નેમ : ૧૬૦
 નેમપાત્ર : ૨૦૧
 નેમસિંહ : ૩૦૭
 નેમસી : ૬૨, ૭૬
 નેમસી (મંત્રી) : ૨૮૦
 નેમ : ૨૬૪
 નેમક ૨૧૬
 નેમ : ૩૦૭

પુનસિરિ (પૂર્ણશ્રી) : ૨૮૦
 પૂર્ણ શાહ : ૨૩૯
 પૂનડ : ૨૫૭
 પૂનમતી : ૨૬૧
 પૂનમસિંહ : ૧૨૨
 પૂનસી (સંઘવી) : ૧૬૯
 પૂનસી : ૧૭૧
 પૂનાશાહ : ૧૧૭
 પૂરણ્યદંત નાહર : ૧૯૩; ટિં ૨૬૭,
 ૨૬૯
 પ્રભદ્ર : ૨૦૮
 પૂરી : ૧૬૭
 પૂર્ણ : ૧૧૧
 પૂર્ણસિંહ (કાઠારી) : ૧૧૭
 પૃથ્વીપાલ (મહામાત્ય) : ૧૭૫, ૨૯, ૫૭,
 ૧૭૫, ૨૯૦
 પૃથ્વીરાજ (ભંડારી) : ૧૬૧
 પેથડ (કુર) : ૬૨, ૨૯૨
 પેરડ (મંત્રી) ૭, ૯, ૪૧, ૪૪, ૭૧ થી
 ૭૩, ૯૦, ૯૨, ૯૫, ૧૦૧, ૧૫૬,
 ૨૭૯, ૩૦૦
 પેથા : ૧૬૭
 પેમા : ૧૭૯
 પોપટલાલ ધારશી : ૯૮, ૯૯
 પોપટીઆઈ : ૨૨, ૨૩
 પોમસિંહ (ભંડારી) : ૧૬૧
 પાંચા : ૧૬૮
 પાંચા : ૨૬૦
 પાંસિય : ૨૪૪
 પુનદેવ : ૨૫૩
 પૂર્ણ : ૨૭૦
 પ્રધુમ્ન : ૧૦૯
 પ્રધુમ્ન (મહામાત્ય) : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
 પ્રાગ્મલજી : ૧૪૦
 પ્રેમચંદ રાયચંદ : ૩૦, ૧૨૦
 પ્રેમચંદ લવજી મોદી : ૧૦૭
 પ્રેમચંદ હંસાજી : ૨૧૧
 પ્રેમલદે : ૧૬૭
 પ્રેમાભાઈ હેમાભાઈ : ૧૦૭, ૧૨૪
 કુનરુશાહ : ૨૫૫
 કૂલચંદ કૃત્યાણ્યચંદ : ૩૧
 કૂલચંદભાઈ (સંઘવી) : ૧૨૦
 અચ્છરાજજી (મંત્રી) : ૧૬૦

અન્નજી : ૪૨
 અકુચા ગાંધી : ૨૨, ૨૩
 અલી : ૨૦૧
 અહાદુરમલ (ભંડારી) : ૧૬૧
 અહુદેવ : ૪૩
 આલચંદ : ૯૨
 આલદેવ : ૧૯૩
 આહડ : ૨૬, ૪૦, ૫૭, ૯૩, ૧૦૦,
 ૧૦૪, ૧૦૫, ૧૨૦, ૧૨૬, ૧૮૧
 આહડ : ૧૬૦
 આહડ : ૨૧૦
 શુદ્ધવર્મા : ૯૧
 શુધા : ૨૬૦
 એચરદાસ મોતીલાલ : ૧૩
 એલા : ૨૯૪
 એલા (ભંડારી) : ૧૬૧
 એડા : ૨૫૭
 એહિત્ય : ૧૬૦
 એહિધ(ત્ય) : ૩૬
 અંધુરમન : ૧૧૭
 ભવદેવ : ૧૭
 ભણુશાળી : ૩૦, ૧૭૧
 ભાગચંદ (મંત્રી) : ૧૬૦
 ભાગચંદ્ર સોની : ૨૦૪
 ભાણુ(ના)જી ભંડારી : ૧૬૩, ૧૯૪, ૧૯૫
 ભાનુ : ૬૧
 ભામાશાહ (મંત્રી) : ૧૬૦, ૧૬૧
 ભારમલ : ૧૬૦
 ભારમલ તેજશી : ૧૪૩
 ભાવચંદ્ર : ૧૭૯
 ભાવડ : ૧૨૧
 ભાવજી : ૨૬૦
 ભાસુત : ૧૭૪
 ભીખચંદ ભાણુકચંદ : ૨૪૯
 ભીમ : ૭૨
 ભીમ (મંત્રી) : ૬૧
 ભીમ (સંઘપતિ) : ૨૮૦
 ભીમસી : ૧૬૯
 ભીમા : ૧૬૩, ૨૯૦
 ભીમા : ૧૯૪
 ભીમા : ૨૫૨
 ભીમાશાહ : ૨૯૨
 ભુરિયાભાઈ જીવણ્યચંદ : ૬૪
 ભુવણા : ૨૦૦
 ભુવનચંદ્ર : ૧૪૯, ૧૫૦

ભુવનપાલ : ૩૭
 ભુવનેશ્વર : ૧૭૪
 ભંવરમલ નાહટા : ટિં ૯૪
 ભુંભવ : ૧૧૭, ૧૧૮
 મગનલાલ કરમચંદ : ૧૧
 મળ : ૨૧૮
 મોણિજી : ૩૦૨
 મથનસિંહ : ૨૧૮
 મનસુખભાઈ ભયુભાઈ : ૭૪, ૧૧૨,
 ૨૧૬
 મના : ૨૫૦
 મનીઆ : ૯
 મયામલજી : ૨૪૯
 મયર (મંત્રી) : ૨૨૨
 મરુદેવા : ૧૦૩
 મદ્ય : ૧૫
 મદ્ય (ભાંડશાલિક) : ૧૭૨
 મદ્યદેવ (મહામાત્ય) : ૯૨, ૨૯૨
 મદ્યદેવ : ટિં ૧૨૬, ૧૪૮
 મહણુસિંહ : ૯૮
 મહણુસિંહ : ૨૯૦
 મહવદ વહોરા : ૨૨૯
 મહિપતિ (મંત્રી) : ૬૧
 મહિદુ (મંત્રી) : ૨૯૦
 મહીપાલ : ૧૫૯, ૨૮૧
 મહીરાજ : ૧૬૭
 મહેતાઅકુવર : ૧૦૧
 મહેતાકમચંદજી મહેતા : ૨૦૫
 માણિક : ૨૦૦
 માણુકચંદ : ૮
 માણુકઆઈ : ૧૩
 માણુકલાલ મનસુખભાઈ : ૧૩, ૧૯૫
 માણુકલાલ મેળાપચંદ : ૩૧
 માદા : ૧૭૬
 માધક : ૨૭૪
 માનસિંહ ભોજરાજ : ૧૨૪
 માનસિંહ મેધજી : ૧૨૦
 માના (ભંડારી) : ૧૬૧
 માનાજી : ૪૯
 માડ : ૧૬૭
 માલ : ૧૭૬
 માલદેવ : ૭૯, ૧૦૧, ૧૨૩, ૧૨૪
 માલવ : ૧૪૫
 માલા સંઘવી : ૧૬૯
 માલાશાહ સકલેયા : ૧૪૫, ૧૮૪ થી
 ૧૮૬

લક્ષ્મીબાઈ : ૧૧૦
 લક્ષ્મીસિંહ : ૨૧૮
 લખણ : ૧૮૦
 લખમણ : ૧૭૬
 લખમણ : ૨૩૯
 લખમીચંદ : ૮
 લખમીચંદ મૂતા : ૧૮૬
 લક્ષ્મપાલ : ૨૭૦
 લલિતાદેવી : ૧૨૫
 લવણપ્રસાદ : ૯૪
 લહર (મંત્રી) : ૫૭
 લહર (દંડનાયક) : ૬૯
 લાખણ : ૧૬૭, ૧૬૮
 લાખણ : ૨૫૩
 લાખા : ૧૪૬
 લાખા : ૧૮૦
 લાખા : ૨૧૮
 લાખા (મંત્રી) : ૨૨૨
 લાખા (સંઘવી) : ૧૬૯
 લાખાવત : ૧૮૦
 લાજલદે : ૧૬૯
 લાખૂ : ૧૯૪
 લાહો : ૧૧૩
 લાહો ગાંધી : ૨૨
 લાધા : ૨૨૮
 લાધા : ૨૨૯
 લાલચંદ્ર લ. ગાંધી : ૧૮, ટિં ૨૭,
 ટિં ૩૭, ટિં ૫૮, ટિં ૧૫૬,
 ૧૬૪
 લાલબાઈ : ૨૩
 લાલિંગ : ૧૬૩, ૨૯૦
 લાવણ્યસિંહ : ૨૯૧, ૨૯૨
 લાસદેવી : ૨૫૩
 લીલાશાહ : ૨૦૪
 લૂણકરણ : ૧૬૦
 લૂણસિંહ : ૨૯૨
 લૂણિંગ : ૧૦૧, ૧૪૮
 લૂણિંગ : ૨૫૨
 લોલા : ૧૬૭
 લોહદેવ : ૧૪૯
 લોંગલી : ૧૯૩
 લીંબા : ૨૩૩
 લુંબા : ૨૫૩
 વધ્ય ગાંધી : ૧૧૭
 વધનલ : ૩૬

વખતચંદ ખુશાલચંદ : ૧૧
 વચ્છ : ૩૦૬
 વચ્છરાજ : ૨૦૫
 વચ્છા : ૨૯૪
 વળિયા-રાળિયા : ૧૬
 વજ્રેસીદ : ૨૫૭
 વના ખુમાણ : ૨૬૬
 વચ્ચન : ૬૦
 વરંગ (સંઘવી) : ૧૭૬
 વરણુગ (મહત્તમ) : ૨૬, ૪૭
 વરતા : ૫૫
 વરદેવ : ૨૦૦
 વરદેવ : ૨૧૩
 વરદેવ : ૨૬૩
 વરસિંહ (મંત્રી) : ૧૬૦
 વરસીંગ : ૨૬૨
 વર્ધમાન : ૩૩
 વર્ધમાન : ૫૩, ૫૪
 વર્ધમાન : ૧૪૯
 વર્ધમાન : ૨૧૩
 વર્ધમાન : ૯૭, ૯૮, ૧૨૧, ૧૪૦
 વર્ધમાન વજ્રેચંદ : ૨૪૯
 વસાહ : ૧૪૭
 વસુંધરી : ૧૭૫
 વસ્તપાત્ર : ૬૧
 વસ્તુદેવ : ૧૭
 વસ્તુપતિ : ૧૧૧
 વસ્તુપાત્ર-તેજપાત્ર (મંત્રી) : ૬, ૯, ૧૦,
 ૧૮, ૨૭, ૪૬, ૪૯, ૫૮, ૬૨,
 ૭૯, ૯૧ થી ૯૫, ૯૮, ૯૯,
 ૧૦૧, ૧૦૯, ૧૭૧, ૧૨૫ થી
 ૧૨૮, ૧૪૮, ૧૬૧, ૧૯૦, ૨૮૮,
 ૨૯૧, ૨૯૨, ૩૦૫
 વસ્તુપાલ : ૨૫૭
 વસ્તુપાલ : ૨૮૨
 વાગસટ : 'આહડ' જુઓ
 વાઘણ : ૧૫
 વાચ્છા : ૩૦૫
 વાઘી : ૬૧
 વાઘૂચન : ૫૭
 વામન : ૨૬૧
 વાલ્હા : ૨૫૯
 વાલ્હી : ૨૭૧
 વાસિંગ : ૩૦૬
 વિનયસિંહ : ૨૫૩
 વિગ્નક : ૧૮૯

વિમલશાહ (મંત્રી) : ૬, ટિં ૨૯, ૬૯,
 ૫૭, ૫૮, ૧૦૩, ૨૨૫, ૨૭૮,
 ૨૮૦, ૨૮૮ થી ૨૯૦
 વિમલા : ૨૦૧
 વિમલી : ૧૬૭
 વિરૂપ-વસ્તુપતિ : ૧૧૧
 વીકા : ૬૦
 વીકા (મંત્રી) : ૧૬૦
 વીગ્ન : ૯૦
 વીજા : ૧૬૩, ૨૯૦
 વીદા (સંઘવી) : ૧૬૮, ૧૭૦
 વીદા : ૧૭૬
 વીર : ૨૮
 વીર (મંત્રી) : ૫૭
 વીર : ૧૦૫
 વીરક : ૧૯૦
 વીરદાસ : ૨૩
 વીરદેવ (ભાંડાગારિક) : ૧૮૦
 વીરદેવ : ટિં ૪૬
 વીરપાત્ર : ૬૭
 વીરપાત્ર : ૨૫૦
 વીરબાઈ : ૯૯
 વીરસિંહ : ૨૧૮
 વીરા : ૧૧૧
 વીરા (મંત્રી) : ૧૮૨
 વીરાક : ૩૪
 વીરી : ૨૫૭
 વીરાંબાઈ : ૨૨
 વીરદાહ : ૧૬૦
 વિરહ : ૨૪૨
 વીરણ : ૧૨૨
 વીસલ : ૮૪
 વીસલ : ૧૮૯
 વૃદ્ધભાણુજી (રહસ્ય મંત્રી) : ૧૬૧
 વૃદ્ધિ : ૨૯૪
 વેલજી માણુ : ૧૪૩, ૧૪૪
 વેલહલ (મહામાત્ય) : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯
 વેલા : ૧૮૨
 વેલાક : ૧૯
 વેસટ : ૧૮૩
 વોગા : ૨૦૫
 વોસિરિ : ૨૪૪
 વૈરટ : ૨૧૮
 વૈરસીજી (મંત્રી) : ૧૬૧
 વંશપાલ : ૨૧૮
 વાંકો : ૧૧૦

વિખ્યાતિ : ૯૨
 શાન્તિક્રમાર : ૨૧૮
 શાશ્વત : ૧૧૭, ૧૧૮
 શામળ ભાષાભાષ : ૧૪૩
 શિખરસિંહ : ૧૮૧
 શિવગણ : ૨૪૩
 શિવજી નેત્રી : ૧૪૩, ૧૪૪
 શિવરાત્ર : ૧૧૭
 શિવરાત્ર : ૨૫૦
 શિવ : ૧૦
 શિવદેવી : ૩૦૬
 શુક : ૧૦૦
 શુચિવર્મા : ૨૧૮
 શુભકર : ૧૬૦
 શુભકર : ૮૮
 શેષક : ૧૦૦
 શોભિત : ૩૦૬
 શંકરભણ : ૧૬૧
 શંષ : ૨૦૮
 શાંતિ : ૬૭
 શાંતિદાસ (નગરશેઠ) : ૮, ૯, ૧૨, ૩૦, ૬૯, ૨૯૪
 શાંતિદાસ (દેશી) : ૯
 શાંતિ : ૧૦૦, ૧૦૯
 શ્રીકરણ : ૧૬૦
 શ્રીદેવી : ૫, ૫૬
 શ્રીધર : ૧૭૧
 શ્રીપાલ કોઠારી : ૮૪
 શ્રીમતી : ૨૮૮
 શ્રીમંત : ૧૬૩
 સખજી બોરા : ૧૧૩
 સત્યવીરા : ૨૧૦
 સત્યા : ૧૧૭
 સત્ય સંધવી : ૧૬૯
 સત્યના (દંડનાયક) : ૪, ૧૮, ૪૭, ૪૯, ૫૭, ૫૮, ૧૧૭, ૧૨૧, ૧૨૩, ૧૩૨
 સત્ય : ૨૬૫
 સત્ય : ૧૮
 સત્યદેવ : ૨૩૫
 સત્યદેવ : ૧૮૪
 સદ્ગાન : ૨૬૩
 સંધાર રામચંદ્ર પારખ : ૮૯
 સન્મતિ : ૧૮૦
 સમસ્તમય તત્ત્વ બોરા : ૨૪૯

સમદ (મંત્રી) : ૨૨૨
 સમધર : ૧૬૦
 સમરસિંહ-સમરાણ : ૧૫, ૫૬, ૧૦૪, ૧૮૩
 સમરસિંહ સોની : ૧૧૭, ૧૧૯, ૧૨૧, ૧૨૩, ૧૨૪
 સમરાણ (સેનાપતિ) : ૧૬૧
 સરનાયજી : ૩૦૨
 સરપટે : ૨૫૦
 સરપટે : ૧૯૧
 સરસણ : ૧૮૯
 સરખ : ૧૧૭
 સરખ : ૧૧૯
 સરખા (મંત્રી) : ૨૫૭
 સરખાણ : ૧૮૨
 સરખાણ : ૨૦૦
 સરખાણ : ૨૫૩
 સરખાણસિંહ (મદામાત્ય) : ૧૨૬, ૧૨૭
 સરખા સોમજી : ૧૦૬
 સરખા રામજી બાહ્યા : ૧૭૧
 સરખાણ : ૮૪
 સરખાણ : ૨૧૩
 સરખાણ : ૨૬૪
 સરજી : ૧૨
 સરજી રાહ : ૮૪
 સરજીપાલ (મંત્રી) : ૧૬૦
 સરજેવ : ૫૫
 સરજેવ : ૧૮૬
 સરજેવ : ૨૧૩
 સરજેવ : ૨૫૫
 સરજેવ : ૨૬૩
 સરજેવ : ૨૬૯
 સરજા (સંધવી) : ૧૯, ૨૬૪
 સરજાણ : ૧૮૩
 સરજાણ લાલભાઈ : ૩૦
 સરજાણ પ્રેમચંદ : ૧૦૭
 સરજાણ (સાથવાહ) : ૨૧
 સરજાણ : ૧૧૭
 સરજાણસિંહ (અરજમલ, બોરાવાલ જાણ-સરજાણ) : ૧૫, ૭૩
 સરજાણ : ૧૧૪
 સરજા : ૧૮૦
 સરજાણ (મંત્રી) : ૨૨૨
 સરજાણ : ૧૬૭
 સરજા : ૩૦૬
 સરજા : ૧૧૭, ૧૨૯

સામંત : ૨૭૧
 સામંત : ૧૯૦
 સામંત (મંત્રી) : ૨૭૬
 સામંત (મંત્રી) : ૨૭૧
 સામંતસિંહ : ૧૯૦
 સામંતસિંહ (મંત્રી) : ૧૨૬, ૧૨૭
 સામંત વણિક : ૮૦, ૬૯
 સામંત (મંત્રી) : ૨૨૨, ૨૨૩
 સામંત ભાષાભાષ : ૭૯
 સામંત ભાષાભાષ : ૮૦
 સામંત : ૨૦૧
 સામંતદેવ : ૯૨
 સામંત : ૧૧૭
 સામંત : ૨૧૮
 સામંત : ૨૨૬
 સામંત (સંધવી) : ૨૯૪
 સામંત (સંધવી) : ૨૯૪
 સામંત : ૨૫૭
 સામંત : ૯૨
 સામંત : ૧૭૫
 સામંત : ૨૧૨
 સામંત : ૧૦૫
 સામંત : ૫૭
 સામંત : ૨૫૭
 સામંત (સંધવી) : ૨૮૧
 સામંતદેવ : ૬૧
 સામંતદેવ : ૨૫૭
 સામંત : ૬૨
 સામંતદેવ નાદર : ૯૯
 સામંત : ૮૬
 સામંત (સંધવી) : ૨૪૬, ૨૪૭, ૨૪૯
 સામંત ભાષાભાષ : ૧૭૫
 સામંત : ૧૪૭
 સામંત (મંત્રી) : ૨૨૨
 સામંત : ૨૩૮
 સામંત : ૨૪૨
 સામંત : ૨૭૧
 સામંત : ૨૧૮
 સામંત : ૨૬, ૨૮
 સામંતદેવ (મંત્રી) : ૮૦, ૨૩૫
 સામંત : ૨૧૩
 સામંત : ૭૬
 સામંત : ૨૨૨
 સામંતદેવની પુત્રી : ૧૨
 સામંત : ૨૫૫

સુરચંદ : ૫૩, ૫૪

સુરદાસ : ૯૯

સુરપાલ : ૬૦

સુરાણા : ૧૬૦

સુરાશાહ : ૨૦૫

સુવર્ણદેવ : ૧૮૦

સુવીર : ૨૨

સુહાસદેવી : ૨૯૨

સુદ્રક : ૨૧૨

સુરતરામ (ભંડારી) : ૧૬૧

સુરપાલ : ૨૧૨

સૂરા : ૯

સૂરા : ૨૭૧

સુહવદે : ૬૧

સુહવા : ૭૬

સેલ : ૧૮૨

સેસમલ : ૧૮૦

સોમુયા : ૧૨૫

સોચિયી : ૨૪૪

સોહ : ૨૧૩

સોહા : ૧૬૫

સોહી : ૨૫૯

સોહી : ૨૭૦

સોના : ૨૧૮

સોનિંગ : ૧૮૬

સોભા : ૪૪

સોભાગદે : ૬૧

સોમ (મંત્રી) : ૬૨, ૭૯, ૧૦૧, ૮૦

૧૨૬, ૧૪૮

સોમ : ૯૧

સોમજી (સંઘવી) : ૧૦

સોમલ : ૨૧૯

સોલાક (મંત્રી) : ૫૭

સોલ્લા : ૧૪૬

સોલગ : ૨૭૧

સોલગ : ૨૫૪

સોલવ : ૨૭૦

સોલાગદે : ૧૬૧

સંગાદસિંહ સોની (નગદલમલિક)
(મંત્રી) : ૧૨૩, ૧૨૪, ૧૬૦, ૧૬૧,
૨૭૯

સાંધીરણ : ૨૫૬

સાંપતકર-સાંતુક 'સાંતુ મંત્રી' : જુઓ

સાંપુથુથી : ૪૭

સાંવસુત : ૪૪

સાંડા : ૫૫

સાંડા : ૨૬૨

સાંડાસા : ૧૬૫

સાંતી : ૨૬૧

સાંતુ (મંત્રી) : ૭, ૧૮, ૨૬, ૪૭, ૫૫

સાંધીરણ : ૨૧૩

સાંવરદાસ : ૨૨૮

સિંગજી : ૧૧૩

મુંદર (મંત્રી) : ૨૯૨

મુંદરદાસ (મંત્રી) : ૧૬૧

દકમચંદ દેવચંદ : ૧૩

દહીભાઈ કેશરીસિંહ : ૧૩, ૮૨, ૨૬૭

દરક : ૪૦

દરકારખાઈ : ૧૧, ૨૪, ૧૧૧

દરખચંદ શેઠ : ૧૮૩

દરભમ નરસી નાથા : ૧૪૩

દરમચંદ : ૧૭૨

દરિયાંદ : ૧૭૫

દરિયાંદ : ૨૧૩

દરિયાલ : ૧૨૨

દરિયા ચણિક : ૮૦ ૬૯

દરિયાંદ (સંઘપતિ) : ૩૦૫

દરિયાંદ : ૧૭

દરિયાંદ : ૩૪

દાથી : ૯૯

દારા (મંત્રી) : ૨૫૨

દોમાખાઈ : ૧૦૭

દીરજી ડોમાખાઈ : ૧૪૩

દીરાચંદ નારાચંદ ગોરજી : ૧૪૩

દીરાચંદ ધર્મચંદ ભવુશાળી : ૯૯

દીરાચંદ મંગળદાસ રામ ૩૦

દીરાચંદ રાયકમળ : ૧૦૩

દીરાચંદજી : ૨૦૧, ૨૦૨

દીરાખાઈ : ૨૩, ૧૩

દીરાસાલ દરમચંદ : ૮૦ ૬૭, ૧૬૪

દીક : ૧૫૦

દેમકેચર દેહાળી : ૯૯

દેમજી સાલ : ૮

દેમચંદ : ૧૫૯

દેમચંદ : ૨૬૦

દેમચંદ : ૬૩

દેમાજી સિંહી : ૨૫૦

દેમાખાઈ વખતચંદ (નગરચંદ) : ૧૩

દંસા : ૨૫૦

દાંસી : ૨૮૫, ૨૮૬

દાંસીખાઈ : ૨૧૩

દિગનરામજી આકાળા : ૧૬૫, ૧૭૧

વર્ગ ૭ : વિદ્વાનો, શિલ્પીઓ અને બીજાઓની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અણુદા બ્રાહ્મણ : ૩૮

અણુહિલ (ભરવાડ) : ૫૬

અણિણુવ રાહિલ : ૨૫૪

અણુલહસન (મહિસદી) : ૧૪

અમથા (પટેલ) : ૭૭

અમરાજી રાવળ (પૂજારી) : ૨૭૦

અણુદ સર્પ : ૨૮૮

અલ બિલાહુરી (મુસ્લિમ પ્રવાસી) : ૨૪

આનંદકુમારવામી : ૧૩

આલ્હણુ : ૨૧૨

આશા (બીલપતિ) : ૭

આંગદ : ૨૩૮

ઉમાકાંત પ્રેમાનંદ શાહ : (ટિં : ૧૩૫

એચ. ડી. : 'હસમુખલાલ સાંકળિયા'

જુઓ

ઝોલજવાળા : ૧૧૦

ઝોઝાજી : 'ઝોરીશંકર ઝોઝાજી' જુઓ

ક્રમક (યક્ષ) : ૫૫૬

કપદી (યક્ષ) : ૧૦૧

કરમા કારીગર : ૧૮૪

કરમાણુ કારીગર : ૧૮૫

કર્નલ રોઃ : 'ડોઃ કર્નલ' જુઓ

કલા સુધાર : ૧૮૫

કલ્યાણપ્રસાદ સુધાર : ૧૮૫

કંચનાથ (ગોગી) : ૧૪૫

કાહિએ (બર્મન વિદુથી) : ૨૮, ૧૨

કુંતા : ૨૩૮

કુંતાસર દેવી : ૧૦૨

કેકક : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯

કેવળ : ૭૬

કેસવ : ૧૫૦

કોમીસરીએટ (એસ. એમ.) ટિં : ૬

કોસિયા-કેશવ 'સાતજ્યુ-તપેસરજી : ૨૨૬

મનન પાઠક : ૧૨૫

અમદેવ સોલંકી : ૨૩૮

ગેમલ ઉમેદ : ૨૫

ગોપી : ૩૦

ગોવિંદભાઈ દાધીભાઈ : ૬૧

ગોંડીશંકર ગોખાજી : ટિં ૧૫૩, ૧૬૧,

૧૬૨, ૧૭૮, ૨૦૪, ૨૫૪, ૨૫૮,

૨૬૩, ૩૦૫

ગોંડીજી મહાત્મા : ૭૦

દૂમજી : ૨૩૮

અનુભના સુતધાર : ૧૮૫

આદિય દુનક-ગોપિચંદ્રિકા : ટિં ૬૮

ટિં ૬૯

અપિરાજ્યાળા : ૧૧૦

બાદીશાહસાદ ગહિસોન : ૨૧૬

બાલા લેખ રાવલ : ૬૪

બાલા સુધાવત : ૧૭૬

બેરાજ સુતધાર : ૧૮૫

બેલા સુતધાર : ૧૮૬

બેરાજી (પૂનર્ગી) : ૨૫૬

બાલા : ૭૩

બાંજા સુતધાર : ૧૮૪

બાંજા : ૧૮૬

બાંજા : ૭૩

રાહ કનૈલ : ૮, ૧૨૧, ૧૫૭, ૧૬૪,

૨૦૩, ૨૭૬, ૨૮૬

બાબુ. રૂઠાઈ હોનૈસિ : ૧૩૬

રામજી સુતધાર : ૧૮૫

તપેસરજી યોગી : ૨૨૨, ૨૨૩

નારા સુતધાર : ૧૮૪, ૧૮૫

નિમુખન : ૨૩૮

દલપતરામ પ્રાણજીવન ખખખર : ૧૪૬

દાના સુતધાર : ૧૮૫

દામોદર કવિ : ૨૮૮

દીપા બીલ : ૪૨

દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી : ૬૪, ૮૩, ૯૪, ૧૨૮

દેગ સમાવત : ૧૭૬

દેપા યાંત્રી : ૨૧૪, ૨૧૭, ૨૧૮

દેવીપ્રસાદ મુંઝી : ૧૫૭

દીપાવન ઝાવિ : ૪, ૧૨૬

ધનપ્રસાદ અંદાલાલ મુનશી : ૨૮

ધન્ના સુતધાર : ૧૮૫

ધન્નનરિ : ૬૯

ધાગ : ૨૩૮

ધીરા : ૧૬૭

ધધ સિવાઈની : ૯૪

નગીમ : ૧૩૪

નરસિંહ સુતધાર : ૨૫૦

નરસિંહ મહેતા : ૧૧૦

નરાદિય શિખી : ૨૫૬

નર્મદાશંકર મિતેલી : ૩૧

નાનાલાલ મદાકવિ : ૫૬

નારદ : ૧૦૦, ૨૨૧

નાસુયુ સુતધાર : ૧૮૫

નિરોલસ ઉક્લેટ : ૧૭૮

નીકઃ મણિક સુતધાર : ૨૪૦

નરિલાલ રે : ટિં ૧૧૪

પર્વજિતિ : ૨૦૪

પદા : ૨૩૮

પદ્મનાભ કવિ : ૧૯૩

પદ્મનાભ મજનીખાન : ૧૭૦

પાલ : ૨૧૨

પ્રમાકર દુનક-મદાસાધિવિપ્રદિક : ટિં

૬૮, ટિં ૬૯

પ્રભાદ સુતધાર : ૧૮૫

પ્રાણનાથ શાસ્ત્રી : ૧૧૬

પ્રેમચંદ સ્થપતિ : ૧૧

પ્તોની : ૨૮૮

ફરગુસન : ૮, ૧૨, ૨૧૭

ફાર્ગસ આદેખ : ૬૧, ૨૮૩

ફુલાપી : ૧૧૦

ફૂજ સુતધાર : ૧૮૪

બર્જેસ : ૧૨, ૨૮, ૧૦૩, ૧૩૧, ૧૩૨

બારટન કેપ્ટન : ૨૦૭

બીજસથ આશપટલિક : ટિં ૬૮,

ટિં ૬૯

ભુલકર : ૧૬૪

બેલ આદેખ : ૧૩૦

અવધુપે બોનિની : ૧૭૩, ટિં ૨૩૫

ધનધાનિ યત્ર : ૭૦

ભરન (નાટયશાસ્ત્રના કર્તા) : ૧૨, ૨૮૮

બોગીલાલ આગ્રસરા : ટિં ૬૧, ૬૨,

ટિં ૭૧

ભાંડારકર : ૬૧, ૧૬૪, ૧૮૬, ૨૮૩

મગનલાલ ખખખર : ટિં ૧૩૬, ૧૪૦

મના સુતધાર : ૧૮૫

મય દાનવ : ૧૬૧

મદલુષ : ટિં ૬૯

મદિપરામ : ૭૧

મહેશ્વર કવિ : ૩૦૦

માધ કવિ : ૧૭૭, ટિં ૭૩૫

માલા : ૨૩૮

મેગેન્થિનિસ : ૨૮૮

મેલા સુતધાર : ૧૮૪, ૧૮૫

મોહમદ છુતુમરી : ૨૮

મોલુ : ૨૩૮

મોનવેલી : ૧૧૦

મોંઝ ઝાપિ : ૧૬૨

મંડે સ્લેક : ૮

૨૭૨ : ૨૩૮

મનમણિરાવ : ૧૩

મંચિયો વાલમ-આત્મીક ઝાપિ : ૨૮૮

મધાધુધ્ય જ્ઞાન : ૧૩૧

મધકજી સુતધાર : ૧૮૫

૨૬ આલ્લુ : ૭૧

મેલાશંકર મેધજી દેસાયાકર : ૧૩૦

મંધિજી સુતધાર : ૨૫૦

મહિલા ક્રમ : ૧૫

લાખાજી પૂનર્ગી : ૨૫૬

લાટના આચાર્યો : ૭૫

લાટના ચિત્રકરો : ૨૫

લાટના વિદારો : (ટિં) ૨૫

લાટના શિક્ષકો : ૨૫

લાટીરિતિ : ૨૫

વરેશ્વર કાવરથ : ટિં ૬૮, ટિં ૬૯

વરજય સુતધાર : ૧૮૫

વરાહ આલ્લુ : ટિં ૬૯

વસંતભાચાર્ય : ૬૪

વામનાથાર્ય : ૬૧

વાદિક (સાંખ્યવાદી) : ૪૫

વિનાયક આસાપુરી : ટિં ૬૯

વિશ્વરૂપ : ૮૦ ૬૦
 વીરસેશ ક્ષેત્રપાલ : ૭૧
 વેદસન સાહેબ : ૧૩૦
 વિસેંટ રિમથ : ૧૫૪, ૧૮૮

શિવદત્ત સૂત્રધાર : ૧૮૫
 શિવનાગ શિલ્પી : ૨૩૪
 શોભનદેવ શિલ્પી : ૧૯૦, ૨૮૮, ૨૯૧
 શંકરાચાર્ય : ૧૩૦, ૧૫૩

શ્રીમાતા : ૨૮૮

સતીશચંદ્ર વિદ્યાભૂષણ : ૮૦ ૧૫૩

સત્યશોગેશ્વર શિલ્પી : ૨૦૬
 સદસાભુવન (ભીલ) : ૩૪
 સાદિમ મુલતાન : ૧૯૮
 સારંગ : ૬૨

સીમાલ : ૨૩૮
 સુરેશ દીક્ષિત : ૬
 મેન્યુઅલસન-જેમ્સ : ૧૩
 સેયદ : ૧૫
 સોહા સલાવટ : ૧૭૬
 સોમા સુત્રધાર : ૧૮૫
 સોમાકુ સુત્રધાર : ૨૨૨

વર્ગ ૮ : કુળ, વંશ, ગોત્ર, જ્ઞાતિ, ગચ્છ, ગિરુદ આદિની અકારાદિ અનુક્રમણિકા

અગ્નિકુળ : ૧૫૭
 અભયદેવસુરિ શાખા : ૭૮
 અરુક (ગિરુદ) ૭૩, ૨૦૧
 અચંત્યગચ્છીય : ૧૧, ૪૩, ૯૧, ૨૦૫,
 ૨૪૭, ૨૭૧

આણુમુરગચ્છ : ૩૦
 આણુમુરગચ્છ : ૩૭
 આબ્રેવાચાર્યગચ્છ : ૨૪૪, ૨૪૫
 આર્ય : ૧૧૫

બલ્યાકુ કુંડ : ૧૦૦

ઉકેશવંશ, ઉકેશજ્ઞાતિ : 'ઓસવાલ' જુઓ
 ઉદ્દ્યોતનાચાર્ય આમ્નાય : ૧૭૫
 ઉપકેશગચ્છ : ૨૦૩

ઔશવંશ, ઔસવાલ, : ૧૫, ૬૧, ૭૩,
 ૮૬, ૮૯, ૯૭, ૯૮, ૧૦૪ ૧૧૯,
 ૧૨૩ થી ૧૨૫, ૧૫૪, ૧૫૭,
 ૧૬૩, ૧૬૬ થી ૧૬૯, ૧૭૪,
 ૧૮૪, ૧૮૬, ૧૯૪, ૧૯૫, ૨૦૧,
 ૨૦૪ થી ૨૦૬, ૨૩૦, ૨૭૭,
 ૨૯૩, ૨૯૪, ૩૦૫

કછોલી ગોત્ર : ૨૫૭
 કચ્છો(છોલી)વાલગચ્છ : ૧૫૮, ૨૫૭
 કપોલ જ્ઞાતિ : ૧૩૭
 કમળકળશ શાખા : ૨૫૩
 કવડિયા : ૧૬૦
 કાત્યાયન ગોત્ર : ૪૩
 કાયસ્થ : ૧૭૮
 કાલિકાચાર્યસંતાન : ૬૨

કાસલેજગચ્છ : ૧૫૮, ૨૬૧
 કૃપણપિંગગચ્છ : ૧૫૬
 કૃષ્ણપદ્મીયગચ્છ : ૧૨૨
 કોરંટ (ક-પ્રીય)ગચ્છ : ૩૩, ૩૪, ૧૫૦,
 ૧૫૮, ૨૨૮, ૨૩૭, ૨૮૦

ક્ષત્રપવંશ : ૧૩૦

ખાયાતા : ૬૪, ૮૦
 ખરતરગચ્છ : ૯૧, ૯૪, ૧૦૧, ૧૧૧,
 ૧૨૨, ૧૬૬, ૧૬૭, ૧૬૯, ૧૭૨,
 ૧૮૩, ૧૮૫ થી ૧૮૭, ૧૮૪, ૨૦૪
 ૨૯૩, ૩૦૫

ખરતરવસાહી : ૧૦૬
 ખરેરકગચ્છ : સરેરકીયચ્છ જુઓ
 ખરેરવાલ : ૧૫૭

ગણધર (ચોપડા) ગોત્ર : ૧૬૭, ૧૬૯
 ગુપ્ત : ૨૬, ૧૧૮, ૧૩૦, ૧૩૨
 ગુહિલ અન્વય-વંશ : ૧૫૮, ૨૧૮, ૨૨૪

ઘોઘારી વાલિયા : ૧૧૧

ચક્રેશ્વરસંતાન : ૩૦૨
 ચાવડા (વંશ) : ૩, ૪૭, ૫૬, ૯૦, ૯૧,
 ૧૫૩, ૧૫૭, ૮૦ ૨૩૫
 ચાહ(હ)માન (વંશ) : ૧૮૯, ૨૧૦, ૨૨૨
 ચોપડા ગોત્ર : ૧૬૭, ૧૬૮
 ચૈત્રવાલગચ્છ : ૯૧
 ચૌહશિયાગચ્છ : ૧૫૭, ૩૦૫
 ચૌલુક્ય : ૫, ૨૬, ૨૭, ૫૬, ૮૪, ૧૩૪,
 ૧૫૩, ૧૮૯

ચંગીચ : 'વિસેંટ રિમથ' જુઓ

દરપાલ : ૨૩૮
 દસમુખવાલ સાંકળિયા : ૮૦, ૮૧ ૧૧૬,
 ૧૩૧, ૧૩૨
 દર્મન યાકોબી : ૧૬૪
 દાસમ બિન અમર તથાગી : ૨૪
 દીપાનંદ શાસ્ત્રી : ૮૦
 દીપા સુત્રધાર : ૧૮૫
 દુષેનત્યાગ : ૧૧૫
 દેનરી કઝીન્સ : ૮૧
 દાંડાદોષી સુત્રધાર : ૨૫૦

ઔકાણ (વંશ) : ૪૦, ૪૨, ૧૫૭, ૧૫૮,
 ૨૦૬, ૨૨૫, ૨૮૧, ૨૩૮, ૨૯૮

ચંદ્રકુળ : ૩૯, ૪૧, ૮૮

ચંદ્રગચ્છ : ૨૭૮, ૨૮૭

જાગલ (ગોત્ર) : ૧૮૪

જનમાગપ્રીયગચ્છ : ૪૬

જરાહિલાગચ્છ : ૧૫૮

જોનાગરા નસોરના : ૨૦૬

જગા ગોત્ર : ૧૬૭

જાલાવત : ૨૧૧

તપાગચ્છ : ૮૯, ૯૧, ૧૪૪, ૧૫૨, ૧૮૫,
 ૨૧૪, ૨૧૮, ૨૨૧, ૨૨૫, ૨૨૭,
 ૨૫૦, ૨૫૩, ૨૬૨, ૨૭૧, ૨૭૫
 ૨૭૭, ૨૯૪, ૩૦૨, ૩૦૫
 તુર્કી જ્ઞાતિ : ૩૦૪, ૩૦૫

થા(થિ)રાપદગચ્છ : ૩૯, ૪૧, ૪૭, ૫૫,
 ૭૬, ૧૭૮, ૨૪૪

દરડા ગોત્ર : ૨૯૩

દશા ઔસલવાલ જ્ઞાતિ : ૨૪૮

દેવાચાર્યગચ્છ : ૧૭૫, ૧૮૬

દેસલહરા : ૭૩

ધર્મધોષગચ્છ : ૧૯૯

ધર્કટવંશ : ૪૭, ૫૫, ૨૬૫

ધનેશ્વરગચ્છ : ૧૫૬, ૧૬૨

वर्ग ८ : कुण, वंश, गोत्र, शास्त्र, गण्ड, भिन्न आदिनी अकारादि अनुक्रमानुसारं

नान्नायार् (अरि) संमान : ३४, ३८
 नन्दगुरुमन्त्र : १२
 नागसन्तानि : २२, १४
 नागधुरीणमन्त्र : १५८
 नागेश्वरमन्त्र : २७, ४८, ५६, ५७,
 ६०, ७६, १४८, १६६, १७४,
 २००, २६६
 नागोत्तमगोत्र : २२६
 नागोरी तपमन्त्र : १६६
 नागोरी शाखा : १६६
 नागावधूतनाथधुरीणमन्त्र : १५८, २३०,
 २३१, २३७, २५५, २६५
 निर्दलककुम्भ : २४४, २४५
 नैममानवय : १७८
 पटवा : १६४
 पट्टिहार : ३६, १३६, १५६, १६२,
 १७४, १८८, २१० ३०४
 परमार ५, २६, ५८, १५७, १५८,
 १७८, १८१, २००, २४०, २४१,
 २५३, २८३, २८८, २६१
 पक्षीवाचसानि : १५७, १७५, २००,
 २०१, २७६
 पक्षीवाचमन्त्र : १५८, १७५, १८८,
 १८५
 पश्चिममण्डिक (भिन्न) : ४१
 पार्श्वनाथसन्तान : १७३
 पिंपल(प-प-प) मन्त्र : ४३, ६७,
 २४१, २६६
 पीपल गोत्र : १६४
 पीपलुगीत : १३६
 पीपलमन्त्र : ३१
 पीपलुभिन्न पक्ष : २७८
 पीपलवधूत : ५७, ६२, ७६, ६०, १०१,
 १२२, १४८, १५०, १५७, १७७,
 १८७, २०५, २१३, २१६, २१८,
 २१९, २३३, २४४, २४६, २४७,
 २५३, २६६, २६८, २६८, २७०,
 २७१, २७६, २७७, २८६, २८६,
 २८७, ३०७

प्राच्यात : 'पीपल' लुगो
 प्रमोदवन : १६०
 प्रमोदलु : ४६, ५३, १७१
 प्रमोदपरममन्त्र : ६०, १८५, २०२
 प्रमोदमन्त्र ८६, ८४, १२६, १८८, २२५
 प्रमोदमन्त्र : ४३, ६०, १५८, २६४,
 ३०७
 प्रमोदीमन्त्र : १७५
 प्रमोद(रा)मन्त्र : १५८
 प्रमोदसिवाशा गोत्र : २२
 प्रमोदशाशी गोत्र : ६७, १७०
 प्रमोदशा गोत्र : १८३
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ६२
 प्रमोद : १७६
 प्रमोदशाशा : १७६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ३६
 प्रमोदशरी : १६५, २२५
 प्रमोद कुम्भ : ६७
 प्रमोद(रा)मन्त्र : ३०१, ३०२ ३०७
 प्रमोदशिवा कुम्भ : २१० ३८
 प्रमोदशरी : ६३
 प्रमोदशरी : १६७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १३०, २१० १६८
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र आम्नाय : १७५
 प्रमोदशिवा : १४६
 प्रमोदशाशी मुखसन्तान : ६०
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ११८
 प्रमोदशा शास्त्र : ८३
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ११, ६७, ३०५
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १४, १५, २३, ५७, ६८,
 ७०, ११३
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ७०
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ४, २६, ११८, ११८
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २८७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २६४
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ४, १००, ११६, १२६, २२६

प्रमोदशस्त्रिमन्त्र (भिन्न) : २७
 प्रमोदशरी गोत्र : २२२
 प्रमोदशरी : २१२
 प्रमोदशाशा : १६६
 प्रमोदशिवा : १५
 प्रमोदशिवा श्रीमादी नाति : २५, २८ २८
 प्रमोदशाशा : १७१
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १८६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १५७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ३६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र-प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ८७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २१० ३६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १४
 प्रमोदशिवाशा : १५
 प्रमोदशिवा गोत्र : १७०
 प्रमोदशिवा वंश : १५०, २००
 प्रमोदशिवा वंश : ११४, ११५
 प्रमोदशिवाशा (अम्नायमन्त्र) : ४३
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २४४
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २६, २७, ५६, १३६,
 २५४
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र(प्रमोदशस्त्रिमन्त्र)कुण-मन्त्र : ७०,
 २१० ५७, १०५
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २५६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र (भिन्न) : २६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ४७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ८६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ८०, ८१
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ८१
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २२२
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्रसन्तान : ४४
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १८६, २३०
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ४७, १७७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ४१, ४३, ५७, ६८,
 ६८, ६७, १०६, ११६,
 १२०, १२६, १३६, १४६, १७७,
 १८६, १६०, ३००

प्रमोदशस्त्रिमन्त्र 'प्रमोद' लुगो
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २६४
 प्रमोद वंश : 'परमार' लुगो
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र संतान : ६२
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र (भिन्न) : २६

प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १३७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ६२
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : २१० १५६, १६६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र (भिन्न) : २१० २८
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १५६, १६३, १६६, २०७, २०६

प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ६६
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र वंश : २५२
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : १५७
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र वंश : २०३
 प्रमोदशस्त्रिमन्त्र : ५, २२२

સોનગિ(ગ)રા ચૌહાણ : ૧૫૯, ૨૨૪,
૩૦૦

સોલંકી : ૩, ૫૬, ૧૧૮, ૧૪૫, ૧૫૭,
૧૫૯, ૧૭૯, ૧૮૩, ૨૩૮

સંખવાલેયા ગોત્ર : ૧૬૮

સંકેરગચ્છ : ૧૫૭, ૧૫૮, ૧૭૫, ૨૦૬,

૨૧૦ થી ૨૧૨, ૨૨૨, ૨૨૫,
૨૩૬, ૨૪૨

પરેકીયગચ્છ : 'સંકેરકીયગચ્છ' ભુઓ

દ્યુડિયા રોકોડ : ૨૦૭

હર્ષપુરીય(પુર)ગચ્છ : ૧૫૮, ૨૦૪, ૩૦૮

હસ્તિકુંડકીય - હસ્તિકુંડકીય - હસ્તિકુંડી-
ગચ્છ : ૧૫૮, ૨૦૭, ૨૨૩

હારીનગચ્છ : ૫૧, ૭૨

હીરલા બિરુદ : ૬૧

દ્વણુ : ૧૧૮

દુંબટ અન્વય : ૮૮

૯. સંદર્ભ ગ્રંથસૂચિ

અખંડ આનંદ : પ્ર૦ સસ્તુ સાહિત્યવર્ધક કાર્યાલય, અમદાવાદ
અગચ્છનાહુ નાહુટાનો સંગ્રહ : તીર્થમાળા-અપ્રગટ: પિકાનેર
અચલગઠ : લે. મુનિ શ્રીજયંતવિજયજી, પ્ર૦ યશોવિજય
જૈન ગ્રંથમાળા

અનિત-શાંતિસ્તવ : પંચપ્રતિકમણુ-અંતર્ગત

અનેકાંત : (હિન્દી-માસિક) વીર સેવામંદિર, સરસાવા,
સહારનપુર

અમદાવાદનો ઇતિહાસ-પાટનગર અમદાવાદ : લે. રતન-
મણિરાવ ભીમરાવ, પ્ર૦ ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ
અભુદ્ધગિરિકલ્પ : (હસ્તલિખિત) કર્તા : શ્રીસોમસુંદરસરિ
અભુદ્ધ પ્રાચીન જૈન લેખસંગ્રહ : સં૦ મુનિ શ્રીજયંત-
વિજય, પ્ર૦ યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર

અભુદ્ધાચલપ્રદક્ષિણા જૈન લેખસંગ્રહ : સં૦ મુનિ
શ્રીજયંતવિજય, પ્ર૦ યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર

અભુદ્ધાચલ પ્રદક્ષિણાવર્ણન : લે. મુનિ શ્રીજયંતવિજયજી,
પ્ર૦ યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર

અબ્જલક્ષ્મી : કર્તા : શ્રીસમયસુંદરગણિ, પ્ર૦ દેવચંદ લાલભાઈ, સુરત
અચલગચ્છીય પંચપ્રતિકમણુસૂત્ર

અચલગચ્છીય મોટી પટ્ટાવલી : (અનુવાદ) જામનગર

અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથ છંદ : જૈન સત્યપ્રકાશ-અંતર્ગત

અંતરિક્ષ પાર્શ્વનાથજી તીર્થ : લેખમાળા-આત્માનંદ પ્રકાશ
-અંતર્ગત; ભાવનગર

આચારંગચૂર્ણિ : કર્તા : શ્રીજિનદાસગણિ મહત્તર, પ્ર૦
શ્રીનકપભદ્રેવ કેશરીમલ શ્વેતાંબર સંસ્થા, રતલામ

આચારંગ સૂત્ર-ટીકા : કર્તા : શ્રીશીલાકંદેવ, પ્ર૦ આગમો-
દ્ય સમિતિ, મુંબઈ

આત્માનંદ પ્રકાશ : (માસિક), ભાવનગર

આનંદ કાવ્યમહોદધિ (ભા. ૧ થી ૮) : પ્ર૦ દેવચંદ
લાલભાઈ, પુસ્તકોદ્ધાર ફંડ, સુરત

આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ ઇડિયા : (ન્યુ સિરીઝ)
વોલ્યુમ ૨, ધી મોન્યુમેન્ટલ એન્ટીકવીટીઝ એન્ડ ઇન્કીપ્શન

ઈન ધી નોર્થ વેસ્ટર્ન પ્રોવીન્સીસ એન્ડ ઓંધ : એ
ફરર. (સને ૧૮૯૧)

આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ ઇડિયા : વોલ્યુમ: ૩-રિપોર્ટ
ફોર ધી ઈસ્ટ ૧૮૭૧-૭૨; એલેક્ઝાંદર કનોંધદામ.
(સને ૧૮૭૩)

આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ ઇડિયા : (ન્યુ સિરીઝ)
વોલ્યુમ ૧૯-લીસ્ટ્રુઝ ઓફ એન્ટીકવીટીઝ ઇન્ડિયન ઇન્ડિયન ઇન
ધી સેન્ટ્રલ પ્રોવીન્સીસ એન્ડ બરાંર : હેનરી ક્રોન્સ
(સને ૧૮૯૭)

આર્કિયોલોજિકલ સર્વે ઓફ વેસ્ટર્ન ઇડિયા : રિપોર્ટ
ઓફ ધી આર્કિયોલોજીકલ એન્ડ આર્કિયોલોજિકલ રિમેઇન્સ
ઈન પ્રોવીન્સ ઓફ કચ્છ : દલપતરામ પ્રાણીયન અખ્ખર.
(સને ૧૮૭૬)

આલોચણવિનિતિ : (હસ્તલિખિત) શ્રીલાવણ્યસમય

આવશ્યકચૂર્ણિ : પ્ર૦ શ્રીનકપભદ્રેવ કેશરીમલ શ્વેતાંબર
સંસ્થા, રતલામ

ઈડરગઠ ચૈત્યપરિપાટી : (જૈનયુગ), મુંબઈ

ઈડરગઠ ખાવન'જિનાલય રિપોર્ટ : પ્ર૦ ઈડર જૈન સંઘ, ઈડર
ઈતિહાસપ્રવેશ : લે. જયચંદ વિદ્યાલંકાર: પ્ર૦ સરસ્વતી
પબ્લીશીંગ હાઉસ, ઇલાહાબાદ

ઈતિહાસસંમેલન નિબંધસંગ્રહ : પ્ર૦ ગુજરાત સાહિત્ય
સભા, અમદાવાદ

ઇડિયન કલ્ચર : (માસિક), કલકત્તા

ઇપિરિયલ મૂઘલ ફરમાન્સ ઇન ગૂજરાત : ધી જર્નલ
ઓફ ધી યુનિવર્સિટી ઓફ બોમ્બે-અંતર્ગત; સં૦ પ્રો.
ક્રોમીસરીઝિટ

ઉજ્જૈન : લે. દયાશંકર દુબે, પ્ર૦ વિદ્યાભારતર શુક્લ, ધર્મ-
ગ્રંથાવલી, પ્રયાગ

ઉત્તર હિંદુસ્તાનમાં જૈનધર્મ : લે. શ્રીચીમનલાલ જે.
શાહ, પ્ર૦ શેઠ આણંદજી કલ્યાણજી, અમદાવાદ

ઉત્તરાધ્યયન-વૃત્તિ : કર્તા : શ્રીશાંતિચંદ્રિ; પ્ર૦ દેવચંદ લાલ-ભાઈ જૈન પુસ્તકાલય દૂધ, મુરબા

ઉપદેશાદેહી-પ્રશસ્તિ : કર્તા : પ્રવિ આસા

ઉપદેશગાથ પદ્યવલી : જૈન મુદ્રદ કવિઓ; ખંડ : ત્રીજો-અંતર્ગત. પ્ર૦ જૈન મેનાંચર કોન્ટ્રેન્સ, મુંબઈ

ઉપદેશનગિણી : કર્તા : શ્રીરત્નમંગલગણિ પ્ર૦ યશોવિજય જૈન મથકાગા, ભાવનગર

ઉપદેશસંપત્તિકા : કર્તા : શ્રીસોમધર્મ, સં. શ્રીચતુર્વિજય, પ્ર૦ શ્રીજૈન આત્માનંદ સમા, ભાવનગર

ઉપનિષદવપ્રપચ્યાકથા-પ્રશસ્તિ : કર્તા : શ્રીસિદ્ધર્ષિ, પ્ર૦ આગ્રોદય સમિતિ, મુરબા

એ કેરોલોગ ઓફ મેન્યુરીક ઇન ધિ પંજાબ લંડોર્સ : સં. ડો. બનારસીદાસ, લાહોર

ઐતિહાસિક જૈન કાવ્યસંગ્રહ : સં. શ્રીઅરવિંદ નાદલા, શ્રીમંદરાસ નાદલા, પ્ર૦ શંકરદાન શુકરાજ નાદલા, કલકત્તા

ઐતિહાસિક પત્ર : (દસ્તાવિજિન)

ઐતિહાસિક રાસસંગ્રહ : (ભા. ૧ થી ૪) સં. શ્રીવિજય-ધર્મચંદ્રિ, પ્ર૦ યશોવિજય જૈન મથકાગા, ભાવનગર

ઐતિહાસિક સંશોધન : લે. કુર્માચંદર શાસ્ત્રી, પ્ર૦ ગુજરાત સાહિત્ય સમા, અમદાવાદ

ઓસવાલ ઉપત્તિ : (દસ્તાવિજિન)

ઓસવાલ નવયુવક : (મસિક), કલકત્તા

ઔપપાતિક સ્ત્ર : પ્ર૦ આગ્રોદય સમિતિ, મેસાણા

કર્મચંદ્રમન્નિવશોદીર્ઘ કાવ્ય : શ્રીજયસોમ ગણિ; સં. અનુ. ૫. ગૌરીચંદર ઓઝાજી, અજમેર

કલ્પસૂત્ર-પ્રશસ્તિઓ : (દસ્તાવિજિન અને પ્રસિદ્ધ)

કાકિયાવાડનો ઇતિહાસ : લે. પ્ર૦ ભગવાનલાલ સંપત્તરામ, મુંબઈ

કાલકાચાર્યકથાસંગ્રહ : સં. ૫. અંબાલાલ પ્રેમચંદ શાહ પ્ર૦ શ્રીસારાજાઈ નવાજ, અમદાવાદ

કાવ્ય મનોહર : કર્તા : શ્રીમદેશ્વર પ્ર૦ હેમચંદ્રાચાર્ય જાન-મંદિર, પાટણ

કિતાબ જૈન તીર્થ ગાર્હઃ લે. શ્રીશાંતિવિજય, પ્રકા. હેલીસાલજી ખાનાચંદજી, ભાલપુર

કુદ્દિનીમત્ર : કર્તા : દમોદર કવિ, પ્ર૦ ગુજરાતી પ્રેષ, મુંબઈ

કુમારપાલચરિત : કર્તા : શ્રીનરસિંહચંદ્રિ, પ્ર૦ જૈન આત્માનંદ સમા, ભાવનગર

કુમારપાલમતિયોગ : કર્તા : શ્રીસોમપ્રભાચાર્ય, સં. શ્રીજૈન-વિજય, પ્ર૦ ગાયકવાડ ઓરિયંટલ સિરીઝ, વડોદરા

કુમારપાલપ્રભવ : કર્તા : શ્રીજિનમંગલગણિ. પ્રકા. જૈન આત્માનંદ સમા, ભાવનગર

કુમારપાલમહાકાવ્ય પ્રશસ્તિ : કર્તા : શ્રીચાંદ્રિમુદર

કુમારપાલરાસ : કર્તા : શ્રીનરસિંહચંદ્રિ, આનંદ કાવ્યમહોદયિ અંતર્ગત મુરબા

કુમારવિહારસત્ક : કર્તા : શ્રીરામચંદ્રચંદ્રિ, પ્રકા. જૈન-આત્માનંદ સમા, ભાવનગર

કુલલધમાલા-પ્રશસ્તિ : કર્તા : શ્રીઉદ્યોતનચંદ્રિ, પ્રકા. ભારતીય-વિદ્યા (અગ્રેજી વૈમાસિક), મુંબઈ

કુજ જૈન અનુચ્છૃતિયાં ઓર પુરાતત્ત્વ : પ્રેમી અજિનંદન મથ-અંતર્ગત, પ્રકા. પ્રેમી અજિનંદન મથકાગિનિ, ટીકમગઢ

કુપારસકોરા : કર્તા : શ્રીશાંતિચંદ્ર ઉપા., પ્રકા. જૈન આત્માનંદ સમા, ભાવનગર

કેસરિયાજી તીર્થકા ઇતિહાસ : સંપા. ચંદનમજ નાગોરી; પ્રકા. શ્રી સદ્ગુણ પ્રસારક મિત્રમંડળ, હોરી સાહી, મેવાડ

કેસરિયાજીના રાસ : પ્ર૦ જૈનયુગ-અંતર્ગત

કર્ષોર્ધ તીર્થ, તેના ઇતિહાસ અને અલેખાલ : પ્રકા. શ્રીમનોભદ્રા પાર્થનાથ કારખાના કમીટી, કર્ષોર્ધ

કુસારીયાજી ઉર્દૂ આરાસણ : લે. પ્રકા. મયુરદાસ હજનસાલ સેઠ, પ્રાંતિજ

કેત્રિયકુટ : લેખક : મુનિરાજ શ્રીદેવનવિજયજી ત્રિપુરી, પ્રકા. શ્રી ચારિત્ર સ્મરક મથકાગા, અમદાવાદ

ખરનરગજીયુર્વાવલી : કર્તા : શ્રીજિનપાલ ઉપાધ્યાય

ખરતરગજીપદ્યવલી : પ્રકા. ગુલામકુમારી જૈન મથકાગા, કલકત્તા

ખંભાતનો ઇતિહાસ-ચૈત્યપરિપાટી : લે. નર્મદાચંદર બદ, પ્ર૦ રત્નજી જૈન મંડળ, ખલાન

ગુજરાતનો પ્રાચીન ઇતિહાસ : લેખક શ્રીગોવિંદભાઈ દાશીભાઈ, પ્રકા. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ

ગુજરાતનો મધ્યકાલીન રાજપૂત ઇતિહાસ : (ભા. ૧-૨) લેખક : શ્રીકુર્માચંદર શાસ્ત્રી, પ્રકા. ગુજરાત વર્નાક્યુલર સોસાયટી, અમદાવાદ

ગુજરાત સર્વસંગ્રહ : લેખક : શ્રીમત્રવાનસાલ ઉદજી

ગુરુગુરુવેનકાલકાવ્ય : કર્તા : શ્રીસોમચારિત્રગણિ, પ્રકા. શ્રીયશોવિજય જૈન મથકાગા, ભાવનગર

ગુર્વાવલી : કર્તા : શ્રીધુનિયંત્રચંદ્રિ, પ્રકા. શ્રીયશોવિજય જૈન મથકાગા, ભાવનગર

ગુજરાતી સાહિત્ય ધર્મચંદ-દિપાઈ : પ્રકા. ગુજરાતી સાહિત્ય પરિષદ, મુંબઈ

ગુજરાતનાં ઐતિહાસિક સાધનો : લે. શ્રીજિનવિજયજી;

પ્રકા. ગુજરાત સાહિત્ય સભા, અમદાવાદ

ગિરનાર ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : શ્રીહેમહંસગણિ, (પુરાતત્ત્વ-
ત્રિમાસિક) ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, અમદાવાદ

ગિરનારગિરિ ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : રંગસાર (હસ્તલિખિત)

ગુજરાતના ઐતિહાસિક લેખો : (ભાગ ૧ થી ૩) સં.

ગિરનારકંઠ વસ્ત્રલજી, પ્રા. કાર્યાલય ગુજરાતી સભા, મુંબઈ

ગિરનાર માહાત્મ્ય : લે. દોલતચંદ પુરુષોત્તમ, અમદાવાદ

ગિરનારનો ઇતિહાસ : પ્રા. જૈન સસ્તી વાચનમાલા, પાલીતાણા

ચતુરશીતિપ્રખ્યાસંગ્રહ : (હસ્તલિખિત)

ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : શ્રીસાધુચંદ્ર મુનિ, જૈનયુગ વર્ષ : ૧,
અંક ૬, મુંબઈ

જગચિંતામણિ સ્તોત્ર : પંચપ્રતિકમણુ-અન્તર્ગત

જગદુચરિત : કર્તા : સર્વાનંદસૂરિ, સં. શ્રીખખખર

જયતિહુયણસ્તોત્ર : કર્તા : શ્રીઅભયદેવસૂરિ, પંચપ્રતિકમણુ-
અન્તર્ગત

જલુરનગર પંચ જિનાલય ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : નગર્ષિ,
પ્રકા. જૈન સત્ય પ્રકાશ-અન્તર્ગત, અમદાવાદ

જ્ઞાપલ્લીમંડન પાર્શ્વનાથવિનતિ : (હસ્તલિખિત)

જેસલમેર ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : મહિમાસમુદ્ર (હસ્તલિખિત)

જેસલમેર જૈન ભાંડાગારીયગ્રંથસૂચિ : સં. પં. લાલચંદ્ર
ભ. ગાંધી, પ્રકા. ગાયકવાડ ઓરિયન્ટલ સિરીઝ, વડોદરા

જૈન શૈવ્ય મહોત્સવાંક : પ્રકા. આનંદ પ્રેસ, ભાવનગર

જૈન એન્ટીકવેરી : જૈન સિદ્ધાંત ભારતકર ત્રૈમાસિક-આરા.

જૈન ગુર્જર કવિઓ : ભા. ૧-૩, સંગ્રા. શ્રી મોહનલાલ
દલીચંદ દેસાઈ, પ્રકા. જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ, મુંબઈ

જૈન ગ્રંથામૃત ભૌગોલિક સામગ્રી ઓર ભારતવર્ષામૃત
જૈનધર્મકા પ્રચાર : પ્રેમી અભિનંદન ગ્રંથ-અન્તર્ગત,
પ્રકા. પ્રેમી અભિનંદન ગ્રંથસમિતિ, ટીકમગઢ.

જૈન તીર્થ ગાઈડ : (જૈન શ્વેતાંબર તીર્થપ્રકાશ) કર્તા :
પ્રા. મોહનલાલ જતિ.

જૈન તીર્થ ભદ્રાવતી : પ્રકા. ચૈનકરણુ ગોલેજા, ભદ્રાવતી
ભાંક (ચાંદા)

જૈન તીર્થ મુવર્ણગિરિ : લેખક : પં. શ્રીકલ્યાણવિજયજી
' જૈન ' શૈવ્ય મહોત્સવાંક-અન્તર્ગત, ભાવનગર

જૈન તીર્થોના ઇતિહાસ : લેખક : મુનિરાજ શ્રીન્યાયવિજયજી,
પ્રકા. શ્રી ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા, અમદાવાદ

જૈન ધાતુપ્રતિમા લેખ : સંગ્રા. મુનિ ક્રાંતિસાગરજી, પ્રકા.
શ્રીજિનદત્તસૂરિ જ્ઞાનભંડાર, ચુરત

જૈન ધાતુપ્રતિમા લેખસંગ્રહ : (ભા. ૧-૨) સં. શ્રીબુદ્ધિ-
સાગરસૂરિ, પ્ર. અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રચારક મંડળ, મુંબઈ, પાટના.

જૈન પરંપરાનો ઇતિહાસ : લેખક : મુનિરાજ શ્રીદર્શન-
વિજયજી મુ. જ્ઞાનવિજયજી, મુ. ન્યાયવિજયજી (ત્રિપુરી),
પ્રકા. ચારિત્ર સ્મારક ગ્રંથમાળા, અમદાવાદ

જૈન પુસ્તકપ્રશસ્તિસંગ્રહ : સંપા. શ્રીજિનવિજય, પ્રકા.
સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ.

જૈન ભારતી : (માસિક), કલકત્તા

જૈન યુગ : (માસિક, વર્ષ ૧ થી ૫ ની ફાઈલો) મુંબઈ

જૈન લેખસંગ્રહ : (ભા. ૧ થી ૩) સં. પ્રા. પૂર્ણચંદ્રજી
નાહર, કલકત્તા

જૈન વીરોંકા ઇતિહાસ : લે. અયોધ્યાપ્રસાદ ગાયલીય, પ્રકા.
જૈન મિત્રમંડળ, દેહલી

જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ હિરેકડ : પ્રકા. જૈન શ્વેતાંબર
કોન્ફરન્સ, મુંબઈ

જૈન શ્વેતાંબર હિરેકડરી : (ભા. ૧-૨) પ્રકા. જૈન
શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ, મુંબઈ

જૈન શ્વેતાંબર મંદિરાવલી : પ્રકા. જૈન શ્વેતાંબર કોન્ફરન્સ,
મુંબઈ

જૈન સત્ય પ્રકાશ : (વર્ષ : ૧ થી વર્ષ : ૧૮ સુધીની ફાઈલો)
પ્રકા. જૈનધર્મ સત્ય પ્રકાશક સંમિતિ, અમદાવાદ

જૈન સાહિત્ય ઓર ઇતિહાસ : લે. શ્રીનાથૂરામ પ્રેમી,
હિંદી ગ્રંથરત્ન-કાર્યાલય, મુંબઈ

જૈન સાહિત્યનો સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ : લેખક-પ્રકા.
શ્રીમોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ, મુંબઈ

જૈન સાહિત્ય ઓર મહાકાલ મંદિર : વિક્રમ સ્મૃતિ ગ્રંથ-
અન્તર્ગત, જ્વાલિયર

જૈન સાહિત્ય સંમેલન : વિશેષાંક; જોધપુર

જૈન સાહિત્ય સંશોધક : (ત્રૈમાસિક) પૂના

જૈન સ્તૂપ ઓફ મથુરા : લેખક : ડૉ. વિન્સેન્ટ સ્મીથ

જૈન સ્તોત્રસંગ્રહ : સંપા. મુનિરાજ શ્રીચતુરવિજયજી,
પ્રકા. સારાભાઈ નવાજી, અમદાવાદ

જૈનાચાર્ય શ્રી આત્માનંદ જન્મ શતાબ્દી સ્મારક ગ્રંથ :
સંપા. શ્રી મોહનલાલ દલીચંદ દેસાઈ, પ્રકા. જૈનાચાર્ય
શ્રીઆત્માનંદ જન્મશતાબ્દી સ્મારકસમિતિ, મુંબઈ

જ્ઞાતાધર્મકથા : પ્રકા. આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ

જ્ઞાનોદય (માસિક) : પ્રકા. ભારતીય જ્ઞાનપીઠ કાશી, બનારસ

રાધરસ ઓફ ઇડિયા : (અંગ્રેજી-દૈનિક) મુંબઈ

ટ્રેસીસ ઓફ જૈનીઝમ ઇન બેંગાલ : જૈન ભારતી-અન્તર્ગત,
કલકત્તા

- પુરાતત્ત્વ નિખંધાવલી : લેખક : રાહુલ સાંકૃત્યાયન, પ્રકા. ઈડિયન પ્રેસ લી., અમદાવાદ
- પુરાતનપ્રખંધસંગ્રહ : સંપા. શ્રીગિનવિજય, પ્રકા. સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ
- પૂર્વ ભારતની જૈન તીર્થભૂમિઓ : લે. મુનિરાજ શ્રીજયંતવિજયજી, પ્રકા. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
- પ્રગટ પ્રભાવી પાર્શ્વનાથ અથવા પાર્શ્વનાથના ચમત્કારો : લે. પ્રકા. મણિલાલ ન્યાયચંદ, અમદાવાદ
- પ્રખંધકોશ : સંપા. શ્રી ગિનવિજય, પ્રકા. સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ
- પ્રખંધચિંતામણિ : કર્તા : શ્રીમેરુતુંગસૂરિ, પ્રકા. સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ
- પ્રભાવકચરિત : કર્તા : શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિ, પ્રકા. સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ
- પ્રભાવકચરિત : ભાષાંતર : પ્રકા. જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર
- પ્રવાસગાઠડ : કર્તા : તરુણ, પ્ર. વડવા જૈન મિત્રમંડળ, ભાવનગર
- પ્રશસ્તિસંગ્રહ : પ્રકા. જૈન સાહિત્ય પ્રદર્શનસમિતિ, અમદાવાદ
- પ્રાચીન જૈન લેખ સંગ્રહ : ભા. ૧-૨ સંપા. શ્રી ગિનવિજય, પ્રકા. જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર
- પ્રાચીન તીર્થ દર્શાવતી : લેખક : શ્રીચતુરવિજય, પ્રકા. જૈન સત્યપ્રકાશ-અંતર્ગત, અમદાવાદ
- પ્રાચીન તીર્થમાળા સંગ્રહ : કર્તા : વિભિન્ન કવિઓ, સં. શ્રીવિજયધર્મસૂરિ, પ્ર. શ્રીયશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
- પ્રાચીન લેખ સંગ્રહ : સંગ્રા. શ્રી વિજયધર્મસૂરિ, સંપા. મુનિ વિદ્યાવિજય, પ્ર. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
- પ્રેમી અભિનંદન ગ્રંથ : પ્રકા. પ્રેમી અભિનંદન ગ્રંથ-સમિતિ, દીકમગઢ
- ફર્સ્ટ રિપોર્ટ ઓફ ધી ક્યુરેટર ઓફ એન્થ્રોપોલોજી-મ્યુઝિયમ ઇન્ડિયા : ફાર ધી ઇયર ૧૮૮૧-૮૨ (સને ૧૮૮૨)
- ફાર્ગસ ગુજરાતી સભાના હસ્તલિખિત પુસ્તક સંગ્રહની નામાવલી : પ્રકા. ફાર્ગસ ગુજરાતી સભા, મુંબઈ
- ખરેડા-એન્યુઅલ રિપોર્ટ : શ્રીહીરાનંદ શાસ્ત્રી
- બુદ્ધિપ્રકાશ : (માસિક) ગુજરાત, વિદ્યાસભા, અમદાવાદ

- બુદ્ધિસાગર : કર્તા : મોતી સંગ્રામ, પ્રકા. શ્રી નગભદ્રેન દેશ-રીમજીવ્ય સ્વેતાંગર સંસ્થા, રતલામ
- બુલેટીન ઓફ ધી રોક્કન કોલેજ રિસર્ચ ઇન્સ્ટીટ્યુટ : પૂના
- બૃહત્ કલ્પસૂત્ર : ભા. ૧-૬, સંપા. મુનિરાજ શ્રીપુણ્ય-વિજયજી પ્રકા. જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર
- બંગાલ દેરાકી ગઝલ : ભારતીય વિદ્યા (ત્રૈમાસિક)—અંતર્ગત, મુંબઈ
- બંગાલ બિહાર ઉડિસા પ્રાંતકે જૈન સ્મારક : લે. શ્રીશીતલપ્રસાદ, પ્રકા. મૂલચંદ કિસનદાસ કાપડિયા, સુરત
- બ્રાહ્મણવાડા : લે. મુનિ શ્રીજયંતવિજયજી, પ્ર. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
- ભક્તભર સ્તોત્ર : પંચપ્રતિકમણ-અંતર્ગત
- ભગવતીસૂત્ર : પ્રકા. આગમોદય સમિતિ, અમદાવાદ
- ભગવાન મહાવીર : લે. પં. શ્રી કલ્યાણવિજયજી, પ્રકા. શ્રીકલ્યાણવિજય શાસ્ત્રસંગ્રહ સમિતિ, બસોર
- ભરેવા પાર્શ્વનાથ ઉપત્તિ સ્તવન : જૈન સત્ય પ્રકાશ-અંતર્ગત, અમદાવાદ
- ભારતકે પ્રાચીન જૈન તીર્થ : લેખક : ડૉ. જગદીશચંદ્ર જૈન પ્રકા. જૈન કલ્પસૂત્ર રિસર્ચ સોસાયટી, બનારસ
- ભારતકે પ્રાચીન સંજ્ઞા : (ભા. ૧-૩) લે. વિશ્વેશ્વરનાથ રેહ, પ્રકા. હિંદી ગ્રંથરત્ન કાર્યાલય, મુંબઈ
- ભારતીય ઇતિહાસકી રૂપરેખા : લે. શ્રીજયચંદ્ર વિદ્યાલંકાર
- ભારતીય ચિત્રકલા : લે. શ્રીરાયકૃષ્ણદાસ, પ્રકા. નાગરી-પ્રચારિણી સભા, કાશી
- ભારતીય મૂર્તિકલા : લે. શ્રીરાયકૃષ્ણદાસ, પ્રકા. નાગરી-પ્રચારિણી સભા, કાશી
- ભારતીય લિપિમાળા : લેખક : મ. મ. પં. ગૌરીશંકર ઓઝાજી.
- ભારતીય વિદ્યા : (ત્રૈમાસિક), ભારતીય વિદ્યાભવન, મુંબઈ
- ભાવનગર-સમેતશિખર સ્પેશિયલ ટ્રેન સ્મરણાંક : પ્ર. વડવા જૈન મિત્ર મંડળ, ભાવનગર
- ભોજકટ : જૈન સત્ય પ્રકાશ-અંતર્ગત, અમદાવાદ
- મથુરા : એ ઇસ્ટ્રીક્ટ મેમાયર : એફ. એસ. ઓસે. (થર્ડ એડીશન સને ૧૮૮૩)
- મદ્રાસ મૈસુર પ્રાંતકે પ્રાચીન જૈન સ્મારક : સંગ્રા. શ્રીશીતલપ્રસાદ, પ્રકા. મૂલચંદ કિસનદાસ કાપડિયા, સુરત.
- મધ્યપ્રાંત, મધ્ય ભારત વ રાજપૂતાનાકે પ્રાચીન જૈન સ્મારક : સંગ્રા. શીતલપ્રસાદજી, પ્રકા. મૂલચંદ કિસનદાસ કાપડિયા, સુરત,

- अध्यवसायतटी जैन स्थापत्यकला : जैन सत्य प्रकाश-
अन्तर्गत, अमदावाद
- अह्लाक्षत्रय राजा देवदाभा : लेखक : विजयेन्द्रसुरि, प्रका०
यशोविजय जैन ग्रंथमाला, भावनगर
- अह्लाक्षत्रमीश्वर मंदिर: छुदिप्रकाश (भासिक)-अन्तर्गत, अमदावाद
अह्वेयानगर स्तूपन : कर्ता : श्रीमद्विभासमुद्र (हरनखिणिन)
- आर्याडे सभसे प्राचीन लेख : जैन साहित्य समेलन
अंक-अन्तर्गत, जेधपुर
- आर्याड शक्यका इतिहास : लेखक : श्रीमद्विभासमुद्र
गदबोत, जेधपुर
- आरी कथ्याना : कर्ता : मुनि विद्याविजय, प्र० विजय धर्म-
सुरि ग्रंथमाला, उज्जैन
- आरी मेवाडयात्रा : कर्ता : मुनि विद्याविजय, प्र० विजय-
धर्मसुरि ग्रंथमाला, उज्जैन
- आरी सिंध्याना : कर्ता : मुनि विद्याविजय, प्र० विजयधर्म-
सुरि ग्रंथमाला, उज्जैन
- मुनिसुननचरित्र-प्रशस्ति : कर्ता : श्रीमुनियंद्रसुरि, पत्तनरथ-
प्राच्यभाषागारीग्रंथमाला-अन्तर्गत, वडोदरा
- अध्वरुतसभस्यालेख : कर्ता : श्री मेधविजय उपा०, प्रका०
जैन आत्मानंद सभा, भावनगर
- अडता शैल्यपरिपाटी : कर्ता : श्रीदयावर्धन गखु अपने
शोधमंडीनि (हरनखिणिन)
- मेवाड्या जिनस्तूपन कूलकां : जैन सत्य प्रकाश-अन्तर्गत,
अमदावाद
- मेवाड्या तीर्थभंडन जिनेश्वर : जैन सत्य प्रकाश-अन्तर्गत,
अमदावाद
- मेरी गाडयाड यात्रा : ले. श्रीविजयवर्धनीन्द्रसुरि, प्रका०
संधीरी देव्येड, पुभराज, यूनियाल, आनंदराज, गजराज
जैन, जूनि
- मेरी नेभाड यात्रा : कर्ता : श्रीविजयवर्धनीन्द्रसुरि, प्र० मुनिमहाड,
जूनि
- मेवाड शक्यका इतिहास : ले. पं. गौरीशंकर ओज्राज
- मेडाई रिण्डु : (भासिक) : कलकत्ता
- मेडापुराजय नाटक : कर्ता : यशपाव, प्रका० गायकवाड ओजि-
यंदल सिरिल, वडोदरा
- मंडानगरी अपने तेना लेखो : जैन-अन्तर्गत, भावनगर
- मंडाधिराजयितामण्डि : संपा. मुनि यगुजविजयज ७ प्रका०
साराभाई मण्डिवाल नयाय
- मुण्डभ भांतेके प्राचीन जैन स्थापके : (हिं०) कर्ता : ध०
श्रीनरप्रसाद, प्र० भाषिकयंद पाननयंद जेरी, मुण्डभ
- महारी यात्रा : कर्ता : प्र० गोपीबाल सांकेयचंद नोरा, वजनगर

- महारी समेतशिवर यात्रा : ले. प्रका० भगनवास कस्तुरयंद
शाद, वडवाड्यु
- यतीन्द्रविहारादिमुहूर्तन : (भा. १ या १) कर्ता : श्रीविजय
वर्धनीन्द्रसुरि, प्र० सौधमभारतीय ग्रंथ
- यशस्वितलकम्पू : कर्ता : श्रीसोभदेवसुरि, प्रका० नाग्ययागार
मेय, मुण्डभ
- यशोभद्रसुनिशस : जैन औनिदासिक शासकग्रंथ-अन्तर्गत,
भावनगर
- युग्मिभयोध : कर्ता : श्रीमेधविजय उपाध्याय, प्रका०
श्रीमद्विभास देवरीमहाड अनेनगर संध्या, रतनाम
- युगप्रधान श्रीजिनयंद्रसुरि : लेखक : श्रीअमरयंद्र नाडटा,
प्रका० संस्कृतान शुभमहा नाडटा, कलकत्ता
- युगप्रधान श्रीजिनकस्तसुरि : ले. अमरयंद्र नाडटा, जवर-
वास नाडटा, प्रका० संस्कृतान शुभमहा नाडटा, कलकत्ता
- शखिगपुर यगुजुप्रसादस्तूपन : कर्ता : पं. मेड कवि
राजकुपुरनी पयतीर्षि-अन्तर्गत, प्रका० यशोविजय जैन
ग्रंथमाला, भावनगर
- शखजुड : लेखक : श्री जवरवास नाडटा, प्रका० जैन सभा, कलकत्ता
- शखनगरश्री समेतशिवरयाने कदवाड्युड लूभिभोभां प्रवास
: ले. गोदनवास दीपयंद गोडरी, प्रका० भारतीय जैन
मेवासदन, मुण्डभ
- शखपूतानाडी शोधभोग लेखक : श्रीदेवीप्रसाद, प्रका०
नागरी प्रवागिणी सभा, बनारस
- शखपूतानांके जैन वीर : लेखक : श्रीमोपाध्यायप्रसाद गोपबाल,
प्रका० हिंदी विद्या मंदिर, देवली
- शखपूतानेका इतिहास : ले. पं. गौरीशंकर ओज्राज
- शखस्थान : (भा. १-२) लेखक : कर्नस डोड, प्रका० सतु
साहित्य वर्षके कार्यलय, अमदावाद
- शसभासा : भा. १-२ : लेखक : हायस साहूय, हायस
गुजरानी सभा, मुण्डभ
- शेवतगिरिशस : कर्ता : श्रीविजयसेनसुरि : प्राचीन गूल्दे
कल्पसंग्रह-अन्तर्गत - प्रका० गायकवाड ओजियंदल
सिरिल, वडोदरा
- सुपुरातिस्तेनच : कर्ता : श्रीमान्देवसुरि, पंचप्रतिभमण्ड-अन्तर्गत
- वसंतविभासकाव्य : कर्ता : श्री गायकवाडभरि, प्रका०
गायकवाड ओजियंदल सिरिल, वडोदरा
- वस्तुदेवद्विही : संपा० मुनिराज श्रीपुण्यविजयज, प्रका०
जैन आत्मानंद सभा, भावनगर
- वस्तुयाल-तेजयालप्रशस्तिकाव्य : कर्ता : श्रीनरपसिद्धसुरि,
हरनखिणिनकाव्य-अन्तर्गत : प्रका० गायकवाड ओजियंदल
सिरिल, वडोदरा

વસ્તુપાલતુ વિદ્યામંડળ અને ધીજી લેખો : લેખક :
 ડૉ. બોળીલાલ સરિસરા, પ્રકા. આનંદ પ્રેસ, ભાવનગર
 વારતુસાર : કર્તા : ક્રમરે દેવ, પ્રકા. ભગવાનદાસ જૈન, જયપુર
 વિચારશ્રેણિ : કર્તા : શ્રીમેદતુંગસૂરિ, જૈન સાહિત્ય-સંશોધક
 -અંતર્ગત, પૂના
 વિજયપ્રશસ્તિમહાકાવ્ય : કર્તા : શ્રીહંમવિજય, પ્રકા.
 યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
 વિજયાનંદાલ્કયુદ્ધકાવ્ય : કર્તા : પં. હીરાલાલ દંડસારાજ,
 જમનગર
 વિજયપુર બૃહદ્ વૃત્તાંત : લેખક : શ્રીશુદ્ધિસાગરસૂરિ, પ્રકા.
 અધ્યાત્મજ્ઞાન પ્રસારકમંડળ, મુંબઈ
 વિજ્ઞાપિત્રિવેણી : કર્તા : ઉપા. શ્રીજયસાગરગણિ : પ્રકા.
 જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર
 વિવિધતીર્થકથા : કર્તા : શ્રીજિનપ્રજ્ઞસૂરિ, સં. શ્રીજિન-
 વિજય, પ્ર. સિંધી જૈન ગ્રંથમાળા, મુંબઈ
 વિશેષાવશ્યકભાષ્ય : કર્તા : શ્રીજિનભટ્ટગણિ દામાચરમણ
 પ્રકા. શ્રીમદ્ધર્મલેખક કેશરીમજલ શ્રે. સંસ્થા, રતનામ
 વિશેષાવશ્યકમહાભાષ્ય : કર્તા : જિનભટ્ટગણિ દામાચરમણ,
 પ્રકા. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
 વિશ્વભારતી : (માસિક) ઈસાલાખાદ
 વિહારવર્ણન : કર્તા : મુનિ જયંતવિજય, પ્ર. યશોવિજય
 જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
 વીરનિર્વાણ સંવત્ ઓર જૈન કાલગણના : લેખક : પં.
 શ્રીકથાણવિજયજી, પ્રકા. કથાણવિજય જ્ઞાત્ય સંઘ
 સમિતિ, બલેસર
 વીશા શ્રીસાલીજ્ઞાતિના એક પ્રાચીન કુળની વંશાવલી :
 લેખક : મુનિરાજ શ્રીજયંતવિજયજી, શ્રીવિજયાનંદસૂરિ
 શતાબ્દી ગ્રંથ-અંતર્ગત, મુંબઈ
 વૈશાલી : લે. શ્રીવિજયેન્દ્રસૂરિ, પ્ર. યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા,
 ભાવનગર
 વૈષ્ણવ ધર્મના સંક્ષિપ્ત ઇતિહાસ : લેખક : દુર્ગાશંકર શાસ્ત્રી,
 કાર્તિક ગુજરાતી સભા, મુંબઈ
 વંદારુવૃત્તિ : કર્તા : શ્રીદેવેન્દ્રસૂરિ, પ્રકા. દેવચંદ લાલભાઈ
 પુસ્તકાલય દે.કે. સુરત
 શત્રુજયતીર્થોદ્ધારપ્રબંધ : કર્તા : શ્રીવિવેકધીર, સં. શ્રીજિન-
 વિજય, પ્ર. શ્રી જૈન આત્માનંદ સભા, ભાવનગર
 શત્રુજય પ્રકાશ : (પૂર્વાર્ધ-ઉત્તરાર્ધ) : કર્તા : દેવચંદ
 દામજી, પ્ર. જૈન ઓફિસ, ભાવનગર
 શિશુપાલવંશમહાકાવ્ય : કર્તા : માધ, પ્રકા. નિર્ણય-
 સાગર પ્રેસ, મુંબઈ

શંખેશ્વર મહાતીર્થ : લે. મુનિ શ્રીજયંતવિજયજી, પ્ર.
 યશોવિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
 શ્રીજિનપ્રભસૂરિ અને મુલતાન મહામંદ : લેખક : પં.
 લાલચંદ ભગવાન ગાંધી, પ્રકા. શ્રીજિનવરિસાગરસૂરિ
 જ્ઞાનભંડાર, લોદાવટ
 શ્રીશૌરીપુરજી યાત્રાસંઘ આગરાકા સંક્ષિપ્ત વાર્તાન :
 સં. પ્રકા. રતનલાલ જૈન, સરસ્વતી પ્રેસ, આગરા
 સકલતીર્થ સ્તોત્ર : પંચપ્રતિક્રમણ-અંતર્ગત
 સકલાલ્કૃતસ્તોત્ર : કર્તા : શ્રીદેવચંદ્રસૂરિ, પંચપ્રતિક્રમણ-
 અંતર્ગત
 સાયપુરીયમંડનમહાવીરકૃતસાહુ : કર્તા : શ્રીધનપાલ કવિ,
 જૈન સાહિત્ય સંશોધક-અંતર્ગત, પૂના
 સમસ્તરાણુ : કર્તા : શ્રીઅંગદેવસૂરિ, પ્રકા. જૈન ધર્મિકાસિક-
 વૃદ્ધરે કાવ્ય સંઘ-અંતર્ગત : પ્રકા. જૈન આત્માનંદ
 સભા, ભાવનગર
 સમવાયોગસૂત્ર : પ્રકા. આગમોદય સમિતિ, મુંબઈ
 સમ્રાટ પ્રિયદર્શી : લેખક : પ્રકા. ડૉ. ત્રિભુવનદાસ સકે-
 સ્વંદ સાહ, વડોદરા
 શિદ્ધપુર ચૈત્યપરિપાટી : કર્તા : શ્રીકુશલવર્ધનગણિ (દરેન્દ્રસિખિત)
 સુપારનાતાલ્કરિત્ર : કર્તા : શ્રી લક્ષ્મણગણિ, સંપા. પં.
 દરગોવિંદાસ, પ્રકા. જૈન વિવિધ સાહિત્ય ગ્રંથમાળા
 સુરસુદર્શકથા : કર્તા : શ્રીધનેશ્વરસૂરિ, સંપા. પં. દર-
 ગોવિંદાસ, પ્રકા. જૈન વિવિધ સાહિત્ય ગ્રંથમાળા
 સુવાસ : (માસિક) વડોદરા
 સૂત્રજ્ઞાંગન્યૂણિ : પ્રકા. આગમોદય સમિતિ, મેસાણા
 સૂરત ચૈત્યપરિપાટી : સં. કેશરીચંદ જવેરી, પ્ર. મોતીચંદ
 મગનભાઈ, સુરત
 સૂરીશ્વર અને સમ્રાટ : લે. મુનિ વિદ્યાવિજય, પ્રકા. યશો-
 વિજય જૈન ગ્રંથમાળા, ભાવનગર
 સૂર્યપુરનો સ્વર્ણશુભ : લે. કેશરીચંદ જવેરી, પ્ર. મોતી-
 ચંદ મગનભાઈ, સુરત
 સૂર્યપુર રાસમાલા : કર્તા : લાલારાહ, વિનયવિજય, પ્ર.
 મોતીચંદ મગનભાઈ, સુરત
 સેરિસાતીર્થસ્તવન : કર્તા : કવિ. લાવણસમય, જૈન-
 સત્ય પ્રકાશ-અંતર્ગત, અમદાવાદ
 સોપારના પ્રાચીન અવશેષોની શોધ : સુવાસ (માસિક)
 -અંતર્ગત
 સોમસૌભાગ્યકાવ્ય : કર્તા : શ્રીપ્રતિષ્ઠાસોમ, પ્રકા. જૈન
 જ્ઞાનપ્રસારકમંડળ, મુંબઈ
 સોલમકુલ પટ્ટાવલી : પટ્ટાવલી સમુચ્ચય-અંતર્ગત, અમદાવાદ
 સંઘપુરનો શિલાલેખ : વિજયપુર બૃહદ્ વૃત્તાંત-અંતર્ગત, મુંબઈ

અંશુકપ્રાંતે પ્રાચીન જૈન સ્મારક : સંખાં શીતલ-
પ્રસાદ, પ્રકાં દીપાસાજ જૈન, પ્રવાગ
દેવીજી ઈન ઈડિયન પેઇટીંગ : એન. સી. મેટ્ટા. મુંબઈ
સ્થાનાંગસુત્ર-રીકા : પ્રકાં આશ્વોત્થ સમિતિ, સુરત
હમીરગઢ : લે. સુનિ વપંતવિજયજી, પ્રાં યશોવિજય જૈન
અંધમાળા, ભારતનગર
હમીરમહર્મદન : કર્ના : શ્રીચંદ્રસિંહસુરિ, પ્રકાં ગાય-
કલા ઓરિયંટલ સિરીઝ, વડોદરા
હસ્તિનાપુર : લે. અમરચંદ, પ્રકાં જૈન કલ્પદ્રવ્ય રિસર્ચ
સોસાયટી, બનારસ

હસ્તિનાપુર : લે. વિજયેન્દ્રસુરિ-સમાધિમંદિર, શિવપુરી
હસ્તિનાપુર : પ્રકાં શ્રીહસ્તિનાપુર જૈન સ્થેનાંગર નીર્ધ-
કમીટી, દેહલી
હીરવિજયસુરિદાસ : કર્ના : કવિ નરપદાસ, આનંદ કાવ્ય
મહેશ્વરિ-અંતર્ગત, પ્રકાં દેવચંદ શાસત્રાઈ પુરનકાદારકં, સુરત
હીરસાંભાવ્યાકાવ્ય : કર્ના : શ્રીસિંહવિમલગણિ, પ્રકાં નિર્ણય-
સાગર પ્રેસ, મુંબઈ
હુએનસાંગકા બારતખમણ : અનુ. દાકુરદાસ શર્મા,
સીનાપુર, પ્રકાં ઈડિયન પ્રેસ લિ., પ્રમથ.

શુદ્ધિપત્ર

પૃષ્ઠા પંક્તિ: અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠા પંક્તિ: અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪ ૧૨ સં. ૧૧૩૫	સં. ૧૧૮૫	,, ૮ કરાવ્યાનો	કપાળો
૫ ૩૮ વનરાજમુલ્યમૂલ.	વનરાજા, પ્રમુલ્યમૂલ.	,, ૨૧ તેમાં કાંઈ	તેમાં જે
,, ,, નિવરિત્તિ ।	નમ્મલિ ।	,, ૨૪ શ્રીધર્મશાળા	ધર્મશાળા
૮ ૧૬ કુંભા રાણાએ ન્યારે	કુંભા રાણાના અમયમાં	૨૪ ૨૬ વાલ્મીયાએ	વલ્મિયાએ
સાદીમાં જૈન મંદિર	ન્યારે સાદી-રાણુક-	,, ૩૦ કામ માટે	કામ
ખનાવરાખ્યું.	પુરમાં જૈન મંદિર બંધાયું.	,, ૩૧ બાદશાહને મળ્યા	બાદશાહને મળવા ઉપડી
૧૧ ૧૫ અઢાદિન	આઢાદિન		મળ્યા.
,, ૩૫ સં. ૧૬૬૧	સં. ૧૬૧૨	૨૫ ૧૨ કરાવ્યાનો	કપાળો
૧૨ ૩ ૧૦૧/૪	૧૦૬	૨૬ ૧૧ તીર્થ વશે	તીર્થ વિશે
,, ૮ ૧૦૧/૨	૧૦૬	,, ૧૭ સંકલ રાત્ર	સિંહલ રાત્ર
,, ૧૦ ૧૦૧/૪	૧૦૬	,, ૨૮ 'મુનિસુત્રવર્ણમિ ચરિત'માં	'મુનિસુત્રવર્ણમિચરિત'ની
,, ૧૧ ૭૧/૨	૭૬		અર્થશિર્માં
૧૩ ૧૮ સં. ૧૬૮૫	સં. ૧૮૮૫	૨૭ ૮ વ્યવશંખરસુરિ	વ્યવસિંહસુરિ
,, ૨૦ સં. ૧૮૬૩	સં. ૧૬૬૩	,, ૧૭ આ લખાણે	આલેખાણે
૧૫ ૫ જનસિંહ	જેનસિંહ	૨૮ ૧૬ દેવાચેનો	દેવાચેનો
,, ૬ હમીરમહર્મદન	હમીરમહર્મદન	,, ૩૫ અધામોષ	અધાવમોષ
,, ૮ જગત્ચંદ્રસુરિ	જગત્ચંદ્રસુરિ	૩૦ ૨૭ કરાવી	કરી
૧૬ ૩ વાલ્મીયા	વલ્મિયા	૩૧ ૫ મળામાં શેકનો અમલ્ય	મળામાં અમલ્ય
,, ૬ ,,	,,	૩૨ ૧૭ પ્રમાણે લેખ છે,	પ્રમાણે અશુદ્ધ લેખ છે.
,, ૧૬ ગણેશની	કુનેર મક્કની	૩૩ ૨૫ તે શોધવાનું	તે ક્યાં હતો એ શોધવાનું
,, ૨૪ ,,	,,	૩૬ ૧૨ યદ્દને મોટા	યદ્દને જતાં, મોટા
૧૮ ૧૦ પ્રસાદનો	પ્રસાદનો	૩૭ ૨૬ મંદિરનો છર્ચોદાર કરાવી	મંદિર કરાવી
,, ૧૧ આકાટા	અકાટા	૩૮ ૨ કરાવી	કરી
,, ૧૨ ,,	,,	૩૯ ૨૫ જીવતલ્ય	જીવિતલ્ય
,, ૧૭ ,,	,,	૪૦ ૧૯ પં. શ્રીપૂર્ણેશ્વરસુરિએ	પં. શ્રીપૂર્ણેશ્વરસુરિએ
૧૯ ૧ આકાટા	અકાટા	,, ૩૬ નાદાલના	નાડાલના
૨૨ ૨૪ કરાવી	કરી	૪૩ ,, નોઈએ છે, જે	નોઈએ, જે
૨૩ ૧ ને તેમણે	વડુઆએ	૪૯ ૨૦ સિંહિયુ	દસિયુ

પૃષ્ઠ: પંક્તિ: અશુદ્ધ	શુદ્ધ	પૃષ્ઠ: પંક્તિ: અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૫૧ ૨૪ (પૃષ્ઠ : ૪૭)	(પૃષ્ઠ : ૪૬)	૨૦૧ ૨૪ (૧૬૫૪)	(૧૬૪૫)
૫૨ ૭ સં. ૧૬૪૩	સં. ૧૬૪૮	૨૦૨ ૮ ,,	,,
,, ૧૧ હરણુસિંહને	હમીરસિંહને	,, ૧૧ ,,	,,
૫૩ ૬ શત્રુજયગિરિનો	શત્રુજયગિરિનો	,, ૧૭ ,,	,,
૫૪ ૧૫ સં. ૧૮૭૨ તો	સં. ૧૮૭૨માં તો	૨૦૩ ૧૫ બીજી	બીજી
૫૮ ૨૮ (વડસમા)ના એક	(વડસમા)ના સં. ૧૦૩૩	૨૦૭ ૧૧ અહીં	અહીંના
	ના એક	,, ૨૫ વાલી	વાલી
૬૨ ૨૬ પ્રશસ્તિઓ	પ્રશસ્તિઓ	,, ૨૭ હસ્તકુંડીગચ્છ	હસ્તકુંડીગચ્છ
૭૧ ૨૧ સંડેરક	સંડેરક	૨૦૮ ૧૯ (૧૦૮૫)	(૧૦૫૩)
,, ૩૦ તારવી પડે છે.	તારવી છે.	૨૧૧ ૧૬ કરાવી	કરી
૮૯ ૧૬ સં. ૧૨૮૧	સં. ૧૪૮૧	૨૧૪ ૧૫ ટ્રેકા	ટ્રેકા
૯૧ ૧૭ તપાગત	તપામત	૨૧૫ ૮ જીવનનો	જીવનને
૯૨ ,,' 'તીર્થમાળા 'માં	'તીર્થમાળા 'માં	,, ૩૨ કમલદે	કામલદે
૯૪ ૨૧ શ્રીજિનપ્રભસૂરિ	શ્રીપ્રભાચંદ્રસૂરિ	૨૧૯ ૩૪ દેવળ હતું.	દેવળ નથી.
,, ૨૪ ચંદ્રપ્રભસૂરિ	ચંદ્રસૂરિ	૨૨૨ ૩૧ બળપણના	બાળપણના
,, ૩૫ ,,	,,	૨૨૫ ૧૪ આલનદેવે	આનલદેવે
૯૯ ૨૫ લલિતાસાગર	લલિતાસર	,, ૧૫ નિર્વાહર્થે	નિર્વાહર્થે
,, ૨૭ ,,	,,	૨૨૭ ૨ તીર્થને	તીર્થનું
૧૧૨ ૩૫ ગન્ધારવન્દિરે	ગન્ધારવન્દિરે	૨૨૮ ૨૮ પછી...માસની	પછી આસો માસની
૧૧૪ ૬ હતી.	હતી.	૨૨૯ ૧૨ નાગડ	નાહડ
૧૧૭ ૧૦ સં. ૧૨૮૫	સં. ૧૧૮૫	૨૩૩ ૬ મંત્રી	એહી
૧૨૨ ૪ વિદ્યામાન	વિદ્યામાન	૨૩૪ ૮ ,,	,,
૧૨૫ ૮ ગુફાઓ	ગુફાએ	૨૪૩ ૧૪ અક	એક
૧૨૬ ૧૨ શ્રીપ્રભુમ્નસૂરિ	શ્રીપ્રભુમ્નસૂરિ	૨૫૧ ૭ કોઈ કોઈ	કોઈ
૧૨૭ ૧૪ મંદિર	મંદિરનો	૨૫૪ ૧૮ મહારાજાધિ.	મહારાજાધિ.
૧૩૧ ૧૪ કામબળે	કાળબળે	૨૫૯ ૫ મૂર્તિઓ	મૂર્તિઓ
૧૩૬ ૨૧ પંચતીર્થ	પંચતીર્થ	,, ૨૬ ભગવાનની ભગવાનની	ભગવાનની
૧૫૯ ૧ સં. ૧૩૦૦	સં. ૧૩૨૦	૨૭૧ ૧૫ રહ્યાં એવી	રહ્યાં હોય એવી
,, ૮ સં. ૧૩૫૦	સં. ૧૩૫૯	૨૭૪ ૩ પથુવા	પેશવા
,, ૨૫ વંશપરંપરામાં	વંશપરંપરામાં	,, ૨૯ ભગવાન	ભગવાનની
૧૬૦ ૨૫ કરણસિંહ	કર્મસિંહ	૨૭૫ ૨૨ ગામોનાં	ગામોમાં
૧૭૭ ૬ સમૃદ્ધિશાળી	સમૃદ્ધિશાળી	૨૭૬ ૩૩ અરે	અને
,, ૧૩ આપી છે	આપે છે.	૨૭૮ ૬ 'વિવિધ તીર્થ'તીર્થ'કદ્મ'	'વિવિધતીર્થ'કદ્મ'
,, ૨૩ પ્રસિદ્ધ	પ્રસિદ્ધિ	૨૮૧ ૧૦ શ્રદ્ધિવા	શ્રદ્ધિવા
૧૮૮ ૧૯ જિણમવળ.	જિણમવળ.	,, ૧૯ ઐતિહાસિક	ઐતિહાસિક
૧૮૯ ૧૮ યશોવીરેળ	યશોવીરેળ	૨૮૩ ૮ શ્રદ્ધાનો	શ્રદ્ધા
,, ૨૪ સં. ૧૨૫૬	સં. ૧૨૬૫	૨૯૫ ૯ જીર્ણોદ્ધાર	જીર્ણોદ્ધાર
૧૯૬ ૮ દેવસૂરિએ અહીં	દેવસૂરિના ઉપદેશથી અહીં	,, ૨૨ આપેલી છે.	આપેલું છે.
૨૦૦ ૧ આરમા	તેરમા	૩૦૧ ૨૧ મંદિર	મંદિર

